ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 3
MERCREDI 3 AVRIL 2002

LE NUMERO : 1 €

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·397

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

77e ANNEE — N° 20·397

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԱՄՆ ԶԷՆՔ ԿԸ ԾԱԽԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ԱՂԲԵՔԶԱՆԻ

ԱՄՆ–ու զեկավարութիւնը ջնջած է Հայաստանի ու Ադրբեջանի զէնք եւ զինամթերք ծախելու արգելքը: Որոշումը մամուլին հաղորդուած է Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերին կողմէ որ ըսած է թէ այդ ձեւով կովկասի մէջ խաղաղութեան եւ կայունութեան օգնած կ'ըլլան: ԱՄՆ 1993 Յունուարէն ի վեր արգելք դրած էին երկու երկիրներուն զէնքի վաճառքին, Ղարաբաղի պատերազմին պատճառով:

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ,

(Մարտ 30 / Ապրիլ 2)

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ռուսաստանի նախագահը կովկասեան քառեակի երկիրներուն ապահովութեան խորհուրդներու քարտուղարներու Սոչիի հանդիպումին արտայայտուելով Ղարաբաղի հարցին մասին, ըսած է թէ իր երկիրը զգալի ուշադրութեամբ կը վերաբերի անոր: Վլ· Պուտին «բարդ ու հիւանդագին» նկատելով խնդիրը, աւելցուցած է թէ փոխադարձ զիջումը անկարելի չ՚, թէ երկու երկիրներուն, նաեւ ամբողջ չրջանի ժողովուրդները չահագրգռուած են անոր լուծումով:

Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Ս· Սարգսեան ալ ռուսական լուրերու գործակալութեան տուած հարցազրոյցին նոյն կարծիքը յայտնած է· ըսած է թէ Ղարաբաղի հարցին մասին համամտութիւն կայ իր եւ Ադրբեջանի նախագահի աշխատակազմի զեկավարին միջեւ, հարցին փոխադարձ զիջումով լուծումին մասին:

Նոյն նիւթին մասին արտայայտուած է ՂՀՀ Արտաքին գործերու նախարար Ն· Մելքոմեան ալ, Մարտ 30–ին ընդունելով ԱՄՆու Ծերակոյտի արտաքին յարաբերութիւններու Կոմիտէէն Տ· Մերքելը: Նախարարուհին չեչտած է չրջանի կայունութեան եւ ապագայ զարգացումին համար Ղարաբաղի հարցի կարգաւորումին կարեւորութիւնը: Ան անդրադարձած է նաեւ վստահութեան ամրապնդումին

(Շար·ը Դ· էջ)

ՊԱՏՈՒՈՑ ԼԵԳԻՈՆԻ ՇՆՈՐՀՈՒՄՆԵՐ

Ըստ աւանդութեան, Զատկուան առթիւ ալ հարիւրաւորներ արժանացան պատուոյ լեգէոնի: Առանց կարգին ասպետի տիտղոս ստացած է նախարարապետի շնորհումներու մէջ· – Փրոֆ· Եզիա Կապպետեան, համալսարաններու փրոֆէսէօր, հիւանդանոցի բժիշկ, հիւանդանոցի մէջ բաժանմունքի պետ: Առողջապահութեան նախարարութեան շնորհումներու մէջ, նոյնպէս ասպետի չքանչան ստացած է Միչէլ Գասպարեան, հիւանդանոցի բժիշկ, համալսարաններու փրոֆէսէօր:

Նոյն չքանչաններու արժանացան Շանթալ Միքայէլեան (ծնեալ՝ Տիւպրէօյլ) եւ Ֆրանսայի Հայաստանի դեսպանը՝ Ալպի Գիւնի (Համագործակցութեան եւ ֆրանսախօսութեան նախարարութենէն):

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ՇԱՐՈՆԻ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄ Է

ԱՐԱՖԱԹ ՇՐՋԱՓԱԿՈՒԱԾ Է, ԶՐԿՈՒԱԾ ՋՈՒՐԷ ԵԻ ԼՈՑՍԷ

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ՈՒԺԵՐԸ ԲԵԹՂԵՀԷՄ ԱԼ ՄՏԱՆ

Շարոնի հակազդեցութիւնը, հակառակ իր խստութեան արգելք չեղաւ նոր ոճրափորձերու: Շաբաթ, Մարտ 30–ին, Թել – Ավիվի մէջ անձնասպանական ոճրափորձ մը կը գործուէր, որու հետեւանքով 29 վիրաւորներ կային: Ահաբեկին տէր կ'ըլլար Ալ–Աքսայի նահատակներու Ջոհատները: Աւելի ծանր հետեւանքներով ոճրափորձ մըն ալ կը գործուէր Կիբաևի, Մարտ 31–ին Հայֆայի ճաշարանի մը մէջ: Այս անգամ 16 մեռեալ կար եւ 30–է աւելի վիրաւորներ: Արեւմտեան Երուսաղէմի մէջ ալ, 18–ամեայ պաղեստինցի ուսանողուհի մըն էր ահաբեկչական արարքի մը հեղինակը, որ կրած ռումբը կը պայթեցնէր առեւտրական կեդրոնի մը մէջ, իրմէ զատ երկու մեռեալ կար:

Իսրայէլեան բանակը ամէն կողմ է: Բոլորովին դրաւած է Ռամալլան, չրջափակումի մէջ է Արաֆաթի կեդրոնավայրը, չէնքը չրջապատուած է ւամպի տոպրակներով, հրասայլերով, նաեւ փշաթելերով: Պաղեստինցի զեկավարը զրկուած է ջուրէ եւ ելեկտրական հոսանքէ, միայն առձեռն հեռաձայն կընայ գործածել: Առջի օր ընդունած էր 40 խաղաղապաշտներ, զանազան ազգերէ, որոնք եկած էին իրենց զօրակցութիւնը յայտնելու: Ասոնց մէջ էր Ժողէ Պովէ, Ֆրանսական դիւզպատիական համագործնակցութեան պարագլուխը, որ ձերբակալուեցաւ իսրայէլեան ուժերուն կողմէ եւ բանտարկուեցաւ օդակայանը: Սկզբունքով, Ապրիլ 2–ին, պէտք է արտաքսուէր: Մարտ 29–էն 30–ի գիշերը Ապահովութեան Խորհուրդը միաձայնութեամբ քուէարկած էր բանաձեւ մը, որ կը հրահանգէր Իսրայէլի քաշուիլ Ռամալլայէն, բայց բանաձեւը, ինչպէս նախորդները, բարձի թողի կ'ըլլար Իսրայէլի կողմէ: Պէտք է ըսել, ինչ որ զարմանալի չէ, որ Իսրայէլ կը վայելէ ԱՄՆ–ու պաշտպանութիւնը եւ այս պայմաններուն մէջ ալ, կ'ըսուի որ Պուշ «կը հասկնայ» Իսրայէլի վերաբերումը:

Այս մթնոլորտին մէջ, Պապը որ չկըրցաւ կատարել Աւագ Չաբթուան բոլոր արարողութիւնները, Զատկուան օրը սաղմոսը տուաւ Ուտպի էբ օսպի իր օրհնութիւնը, Զատիկը չնորհաւորեց բազմաթիւ լեզուներով եւ խստօրէն արտայայտուեցաւ Մերձաւոր – Արեւելքի կացութեան մասին, դատապարտելով «պատերազմը որ ոչինչ կը լուծէ» ամբաստանեց քաղաքական պատասխանատուները որոնք «պատերազմ յայտարարած են խաղաղութեան»: «Ս· Հոգը, ըսաւ Պապը, վերջին օրերուն կրկին պլորեցաւ սարսափի եւ յուսահատութեան ծոցը»:

***

Ապրիլ 1–ին եւ 2–ին, Յահալ (Իսրայէլի բանակը) կ'ամրապնդէր իր դիրքերը պաղեստինեան հողամասերուն մէջ: Շարոնի համար, Արաֆաթ իր կեդրոնատեղին մէջ, ապաստան տուած է ահաբեկիչներու, ի չարս որոնց Զբօսաշրջութեան նախարարին մարդասպաններուն: Արդէն, իսրայէլեան բանակը ամէն կողմ կը խուժէ, նաեւ հիւանդանոցներու մէջ եւ ըստ պաղեստինեան աղբիւրներու, 11 պաղեստինցիներ սպաննուած են: Արաբական երկիրները իրենց զօրակցութիւնը կը յայտնեն ցոյցերով: Զանգուածային ցոյցեր տեղի ունեցան Գահիրէ, Լիբիա եւ Յորդանան: Տրիպոլիի մէջ, Քատաֆի պլուխն անցած է 100 հազար ցուցարարներու եւ կոչ ըրած արաբական երկիրներուն որ բանան իրենց սահմանապլուխները Լիբիացի կամաւորներու առջեւ, որպէսզի երթան օգնելու Արաֆաթի:

ՀԱԿԱՀԷԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Զատկուան չաբաթավերջին, հակահրէական յայտրդական արարքներ դրծուեցան Ֆրանսայի մէջ: Նախ, Լիոնի Տիւչէռի պինակոկն է որ կրակի կը տրուէր, Մարտ 29–էն 30–ի գիշերը, Շաբաթ հրեայ պոյդ մը յարձակման կ'ենթարկուէր Վիլէօրպան Մաղրեպցիներու կողմէ, Մարտ 30–էն 31–ի գիշերը Սթրազպուրկի սինակոկն էր որ կրակի տրուած էր, հուսկ Մարտ 31–էն Ապրիլ 1–ի գիշերը Մարսէյլի Գայոլի թաղամասի Օո Սավիլ սինակոկն է որ հիմնայատակ կը քանդուէր: Այս եւ նման այլ արարքներ (Նիս եւ Սարսել) մեծ յուզում կը առեղծէին Ֆրանսայի հրէական չրջանակներուն մէջ, բայց, նաեւ իչխանութեանց մօտ: Ժ· – Գ· Կօսէն որ արձակուրդի գացած էր Պիարից Մարսէյլ կը վերադառնար, Լ· Չավէ կատարած իր այցելութեան ընթացքին, Շիրաք սինակոկ մը կ'այցելէր իր համակրանքը արտայայտելու համար, Ժոսփէն հրեայ գաղութի պատասխանատուները կ'ընդունէր եւ 1100 ոստիկան զօրակոչի կ'ենթարկէր պաչտպանելու համար բոլոր հրէական հաստատութիւնները: Երուսաղէմէն, Պաղեստինի Ֆրանսայի ներկայացուչիչը՝ Լէյլա Շահիտ «անընդունելի» որակեց Մարսէյլի սինակոկին յարձակումը, դատնելով նաեւ որ նման արարքներ կը վնասեն պաղեստինեան դատին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՔՈՒԻՆ ՄԸՄ» ինչպէս պինք մկրտած էին Անգլիացիները, այսինքն Մեծն – Բրիտանիոյ մայր թագուհին, մեռաւ Մարտ 30–ին, 101 տարեկանին: Անկասկած անգլիական արքունիքին ամէնէն սիրուած եւ ամէնէն ժողովրդական դէմքն էր, որ Բ· աչխարհամարտին իր ցուցաբերած քաջութեամբ ալ ոմբակոծութեանց առեն, պատճառ եղած էր որ Հիթլէր զինք ամէնէն վտանգաւոր կինը նկատէ: Թագուհին ծախսողէ աւելի մխող եղած է, մանաւանդ ձիարչաւներու մէջ: Մանաւանդ հակում ունէր նաեւ ճինի նկատմամբ: Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի Ապրիլ 9–ին: Իչխան Շառլ, որ արձակուրդի էր իր երկու տղոց հետ, վերադարձած է Լոնտոն: Արգիլած է հեռատեսիլի պետական կայանին որ սիրէ յուզարկաւորութիւնը, որովհետեւ մահը յայտարարող խօսնակը սեւ փողկապ չէր դրած այդ օրը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ, սպաննուած է Մոսկովիէ Նովոսթի չաբաթաթերթին մէկ լրագրողը՝ Վալէրի Խաուեւ, որ ծանօթ էր Չէչէնիոյ պատերազմի իր թղթակցութիւններով: Երեք կասկածեալներ ձերբակալուած են:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ ԺԷ–Ի–Ա–Ն (Իսլամական Զինեալ Խումբ) յայտարարեց թէ նոր ղեկավար մը նչանակած է փոխարինելու համար Անթար Զուապրին, որ սպաննուած էր Փետրուար 8–ին: Նոր ղեկավարն է Ռաչիա Ապու Թուրապ:

ԳԱԹԱԼՈՆԵԼԻ ՄԷՋ (Սպանիա) երկու կառախումբերու բախումին հետեւանքով 2 մեռեալ կար եւ չուրջ 100 վիրաւոր, որոնց 9–ը ծանր վիճակի մէջ:

ՊՈԼՍՈՑ մէկ հիւանդանոցին մէջ, հացադուլի հետեւանքով 50–րդ անձ մը մեռած է: Ծայրայեղ ձախի պատկանող կին մըն է, որ, չատերու պէս, հացադուլի դիմած էր բողոքելու համար բանտային նոր դրութեան դէմ:

ԱՂԱՍԻ յաղթեց թենիսի Ֆլորիտայի Քէյ Պիսքէյնի մրցաչարքին, պատուհասեան մատնելով դուխցերացի Ռոժէ Ֆետէրըը՝ 6–3, 6–3, 3–6, 6–4: Ագասիի 5–րդ յաղթանակն է այս մրցաչարքին մէջ (1990, 1995, 1996, 2001), մրցանակը 7,18 միլիոն եւրօ կը բերէ:

«ԿԱՄՔ» ԴԱԴՐԵՑՈՒՑ ԻՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Յաւով կ'արձանագրենք որ Փարիզի մեր պաչտօնակիցը՝ «Կամֆ» դադրեցուց իր հրատարակութիւնը Մարտ 31–ին: Որեւէ հայ թերթի դադրեցում, մանաւանդ օրէ օր նահանջող սփիւռքահայ մեր կեանքին մէջ, չի կրնար անտարբեր թողուլ ոեւէ Հայ որ կը գիտակցի հայ մամուլի կարեւորութեան եւ անոր անփոխարինելի դերին: Չէինք խորհեր որ Հ· Յ· Դաչնակցութիւնն ալ պիտի բռնէր այդ ճամբան, մանաւանդ երբ կ'իշնենք, թէ 1985 Փետրուար 12–ին, երբ հրապարակ կ'իջնէր ութ էջնոց երկլեզու «Կամֆ»ը, ան իր «0» թիւով կը յայտարարէր· – «Կամֆ»ի հիմնական նպատակը պիտի ըլլայ հայութեան տագնապը մեր ազգային – քաղաքական նպատակներով: «Կամֆ»ի անյետաձգելի պարտականութիւնը պիտի ըլլայ պայքարիլ այլասերման վտանգին դէմ: Քաղաքական այսօրուան ներազգային պայմաններուն մէջ, Հ· Յ· Դ·ը անխուսափելի անհրաժեչտութիւն կը նկատէ ժողովուրդին սեփականութիւնը դարձնել իր քաղաքականութիւնը, մօտեցումները, դիրքորոշումները եւ կեցուածքները: Եւ իրրեւ այս բոլորին արտայայտիչը կը հրատարակէ իր օրաթերթը՝ «Կամֆ»:

Փետրուար 20–ի մեր թիւով, ողջունած էինք մեր պաչտօնակիցին երեւումը չէչտելով թէ նուիրում եւ կոչում պահանջող առաքելութիւն մըն է հայ մամուլը եւ թէ հայ թերթերու թազմացումը լաւագոյն փաստն է գաղութի մը կենսունակութեան:

Իր դադրեցումը հաղորդող Ֆրանսերէն թէ հայերէն յայտարարութիւնները չատ չեն լուսաբաներ նման յաւալի որոշումի մը բուն դրդապատճառները: Տարտամ ձեւով կը խօսուի նոր ծրագրի մը մասին եւ այդ առընչութեամբ Հ· Յ· Դաչնակցութեան պատասխանատու քանքերն ալ ճչդեց թէ այդ նոր ծրագիրը լոյս աչխարհ պիտի գայ ինը ամիսէն: Ի սրտէ, կը մաղթենք որ 2003–ի սեմին, Հ·Յ·Դ·ը Փարիզի մէջ, կրկին բեմ փչնէ իր մամուլով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆՏՐԱՐՁԱԻԻՆ ՄԷՋ

Ֆրանսա զոյգ ընտրութիւններու նախօրեակին է։ Նախ տեղի կ'ունենայ նախագահականը, ապա՝ երեսփոխանականը։ Առաջինին ընտրարշաւը սկսած է ուկ՚ չարունակուի մեծ թափով։ Կան աւելի քան տասնեակ մը թեկնածուներ. անոնց գլխաւորները չափախ թիրախ կ'ընդունին իրենց ծրագիրով իրարմէ չտարբերելու յատկանիշին։ Ինչ որ աւելի հետաքրքրական է, երրորդ դիրքին տիրութեան հաւանականութիւնն է. պատրաստական այս շրջանին առաւելաբար հարցախոյզներն են այդ հաւանականութեան մասին տեղեկացնողները եւ չատերու համար վիճելի է այդ աղբիւրին հաւաստի ըլլալու բնոյթը, սակայն եւ այնպէս, ընդհանուրը զարմացնող տուեալ է ծայրայեղ ձախի հոսանքին ներկայացուցիչ Ա. Լակիյէի ներկայութիւնը երրորդնեղու չարքին մէջ, ժ. Մ. Լը Փէնի ու ժ. – Փ. Շրվէնմանի կողքին։

Ֆրանսայի ընտրողներու մեծ զանգուածին մէջ, ինչպէս դիրք կ'որոշէ «ծագումով հայ» ընտրողը. ինչ դրդապատճառներով ու հեռանկարներով իր քուէն կու տայ այս, կամ այն դէմքին, կամ ձեռնպահ կը մնայ։ Կա՞ն այս խումբին համար ընդհանրութեան դիծ նկատելիք նախընտրութիւններ, կապուած՝ Ֆրանսայի յառաջիկայ հնգամեայ նախագահին։

Մեր իրականութիւնը չունի նման հարցումներու առարկայական պատասխան քաղելու «դործիք»ներ։ Չունի նոյնիսկ դաղութին թիւին մասին գոնէ մօտաւոր տուեալներ. դաղութ որ աչխարհի մեծագոյններէն կը նկատուի, բայց պէտք է զոհանալ այս կամ այն առիթով, ըստ տուողին ու տալու նպատակին, Ֆրանսայի պատասխանատուի մը նշած թիւով. իսկ այդ թիւը կրնայ տարբերիլ 350–500 հազարի միջեւ։ Եւ երբ նման կացութեան մէջ նմոյչ առնուած խումբերով հարցախոյզ կատարելու, հայկական քուէին մայր ուղղութիւններու ներկայացնելու կարելիութիւն չկայ, կը մնայ աչխատիլ միւս ուղղութեամբ։ Հաւանութիւնը հետաքրքրող նիւթերու մասին թեկնածուներու դիրքերը ճշդել ու փոխանցել առ որ անկ է։ Հասկնալի է որ այս կարգի տուեալ ղրական կամ ժխտական վիճաստով թելադրական դեր կրնայ խաղալ այն ընտրողներուն մօտ, որոնք քուէատուփ կը դիմեն, առանց Ֆրանսայի քաղաքացիի իրենց ինքնութենէն հայկական բաղադրիչը զեղչելու։

Այս խումբին համար հետաքրքրական ու լուրջ նախաձեռնութիւն մը ունեցած է Հայ Դատի յանձնախումբը։ կան կազմակերպութիւններու Ֆորումը։ Հինդ հարցումէ բաղկացած հարցաթուղթ մը դիմած են նախագահութեան թեկնածուներուն եւ անոնց պատասխանները պարբերաբար փոխանցած հայկական լրատուիւններու։ Մարտի վերջատրութեան ստացուած էին ժ. Շիրաքի, Լ. Ժոսփէնի, ժ. – Փ. Շրվէնմանի, ժ. – Մ. Լը Փէնի, Շ. Փասքուայի, Ռ. Հիւի, Ն. Մամէռի, Գ. Լըփաժի, Պ. Մէկրէի եւ Ք. Թօպիրայի պատասխանները։ Հայ Դատի պատասխանատուները տեղեկացուցած էին թէ նաեւ կը սպասէին Ա. Լակիյէի, Ֆ. Պայրուի եւ Ս. Մատլէնի պատասխաններուն։

Ներկայացուած հարցաթուղթը բաղկացած էր հետեւեալ հարցումներէն.

Ա. – Ի՞նչ միջոցներու ձեռնարկել կը մտածէք Հայերու ցեղասպանութեան ժխտումը արդիլելու, յիշողութեան պարտականութիւնը կազմակերպելու եւ անոր միջազգային ճանաչումին աջակցելու համար։

Բ. – Որո՞նք են ձեր նախապայմանները Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան մուտքին համար։

Գ. – Ֆրանսան որպէս ՕՀՍԸՀԻ Մինսկի խումբին նախագահ երկիրներէն մէկը, վերջերս նախաձեռնութիւններ ունեցաւ Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ լուծումի մը ուղղութեամբ։ Այդ հակամարտութիւնը արագ կարգաւորումի մը յանգեցնելու համար ի՞նչ միջոցներու ձեռնարկել կը մտածէք։

Դ. – Նկատի առած Ֆրանսայի եւ Հայաստանի պատմական առանձնաչնորհեալ կապերը եւ Հայաստանի դէմ Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի այսօր արդէն տասնամեայ շրջափակումը, ի՞նչ քայլեր կը ծրագրէք Հայաստանի հետ տնտեսական եւ մշակութային փոխանակումները զարգացնելու եւ անյապաղ վերջ տալու համար այդ շրջափակումին։

Ե. – Այնպէս կը թուի որ Ֆրանսա կը դիմէ դէպի բազմամշակութային ընկերութեան մը հանդրուանին։ Ի՞նչ մղում կը ծրագրէք տալ այս հոլովոյթին, ապահովելու համար ներդաշնակ ընթացք մը։ Այս շրջափակին մէջ, ինչ ձեւով կը խորհիք պահպանել հայկական մշակոյթն ու ինքնութիւնը եւ զարկ տալ հայերէնի ուսուցումին։

Անցնելէ առաջ ստացուած պատասխաններու հարցում առ հարցում խմբագորոմին, կ'արժէ նշել թէ Ֆրանսաբնակ Թուրքերը հակազդած են հայկական այս նախաձեռնութեան, ինչպէս կը զրէ Պոլսոյ «Մարմարա»ն (Մարտ 26)։ Անոնք եւս նամակներ ղրկած են եւ յիշեցուցած որ նման բաներ ժխտական ազդեցութիւն կը գործեն շրջանի խաղաղութեան վրայ։ Նաեւ հարց տուած են թէ Հայերու այդ «չարժումի»ները հա՞շտ են Ֆրանսայի հանրապետութեան սկզբունքներուն։

Ինչ կը վերաբերի վերոնչեալ տասը թեկնածուներու կողմէ հայկական հարցախոյզին պատասխաններուն, բացի Շ. Փասքուայէ, ոչ մէկը աւելորդ նկատած է արձագանգել անոր։ Թէեւ ամէն մէկ նիւթի մասին ըսուածը ծաւալով կը տարբերի մէկ դէմքէն միւսը, սակայն, ակներեւ է հարցատէր կողմին համախոհ, զօրակից երեւելու միտումը։ Բան մը որ անսպասելի չէ, բնականաբար, ընտրութեան մը հեռանկարին առջեւ։ Այսուհանդերձ, կան մէկէ աւելի պարագաներ ալ, ուր յստակ է հարցարանը չմերժելու կեցուածքին զուգահեռ, լի հարկին անկէ կէտեր անտեսելու երեւոյթը։

Առաջին հարցումին որ կը վերաբերի ցեղասպանութեան ժխտումին, անոր միջազգային ճանաչումին, մեծ մասով գլխաւոր ըսուածը այն է որ տուեալ թեկնածուն, անոր պատկանած քաղաքական խումբը միշտ ղրական կեցուածք ցոյց տուած են ու ասկէ ետք ալ պիտի տան։ Այնքան միաձայնութիւն կը մատնեն այս հարցումին պատասխանները որ մարդ կը տարուի հարց տալու թէ այդ պարագային ի՞նչպէս այսքան տարի ուչացաւ ցեղասպանութիւնը ցեղասպանութիւն կոչելու տրամադրութիւնը...։

Ժ. Շիրաքի պատասխանը պարզ յիշեցումն է Ֆրանսայի ճանաչումին։ Լ. Ժոսփէն աւելի մանրամասն տուեալներով նոյնը ըրած է, աւելցնելով որ Ֆրանսայի ճանաչումին մէջ կար ուժգին յղում մը միջազգային հանրութեան եւ նաեւ Թուրքիոյ։ Ան կ'ըսէ նաեւ թէ Ֆրանսայի Նորհրդարանը յարմար պահուն պիտի կրնայ աչխատանք տանիլ, ամբողջացնելու համար ժխտումի դէմ ներկայի օրէնքը։ Ժ.-Փ. Շրվէնման անդրադարձած է նոյնպէս հարցումին, առանց նախապէս Ֆրանսայի ճանաչումին, կամ ատոր մէջ իր անձին, խումբին դերը չեչտելու. կ'ըսէ թէ ժխտումի դէմ պայքարը առաջին հերթին պէտք է ուղղել գիրքերու, համացանցի կայքէջներու դէմ որոնք կու գան Թուրքիայէն, կամ արտասահմանի թրքական չրջանակներէն։ Ապա կը չեչտէ կրթական համակարգին մէջ Հայերու ցեղասպանութեան տեղ տալու պարագան։ Կ'աւելցնէ թէ Թուրքիա այլեւս պէտք է տէր ըլլայ իր պատմութեան, ցեղասպանութեան ճանաչումին անհրաժեչտ զգայնութեամբ ու ժամանակի միջոցով։ Աւտվ փաստն ալ տուած կ'ըլլայ թէ Եւրոպական Միութեան համարկուելու կարողութեան տէր է։

Նոյն հարցումին տրուած ամէնէն համառօտ պատասխաններէն է Ժ.-Մ. Լը Փէնինը. ան կ'ըսէ միայն թէ միշտ կողմ-նակից եղած է ճանաչումին։ Ռ. Հիւ այդ առիթով յիչած է Մանուչեանը. ինք ալ կարեւոր կը նկատէ կրթական մարզին պարտականութիւնը եւ կ'ըսէ թէ կէսդի օրէնքին լրացումը պիտի ուղէ, որպէսզի ան չսահմանափակուի միայն հըրէական պարագայով։ Գ. Լըփաժ եւս ճանաչումին յաջորդ քայլը կը նկատէ պատմութեան դասագիրքերու կողմէ նիւթին ընդդրկումը։ Պ. Մէկրէ եւ Ք. Թօպիրա գոհացած են նչելով ճանաչումին իրենց համախոհութիւնը։

Առաջին հարցումին պատասխաններէն կ'արժէ առանձնացնել երկու ինքնատիպ արտայայտութիւն. առաջինը կը պատկանի Շ. Փասքուայի որ նման հարցարան անյարիր գտած է բուն նիւթին որ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնն է, որպէս զրաւարկ՝ ազատ, գերիչխան, ժողովրդավար եւ անկախ Ֆրանսայի մը ապագային։ Ան այս առթիւ կ'ըսէ թէ բազմաթիւ հարցաթուղթեր կը ստանայ զանազան խումբերէ, ինչպէս՝ «համացանցով քուէարկութեան, Տոպէրման ցեղի չուներուն ականջները կտրելու, սննդեղէններու աղի քանակը պետակով մը նչելու, ցլամարտերու պետակով մը նչելու, կենդանաբանական պարտէզներու համար ազգային յանձնաժողովի մը ստեղծումին» եւլն. նիւթերու առքիւրածները...։

Երկրորդ «ինքնատիպ»ը բնապահպանութեան թեկնածու Ն. Մամէռի պատասխանին մէջ է. չեչտելէ ետք Ֆրանսայի ճանաչումին մէջ կանաչներու դերը, ան կ'ըսէ թէ մը պապէն աւելի պապականի ընթացքը ի չատ կու գայ, ըսելով. «կը խորհիմ որ պէտք է շարունակենք այդ ուղղութեամբ, պահանջելով Եւրոպական խորհրդարանէն Հայերու ցեղասպանութիւնը յստակօրէն ճանչցող բանաձեւ մը քուէարկել»։ Ն. Մամէռ չէ ըսած թէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին մասին նոյն Նորհրդարանին 1987 Յունիս 18-ի վճիռը նոյն Նորհրդարանին 1987 Յունիս 18-ի վճիռը ինչո՛վ չէ գոհացուցած պինքը...։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՃԵԱՆ

(Շար. 1)

ԷԴՈՒԱՐԴ ԱԹԱՅԵԱՆ

(1932 - 2002)

—•—

ԴՈՐԱ. ՍԱՔՈՃԵԱՆ

Հայ ժողովուրդն ապրեց մի մեծ կորուստ։ 2002 Թուականի Ցունուար 1-ին իր մահկանացուն կնքեց Էդուարդ Աթայեանը, բանասիրական գիտութիւնների թեկնածու (1965), փիլիսոփայական գիտութիւնների տոքթոր (1984), ՀԽՍՀ Գիտութիւնների Ակադեմիայի թղթակից անդամ (1986), Հայկական Փիլիսոփայական Ակադեմիայի ակադեմիկոս եւ փոխ – նախագահ (1993), ՀՀ Գիտութիւնների Ակադեմիայի իսկական անդամ (1996)։

Էդուարդ Աթայեանը ծնուել է 1932 Թուականի Փետրուարի 10-ին Երեւան։ Բարձրագոյն կրթութիւնն ստացել է Երեւանի Օտար Լեզուների Մանկավարժական Հիմնարկում (աւարտել է 1953ին, մասնագիտութիւն՝ Ֆրանսերէն լեզու)։ Ապա սովորել է Երեւանի Պետական Համալսարանում (աւարտել է 1956-ին, մասնագիտութիւն՝ ընդհանուր լեզուաբանութիւն)։ Ցետագայ տասնամեակներ նա իր ստեղծագործական ուժերը ներդրել է երիտասարդ սերունդների բարձրագոյն կրթութեան գործում՝ 1957-ից մինչեւ իր մահը աչխատելով Երեւանի Պետական Համալսարանում որպէս ոոմանա – զերմանական բանասիրութեան, ընդհանուր լեզուաբանութեան, լեզուների տիպաբանութեան, ռուսաց լեզուի տեսութեան եւ մեթոտիկայի ամպիոններում որպէս դասախօս, կամ որպէս ամպիոնի վարիչ։ Երկար եւ բազմապիսի է նրա բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններում կարդացած դասընթացների ցանկը։ «Ընդհանուր լեզուաբանութիւն», «Լեզուաբանութեան ներածութիւն», «Լեզուաբանութեան պատմութիւն», «Արդի լեզուաբանական ուսմունքներ», «Լեզուի փիլիսոփայական հիմունքներ», ինչպէս նաեւ մի ամբողջ չարք Ֆրանսերէնի տեսութեանը եւ պատմութեանը վերաբերող առարկաներ։ Շատ աւելի ընդարձակ է նրա գիտական աչխատանքների ընդդրկումը, որ վերաբերում են այնպիսի հարցերի, ինչպիսին են ընդհանուր լեզուաբանութիւնը, լեզուի փիլիսոփայութիւնը, նչանագիտութիւնը, ազատութեան փիլիսոփայութիւնը, նչանագիտական հոդեբանութիւնը, ազգ եւ ազգային նկարագիրը եւ այլն։ Նրա մենադրութիւններից ու յօդուածներից մի քանիսը կարեւոր ներդրումներ են համաչխարհային լեզուաբանութեան եւ փիլիսոփայութեան։ Նրանցից են. «Լեզուական օրորտի կազմակերպման եւ գործառութեան հիմնահարցերը», Երեւան 1976, «Լեզուական աչխարհի ներքին կերպարը եւ արտաքին վերաբերութիւնը», Երեւան 1981, «Լեզուն եւ արտալեզուական իրականութիւնը. գոյաբանական համեմատութեան փորձ», Երեւան 1987, «Ազատութիւնը որպէս գաղափար եւ որպէս իրականութիւն», Երեւան 1992, «Ազատութիւն եւ խորհրդանչում», Գարուն ամսագիր, 1992, (8 – 10), «Առողջնեղի հիւանդութիւնը. անազատութեան բնութաբանութիւն եւ տիպաբանութիւն», Երեւան 1997։ Է. Աթայեանը իր գործերի մեծ մասը հրատարակել է ռուսերէն լեզուով, մի բան որ ապահովել է գիտական լայն ճանաչումը նախկին Սովետական Միութեան հանրապետութիւններում եւ ապա նրա տեսութիւնների տարածումը աչխարհով մէկ։ Աթայեանը միջազգային ճանաչում ստացաւ յատկապէս ազատութեան վերաբերեալ իր պաշտպանած դրոյթներով։

Բացի հայերէնից եւ ռուսերէնից է. Աթայեանը վայելուն կերպով տիրապետում էր Ֆրանսերէնին, իտալերէնին, գերմաներէնին, անգլերէնին եւ լատիներէնին։ Դրա չնորհիւ բազմատաղանդ գիտնականը կարողացաւ ոչ միայն լմընչինել մի ջազգային գրականութեան բազմաթիւ կոթողներ, այլեւ գրանցից չատերը մատչելի դարձնել հայ ընթերցողին։ Այսպէս, Աթայեանի թողած ժառանգութեան մէջ մեծ տեղ են գրաւում Vico-ի, Leibnitz-ի, Rousseau-ի, J. Harris-ի, Schiller-ի, Fichte-ի, Kant-ի, Schelling-ի, Hegel-ի եւ Humboldt-ի լեզուա-փիլիսոփայական եւ նչանագիտական կարեւոր գործերից առանձին հատուածների բարգմանութիւնները։

Ծանրակչիռ եւ անգնահատելի է Է. Աթայեանի գիտա-մանկավարժական վաստակը, որն արտացոլում է նրա լայն մտահորիզոնը եւ խորաթափանց միտքը։ Սակայն է՛լ աւելի բացառիկ եւ ուրոյն է նրա կերպարը որպէս քաղաքացի եւ մարդ։ Նրա անունը՝ ինչ-եւ-ինչ պայմաններում իրեն հետ առընչուած որեւէ մէկի համար համանիչ է ազնուութեան, արիութեան, երկաթէ տրամաբանութեան, եւ որ գլխաւորն է՝ խորը զգայնութեան։ Վերջին տարիների Հայաստանի Հանրապետութեան դժուար պայմաններում «Աթայեան» երեւոյթը կարծես տիրում էր մտաւորականութեան մթնոլորտում։ Չկար հայ մշակոյթին վերաբերող որեւէ կնճռոտ հարց, որը չներկայացուէր նրա ուչադրութեան, լաւագոյն լուծումը գտնելու ակնկալութեամբ ... «Աթայեանն այսօր մեզ համար պրպտող ուղեղն է, նրա բարախող սիրտը...», սա էր վերջերս տիրող կարծիքը Է. Աթայեանի մասին Հայաստանի մտաւորականութեան մէջ։ Մեր վերջին հանդիպման ժամանակ Աթայեանների տանը 1999-ին, ինձ տպաւորեց այն ալխոյժ եռանդը մտածելը խորհուրդի կարօտ մարդկանց։ Չնայած իր առողջական ոչ այնքան բարւոքը վիճակին, նա բոլորին ընդունում էր ջերմ ուչադրութեամբ եւ օգնելու պատրաստակամութեամբ։

Աթայեանն աչխարհի մարդ էր, սակայն անահման էր նրա սէրը իր հայրենիքի եւ հայ ժողովուրդի հանդէպ։ Սովետական իչխանութեան տարիներին նրան յուզում էին ամէն հայի մարդկային իրաւունքները եւ մանաւանդ մարդու արժանապատուութեան ու ազատութեան հարցերը։ Եւ նա ցնծութիւն զգաց անկախ Հայաստանի հռչակման օրերին եւ խորապէս ապրեց վերջին տասնամեակի ընթացքում նորաստեղծ հանրապետութեան զարգացման փուլերը, իրենց բոլոր երեւոյթներով։ Չնայած յուսախաբութիւններին՝ նա մչտապէս մնաց լաւատես ուժ ստանալով հայ երիտասարդութիւնից։

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Փալաս Ռեսեփսիոն Հոլի մէջ, Մարտ 10_ին տեղի ունեցած է Կանանց Միջազգային Օրուան ոճակատարութիւնը կազմակերպութեամբ Հ·Օ·Մ·Ի տեղւոյն Սօսէ եւ Լաւալի Շուշի մասնաճիւղերուն եւ հովանաւորութեամբ տոքթոր Շաքէ Տէր _ Մելքոնեան _ Մինասեանի: Բարի գալուստի եւ բացման խօսքը արտասանած է Ազնի Օհանեան, որ հակիրճ կերպով անդրադարձաւ կանացի չարժումներուն բերած նպաստներուն: Ապա առած է Լուսին Փալանճեան, որ նչած է թէ կանանց Միջազգային Օրը առիթ կ'ընծայէ արծարծելու կիներու մարզկային իրաւունքներու ձեռքբերման եւ հաւասարութեան հարցերը: Օրուան բանախօսը եղած է Աւրիի Համալեան, որ ծանրացած է այն դերին վրայ որ վիճակուած է հայ կնոջ հայ թէ օտար ըրջանակի մէջ:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան Մշակութային Միութեան կեդրոնին մէջ, Մարտ 9_ին մեծարանքի հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Օննիկ Ալիքսանեանի, վերջերս լոյս տեսած, անդլերէն եւ արաբերէն, «Գահլրէի Օննիկը» հատորին առթիւ: Բացման եւ բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Տոքթոր Լ· Քեչեան, որ ներկայացուցած է Օննիկ Ալիքսանեանը որպէս անպաչոն դեսպանը հայութեան աչխարհի մէջ: ՌԱԿ_ի կողմէ, Տոքթոր Յարութիւն Արզումանեան ներկայացուցած է մեծարեալը որպէս ժողովուրդներու միջեւ սիրոյ եւ բարեկամութեան կամուրջներ հաստատող քաղաքական դործիչ: Պ· Պերճ Գոգորեան դասական արաբերէնով ողջունած է եգիպտացի պետական ներկայացուցիչները եւ բանախոսապետութիւն յայտնած հատորին հեղինակին: Հանդիսութեան գլխաւոր բանախօսը եղած է Տոքթոր Նուպար Պէրպէրեան, որ իր ելոյթին մէջ չեչտած է.— «Ըլլալը պայքար է, ապրիլը՝ յաղթանակ»: Ինքնաբուխ արտայայտութիւններով հանդէս եկած են Աբթօ Պատմաճեան, Մանուէլ Քէօսէեան: Դործադրուած է պեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է Յովնան Աբգ·:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Սուրբ Նորդանիսա եկեղեցւոյ մէջ, Հ· Բ· Ը· Միութեան Մոնրէալի մշակութային յանձնախումբին կազմակերպութեամբ Փետրուար 23-ին, համերդ մը տուած է, Ֆրանսայէն հրաւիրուած, ջութակահար Ժան Տէր _ Մերկերեան: Յայտագրին մաս կազմած են Պէթհովընի, Պախի, Մոցարթի, Սէն _ Սանսի, Խաչատրեանի, Կոմիտասի, Կերչուինի գործերը: Դաչնակով ընկերացած է փրոֆ· Նորայր Արթինեան:

***

ՊՈՂՍՈՑ Խաեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 15_ին, 20_րդ անգամ ըլլալով Փետրուարէն ի վեր, ներկայացուած է «Ինչ որ կ'ուզէք, մենք կուտանք» թատերախաղը, բեմադրութեամբ Հերմոն Վարուժի: Ներկայացումները միչտ նոյն խանդավառութիւնը ստեղծած են եւ բեմադիրը յայտնած է թէ դեռ հինդ ներկայացումներ ալ պիտի տրուին:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՈՒԽՏԱԳՆԳԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ

Հարաւային Գալիֆորնիոյ զանազան քաղաքներէն, հանրակառքերու կարաւաններով, Մարտ 16_ին, շուրջ երկու հազար Հայեր ուխտաղնացութիւն մը կատարած են դէպի Սողոմոն Թէհլիրեանի յուշարձանը, որ կը գտնուի Ֆրէզնոյի «Արարատ» գերեզմանատան մէջ: Հոգեհանդստեան պաշտօնէն ետք գործադրուած է յայտագիր մը, զոր վարած է Ֆրէզնոյի Հայ Դատի յանձնախումբի ատենապետ Հայկօ Օհաննէսեան: Խօսք առած են Յակոբ Մանճիկեան եւ Սթիւ Սամուէլեան, անդրադառնալով Հայ Դատի յանձնախումբերու դերակատարութեան եւ կոչ ուղղելով Ամերիկահայութեան մանակցելու յիշեալ յանձնախումբերու ճամբով տարուող աչխատանքներուն, հայութիւնը յուզող հարցերու լուծման համար: Օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ Հայաստանէն ժամանած, իրանահայ մտաւորական Նորայր Էլսայեան, ներկայացուցած է Թէհլիրեանի եւ իր գործակիցներուն արարքին կարեւորութիւնը, իբրեւ արդարահատոյց գեղասպանութիւնը ծրագրողներուն: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք ուխտաղնացները ուղղուած են Հայ կեդրոն, ուր բոլորին ճաչ մատուցուած է: Երեկոյեան ուխտաղնացները վերադարձած են իրենց տուները:

***

ՆՈՐԱՅՐ ԷԼՍԱՅԵԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԱՆ 50-ԱՄԵԱՅ ՅՕԲԵԼԵԱՆԸ

Կլէնտէյլի Հ· Մ· Ը· Մ·Ի «Արարատ» մասնաճիւղի Նորակառոյց սրահին մէջ, Մարտ 15_ին, նչուած է իրանահայ կըթական մչակ, «Ալիֆ» օրաթերթի նախկին խմբագիր Նորայր Էլսայեանի ազգային գործունէութեան 50_ամեայ յոբելեանը: Ցայտագիրը վարած է Վահան Մեհրաբեան: Հանդիսութիւնը կազմակերպող Հ· Մ· Ը· Մ·Ի Պըրպէնկի «Սիփան» մասնաճիւղի վարչութեան խօսքը փոխանցած է Նորիկ Ապուլեան, վեր առնելով մեծարեալին գործունէութիւնը իբրեւ Թեհրանի «Թունեան» ազգային վարժարանի տնօրէն: Բանախօսը՝ Սեպուհ Յովհաննիսեան, ներկայացուցած է Նորայր Էլսայեանի կեանքն ու գործը, իբրեւ աչխատասէր, ատենդապահ, հատուցեալ, հայրենասէր եւ տակուն կամքի տէր գործիչ մը: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է մեծարեալը, որ 1988_էն ի վեր հաստատուած է Հայաստան: Գնահատանքի խօսք արտասանած է առաջնորդ Մուչեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

***

«ՄԱՍԻՍ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ 22-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Կլէնտէյլի «Արագած Կոլտըն Փալաս» հաչարանին մէջ, Մարտ 16_ին, նչուած է Ս·Դ·Հ· կուսակցութեան «Մասիս» չաբաթաթերթին 22_րդ տարեդարձը, որուն ներկայ եղած են 300 հոգի: Ցայտագիրը վարած է տոքթոր Համբիկ Սարաֆեան: Խօսք առնելով «Մասիս»ի խմբագիրը՝ տոքթոր Աբչակ Գազանճեան, անդրադարձած է թերթին անցած 22_ամեայ ճանապարհին եւ գաղութին ընծայած ծառայութեան: Ապա, յանուն չաբաթաթերթի խմբագրական կազմին, «Մասիս»ի ոսկեայ չքանչանով պատուած է «Քայլ Նազար»ի խմբագիր Յովհաննէս Բալայեանը, «Մասիս»ի նախկին խմբագիրը տոքթոր Յարութիւն Սաղըրեան եւ թերթին հովանաւորներէն Արարատ Թոսունեանը: Գնահատանքի խօսք արտասանած է Կլէնտէյլի Թաղապետական խորհուրդի անդամ Պապ Եուսկֆեան: Եղած նուէրներէն դոյացած է 22 հազար տոլար ի նպաստ «Մասիս» չաբաթաթերթին, որուն օրաթերթի վերածուիլը անհրաժեչտութիւն նկատուած է:

ԼՐԱՏՈՒ

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹ 1700_ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ

1700_ամեակը տակաւին կը չարունակէ նոր նախաձեռնութիւններ պատճառել: Վերջինը Յունաստանէն կուգայ ուր երկրի Թղթատարական վարչութիւնը գեղեցիկ նամականիչ մը հրատարակած է:

Ութ հարիւր չետուն տրախմէ (2·49 եւրօ) արժողութեամբ նամականիչը չորս չաթերթ (պլոք) մըն է: Ան կը ներկայացնէ Կիլիկիացի մանրանկարիչ՝ Թորոս Ռոսլինի հանրածանօթ «Աւետարան Գարբիէլի» պատկերը: Մակագրութիւնը յունարէն է՝ «1700 Տարի Քրիստոնէութիւն Հայաստանի Մէջ _ 301 _ 2001) - ճաչատար եւ եղբայրական նուէր մը ոչ միայն հայ դրոչմասէրներուն այլեւ համրողջ հայ ժողովուրդին համար:

ԿՈՐԻԻՆ

նից, որի հետ նա ամէն օր առընչուում էր համալսարանում, իսկ վերջին տարիներին իր առողջական վիճակի պատճառով՝ իր տանը: Նա յատուկ սիրով կապած էր իր ուսանողներին եւ միչտ թիկունք է կանգնել չնորհալիներին, հասցնելով երիտասարդ լեզուաբանների ու փիլիսոփաների նոր սերունդներ: Նա յատուկ ոգեւորութեամբ էր խօսում Հայաստանի այսօրուայ ուսանողական եւ րիտասարդութեան մասին: Ահա նրա խօսքերը մեր վերջին զրոյցների ընթացքում. «Եթէ նրանց տեսնես, կ'ապչես: Ինչպիսի՛ պայծառ միտք, ընկալման կարողութիւն, մտքի ինչպիսի՛ խիզախ թռիչք, որին երբեմն ինքս չեմ կարող հասնել: Անցեալում երբեք այսպիսի ուսանողներ չենք ունեցել: Ահա՛ թէ ինչ է տալիս ազատութիւնը: Այս երիտասարդները 21-րդ դարի մարդիկ են, մեր ապագան: Սրանք պիտի վերակառուցեն մեր Հայրենիքը»: Սփոփիչ է որ Էդուարդը հեռացաւ մեզանից այսպիսի մտքերով: Տըխուր է սակայն այն, որ նա չկարողացաւ տեսնել իր յոյսերի իրականացումը:

Գնաս բարեա՛ւ, սիրելի Էդուարդ: Հանգի՛ստ արա, քանզի Քեզ չատ սիրող հարազատներդ, ընկերներդ, աչխատակիցներդ եւ ուսանողներդ լցուած են այն առաքելութեամբ, որին Դու վեհանձնօրէն ծառայեցիր Քո ամբողջ կեանքում: Թող հայրենի հողը թեթեւ լինի Քո վրայ:

Դ· Ս·

Montréal, Quebec, Canada
McGill University

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԷՄԻԼԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ· ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԼԷ·

ՆՈՐ ՀԱԻԱՏԱՔՆՆԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆ

Այդ օրէն սկսեալ Շաւարչ ենթարկուեցաւ կարգ մը չարչարանքներու, որոնք կը յիչեցնեն միջնադարեան հաւատաքննութեան տանջանքները:

Մութ ու աղտոտ նկուղի մը մէջ, ոտքերը եւ ձեռքերը չղթայուած՝ կինքը ժամերով կը կեցնէին եւ երբ, յոգնութենէ ուժասպառ, երիտասարդը կը փորձէր պառին կթթնելու կամ նստելու, իր վրայ հակող երկու ժանտարմաները փրենդ հրացանի բուներովը կը խոչտանգէին կինքը:

Աչիկա բաւ չհամարելով, պահանջեցին, որ մէկ ոտքի վրայ կենայ: Խարտանի հարուածներու ներքեւ, Շաւարչ սոխպուեցաւ այս չարչարանքն ալ կրել, մինչեւ որ Փիզիքական կորովը սպառեցաւ, ու մարած ինկաւ գետին:

Երիտասարդը ա՛լ այնչափ զզուած էր իր կրած այս անտանելի չարչարանքներէն, որ կը խորհէր անձնասպան ըլլալ: Եթէ ձեռքերը ազատ ըլլային, արդէն վր խորհուրդը իրագործած պիտի ըլլար, բայց կապուած վիճակի մէջ եւ երկու ոստիկանի չարունակական հսկողութեան ներքեւ անկարելի էր որեւէ փորձ ընել:

Որոչեց քան չուտել եւ ինքզինք սովամահ ընլալու դատապարտել:

Արդարեւ, քանի մը օր բերանը բնաւ բան մը չդրաւ: Պահապանները իրողութիւնը իմացուցին, եւ իր դահիճները հրաման ըրին, որ բռնի կերակուր կերցընեն իրեն: Ասիկա նոր չարչարանք մը եղաւ երիտասարդին համար:

ԳԼՈՒԽ ԼԸ·

ԱՐԹԻՆ ԳՈՆԻԱՑԻ ՄԷՋ

Մինչդեռ Շաւարչ Միսաքեանը խոստովանեցնելու համար այս անլուր միջոցներու կը դիմէին, Արթին գաղտնի պաչտօնով մը, Աղի Րիզայի հետ, կը ղրկուէր Գոնիա:

Հայ լրտեսին չարաչուք համբաւը արդէն տարածուած էր ամէն կողմ, եւ ասոր համար Արթին կեղծ անունով կը ճամբորդէր:

Հազիւ Գոնիա հասած, իր առաջին գործը եղաւ երթալ այցելել Արմաշի վանահայր Տ· Մեսրոպ Նարօյեանի, որ տարագրուած էր Գոնիա եւ հո՛ն կը բնակէր Հայոց թաղը, տան մը մէջ, ուր կը գտնուէին նաեւ Արմաշի դպրապետը իր ընտանիքով եւ Հրանդ վարդապետը:

Արթին երբ զարկաւ պարէզի դրան զանգակը, դպրապետին կինը եկաւ դուռը բանալու:

_ Նարօյեան Սրբազանը հո՞ս է, _ հարցուց լրտեսը:

_ Ներսն է, _ պատասխանեց դպրապետին կինը:

Արթին, առանց հրաւէրի սպասելու, փոքրիկ պարտէզէն անցաւ եւ դէպի տուն ուղղուեցաւ:

Վանահայրը գետնայարկը, ձախ կողմի սենեակը կը բնակէր: Ջինքը ուղղակի հոն առաջնորդեցին:

Արթին մօտեցաւ Սրբազանին եւ ուզեց ձեռք համբուրել:

Այս արարողութենէն ետքը որպիսութիւնը հարցուց:

_ Փա՛ռք Աստուծոյ, ողջ ենք, _ պատասխանեց Նարօյեան:

_Այդ ալ ներկայ ժամանակիս մեծ բախտ մըն է, _ դիտել տուաւ լրտեսը:

_ Շատ ճիշդ կը խօսիք, բայց ներեցէ՛ք, էֆէնտի՛, ինքզինքիդ չծանօթացուցիք, արդեօք դուք ալ մեզի պէս տարագի՞ր մըն էք:

_ Գրեթէ անոր պէս բան մը, դիս ալ կերպով մը պոլսէն քչեցին՝ հոս պաչտօն մը տալով:

_ Ուրեմն պոլսե՞ն կուգաք:

_ Այո, բաւական ժամանակ է եկած եմ, կը փափաքէի առաջին անգամ դալ ձեզ տեսնել, բայց դժբախտաբար ժամանակ չունեցայ:

_ Ի՞նչ գործով եկած էք:

_ Թղթատան մէջ դրաքննիչի պաչտօնով, _ պատասխանեց լրտեսը:

_ Անունդիդ չնորհ կ'ընե՞ք:

_ Կարապետ Տէմիրեան, _ պատասխանեց Արթին:

_ Շատ լաւ, չատ գոհ մնացի ձեզի ծանօթանալով:

_ Շնորհակալ եմ, ես ալ կը փափաքիմ այստեղ գտնուող Հայերուն հետ ծանօթանալ, գալէս ի վեր գրեթէ առանձին մնացած եմ, Թուրքերու ընկերակցութենէն չատ չեմ ախորժիր:

_ Պոլիս ի՞նչ կայ, չի կայ, _ հարցուց Նարօյեան:

_ Նոր բան մը չի կայ, Սրբազա՛ն:

_ Հայերուն դէմ հալածանքը կը չարունակո՞ւի:

_ Միչտ կը չարունակուի դժբախտաբար, մեկնած օրս լսեցի, թէ Շաւարչ Միսաքեանն ալ բռներ են ճիշդ այն միջոցին, ուր չոգենաւ կը նստի եղեր Պուլկարիա փախչելու համար:

_ Խե՛ղճ տղայ, _ ըսաւ Նարօյեան:

_ Ծանո՞թ էր ձեզի:

_ Ո՛չ, բայց անունով կը ճանչնայի, ասկէ զատ վերջապէս հայ չէ՞:

_ Ես ալ չատ ցաւեցայ:

Այսպէս քառորդի մը չափ խօսելէ ետքը լրտեսը մեկնեցաւ՝ կրկին այցելելու խոստումով:

Անոր մեկնելէն ժամ մը ետքը այցելութեան եկաւ Աբիկ Մուսահեանճեան:

Նարօյեան պատմեց Պոլսէն նոր եկող հիւրին այցելութիւնը:

Աբիկ, միչտ կասկածոտ, ուզեց դիտնալ, թէ ո՞վ էր այդ Կարապետ Տէմիրեանը եւ մանրամասն տեղեկութիւններ ուզեց անոր արտաքին կերպարանքին մասին:

Վանահայրը նկարագրեց անծանօթը: Աբիկի կասկածները աւելի սաստկացան:

_ Այդ մարդը լրտես մը չըլլա՞յ, _ ըսաւ:

_ Չեմ կարծեր, _ պատասխանեց Նարօյեան, _ ազգասէր մէկը կ'երեւայ կարծես:

(Շար· 197)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Հրանտ Սեւէֆ, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գչիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խոտար Սեւէֆ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան – Փիէր Սեւէֆ եւ զաւակները կը յանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, կիրակի, Ապրիլ 7–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԷՓԻԼ ՍԵՒԷՖԻ

մահուան տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

UGAB-PARIS —
ZONTA CLUB DE PARIS :

CONCERT

au profit de

l'Orphelinat Zatik d'Erévan

le vendredi 5 avril à 20 heures 30

le ZONTA CLUB DE PARIS
PORT-ROYAL

et l'UGAB-PARIS IDF

vous convient à un concert

au profit de l'**orphelinat Zatik d'Erévan(*)**

avec

Saténik Smbatyan-Bonnami, violoniste

et **Jean-Pierre Salmona,** pianiste

Oeuvres de Katchatrian, Komitas Yercanyan, Babayan et Brahms

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles 75017 Paris
(M° Courcelles)

Prix des places : Adultes 15 euros, Etudiants et enfants 10 euros.

(*) *L'orpheinat Zatik se trouve dans la banlieue d'Erévan. Ouvert en septembre 1993, il héberge aujourd'hui 135 enfants, garçons et filles âgés de 5 à 18 ans. Ses deux directeurs, l'Arménien Ashot Mnatsakanian et la Néerlandaise Maria Goris, ont beaucoup de difficultés pour nourrir, chausser, habiller, soigner les 135 enfants et assurer leurs fournitures scolaires.*

(Շար. Ա. Էջէճ)

դերին ու բաքուի պատասխանատուներուն ուժի դիմելու սպառնալիքներուն։

*
**

ՁՈՐՍԵՐՈՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սոչի գումարուած Կովկասեան քառեակի երկիրներուն ապահովութեան խորհուրդներու ղեկավարներու ժողովին ընդունուած է միացեալ յայտարարութիւն մը ուր ըսուած է թէ կ'ուժեղացնեն միացեալ ջանքերը նոր մարտահրաւէրներու եւ սպառնալիքներու, յատկապէս միջազգային ահաբեկչութեան, կազմակերպեալ յանցագործութեան, դէնքի ապօրինի առեւտուրի, ապօրինի զաղթի եւ թմրեցուցիչի չրջանառութեան դէմ։ Յայտարարութեան մէջ յատուկ ընդգծումի արժանացած է նաեւ Կովկասի հակամարտութիւնները խաղաղ, արդարացի եւ կայուն կարգաւորման յանգեցնելու կարեւոր նախադրեալը։

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՄԵԿՆՈՂՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ

Ըստ Մարզկային զարգացման 2001–ի զեկուցումին, 1992 – 2000 ժամանակաշրջանին Հայաստանէն մեկնողներու թիւը 644 հազարով զերազանցած է ժամանողները։ Մեկնողներու աւելի քան 60 տոկոսը 20–էն 44 տարեկանի միջեւ արբեր են, զգալիօրէն ցած է տարեցներու եւ երախաներու տոկոսը։ Զեկուցումը կը հաստատէ նաեւ որ արտագաղթի այս երեւոյթը ծանրօրէն ազդած է նաեւ ժողովրդագրական զարգացումներուն վրայ։ ամուսնութիւններու եւ ծնունդներու թիւը զգալի կերպով նուազած է։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Վարդուհի Կիւզէլպօտուր եւ զաւակները Դալար եւ Խոսեցեալը, Ալէն, կը յանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Ապրիլ 7, Շահիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին

6, rue Père Komitas

իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄԻՀՐԱՆ ԿԻՒԶԷԼՊՕՏՈՒՐԻ

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇԱՐԺԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

MARSEILLE.— Crédit Mutuel Méditerranéen 152 *euros.*

ՇԱՐԺԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը, Նոր Տարուան եւ Ծնունդին առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է Իրլանդինի հետեւեալ նուէրները. –

Ա. ՅԱՆԿ

ԵՒՐՕ

Տէր եւ Տիկին Հայկիկ Մկրտչեան 30·50, Պր. Անդրէ Սահաթճեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժերար Մուրատեան 40, Պր. Պօղոս Ֆէսճեան 22·87, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Մարթայեան 30, Տէր եւ Տիկին Շառլ Գազեան 30·50, Օր. Հայկանոյշ Յակոբեան 20, Պր. Լիւսիէն Լուսպարոնեան 30, Տէր եւ Տիկին Նուպար Եոնճալը 22·87, Տէր եւ Տիկին Փասքալ Գառնօ 31, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տամլամեան 150, Տիկին Մարի – Սոֆի Սարաֆեան 16, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Կանայեան 30, Տէր եւ Տիկին Վահէ Թազտրեան 80, Տէր եւ Տիկին Վիքէն Թնճուկեան 20, Տիկին Սիւզան Կիւմրիւճեան 30, Տիկին Ժորժէթ Թահմազեան 15, Պր. Ժան – Նոէլ Անդրէասեան 35, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Խաչատուրեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժագ Մուրատեան 80, Տիկին Պէաթրիս Փամանեան 76, Տէր եւ Տիկին Նչան Շաքարեան 150, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Մուսէեան 30·49, Տէր եւ Տիկին Գագիկ Յովակիմեան 30, Օր. Էլիզապէթ Գանթարճեան 77, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մամճեան 40։

(Շար.)

ELECTIONS PRESIDENTIELES 2002

LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE (CDCA),
avec le soutien du C.C.A.F.
organise une **GRANDE REUNION PUBLIQUE**

LES ARMENIENS INTERPELLENT LES CANDIDATS

«LES ENJEUX NOUVEAUX, LES NOUVEAUX ENGAGEMENTS»

> Vos questions

Negationnisme, devoir de mémoire, Turquie - Europe, blocus, Arménie, Karabagh, langue arménienne, identité culturelle...

> Leurs réponses

Bayrou, Chevènement, Chirac, Hue, Jospin, Laguiller, Madelin, Mamère, Pasqua . . .

DIMANCHE 7 AVRIL A 15 HEURES
AU PALAIS DES CONGRES DE PARIS
(Métro-RER Station Porte Maillot)

P. A. F.

Des départs en cars sont prévus depuis Alfortville, Arnouville, Issy-les-Moulineaux/Clamart, Livry-Gargan/Sevran

Dossier complet sur : **www.cdca.asso.fr**
Renseignements : Tél. : 01 44 83 07 02 — E-mail : haytadfrance@aol.com

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Colonie de Vacances

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans
(1988 à 1995)

du mercredi 3 au mercredi 24 juillet
à Ancelle (Heutes Alpes) dans un nouveau cadre

SEJOUR ADOS

séjour mixte pour les jeunes de 15 à 17 ans
(1985 à 1987)

du samedi 27 juillet au samedi 10 août

Activités : tennis — équitation — randonnées — rafting — vtt etc...
Animations arméniennes : chants — danses — histoire et traditions etc...

* * * * * * * * * * * * * * * * * * * *

La Colonie de l'UGAB cherche des Animateurs pour juillet — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo

* * * * * * * * * * * * * * * * * * * *

Pour tous renseignements veuillez contacter
UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni, 75016 PARIS
☎ 01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73

14e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒՄՆԵՐ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 14ՐԴ ՇԱՐՔ (Ը· ՇՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

VALAD VALADIAN
ՎԱԼԱԴ ՎԱԼԱԴԵԱՆ

HERITAGE
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ

(գրուած՝ 1911 թ·)
Դրամա
Զօրս գործադրութեամբ
կիրակի, Ապրիլ 7, ժամը 16–ին
Dimanche 7 avril à 16 heures
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 5 Եւրօ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԱՆԱՀԻՏ ՏՕՆԱՊԵՏԵՑԻՆ ՀԱՏ

Օգոստոս 2001–ին Սեւիլանակերտ տեղի ունեցած զաւեռաբարբարոսներու միջազգային պիտաժողովին չուրջ Ուրքան, Ապրիլ 5, ժամը 20·30–ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Էմիլրեան սրահը
17, rue Bleue, 75009 PARIS
métro : Cadet

*
**

Visite à Manosque

La Section de Marseille — St-Jérôme organise une sortie à Manosque avec une visite à la fondation Carzou, suivie d'un repas au restaurant le **Samedi 6 avril,** pour le prix de 30 euros.

S'inscrire auprès des membres.

*
**

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս թաղական մասնաճիւղի ժողովը՝ Շաբաթ Ապրիլ 6, ժամը 14·30–ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 PARIS

*
**

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ· վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Թադէոսեանի, Տիկին Հրանոյշ Գիւլփայի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն Տիկին Զարուհի Գէնիշէֆի մահուան առթիւ։ Ան դործօն անդամ մը եղած է Կապոյտ Խաչին, նաեւ մաս կազմած Շրջ· վարչութեան։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 4
JEUDI
4 AVRIL
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·398 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20·398

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՃԱՐՄԷՆՓՐԷՍ,

(Ապրիլ 2 / 3)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԱՅՑԸ ՏԱՃԻԿԻՍՏԱՆ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան պաշտօնական այցով Ապրիլ 2–ին հասած է Տաճիկիստանի մայրաքաղաքը Դուշանբէ: Նոյն օրը տեղի ունեցած է երկու երկիրներու նախագահներուն հանդիպումը, որուն ընթացքին նկատի եղած են երկկողմ յարաբերութիւնները, միջազգային եւ շրջանային հարցեր: Հանդիպումին ւաարտին բարեկամութեան եւ համագործակցութեան պայմանագիր մը ստորագրուած է ու նաեւ հետեւած է անոնց մամուլի ասուլիսը: Պատասխանելով ՀԱՊԻ ՀԸԸ–ականներուն մէջ համագործակցութեան հեռանկարներուն մասին հարցումի մը, Տաճիկիստանի նախագահը Ռահմանովէ բաւական կոշտ ու խոտոված ոճով յայտարարած է. «Մենք եւ Հայաստան բազմիցս ըսած ենք, որ Ռուսաստան ռազմավարական դաշնակից է: Անդամ մըն ալ Ռուսաստան թող յայտարարէ որ Տաճիկըստանն ու Հայաստանը իր ռազմավարական դաշնակիցներն են»:

Նախքան իր պաշտօնակիցին հետ տեսակցութիւնը, նախագահ Քոչարեան այցելած է Դուշանբէի «Դուստի» հրապարակը ուր ծաղկեպսակ զետեղած է տաճկական առաջին պետութեան հիմնադիր Իսմայիլ Սոմոնիի յուշարձանին:

Ապրիլ 3–ին, Հայաստանի նախագահը հանդիպումներ կ'ունենայ վարչապետ Ա–կիրովի, Ազգ· ժողովի նախագահ Ուբայդուլլայեւի հետ. նախատեսուած էր նաեւ այցելութիւններ հնագիտութեան ազգային թանգարան, Խուջանդ քաղաք, որ Ռահմոնովի բերդը կը նկատուի:

*
**

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԸ ՉԻ ՈՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԷՆ ԳՈՀ ԵՆ

Ադրբեջանի նախագահը իր երկրին եւ Ռուսաստանի միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատման տասնամեակին առթիւ նախագահ Վլադիմիր Պուտինի յղած շնորհաւորական ուղերձին մէջ դնահատած է այս վերջինին Ղարաբաղի հարցին արդար կարգաւորման ուղղուած ջանքերը: Հ. Ալիեւ ըսած է թէ կը յուսայ որպէս Մինսկի խումբին մէկ նախագահը, Ռուսաստանի առաւել զործօն մասնակցութիւնը հակամարտութեան խաղաղ լուծումի ընթացքին:

Հ. Ալիեւի հակառակ դիրքէն յայտնուած է ադրբեջանցի անկախ լրագրող Ի. Աղազատէ, լսելով որ չէ վստահիր Մինսկի խումբին միջնորդական առաքելութեան: Ան փափաքած է որ բանակցութիւններուն վերջ տրուի եւ խորհրդարանական բանավէճ բացուի Ղարաբաղի չուրջ: Խորհրդարանի նախագահ Մ· Ա–լեսքերով առարկելով չէ՞ստած է որ Ադրբեջան ճիշդ ճամբու կը հետեւի խաղաղ կարգաւորման բանակցութիւններ վարելով: «Տարբեր բան է որ եթէ այդ ճամբան չարդարանայ, հարցը կրնայ ուժի միջոցով լուծուիլ» ըսած է ան:

*
**

ԼԵՋՈՒԻՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

«Մեր լեզուն եւ մեր ղպրոցը» թեմայով ժողովի մը արտայայտուած են մտահոգութիւնները Հայաստանի ղպրոցներուն մէջ հայերէնի կացութեան մասին: Մը–տահոգութիւններու որպէս պատճառ նըշուած են «փորձանք դարձած դիտափորձեր»ը եւ երկլեզու կրթութիւնը: Մասնակցած են Գիտութեան ակադեմիայի լեզուի եւ գրականութեան հիմնարկներու, լեզուի տեսչութեան, Երեւանի համալսարանի մանկավարժական բաժինին, օտար լեզուներու համալսարաններու ներկայացուցիչները: Պաշտպանուած է տեսակէտը թէ ամէն հայ քաղաքացի պէտք է երկու օտար լեզուի տիրանայ, սակայն, առանց մայրենիին վնասելու:

Գրողներու Միութեան նախագահը Լեւոն Անանեան հրապարակած է կազմակերպիչներուն յայտարարութիւնը ուր կ'ընդգծուի թէ պետական լեզուն պէտք է պետութեան ամբողջական հովանաւորութիւնն ու հոգածութիւնը վայելէ եւ պէտք է թացառել ու զատապարտել կըրթական բնագաւառի նոլոր ինքնագլուխ նորարարութիւնները ու ծուղակ – փորձերը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ԻՍՐԱՅԷԼ ԿԸ ՎԵՐԱԳՐԱԻԷ ԱՅՍՐՅՈՐԴԱՆԱՆԸ

ՇԱՐՈՆ Կ'ՈՒԶԷ ՈՐ ԱՐԱՖԱԹ ՄԵԿՆԻ

Իսրայէլեան բանակը կը չարունակէ գրաւել Այսրյորդանանի քաղաքները, որեւէ կարեւորութիւն չտալով Եւրոպական Միութեան թէ այլ պետութեանց կոչերուն: Շարոն, Ապրիլ 2–ին, յայտարարեց թէ երթի տոմս մը կ'առաջարկէ Ա· րաֆաթի երեք պայմանով. – կը մեկնի, հետը մարդ չի տանիր եւ չի վերադառնար: Պարզ է որ Արաֆաթ մերժեց, յայտարարելով թէ նահատակութիւնը կը նախընտրէ աքսորէն: Միշտ շրջափակուած մի մէջ է Ռամալլա, առանց ջուրի եւ լոյսի եւ օրական միայն քանի մը զետնախնձոր ունի ուտելիք:

Միւս կողմէ, բանակը յաջորդաբար կը գրաւէ Այսրյորդանանի պաղեստինեան քաղաքները: Ողբալի պատկեր մը կը պարզէ, ըստ ականատեսներու, Ճիտուսի ծննդավայրը՝ Բեթղեհէմ: Ծուխի եւ մուխի ամպերու մէջ թաղուած է Ս· Ծննդեան եկեղեցին, մինչ հրասայլերը կը տողանցեն եւ կրակոցներու ձայները չեն դադրիր Պօղոս Զ· վտղոյը որ քաղաքէն կ'անցնի դէպի Մատւրին հրապարակը: Կրօնաւորները փակուած են վանքերու խորը, իսրայէլեան իշխանութիւնները լրագրողներու մուտքը արգիլած են, ամէն կողմ կը ծածանին Դաւիթի աստղով դրօշակները: Պաղեստինեան ուժերը փոր–ձած են դէմ դնել եւ հոս – հոն կռիւներ կան: Մղկիթն ալ հրդեհուած է: Բեթղեհէմէն առաջ, իսրայէլեան ուժերը գրաւած էին արդէն Թիւլքարէմը եւ Ջալքիլիան, Ապրիլ 3–ին ձեռնին ալ գրաւած էին եւ 400 հրասայլներ ալ կը պաշարէին Նապլուսը: Թիւլքարէմի մօտ երկու Պաղեստինցիներ սպաննուած են, երկու ուրիշներ ալ Գազա:

*
**

Երեքշաբթի, Ապրիլ 2–ի իրիկունը, բանական ծանր միջատէպեր պատահեցան Օրլի, ուր կը ժամանէր Ժողէ Պովէ զոր Իսրայէլացիք արտաքսած էին, բանտարկելէ ետք, որովհետեւ մաս կը կազմէր այն 40 խաղաղապահներուն որոնք գացած էին Արաֆաթը տեսնելու: Բախտաւորներ եղան ապահովութեան ուժերու եւ սիոնիստ ուսանողներու միջեւ, այս վերջիններուն եկած էին ցոյց ընելու Պովէի դէմ:

*
**

Մարսէյլի 14–րդ թաղամասին մէջ, Ապրիլ 2–ի իրիկունը երկու երիտասարդ–

ներ 2 քոքթէյլ Մոլոտով նետած են սինագոկի մը վրայ, ոստիկաններուն քթին տակ եւ յաջողած են խոյս տալ: Վնաս չկայ: Ցոյց մը նախատեսուած է կիրակի, Ապրիլ 7–ին, Փարիզի մէջ, բողոքելու համար հակահրեայ արարքներուն դէմ եւ զօրակցելու Իսրայէլի:

*
**

ՄԱԿ–ի Մարդկային Իրաւանց ճիւղի պատասխանատուն՝ Մէրի Ռոպինսըն կ'ուզէ որ դէտերու պատուիրակութիւն մը դրկուի տեղւոյն վրայ կացութիւնը քննելու եւ տեղեկատուութիւն մը ընելու համար:

*
**

Մերձաւոր – Արեւելքի կացութիւնը սըրնանկութիւնը կը նկատուի ամերիկեան քաղաքականութեան: Իրականին մէջ, Պուշ աւելի տարուած է ահաբեկչութեան դէմ իր պայքարով քան Մերձաւոր – Արեւելքի ողբերգութեամբ: Պուշ կ'ըսէ՝ «Իսրայէլի կառավարութիւնը պէտք է միտքը դնէ որ, ուշ կամ վաղուայ, խաղաղ լուծում մը անհրաժեշտ է»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ թեկնածուներու վերջնական ցանկը պիտի հրապարակուի Ապրիլ 5–ին: Հաւանաբար անոնց թիւը մրցանիշ մը կոտրէ այս անգամ 17–ի հասնելով: Ապրիլ 2, կէս գիշերին Ժ· – Մ· Լը Փէն, Պ· Մեկրէ կրցան ամբողջացնել իրենց «կնքահայրերու» (քաղաքապետ) ստորագրութիւնները որոնք պէտք է 500 ըլլան: Սահմանադրական Խորհուրդը, յետ քննութեան, կրնայ մերժել ոմանք: Ընտրապայքարը կը չարունակուի նոյն ցած մակարդակով: Ժոսփէն այլեւս յարձակման անցաւ Ա· Լակիյէի դէմ, որու քուէ տալը «անոդուտ» որակեց: Այս վերջինը, որ ըստ հարցախոյզերու (Ապրիլ 4) ձայներու 11%–ի կը հասնի չատ գոհ է այս կացութենէն: Եթէ փոփոխութիւն չըլլայ, 17 թեկնածուներն են՝ Ժ· Շիրաք, Լ· Ժոսփէն, Ֆ· Պայրու, Ալէն Մաուրկէն, Ժ· – Փ· Շեվէնըման, Ռ· Հիւ, Ն· Մամէռ, Օլիվիէ Պեզանսընօ, Ա· Լակիյէ, Տանիէլ Կլիւքսթայն, Ժան Սէն – Ժոս, Քրիսթին Պուտէն, Ժ· – Մ· Լը Փէն, Պրիւնօ Մեկրէ, Քրիսթիան Թօպիրա, Գորին Լըփաժ, Նիքոլա Միկէ: Կը թուի որ Շ· Փասքուա չէ յաջողած գտնել 500 ստորագրութիւնները:

ՆԱՒԹԷՈ ասուդի մէջ էր Ապրիլ 2–ին: Տպաւորիչ արարողութիւն մը ոգեկոչեց քաղաքապետարանի 8 մեռեալները, կան վիրաւորներ, որոնցմէ մէկը միշտ մահացումի մէջ է: Ներկայ եղան Շիրաք եւ Ժոսփէն: Քաղաքին բոլոր խանութները փակ մնացին: Ելոյթ ունեցաւ միայն ծերակուտական – քաղաքապետ՝ Ժապլին Ֆրէս:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ քաղաքական ընդդիմութիւնը կ'ուզէ որ ընդունի Իսրայէլի հետ

ԱԽԹԱՄԱՐԻ Ս· ԽԱՉԸ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԿԱՐՕՏԻ

«Մարմարա» օրաթերթը Մարտ 30–ի թիւով կ'արձագանգէր Թրքական հեռատեսիլի կայանի մը հաղորդումին թէ Ախթամար կղզիին Ս· Սահակաոս մատուռին (1293) արեւելեան հատուածը վերջին օրերու անձրեւներուն պատճառով փլուզ եկած է: Այդ փլուզումը Վանի պատասխանատուները անդրադարձուցած է թէ Ախթամարի Ս· Խաչ եկեղեցին ալ անյապաղ պէտք է նորոգուի, որովհետեւ խնամքի բացակայութիւնը օրէ օր աւելի կը վտանգէ անոր գոյութիւնը:

Վանի մշակոյթի տնօրէնը յայտնած է թէ տաճարին վերանորոգութեան համար բազմաթիւ անգամներ ծրագիր առաջարկած են պետական իշխանութիւններու, բայց որեւէ պատասխան չեն ստացած:

ստորագրուած հրասայլերու համաձայնութիւնը, որպէս հակազդեցութիւն՝ Պաղեստինի դէմ տարուած քաղաքականութեան: Այդ համաձայնութիւնը կը վերաբերի Թրքական բանակի հրասայլերուն Իսրայէլի կողմէ նորոգութեան պործին որ պիտի արժէ 668 միլիոն տոլար: Կատարուած քննադատութիւններու թիրախ Պաշտպանութեան նախարարը ըսած է թէ այդ համաձայնագրին պատասխանատուութիւնը կը վերաբերի վարչապետ Էճէվիթի ու սպայակոյտի նախագահին:

«ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐ ԼՈՒԾՈՒՄԻ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ» կոչուած քրտական նոր կուսակցութիւն մը հիմնուած է: Հիմնադիրները Ապրիլ 2–ին Պրիւսէլի մէջ մամուլի ասուլիսով մը յայտարարած են նոր կուսակցութիւնը, չէ՞տելով որ անոր գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ գործունէութիւն ծաւալել յատկապէս հարաւային Քիւրտիստանի առընչութեամբ: «Ժողովրդավար լուծումի կուսակցութիւնը» կողմնակից է Իրաքի մէջ ազատական դաշնակցային համակարգի մը, ժողովրդավարութեան պայմաններու մէջ: Այս հիմնադրութեան գուգահեռ, ձեռնարկուած է ազգային պաշտպանութեան միաւորներու ալ կազմութեան:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ Բնապահներու կուսակցութեան թուրք երեսփոխանը Ճ· Էօզէմիր Ալեւիներու Պէրլինի մէկ տօնախմբութեան մասնակցելով ու ելոյթ ունենալով քննադատած է Թուրքիան: Ան ըսած է թէ Թուրքիոյ ըրածը անամօթութիւն է երբ Պուլկարիա ապրող իր հայրենակիցներուն համար մայրենի լեզուով ուսուցում կը պահանջէ, մինչ իր սահմաններուն մէջ ապրող փոքրամասնութիւններուն կը պլանայ նոյն իրաւունքը: Ճ· Էօզէմիր աւելցուցած է թէ Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութիւնը դժուար է, այնքան առեն որ այդ երկիրը կը մերժէ ընդունիլ ալեւիական, հայկական, քրտական իրականութիւնները:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ երեսփոխանական ընտրութիւններուն ձայրը ձայրին յաղթած է ազատական ընդդիմութիւնը Մարտ 31–ին, ձեռք ձգելով 112 աթոռ 450–ի վրայ: Նախագահ Կուչմայի համախմբումը կը հետեւի 101 աթոռներով, կը նահանջեն համայնավարները ստանալով միայն 66 աթոռ նախկին 113–ի փոխարէն: Կան նաեւ այլ փոքր խմբակցութիւններ, ինչպէս ընկերվարականները 24 աթոռով, կեդրոն աջը 21 եւ ընկերային դեմոկրատ կուսակցութիւնը 24:

ՇԻՐԱՔ ԱՄՈԼԻՆ ըրած ծախքերուն մասին, երբ Ժաք Շիրաք քաղաքապետ էր

(Շար· Ա· էջ 8)

ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆՏՐԱՐՇԱԻԻՆ ՄԷՋ

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳԶԱԽՈՒՄԲԸ ԻՐ ԼԱԻԱԳՈՅՆ ԿԱՏԱՐՈՂԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ՃՊՈՏԻՆ ՏԱԿ

ԲԺԻՇԿ ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

Ֆրանսայի նախագահութեան թեկնածուներուն յղուած հայկական հարցարանին Ֆ. կէտը կը վերաբերի Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան: Հարց տրուած է թէ թեկնածուն ի՞նչ նախապայմաններ ունի այդ անդամակցութեան համար:

Երկու գլխաւոր ներկայացուցիչները եւ միւսներուն մեծամասնութիւնը պատասխանած են Գոփընհակընի պարտադրած չափանիշներուն հիմով: Թուրքիա պէտք է փաստը տայ որ մնտեսական, քաղաքական եւ յատկապէս մարդկային իրաւունքներու յարգանքի մարզերուն մէջ կը կիրարկէ այդ չափանիշներուն պահանջները: Թէ՛ Ժ. Շիրաք եւ թէ՛ Լ. Ժոսփէն կ'աւելցնեն թէ Թուրքիոյ ներկայի պարագան չէ ատիկա: Առաջինը յատուկ կերպով խօսքը չէ ըրած Անդարայի ներկայացուցած պահանջներէն Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին: Լ. Ժոսփէն ըսելով թէ Թուրքիա այսօր այդ չափանիշները իւրացնելու լուրջ հարցեր տունի, կը չեշտէ փոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն յարգանքը որոնց «մաս կը կազմէ ճանաչումը Հայերու ցեղասպանութեան որ գործուած է արդի Թուրքիոյ գոյացումէն առաջ»:

Ժ. Փ. Շըվէնըման նոյն ճանաչումին հետ կը նչէ Հիւսիսային Կիպրոսէն Թուրքիոյ նահանջին պարմանը: Հետաքրքրական է յաւելեալ մանանչումը որ կայ անոր պատասխանին մէջ, հետեւեալ թելադրանքով. «Պէտք է մտաբերել, սակայն, թէ Թուրքիա մահմետական աշխարհաւար շատ հազուադէպ երկիրներէն է»:

Ն. Մամէդով նախապայմաններն են քրտական հարցին կարգաւորումը, օրէնքին յարգանքը, մահապատիժին չնչումը: Ռ. Հիւ եւս գրեթէ նոյն դիրքին վրայ է, ցեղասպանութեան ճանաչումին առընչուած յատուկ կեցուածքով մըն ալ. կ'ըսէ թէ այս հարցին մէջ Թուրքիոյ իշխանութիւններուն հետ «անկիւնները կորացնելու» քաղաքականութիւն վարել, կը խոչընդոտէ անոր Եւրոպա մուտքը: Ինք զօրակից է այն Թուրքերուն որոնք քաջաբար կը պաշտպանեն ճանաչումի տեսակէտը: Այդ զօրակցութեամբ չի կարծեր որ Թուրքիոյ դէմ արարք մը գործած կ'ըլլայ:

Գ. Լըփաժի եւ Ֆ. Թօպիրայի նախապայմանները ալ նոյն ուղղութեամբ են, աւելի հակիրճ նչումով: Առաջինը առանց յատուկ մանանչումի, կ'ուզէ «պատմական իրականութեան ճանաչումը»: Կ'ըսէ թէ դժուար անցեալի տէր երկիրներ ած են այդ քայլը, որպէս յիշողութեան պարտականութիւն: Ֆ. Թօպիրա ցեղասպանութեան ճանաչումին կ'աւելցնէ Ղարաբաղի հարցին խաղաղ կարգաւորումը:

Այս խումբի պատասխաններուն մէջ իւրայատկութեամբ եւ իրարու նմանութեամբ ուշագրաւ են Ժ. Մ. Լը Փէնի եւ անոր մրցակից Պ. Մէկրէյի կեցուածքները: Երկուքին համար ալ հարցը նախապայման ունենալու չի վերաբերիր: Պարզապէս Եւրոպա մուտքի հարց մը դիւրութիւն չունի, չի կրնար ունենալ Թուրքիոյ համար. ասիկա է անոնց համոզումը: Լը Փէնի բացատրութիւնը հիմնուած է այդ երկրին «ասիական» ըլլալու բնոյթին վրայ: Մինչ Պ. Մէկրէյի տեսակէտը կ'օրնքի ազդակին առընչուած է. իր կուսակցութիւնը դէմ է «մահմետական Թուրքիոյ» Եւրոպական Միութիւն մուտքին:

Յաջորդ հարցումին պատասխանները թեկնածուներու խումբին մէջ համախոհութեան առանցք մը կը կազմեն: Հարցումը կը վերաբերի Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման ընթացքին: Ֆրանսա Ո_ԷՍ_ՍԷ_Ը_ի Մինսկի խումբին նախագահ եռեակ երկիրներէն մէկն է ԱՄՆ_ու եւ Ռուսաստանի հետ. որպէս այդ, մինչեւ այսօր նախաձեռնութիւններ ունեցած է հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորում մը բերելու նպատակով: Որպէս թեկնածու ի՞նչ քայլերու ձեռնարկել կը տրադրէք, որպէսզի այդ հակամարտութիւնը արագօրէն լուծումի մը յանգի:

Պատասխաններու համախոհութիւնը Ֆրանսայի ըրածներուն նչումով կը յայտնուի: Գրեթէ բոլորն ալ կը յիշեն մինչնորդի, հաշտարարի անոր կատարած դերը, թէ՛ Մինսկի խումբին հովանաւորութեամբ տարուած բանակցութիւններով, թէ՛ Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահներուն միջեւ գլուխ_գլխի հանդիպումներուն կազմակերպութեամբ: Հասարակաց այս կեցուածքին մէջ առանձնացող երեք կէտեր կան. առաջինը Ժ. Շիրաք_Լ. Ժոսփէն տարբերութիւնն է: Ներկայի նախագահը իր կատարած դերը կը յիշեցնէ Ռ. Քոչարեան_Հ. Ալիեւ փարիզեան հանդիպումներուն մէջ. մինչ Լ. Ժոսփէն նոյն յանձնառութեան մասին կը խօսի ապառնի ժամանակով: Ուշագրաւ է իր մօտ կողմերէն ընդունելի արդար եղր մը գտնելու համար կանոնաւոր, անարգել յարաբերութիւն մշակելու առաջադրանքը՝ Երեւանի, Բաքուի նաեւ Ստեփանակերտի հետ:

ԼՂՀ մայրաքաղաքն ալ կարգաւորումի հոլովոյթին մասնակից տեսնելու, ընելու այս կեցուածքը որ ընդհանուրէն առանձնացող Բ.Հ.կէտը կը կազմէ, կայ նաեւ Ժ._Փ. Շըվէնըմանի մօտ: Խաղաղ կարգաւորումի մասին խօսելով ան չի մոռնար Ադրբեջանի նախագահին պարբերական ապառնալիքները, ի հարկին ուժի զօրութեամբ Ղարաբաղը ետ առնելու, եւ այլն: Կ'ուզէ որ Ֆրանսա ջանայ արգելք ըլլալ ատոր: Կը մաղթէ նաեւ որ վերնայ Հայաստանի դէմ Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի տասը տարիէ վեր կիրարկած չրջափակումը: Չի մոռնար ողջունելու «ԼՂՀ նախագահ Ղուկասեանը որ վերջերս այց մը կատարեց Ֆրանսա»:

Իսկ պատասխաններու մէջ օրինակութենէն զանազանուող Գ. կէտը Ղարաբաղի հակամարտութեան պատճառով վնասուած, քանդուած չրջաններուն նկատմամբ հոգատարութեան արտայայտութիւնն է, խաղաղ կարգաւորումի հանդրուանէն ետք: Այդ հոգատարութեան մասին խօսած են Ժ. Շիրաք եւ Ռ. Հիւ: Առաջինը վստահութիւն կը յայտնէ որ Ֆրանսա կը յաջողի մինչազգային հիմնարկութիւններն ու Եւրոպական Միութեան գործընկերները համոզել, որպէսզի կողմերուն միջեւ խաղաղութեան համաձայնութիւն մը գոյանալէ ետք, վերաչինումի կարօտ չրջաններուն, ինչպէս նաեւ մնտեսական վերելքին հարկաւոր օժանդակութիւն մը կատարուի: Նոյն տեսակէտը յայտնած է Ռ. Հիւ ալ, ըսելով որ խաղաղութեան համաձայնութեան պէտք է ընկերանայ վերաչինութեան յատկացուելիք լուրջ օժանդակութիւն մը:

Երեք թեկնածուներ զոհացած են շատ համառօտ պատասխաններով. Ն. Մամէդով կ'ըսէ թէ կանաչներու չարժումը խաղաղ կարգաւորումի ՕՀՍՍԸ_ի չանքերուն զօրավիգ է: Գ. Լըփաժ կ'առաջադրէ չրունակել ներկայի ուղղութեամբ, իսկ Ֆ. Թօպիրա Եւրոպական Միութեան կը վերագրէ Ղարաբաղի հակամարտութեան մէջ մինչնորդի դերը:

Հայկական հարցարանին այս Գ. հարցումով պատասխանողներու թիւէն հատ մը պակած է: Պ. Մէկրէ միայն ցեղասպանութեան ժխտումին եւ Թուրքիոյ Եւրոպական Միութիւն մուտքին մասին տրուած կարճ պատասխաններէն ետք, մը նացեալ երեքին չէ պատասխանած:

Հարցարանը որ Ֆրանսայի քաղաքական դէմքերուն հետ երկրին կարեւոր մէկ փոքրամասնութեան յարաբերութիւններու ոլորտին պատկանող բան է, ինչպէս ըսուեցաւ, արդէն թրքական հակազդեցութիւններ արթնցուցած է: Մարտ 26_ի «Մարմարա»յէն ետք, Մարտ 28_ի «Հիւրրիյէթ» օրաթերթն ալ անդրադարձած է հակազդեցութիւններուն. «Ֆրանսայի յղուած ազդարարութիւն» խորագիրով հետաքրքրաշարժ, քիչ մըն ալ զուարճալի մեկնաբանութիւն մը կը տրուի հայկական հարցարանին, անոր տրուած «Հայկական չանթաժ» որակումով:

Մարտ 22, Ուրբաթ իրիկուն, Ալֆորվիլի Նոթր_Տամ տաճարին մէջ տեղի ունեցաւ Սիփան_Կոմիտաս երկսեռ երգչախումբին համերգը, հրաւէրովը քաղաքապետութեան եւ կազմակերպու_թեամբ տեղւոյն Հայ Մշակոյթի Տան: Համերգին ներկայ էին քաղաքապետ Պր. Ռընէ Ռուէք՝ քաղաքապետական խորհրդականներու լրիւ կազմով, Ալֆորվիլի հոգեւոր հովիւ Ներսէհ Ծ. Վրդ. Բալուճեան: Բարձր գնահատուած երկսեռ երգչախումբը կը ղեկավարէր երաժշտագէտ_երգահան Կարապետ Ափրիկեան, որ իր եաին ունի չուրջ կէս_դարեան վաստակ մը:

Նախ պէտք է մատնանչել յայտագրին ճոխութիւնը եւ երգչախումբին բարձր մակարդակի հասած պղեղեցիկ կարողականութիւնը, որ կը բացայայտուէր բազմակողմ եւ ձայնային միասնական բազմերանգութեամբ, մատուցուած՝ ինքնավստահ ոիրապետումով եւ երաժշտական անթերի կատարմամբ: Ի յայտ կու գայ թէ նուագախումբով տրուած համերգներու ընթացքին կարեւոր ներուժ կը ղեկավարէ մաեստրոյ Թով, ջղուտ ու կենսալի բազկացուցիչ_ներով: Թուլութակահար Ռեմոն Մայարի «Պարքարոլ»ի մենանուագին մէջ նկատելի էր ղեղեցիկ հնչողականութիւն: Եւ վերջապէս համեստութեան մարմնացում՝ Իրիս Թորոսեան, Ֆրանսայի գնահատուած տաղանդաւոր հնչերանգներէն, նուրբ զգայնութեամբ եւ զուլալ թարմութեամբ կը հնչեցնէր իր տաւիղը, կարծես ձայնանիչերու հնչերանգները իր նուրբ մատներուն տակ ցօղի չինչ կաթիլներ ըլլային, յատկապէս Կոմիտասի «Շուշիկ»ի պարին մէջ: Ու երեք կատարողները՝ միաճոյլ ներդաշնակ ամբողջութիւն մը դառնալով, հմայքի պահեր ստեղծեցին ունկնդիրներուն:

«Հարանեկան երգերու փոքր փունջի» երգչախմբային տարբերակը, գրուած՝ արհեստավարժ մակարդակ ունեցող խումբի համար, անվարան կը դերազանցէ երբեակին բնագիրը: Մեծապէս ցանկալի է որ սքանչելի, բարդ ու փարթամ երաժշտական կառոյցով օժտուած այս բազմերանգութիւնները մօտ ապագային ունենան իրենց ձայնագրութիւնները:

Դաշնակահարուհի Մարիա Օփի նուագեց Պելլա Պարթոքի «Պար»ը, եւ Ափրիկեանի դաշնակի համար վերամշակած խմբերգները: Նկատելի էր որ Պելլա Պարթոքի յաջորդելով, այս գործերը միայն որեւէ թուլութիւն ցոյց չտուին, այլ ընդհակառակը ի յայտ բերին նեղդաշնակ հաչտութիւն մը: Ասիկա արդեօ՞ք անոր համար էր որ երկուքն ալ վերբերին արեւելեան ակունքներէն...

Հոս, անչուչտ, դաշնակահարուհին մեծ դեր ունեցաւ այս մեկնաբանութեան մէջ. մեր ղեացումներուն թարգմանը դառնալով, թէ՛ ստեղնաչարի լեզուով եւ իր հնչակցութեամբ: Հաւասարապէս ղեղեցիկ էին եւ՛ իր մեկնաբանութիւնը եւ իր ներկայութիւնը: Մինչ Պարիզեան Մկրտիչ Մկրտչեան՝ Ափրիկեանի «Ճակը» մեկնաբանեց չատ ղգայուն կերպով, յուզումի պահեր ստեղծելով: «Սասնցի Դաւիթի ծնունդ»ին մէջ ան եկաւ հաստատելու իր անառարկելի արժանիքը: Մաղթելի է որ անչեղ Պարիզեանի այս արժանիքը զարգացնէ ան:

Սիփան_Կոմիտաս երգչախումբին Ալֆորվիլի համերգը հանդիսացաւ բարձրակ հայ դասական երաժչտութեան փառահեղ արտայայտութիւն մը վերջերս: Հրանտ_Սամուէլ առեղին ջերմեռանդ ոգիով ստեղծած՝ Ափրիկեանի երգչախումբին վիճակած է պարբերաբար իր գնահատութեան մէջ, երբ «Յառաջ»ի մէջ կը գրէր. «Սիփան. Կոմիտաս երգչախումբը մեր հանդիսանքուն փայլն է»:

Աւելորդ պիտի չըլլար հոս յիչեցնել այն բացառիկ յաջողութիւնը, զոր արձանագրած էր Կ. Ափրիկեանի «Սասնցի Դաւիթի ծնունդը» օրաթորիոն, Մոնրէալի մէջ, անցեալ Նոյեմբեր 24_ին, կատարողութեամբ 370 հոգի հաչտուող երգչախումբ_նուագախումբին: Ծնդական մամուլը չէր վարանած՝ Հայոց տանի Քրիստոնէութեան 1700_ամեակի հանդիսաւթեանց ծիրին մէջ, համագործակցական ոգիով կազմակերպած այդ ձեռնարկը որակելու «Հայ Մշակոյթի ճչմարիտ փառատօն մը», որ պիտի մնար որպէս Մոնրէալի հայ գաղութի պատմութեան չիչատակելի թուականներէն մին:

Աւելցնենք թէ Սիփան_Կոմիտաս երգչախումբը ամիս մը առաջ փայլուն համբաւ մը տուած էր Սոչօ քաղաքին մէջ հրաւէրովը քաղաքապետութեան: Այս առընչութեամբ մանաւանդ գնահատանքի արժանի դարձաւ Պր. Միչէլ Տէր_Եղիայեան, որուն անսակարկ չանքերուն չնորհիւ Ալֆորվիլի ձեռնարկը: Այսպէս, ձեռնարկէ ձեռնարկ մեծ ժողովրդականութիւն վայելող երգչախումբը կ'ստորէ հայ երգի ու երաժչտութեան տարածման ու ծանօթացման նաեւ միջազգային չրջանակներէ ներս:

Այս դեղեցիկ առաքելութեան համար եւ իրենց անսակարկ ու հետեւողական հաւատարմութեան ու ազնիւ ծառայութեան համար չնորհաւորելի կը մնան երգչախումբին բոլոր անդամները անխտիր եւ հաւասարապէս ու հաւաքաբար, գլխաւորութեամբ իրենց տաղանդաւոր ղեկավարին Նարպիս Ափրիկեանի՝ ի փառս Հայ երաժչտութեան աչխարհին:

Յետագայ տողերուն մէջ շաւթաժը կը վերածուի «սպառնալիք»ի. Ֆրանսայի հայկական լոպիին ըրածը, թեկնածուներուն ներկայացուած հարցումներուն հետ, ըսել եղած է թէ Հայերը անոնց տրուած պատասխաններուն համաձայն պիտի դրծածեն իրենց քուէն...:

ՍԱՐԳԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

(Շար_ 2)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅՐԻՐԱՄԵԱՑ «ՄԵՐ ՀԱՅՑԵԼԻՆ»...

Ա. ՔԼԻՇԻՇԵԱՆ

Վալանս, 2002

ՀՐԱՆՏ ԹԱԴԵՒՈՍԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՓԱՐԻԶՈՒՄ

«Հրանտ Թադեւոսեանը բանաստեղծական աշխարհընկալում ունի: Նրա երանգապնակը թարմ է եւ անկրկնելի:

Նա կարողանում է թափանցել ծիսական նախաշերտերի, ժողովրդական առասպելաբանութեան մէջ, նրա կտաւներն այդ ամէնի նորովի վերաարծարծումներն են, որ յաճախ տանում են անսպասելի, անակնկալ կերպարանութեան:

Թարմ ու մաքուր են բնաշխարհի նրա մեկնաբանութիւնները: Իր ներխուժած տարածքները նա բնակեցնում է բնութեան մաքուր, զօրեղ, տարերքներով, ուր անվերջ կերպարանափոխութիւնների մէջ է արարման նախաստեղծ ոգին»:

Հրաչեայ Թամրազեան
(բանաստեղծ)

Այո՛, ճշմարիտ նկարիչ հրաչագեղ վրձինի գունագեղ նկարները, միմիայն ճշմարիտ բանաստեղծը կարող է ընկալել ու վերծանել այնպէս, ինչը իրօք բնական է, ինքնատիպ եւ սրտաբուխ:

Այդպիսի մի չարք դեղեցիկ մաքերով, իրենց տպաւորութիւնները են արտայայտել Հրանտ Թադեւոսեան նկարչի մասին վաստակաւոր նկարիչ, փրոֆ. Էդուարդ Իսաբեկեանը, արուեստաբաններ Մարտին Միքայէլեանը, Սարօ Սարուխանեանը, գրականագէտ – արուեստաբան Եուրի Ղաչատրեանը, բանաստեղծ Արմէն Մարտիրոսեանը, բանաստեղծ Արտաշէս Ղազարեանը:

Հրանտ Թադեւոսեանը ծնուել է 1940 թ. Ապրիլի 20–ին, Արթիկում: Աւարտել է Երեւանի մանկավարժական Ինստիտուտի գեղագիտութեան բաժինը: Հայաստանի նկարիչների միութեան անդամ է: Ունեցել է անհատական ցուցահանդէսներ Երեւանում, ՀՀ տարբեր մարզերում, 1991 թ. Մոսկուայում, 1993 թ. Արգենտինայում՝ Պուէնոս–Այրէսում, 1993 թ. Ֆրանսիայում՝ Մարսէյլում, 1997 թ. Գերմանիայում՝ Քարլսրուհէ – ում: Մասնակցել է մի չարք խմբակային ցուցահանդէսների՝ Շուէյտիա, Զուիցերիա, Ֆրանսիա, ԱՄՆ, Ճափան, Նորվեգիա, Հոլանտիա, Լիբանան, Սիրիա, Գերմանիա, Իտալիա եւ այլն:

*
**

Մարտի 21–ին Cité Internationale des Arts–ի (Արուեստի Միջազգային Ոստան) սրահներից մէկում տեղի ունեցաւ Հրանտ Թադեւոսեանի նկարների ցուցահանդէսի բացումը, որը կը տեւէր մինչեւ Մարտի 30–ը: Ներկայ էին Ֆրանսիայում Հայաստանի դեսպան Էդուարդ Նալպանտեանը, գրականագէտ Ալ. Թոփչեանը, դերասանուհի Անահիտ Թոփչեանը, արուեստի երկրպագուներ, ուսանողներ:

Մարդիկ երկար կանգ էին առնում նկարների առջեւ, ներառելու կտաւների խորունկ գաղտնիքները, որոնք ամփոփում են նկարչի ստեղծագործական ողջ աշխարհը: «Պատարագ», «Մոնա Լիզա», «Ներանձնութիւն», «Ռէքուէյէմ», «Ցուզամի մահապատիժը» եւ չատ ու չատ կտաւներում համահունչ են ե՛ւ անտիկ որմնանկարի չուքը, ե՛ւ չարի ու բարու, լոյսի ու խաւարի բախումը: Մարդը դիպուածի ու ճակատագրի դէմ, մարդը ինք իր դէմ, մարդը անվերջանալի որոնման ճանապարհին...:

Այդ որոնման խորունկ ճանապարհն է, որ մեծ արուեստագէտին տանում է Թիպէթեան գագաթ: Ցուցահանդէսի ներկաները ոչ միայն հիացած էին, այլեւ ուրախ էին եւ հպարտ, որ հայրենի հողում ծաղկած ամէն մի ստեղծագործութիւն, դա լինի նկարչի ցուցահանդէս, մենահամերգ, ներկայացում, կարողանում են հաղորդակից լինել, տեսնել պատկերներ, որոնք հունճքն են մեր ապ ու պապերի ժառանգորդների: Այս առիթով, Հրանտ Թադեւոսեան նկարչին նախ չնորհաւորենք, ցանկանք նրա բեղուն վրձնին նորանոր կտաւներ: Այդ կտաւները թող սփռուին աշխարհով մէկ, աշխարհով մէկ սփռուած Հայերիս պարզեւելով երփներանգ զոյներ, հոգու անսահման պոռթկումներ ու սրտի ջերմ զարկեր...:

Ա. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՀՈԳԵՒՐՏԻԿ

ՄԻՆԱՍ ՃԱՊՈՒՐԵԱՆԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կիրակի, Մարտ 24, Սէն _ Շամոնի պետական իր ապարանքին մէջ՝ վախճանեցաւ Մինաս Ճապուրեան երկարատեւ հիւանդութենէ վերջ, մահարոյր մահճակալին չուրջ հաւաքուած հարազատներուն եւ մօտիկ բարեկամներուն տխրագին ներկայութեան: Մեծ եղեռնէն ճողոպրած նահապետ մըն ալ սեւ հողին յանձնեցինք օտար ափերու վրայ: Հանգուցեալը ծնած էր 1906 Փետրուար 10 թուին, Կիլիկիոյ Մարաչ քաղաքին մէջ: Մանուկ հասակին կորսնցուցած էր իր հայրը՝ ոճրագործ եւ անօրէն Թուրքերու կողմէ գլխատուած որպէս նահատակ: Ակնառու ու ականջալուր եղած էր իր ժողովրդի գողգոթային, սրտաճմլիկ դէպքերուն եւ իր մարտունակ հոգին վշտով ու ցասումով համակուած էր արիւնարբու անաստուածներուն հանդէպ: Հայրենի օճախէն հեռացած որբ հայորդին իր պատանեկութիւնն ու երիտասարդութիւնը ապրեցաւ Ֆրանսայի Լուար Նահանդի Սէն _ Շամոն քաղաքին մէջ, նախապէս որոչ ժամանակ մը Սուրիոյ Հալէպ քաղաքը մը նալէ վերջ, մօրը, եղբօրը եւ քոյրերուն հետ: Ճապուրեան եւ Աստուր եղբայրներ անխառն ընտանիք կազմելու բծախնդրութեամբ նախընտրած էին չնորհալի հայ օրիորդներ որպէս «փափկասուն տիկնայք» ինչ որ յոյժ հիմնական ազդակ մըն է հայ ընտանիքի սրբութեան եւ անոր խաղաղ տեւականութեան համար:

Մինաս Ճապուրեանը հաւատաւոր եւ խանդավառ չարքային մըն էր Հ. Ց. Դաշնակցութեան, ինչպէս փը կրտսեր եղբայրը Աստուր որ յաւէտ հեռացած է այս աշխարհէն տասնեակ մը տարիներ առաջ: Երկու եղբայրներն ալ իրենց վաղ տարիքին՝ խոր համոզումով միացած էին Հ. Ց. Դ.ին մեծ ու պատկառելի ընտանիքին եւ զարմած նուիրեալ չարքային ներ եօթանասուն տարիներու տեւողութեամբ, իրենց անդամութիւնը զաղրած է փետրուարեան անխուսափելի մահով միայն: Հանգուցեալ Մինասը իր առոյգ տարիներուն կը մասնակցէր Հ. Ց. Դ._ի պատգամաւորական ժողովներուն՝ որոնք տեղի կ'ունենային Փարիզի մէջ: Մինասը յայտնի գիտնական չէր, բայց ճանչցուած եւ յարգուած ազգային մըն էր: Իր մէջ կը պարունակէր բնական եւ ցայտուն յատկութիւններ, կը ներշնչէր, կը քաջալերէր զինք չրջապատող անկեղծ բարեկամները, նամանաւանդ երիտասարդ սերունդը իր չինիչ ցուցմունքներով եւ հետաս առաջադրանքներով:

Ողբացեալ Ճապուրեանը երբեք վարանումի չէր մատնուեր, անմիջապէս իր ձեռքը կը տանէր դրամապանակին, քաղաքական հայ բանտարկեալներու նիւթական օգնութեան համար եղած դիմումներուն: Նոյնիսկ կը հրաւիրէր իր պատուական գերդաստանին մեծ ու պզտիկ անդամները որպէսզի անոնք ալ իրենց կարգին կատարէին այդ մարդկային եւ ազգային վսեմ պարտականութիւնը: Հայկական թերթերուն սուղ էջերուն վրայ տեղ գրաւած հայատառ յօդուածները ուշի ուշով կը սերտէր եւ կը հիանար, կը հպարտանար անոնց ազգաշունչ պարունակութենէն: Հանգուցեալին մէջ անխախտելիօրէն զօրացած էին ազգասիրական արմատներ՝ զորս փոխանցած էր նաեւ երկսեռ չորս զաւակներուն: Ան բարեպաշտ էր եւ եկեղեցասէր միաժամանակ, սիրով եւ պոհացած սրտով կը հոգար իր անձնական միջոցներով եկեղեցական ղպեստները նաեւ անհրաժեշտ կարիքները: Պատկանելով հայ կաթողիկէ համայնքին՝ եղած է հիմնադիրը Սէն _ Շամոնի Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ: Մեզմէ անդարձ հեռացած Մինաս Ճապուրեանը չափազանց ուշադիր էր եւ հսկող իր զաւակներուն հայեցի կրթութեան եւ անոնց հոգիներուն մէջ կը ցանէր հայրենասիրական, ազգասիրական եւ մարդասիրական վառ զգացումները: Ան ընկերային էր եւ գուարթախօս, անոնք որոնք վայելած են իր հեզահամբոյր ներկայութիւն, չեմրիկ մտերմութիւնը՝ չեն կրնար մոռացութեան մատնել փրենց կրած տպաւորութիւնները ու բարի յիշատակները:

Հանգուցեալը ուրծոր ալ գտնուէր, յաճախ կը հոլովէր չատ հետաքրքրական եւ նախատուութեան արժանի իրական դէպք մը: Մարաչի ողբերգի պատահարէն անմիջապէս վերջ՝ վարժուած Թուրք կարաւանապետի մը առաջնորդութեամբ երբ կ'ուղղուէին Սուրիոյ Հալէպ քաղաքը՝ Թուրք ջորեպան մը կը մօտենայ Ճապուրեան ընտանիքին եւ դառնացած իր բողոքը կը պարզէ պատանի Մինասին մօր որբ եւ այրի Մարիամին ըսելով՝ «Մարիամ անա ինչ ըսեմ այն անիծեալ Մուսթաֆա Քէմալ փաչային որ Զեզ ազատ ձգեց Զեր ընտրած երկիրը երթալու, որովհետեւ այս զաւակներդ պիտի մեծնան յետագային եւ անյողդողդ պահանջատէրերը պիտի դառնան Թուրք ժողովուրդին կատարած անհնախնթաց ցեղասպանութեան»: Իրաւ է հայկական ջարդին ճանաչման վերաբերեալ մերօրեայ յաջողութիւնները կը փաստեն թէ ջորեպան Թուրքը չէր սխալած:

Ճապուրեան Մինասը օտարութիւն եւ խորթութիւն անբաղձալի բառերէն երբեք չէր ախորժեր, յաճախ կ'ատէր այս բառերը ստեղծող ոճրագործ եւ անմարդկային Թուրքերը եւ ահա օտար հող պիտի ծածկէ մարմինը անչունչ եւ խորթ աստղերն ալ իրենց աղօտ լոյսերով յաւիտեան պիտի պլպլան վերեւը իր չիրմին՝ մայր հայրենիքէն եւ հայրենի օճախէն չատ հեռու: Ան աչխատանքի իր տարիները սկսաւ Սէն _ Շամոնի մէջ եւ իր կեանքի վերջակէտին հասաւ նոյն Սէն _ Շամոնի մէջ, երկար տարիներու վերիվայրումներէ յետոյ: Սիրելի կնոջը հետ միատեղ կը զբաղէր հագուստեղէնի իր անձնական վաճառատունով, որուն տիրացած էր յամառ եւ քրտնաջան աչխատանքով:

Մինաս Ճապուրեանի մահով՝ Սէն _ Շամոնի հայութիւնը եւ Հ. Ց. Դ.ն կը կորսնցնեն ազնիւ, ծառայասէր եւ բարեգործ հայ ազգային մը:

ՄԱՆՈՒԷԼ ՀԷԼՎԱՃԵԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԷՄՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԼԸ.

ԱՐԹԻՆ ԳՈՆԻԱՑԻ ՄԷՋ

– Բնականաբար ինքզինքը այնպէս ցոյց պիտի տայ: Ինչ որ ալ ըլլայ՝ պէտք է, որ այդ մարդուն ո՛վ ըլլալը լաւ մը հասկընանք եւ յետոյ հետը յարաբերութիւն հաստատենք: Կը յուսամ, որ Ձեր Սբբազնութիւնը զղջայ վարուած է հետը:

– Բնականաբար, բայց արդէն աւելի պոլսոյ կացութեան մասին խօսեցանք, քան այստեղի տարապիրներու մասին. ինք փափաք յայտնեց միայն մէկ քանի հայերու հետ ծանօթանալու, որովհետեւ բոլորովին առանձին մնացած է եղեր:

– Կը խնդրեմ, Սբբազա՛ն, չըլլայ, որ հոս գտնուողներուն անունները տաք իրեն, նախ հասկնանք, թէ ո՛վ է այս մարդը, մանաւանդ իմ անունս բնաւ մի՛ տաք, դիտէք, որ ես էրէյլիէն փախստական եկած եմ այստեղ, եւ կրնայ գլխուս փորձանք մը գալ, իմ կացութիւնս չատ փափուկ է:

Այս պատուէրները տալէ ետքը Աբիկ Մուպահեաճեան մեկնեցաւ եւ ուղղուեցաւ դէպի չուկան:

Մտահոգ կը քալէր մինչ այդ անծանօթ այցելուին վրայ մտածելով՝ երբ յանկարծ ցնցում մը ունեցաւ:

Դիմացի կողմէն Արթինը կուգար:

Որեւէ միջոց չի կար խուսափելու: Արթին արդէն զինքը ճանչցած էր եւ քայլերը արագացուցած դէպի իրեն կու գար:

– Վա՛յ, բարեւ, Աբի՛կ էֆէնտի, – գոչեց, դո՞ւն ալ հոս ես եղեր, ինչպէ՞ս ես, աղէ՞կ ես:

– Ինչպէս ըլլամ, – պատասխանեց Աբիկ ողորմուկ չեչտով մը, – մեր վիճակը յայտնի է, խեղճ ու կրակ կ'ապրինք կոր, աքսորականի կեանք: Դուք ե՞րբ եկաք:

– Քանի մը օր կայ:

Աբիկ յիչեց Նարօյեանի նկարագրութիւնը եւ իսկոյն հասկցաւ թէ կարապետ Տէմիրեան անունով իրեն ներկայացող անձը նոյն ինքն Արթինն էր:

«Ա փորձանքը ուրկէ՞ եկաւ» – մտածեց ինքնին, յետոյ բարձր ձայնով ըսաւ.

– Շատ գոհ եմ ձեզ տեսնելուս, հոս անցած – գարձածէն լուր չունինք, ձեզնէ գոնէ ստոյգ տեղեկութիւն մը կրնանք առնել, կը յուսամ, որ կացութիւնը բարւոքած է քիչ մը:

– Կացութեան մասին քեզի պէտք եղած տեղեկութիւնները կուտամ, – լրսաւ Լըրտեսը, – անկէ առաջ քեզի ուրիչ բանի մը համար կ'ուզեմ խօսիլ:

– Հրամմեցէ՛ք, Արթին էֆէնտի, պատրաստ եմ պատասխանելու, եթէ ժամանակ ունիք եւ եթէ կրնամ բարեհաճիք, տուն երթանք, հոն տեսնուինք, աւելի հանդիստ կ'ըլլանք, ես հոս մօտերը կը բնակիմ:

– Շատ աղէկ, երթա՛նք, – հաւանեցաւ լրտեսը, եւ երկուքը միասին ուղղուեցան այն տունը, ուր սենեակ մը վարձած էր Աբիկ Մուպահեաճեան:

Երբ սենեակ մտան եւ բազմոցին վրայ տեղաւորուեցան, Աբիկ ըսաւ.

– Հիմա հանդարտօրէն կրնանք տեսակցիլ:

– Քեզի քանի մը հարցումներ ունիմ ընելիք, – սկսաւ լրտեսը, – մենք հին ծանօթներ ենք միասին, եւ կը յուսամ, որ ասիկա նկատի առնելով՝ կը պատասխանես հարցումներուս:

– Հաւատացէ՛ք, որ ձեռքէս եկած ծառայութիւնը պատրաստ եմ մատուցանելու:

– Մէկ քանի անձերու մասին տեղեկութիւն պիտի ուզէի...

– Հարցուցէ՛ք, խնդրեմ:

– Մարզպետին հասցէն գիտե՞ս:

– Հո՞ս է որ...

– Չէ՛ր գիտեր:

– Այսինքն Գոնիա կը գտնուէր քանի մը ամիս առաջ. բայց հիմա երկու ամիսէն աւելի է, որ փրեն հանդիպած չունիմ, այսուհանդերձ կը ջանամ իր մասին տեղեկութիւն առնել եւ ձեզի որոչ լուր մը տալ... ես ընդհանրապէս չատ քաշուած կեանք մը կը վարեմ, դրեթէ մարդու հետ չեմ տեսնուիր:

– Կեդրոնականի տնօրէն փրոֆէսէօր Ֆաչատուրեանն ալ Գոնիա է եղեր:

– Ես ալ այնպէս իմացայ, – պատասխանեց Աբիկ:

– Ձե՞ս գիտեր, թէ ո՛ւր կը բնակի:

– Երեսը անգամ տեսած չեմ:

– Զարմանալի՛ բան:

– Շատ բնական է, Ֆաչատուրեանը հիւանդ վիճակի մէջ Սուլթանիէէն հոս բերուած է եւ տուն մը դրուած, ուր, ինչպէս լսեցի, անկողնի մէջ կը մնայ եղեր: Այդ պարագային ինչպէ՞ս կ'ուզէք, որ իր մասին տեղեկութիւն ունենամ հասկնալու, թէ ո՛ւր կը գտնուի: Գոնիա բաւական ընդարձակ քաղաք է, եւ չատ դիւրին չէ հասցէն չգիտցուած մէկը գտնել, թէեւ անկարելի չէ:

– Խոսրով Պապաեանը կը ճանչնա՞ս...

– Լսած եմ... ա՞ն ալ Գոնիա կը գտնուի:

– Այո՛, հոս է եղեր, – լրսաւ լրտեսը:

– Զարմանալի՛ բան, – գոչեց Աբիկ:

– Ինչո՞ւ համար զարմանալի:

– Ջենէ կ'ինամեմ կոր հոս գտնուիլը:

– Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, որ Գոնիա կը բնակիս ու այդ մարզպոցմէ եւ ո՛չ մէկէն որոչ տեղեկութիւն մը ունիս:

– Արթի՛ն էֆէնտի, ինչպէս ըսի, ես չատ քաշուած կեանք մը կը վարեմ... մարդու երես չեմ տեսնար, տունէն դուրս ալ չատ չեմ ելլար, եթէ բան մը գնելու համար պէտք ըլլայ, այն ատեն կ'ելլամ... բայց թերեւս, եթէ հարցնեմ, գինտեմ իր մասին, տեղեկութիւն մը կրնամ տանել... վստա՞հ էք, որ հոս է:

– Այո՛, կատարելապէս վստահ եմ, – հաստատեց լրտեսը:

– Ուրեմն կը ջանամ իր մասին տեղեկութիւն մը առնել, միայն թէ ժամանակի կարօտ է: Ուրիչ որո՞ւ մասին տեղեկութիւն կ'ուզես:

(Շար. 198)

C.C.A.F.

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

COMMUNIQUE

Une très importante réunion publique organisée par le Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA), avec le soutien du CCAF, aura lieu le **7 avril à 15 heures,** au **Palais des Congrès de Paris.**

Dans le cadre des élections présidentielles, cette réunion permettra de prendre connaissance des engagements des différents candidats sur les questions qui préoccupent l'ensemble des Français d'origine arménienne. Celles-ci ont d'ailleurs été synthétisées dans un questionnaire qui a été envoyé aux candidats par le CDCA, délégué par le CCAF. Cette démarche unique et concertée, réalisée par rapport aux enjeux auxquels nous devrons faire face, doit nous inciter à venir très nombreux à cette réunion et de montrer aux candidats notre capacité d'union et d'organisation.

Aussi, le CCAF a demandé à tous les présidents et responsables d'organisations de bien vouloir mobiliser leurs membres et sympathisants afin que la participation des Français d'origine arménienne à cette réunion publique soit massive et exemplaire.

Le Président

Paris, le 1er avril

INFORMATIONS ARTISTIQUES

TAPIS CONTEMPORAINS HEMAG'S

Exposition- Vente
du 5 au 29 avril
du lundi au samedi de 10h à 16h

Y a n ' s C l u b
5, avenue, Reille, 75014 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Յակոբ Կոստանեանի մահուան առթիւ. – Աբթիւր Մարգարեան 150, Գէորգ Ագասիէր 20, Խուրի Ժորժ 50, Ժորժէթ եւ Ժօզէֆին Կոստանեան 30, Մուրատեան ընտանիք 50, Գէորգ Աւետեան 20 Եւրօ:

(Շար.ը Դ. էջ)

եւ Հոթէլ ու Վիլ կը բնակէին, տեղեկագիր մը պատրաստուած է, որու մէկ պատճէնն ալ ղրկուած է Շիրաքի: Ինչպէս կը գրէ «Գանար Անշէնէ» (Ապրիլ 3), այդ տեղեկագրէն կը պարզուի որ ամօլը 14 միլիոն ֆրանք ծախսած է 1987–էն 1995, այդ գումարին 9,5 միլիոնը վճարուած է հնչուն դրամով, տունի ծախքերու համար: Օրական 1000 ֆրանքի բանջրեղէն եւ պտուղ առնուած է, 375 ֆրանքի սուրճ, թէյ, անոյշ եւ այլն, եւ այլն: Վճարումները եղած են նաեւ կեղծ հաշւեցոյցերով: Պարզ է որ այս նոր պատմութիւնը, ընտրութենէն 3 շաբաթ առաջ, նոր հարուած մըն է Ժ. Շիրաքի, թէեւ, ըստ երեւոյթին, նման հարցեր շատ չեն ազդած իր վրայ:

ՍԱՅՏԱՅԻ (Ալժերիա) չրջանը, Ապրիլ 1–ին 21 զինուորներ սպաննուած են ծուղակ մը խյնալով լեռնային գօտիի մը մէջ:

ՄՈՍԿՈՎԱԿԻ ԿՈՄՍՈՄՈԼԵՑ օրաթերթին լրագրողներէն՝ Սերգէյ Կալինովսկիի մարմինը գտնուած է Սմոլենսկ: Անհետացած էր Դեկտեմբերէն ի վեր: Ըստ թերթին սպաննուած է:

CDCA

COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE

LES PRÉSIDENTIABLES S'ADRESSENT A LA COMMUNAUTÉ ARMÉNIENNE

Communiqué de Presse

Pour la première fois à l'occasion d'une élection présidentielle, cinq candidats de premier plan se sont directement adressés à la communauté arménienne. **François Bayrou, Jean-Pierre Chevènement, Jacques Chirac, Lionel Jospin et Noël Mamère** ont en effet enregistré, ces dernières semaines, des messages filmés à l'intention des citoyens français d'origine arménienne. **Ils seront diffusés, le dimanche 7 avril, lors d'une réunion publique consacrée à cette importante échéance électorale qui se tiendra au Palais des Congrès de Paris, à partir de 15 heures.** Cette manifestation organisée par le Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA), avec le soutien du Conseil de Coordination des Arméniens de France (CCAF, ex-Comité de 24 Avril) aura pour thème: **Présidentielles 2002, «Les enjeux nouveaux, les nouveaux engagements».**

Participeront aussi à cette rencontre, les **représentants de six candidats à l'élection présidentielle :**

— **Patrick FARBIAZ** (Délégué aux Affaires Internationales des Verts), au nom de Noël Mamère,
— **Guy FISHER** (Vice-Président du Sénat, PCF), au nom de Robert Hue,
— **François ROCHEBLOINE** (Député de la Loire, UDF), au nom de François Bayrou),
— **René ROUQUET** (Député-Maire d'Alfortville, PS), au nom de Lionel Jospin,
— **Georges SARRE** (Président du Mouvement des Citoyens, Député de Paris), au nom de Jean-Pierre Chevènement,
— **Jacques TOUBON** (ancien ministre, ancien secrétaire général du RPR), au nom de Jacques Chirac.

Ils répondront aux questions qui leur seront posées par un panel de citoyens d'origine arménienne qui aura analysé les déclarations des candidats.

Le meeting se tiendra en présence de **Naïra Melkoumian, Ministre des Affaires Etrangères de la République du Haut Karabagh** qui viendra exprimer les attentes des Arméniens concernant le rôle que pourrait jouer à l'avenir la France dans le Caucase.

Le CDCA, organisateur de cette réunion publique est l'un des principaux artisans de la loi reconnaissant le Génocide Arménien de 1915. Créé en 1965, il est présent partout dans le monde où existe une communauté arménienne. Il a pour objectif de promouvoir la cause arménienne auprès des pouvoirs publics et des opinions des pays d'accueil. **En France, à l'occasion des Elections Présidentielles 2002, le CDCA a été délégué par la totalité des organisations arméniennes réunies au sein du CCAF ainsi que par l'ensemble des médias arméniens pour adresser des questions aux candidats.** A ce jour 10 candidats sur 19 lui ont adressé leurs réponses écrites.

Fait à Paris, le 28 mars

Contact : CDCA.
Tél.: 01 44 83 07 02; Fax: 01 42 46 81 59
Réponses des candidats et dossier de Presse disponible sur :
http://www.cdca.asso.fr

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935**

ՃՇԴՈՒԻՄ

ՄԱՇՏՈՑ, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութեան 2002 Մարտ 17–ին կազմակերպած Արտաքսականան Մրցումի նկարագրականին մէջ ակամայ մոռցուած է յիշատակել որ 14 – 20 տարեկաններու խումբէ երրորդ մրցանակի արժանացած է Թալին Պաքալօղլու, Դպրոցասէրի աշակերտ 14 տարեկան:

UGAB-PARIS —
ZONTA CLUB DE PARIS :

C O N C E R T

au profit de

l'Orphelinat Zatik d'Erévan

le vendredi 5 avril à 20 heures 30

le ZONTA CLUB DE PARIS PORT-ROYAL

et l'UGAB-PARIS IDF

vous convient à un concert

au profit de l'**orphelinat Zatik d'Erévan**

avec

Saténik Smbatyan-Bonnami, violoniste

et **Jean-Pierre Salmona,** pianiste

Oeuvres de Katchatrian, Komitas Yercanyan, Babayan et Brahms

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles 75017 Paris
(M° Courcelles)

Prix des places : Adultes 15 euros, Etudiants et enfants 10 euros.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը, Նոր Տարուան եւ Մնունդին առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է ԻԼՂԱԳԻՆի հետեւեալ նուէրները. –

Ա. ՅԱՆԿ

ԵՒՐՕ

Տէր եւ Տիկին Արթին Աչըքկէօզեան 20, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Աւրիկեան 23, Տէր եւ Տիկին Շոքոլոզեան 16, Տէր եւ Տիկին Մաճալեան 50, Պր. Ալա Գուլումճեան 120, Պր. Փօլ Տէր – Յակոբեան 35, Պր. Կարօ Փաստրմաճեան 80, Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սերենկիւլեան 110, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Զազըճեան 32, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Պէպէրեան 300, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պալեան 150, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ճորճեան 7·62, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Կէօվճեան 25, Տիկին Մարի Փափազեան 16, Տիկին Էմիլի Նարկիզեան 80, Տէր եւ Տիկին Հրայր Հրաչեան 100, Պր. Ալէն Թուհատեան 100, Պր. Ժորժ Մրտլագեան 152·45, Տիկին Կիւմիւշկէրտանեան 24, Տիկին Շաքէ Օզանեան 50, Տէր եւ Տիկին Օհանեան 18·28, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Յակոբեան 760, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան 40, Տէր եւ Տիկին Լորան Ֆուրթիւն 100:

(Շար.)

DATE A RETENIR

20 SEPTEMBRE

Soirée exceptionnelle au profit de la construction de l'Ecole HAMASKAINE de Marseille

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԱՆԱՀԻՏ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆԻ ՀԵՏ

Օգոստոս 2001–ին Սաեփանակերտ տեղի ունեցած գաւառաբարբառներու միջազգային դիտաժողովին չուրջ Ուրբաթ, Ապրիլ 5, ժամը 20·30–ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Տէմիրեան սրահը

17, rue Bleue, 75009 PARIS
métro : Cadet

*
**

Visite à Manosque

La Section de Marseille — St-Jérôme organise une sortie à Manosque avec une visite à la fondation Carzou, suivie d'un repas au restaurant le **Samedi 6 avril,** pour le prix de 30 euros.

S'inscrire auprès des membres.

*
**

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Աբջալոյա Թադեոսեան մասնաճիւղի ժողովը՝ Շաբաթ Ապրիլ 6, ժամը 14·30–ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue — 75009 PARIS

14e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 14ՐԴ ՇԱՐՔ (Ը· ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

VALAD VALADIAN
ՎԱԼԱԴ ՎԱԼԱԴԵԱՆ

HERITAGE
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ

(գրուած՝ 1911 թ·)
Դրամա
Զոյգ գործողութեամբ
Կիրակի, Ապրիլ 7, ժամը 16–ին
Dimanche 7 avril à 16 heures
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 5
VENDREDI
5 AVRIL
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·399 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20·399

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ «Ա1+» ԿԱՅԱՆԻՆ ՎԻՃԱԿԱԲԱՐՈՑ ՓԱԿՈՒՄԸ

«Հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի ազգային յանձնաժողով»ին որոշումով փակած է հեռատեսիլի Ա1+ կայանը որ ծանօթ էր իշխանութիւններու հանդէպ քննադատող կեցուածքով։ Պաշտօնական աղբիւրներու տեղեկատուութեան համաձայն, փակումի որոշումը արդիւնք է հինգ տարուան պայմանաժամին լրանալուն. իսկ ընդդիմադիր դիրքերու պնդումով՝ փակումը անկախ լրատւիւռ մը լռեցնելու նպատակը կը հետապնդէ։ Այս երկրորդ թեզը զօրացնող ազդակ կը նկատուի այն որ խնդրոյ առարկայ որոշումին տէր յանձնախումբը կազմուած է նախագահին կողմէ նշանակուած անձերէ։

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Դուշանբէ մեկնումին նախօրեակին պատասխանելով այս մասին լրագրողներու հարցումնե_րուն, ըսած է թէ լրացած է կայանին պրամադրուած ալիքը գործածելու պայմանաժամը եւ նոր մրցումով պէտք է որոշուի թէ ո՛ր ընկերութիւնը նոյն ալիքը պիտի գործածէ, յառաջիկայ եօթը տարուան համար։ Նախագահը աւելցուցած է թէ լինք անկեղծօրէն կը փափաքէր որ շարունակուէին Ա1+_ի սփռումները· քանի որ «նման ալիք երկրին պէտք էր»։ Ապրէն, ըսած է ան, այդ ընկերութիւնը ամէն պարագայի մէջ կ'ունենայ իր գործունէութիւնը շարունակելու կարելիութիւն, մասնակցելով այլ ալիքներու համար բացուած մրցումին։

Ռ. Քոչարեան բնական կը գտնէ որ կայանին փակումը չհատգործուի որպէս խօսքի ազատութիւնը սահմանափակելու ամբաստանութիւն ու որպէս յառաջիկայ ընտրութիւններուն նախապատրաստական քայլ· բայց, իր կարծիքով նման պնդումներու հիմ չկայ, քանի որ կայանը հինգ տարիէ ի վեր կը գործէ անկախ եւ անոր դէմ ճնշումի որեւէ փորձ կատարուած չէ։

«Կը ցաւինք որ Ա1+_ի խումբը գործիք չդառնայ այն ուժերի ձեռքին, որոնք առնուազն վերջին մէկուկէս _ երկու տարուայ ընթացքում հետեւողականօրէն փորձում են ապակայունացնել իրավիճակը Հայաստանում։ Այդ ջանքերի պատասխանը մենք տալու ենք եւ տալու ենք բաւական կտրուկ» ըսած է Ռ. Քոչարեան։

Հարցին մասին նոյնիսկ առտուընէ յայտութիւններ ունեցած է վարչապետ Ա. Մարգարեան եւս։ Ան նաեւ «բարձր» գնահատած է Ա1+_ի տրուած որոշումին դէմ դատարան դիմելու քայլը, ատիկա նկատելով փաստը՝ ստեղծուած համակարգի մը «որտեղ մեզանից իւրաքանչիւրը կարող է հարցերը օրինական ճանապարհով լուծել»։

Արտաքին գործերու նախարարութիւնն ալ յայտարարութեամբ մը յատնած է թէ անհանգիստ է վէճը, քանի որ «բաց եւ թափանցիկ» մրցումը կատարած է «անկախ յանձնաժողովը» որուն որոշումը միայն դատարանին մէջ վիճարկելի կ'ըլլայ։

Ա1+ կայանին փակումին մասին ամէնէն հետաքրքրական հակազդեցութիւնը եկած է Հայաստանի ԱՄՆ_ու դեսպանատունէն որ հարկ տեսած է չեչտելու որ պէտ Օ_ՒՍ_ՍԷ_Ը_ի մաս կազմող երկրի ներկայացուցչութիւն, թէ «խօսքի ազատութեան միջազգային հիմնական չափանիշներու պահպանումը առաջնային խնդիր պիտի ըլլայ»...։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 3 / 4)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՏԱՃԻԿԻՍՏԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Ապրիլ 3_ին Դուշանբէի մէջ հանդիպումներ ունեցած է վարչապետ Ա· Ակիլովի եւ Խորհրդարանի նախագահ Մ· Ուբայտլաեւի հետ։ Ապա այցելած է հնագիտութեան ազգային թանգարանը։ Նոյն օրը Հայաստանի պատուիրակութիւնը մեկնած է Խուջանդ քաղաքը որ Կեդրոնական Ասիոյ քաղաքակրթութեան, դիտութեան, կրթութեան հնագոյն կեդրոն մըն է։

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՏԻՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Ապրիլեան եռաք, նախագահ Պուտին Հայաստանի նախագահին ալ շնորհաւորական ուղերձ մը յղած է երկու երկիրներու դիւանագիտական յարաբերութիւններու տասնամեակին առթիւ։ Ռուսաստանի նախագահը ուրախութիւն յայտնած է միջազգային ահաբեկչութեան դէմ փոխադարձ սերտ համաձայնութեամբ պայքարելու, համաշխարհային քաղաքական հրատապ հարցերուն շուրջ ընդհանուր դիրքերէ հանդէս գալու կարելիութեան համար։ Վլադիմիր Պուտին վրատհաստիւթիւն յայտնած է որ յառաջիկայ տարիներուն ռուսեւհայկական յարաբերութիւններու զարգացման նոր հորիզոններ կը բացուին յատուկ երկու ժողովուրդներուն բարեկամութեան, բարեկեցութեան, կովկասի խաղաղութեան, կայունութեան ամրապնդումին։

*
**

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄՆ–ՈՒ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀԵՏ

ՀՀ Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղար, Պաշտպանութեան նախարար Ս· Սարգսեան Ապրիլ 3–ին ընդունած է ԱՄՆ Երեւանի դեսպան Ձոն Օրտուէյը։ Հանդիպումին ընթացքին անոնք ամփոփած են Պաշտպանութեան նախարարին ԱՄՆ կատարած այցելութեան արդիւնքները, նաեւ քննարկած են ռազմական բնագաւառի հայ–ամերիկեան գործակցութեան առընչուող խնդիրներ։ Կարծիքներու փոխանակում ունեցած են նաեւ ընդհանուր առմամբ հայ – ամերիկեան փոխադարձ յարաբերութիւններու, տարածքաշրջանի ապահովութեան հարցերու եւ ռազմաքաղաքական իրավիճակին շուրջ։

*
**

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ ԱՅՑԸ

ՀՀ Պաշտպանութեան նախարարի Ա· տեղակալ զօր·-գնդապետ Միքայէլ Ցաւրութիւնեանի հրաւէրով եռօրեայ այցելութեան մը համար Ապրիլ 3–ին Հայաստան գացած է Վրաստանի բանակի ընդհ· հրամանատար զօր· Ձոնի Փիրցխալաշվիլիի գլխաւորած պատուիրակութիւնը։ Անոնք նոյն օրը ընդունուած են զօր· Ցաւրութիւնեանի կողմէ։ Երկու երկիրներու բանակներու ընդհանուր հրամանատարները քննարկած են պաշտպանութեան բնագաւառէն ներս հայ – վրացական զօրակցութեան զարգացման նիւթը։ Քննակիցները փոխադարձաբար ներկայացուցած են նաեւ իրենց երկիրներուն մէջ բանակի կազմաւորման գործընթացը ու ընդգծած փորձառութեան փոխանակումի կարեւորութիւնը։ Հիւր պատուիրակութեան ընդունելութիւններ նախատեսուած էին նաեւ Պաշտպանութեան նախարարին եւ վարչապետին կողմէ։

*
**

ՁՈՒԻՑԵՐԱՑԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ՄՕՏ

ԼՂՀ նախագահ Ա· Ղուկասեան Ապրիլ 3–ին ընդունած է Ժընեւի նահանգային կառավարութեան Տնտեսութեան, Աշխատանքի եւ Արտաքին գործերու նախարար Գարլօ Լապրէչը։ ԼՂՀ նախագահը իր հիւրին ներկայացուցած է Ազրբեջանի պարտադրած պատերազմէն տուժող երկրին տնտեսութեան իրավիճակը եւ զայն բարելաւելու հեռանկարները։ Ցատուկ ուշադրութեան արժանացած է նաեւ ԼՂՀ ջուրի մատակարարման խնդիրը, որու կապակցութեամբ զուիցերացի նախարարը խոստացած է բերել իրենց աջակցութիւնը։

*
**

ՋԱԻԱԽՔԻ ՋԱՐԳԱՑՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Թիֆլիսի մէջ նախապատրաստուած է հայաբնակ Ջաւախքի շրջանի զարգացման ռազմավարութիւնը, յատկապէս դիմագրաւելու համար առնուազն ու քաղաքական այն խնդիրները որոնք կրնան յայտնուիլ Ախալքալաքէն ռուսական դիւանագիտական խարխնեներուն մեկնումով։ Ծրագիրը մշակողներէն մէկը բացատրած է որ որոշուած ծրագիրը կը նախատեսէ շրջանին մէջ ենթակառոյցներու, գործարարութեան զարգացում, համարկումի հոլովոյթ որուն համար վրացերէնի իւրացումը հարկաւոր կը նկատուի։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ԲԵԹՂԵՀԷՄԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԱՊԱՍՏԱՆԱՐԱՆԻ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ

ԽԱՂԱՂԱՊԱՇՏՆԵՐ ՉԿՐՑԱՆ ՌԱՄԱԼԼԱ ՄՏՆԵԼ

Հրեայ եւ արաբ խաղաղապահներու խումբ մը, Ապրիլ 3_ին, փորձած է Ռամալլա մտնել, բայց, իսրայէլեան բանակը արդելք հանդիսացած է, սկիզբը արտասուաբեր ռումբերով, ապա կրակոցներով։ Ասոնց թիւը 2000 էր, որոնք հակառակ անձրեւին եւ ցահավի (իսրայէլեան բանակ) հրացաններուն, փորձած են ուտելիք եւ դեղ տանիլ Ռամալլայի բնակչութեան։ Զորս բեռնատար կառքեր բրինձով, ձէթի չիլերով եւ չաքարով բախած են իսրայէլեան ուժերուն եւ արձակուած ձեռնառումբերուն։ Ուճգապի մատնուած ընկերացող խաղաղապահները ցեխին մէջ գլորած են, զիրար հրմշտկած, սարսափի մէջ։ Երկուասարդ իսրայէլացի կին մը կ'ըսէ· – «Թել – Ավիվէն կուգամ, ձանձրացած եմ այս սարսափէն եւ սպանդէն։ Բնական կեանք մը կ'ուզեմ եւ կ'ուզեմ որ պաղեստինցիներն ալ բնական կեանք մը ունենան»։

*
**

Բեթղեհէմի մէջ կացութիւնը տարբեր չէ, իսրայէլեան բանակի ձեռքը անցած սուրբ քաղաքը զինուորական զօտի հրեշակուած է։ Երուսաղէմէն հասած 50 կրօնաւորներու մուտքը արգիլուած է· Ս. Ծննդեան եկեղեցին ուր ապաստանած են քանի մը հարիւր պաղեստինցիներ, շրջապատուած է իսրայէլեան հրասայլերով։ Ըստ Իսրայէլացիներուն, զինեալ պաղեստինցիներ կրակ բացած են զինուորներուն վրայ։ Շարունի բանբերը կ'ըսէ թէ տեղւոյն վրայ գտնուող զինուորները հրահանգ ստացած են որ չվրաւեն Մայր Տաճարին վրայ եւ թէ կապի մէջ է Վատիկանի ներկայացուցիչներուն հետ։ Բայց, քաղաքին պատասխանատուն, այսինքն քաղաքապետը՝ Հաննա Նասըը յայտարարած է· – «Բանակը ոչինչ կը յարգէ, ոչ եկեղեցիները, ոչ քաղաքապետարանները»։

Վատիկան միջամտած է որպէսզի յարգուին եկեղեցիները, վրկուի Ս· Հողը «անխնայ պատերազմէ մը»։ Ցովհ· Պօղոս Բ· ուղերձ մը ղրկած է Պուշի։

Բնակիչ մը որ անանուն ուզած է մնալ կ'ըսէ («Լիպերասիոն», Ապրիլ 4) որ Օմար մզկիթը մասամբ այրած է, չուրջի վաճառատուները քարուքանդ եղած են, ամէն կողմ հրասայլեր կը շրջին։ Ռմբակոծութիւններ ալ եղած են քաղաքին կեդրոնին վրայ։

*
**

Ռամալլայի մէջ կացութիւնը միշտ ոչբերդական պատկեր մը կը պարզէ, մանաւանդ անուղի եւ առողջապահական պետնի վրայ։ Ջուր չկայ, ոչ խմելիք ոչ ալ այլ կարիքներու համար։ Արաֆաթի շրջապատը եւ ինք ալ կը պահանջեն քիչ մը հացով ու պանիրով կամ միայն գետնախնձորով։ Թաղապետական հիւանդանոցին անօրէնը որոշած է մեռելները թաղել չէնքին պարտէզին հասարակաց փոսի մը մէջ, քանի իսրայէլեան բանակը թոյլ չի տար որ դիակները փոխադրուին եւ ընտանիքներուն յանձնուին (28 պաղեստինցիներ սպաննուած են Մարտ 29_էն Ապրիլ 2)։

*
**

Կարմիր Աչէի Միջազգային Կոմիտէն եւ Կարմիր Աչէի եւ Կարմիր Մահիկի ընկերութիւններու միջազգային Դաշնակցութիւնը, Ապրիլ 2_ին կոչ մը ըրած են մասնաւորաբար Իսրայէլի, պահանջելով իրենց անձնակազմերուն յարդանքը պաղեստինեան դրաւեալ հողամասերուն մէջ։ Թրնեւ հաստատուած երկու կազմակերպութիւնները կը պահանջեն բոլոր անոնցմէ, որոնք զինեալ ուժի կը դիմեն, յարգել ամիպողմաբար մարդասիրական

(Շար·ը Դ· էջ)

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ՝ ՐԱՖՖԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Գալիֆորնիոյ հայաշատ Կլէնտէյլ քաղաքին մէջ, Ապրիլ 2–ին քաղաքապետ ընտրուած է Քաղաքային Խորհուրդի անդամ Րաֆֆի Մանուկեան։

Ան առաջին հայը չէ որ ընտրուած է այդ պաշտօնին։ Արդարեւ, Կլէնտէյլի առաջին հայ քաղաքապետը եղած է Լարի Զարեան։

ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆՏՐԱՐՇԱՒԻՆ ՄԷՋ

Հայ Դատի յանձնախումբին հարցարա-նը չորրորդ հարցումով նպատակ կ'ընէ Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի կողմէ տասնամեակէ մը ի վեր կիրարկուած շրջափակումը. կ'ուզէ պիտակել թէ այդ պայմաններուն մէջ, անոր անյապաղ վերջ տալու եւ Հայաստանի հետ տնտեսական եւ մշակութային փոխանակումները զարգացնելու համար ի՞նչ կը ծրագրէ թեկնածուն, նկատի առած՝ Ֆրանսայի ու Հայաստանի պատմական առանձնաչնորհեալ կապերը:

Այս հարցումին տրուած պատասխան-ներով ալ նման կէցուածք կը մատնեն երկու գլխաւոր թեկնածուները. երկուքն ալ կը չրջանցեն «չրջափակում» բառը: Ժաղ Շիրաք կը գոհանայ մատնանշելով որ Ֆրանսական ձեռնարկութիւններ արդէն ներկայ են Հայաստանի մէջ: Ապա կ'ոգջունէ ծագումով հայ Ֆրանսացիներու աշխոյժ գործունէութիւնը ի նպաստ երկու երկիրներու միջեւ տնտեսական եւ մշակութային փոխանակումներուն: Լ. Ժոսփէն չեշտելով 1997-էն ի վեր Հայաստանի հետ սերտացած տնտեսական եւ առեւտրական կապերը, ատիկա Ֆրանսայի լաւագոյն պատասխանը կը նկատէ Հայաստանի դէմ դրուած տնտեսական պատուարներուն: Դրական տուեալ կը նկատէ նաեւ Երեւանի Ֆրանսական համալսարանը:

Ժ.-Փ. Շեվէնըմանի համար չրջափակումը բացայայտ բան է. այդ ուղղութեամբ, կ'ըսէ թէ Ֆրանսա ՄԱԿ-ի ու Մինսկի խումբին մօտ իր ձայնը լսելի պէտք է ընէ, որպէսզի չրջափակման վերջ արուի: Կ'ուզէ որ Ֆրանսա աւելի՛ կարեւոր ներկայութիւն դառնայ եւ Ֆրանսական օդային գիծերը Երեւանը առնեն թռիչքներու փրենց ժամանակացոյցին մէջ:

Ինչպէս ուրիշ հարցումներու, այս պարագային ալ կարճ ու կտրուկ է Ժան-Մարի Լը Փէնի պատասխանը. կը մաղթէ որ ամուր գործունէութիւն մը հաստատուի Ֆրանսայի ու Հայաստանի միջեւ, նկատի առած պատմական կապերը:

Շրջափակումին մասին ամենայն բացայայտութեամբ խօսողը Ռոպէր Հիւն է. կը դատապարտէ զայն, նշելով պատասխանատուներուն՝ Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի անուններն ալ: Դատապարտումին գլխաւոր ազդակը այն արդար համոզումն է որ նման պատուհասէն առաջին տուժողները ժողովուրդները կ'ըլլան: Իր ձգտումը երկու երկիրներուն միջեւ ապակեղրոնացած գործակցութիւն մըն է, որպէսզի զարգանայ, բարգաւաճի Հայաստանի ընկերութիւնը: Ինք պիտի չանայ նաեւ որ Ֆրանսա աւելի ազդեցիկ դեր ստանձնէ Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորման մէջ:

Նոէլ Մամէռ անձնական դիրքէ չի խօսիր. կ'ըսէ թէ «պէտք է» զարկ տալ ամէն մարդի գործընկերութեան: Ցաջողելու պարագային պիտի առաջարկէ որ Հայաստանի հետ տնտեսական գործակցութեան Ֆրանսական յանձնախումբ մը կազմուի:

Գորին Լըփաժ չրջափակումին վրայ անուղղակի ազդեցութիւն ունենալու երկու ձեւ կը տեսնէ. մէկը ճնշում բանեցընելն է «մեր խօսակիցներուն» վրայ, միւսը՝ զարկ տալ Հայաստանի հետ տնտեսական եւ մշակութային յարաբերութիւններու զարգացումին:

Պրիւնօ Մէկրէ եւ Քրիսթիան Թօպիրա չեն պատասխանած այս հարցումին:

Հայկական հարցարանը կ'ուսարտի լեզու – մշակոյթ ոլորտը չօչափող հետաքրքրութեամբ: Ֆրանսա, այնպէս կը թուի որ կը դիմէ դէպի բազմամշակութային ընկերութիւն մը դառնալու իրականութեան: Այդ զարգացումին ներդաշնակ ընթացք մը ապահովելու համար ի՞նչ կը ծրագրէ թեկնածուն: Այդ չրջանակին մէջ հայերէնը պէտք է զօրակցութիւն վայելէ, որպէս միջազգայնօրէն ճանաչուած գործառութեան մը լեզուն եւ որպէս հայ համայնքին մշակոյթի լծակը:

«Բազմամշակութային»ը Գորին Լըփաժի մօտ կը թարգմանուի «գաղթականութիւն» եզրով որուն դէմ է, քանի որ այդ մտայնութիւնը հակասական է հանրապետական ոգիին: Սակայն եւ այնպէս, Ֆրանսայի տարբեր մշակոյթները քաջալերութեան արժանի մեծ հարստութիւն կը նկատէ: Դէմ չէ որ տարբեր լեզուներու ուսուցումը կազմակերպուի, անշուշտ, առանց ընթացք տալու որ անոնք Ֆրանսերէնին տեղը գրաւեն:

Եւ վերջապէս, Քրիսթիան Թօպիրայի փափաքն է որ հայերէնը պաքալօրէայի ուսուցման ընտրովի լեզու ըլլայ եւ համալսարանին մէջ վկայականներ ըստեղծուին:

Պ. Մէկրէ անպատասխան ձգած է այս հարցումն ալ:

*
**

Թարգմանաբար ու ամփոփելով ներկայացնելէ ետք Հայ Դատի Ցանձնախումբին պատրաստած ու նախագահութեան 13 թեկնածուներուն յղած հարցարանին անոնց 10-էն ստացած պատասխանները, կը սպասենք ընտրութեան Ա. փուլի (Ապրիլ 21) արդիւնքներուն: Այդ օրը առաւելագոյն քուէները ստացած երկու թեկնածուներուն պատասխաններուն մասին հարցումները կը հրատարակենք (Ֆրանսերէն), Բ. չրջանէն (Մայիս 5) առաջ, որպէսզի ընդհանուր գաղափար մը ունենալ ետք, Ֆրանսայի քաղաքացի հայ ընտրողը ամբողջութեամբ ալ ծանօթանայ վճռական փուլին մրցակիցներուն տեսակէտներուն:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

(Շար. 3 եւ վերջ)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Մարտ 31-էն ի վեր «կամֆ» օրաթերթը դադրած է լոյս տեսնելէ:

Թերթի մը մահը միշտ տխուր բան է, ինչ լեզուի կամ ուղղութեան ալ որ պատկանի ան: Նամանաւանդ Սփիւռքի մէջ հրատարակուող հայ թերթի մը պարագային:

«կամֆ» Ֆրանսայի Հայ Ճեղափոխականներ Դաշնակցութեան օրաթերթն էր, որ կը հրատարակուէր փարիզ աւելի քան 17 տարիներէ ի վեր: Ան ձեւով մը ժառանգորդն էր կուսակցական օրգան «Ազատամարտ» վաղամեռիկ չարաթաթերթին: Անոր ծնունդը բտահնքեան ուրախալի երեւոյթ մը կը պարզէր: Ապրեալ, մինչ այլուր օրաթերթերէն էին որ չարաթաթերթի կը վերածուէին, Ֆրանսայի մէջ բացառաբար հակառակը կը պատահէր:

Ըստ իր հիմնադիրներուն՝ «կամֆ» նպատակ ունէր կուսակցութեան խօսքը օրը օրին ժողովուրդին փոխանցելու: Զայն աւելի մատչելի դարձնելու համար հայերէնին չափրապետող երկտասարդական լայն խաւերուն, թերթը տրեղեդրած էր երկլեզուեան (հայերէն – ֆրանսերէն) սկզբունքը: Ինչ որ եթէ ոչ դիւրաւ ընդունելի, դէթ հասկնալի մտահոգութիւն մը կը դրսեւորէր:

Մեծ յոյսերով եւ նիւթական ու մարդկային նկատառելի միջոցներով ճամբայ ելած այս թերթը այսօր իր աչքերը կը փակէ առանց սպի ու թմբուկի, համատարած անտարբերութեան մէջ: Ո՞րն է պատճառը որ ցարդ կարելի եղած էր դէշ-աղէկ (եւ վստահաբար ի դին մեծ զոհողութեանց) տանիլ այս համեստ օրաթերթին «բեռը», իսկ մէկ օրէն միւսը այլեւս ատիկա անտանելի կը դառնայ: Ո՞րն էր այն հրամայական անհրաժեշտութիւնը որ մղած էր կուսակցութիւնը օրաթերթ ստեղծելու պատմական բաւական խաղաղ ու տափակ ժամանակաշրջանի մը, իսկ զայն կը դոցէ ներկայ ամէնէն հրատապ եւ ալեկոծ օրերուն: Արդեօ՞ք այսօր նուազ ըսելիք կայ քան 17 տարի առաջ: Արդեօք հայ թերթ հրատարակելը այսօր նուազ նուիրական գործ է քան հիւանդանոց կառուցանելը...

Ամէն ընթերցողի իրաւունքն է նման հարցումներու պատասխան ստանալ: Անշուշտ եթէ թերթ մը կը հրատարակի նախ ընթերցողին համար եւ ոչ թէ հրատարակողին վարկին կամ համոյքին համար:

«կամֆ» կը զոհուի նոյնանման խոտումներով որոնց հիման վրայ ծնունդ առած էր: Այսինքն՝ չատ աւելի լաւ եւ արդիական նոր թերթի մը հրատարակութեան երազով: Սակայն չատ անորոշ հանգամանքով:

Փիլիսոփայ կամ վարդապետ ըլլալու պէտք չկայ կռահելու համար որ եթէ միշտ դիւրին է գրկիլ մէկ հարուածով թերթ մը զոհել, անսահմանօրէն դժուար է նոր մը հրատարակել, այն ալ երկու ձախող փորձերէ ետք: Մանաւանդ երկու նկատի առնենք որ զոյգ փորձերուն հիմնական-ները մէկ – երկու տարբերութեամբ նոյն մարդիկն են:

Կը սպասենք սակայն այդ երրորդ փորձին: Մաղթելով որ Ֆրանսական նշանաբանը առացուածքը (jamais deux sans trois) այս անգամ չհիրականանայ:

ՏԻԳՐԱՆ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ

«ՖՐԷԶՆՕ Ի ՎԵՐՋՈՅ ԿՐ ՃԱՆՉՆԱՑ ԻՐ ԳՐԱԿԱՆ ԱՌԻԻԾԸ»

ՈՒԻԼԻԻՄ ՍԱՐՈՑԵԱՆԻ ԱՃԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԱՆԹԱՂ ՄԷԿ ՄԱՍԸ ԿԱՄՓՈՓՈՒԻ ՖՐԵԶՆՈՑԻ ԱՐԱՐԱՏ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

«ԼՍՈՇԻՒԹԸՏ ՓՐԷՍ», «ԼՈՍ ԱՆՃԼՒՂՍ ԹԱՅՄՋ» ԵՒ «ՏԸ ՖՐԷԶՆՕ ՊԻ» ԼՈՒՍԱՐՁԱԿԻ ՏԱԿ ԿԱՌՆՆԵՆ ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

«Ամէն ոք պիտի մեռնի, սակայն միշտ ալ հաւատացած եմ, որ բացառութիւն մը պիտի ըլլայ իմ պարագային: Բայց ինչ կ'պատահի...», ըսած է Ուիլիըմ Սարոյեան:

«Վերջին հրաժեշտի ամէնէն հոչակաւոր խօսքերէն մէկն է այս», կը գրէ «Լոս Անճըլըս Թայմզ»: Սարոյեանի մահէն 20 տարի ետք անոր աճիւններուն մէկ մասը կիրակի, Մարտ 4-ին թաղուած է Ֆրեզնոյի մէջ, Հնդկաստանէն բերուած սուրանիթէ տապանաքարի մը տակ: Թաղմանը կատարուած է գրագէտին նուիրուած առաջին փառատօնին առիթով, որ տեղի կ'ունենայ այս օրերուն, Ֆրեզնոյի մէջ. այն քաղաքը, ուրկէ ներշնչուած են անոր պատմութիւնները: Սարոյեան մահացած է 1981 Մայիս 18-ին, 72 տարեկանին: Անոր աճիւններուն մէկ մասը 1982-ին ուղարկուած է Հայաստան, իսկ միւս մասը ամփոփուած է ոսկեայ սափորի մը մէջ եւ ցարդ պահուած կը մնայ Ֆրեզնոյի Լոյսի մատրան մէջ, գրեթէ մոռցուած: Սափորին վրայ արձանագրուած էին «Հեղինակ եւ մարդասէր» բառերը:

Սարոյեանի վերջին ուղեւորութեան բնոյթը հաճոյք պիտի պատճառէր գրողին: Միշտ ինքնավստահ այս հեղինակը կը պատկերացնէ, թէ ինք չափազանց գործ է քան հիւանդանոց կառուցանելը...

Ամէն ընթերցողի իրաւունքն է նման հարցումներու պատասխան ստանալ: Անշուշտ եթէ թերթ մը կը հրատարակի նախ ընթերցողին համար եւ ոչ թէ հրատարակողին վարկին կամ համոյքին համար:

«կամֆ» կը զոհուի նոյնանման խոտումներով որոնց հիման վրայ ծնունդ առած էր: Այսինքն՝ չատ աւելի լաւ եւ արդիական նոր թերթի մը հրատարակութեան երազով: Սակայն չատ անորոշ հանգամանքով:

Փիլիսոփայ կամ վարդապետ ըլլալու պէտք չկայ կռահելու համար որ եթէ միշտ դիւրին է գրկիլ մէկ հարուածով թերթ մը զոհել, անսահմանօրէն դժուար է նոր մը հրատարակել, այն ալ երկու ձախող փորձերէ ետք: Մանաւանդ երկու նկատի առնենք որ զոյգ փորձերուն հիմնական-ները մէկ – երկու տարբերութեամբ նոյն մարդիկն են:

Կը սպասենք սակայն այդ երրորդ փորձին: Մաղթելով որ Ֆրանսական նշանաբանը առացուածքը (jamais deux sans trois) այս անգամ չհիրականանայ:

ՏԻԳՐԱՆ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ

աւելի մեծ էր մէկ վայրի մէջ տեղաւորելու համար:

Անուշա Սարոյեան ի՛նք գրած է իր ապաննագիրը.

«կեանքդ ապրէ այնպէս, որ այդ հրաշալի ժամանակին ընթացքին չաւելցնես աշխարհի թշուառութիւնն ու վիշտը, այլ ժպտիս անոր պարգեւած անհուն հրճուանքին եւ խորհրդաւորութեան դիմաց»:

Սարոյեանի աճիւններուն թաղման ներկայ եղած են չուրջ 20 բարեկամներ եւ ընտանիքի անդամները, անոր զաւակը՝ Ալամ եւ աղջիկը՝ Լիւսի: Ալամ Սարոյեան յարմար նկատած է, որ իր հօր աճիւնները ամփոփուին Արարատ գերեզմանատան մէջ, ուր ան սովորաբար կը սիրէր քալել անձրեւին տակ՝ զրուցելով ապաննաքարերուն հետ: Գերեզմանատունը կը գտնուի Ֆրեզնոյի երկաթուղիներուն մօտ, քաղաքին ծայրամասին: Անիկա յարմար վայր մըն էր Ֆրեզնոյի ամէնէն հռչակաւոր զաւկին համար: Հոն թաղուած հայ գաղթականները վերանացած են Սարոյեանի կարճ պատմուածքներուն («Մայ նեյմ իզ Արամ». 1940), վէպերուն («Տը հիւմըն կոմըտի». 1943), թատերգութիւններուն «Մայ հարթ'ց իճ տը հայլէնտ». 1939) եւ երգերուն մէջ: «Հոն թաղուած էին զարմիկներ, որոնք գեղեցիկ ապիտակ ձիեր կը զողնային, մշակներ, որոնք կը հառաչային, թէ բանաստեղծ էին, եւ մայրեր, որոնք կրնային օտարներու ամբողջ բանակ մը կերակրել մէկ հատով եւ հինգ հատուն տանձերով», կը գրէ «Լոս Անճելըս Թայմզ»:

Սարոյեանին նուիրուած փառատօնը կը չարունակուի մինչեւ Մայիս 5: Անիկա կ'ընդգրկէ թատերական ներկայացումներ, դասական երաժշտութեան համերգներ, թանգարաններու մէջ ցուցահանդէսներ եւ գրական գրոյցներ Սարոյեանի մասին, որ գրական բարձունքներ նուաճած է 1930_ական եւ 1940_ական տարիներուն, սակայն երկար ժամանակ ի վեր հեռու մնացած է գրական քննադատներու հետաքրքրութենէն: Սարոյեանի կեանքն ու գործը գրեթէ անծանօթ են Ֆրեզնոյի բնակչութեան, որ ամէնէն աւելի պէտք էր ճանչնար զայն: Փառատօնը ճիգ մըն է վերակենդանացնելու Սարոյեանի աւանդը քաղաքի մը մէջ, որ տակաւին չի գիտեր, թէ ի՛նչպէս պէտք է վերաբերի «իր մեծագոյն արտադրութեան նկատմամբ, եթէ հաչուի չառնենք չամիչի արտածումը» – կը գրէ «Լոս Անճելըս Թայմզ»: – Ամերիկեան բոլոր քաղաքներուն նման՝ Ուոլ – Մարթին եւ Մքոանըլտնի զանգուածային մշակոյթը բաժնող Ֆրեզնոյի մէջ այս փառատօնը նաեւ միջոց մըն է համբայ մը դնելու դէպի անցեալ:

Կ՚թուի, թէ «Սարոյեանի ճարտարապետական հիմնարկին մէջ ընկերային դիւրութիւններու դասախօս Արիս Ճանիկեան:

Գալիֆորնիոյ Պետական Գրադարանին պատասխանատուն՝ Քեւին Սթար իր «Տը տրիմ իճնթիւրզ» դիրքին մէջ կը գրէ, թէ Սարոյեանի յատկանիշը իրրեւ գրադէտ՝ անոր «հայկականութիւնն» է, կամ առնուազն անոր վերլուծումը այն հարցին, թէ ի՛նչ կը նշանակէ Հայ ըլլալ: Սթարի համաձայն, Սարոյեան այլեւս անցեալի նոյն հսկան չէ գրական աշխարհին մէջ, սակայն իր «մշտնջենական տեղը պիտի ունենայ Ամերիկայի գրական կանոնադիրքին մէջ»:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Համազգային Հայ Կրթական եւ Մշակութային Միութեան Պատգամաւորական ժողովը գումարուեցաւ Լիբանանի մէջ Մարտ 21_էն 24_ին, մասնակցութեամբ Համազգայինի չրջանններու պատգամաւորներուն եւ հրաւիրեալներու:

Պատգամաւորական ժողովը, իր չորդական նիստերուն ընթացքին, լսեց ընթացաւարտ Կեդրոնական Վարչութեան նիւթաբարոյական տեղեկագիրը, քննեց անոր գործունէութիւնը, գնահատեց ցուցաբերուած բծախնդրութիւնը եւ արդիւականացման ճիգը, ըմբռնումով մօտեցաւ առկայ դժուարութիւններուն:

Մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ եղան Համազգայինի գոյգ ձեմարանները (Լիբանան եւ Ֆրանսա), Հայագիտական Հիմնարկը, Տպարանն ու հրատարակչականը, մասնաճիւղերու ծաւալած բազմերես գործունէութիւնը՝ մշակոյթի զանազան մարզերէն ներս: Ժողովը լայնօրէն անդրադարձաւ նաեւ հայ մտաւորականութեան առընչուղ հարցերուն:

Պատգամաւորական ժողովը գծեց նաեւ յառաջիկայ քառամեակին համար Համազգայինի գործունէութեան հեռանկարները: Նոր վերլուծման ենթարկուեցան Համազգայինի նիւթական կարելիութիւնները եւ անոնց գոյացումը:

Պատգամաւորական ժողովը, յետ տեսակէտներու փոխանակութեան եւ լայն քննարկումներու, յանգեցաւ համապատասխան եզրակացութիւններու, որոնք որպէս հաւաքական կամքի արտայայտութիւն, յառաջիկայ քառամեակին համար ուղեցոյց պիտի ըլլան:

Իր աշխատանքներու աւարտին, Պատգամաւորական Ժողովը ընտրեց նոր Կեդրոնական Վարչութիւն, որ գումարեց իր անդրանիկ ժողովը 2002 Մարտ 25_ին, Նշան Փալանճեան ճեմարանի իր կեդրոնին մէջ, եւ ընտրեց իր դիւանը:

Ներքնաիր Վարչութեան անդամներն են.

Մկրտիչ Մկրտիչեան՝ առենապետ (Լիբանան)

Վարանդ Ալէքսանտրեան՝ փոխ առենապետ (Լիբանան)

Գեղանի Էթէմէզեան՝ առենադպրուհի (Լիբանան)

Անդրանիկ Մարդիեան՝ դանձապահ (Լիբանան)

Սարգիս Արմէնեան՝ հաչուապահ (Լիբանան)

Ռուբէն Յովսէփեան՝ խորհրդական (Հայաստան)

Սեդրակ Պալեան՝ խորհրդական (Լիբանան)

Վրէժ – Արմէն Արթինեան՝ խորհրդական (Գանատա)

Եդուարդ Մարդեան՝ խորհրդական (Մխայեել – Նահանգներ)

Սեզըա Թնճուքեան՝ խորհրդական (Մեծն Բրիտանիա)

Յակոբ Պալեան՝ խորհրդական (Ֆրանսա)

ԴԻՒԱՆ
ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

2002, Մարտ 25
ՊԷՅՐՈՒԹ

«Մարդիկ տակաւին կը կարդան անոր կարճ պատմուածքները, – կ'ըսէ Սթար: – Ան ե՞րբ հեռացաւ այս աշխարհէն: 1981–ի՞ն, ժամանա՛կը պիտի որոշէ, թէ անոր ո՛ր գործերը պիտի գոյատեւեն: Հարցը այն է, որ Սարոյեան չատ մեծ թիւով գործեր արտադրած է եւ ծնունդն է ամերիկեան կեանքի հզօր մէկ հոլովոյթին: Բազմաթիւ մշակոյթներ փութացած են գայն: Ժամանակը պիտի որոշէ, թէ ո՛ւր պիտի տեղադրենք Սարոյեանը անցեալի մեր աւանդին մէջ»:

(ՀԱՄԱԴՐԱԲԱՐ)
«Ագդակ»

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ՔԼՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԼԸ.

ԱՐԹԻՆ ԴՈՆԻԱՅԻ ՄԷՋ

– Ցակոբ Տէր – Ցակոբեանն ալ հոս է եղեր:

– Ճիշդ է:

– Կը ճանչնաս պինքը:

– Բնականաբար, բարեկամս է:

– Ո՞ւր կը բնակի:

– Առաջ Հայոց թաղն էր, յետոյ ուրիշ տեղ սենեակ բռնեց, բայց գոհ չէր մնացած, տասնըհինգ օր առաջ պինքը տեսայ, ըսաւ, որ նոր սենեակ մը գտած է, հոն պիտի փոխադրուի, հիմա նոր սենեակը փոխադրուած ըլլալու է:

– Հիմա չե՞ս կրնար պինքը գտնել:

– Ինչու չէ, առաջ չարաթը քանի մը անգամ իրար կը հանդիպէինք, բայց հիմա, 15 օր կայ, պինքը չեմ տեսած, թերեւս հիւանդ է, սենեակէն դուրս չելլար կոր, բայց ինչ որ է, կրնամ հասկնալ, ուրիշ որո՞ւ մասին տեղեկութիւն կ'ուզէի հասկնալ:

– Միայն այս չորսին ո՛ւր գտնուիլը կ'ուզէի հասկնալ:

– Շատ կարեւո՞ր է:

– Բնականաբար, եթէ այդպէս չըլլար, երկար – բարակ քեզի չէի հարցներ:

– Կը ցաւիմ, որ չկրցայ ձեզի գոհացնել:

– Քեզի անկեղծ խօսք մը ըսե՞մ:

– Խօսեցէ՛ք, Արթի՛ն էֆէնտի:

– Կը փափաքի՞ս Պոլիս դառնալ:

– Անշուշտ, – պատասխանեց Աբիկ, – միակ փափաքս այդ է, կինս եւ աղջիկս հո՛ն, ես՝ հոս, քաչուելի՞ք բան է ատ:

– Ես երկու – երեք օրէն պիտի վերադառնամ Պոլիս:

– Այդչափ չո՞ւտ:

– Այո՛, կարեւոր գործեր ունիմ, պէտք է, որ չուտով վերադառնամ, բայց խընդիրը այդ չէ, կ'ուզե՞ս, որ քեզի ալ միասին տանիմ:

– Եթէ այդ բարիքը կարենաք ընել՝ ձեզի յաւիտեան երախտապարտ պիտի մնամ:

– Լաւ ուրեմն, պատուոյ խօսք կուտամ, որ այդ բանը պիտի ընեմ, միայն թէ ի փոխարէնն քենէ ծառայութիւն մը կը պահանջեմ...

– Պատրաստ եմ ձեռքէս եկածը ընելու:

– Այն չորս մարդիկը, որոնց մասին խօսեցայ քեզի քիչ մը առաջ, պէտք է, որ գտնես...

– Եթէ առիկա կարենամ ընել, ամենայն հաճութեամբ... արդէն առիկա իմ պարտականութիւնս է, եւ աւտր համար փոխարինութիւն ալ չեմ ուզեր:

– Ես գիտեմ, որ այս չորս մարդիկը չատ լաւ կը ճանչնաս, եւ գիտես, թէ ուր կը բնակին, գիս պարապ տեղը մի՛ յոգնեցներ եւ չիտակէ չիտակ խօսէ:

– Ի՞նչ պարապ խօսքեր կ'ընէք, Արթի՛ն էֆէնտի, եթէ գիտնամ՝ չե՞մ ըսեր, ձեզի չըսեմ՝ որո՞ւ պիտի ըսեմ, զարմանալի՛ բան, մեր ամէնուն պարտականութիւնն է օգնել պետութեան, այնպէս չէ՞:

– Բնականաբար:

– Միայն թէ ի՛նչ կ'ուզէք, որ ընեմ, այդ ձեր փնտռած անձերուն մասին զըժբախտաբար որոշ տեղեկութիւն մը չունիմ, ինչ որ գիտէի՝ ըսի:

– Գոնէ աշխատի՛ տեղեկութիւն առնել:

– Առիկա արդէն ճիտիս պարտքն է:

– Եւ վստահ եղիր, որ խօսքիս տէրն եմ, միասին Պոլիս կ'երթանք, դուն ալ այս աքսորի կեանքէն կ'ազատիս, ես քեզի Պոլիս գործ ալ կրնամ գտնել:

– Շատ չնորհակալ եմ:

– Ընտանիքիդ քով հանդիստ կ'ապրիս:

– Այնպէս է:

– Ուրեմն ե՞րբ ինծի լուր մը կրնաս տալ:

– Վաղը կամ միւս օր կը չանամ լուր մը բերել:

– Մի՛ մոռնար, որ երեք – չորս օրէն պիտի մեկնիմ Գոնիայէն:

– Գիտեմ, գիտեմ, – ըսաւ Աբիկ:

– Դուն ալ պատրաստութիւններդ տես, եւ միասին երթանք:

– Պատրաստութեան բան մը չունիմ:

Արթին մեկնեցաւ՝ հետեւեալ օրուան համար ժամադիր ըլլալով: Իսկ Աբիկ իսկոյն դուրս ելաւ եւ գնաց զգուշացնելու այն չորս անձերը, զորս լրտեսը կը փնտռէր:

Արթին ամէն չանք ի գործ դրաւ իր փնտռած անձերուն հետքը գտնելու համար, բայց ի զուր, ամէնքն ալ ապահով տեղեր ապաստանած էին:

Այս անյաջողութիւնը, բնականաբար, կատղեցուց պինքը:

«Անպատճառ, – կը մտածէր, – Նարօյեան եւ Մուպահեաճեան իմացուցած են Մարզպետին եւ միւսներուն, որ պիրենք կը փնտռեմ, եւ անոնք ալ ծածկուած են»:

Երկրորդ անգամ, երբ եկաւ տեսնել Աբիկը, ըսաւ անոր.

– Դուն չատ սխալ ճամբու մը կը հետեւիս կոր:

– Ի՞նչ բանի մէջ, – հարցուց Աբիկ:

– Իմ փնտռած մարդերս երեւան չհանելով:

– Բայց ես ի՞նչպէս կրնամ երեւան հանել, երբ ո՛ւր գտնուելնին չեմ գիտեր, քանի մը մարդոց հարցուցի, տ՛չ մէկը գիտէ կոր:

– Սա ալ ըսեմ, որ մի՛ կարծեր, թէ այդ մարդիկը կրնան մեր ձեռքէն ազատիլ:

– Անշուշտ չեն կրնար, կառավարութեան ձեռքը չատ երկար է, ատոր տարակոյս չի կայ:

– Եթէ այսօր չբռնուին՝ չաթթի մը եթէ պիտի բռնուին կամ ամիս մը եթէ, տատիկանութիւնը կը ճանչնայ պիրենք:

– Ճիշդ է ձեր դիտողութիւնը, – հաստատեց Աբիկ:

– Եթէ ճիշդ է ուրեմն ինչո՞ւ կը յամառիս:

– Ցամառութեան բան չի կայ, Արթի՛ն էֆէնտի:

– Ես վստահ եմ, որ դուն այդ մարդոց տեղերը գիտես. չես ուզեր յայտնել թերեւս խղճահարութեան համար. բայց խղճահարութեան բան չի կայ, քանի որ, ինչպէս ըսի, այդ մարդիկը եթէ այսօր չձերբակալուին, քանի մը օր ետքը պիտի ձերբակալուին. ոստիկանութիւնը արդէն խուզարկութեան սկսած է, եւ նոյնիսկ այսօր իմացայ, որ երկու հատին հետքը գտնուեր է:

– Իրա՞ւ կ'ըսէք, – գոչեց Աբիկ կեղծ ուրախութեամբ մը, – ուրեմն գործը յաջող ճամբու մէջ է:

(Շար. 199)

(Շար. Ա. էջէն)

մինչազգային իրաւունքը, ի մասնաւորի 1949_ի Ժնեւի պայմանագիրը:

Նը բողոքեն որ իրենց անձնակազմերը չեն կրնար կենսական օժանդակութիւն հասցնել Պաղեստինեան քնակչութիւններու իսրայէլեան բանակին արգելքին պատճառով:

***

Հոս ու հոն հակահրէական արարքներ կը չարունակուին: Փարիզեան արուարձաններէն՝ Օպէրվիլիէի հրէական դըպրոցի մը փարքինկին մէջ փոխադրական երկու հանրակառքեր կրակի տրուած են: Պեյժիոյ Անվերս քաղաքին մէջ քոքթէյլ Մոլոտովներ նետուած են սինակոկի մը վրայ, նաեւ Պրիւսէլի մօտ՝ Անտէրլեխթի սինակոկ մը թիրախ եղած է հրթիռ չիշերու: Պէրլինի մէջ, երկու ամերիկացի Հրեաներ յարձակման ենթարկուած են: Մէկը թեթեւօրէն վիրաւորուած է:

***

Հակազդեցութիւններ կան զանազան երկիրներու մէջ: Քաթարի մէջ 10 հազար հոգի տողանցած է Իսրայէլի եւ ԱՄՆ_ու դէմ (Տոհա): Պանհա եւ Գահիրէ ռասնողներ եւ սենոիքաներ հաւաքուած են եւ ցոյց ըրած Մուպարաքի դէմ, որ չէ խզած Իսրայէլի հետ, այլ միայն յարաբերութիւնները «սառեցուցած է»: Ցոյցեր եղած են նաեւ Թունուզ, Մարոք, Ալժերիա եւ Լիբանան:

***

Լիւքսանպուրկ հաւաքուած Եւրոպական Միութեան Արտաքին նախարարները փորձած են ծրագիր մը պատրաստել տադնապը լուծելու համար եւ խորհած են պատուիրակութիւն մը ղրկել տեղւոյն վրայ, բայց, համաձայնութիւն չէ գոյացած: ԱՄՆ_ու Արտաքին նախարարը՝ Գ. Փաուըլ կ'ըսէ թէ «գլխաւոր կէտն է ապահարեկչութիւնը հակակշռել, որպէսզի Իսրայէլ ինքզինք հարկ եղածին չափ ապահով զգայ եւ երկու կողմերը կարենան յառաջդիմել բանակցութեանց մէջ»:

***

Եասէր Արաֆաթի անձնական թժիշկը յայտարարած է թէ դեղ չունի այլեւս, առանց ճշդելու թէ ինչ դեղ կ'առնէ պատահինցի զեկավարը, որ տղեղի գործողութիւն մը ունեցած է 1992_ին, Ամման:

***

Ընդհանուր ձեւով, եթէ գլխաւոր պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ Ամերիկայի վրայ, չանտեսուիր նաեւ արեւմուտքին եւ Արաբներու յանցաւոր կրաւորականութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հարցախոյզերը, ամէն օր, երբեմն նոյնիսկ նոյն օրը, տարբեր արդիւնքներ կու տան: Ապրիլ 4–ին, Պէ. Վէ. Ա. –Մաչի համար ժոսփէն կը յաղթէր ձայներու 52%–ով, Շիրաքի 48%–ին դէմ: Ա. չրջանին Շիրաք ձայներու 21%–ը կ'առնէր, ժոսփէն՝ 20, երրորդ դիրքի վրայ կը հասնէր Լը Փէն 11%–ով, ապա՝ Լակիյէ 10, Շեվէնըման 8,5, Մամէդ եւ Հիւ 6, Պայրու 4,5, Մաթըլէն եւ Սէն–Ժոս 4: կը հաստատուէր որ Փասքուա չէ գտած 500 ստորագրութիւնները եւ չէր կրնար թեկնածու ըլլալ:

ՎԱՏԻԿԱՆ պաշտօնապէս հաստատեց որ Պապը Ադրբէջան եւ Պուլկարիա պիտի երթայ Մայիս 22–էն 26: Յովհ.–Պօղոս Բ.ի այս 96–րդ ճամբորդութիւնը հաքուով պիտի սկսի, ապա պիտի անցնի Սոֆիա եւ Փլովտիւ, ուր պիտի սրբացնէ համայնավարներուն զնդակահարած եռեք քահանաները (1952–ին):

ՊԷՆ ԼԱՏԻՆԻ ալ բազուկը՝ Ապու Զուպայտա ձերբակալուած է Փաքիստան Սի. Ա.Յ. Էյ.ի կողմէ: Ծագումով պաղեստինցի, 30 տարեկան, Զուպայտա հաւանաբար Կուանթանամօ փոխադրուի՛ր

ՏԱՇԿԵՆՏԻ ԵՒ ԿԵԴ. ԱՍԻՈՑ Վլադիմիր Պատրիարքը Մոսկուայի Ալեքսիս Պատրիարքին ըսած է որ Պապը կրօնական դէմքէ մը աւելին է, ծայրայեղ եւ խորամանկ քաղաքագէտ մըն է, պէտք չէ գայն ընդունիլ նոյնիսկ եթէ կազանի կոյսին սրբանկարը բերէ, որ Վատիկան կը պահուի: Եւ բաղդատութիւն մըն ալ ըրած է, աւելցնելով՝ ատիկա պիտի նըմանէր, եթէ Պէն Լատէն Ա. Լինքոլնի ճեռագիր ստորագրութիւնը գտնէր եւ որոչէր Ուաշինկթըն երթալ, անձամբ յանձնելու համար Պուշի:

ՇԵԼՂՈՒՄ–ԼԻՏԻ (Ալժերիա) բանտին մէջ 20 բանտարկեալներ մեռած են 22 ուրիշներ ալ վիրաւորուած, հրդեհի մը ընթացքին, զոր մահապարտ մը վառած էր:

ELECTIONS PRESIDENTIELES 2002

LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE (CDCA),
avec le soutien du C.C.A.F.
organise une **GRANDE REUNION PUBLIQUE**

LES ARMENIENS INTERPELLENT LES CANDIDATS

«LES ENJEUX NOUVEAUX, LES NOUVEAUX ENGAGEMENTS»

> **Vos questions**

Negationnisme, devoir de mémoire, Turquie - Europe, blocus, Arménie, Karabagh, langue arménienne, identité culturelle...

> **Leurs réponses**

Bayrou, Chevènement, Chirac, Hue, Jospin, Laguiller, Madelin, Mamère, Pasqua . . .

DIMANCHE 7 AVRIL A 15 HEURES
AU PALAIS DES CONGRES DE PARIS
(Métro-RER Station Porte Maillot)

P. A. F.

Des départs en cars sont prévus depuis Alfortville, Arnouville, Issy-les-Moulineaux/Clamart, Livry-Gargan/Sevran

Dossier complet sur : **www.cdca.asso.fr**
Renseignements : Tél. : 01 44 83 07 02 — E-mail : haytadfrance@aol.com

ԱՍԹԵՆԻԿ ԽՈՒՐՏՈՅԵԱՆ
(ջուրթակ)

Հինգշաբթի, Ապրիլ 11, ժամը 12·15_ին Բանակին Թանգարանին (*) պատուոյ սրբահին մէջ Սաթենիկ Խուրտոյեան (ջուրթակ) եւ Սանտրին Լըկրան (դաշնակ) նուագահանդէս մը կուտան:

Սաթենիկ Խուրտոյեան ծնած է Մարսէյլ 1983_ին, 1994_էն աշակերտած է փրոֆ. Ժան Տէր_Մերկերեանի: Մարսէյլի Երաժշտանոցի առաջին մրցանակին արժանացած է 13 տարեկանին եւ յաջորդ տարին ալ միաձայնութեամբ ստացած է Ա. մրցանակը սենեկային երաժշտութեան եւ նոյնպէս առաջին մրցանակը Լայնս Ռեզոնանս Գլոպլ մրցումին: Կարգ մը այլ մրցանակներէ եաք, 2001_ին Լայնս Գլոպլ էնթէրնասիոնալի մրցումին, ստացած է երաժշտական մեկնաբանութեան առաջին մրցանակը:

* Hôtel National des Invalides;
129, rue de Grenelle, Paris 7e

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս _ Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը, Նոր Տարուան եւ Ծնունդին առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է ԻՒՂԱԴԻՆի հետեւեալ նուէրները. _

Ա. ՅԱՆԿ

ԵՒՐՕ

Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Վարդանեան 20, Օր. Օտէթ Օհան 15, Տիկին Մարի Կիւլէսեան 16, Պր. Ալպէր Պաղտասարեան 150, Օր. Սրբուհի Հայրապետեան 22, Տէր եւ Տիկին Էլուա Գարաապետեան 15, Օր. Սոնիա Կիմիւճեան 250, Տիկին Ա. զատուհի Շահինեան 76, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Պազըճեան 76·22, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Գուլումճեան 20, Պր. Ռէմոն Փարիզէ 200, Տէր եւ Տիկին Խենթեմուրեան 40, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Հայթայեան 20, Տիկին Փօլ Գամիտեան 45, Տիկին Ռոզ Սկիւդրեան 77, Պր. Ժան Մատոյեան 40, Օր. Մատլէն Իւթիւճեան 30, Օր. Գոհարիկ Գէորգեան 35, Տէր եւ Տիկին Շառլ Թաճեան 30, Տէր եւ Տիկին Տէր _ Դաւիթեան 150, Օր. Ժանն Նիկողոսեան 30, Տէր եւ Տիկին Գլօտ Գոնթալ 38, Տիկին Լօլա Հարէնց 65, Տիկին Ա. զատանի Գափթանեան 15·24, Տէր եւ Տիկին Կ. Թորիկեան 10, Տէր եւ Տիկին Հերվէ Նալպանտեան 23, Տէր եւ Տիկին Պ. Սրապեան 160:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

La M C A a le plaisir de vous inviter
à la
CONFERENCE
« ARMENIE : LE BLOCUS, L'EXODE ET LA SOLUTION DU PROBLEME »
par ALBERT ANDONIAN
Ecrivain

VENDREDI 12 AVRIL à 20h45

ENTREE LIBRE

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

14e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN
ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 14ՐԴ ՇԱՐՔ (Ռ. ԾՐԱԳԻՐ)
կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
VALAD VALADIAN
ՎԱԼԱԴ ՎԱԼԱԴԵԱՆ
HERITAGE
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ
(գրուած՝ 1911 թ.)
Դրամա
Զորս գործողութեամբ
Կիրակի, Ապրիլ 7, ժամը 16–ին
Dimanche 7 avril à 16 heures
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

UGAB — PARIS

CONFERENCE

le vendredi 12 avril à 20h30

le
CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
organise **une conférence**
autour des travaux de
deux historiens :

ALINA NICHANIAN
Les Arméniens d'Azerbaïdjan pendant la Première Guerre mondiale

et

VAHE TACHJIAN
La France et sa politique de peuplement au Levant : Minorités chrétiennes et contrôle de territoires (1919-1930)

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԱՆԱՀԻՏ ՏՕՆԱՊԵՏՈՒՆԻ ՀԵՏ

Օգոստոս 2001_ին Ստեփանակերտ տեղի ունեցած պատահաբերբառներու մէջաղային դիւանաժողովին չուրջ Ուրբաթ Ապրիլ 5, ժամը 20·30_ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Տէմիրեան սրահը

17, rue Bleue, 75009 PARIS
métro : Cadet

***

Visite à Manosque

La Section de Marseille — St-Jérôme organise une sortie à Manosque avec une visite à la fondation Carzou, suivie d'un repas au restaurant le **Samedi 6 avril**, pour le prix de 30 euros.
S'inscrire auprès des membres.

***

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս թաղդէօսեան մասնաճիւղի ժողովը՝ Շաբաթ Ապրիլ 6, ժամը 14·30_ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 PARIS

***

Voyage en Arménie

Du 26 mai au 7 juin

organisé par la Section **Leola Sassoun** du Bd. Oddo.

Hébergement à l'Hôtel DVIN** en chambre double et deux nuits au Karabagh chez l'habitant.

Transport en bus confort pour les excursions.

Tarif 1296 euros (8 500 francs)

Ce prix comprend le vol aller-retour, les taxes d'aéroport, l'hébergement en pension complète, les excursoins, le visa. Ce prix ne comprend pas le déjeuner et le dîner du 7ème jour (journée libre), le déjeûner du 11ème jour (journée libre) et l'assurance annulation.

Pour de plus amples renseignements téléphoner à Mme Tedjirian :
04 94 32 11 87
ou Mme Gonoyan :
04 91 89 22 18

ՇԱԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 6
SAMEDI
6 AVRIL
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·400 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·400

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ՊՈՒՇԻ ԵԼՈՅԹԸ

ՆՈՐ ԲԱՆԱԶԵԻ ՄԸ ԳՈՐԾԱԴՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՆԱԽՈՐԴԸ

ՇԱՐՈՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԳՐԱՒՈՒՄՆԵՐԸ

Ի վերջոյ Մէացեալ – Նահանգներու նախագահը խզեց իր լռութիւնը: Հինգշաբթի, Ապրիլ 4–ի իրիկունը ճորճ Պուշ վերջապէ՛ս արտայայտուեցաւ Մերձաւոր – Արեւելքի կացութեան մասին: Կ'ըսուի թէ, այդ ելոյթը հետեւանք էր արեւմտեան, արաբական պետութեանց, բայց նաեւ ամերիկեան քաղաքագէտներու ճնշումին: Շատեր անընդունելի կը գտնէին ԱՄՆ–ու դիրքը, որքան ալ ծանր ըլլայ անոնց զօրակցութիւնը Իսրայէլի: Ի՞նչ ըսաւ Պուշ: Փորձեց հաւասարակշռութիւն մը պահել, հրահանգներ տալով երկու կողմերուն ալ: Այսինքն, Արաֆաթի հրահանգեց որ խզէ ահաբեկչութեան հետ եւ հրահանգեց Իսրայէլի որ պարպէ իր վերադրաւած քաղաքները: Նոյն իրիկունը, Ապահովութեան Խորհուրդը, կրկին միաձայնութեամբ նոր բանաձեւ մը քուէարկեց, բաւական ինքնատիպ, քանի այս նոր բանաձեւը կը պահանջէր որ գործադրուի նախորդը, որ կը կրէ 1402 թիւը եւ ցարդ բարձի թողի մնացած էր Իսրայէլի կողմէ: Ան ալ կը պահանջէր որ իսրայէլեան ուժերը քաշուին վերադրաւուած պաղեստինեան հողամասերէն: Պուշ յայտարարեց նաեւ որ նոր բանագնաց մը կը ղրկէ Մերձաւոր – Արեւելք, յանձին Արաֆաթի իր նախարարին՝ Գոլին Փաուըլի: Պուշ չէր խնայեր, անշուշտ, Արաֆաթի որ «փախցուց իր ազդեցութիւնը եւ այդպիսով զաւճանեց իր ժողովուրդին յոյսերուն: Իր ճախողութեան դիմաց, իսրայէլեան կառավարութիւնը կը խորհի որ պէտք է հարուածէ ահաբեկչական ցանցերը, որոնք կը ըսպաննեն իր քաղաքացիները: Ապազայ խաղաղութեան մը հիմերը դնելու համար, Իսրայէլ պէտք է դադրեցնէ իր ներխուժումները պաղեստինեան հակակրոնի տակ գտնուող գօտիներուն մէջ եւ ձեռնարկէ իր նահանջին վերջերս զրաւած իր քաղաքներէն»: Պուշ կը գտնէ որ անձնասպանական ռճրափորձերը կը վնասեն պաղեստինեան դատին: Պետութեան մը ստեղծման համար: Թելադրեց նաեւ Սուրիոյ եւ Իրանի որ հետու մնան համարատութենէն: Պուշ դիմեց նաեւ Իսրայէլի որ ճկունութիւն ցոյց տայ համակիչի կէտերուն եւ սահմանային կանոններուն վրայ, խնայելու համար «անմեղ պաղեստինցիներու ամէնօրեայ նեղութիւնը»: ԱՄՆ–ու նախագահը կը գտնէ նաեւ որ ըստ ամերիկացի նախկին դեսպան՝ Ճորճ Միչըլի նախաձեռնած խաղաղութեան ծրագրին, հրէական տեղաւորումները դրաւեալ հողամասերուն վրայ պէտք է վերջ գտնեն:

Պաղեստինեան կողմը համամիտ է Պուշի ելոյթին բովանդակութեան: Պաղեստինցի գլխաւոր բանագնացներէն՝ Սայիպ Էրաքաթ, Սի–Էն–Էն–ի վրայ կարդացած է ե· Արաֆաթի յայտարարութիւնը, ուր ան «առանց պայմանի» կ'ընդունի Պուշի յայտարարութիւնը, որ կոչ կ'ընէ Իսրայէլեան բանակին քաշուելու որպէս նախապայման հրադադարի մը եւ բանակցութեանց վերսկսումին: Պաղեստինի Տեղեկատուութեան նախարարը, սակայն, եաէր Ապէր Ռապօ մտահոգ է, կ'ուզէ պնդնալ թէ իսրայէլեան յարձակումը պիտի չարունակուի մինչեւ Փաուըլի ժամանումը: Մնաց որ եթէ պաղեստինեան կողմը որոշ համամասութիւն մը կը յայտնէ, չի թուիր որ Իսրայէլ նոյն մօտեցումն ունենայ: Ապրիլ 5–ին, զրաւեալ քաղաքները ոչ միայն զրաւեալ կը մնային, այլեւ իսրայէլեան բանակը Հեպրոնի դուռներուն էր եւ ժամէ ժամ կ'սպասուէր անոր ալ զրաւման: Եւրոպացիները, մանաւանդ Ֆրանսացիք գոհ էին Պուշի միջամտութենէն: Շիրաք կը գտնէր որ դիւանագիտական անկիւնադարձ մըն է, ամբողջովին դրական: Վեթրին չէ ուզած անդրադառնալ այն խօսքերուն, որոնք կ'ամբաստանեն Արաֆաթը որպէս «զաւճան մը իր ժողովուրդին յոյսերուն»:

Ինչ կը վերաբերի այն նոր բանաձեւին որ կը պահանջէ 1402 թիւ բանաձեւին գործադրութիւնը, յիշենք որ այդ բանաձեւը կը դիմէր «երկու կողմերուն որպէսզի անմիջական կերպով իրագործեն իսկական հրադադար մը, կ'ուզէր որ Իսրայէլեան զօրքերը քաշուին պաղեստինեան քաղաքներէն, ներառեալ Ռամալլայն, եւ կ'ուզէր որ կողմերը ամբողջովին գործակցին յատուկ բանագնացին՝ Զինիի հետ»: Ապրիլ 4–ի դիչերուան նոր բանաձեւը որ նախորդին գործադրութիւնը կը հրահանգէ, աւելի խիստ է, այսինքն «ուզել»ները վերածուած են «պահանջել»ներու:

*
**

Ապրիլ 4–ին, եւրոպական պատուիրակութիւն մը, որու կը նախագահէր սպանացի Արտաքին նախարարը՝ Փիքէ չկըացաւ հանդիպիլ ե· Արաֆաթի, Շարոն մերժած ըլլալով արտօնութիւն տալ եւ ուրեմն անմիջապէս նախընտրեց վերադառնալ: Ոչ Փիքէ, ոչ ալ Սոլանա հարկ եղած լիազօրութիւնը ունէին որպէսզի դլուխ բռնէին իսրայէլեան կառավարութեան: Եւրոպա դեռ չէ յաղողած մէկ ձայնով խօսիլ:

Բաւական ծանր է Բեթղեհէմի կացութիւնը: Ս· Ծննդեան Եկեղեցին միշտ ապատան կը ծառայէ պաղեստինցիներու, որոնց մէջ, կիներէ եւ մանուկներէ զատ, կան նաեւ 200 – 300 զինեալներ: Այդ պատճառաւ է որ իսրայէլեան բանակը դիրք բռնած է, կ'ուզէ որ անոնք զէնքերը վար դնեն եւ յանձնուին: Ապրիլ 4–ին, իսրայէլեան բանակը կրակ բացած էր եւ սպաննած ժամկոչը: Պատրիարքը յայտարարած է, որ Եկեղեցի մը բոլորին համար ապաստան է, ներառեալ մարտիկներուն, պայմանաւ որ վար դնեն զէնքերը: Հակառակ ամէն բանի, պայթմաններ եւ կրակոցները կը չարունակուէին եկեղեցիին չուրջ: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան բանբերը՝ Ֆրանսուա Ռիվասօ դատապարտած է իսրայէլեան ուժերու վերագրաւումը, ի մասնաւորի Բեթղեհէմ եւ չէչտած· – «Բեթղեհէմի Ս· Ծննդեան եկեղեցին աշխարհի մէկ հանրածանօթ սրբավայր մըն է, ինչ որ հոն կը պատահի համաշխարհային խիղճին կը բախի»:

*
**

ՀԱՅԵՐԸ ՈՂՋ ԱՌՈՂՋ ԵՆ

Հետաձգնային խօսակցութենէ մը զոր ունեցած է Հրաչ Չիլինկիրեան (Լոնտոն) Խաթ Վրդ· Ճոնտուրեանի հետ, հաստատած է որ հայ 7 քահանաներն ու վանականները որոնք կը գտնուին Ս· Ծննդեան եկեղեցւոյ հայկ· բաժնին մէջ, ողջ առողջ են: Ճոնտուրեան Վրդ· ըսած է· «Ապրիլ 1–էն ի վեր, չկրցանք դուրս ելլել: Մեր վերջին պատարագը ըրինք Երեքշաբթի: Երբ կռիւները սաստկացան, փակուեցանք եւ ոչ ոքի թոյլ տուինք դուրս ելլել: Ոչ ոքի դուռ կը բանանք»:

Բնակչութեան մէջ ալ բազմաթիւ զոհեր կան: Մոչէ, իսրայէլացի պինուորական մը որ 1982–ին, Շարոնի կողքին եղած է Լիբանան, կը ցաւի անմեղ զոհերուն համար, ինչպէս տարեց մայրիկ մը եւ զաւակը որոնք սպաննուած են տունին մէջ, դուռին ընդմէջէն քաշուած փամփուշտներէն: «Ողբերգական սխալ մըն է, կ'ըսէ Մոչէ, բայց, Ֆլորիտա արձակուրդի չենք եկած, պատերազմ է»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՔ ՈՏՔ ԿՐ ԴՆԵՆ ԿՈՎԿԱՍ» ընդհանուր խորագրին տակ, Ֆիգարօ, Ապրիլ 5–ին, լայն տեղ կու տար ամերիկացի 200 պինուորական խորհրդականներուն ժամանումին Վրաստան: Դիտել կը տրուի որ սկզբնական չէջանի մը համար Ռուսները գոհ են, քանի միչտ ամբաստանած են Վրաստանը որ ահաբեկիչներու բոյն է եւ ապատան մը չէ՜չէն աւազակներուն համար, բայց, յետագային կրնան սպառնալիք նկատել Ամերիկացիներու ներկայութիւնը զօտիի մը մէջ, զոր իրենց մէկ չէջանը կը նկատեն:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ վարչապետը «ցեղասպանութիւն» որակած է Իսրայէլի Պաղեստինի դէմ ձեռնարկած ռազմական գործողութիւնները: Ան ըսած է· «քայլ առ քայլ կ'ոչնչացուի ոչ միայն Արաֆաթ, այլեւ ամբողջ պաղեստինեան պետութիւնը: Աչխարհի աչքին առջեւ Պաղեստինցիներու ցեղասպանութիւն տեղի կ'ունենայ»: Էճեվիթ նաեւ ծանր դատապարտումներ ուղղած է Ա· Շարոնի, զոր նկատած է ոչ իրապաշտ: Գրեթէ աննախընթաց է որ Թուրքիոյ իչխանութեան բարձրաստիճան մէկ դէմքը նման ուժգնութեամբ քննադատէ երկրին դլխաւոր դաչնակիցներէն Իսրայէլի դեկավար մը:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆի վարչապետը Հ· Քարզայ վարչապետ Էճեվիթի ղրկած յատուկ օդանաւով Անգարա գացած է: Քարզայ գոհունակութիւն յայտնած է որ Աֆղանիստանի միջազգային ուժին հրամանատարութիւնը Թուրքիա կը ստանձնէ: Իսկ Պ· Էճեվիթ ապահովութիւն տուած է որ իր երկիրը աֆղանական բանակին համար ամէն նեցուկ պիտի տայ:

ՖՐԱՆՍԱՅի նախագահական ընտրութեան թեկնածուներու թիւը 16 է, ըստ Սահմանադրական Խորհուրդին վերջնական յայտարարութեան, Ապրիլ 5–ին: Ընտրապայքարը պաչտօնապէս կը բացուէր Ապրիլ 6–ին:

ՓԱՐԻԶԻ Օփերայի չէջանը, կրան ա'Օթէլի առնչութեամբ վրայ հրդեհ մը ծագած է Ապրիլ 5–ին, բաւական խուճապ ստեղծելով: Պանդոկը եւ համբաւաւոր Քաֆէ տը լա Փէն նորոգութեան մէջ են եւ միայն հինգ վիրաւորներ կային: 200 հրչէջներ կրցած են քանի մը ժամէն հրդեհը մարել:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (280) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ· –

ժամանակակից սփիւռքագիտութիւնը փուաթիէի մէջ
ԽԱՉԻԿ ԹՒՕԼԻՕԼԵԱՆ

L'Intranquille
Une libre contribution
à la critique de la servitude
et de la désappartenance
ANAHIDE TER-MINASSIAN

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԱՏՆԱՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 4 / 5)

Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԵՒ Ա· ԱԿԱՅԵԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ ՍՏՈՐԱԳՐԱԾ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Տաճիկիստան նէն անցած է կիրգզիստան: Ապրիլ 4–ին նախագահ Ա· Ակայեւի հետ բարեկամութեան եւ գործակցութեան պայմանագիր ստորագրած է: Երկու նախագահները համաձայնած են զարկ տալու գլխաւոր տնտեսական յարաբերութիւններու զարգացումին, քանի որ այդ յարաբերութիւնները ներկայիս չեն համապատասխաներ իրական կարելիութիւններուն:

*
**

ԶԱՐԱԳՈՐԾ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ռուսաստանի Չելենոդորոդ քաղաքին մէջ ձերբակալուած է խմբական բազմաթիւ չարագործութիւններու մասնակցութեամբ ամբաստանուած հայ մը որ կը կոչուի Յակոբ Խաչատրեան: Ծնած է 1979–ին Վանաձոր: Ան Հայաստան կը ղրկուի, դատուելու համար նախապէս ձերբակալուած իր մեղսակիցներուն հետ: Անոր ու չարագործ խումբին կը վերագրուին աւազակային յարձակումներ, սպանութեան փորձ մը, ինքնաչարժի գողութիւններ, բնակարաններէ գողութիւններ:

*
**

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԳԻՏՆԵՐՈՒ ԿՈՉԸ

Ապրիլ 4–ին ստեղծագործական 7 միութեան ղեկավարները եւ ներկայացուցիչները կոչ յայտարարութիւն մը քննարկած են, ուղղուած՝ Մինսկի խումբի նախագահ երեք երկիրներուն՝ Ռուսաստանի, Ֆրանսայի ու ԱՄՆ–ու նախագահներուն: Յայտարարութեան մէջ մտահոգութիւն կը յայտնուի Ադրբեջանի կառավարութեան չրջանակներուն մէջ ալ հնչած կոչերուն մասին· այդ կոչերը կը վերաբերին Ղարաբաղի խաղաղ բնակչութեան դէմ նոր արչաւանք ձեռնարկելու եւ կ'խրախուսուին Ադրբեջանէն դուրս որոշ երկիրներու – Թուրքիոյ, իսլամական այլ երկիրներու, նաեւ նախկին խորհրդային որոշ հանրապետութիւններու – կողմէ: Կը բաւէ անդրադառնալ Ադրբեջանի Պաշտպանութեան նախարարին արտայայտութիւններուն, քանի մը ուղղաթիռով Ստեփանակերտը ռմբակոծելու, կամ ռազմական միջոցներով մինչեւ Երեւան հասնելու մասին: Ապրիլ 4–ին քննարկուած բնագիրը խմբագրութենէ ետք կը հրապարակուի, ղրկուելով երեք նախագահներուն:

*
**

ԵՐԿՈՒ ՈՍԿԻ, ԵՐԿՈՒ ԱՐԾԱԹ

Այս օրերուն փարիզեան արուարձաններէն Անթոնիի մէջ տեղի ունեցած թէքվանտոյի միջազգային մրցաչարքին մասնակցած են նաեւ Հայաստանի ներկայացուցիչները, յաջող ելոյթներով: Երիտասարդ մարզիկներ Լեւոն Փաչապէզեան 55–59 քկ· դասակարգէն, փոքր կարգին Մաքսիմեան 59 – 63 քկ· դասակարգին մէջ, նուաճած են բարձրագոյն դիրքերը, արժանանալով ոսկէ մետալի եւ բաժակի: Իսկ Տիգրան Վարդանեան (45–48 քկ·) եւ Մեսրոպ Գասպարեան (48–51 քկ·) միւս աւարտականներուն պարտուելով չահած են արծաթէ մետալներ եւ բաժակներ:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

Serge-Allain ROZENBLUM

Theodor Herzl. Biographie

Գրեց՝ Ա. ՊԵՅԼԵՐԵԱՆ

Իսրայէլի պետութեան հիմնումը թէեւ յետ Բ. համաշխարհային պատերազմին իրականացաւ, բայց իր նախապատրաստական աշխատանքները 19-րդ դարու կէսէն յետոյ արդէն մեծ թափ մը ստացած էին: Բազմաթիւ Հրեայ դրամատէրեր, մտաւորականներ եւ քարեսիրական կազմակերպութիւններ զանազան ծրագրերով հրեայ ժողովուրդին ապագայի գործունէութեան լծուած էին: Այս անձերէն կամ կազմակերպութիւններէն ոմանք հրեայ ժողովուրդին արեւմտեան երկիրներու մէջ ճնշումին արգելք ըլլալու համար ուսման եւ ազգային գաստիարակութեան մասնաւորաբար զարկ տալով, զանոնք իրենց ապրած երկիրներուն մէջ կը ջանային կանգուն պահել, մինչ ուրիշներ իրենց կրօնակիցները հալածանքէ, բռկրտմներէ զերծ պահելու նպատակաւ, նոյնիսկ հեռուր երկիրներու մէջ հաւաքական գաղթօճախներ հաստատելու հետամուտ եղան որպէսզի յետագային, յարմար ա-ռիթով, «դալ տարի Երուսաղէմ» վերադարձի աւանդական պատգամը կարենան օր մը իրականացնել: Միւս կողմէ, եղան ուրիշներ ալ որոնք հակառակ Օսմանեան իշխանութիւններու կողմէ ստեղծուած ներգաղթի խիստ պայմաններուն, պաղեստինի մէջ երկրագործական վարժարաններ հաստատելով, 19-րդ դարու կիսուն արդէն, իրենց ազգակիցներու ապագան միմիայն պատմական հայրենիքին մէջ կը տեսնէին:

Հրեայ առաջնորդ դէմքերու իրենց ժողովուրդի ապագային նկատմամբ զանազան ուղղութեամբ տարած անջատ աշխատանքները որոնք հաւաքական գործունէութիւն մը ներկայացնելէ հեռու են, անշուշտ ունին իրենց պատճառները, որոնք ըստ մեզի աւելի ընկերային են, քան թէ քաղաքական, կամ տնտեսական: Այսպէս, մինչ Արեւմտեան Եւրոպայի – Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա կամ Աւստրիա – հրեայ համայնքները ընկերային հաւասարութիւն կը վայելեն ու բարձր դիրքեր զբաղելով եւ մանաւանդ մտաւորի միջոցաւ իրենց դռնուած երկիրներու հանրային կարծիքին յաճախ ուղղութիւն ալ կու տան, անդին Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներու մէջ, ինչպէս՝ Ռուսաստան, Ուկրանիա, Լեհաստան կամ Ռումանիա, հրեայ համայնքները յաճախ կէրբօներու մէջ կ'ապրին եւ մերթ ընդ մերթ հալածանքի ալ ենթակայ կ'ըլլան:

Զանազան հոսանքներու եւ համոզումներու, երբեմն նոյնիսկ ներհակ նախաձեռնութիւնները հաստատակաց ծրագրի մը չուրջ միացներու դաղափարը առաջին անգամ Թէոտոր Հէրցլի կողմէ վերապրեցուած խորագրով այս հատորը (*) – 695 էջ – որ վերջերս լոյս տեսաւ, նուիրուած է Հէրցլի կենսագրութեան. ան հակառակ իր կարճատեւ կեանքին, յաջողեցաւ տասը տարուան ընթացքին ապագայ Իսրայէլի պետութեան վերածնունդը հաստատ հիմերու վրայ դնել:

*
**

Հատորին հեղինակն է Սերժ – Ալէն Ռոզենպլում: Պատմաբան, լրագրող. ան արդէն հեղինակն է հրեայ ժողովուրդի ժամանակակից չրջանի վերաբերեալ քանի մը հատորներու: Ռոզենպլում այս հատորին մէջ նախ կը ներկայացնէ Հէրցլի պատանեկան տարիները, գտնուած ընկերային պայմանները: Ծնած 1860-ին Փէշտա, 18 տարեկանին ընտանեօք Վիէննա կը փոխադրուին ուր պատանի Հէրցլ պիտի լրացնէ նաեւ իր ուսումը: 24 տարեկանին Վիէննայի համալսարանը իրաւագիտութեան տոքթորայի աստիճան-ը կը ներկայացնէ: Դեռ պատանի, թատերդութեան վերաբերեալ իր գրութիւնները արդէն լոյս կը տեսնեն քաղաքին կարեւոր օրաթերթերէն «Նէօյէ ֆրայէ Փրէս»ի մէջ: Իր քաղաքական գործունէութիւնը կը սկսի 1891-էն յետոյ երբ վերադիչեալ օրաթերթերէն Փարիզի թղթակիցի հանգամանքով Ֆրանսա կուգայ: Այդ տարիներուն, Ֆրանսայի հանրային կարծիքը զբաղեցնող երկու դատավարութիւններ իրարու կը յաջորդեն եւ ա-ջակողմեան մամուլին կողմէ խիստ կերպով կը քննադատուին, մինչեւ իսկ հականեմական մթնոլորտ մըն ալ ստեղծելով: Առնցմէ առաջինն է Փանամայի ջրանցքի չինուածքի յանձնախումբի կողմէ հրապարակ հանուած արժեթուղթերու Փարիզի սակարանին վրայ անակնկալ անկումը որուն պատճառաւ բազմաթիւ համեստ բաժնեհաւերը տարիներու ընթացքին իրենց կատարած խնայողութիւնը մէկ օրէն միւսը կը կորսնցնեն: Ցանձնախմբին գլխաւոր պատասխանատու նկատուող երկու Հրեաներէն մին անձնասպան կ'ըլլայ, իսկ միւսն ալ կը փախչի: Իսկ միւսը հարիւրապետ Տրէյֆիւսի դատավարութիւնն է որ Գերմանիոյ հաւտյն իբր լրտես ամբաստանուած է ու իբր այդ կը դատապարտուի: Հէրցլ որ Թղթակիցի հանդամանքով բոլոր անցուդարձերուն մօտէն կը հետեւի, խորապէս կ'ազդուի հանրային կարծիքին մօտ համայն հրեայ համայնքին հանդէպ ցոյց տրուած անվստահութեան հոսանքէն: «Երբ ժողովուրդ մը որ իր պետութիւնը չունի, ի՞նչ կը ներկայացնէ երբ ամէն երկրի մէջ զայն օտար կը նկատեն» կ'ըսէ: Այս դաղափարէն մղուած, 1895 տարուան սկիզբէն իսկ, Իսրայէլի պետութեան հիմնումի պահանջը իր գլխաւոր մտահոգութիւնը պիտի ըլլայ:

Ռոզենպլում զանազան ենթաբաժիններու մէջ կը ներկայացնէ Թէոտոր Հէրցլի քաղաքական գործունէութիւնը, 1895-էն մինչեւ իր մահը (1904 Յուլիս 3): Պաղեստինի մէջ հրեայ բնակչութիւնը չատ քիչ թիւ մը կը ներկայացնէ: Հետեւաբար նախ պէտք է զանգուածային ներգաղթ մը կազմակերպել: Հէրցլ իր ծրագիրը նախ Ֆրանսայի ռաբունապետ Զատօք Քահնի կը պարզէ որ թէեւ կը բաժնէ անոր ցանկութիւնը, բայց անիրականալի գտնելով վերապահ կը մնայ: Հէրցլի երկրորդ կարեւոր տեսակցութիւնը մեծ գործատէր Մօրիս տը Հիրշի հետ է: Այս վերջինը իր կրօնակիցներուն ապագային նկատմամբ խիստ նախանձախնդիր, իր անձնական միջոցներով հարիւրաւոր հրեայ ընտանիքներու Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներէն Արժանթին փոխադրութիւնը ապահոված է պարզապէս անոնց ազատ եւ խաղաղ կեանք մը պարդեւելու համար: Օսմանեան կայսրութեան հետ երկար տարիներէ ի վեր առեւտրական յարաբերութիւններ ունենալով, Հիրշ չատ լաւ ծանօթ է Օսմանեան տէրութեան ազգային փոքրամասնութիւններու հանդէպ որդեգրած քաղաքականութեան, այս պատճառաւ Հէրցլի ծրագիրը չի քաջալերեր: Այսուհանդերձ, Հէրցլի գաղափարը Փարիզի մէջ կ'ունենայ նաեւ քանի մը ջերմ կուսակիցներ որոնց գլխաւորն է ծագումով հունգարացի հրեայ թժիչկ Նորտաու որ երկար տարիներ իրեն թեւ թիկունք պիտի կանգնի:

Հէրցլ դիւրաւ վհատող մէկը չէ: Նոյն տարուան Նոյեմբերին Լոնտոն կը մեկնի: Կը տեսնուի ռաբունապետ Մոսէս Կասթէրի եւ Զանկվիլի հետ որ իր գրական աշխատութիւններով եւ հրէական դատին ի նպաստ գործունէութեամբ ծանօթ անձ մըն է: Ներգաղթի մասին Հէրցլի ծրագիրը մեծ ընդունելութիւն կը դտնէ Լոնտոնի մէջ, մանաւանդ ժողովրդական չրջանակներու մօտ: Սակայն Հրեաներու ներգաղթը կրնար իրականանալ միայն Սուլթանին բարեացակամութեան չնորհիւ: Ինչպէ՞ս համոզել Աբդիւլ Համիտը որպէսզի ներգաղթի արտօնութիւն տայ, երբ 1882 տարուընէ սկսեալ Բարձր Դուռը կ'արգիլէ այցելու Հրեաներուն երկու ամսէն աւելի մնալ Պաղեստինի մէջ: Սիոնիստ առաջնորդը իր ծրագրին յաջողութեան համար երկու յաղթաքարտեր կը տեսնէ: Մին Հայկական հարցին ստացած ծանրակչիռ զարգացումն է որուն պատճառաւ Օսմանեան կայսրութիւնը Եւրոպայի հանրային կարծիքին մօտ խիստ վարկաբեկուած, որեւէ վարկ չի վայելեր: Իսկ միւսը երկրին տնտեսական տագնապալի վիճակն է երբ չի կրնար նոյնիսկ կատարած փոխառութիւններու տոկոսները վճարել:

*Հէրցլ, կը գրէ Ռոզենպլում, սկզբնական չրջանին, մերթ մէկ, մերթ միւս չաղթաքարտը օգտագործելով, պիտի չանայ Աբդիւլ Համիտէն ներգաղթի արտօնագիրը ստանալ: Նախքան իր առաջին համբերդութիւնը դէպի Պոլիս, կը-կին Լոնտոն կը մեկնի: Իր ծրագիրն է, կը գրէ հեղինակը «Հայ յեղափոխական-ներու հետ տեսնուիլ, զանոնք համոզել որպէսզի կարգ մը զիջումներ ընեն ինչ որ Եըլտըզի բռնապետին մօտ իր վարկը կրնայ բարձրացնել ու աւելի վստահութիւն ներչնչել»: Հէրցլ իր բարեկամ Տէյլի Կրաֆիֆի տնօրէն Լիւսիէն Վօլֆի հարց կուտայ թէ «արդեօք կարելի չէ՞ անգլիական մամուլին ուղղակիօրէն ազդել, զոր օրինակ մթնոլորտ մը ստեղծել ուր իբր թէ Հայերը այլեւս իրենց պահանջներէն հրաժարելու տրամադիր են»: Բայց կ'աւելցնէ, «ուշադիր պէտք է ըլլալ որ Հայերը տեղեակ չըլլան թէ մեր միջամտութիւնը հիմնուած է լոկ մեր ազգային շահերուն» (տե՛ս էջ 172): Թէեւ անգլիական թերթերէն ոմանք ընթացք կուտան Հէրցլի ձեռնարկին, բայց 1895-1896 տարիներու ընթացքին տեղի ունեցած կոտորածներու լուրերը հանրային կարծիքին վրայ այնքա՛ն ազդած են որ սոյն լուրերը որեւէ ազդեցութիւն չեն ունենար: Հէրցլ կը փորձէ նաեւ իր բարեկամներուն միջոցաւ Լոնտոն գտնուող Հնչակեան կուսակցութեան պարագլուխ Աւետիս Նազարբէկեանը

թէ Ռուսաստան բոլորովին ժխտական դիրք պիտի չբռնէր: Հէրցլի Սուլթանին հետ հանդիպումը 1901 տարուան Մայիսին մեկն պիտի իրականանայ, չնորհիւ արեւելապետ Հոնդարացի Հրեայ Ամերիկուս Վամպէրիի որ երկար տարիներէ ի վեր պալատին հետ ջերմ յարաբերութիւններ ունէր ու Սուլթանին վստահութիւնը կը վայելէր: Հէրցլի Ապտիւլ Համիտի հետ տեսակցութիւնը կը տեւէ աւելի քան երկու ժամ: Ընդառաջ երթալով Վամպէրիի թելադրութեան, խօսակցութեան ընթացքին ո՛չ պաղեստինի եւ ո՛չ ալ սիոնիստներու մասին ոչ մէկ բառ կ'արտասանէ որ կրնար Սուլթանը խրտչեցնել: Խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենայ լոկ Օսմանեան կայսրութիւնը տնտեսական անել կացութիւնէ փրկելու համար նիւթական նոր, բնաւ չշահագործուած աղբիւրներ որոնելու նիւթին շուրջ: Սուլթանը կ'ուզէ Հէրցլի միջոցաւ Եւրոպայի հրեայ գործատէրերուն ուշադրութիւնը Օսմանեան երկրին վրայ հրաւիրել: Աւելի յետոյ երբ Հէրցլ կրկին կը տեսնէ Իզզէթ Պէյը երբ այս վերջինը կը հարցնէ թէ որքա՞ն դոմար կրնայ տրամադրել, Հէյլ կը յիշեցնէ որ՝ «եթէ Սուլթանը վեհանձնօրէն Պաղեստին ներգաղթի արտօնութիւն տայ Հրեաներուն, Եւրոպայի իր բարեկամները կրնայ համոզել որպէսզի մեծ դոմար մը ապահովէ»: Մինչ Պոլսոյ հետ բանակցութիւնները կը շարունակէ, Հէրցլ միաժամանակ ուրիշ միջոցներ ալ կ'որոնէ, եթէ ոչ Պաղեստին, գոնէ մօտ ըլլան մը, ժամ առաջ հրեայ գաղթականներ փոխադրելու համար: Այս հանդիպումներուն ամէնէն հետաքրքրականներէն մին է Անգլիոյ Գաղթավայրերու նախարար Ժոզէֆ Զէմպըրլէյնի հետ տեսակցութիւնը: Անգլիան որ Պէրլինի դաշնադիրէն յետոյ Կիպրոսը վարչական կերպով իր հոգատարութեան ենթարկած է «կարելի չէ» որ Հրեաները Կիպրոս կղզին փոխադրուին»: Զէմպըրլէյն պիտի կու տայ թէ կղզին Ցոյներէ եւ Թրքերէ բնակուած է, եւ Հրեաներու կղզի ներգաղթը ապահովելու համար կարելի չէ արտաքսել անոր բնակիչները ու կառաջարկէ Ուկանտան որ լաւ կլիմայ մը ունի:

Հէրցլի վերջին տեսակցութիւններէն մին Վատիկանի մէջ Պապին հետ հանդիպումն է: Այս վերջինը թէեւ համամիտ չ՚որ Երուսաղէմը Հրեաներուն պատկանի, բայց միւս կողմէ չի հակառակիր յուսալով թէ յետագային Պաղեստին ներգաղթող Հրեաները բոլորն ալ կրօնափոխ ըլլալով քրիստոնէութիւնը կ'ընդունին:

*
**

Մինչ Հէրցլի խիստ հետաքրքրական այս կենսագրութիւնէն մի միայն որոշ հատուածներ տուինք եւ մանաւանդ Հայ յեղափոխականներու հետ յարաբերութիւններուն անդրադարձանք: կը տեսնուի թէ Իսրայէլի պետութիւնը վերածնունդի սկզբնական շրջանին որքան դժուարին հանդրուաններէ անցած է: Իր գաղափարին հանդէպ ունեցած Հէրցլի անխախտ հաւատքը եւ աննկուն կամքը չէր կրնար իրականանալ եթէ նիւթական զոհողութիւններու պատրաստակամութեան կողքին չունենար նաեւ այն խոհեմութիւնը եւ ներքամտութիւնը որ ցոյց տուաւ մանաւանդ Օսմանեան պետութեան իշխանութիւններուն հետ բանակցութիւններու ընթացքին: Հէրցլի մահէն յետոյ իր յաջորդները նոյն կերպով չարունակեցին, իսկ Երիտթուրքերու իշխանութիւնը ձեռք առնելէն յետոյ, «Պապէն աւելի պապական», անոնց հետ գործակցեցան եւ ցանկութիւններուն ընդառաջ գացին, մինչեւ որ Ա. մեծ պատերազմին Պաղեստին անգլիական զօրաբանականներու գրաւման ենթարկուեցաւ և 1917 տարուան Նոյեմբերին ալ Պալֆուրի պաշտօնական յայտարարութիւնով Պաղեստինի Հրեաներու հայրենիքը ըլլալու հանդամանքը ճանաչուի դառաւ:

Ա. Պ.

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԳԱՐՈՒՆ ՄԸ ՓՈՒՆԻ ՄԷՋ

Փորթ տ'Օրլէանէն 7_ը քլմ. դէպի հարաւ, Ֆունը իր քանոտվ ծանօթ վարիզեան արուարձան մըն է որուն բնակչութեան մէջ կարեւոր թիւով պաշտօնատարներ, ուսուցիչներ, հետազօտողներ կան, հիմայուած՝ կալուածներու համեմատաբար չափաւոր դիներէն, բաղդատելով Սօֆ, Անթոնիի կամ Պուր լա Ռէյնի նման աւելի բարձրարժէք դրացի շրջաններու: Իր արդիական դրադարանով ուր Սորպոնէն, Քոլէժ տը Ֆրանսէն դէմքեր գասախօսութիւններ կուտան, կրպնկալ արուեստներու դպրոցով որ Փարիզի Գեղարուեստից վարժարանին մուտքի քննութեան կը պատրաստէ, աւելի քան 600 աշակերտներով իր երաժշտութեան վարժարանով Ֆունն մշակոյթի կեդրոնի մը վերածուած է: Ցայտնի խմբավար եւ յօրինող Ժ. _ Ժ. Վէրնէրի դեկավարած երաժրշտութեան վարժարանը չնորհիւ երկու գործօն երաժիշտներու՝ Ցասմիկ Սիւրմէլեանի ու Հերմինէ Երիցեանի ոչ միայն ուսուցչական մարմնին մաս կը կազմեն, վայր է նաեւ Հայերու եւ Ֆրանսացիներու մէջեւ միջմշակութային խնկական փոխանակումներու:

Դաշնակահարուհի Ց. Սիւրմէլեան ծնած է Պէյրութ, ճեմարանցի է, աւարտած Պրիւէլի երաժշտանոցը: Երգչուհի Հ. Երիցեան ծնած է Պարսկաստան, վկայուած է Վիէննայի երաժշտանոցէն: Առաջինը չուրջ 15 տարիէ ի վեր ձեռնարկած է Ֆրանսայի մէջ ծանօթացնելու ժամանակակից հայ յօրինողներ: Ֆունի երաժշտանոցին մէջ եւ այլուր, ան դասընկի համերգներ կը կազմակերպէ, յայտագրներուն մէջ Հայտընի, Լիսթի, Շուման, Ռախմանինովի, Թիմասեթրայի կամ Եանաչէքի գործերուն հետ տեղ տալով Ձէլալեանի, Ալան Ցովհաննէսի, Բաբաջանեանի յօրինումներուն: Երկու տարի առաջ, Արժանթինէն ծանօթ հայ երգահան Ալիսիա Թէրզեանի երկու դաշնակի «Աֆմոսֆէրաս» քոնչէրթօն Ֆունի մէջ կրկնակի յայտնութիւն եղաւ. նախ գործին երաժշտական արժէքով, ապա որովհետեւ պայն ապրպրած էր 1969_ին Կիւլպէնկեան հիմնարկը, նչելու համար Լուսնին վրայ մարդուն առաջին քայլը: Ց. Սիւրմէլեան Մայիսին պիտի նուագէ սենեկապին երաժշտութեան համերգի մը:

Հ. Երիցեան նոյն դպրոցին մէջ երգի ու երգարուեստի խստապահանջ ուսուցիչ է: Սովորութիւն դարձուցած է արդէն արհեստավարժ ու այդ հանդրուանին պատրաստուող իր աշակերտները բեմ հանելով վարժընթացի առիթ ստեղծել անոնց: Այս նպատակը կը հետապնդէին Մարտ 23 _ 24_ի ներկայացումները Մոցարթի «Լա պլէմանս տը Թիթիւս» օփերային: Մեր կանի աշխատանք պարտադրող գործ մը, չուրջ հարիւր մասնակիցներով (մեներգուներ, երգչախումբի անդամներ, երաժիշտներ, խմբավար, բեմադիր, եւ այլն): Հ. Երիցեան կը սիրէ քով քովի բերել Հայեր եւ ոչ Հայեր, արհեստավարժներ ու սիրողներ որոնց տաղանդն ու երգի սէրը քաջալերող մըն է: Նոյնն էր պարագան վերոնչեալ օփերային որ դժուար եւ հանրութեան քիչ ծանօթ գործ է:

Երկու ներկայացումներուն ալ Մանիկ Թերզեան, ինքն ալ ծագումով պարսկահայ, արդէն գրեթէ արհեստավարժ երգչուհի մը, մարմնաւորեց Վիթէլիան: Թիթիւսի դերը կատարեց Ֆրանսացի քաղաքացի մը՝ Ժան _ Ռոպէր Ռավիո, իր կայսերական հեղինակութեամբ սարսափազդու տիպարին ներկայացումով: Փիւլլիւսի մարմնաւորումով ուշագրաւ էր խումբին միակ արհեստավարժը պիմբեցի արուեստագէտ Մուրատ Ա. Միրխանեան որ Երեւանի երաժշտանոցէն է, ներկայիս կ'երգէ Փարիզի բեմերուն վրայ: Երեւանէն հատած ուժ մըն է նաեւ դաշնակահարուհի Վարդուհի Երիցեան որ լարադաշնակը կը նուագէր:

Մարի _ Քրիսթին Փանիէ, Նաթալի Պարալարի, Հելէն Գոսփէն, Լէթիսիա Տըպու, Ռոզլին Տոմի, բոլորն ալ գեղեցիկ ձայներու տէր աշակերտներ են որոնք երկու ներկայացումներուն մնացեալ դերերը ստանձնեցին: Իրենց ընկերացաւ երգչախումբը (այն որ 2001 Ցունուարին Փալէ տէ գոնկրէին մէջ հայերէն երգած էր, նչելու համար ցեղասպանութեան ճանաչում): Ներկայացումին ընկերացաւ նաեւ երաժշտական դպրոցին երգչախումբը, Ժ. _ Ժ. Վէրնէրի դեկավարութեամբ:

Լսարանը բաղկացած էր հարազատներէ, բարեկամներէ, թաղապետական խորհրդականներէ, հայ եւ Ֆրանսացի երաժշտասէրներէ որոնք բոլորն ալ իրենց փոխադարձ յայտնաբերումով երջանիկ էին:

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ _ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆՆԱՑԻ ՖԻԼՀԱՐՄՈՆԻՆ ՆՈՒԱԳՈՒՄ Է ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

— • —

Հայաստանում Քրիստոնէութեան պետական կրօն հռչակման 1700_ամեակի առթիւ Վիէննայի Ֆիլհարմոնին նուագելու է Ապրիլ 22_ին Վիէննայի Մուզիք Ֆէրայնում Սարգիս Ղազարեանի «Աւետիս» ստեղծագործութիւնը Վալերի Գերգիեֆի ղեկավարութեամբ: Սարգիս Ղազարեանի (Աւետիս) ստեղծագործութիւնը հայ հոգեւոր երաժշտութեան որոշ կտորների մշակումն է լարային օրքեստրի համար: Երգահանը ծնուել է 1956_ին Պոլսում, 1971_ին աշակերտել Ֆրիտրիխ Գուլդային եւ այսօր իբրեւ լուսանկարիչ՝ creative director եւ film director բնակւում է Իտալիայում ու Գերմանիայում: Իրրեւ «Աւետիս»ի խորհրդանիշ Վիէննայի Անթոն Հէյղմայրն ոսկերիչը պատրաստել է 9×8 մմ. ոսկեայ հայկական խաչ, որը Աբեղայն Հայոց Կաթողիկոս Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Վեհափառը օրհնեց 2001 Նոյեմբեր 18_ին Վիէննայում: Այս խաչը ցուցադրուելու է «Ոսկի Հայաստանից» ցուցահանդէսում, որը տեղի է ունենալու Ապրիլ 16_ից մինչեւ Ցունիս 10 Վիէննայի Տոմի թանգարանում:

Ցաւելեալ տեղեկութիւններու համար դիմել՝

Paula Domzalski,
Հեռաձայն. _ 01 71 / 2 87 92 79
Իմակ՝
sarkisgazaryan@t-online.de

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԼԸ.

ԱՐԹԻՆ ԴՈՆԻԱՑԻ ՄԷՋ

_ Կը յուսամ, որ այնպէս ըլլայ, այսպէս ուրեմն, դուն յայտնես կամ չյայտնես իրենց տեղերը, արդիւնքը միշտ նոյն պիտի ըլլայ, եւ կորնչցնողը դուն պիտի ըլլաս միայն, որովհետեւ այսօր եթէ խօսիլ ուզես, ինչպէս կսէ, քեզի հետ Պոլիս կը տանիմ երկու օրէն:

_ Հաւատա՛, որ առանց Պոլիս տանելու խոստումին, զարձեալ ձեռքէս եկածը պիտի ընէի, որպէսզի ձեզ զոհացնեմ, բայց, ախո՛ս որ կարող չեմ, զարմանալի է, որ յանկարծ չորսին ալ հետքը կորաւեցաւ. ես բանէ մը կը կասկածիմ, Արթի'ն էֆէնտի:

_ Ի՞նչ բանէ, _ հարցուց լրտեսը:

_ Կ՚ը կասկածիմ, որ ձեր հոս գալը իմացած են եւ ասոր համար ծածկուած:

_ Ինչպէ՞ս կրնան գիտնալ, որ ես գիրենք փնտռելու եկած եմ:

_ Ո՛վ պիտէ, _ ըսաւ Աբիկ՝ ձեռքի անորոշ չարժում մը ընելով:

_ Ես վաղը կրկին կուգամ քեզ կը տեսնեմ, _ ըսաւ Արթին, _ իմ ըսածներուս վրայ լաւ մը մտածէ՛, ասանկ առիթ մէյ մըն ալ չի ներկայանար Պոլիս դառնալու համար, եւ քեզի ատ ես ըսեմ, որ Պոլիս գալով՝ կեանքդ կը փրկես, որովհետեւ Դոնիա դտնուող Հայերուն վիճակը չատ անորոշ է, կրնայ ըլլալ, որ մէկ օրէն միւսը Տէր Զօր քչուին, իմ եկած օրերս անանկ խօսք մը կար:

_ Վիճակի այդ անորոչութիւնը Պոլսոյ Հայերուն համար ալ գոյութիւն ունի միշտ, _ դիտել տուաւ Աբիկ:

_ Դուն եթէ լինծի հետ Պոլիս գաս եւ իմ խորհուրդներուս հետեւիս, ապահով եղի՛ր, որ եթէ ամբողջ Պոլսոյ Հայերը ոչքսորեն՝ ես եւ դուն կը մնանք:

_ Այդ տարբեր բան:

_ Ուստի աղէկ մտածէ եւ վաղը լինծի պատասխան մը տուր:

_ Այսօր դարձեալ կը ջանամ աշխատիլ, որ ձեր փնտռած մարդոց հետքը դտնեմ:

_ Ըրէ՛ լինչ որ պիտի ընես, միայն թէ չուտով գործ տես, եթէ ձեռնունայն Պոլիս դառնամ՝ քեզի համար աղէկ չըլլար:

_ Բայց ես ի՞նչ յանցանք ունիմ, Արթի'ն էֆէնտի, եթէ այդ մարդիկը մէջտեղ չի կան:

_ Իսկ եթէ քենէ սպասած ծառայութիւնս մատուցանես, այն ատեն, կը կրկնեմ, չատ աղէկ պիտի ըլլայ քեզի համար:

_ Ո՛չ այդ սպառնալիքին եւ ո՛չ ալ այդ խոստումին տեղը կայ, _ պատասխանեց Աբիկ, _ ես, իրրեւ նուիրական պարտականութիւն, այդ մարդիկը ձեզի կը յանձնէի, եթէ կարող ըլլայի:

_ Ինչ որ է, վաղը քենէ վերջնական պատասխանի մը կը սպասեմ:

Լրտեսը մեկնեցաւ՝ խոր մտածումի մէջ թողլով Աբիկ Մուսալեանը:

Աբթինի սպառնալիքը գինքը վերի վայր չրջած էր: Գիտէր, որ այդ մարդը կարող էր ամէն գէշութիւն ընել, եւ իր վիճակն ալ չատ փափուկ էր: Ինք Գոնիա կը գտնուէր իրրեւ փախստական: Էրէյլիէն յայողած էր հոն փախչիլ Գարեգին Աղամեանի եւ դեղագործ Պաքըրեանի հետ եւ ծայրայեղ զգուշութիւններ ձեռք առնելով՝ յայողած էր Գոնիա մնալ:

Աբիկ ամբողջ օրը սրտատրոփ անձկութեան մէջ անցուց:

«Ինչպէ՞ս պիտի կրնամ օձիքս փրկել այս մարդուն ձեռքէն» _ կը մտածէր ինքնիրեն:

Հետեւեալ օրը լրտեսը կրկին եկաւ գըտաւ Աբիկը:

_ Ի՞նչ ըրիր, տեսնենք, _ հարցուց:

_ Ամէն կողմ դիմեցի, բայց ի զո՛ւր, բան մը չկրցայ իմանալ, մարդ տեղեկութիւն չունի:

_ Հասկցայ, դուն գործի մարդ չես եղեր, _ ըսաւ լրտեսը չոր ձայնով մը, _ ես քու վրադ տարբեր պաղատիր ունէի:

_ Մեղք, որ չկրցայ ձեզի հաճելի ըլլալ, որչա՛փ լաւ պիտի ըլլար, եթէ այդ մարդոց հետքը դտնայի, եւ միասին Պոլիս երթայինք, այս անտանելի կեանքէն պիտի փրկուէի, այսուհանդերձ դարձեալ կը խնդրեմ, որ ձեր ձեռքէն եկածը ընէք՝ զիս Պոլիս դարձնելու համար:

_ Այդ բանը անկարելի է, քու վրադ չատ ծանր ամբաստանութիւններ կան, քու հոս մնալդ անգամ հրաշք է, կ'երեւայ, որ Պոլիս լուր չունին, եթէ ո՛չ՝ քեզ հոս չեն թողուր:

_ Արթի'ն էֆէնտի, կը խնդրեմ, զիս դող մի՛ հանէք:

_ Ես ճշմարտութիւնը կը խօսիմ. այսուհանդերձ քու ձեռդէ է վաղը փնծի հետ Պոլիս դալը:

_ Եթէ առիկա իմ ձեռքս ըլլար՝ մինչեւ հիմա ձեր բոլոր ուզածները ըրած էի, բայց ոստիկանութիւնը ի՞նչ ըրաւ, ըսիք, որ ձեր փնտռած անձերուն հետքը գտած է:

_ Այնպէս է, _ ըսաւ լրտեսը, _ երկու հոգիի հետքը գտնուած է:

_ Որո՞նք են այդ անձերը:

_ Առիկա չեմ կրնար ըսել:

_ Ինչպէս որ կ'ուզէք:

_ Մնաք բարով:

_ Քիչ մըն ալ նստէիք, Արթի'ն էֆէնտի:

_ Չեմ կրնար, ստիպողական գործեր ունիմ:

Եւ լրտեսը հեռացաւ նեղացած դէմքով մը:

Հետեւեալ օրը, սակայն, կրկին եկաւ, այս անդամ յաղթական կերպարանքով մը:

_ Չիք ինչ ծածուկ, որ տ'չ յայտնեցի, _ դոչեց Աբիկ տեսնելուն պէս:

_ Ի՞նչ կայ, տեսնենք, _ ըսաւ այս վերջինը, որ չարաչուք ենթադրութիւն մը կ'ընէր՝ լրտեսին ուրախութիւնը տեսնելով:

_ Մէկ հատին հետքը գտանք, _ ըսաւ Արթին, _ դուն դուր տեղը կը պահես կոր:

(Շար. 200)

ELECTIONS PRESIDENTIELES 2002

LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE (CDCA),
avec le soutien du C.C.A.F.
organise une **GRANDE REUNION PUBLIQUE**

LES ARMENIENS INTERPELLENT LES CANDIDATS

«LES ENJEUX NOUVEAUX, LES NOUVEAUX ENGAGEMENTS»

> Vos questions

Negationnisme, devoir de mémoire, Turquie - Europe, blocus, Arménie, Karabagh, langue arménienne, identité culturelle...

> Leurs réponses

Bayrou, Chevènement, Chirac, Hue, Jospin, Laguiller, Madelin, Mamère, Pasqua . . .

DIMANCHE 7 AVRIL A 15 HEURES
AU PALAIS DES CONGRES DE PARIS
(Métro-RER Station Porte Maillot)

P. A. F.

Des départs en cars sont prévus depuis Alfortville, Arnouville, Issy-les-Moulineaux/Clamart, Livry-Gargan/Sevran

Dossier complet sur : **www.cdca.asso.fr**
Renseignements : Tél. : 01 44 83 07 02 — E-mail : haytadfrance@aol.com

ENSEIGNEMENT

PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE / ECRITURE

DE L'ARMENIEN

STAGE DE CINQ JOURS

du 15 au 19 avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, Boulevard Jourdan, 75014 Paris

Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire

Madame Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours

INSCRIPTIONS :
Association MACHTOTZ : 01 47 50 97 51

- Les résidents de la Maison d'Arménie peuvent participer à ce stage, dans la limite des places disponibles
- Les enseignants des écoles sont cordialement invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Colonie de Vacances

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans
(1988 à 1995)

du mercredi 3 au mercredi 24 juillet
à Ancelle (Heutes Alpes) dans un nouveau cadre

SEJOUR ADOS

séjour mixte pour les jeunes de 15 à 17 ans
(1985 à 1987)

du samedi 27 juillet au samedi 10 août

Activités : tennis — équitation — randonnées — rafting — vtt etc...
Animations arméniennes : chants — danses — histoire et traditions etc...

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

La Colonie de l'UGAB cherche des Animateurs
pour juillet — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

Pour tous renseignements veuillez contacter
UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni, 75016 PARIS
☎ 01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Voyage en Arménie

Du 26 mai au 7 juin

organisé par la Section **Leola Sassouni** du Bd. Oddo.

Hébergement à l'Hôtel DVIN** en chambre double et deux nuits au Karabagh chez l'habitant.

Transport en bus confort pour les excursions.

Tarif 1296 euros (8 500 francs)

Ce prix comprend le vol aller-retour, les taxes d'aéroport, l'hébergement en pension complète, les excursoins, le visa. Ce prix ne comprend pas le déjeuner et le dîner du 7ème jour (journée libre), le déjeûner du 11ème jour (journée libre) et l'assurance annulation.

Pour de plus amples renseignements téléphoner à Mme Tedjirian :
04 94 32 11 87
ou Mme Gonoyan :
04 91 89 22 18

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՒԹԻ ՏՈՒՆ

La MCA a le plaisir de vous inviter à la

CONFERENCE

« ARMENIE :
LE BLOCUS, L'EXODE
ET LA SOLUTION DU PROBLEME »

par ALBERT ANDONIAN
Ecrivain

VENDREDI 12 AVRIL à 20h45

ENTREE LIBRE

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

UGAB — PARIS

CONFERENCE

le vendredi 12 avril à 20h30
le
CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
organise **une conférence**
autour des travaux de
deux historiens :

ALINA NICHANIAN
Les Arméniens d'Azerbaïdjan pendant la Première Guerre mondiale

et

VAHE TACHJIAN
La France et sa politique de peuplement au Levant : Minorités chrétiennes et contrôle de territoires (1919-1930)

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը, Նոր Տարուան եւ Ծնունդին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է իրղ.-ին հետեւեալ նուէրները.-

Ա. ՅԱՆԿ

ԵԻՐՕ

Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Երկանեան 30, Տէր եւ Տիկին Արման Տէր Սահակեան 50, Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա Նէմէչէք 80, Օրիորդ Իպակէլ Այտինեան 20, Տիկին Մարգրիտ Ալթունեան 16, Տիկին Անգինէ Մելքոնեան 15, Տիկին Ռոզ Ալեքսանեան 80, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանար Ֆալք 46. Տիկին Անի Տէր Անդրէասեան 30, Օր. Ժանէթ Մորտիկեան 20, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Զիւհճեան 30, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Վարդանեան 40, Պր. Մոեփան Եոլճեան 9·15, Տիկին Մարի Թօփալեան 10, Պր. Ժան Փօլ Պէս 18·29, Տիկին Մարի Սահաթճեան 20, Տիկին Ս. Հայրապետեան 80, Տէր եւ Տիկին Ժակ Թովմաս 30, Տիկին Էօժէնի Շաղուկեան 16, Պր. Սերժ Փոսթոյեան 35, Տիկին Ազատուհի Տողրամաճեան 22·87, Տէր եւ Տիկին Ժակ Փոսթոյեան 30, Կիւլպէնկեան ընտանիք 50, Պր. Ժան Թորոսեան 25, Տիկին Անն Փաթըրմաճեան 30, Տիկին Վիրժինի Աստուրեան 30, Տիկին Էլիզ Պասմաճեան 62, Տիկին Անարէ Մանուկեան 35, Տէր եւ Տիկին Թորոսեանէրեան 15·24, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գազանճեան 15, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Եական 30:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Մարիամ Եալչըքի մասին առթիւ.-

ԵԻՐՕ

Խաչիկ Թոսուն 30, Վարդեր Զէլիք 100, Հայկուհի Զէլիք 100, Զուլհաօղլու 20, Ապա Ալէն 20, Զարդուհի Թաշճը 15, Մազասար Էօզպօյաճը 100, Տիւլկէր 20, Ղուկաս Պալըքեան 30, Մուրատ Ուսթա 30, Տիգրան Թաշճը 30, Կարպիս Սանթիկեան 31, Սայթէ Նովա Երզէլեանէրէն 50, Յակոբ Տէմիր 20, Արտաշ Գարագըզ 30, Ժապկին Քէօսէ 20, Համբարձում Ուճան 20, Նուպար Գասպարեան 30, Սիրուշ ընտանիք 30, Կէօրէկպագ 100, Աւետիս Ալթընթաշեան 40, Յովհաննէս Մխիթարեան 20, Ժան Տէմիր 50:

***

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնը Խսէէնտէր Եուսկէսկի մասին առթիւ՝ Շահին Եչիլթէկէ 20 Եւրօ:

ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 7
DIMANCHE
7 AVRIL
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԱՍՔ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 280

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շարաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·401 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20·401

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՍՓԻՒՌՔԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ՓՈՒԱԹԻԷ ՄԷՋ

2002 Փետրուար 14 – 16 դասուեցայ Ֆրանսայի Փուաթիէ քաղաքը։ Հոն, Maison des Sciences de l'Homme et de la Société գիտահետազօտական հիմնարկին մէջ, տեղի ունեցաւ սփիւռքագիտական գիտաժողով մը, ուր կարճ (20 վայրկեան տեւող) ելոյթներ ունեցան 38 մասնագէտներ, տասը նիստերու ընթացքին։ Ելոյթներուն ընկերացան բուռն վիճարկումներ։ Մասնակցեցայ ելոյթով մը եւ նիւթ մը վարելով։ Կարելի չէ այս գիտաժողովէն մէկ խօսացեալ հարց, խմաստ կամ պատգամ առանձնացնել որ ուղղակի կը յօտակացնէ Հայ սփիւռքի ներկայ իրավիճակը, հակառակ անոր որ Մարթին Ցովհաննէսեան եւ ես որոշ չափով ակնարկեցինք անոր։ Հարցերը բազմաթիւ էին ու բազմածալք։ Պիտի փորձեմ փոխանցել բազմակողմանի եւ քիչ մը խըճողուած գիտաժողովին մէջ արծարծուած հարցերէն անոնք որոնք, ինծի կը թուի, պիտի յարատեւեն իրր կարեւոր նիւթեր եւ պիտի յուզեն սփիւռքագիտութիւնը յառաջիկայ տասնամեակին։ Նախ՝ սակայն ակնարկ մը մօտակայ անցեալին։

*
**

Ձիւղ 15 տարի առաջ, 1987 թուականին, երբ Զօրեան Հիմնարկի վարչական կազմէն ոմանք (Հրաչ Զաւոյեան, Ժիրայր Լիպարիտեան, Գուրգէն Սարգիսեան, Ռաչիկ Թէօլէօլեան) գացին Նիւ – Եորքի Քուինզ համալսարանը, դասական երեք սփիւռքներու նուիրուած մէօրեայ հաւաքի մը, իրավիճակը բոլորովին տարբեր էր։ Ամերիկացիին համար «Սփիւռք» եւ «Հրեայ» բառերը հոմանիշ էին։ Հրաչ Զաւոյեան, ծնունդով ռումանահայ, քաղաքական գիտութիւններու փորձ. եւ վարչական դիրքի տէր՝ այդ համալսարանին մէջ, նախաձեռնած էր, փոքր խմբակի մը հետ, «բաղդատական» յանդուգն ձեռնարկի մը։ Հրեայ սփիւռքը՝ տիրապետող թիւով, դիրքով ու որակով, իրր դասախօս բերած էր Ապպա Էբպան (նախկին Արտաքին Գործոց նախարար Իսրայէլի), Հաուըրտ Սախար, (Հրեայ սփիւռքի պատմութեան նուիրուած պատկառելի հատորի մը հեղինակ) եւ Ամոս Օզ (իսրայէլացի ծանօթ գրագէտ)։ Ցունաստան գրկած էր Արտաքին Գործոց նախարարութեան մէջ գրաւեհակին վարիչը եւ խումբ մը դասախօսներ։ Հայ սփիւռքը ներկայացուց ո՛չ Արտաքին Գործոց նախարարութիւնը, ո՛չ ալ աշխարհին ծանօթ արուեստագէտներու ու դասախօսներու հոյլ մը, այլ Ժիրայր Լիպարիտեան, Հրաչ Զաւոյեան, Տիրան Աբգ. Ներսոյեան եւ Ռաչիկ Թէօլէօլեան, այսինքն՝ Զօրեան Հիմնարկին անձնակազմը եւ Հայ Եկեղեցւոյ հմուտ ներկայացուցիչը։

Այդ հաւաքը, որ կարճատեւ այլ իսկական խանդավառութիւն ստեղծեց մեր չրջանակին ու համալսարանի աշակերտութեան մէջ, մեծ տպաւորութիւն թողուց իմ վրայ։ Զաւակը սփիւռքահայ մըտաւորականներու, որոնք Պոլիս – Հալէպ – Գահիրէ – Պէյրութ – Պոսթըն սփիւռքեան առանցքին վրայ ապրած էին, եւ ստորագրողը՝ «Ցառաջ»ի մէջ «Սփիւռքահայու Քրոնիկ» խորագիրը կրող սիւնակներու, յանկարծ ինքզինքս տեսայ իրր սփիւռքեան տզէտ մը։ Իրր մասնակից այդ հաւաքին՝ անդրադարձայ որ «գիտական» եւ «կրթանքային» (disciplinaire) մտածումի ծանօթ չէի, Հայ սփիւռքի մասին։ Ծանօթ էի յուշերու, յօդուածներու, Արշակ Ալպոյաճեանի դրքին։ Մտածած էի հայկական ահաբեկչութեան մասին՝ 1975 – 1985 թուականներուն, մանաւանդ այդ չարժումին ընփիւռեան բնոյթին մասին, սակայն ըզգացի որ խակ էր իմ մտածումս ու նօսր՝ ծանօթութիւնս։ Յաւելեալ, յստակ էր որ ոչ իսկ հրեայ մասնագէտները լրջօրէն, ինչ որ այս պարագային կը նշանակէ առարկայօրէն, մտածած էին իրենց սփիւռքի դառն ու տպաւորիչ իրողութէն անդին՝ «սփիւռք» յղացքին մասին, ապա նաեւ ուրիչ սփիւռքներու մասին։

Այդ հաւաքը երկու արդիւնք տուաւ ընդ միայն անձնական բնոյթ չունեցան։ Նախ՝ սկսայ գրել հայկական ահաբեկչութեան եւ անոր սփիւռքեան էութեան մասին, անդրադարձով (նաեւ անշուշտ հայերէնով) եւ չնորհիւ այդ յօդուածներուն՝ յաջորդ վեց տարիներու ընթացքին չփում ունեցայ պետական պաշտօնեաներու եւ ընկերային գիտութեանց մասնագէտներու հետ։ Այդ չփումը զիս տակաւ հեռացուց բաղդատական գրականութենէն (ճիւղ, որուն մէջ վկայեալ եմ) դէպի բաղդատական սփիւռքագիտութիւն, ճիւղ որ դոյութիւն չունէր դեռ եւ որուն հնարաւորին մէջ դեր ունեցայ։ Երկրորդ՝ 1989–ին Զօրեան Հիմնարկին, յատկապէս զայն ղեկավարող Գուրգէն Սարգիսեանին եւ Ժիրայր Լիպարիտեանին ներկայացուցի առաջարկ մը որ Հիմնարկը, հայագիտական յարգուած հրատարակչականի մը հետ դաշնակցելով, հրատարակէ սփիւռքագիտական հարցերով զբաղող պարբերաթերթ մը։ Այդպէս ալ եղաւ, – Սարգիսեանի հեռատես մեկենասութեամբ եւ իմ խմբագրական աշխատանքով՝ Օքսֆորտ համալսարանի հրատարակչականէն սկսաւ լոյս տեսնել «Diaspora: a journal of transnational studies»ը, 1991. թուականին։ Ներկայիս՝ Թորոնթոյի համալսարանի հրատարակչականին կողմէ հրատարակուող Սփիւռք. – Անդրազգային Ուսումնասիրութիւններու Պարբերաթերթը ծանօթ է Արեւմուտքի եւ Ճափոնի գիտնականներուն, եւ կը համարուի երէցն ու ռահվիրան՝ յարատեւ աճող սփիւռքագիտութեան ճիւղին։ (Ռուսաստանի մէջ 1999–էն ի վեր ռուսերէնով լոյս կը տեսնէ Սփիւռք անուանով գիտական պարբերաթերթ մը։ Գալ տարի Ֆրանսայի մէջ պիտի սկսի լոյս տեսնել Diasporas անունը կրող ուրիշ մը, CNRS–ի հովանաւորութեամբ)։ Իսկ ես, իբր առաջին սփիւռքագիտական պարբերաթերթի խմբագիրը, յաճախ ներկայ եմ գիտաժողովներու իբրեւ դէտ, դասախօս կամ նիստի վարիչ։

Իբրեւ դէտ եւ ականատես, կ'ուզեմ ընդգծել թէ սփիւռքագիտութեան «բարգաւաճումը» չատ բան կը պարտի յարակից երեւոյթներու։ Կարելի չէ իր ածն ու աչխուժութիւնը անջատել ուրիչ գաղափարներու եւ երեւոյթներու վերիվայրումներէն։ Օրինակ, Բ. Համաչխարհային պատերազմէն ի վեր մտաւորականներու եւ արուեստագէտներու կարեւոր հատուած մը պայքար կը մղէ «ազգ» եւ «ազգ–պետութիւն» (état-nation) յղացքներուն դէմ, յաճախ մաքուր, երբեմն աղտոտ զգացումներէ եւ հաչիւներէ մղուած։ Այդ պայքարը (յանուն համամարդկայնութեան, fonմոիիոլիթ կենցաղի, համաչխարհայնացումի եւլն.) սփիւռքները կը դիտէ ոչ միայն իբր ազգ–բեկորներ այլև իբրև խառնակենցաղ ընկերային կազմաւորումներ (formation sociale) որոնք աչխարհի ապագան են, մինչ ազգերը եւ ազգ–պետութիւնները կը պատկանին անցեալին։ Ամերիկան, բազմակենցաղ դերպետութիւն մը, իր յղացքներուն եւ չահերուն հակոտնեայ կը նկատէ ուրիչ ազգեր եւ ազգ–պետութիւններ (իրայէլ, ինչպէս միշտ, բացառութիւնն է), սակայն անվնաս եւ նոյնիսկ օգտակար կը նկատէ սփիւռքները, իբր անդր–ազգային երեւոյթ։ Այսինքն, կը նախընտրէ սփիւռքներ, վաճառականական եւ ճարտարուեստական ընկերութիւններ, չուկայի մչակոյթ եւ դեռ ուրիչ կառոյցներ եւ փրոսէսներ, որոնք ազգպետութիւններու սահմանները թափանցելով կը ստեղծեն խառնաբնոյթ, խառնակենցաղ, համատարած, սահմանաբեկ իրողութիւններ։ Դժուար է ինծի նման, որոշ չափով ազգայնամիտ սփիւռքահայու մը համար ընդունիլ որ իր նախընտրած ճիւղը կը բարգաւաճի, մասամբ որովհետեւ ականատես կ'օգտուի ամերիկեան կայսերական կառոյցի նախընտրութիւններէն։ Բայց այդպէս է։

Սակայն ո՛չ միայն անկէ։ Համաչխարհային տարողութիւն ունեցող երեւոյթներ կան, որոնք գիտնականներ եւ պետականպաշտօնեաներ կը մղեն ուսումնասիրելու սփիւռքները։ Այս գործօններէն ամէնէն ծանրակչիռը գաղթականութիւնն է։ Անշուշտ մարդիկ միշտ ալ գաղթած են, մանաւանդ՝ ԺԹ. դարուն, երբ Նոր Աչխարհը բնակուեցաւ Հին Աչխարհի գաղթականներով։ Սակայն գրեթէ նոյնքան մեծ է յետ 1960–ական գաղթականութիւնը դէպի Արեւմտեան Եւրոպա, Ամերիկա, Գանատա եւ Աւստրալիա։ Ուրեմն՝ հակա–ազգային ոգիին դէմ ուղղուած մտաւորական եւ քաղաքական ճիպին զօդուած է ընկերային–անտեսական հսկայ չարժում մը՝ գաղթականութիւնը, իբրեւ ազգակ կամ գործօն, սփիւռքութեան աճին, քանզի հին սփիւռքներ կը մեծնան եւ երբեմն նոր աւիշ կը ստանան, չնորհիւ գաղթականութեան։ Ապա նաեւ կը ստեղծուին բոլորովին նոր սփիւռքներ։

Սփիւռքագիտութեան աճին երրորդ ազդակն է ամէն տեսակի ինքնութիւններու (identité) ուսումնասիրութեան ուժակա–նութիւնը։ Որևէ ընկերային կազմաւորում, ուր «ինքնութիւնը» հարց է, կը մըտածուի իբր էթնիք հաւաքականութիւն, իբր փոքրամասնութիւն, իբր «սփիւռք»։ «Queer Diasporas» («Միասեռական Սփիւռքներ») խորագրով հատոր մը լոյս տեսաւ անցեալ տարի, լուրջ հրատարակչականի մը տպարանէն. զայն հիմնաւորող վարկածը այն է որ Միացեալ – Նահանգներու միասեռականները հալածուած, աչխոյժ, բազմակենցաղ փոքրամասնութիւն մըն են, որ կը նմանի սփիւռքային փոքրամասնութեան մը։

Կան ուրիչ ազդակներ, օրինակ՝ սփիւռքեան լոպիներու ընդլայնուող դերը, Միացեալ – Նահանգներու քաղաքական կեանքին մէջ։ Ապա նաեւ սփիւռքներու

Գրեց՝
ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

տնտեսական դերը, թէ՛ պիրենք ընկալող երկիրներուն, թէ՛ ալ Հայրենիքի կեանքին մէջ։ Հրեայ, Հայ, Չին եւ Հնդիկ սփիւռքները, օրինակ, ծանրակչիռ են ա՛յս մակարդակին վրայ։ Եւ վեցերորդ ու վերջապէս, եթէ վերադառնանք բաղդատական սփիւռքագիտութենէն դէպի բաղդատական գրականութիւն եւ մշակոյթի ուսումնասիրութիւն, բազմաթիւ մշակոյթներ ստեղծուած են հայրենի հողէն եւ պետութենէն դուրս, եւ ունին բազմազգ կամ խառնածին, կամ խառնակենցաղ կամ անդրազգային բնոյթ։ Ես իմ որոշ գրութիւններուս մէջ, հայութիւնը ազգ չեմ կոչեր, այլ՝ անդրազգ, եւ այս բարդ ու զարգացող հասկացողութիւնը սահմանուած է աւելի ուժականութեամբ օժտուելու մօտ ապագային, որ անդրազգայնական (transnational) և համաչխարհայնացումի (mondialisation) ապագայ մը պիտի ըլլայ հաւանաբար։

Ահա այս մօտակայ անցեալին եւ ներկային, ապա նաեւ ապագայի պատկերացումին արդիւնքն են բազմաթիւ սփիւռքագիտական գիտաժողովներ, ասոնց կարգին՝ Փուաթիէի մէջ տեղի ունեցածը, որ կը թեւադրէ այս յօդուածը։

*
**

Ֆրանսայի մէջ սփիւռքներու ուսումնասիրութիւնը առաջնահերթ հարց չէ եղած ընկերային գիտութիւններու մասնագէտներու օրակարգին վրայ։ Էթնիքական փոքրամասնութիւններ որոշ չափով ուսումնասիրուած են, սակայն գաղթականութիւնը եղած է CNRS–ի (Centre National de la Recherche Scientifique) եւ համալսարանական կեդրոններու սեւեռակէտը։ Նաեւ՝ Ֆրանսայի–Հրեայ մասնագէտներու հետաքրքրութեան առանցքը, քանզի պէտք է յիչել որ Հիւսիսային Ափրիկէէն դէպի Ֆրանսա զան–

դուածային գաղթը, 1962–էն ետք, ուռճացուց ոչ միայն Մաղրէպի «սփիւռք»ը (որուն դոյութիւնը հարցական է) այլ նաեւ՝ Հրեայ սփիւռքը: Միաժամանակ, Ֆրանսացի մասնագէտներ ծանօթ էին եւ են Հայ, Ցոյն, Գամպոճ–Թմէր, Չին, Վիէթնամական, Թուրք եւ ուրիշ սփիւռքներու: Երկու տարի առաջ, Ֆրանսայի Ministère de la Recherche–ը եւ CNRS–ը, գործակցելով Փուաթիէի համալսարանին կից Migrinter (Migrations internationales) կեդրոնին, Երուսաղէմի Ֆրանսական Ուսումնասիրութիւններու կեդրոնին եւ Երուսաղէմի Եբրայական Համալսարանին հետ, որոշեցին բաւական մեծ տարողութեամբ դիտաժողով մը կազմակերպել, Ֆրանսական եւ իսրայէլեան Պետութիւններուն օժանդակութեամբ, Երուսաղէմի մէջ: Սակայն, պաղեստինեան ցաւոմը արգելք եղաւ: 17 ամիսէ ի վեր կը չարունակուի արիւնոտ ըմբոստութիւնը, որուն պատճառաւ նախ յետաձգուեցաւ եւ վերջապէս Ֆրանսայի մէջ գումարուեցաւ չատոնց ծրագրուած դիտաժողովը, որուն հիմնական մտահոգութիւնն էր ուսումնասիրել գաղթականութենէն դէպի սփիւռքակերտում անցքը, իր բոլոր ծալքերով: Ընդգծեմ որ Հայ նոր գաղթականութիւնը (1955–էն ի վեր Պոլսէն, 1975–էն ի վեր Պէյրութէն, 1979–էն ի վեր Պարսկաստանէն, 1988–էն ի վեր Հայաստանէն եւ ինչո՞ւ չէ, 1946–47–ին, դէպի Հայաստան), – այս «նոր» գաղթականութիւնները, որոնք յետ–եղեռնեան սփիւռքի դիմագիծը փոխեցին, ուսումնասիրութեան նիւթ չեղան դրժբախտաբար այս դիտաժողովին: Զկան տուեալներ եւ պէտք եղած հմտութիւնը ունեցող մասնագէտներ:

Այս յօդուածը պիտի ամփոփէ միայն մի քանի դեկուցումներ, անոնց ընթացքին արծարծուած հարցերուն պիտի ակնարկէ, սակայն առանց հետեւելու անոնց ներկայացման կարգին:

Մարթին Ցովհաննիսեանի դեկուցումը խտացեալ էր, ունէր հարուստ նիւթ, սակայն ներկայացումի արագութեան պատճառաւ արտայայտուող բազմազան նիւթերը լիօրէն չընկալուեցան: Իր նիւթը Հայ սփիւռքն էր, եւ չէր, – աւելի ճիշդ, Հայ սփիւռքը իր օրինակներու աղբիւրն էր, սակայն իր վերլուծումի միտումն էր «սփիւռքեան յղացքը»: Այս մօտեցումը շատ դրական է, – նման դիտաժողովներու կենսական է ցոյց տալ որ մտածել Հայ սփիւռքը, ինքնին հետաքրքրական ըլլալէ անդին՝ կ'արտօնէ նոր ճեւերով մտածել սփիւռքները ընդհանրապէս, ապա նաեւ սփիւռքդիտական հարցադրումները: Ցովհաննիսեանի սեւեռակէտն էր « la diaspora en train de se faire», որ երկու նշանակութիւն ունէր իրեն համար. ա) որեւէ մեկին սփիւռք, որ կը կերտուի պարտադիր գաղթականութենէ ետք, հայրենեան պարագային՝ ցեղասպանութենէ ետք, բ) սփիւռքի գաղափարը, որ ինչպէս նախապէս ընդգծեցի, ինքնին բոլորովին կայուն, սահմանուած յղացք մը չէ, այլ սփիւռքագիտութեան եւ ուրիշ գործօններու հետ զուգընթաց կերտուող, կառուցուող, փոխակերպուող գաղափար մը:

Ցովհաննիսեանի խօսքին առանցքներէն մէկն էր altérité–ի յղացքը: Անմիջապէս ընդունիմ, որ այլութեան, տարբերութեան, օտարութեան հանդէպ այս մօտեցումը, որուն կերտումը կը պարտինք փիլիսոփայութեան, դժուար ըմբռնելի եղած է ինծի համար, միշտ եւ այդպէս ալ եղաւ, դժբախտաբար, այս պարագային: Արտաքին եւ ներքին տարբերութիւնները (հաւաքականութեան մը, սակայն նաեւ ոեւէ անձի հոգիին մէջ) անկասկած որ կենսական հարցեր են, սակայն զանոնք altérité–ի պատմուճանին տակ մտածելը բարդ եւ ինծի համար դրեթէ անմատչելի մօտեցում մըն է: Աւելի մատչելի էր Ցովհաննիսեանի այն կարեւոր հաստատումը, որ սփիւռքի մը ներկայութիւնը, ազգ–պետութեան մը այլապէս, կամ նախապէս միաճոյլ մշակութային, նշանային եւ խորհրդանշանային (sémiatique և symbolique) համակարգին մէջ, ցնցիչ է ոչ միայն փոքրամասնութիւն կազմող սփիւռքին համար, այլ՝ մեծամասնութեան համար ալ: Միաճոյլ ազգային համակարգերու ասպարէզ կը կարդայ սփիւռքեան ընկերային կազմաւորումի ներկայութիւնը, զանազան պատճառներով: Օրինակ՝ անոնց անցեալը մեծամասնութեան մօտ տիրապետող անցեալի յղացքը չէ, եւ անոնց մոռացումի մերժումը (le refus d'une amnésie de la mémoire) կը պարտադրէ ազգ–պետական համակարգին՝ պաշտպանել իրեն յատուկ անցեալի մեկնաբանութիւնը: Հոս՝ Ցովհաննիսեան հմտօրէն ակնարկեց ցեղասպանութեան հարցին: Երբ Հայ սփիւռքը (ներկայիս, մեղմաձայն, նաեւ Հայաստանի կառավարութիւնը) կը պահանջէ որ իր հաւաքական յիշողութիւնը խարանող եղեռնը «յիշուի» եւ նշուի իբրեւ երեւոյթ, Ֆրանսայի, ապա նաեւ Եւրոպայի եւ Թուրքիոյ կողմէ, ան իր ինքնութեան յղացքին հիմ կազմող «յուշ» մը կը դործածէ ասպարէզ կարդալու համար մեծ պետութիւններու կառուցած եւ իրը թէ յիշած պատմութեան: Ասկէ ետք, մանաւանդ համաշխարհայնացումի ստեղծած նոր չրջապատին մէջ, ըսաւ Ցովհաննիսեան, սփիւռքները պիտի ստեղծեն առաջին նախատիպարները այն միջ–մշակութային չփումներուն (ինք ըսաւ (négociations interculturelles) որոնք պիտի կերտեն ապագան:

Իմ դեկուցումը, նման Ցովհաննիսեանին, ոչ–հայկական, աւելի ընդհանուր հարց մը կը չօչափէր, տեսական դեռնի վրայ, իր մեկին (concrète) օրինակները քաղելով հայկական իրականութենէն: Սկիզբը ցոյց տուի թէ ինչպէս անդադար աճող գաղթականութիւնը, ապա նաեւ արդի, մանաւանդ ամերիկեան եւ համակարգչային դրութիւններու նախընտրութիւնները, պատճառ եղան որ վերջին տասնամեակին առանձնաչնորհեալ յղացքի վերածուի mobilité–ն, չարժունակութիւնը: Ասոր հետեւանքներէն մէկը եղաւ երեւոյթ մը զոր (անգլերէնէն ծանօթ բառախաղով) մտաւորականները կը նկարագրեն Route-Root երկուութեամբ: Անոնք կը նախընտրեն Route-երը (կը հնչուի ռութ, կը նշանակէ չարժման ճամբայ), կը տառապանահատուին Root–երը (նոյնպէս կը հնչուի ռութ, անգլերէնով կը նշանակէ «արմատ»): Սփիւռքագէտներն ալ, «ազատական» մտաւորականութիւնն ալ, կը ներբողեն հոդէ–հող ազատ չարժումը (մարդոց, ապրանքի, դրամագլուխի, գաղափարներու) եւ յետամնաց կը նկատեն հողի մը վրայ արմատացումը, որ նաեւ ազգայնամոլութեան աղբիւր կը նկատուի: Փորձեցի ցոյց տալ թէ ներկայիս կը գոյանայ «a logic of mobility», չարժունակութեան տրամաբանութիւն մը, որ կը տառորդը–նահատէ այն ամէն ինչը, որ կը հնազանդի «a logic of sedentary»ին, «նստակեացութեան տրամաբանութեան»: Հաստատեցի նաեւ որ մասնագէտներ, ակնարկելով սփիւռքներու ներքին բազմաթիւ դաղթականութիւններուն ,դանոնք կը նկատեն նստակեացութեան անաստակ, նոյնիսկ հակառակորդ: Ապա փորձեցի փաստել, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ փորձեցի միայն 20 վայրկեան տեւող դեկուցումի մը ընթացքին «թելադրել»՝ որ այս մտածողութիւնը սխալ է, կամ դոնէ միակողմանի, եւ որ սփիւռքներ նաեւ կը ցուցաբերեն նստակեացութեան հակումներ: Ապա խոտօրէն քննադատեցի համաշխարհայնացումի յատուկ այն մօտեցումը, որ տեղը կը վերածէ տարածքի, կը տառորդնահատէ տեղ, հող, տեղացի, տեղական, ի չահ՝ չարժուն հաւաքականութիւններու, եւ... սփիւռքի տեղականութիւնը եւ տեղացիութիւնը կ'արժեզրկէ, ի չահ անոր չարժունակութեան:

*
**

Ինչպէս նչեցի այս յօդուածին սկիզբը, 38 դեկուցում եւ անոնց ընկերացող վիճարկումներն ու վերլուծումը ո՛չ ամփոփել կարելի է, ոչ ալ օգտակար պիտի ըլլար այդ ընել, մասնագիտական ծիրէն դուրս: Կ'արժէ սակայն նչել, քիչ մը մեքենական ձեւով, որոշ հարցեր եւ տեղեկութիւններ:

Բազմաթիւ մասնագէտներ, յատկապէս հրեայ, հարց տուին թէ ներքին եւ արտաքին ո՞ր ազդակներու չնորհիւ կը դիմանան, կը յարատեւեն սփիւռքները: Ե՞րբ եւ ինչո՞ւ կը ճուլուին, ե՞րբ եւ ինչո՞ւ կը գաղթեն հին սփիւռքները: Այս հարցը չօչափողներուն մէջ իսրայէլացի մասնագէտ Շլմոն Էյզենշտայնի վերլուծումը ինծի համար ամէնէն հետաքրքրականն էր, որովհետեւ ակնարկեց տնտեսական մարզին: Սփիւռքներ յաճախ կը գոյանան, կ'աճին ու կը բարգաւաճին, ըսաւ ան, երբ զիրենք ընդունող հաւաքականութիւնները ունին տնտեսական դործունէութեան մարզին մէջ «բաց» մը, զոր կը գոցէ սփիւռքը: Ակնարկեց «միջնորդ փոքրամասնութիւններու» ծանօթ յղացքին: Այս եզրը գործածուած է Հրեաներու, ապա նաեւ Հարաւ–արեւելեան Ասիոյ Չինացիներուն համար: Եղած են բազմաթիւ երկիրներ, ուր հողին կառչած գիւղացիներ եւ այս ճորտերուն ու ու չինականներուն տիրապետող աւագանին չունի իւրայատուկ, առուծախով եւ փինանսով զբաղող դասակարդ, յաճախ չունի նոյնիսկ քաղաքաբնակ, արհեստավարժ դասակարդ: Նման պարագաներու, սփիւռքացած փոքրամասնութիւն մը կը կատարէ այդ դերը, – ըսաւ Էյզենշտայն, –, ինչպէս Հրեաները՝ Հռենոսի չրջանին մէջ, ներկայ Ֆրանքեւդերմանական սահմանին վրայ, մինչեւ ԺԴ. դար: Հրեան, – ըսաւ ան, – «դասակարդ–ազդ» մըն էր, կամ «դասակարդ–սփիւռք» մը, զուտ կրօնական փոքրամասնութիւն մը չէր միայն: Սակայն, իրը տեղացի, քրիստոնեաները սկսան իսկական քաղքենի դասակարդ մը ստեղծել, իրենց ընկերային կարգին մէջ գոյացած «բացը» լեցնել ու գոցել, ապա այլեւս պէտք չունէին Հրեայ սփիւռքին, որ այլեւս միայն մըրցակից էր իրենց եւ քանի որ չկար քաղաքացիական յղացք, եւ տեղացիները կ'ուզէին ձերբազատիլ իրենց հրեայ մըրցակիցներէն, չղթայազերծեցին կրօնական հալածանք ու ջարդ, որոնք պատճառ եղան այդ դերն է զոր ստանձնեցին Հրեաները Եղիպէ Լեհաստան, ուր ընդունելեցան (ինչպէս Հայերը), որովհետեւ հոն նախնական–ճորտական դրօյթ մը կար դեռ, եւ քաղաքներ, ապա նաեւ արհեստագէտ, վաճառական ու վաչխառու–ֆինանսական մասնագէտներ չկային: Ահա այդդերն է զոր ստանձնեցին Հրեաները, ԺԴ. դարէն մինչեւ Ի. դարու սկիզբը: Նչեց որ մինչեւ ԺԹ. դար, լեհեւռասական սահմանի քաղաքներու բնակչութեան մեծամասնութիւնը Հրեաներ էին, «միջնորդ փոքրամասնութեան» անդամներ:

Իր ելոյթէն ետք խօսեցայ Էյզենշտայնի հետ, հարց տալով թէ արդեօք ի՞նչ դիտէր Ուկրանիոյ, Ռումանա–Մոլդովայի, եւ լեհաստանի հայ բնակիչներուն մասին, ԺԲ. դարէն մինչեւ ԺԷ. դար: Քաղաքավարօրէն պատասխանեց որ ընդհանուր գաղափար մը ունի, դիտէ որ Հայերն ալ նման փոքրամասնութիւն մը եղած են ճուլուելէ առաջ, բայց չէ տեսած մասնագիտական ուսումնասիրութիւններ, որոնք մանրամասնօրէն կը վերլուծեն Հայոց կատարած տնտեսական դերը: Արդարեւ, արեւմտեան եւ ուրեմն, օտար դիտնականներուն մատչելի լեզուներով չատ քիչ բան գրուած է այս մասին: Ֆրանսա եւ Ամերիկա ուսանած, ներկայիս Թաֆց համալսարանի մէջ պատմութեան փրոֆ. Ինա Պաղտեանց – Մըքքէյպի մանրամասն ուսումնասիրութիւնը՝ Նոր Ջուղայի հայ գաղութի տնտեսական կարեւոր դերին մասին, Պարսկաստանի մէջ, տպաւորիչ գործ մըն է որ կը չօչափէ այս հարցին մօտ նիւթեր:

Դիտաժողովին ներկայացուած վիճակագրական զեկուցումներէն ամէնէն հետաքրքրականները նորէն Հրեաներու մասին էին: Իսրայէլի պետութիւնն ալ, Միացեալ–Նահանգներու հրեայ զեկավարութիւնն ալ, փինանսաւորած են հետազօտական աշխատանք. այս չատ խորքին մարդին մէջ, սփիւռք մը «համրելը» միչտ դժուար է, ակնյայտ պատճառներով: Սերճիօ տէլլա Փերկոլա, հրեայ մասնագէտ, չեչտեց թէ վիճակագրողը ստիպուած է հարց տալ թէ «ո՞վ է Հրեան, զոր պէտք է համրել իբրեւ սփիւռքի անդամ», օրինակ, հրեայ հօր անուն կրող, հրեայ մայր չունեցող, կրօնական ծէսերուն եւ հաւաքական կառոյցներուն հանդէպ բոլորովին անտարբեր անձ մը «Հրեա՞յ» է, հարց տուաւ: Տէլլա Փերկոլա եւ Ուզի Ոչպհուն, երկուքն ալ Երբայական համալսարանէն, մանրամասն ու բազմատեսակ տեղեկութիւններով հաստատեցին թէ իւրաքանչիւր սփիւռք ունի կորիզ–քնակչութիւն մը որուն չուրջ դոյութիւն ունի հսկայ անորոչ բնակչութիւն մը, որ կրնայ լքել հաւաքականութիւնը, բայց նաեւ այս կամ այն պատճառով կրնայ նաեւ վերադառնալ անոր սփիւռքեան ինքնութեան: Կան բազմաթիւ ընտանիքներ, ընդգծեց տէլլա Փերկոլա, ուր ընտանիքին կէսը իրրեւ Հրեայ կ'ապրի, միւս կէսը՝ ոչ:

Հետաքրքրական էին երկու մասնադէտներուն տուած թիւերը: Օրինակ, 1946–ին, Ողջակէզէն ետք, համայն աշխարհի մէջ մնացած էր 11 միլիոն Հրեայ: Այսօր կան 13,5 միլիոն, ընդգրկելու համար Հրեաներու ծննդաբերական ազին: Սփիւռքը ունի մօտ 8,5 միլիոն, իսկ՝ 5,023,000 Հրեայ: Միացեալ–Նահանգներու մէջ կայ 5,700,000 Հրեայ, աւելի՛ քան՝ Իսրայէլի: Հրեանեբու թիւը 520,000 է Ֆրանսայի մէջ (ան կը կարծէի աւելի, սակայն ասոնք հինակութիւն ունեցող մասնագէտներն են): Գանատայի մէջ 384,000, Անգլիա՝ 273,000, Արժանթին՝ 195,000, Ուկրանիոյ եւ Ռուսաստանի մէջ բնակող Հրեաներու թիւը ճշդել չատ դժուար է ներկայիս, – չատեր մեկնած են Իսրայէլ եւ Արեւմուտք, ուրիչներ՝ տեղափոխուած երկրին մէջ, խառնուած՝ բնիկ մեծամասնութեան հետ, բազմապիսի ձեւերով: Ինծի համար չատ հետաքրքրական էր նաեւ տնտեսական վերլուծումը: Տէլլա Փերկոլա ըսաւ որ 190 երկիրներու մէջ Հրեայ կայ: Եթէ նկատի առնենք ամէնէն բազաւած 19 երկիրները (անոնց վերի 10 տոկոսը) անոնց 54,9 տոկոսին մէջ Հրեաները կը պատկանի բնակչութեան վերին 10 տոկոսին, չատ լաւ տնտեսական դիրք նուաճած է: Միւսներուն մէջ ալ երկրորդ 10 տոկոսին մէջ դիրք ունի, այսինքն՝ ամէնուրեք լաւ է իր վիճակը: Ծննդաբերութիւնը չատ կը տարբերի, երկիր երկիր: Իսրայէլի մէջ ազդային ոգին կը մղէ որ մարդիկ զաւակ ունենան, – իրաքանչիւր զոյգ ունի մէջին հաչուով 2,9 զաւակ, եւ ուրեմն թէ՛ այս պատճառաւ, թէ՛ ալ չնորհիւ ներգաղթի, Իսրայէլի հրեայ բնակչութիւնը կ'աճի: Ոչ՝ Ամերիկայի մէջ: Եւ ապա խառն ամուսնութիւններու ահաւոր աճ կայ: Միացեալ–Նահանգներու մէջ 1940–ին Հրեաներու 5 տոկոսը խառն ամուսնութիւն կը կնքէր, իսկ 2000 թուականին՝ 55 տոկոսը:

Ռէպհունի վերլուծումին ամէնէն հետաքրքրական մասը «ինքնութիւնը ինչպէս վիճակագրել» հարցն էր: «Հրէականութիւն չափել»ու հարցը, – ըսաւ ան, – ունի այս հաւաքականութեան յատուկ ծալքեր, բայց նաեւ ուրիչներ, որոնք կրնան կիրարկուիլ ուրիչ սփիւռքներու պարագային ալ: Օրինակ, առաջին ստորոգութեան կը պատկանի «ճշմարիտ ժողովուրդ»ի հարցը, – Հրեաներ՝ որոնք կ'ինադանդին ու կը պահեն եբրայական ծէսերը, այս մարդին մէջ, համեմատաբար դիւրին է համրել, եւ անոնք միայն Հրեայ սփիւռքի կորիզին մաս կը կազմեն: Նման մօտեցում կարելի չէ կիրարկել, երբ ուզենք վիճակագրել Հայ, Ցոյն կամ Չինացի սփիւռք մը: Ըստ Ռէպհունի, միւս չորս ազդակները, զոր կարելի է ու պէտք է համրել, են.– բ) Սինակովի ծիսական տուրք վճարող անդամները: դ) Հրէական կազմակերպութիւններու գործօն մասնակիցները: դ) «Հրէականութեան» չափանիշը հաստատող լաւ գործօն մըն է «հրեայ» բառակամներու տոկոս–թիւը: Այսինքն, Ռէպհուն բացատրեց,– պէտք է հարց տալ ամէն տեսակի Հրեաներու թէ իրենց, ըսենք, տասը ամէնէն սերտ ծանօթներուն, բարեկամներուն, ընկերներուն քանի՞ տոկոսը Հրեայ է: Մարդիկ յաճախ կը վարանին պատասխանելու այս հարցումին, – ըսաւ ան, – սակայն անոնք, որոնք կը պատասխանեն թէ իրենց մտերիմներու չրջանակին մեծամասնութիւնը Հրեայ է, միայն ընկերային (սոսիալ) տեղեկութիւն մը չեն տար, այլ ինքնութենական իրականութիւն մը կը հաստատեն: Փաստուած է, – ըսաւ, –, որ անոնք որոնք երկրորդական վարժարանի տարիներուն ունին դլխաւորաբար նոյնազգ կամ նոյնասփիւռք մտերիմներ, իրը մեծամասնութիւն, կը չարունակեն (ընդհանրապէս) նոյնը պահել աւելի ուշ: Այս մէկը հետաքրքրեց զիս, քանդի կրնայ արդարացնել այն համոզումը, որ սփիւռքահայութիւնը պէտք է ի դին ամէն զոհողութեան պահէ կամ կերտէ դպրոցներ, ոչ հայերէն լեզուն սորվեցնելու ակնկալութեամբ կամ վստահութեամբ, այլ պատանիներուն մտերիմ չրջանակը կերտելու նպատակով...: ե) Վերջին չափանիշը, – ըսաւ Ռէպհուն, – «թաղային» է, բնակչութեան վայրն է: Այն, որ կ'ապրի իր ազգակիցներով լի չրջանի մը մէջ, չատ աւելի հաւանական է որ պահէ իր ինքնութիւնը, քան ան, որ կը փոխադրուի հեռաւոր արուարձան, ուր իր դրացիները փոքրամասնութիւն են:

Վիճակագրական աշխատանքները միայն հետաքրքրած են զիս (իրրեւ դիտող, ոչ՝ իրրեւ կատարող): Հմտութեան եւ միամտութեան անսովոր զուգադրումներ են յաճախ: Երբեմն ակնյայտ ճշմարտու-

թիւններ կը հաստատեն իրը նոր դիւտ: Օրինակ, ո՞վ կը զարմանայ լսելով որ այն Հրեան որ ուրիշ Հրեաներու հետ նո՛յն թաղը կը բնակի, նո՛յն սինակոկը կ'երթայ, ճաշական օրէնքները կը պահէ, աւելի զօրաւոր հրէական ինքնութիւն ունի եւ պիտի ունենայ: Միւս կողմէ, օգտակար է լսել մտերիմ չրջանակի մը սին արուած տեղեկութիւնները, որոնք կրնան որեւէ սփիւռքի ղեկավար դասակարգը մղել վերանայելու իրենց մօտեցումը երիտասարդ սերունդի դաստիարակութեան հանդէպ: Ինչպէս կ'երեւի, պատանիներուն պարագային կարեւորը կառոյցի մը հայթայթած «պարունակութիւնը» չէ այնքան (լեզու, կրօնք, պատմութիւն), որքան՝ չփումի, մտերմութեան առիթը: Ան որ դպրոց կ'երթայ, ֆութպոլ կը խաղայ, ամառնային էէմփ կամ ճամբար կ'երթայ իր ազգակիցներուն հետ, կը կերտէ նոյնպէս չրջանակ, կը պահէ իր սփիւռքեան «ինքնութիւն»ը:

Իրրեւ ուսուցիչ եւ մտաւորական, ես սիպուած եմ մերժել ունայն ինքնութիւն մը, պարունակութիւն չունեցող ինքնութիւն մը: Լոս-Անճըլըս լեցուած է ներկայիս հայութիւնով մը, ուր մտերիմներու չրջանակը «եան»երով խճողուած է, ուր «եան»երը միասին կոլֆ կը խաղան, խնջոյքի կ'երթան, սուղ ապրանք կը գնեն ու կը սպառեն, կ'ապրին իրրեւ սպառողական հասարակութեան (société de consommation) մրցակցական «հայկական» մէկ կղզին: Սակայն արդեօք ես եւ ինծի նման մտաւորական Հայեր իրաւունք ունի՞ն արհամարհելու այս հայկական ոգիէ եւ ապրումէ զերծ թուղ, չաքերաւոր հայ չրջանակները: Այնքան ալ վստահ չեմ որ իրաւես է մեր զգացական դիրքն ու բնազդային հակազդեցութիւնը: Սփիւռքի ղեկավար տարրերէն անոնք, որոնք դիտեն օգտագործել նման չրջանակներու տնտեսական ուժը, կրնան արդիւնաւէտ գործեր իրականացնել: Այս է պարագան, որոշ չափով, Հայկական Համազգայինի ղեկավարութեան: Այդ կազմակերպութիւնը յաջողեցաւ, նորէն ընդգծեմ, որոշ չափով, «եան»երու սպառողական չրջանակէն ստեղծել տնտեսա – քաղաքական ուժ մը: Անչուշտ կը մնայ ուրիշ հարց մը. նման հասկացողութիւնով օժտուած տնտեսա – քաղաքական չրջանակ մը բարդաւաճ սփիւռքահայութեան ապագա՞ն է արդեօք: Կարելի պիտի ըլլա՞յ նման հաւաքականութիւն համոզել՝ որ չծուխ մշակութային եւ քաղաքական այն աշխատանքներուն, որոնք կենսական թուած են մինչեւ այսօր, մեր սփիւռքի ղեկավար վերնախաւին: Այս մէկը օրակարգի նիւթ պէտք է ըլլայ ամէնուրեք՝ Պոլիսէն Լոս-Անճըլըս:

Ռէպհունի վիճակագրական վերլուծութիւն մը կը կազմէր հարց մը որ անցեալին այնքան ալ կարեւոր չէր հայութեան համար, քանի որ Սփիւռքահայութիւնը չունէր անկախ հայրենիք: Հարցը սա է, – արդեօ՞ք սփիւռքի Հրեային իսրայէլ այցելութիւնը կարեւոր ազդակ մըն է, ինքնութիւն պահելու հարցի պարագային: «Զենք դիտեր», ըսաւ մատնադէտը, «սակայն հակառակ անվիճելի փաստերու չգոյութեան, Հրեայ սփիւռքի կազմակերպութիւններ եղրակացուցած են որ Իսրայէլ այցելելը դրական արդիւնք պիտի ունենայ մեծամասնութեան պարագային, եւ ուրեմն ճիգ ու ծախք չի խնայուիր, քաջալերելու համար նման այցեր»: 1970-ին, համրուած Հրեայ սփիւռքի 14,5 տոկոսը այցելած էր Իսրայէլ, իսկ 1990-ին՝ 28,2 տոկոսը, կրկինը: Մանաւանդ սփիւռքաբնակներու 18-էն 37 տարու հատուածին վրայ ճիգ թափուած է, եւ ճիգը յաջողութեամբ պսակուած է, – 1970-ին երէցներն է որ կ'այցելէին Իսրայէլ, ըսաւ Ռէպհուն: 18-էն 37 տարեկաններու միայն 9,4 տոկոսը այցելած էր հայրենիք, իսկ 1990-ին, 23 տոկոսը, աւելի քան կրկինը: Կրկնեմ, որ մատնադէտը ընդունեցաւ որ դէպի հայրենիք այցը անպայման «համոզիչ» չէ ինքնութեան հարցին մէջ, – ոմանք կը խրտչէին, ուրիշներ «օտար» կը զգան, կը համոզուին որ «բախտաւոր» են որ չինեալ ու կոպիտ Իսրայէլէն դուրս կ'ապրին: Սակայն, նոյնիսկ այս անձերն ոմանք կրնան աւելի սերտօրէն կապուիլ զուտ սփիւռքեան կազմակերպութեան մը, Իսրայէլ այցէն ետք, – ըսաւ ան: Այն մէկն պարագայի մէջ, սփիւռքի հրեայ ղեկավարները համոզուած են որ նման այցեր ազդու են պատանիներու պարագային, եւ միլիոններ կը ծախսուին, ձրի ճամբորդութիւններ կազմակերպելու համար: Հայութիւնը ճիշդ ի՞նչ կրնայ եղակացնել այս զեկուցումէն, դեռ յստակ չէ ինծի:

Հետաքրքրական էր ինծի համար ներկայ Ամերիկացի Հրեաներէն ոմանց բուռն հակազդեցութիւնը: «Դուք» – ըսաւ մէկը, խօսքը ուղղելով Իսրայէլացի դիտնականներուն, «չէք ուզեր ընդունիլ որ իմ հայրենիքս եւ միլիոնաւոր Հրեայ Ամերիկացիներու հայրենիքը Միացեալ Նահանգներն են: Մենք կապ մը կը զգանք Իսրայէլի հանդէպ, անկասկած, բայց մեր հայրենիքը Ամերիկան է»: Այս պարզ խօսքը չատ բան ունի ըսելիք ու թելադրելիք՝ Սփիւռքահայութեան մասին ալ:

Էմանուէլ Մա Մունկ, սինկափուրական ծագումով չինացի մատնագէտ, որ ներկայիս Փուաթիէի համալսարանին մէջ կը դասաւանդէ, ներկայացուց կարեւոր հարցեր չօչափող զեկուցում մը: Հարց տուաւ թէ որքա՞ն լրջօրէն կարելի է «սփիւռք» մակդիրով պիտակել բազմաթիւ համայնքներ, ի միջի այլոց Չինացիները: «Դրսեցի» Չինացիներ, «արտերկրի» Չինացիներ, չինական ցրօնքը (Chinois d'Outre-Mer, Chinois de dispersion) ե՞րբ կը վերածուին խակական, կազմակերպուած, դիմացող սփիւռքի: Աւելի քան 400 տարիէ ի վեր Չինացիներ ապրած են Չինաստանէն դուրս, երբեմն իրրեւ երկրագործական ու ճարտարարուեստական սեւ աչխատանք կատարող չքաւորներ եւ յաճախ իրրեւ խանութպան, արհեստաւոր ու վաճառական, երբեմն հրաւիրեալ հարստութիւն դիզելով Թայլանտէն՝ Փանամա, Ինտոնեզիայէն՝ Անգլիա: Այսօր, գոնէ 30 միլիոն Չինացի, ոմանք կ'ըսեն 45 միլիոն, կ'ապրի «դուրս»ը: Վտանգ մը կայ որ բոլորը մէկ սփիւռքեան պիտակով «հասարակայնացնելը» ոչինչ կու տայ դիտութեան («l'expression Diaspora peut banaliser»): Չինական սփիւռքեան համայնքներու ներքին կառոյցները այնքան տարբեր են իրարմէ, այնքան անհաւասար, եւ յաճախ այնքան տկար, որ սփիւռքեան չինականութիւնը կենցաղ է, ընտանիք է, ցեղ է նոյնիսկ, սակայն չունի կազմակերպուած հաւաքական բնոյթ:

Մա Մունկի զեկուցումը խորհրդածութեան առիթ էր հրեայ եւ հայ մատնադէտներուն համար, որովհետեւ կը թուէր ստորագնահատել Չինական սփիւռքը իրրեւ սփիւռք, հակառակ անոր կատարած հսկայ դերին՝ Չինաստանի վերջին քանամեակի տնտեսական վերելքին մէջ: Բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ ցոյց կու տան որ Չինական սփիւռքի տնտեսական համագործակցութիւնը ստեղծած է նոր տեսակի «էթնիքական քափիթալիզմ» մը, որ միլիոնաւոր տոլարներու ներդրում ըրած է Չինաստանի մէջ, մեծ նպաստ բերելով անոր ճարտարարուեստին, անցեալ քսան տարիներու ընթացքին: Սակայն, Մա Մունկ, այս տընտեսական նախանձելի դերին իրագեկ ըլլալով հանդերձ, կը խօսէր «սփիւռք» պիտակի անբաւարարութեան մասին, որովհետեւ չինական այս հաւաքականութեան մօտ կը պակսին այն անդրազգային, համսփիւռքեան կազմակերպութիւնները՝ որոնցմով օժտուած են Հայ եւ Հրեայ սփիւռքները: Մենք, դիտնալով թէ սփիւռքեան համայնքներու որքա՞ն փոքր տոկոսը կուսակցական է, բարեսիրական է, կամ սերտ կապ ունի Ազգային (կամ այլ) հայկական եկեղեցիներու հետ, կրնանք Փրոֆ. Մա Մունկին ըսել, ինչպէս ըսի ես, թէ արդեօ՞ք այդքան ալ կարեւոր են անոնք: Ըստ իրեն, կարեւոր են, եթէ ուզենք զանազան ցիր ու ցան եւ այլապէս ազդու համայնքներ (ինչպէս է չինականը) «սփիւռք» կոչել: Սփիւռքները պէտք է օժտուին համայնքները իրարու կապող, ապա նաեւ կարելի եղածին չափ հայրենիքին կապող կազմակերպութիւններով: Այսօր, տակաւին պաշտօնականօրէն համայնավար Չինաստան չի փափաքիր որ չինական սփիւռքը ունենայ «քաղաքական» կազմակերպութիւններ, որոնք գործունէութիւն ցուցաբերեն թէ՛ սփիւռքի, թէ՛ ալ Չինաստանի մէջ: Այդ անընդունելի է, ինչպէս էր մեր պարագան՝ համայնավար, Խորհրդային Հայաստանի մէջ: Այսօր տարբեր է վիճակը, երբ սփիւռքեան կուսակցութիւններ եւ դեռ ուրիշ բազմաթիւ միութիւններ ազատ են գործելու թէ՛ հայրենիքի, թէ՛ Սփիւռքի մէջ: Ուրեմն, ըստ Մա Մունկի մատնեղակերպին, կատարելագործուած սփիւռքը այն է որ ունի համասփիւռքեան, անդրազգային կառոյցներ, որոնք, որքան ալ փոքրամասնութեան մը մատնակցութեամբ միայն, կը կամրջեն, կը չաղկապեն համայնքներն ու հայրենիքը:

Տեղը չարտօներ ամփոփելու ուրիշ զեկուցումներ, որոնք չօչափեցին Հայութիւնը հետաքրքրող հարցեր, օրինակ՝ յորդանանցի մատնադէտ՝ Մուհամմէտ Քամալ Տորայի զեկուցումը, որ կը հաստատէր թէ Պաղեստինեան սփիւռքը ոգրալ՝ իրր կործանարար գաղութատիրութեան ստեղծած ցրօնք, բաւարար չէ: Պէտք է սորվիլ դիտել սփիւռքները, իրրեւ ուժի եւ ուժականութեան աղբիւր: Ուրիշներ ակնարկեցին համակարգչային համացանցերու կարեւորութեան, անոնց վիճակած կարեւոր դերին՝ մօտ ապագային: Կ'արժէ նշել նաեւ սա կէտը. պէտք է չնորհաւորել Ֆրանսայի Հայութիւնը, որուն գործունէութիւնը Ֆրանսացի մատնագէտներուն վրայ դրոշմած է այն տպաւորութիւնը, որ իսկապէս կարեւոր ու կենսունակ Հայ սփիւռք մը կայ Ֆրանսայի մէջ, որուն համար կեդրոնական կարեւորութիւն ունի ցեղասպանութեան ճանաչումը: Ուրիշ ազգերու եւ երկիրներու մատնագէտներու զեկուցումները երբեմն անտեսեցին Հայերը: Ֆրանսացիներու ստուար մեծամասնութիւնը, ինչ ալ ըլլար իրենց պեղած հարցը, իրենց նիւթի ընթացիկ եւ ընդհանուր տեղեւորումի առեն չյիշեցին ոչ միայն Հրեայ, այլ նաեւ Հայ սփիւռքը եւ Եղեռնը:

Կը մնայ վերահաստատել թէ զարգացող սփիւռքագիտութիւնը անդրազգայնութեան եւ համաչխարհայնացումին զուգընթաց, տահմանուած է ըլլալու ընկերային գիտութիւններու մէկ ազդեցիկ մարզը: Հոն տեղ եւ առիթ կայ՝ Հայ սփիւռքի հայ մատնագէտներու համար, նուաճումներ իրագործելու, եթէ միայն ունենանք որակաւոր, ընդհանուր խօսակցութեան մատնակից գիտցող մատնագէտներ:

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

L'INTRANQUILLE

UNE LIBRE CONTRIBUTION A LA CRITIQUE DE LA SERVITUDE ET DE LA DÉSAPPARTENANCE

par

Anahide TER-MINASSIAN

C'est le titre d'une revue. C'est un titre volontairement dérangeant qui interpelle le lecteur et l'appelle à la vigilance. Un titre qui induit à reconnaître, après Freud, l'existence d'un «malaise dans la civilisation». Le sous-titre qui tient lieu de déclaration liminaire précise la vocation philosophique de la revue placée sous la bannière de la raison, suggère la pluralité des champs de réflexion, la dénonciation de l'aliénation et le respect des identités. La dernière livraison, celle de l'été 2001, se présente sous la forme d'un fort volume de 657 pages. Il est vrai qu'il s'agit d'un numéro double, les numéros 6-7, dont la moitié est un recueil consacré à la vie et à l'œuvre de Zabel Essayan et réalisé par Léon Ketchéyan.

Théoriquement, **L'Intranquille,** est une revue qui paraît une fois l'an. Mais, depuis 1992, date du premier numéro, la périodicité annuelle n'a pu être respectée que grâce à la publication de numéros doubles de plus en plus volumineux [1]. Cela est dû à la publication artisanale de cette revue. Le Comité de rédaction de **L'Intranquille** ne comprend que deux personnes, Philippe Bouchereau et Froza Péjoska. Ils constituent à la fois les membres fondateurs, le Conseil scientifique et le Secrétariat de rédaction. Dans la vraie vie, ils sont mariés et parents de deux petites filles de 9 et 2 ans.

Philippe Bouchereau, un Français d'ascendance ouvrière, est actuellement professeur de philosophie dans un lycée de la région rouennaise. Le séisme de décembre 1988, l'a propulsé en Arménie soviétique. Engagé dans l'action humanitaire, il se met au service de **Médecins du Monde** qui a ouvert une antenne à Erévan. A ce titre, Philippe Bouchereau fait plusieurs séjours en Arménie jusqu'à son indépendance, en 1991. Il va de découvertes en découvertes : un pays, un peuple, une culture, une histoire tranchée par le génocide de 1915, une cause, une diaspora, et un système soviétique moribond. Il noue de solides amitiés avec quelques Arméniens de France, médecins ou non, qui entretiennent sa réelle passion pour l'Arménie.

Froza Péjoska est née en Macédoine, lorsque celle-ci était l'une des six républiques fédérées de la Yougoslavie et, à ce titre, le premier Etat macédonien moderne. Arrachée aux abords du lac d'Orhid, elle est arrivée en France à l'âge de six ans avec ses parents, eux-mêmes travailleurs immigrés, quand le régime de Tito trouvait, à l'heure de la Guerre Froide, un exutoire aux problèmes économiques et sociaux de la Yougoslavie en autorisant une partie de sa main-d'œuvre surnuméraire à émigrer en Allemagne, en France, en Italie ou en Suisse. Tout en pratiquant divers travaux alimentaires, Froza Péjoska réussit à faire des études supérieures de langues slaves, à soutenir une thèse sur la littérature croate et, depuis 1996, à devenir Maître de conférences de langue et civilisation macédoniennes à l'INALCO (l'Institut de Langues et Civilisations Orientales), à Paris. Chaque année, elle organise dans les salons de la rue de Lille une longue «Journée macédonienne», en présence de l'ambassadeur en poste, avec de multiples spécialistes des Balkans, se réservant presque toujours l'analyse du thème de l'exil dans la littérature macédonienne [2].

Ces détails biographiques, en apparence incongrus, ont leur importance pour comprendre en quoi **L'Intranquille** est l'entreprise d'un couple et non d'un groupe d'intellectuels représentatifs d'un courant politique ou d'un parti, fût- ➤

ce de gauche. Ce qui ne signifie pas soliloquer mais affirmer la volonté d'explorer, sans entraves, des questions qui ne sont pas politiquement correctes et, bien entendu, revendiquer la totale liberté du sujet[3]. La revue est totalement fabriquée, par Philippe Bouchereau, dans la petite maison familiale, en Normandie, ce que permettent les techniques actuelles de l'informatique, à l'exception de la phase finale confiée à un imprimeur extérieur. Elle est entièrement financée par les Bouchereau, qui y consacrent une part substantielle de leur budget domestique. Ils ne reçoivent aucune subvention régionale, universitaire, ministérielle ou privée. Non point que celle-ci leur aît été refusée, mais parce qu'ils ne l'ont jamais demandée, persuadés que seul un auto-financement, régulé par la vente, est l'unique garantie de leur indépendance. Le tirage de chaque numéro tourne aux alentours de 300 exemplaires. La diffusion se fait surtout par correspondance, mais les ouvrages peuvent aussi se négocier dans quelques librairies spécialisées disséminées en France et acceptant un dépôt. Ou encore, durant ce festival annuel de Die (Drôme), devenu à l'initiative d'une de ces librairies une tribune pour la culture des peuples de l'Europe de l'Est[4]. La rumeur portée par le «bouche à oreilles», qui reste le facteur de publicité primordial au sein d'un réseau de correspondants, est quelquefois amplifiée par un article de presse ou par une émission de radio. En soi, ces chiffres et ces modes de diffusion ne sont pas exceptionnels: c'est le cas des revues d'avant-garde ou des plaquettes de poésie qui, publiées souvent à compte d'auteur, peuvent bénéficier de l'engouement saisonnier du **«Printemps des Poètes».**

De ce qui précède il est facile de déduire que les éditeurs de **L'Intranquille** sont individualistes, persévérants et matériellement désintéressés. Homme et femme de conviction, ils cherchent à créer un espace d'informations et de débats qui échapperait aux normes sociales et culturelles dominantes aujourd'hui en France, aux conformismes de gauche et de droite qui pèsent sur l'histoire et la culture des peuples de l'Europe médiane, centrale et orientale, dans les revues «institutionnelles» plus ou moins subventionnées. Des peuples qui ont vécu depuis le début du XXe s. une série d'expériences altérnatives traumatisantes : guerres mondiales, génocides, stalinisme, nazisme, démocraties populaires, sortie du communisme, transition démocratique et libéralisme à outrance, fondamentalismes nationaux et religieux, conflits régionaux, mondialisation. Creusant parfois le même sillon d'un numéro à l'autre, les rédacteurs de **L'Intranquille** reviennent inlassablement sur trois cas : les Arméniens, les Ukrainiens, les peuples balkaniques.

Mais, parallèlement, ils ouvrent de nouveaux champs de réflexion et délèguent à des amis la responsabilité d'un dossier thématique. Ainsi, la catastrophe de Tchernobyl et la justification du militantisme anti-nucléaire ont fait l'objet d'articles de Martine Deguillaume[5]. Ainsi, l'accouchement sous X et la question de l'"enfance dangereuse" ont été argumentés par une psychologue, Anne Ter-Minassian[6]. Ainsi le spectre du nazisme revient hanter l'histoire de l'Autriche[7] etc. En 1994, le dossier de **L'Intranquille**, avec des textes de Léonid Plioutch et de Danylo Choumouk et la traduction d'un **Mémorial-1933,** porte sur la Grande Famine de 1932 - 1933 en Ukraine qui anéantit quelques 10 millions de paysans ukrainiens. C'est un réquisitoire contre Staline, accusé d'avoir utilisé volontairement l'arme de la faim pour imposer la collectivisation agraire et éradiquer le nationalisme ukrainien. C'est aussi l'occasion d'affiner le concept de génocide et d'élargir son champ d'application[8]. En 1999, grâce à une petite équipe de traducteurs, véritables dévots de la langue ukrainienne, le dossier devient un recueil de près de 500 pages dédié à la vie et à l'œuvre du dissidant et poète ukrainien Vassyl Stouss, jusqu'alors peu connu en France.

L'engagement total de Philippe Bouchereau pour la reconnaissance du génocide arménien, sur la base d'arguments philosophiques et éthiques, prend tout son poids comparé aux réticences d'un Edouard Braine, ancien ambassadeur de France, qui s'indigne **«du mauvais usage du martyre arménien»**[9] ou d'un Pascal Boniface qui voit dans le vote du Parlement français **«l'acte fondateur de la dérive communautaire appliquée à la politique étrangère française»**[10] ou même d'un Alexandre Adler qui plaidant pour l'identité européenne découvre dans la négation du statut européen de la Turquie **«un crime contre l'esprit»**[11].

Et, en effet, il n'est pas éxagéré de dire que le génocide arménien constitue le fil rouge qui, traversant **L'Intranquille** depuis sa création, a, en quelque sorte, justifié le titre de la revue. En 1992, les textes d'ouverture de Marc Nichanian (**L'empire du sacrifice**) et Hamit Bozarslan[12] (**Autour de la «thèse turque de l'histoire»**) ont créé un choc. En 1994, Philippe Bouchereau délivre à la manière des Philosophes du XVIIIe s., un **«Discours sur la violence (sauvage, guerrière, génocidaire)»**, et publie un texte de Vahakn Dadrian (**Génocide et intervention humanitaire: le cas arménien durant la Première Guerre mondiale et ses ramifications légales et contemporaines**)[13] que complète une autre contribution de Hamid Bozarslan **(Identité nationale, conscience historique et crime fondateur: remarques critiques sur le livre de Taner Akçam)**[14]. En 1999, Philippe Bouchereau descend dans l'arène pour dénoncer la perversion philosophique et la subtilité des nouvelles formes de négationnisme des médias et des intellectuels qu'il débusque dans **Livre noir du communisme**[15], comme dans la non-reconnaissance du génocide des Bosniaques, comme, encore et toujours, dans celle du génocide des Arméniens. Il publie les philippiques qu'il a adressées, en 1998, aux historiens Gilles Veinstein et Pierre Vidal-Naquet, l'intervention, dans le journal **Le Monde,** du second, auteur des **Assassins de la Mémoire,** ayant, favorisé l'élection au Collège de France du premier, notoirement opposé au concept du génocide arménien. Mais en 1999, c'est aussi, après la fin de l'intervention militaire des Occidentaux au Kosovo, l'année où avec la montée de l'UCK se profilent de nouveaux signes de déstabilisation dans les Balkans: la perspective d'une Grande Albanie est une menace directe contre l'existence de la petite Macédoine, indépendante depuis 1993. Dès lors, sous la plume de Froza Péjoska la question macédonienne redevient, comme au temps de l'empire ottoman finissant, le corollaire de la question arménienne.

Dans le dernier numéro 6-7 de **L'Intranquille** on retrouve l'ensemble de ces thèmes. La déclaration du Comité international pour une Macédoine multiethnique où vivent Slaves et Albanais est avant tout une affirmation d'une identité macédonienne duelle. Deux études de Froza Péjoska sont des analyses de «l'étrangéïsation», un genre littéraire produit par l'exil, dans l'œuvre de deux grands écrivains, l'espagnol Miguel de Unamuno et le serbo-croato-hongrois Danilo Kis. Dans un texte sévère, la psychanalyste Hélène Piralian s'interroge sur la place des **«disparus»** dont la mort est déniée dans la mémoire des vivants et cherche les liens et les filiations entre les génocides. Laurence Woisard reprend le dossier du génocide des Ukrainiens en 1932 - 1933. Elle traduit et commente le rapport final de la Commission Internationale d'Enquête, réunie au Canada en 1988, à l'initiative de la Diaspora ukrainienne. Philippe Bouchereau, à partir de divers témoignages littéraires, souligne la **«réduction antihumaine»** des victimes des génocides pour découvrir que **«le génocide est sans raison».** Enfin, usant des mots de la poésie de l'anéantissement, de Paul Celan[16] aux poètes yiddish, des aphorismes du philosophe Améry ou des expériences des romanciers Danilo Kis et Vassili Grossman, Philippe Bouchereau est amené à **«méditer la désespérance»,** en analysant **Le Bois de Vincennes**[17] de Nigoghos Sarafian, qu'il considère comme l'un des plus grands textes littéraires du XXe siècle. Au total 329 pages austères que le lecteur peut aborder dans le désordre.

La surprise est créée par le Recueil Zabel Esayan, un copieux recueil (de la page 337 à la page 649 de la revue) dont la responsabilité revient entièrement à Léon Ketchéyan. Depuis des années, Philippe Bouchereau, jouant le rôle de médiateur entre les cultures, souhaitait promouvoir la connaissance du monde arménien en éditant la traduction de textes littéraires. La rencontre avec Léon Ketchéyan a permis de combler en partie cette lacune. Léon Ketchéyan est un fonctionnaire français d'origine arméno-marseillaise, connu pour sa passion des romans de Raffi dont il a entrepris diverses traductions restées à ce jour inachevées ou tout au moins inédites. Mais sa passion pour la langue arménienne a été payante. Le 30 mars 2002, Léon Ketchéyan soutient à la Sorbonne une thèse sur Zabel Essayan dont le recueil donne un avant-goût. Divisé en trois parties, il comprend l'ébauche d'une «Biographie» en construction (selon les termes de L. K.), la traduction de cinq textes de Zabel Essayan et les «propos» de quatre écrivains arméniens.

Zabel Essayan (1878-1943), née à Constantinople a été la plus originale et la plus moderne des femmes arméniennes de la première moitié du XXe s. Dans les épisodes tumultueux, tant de sa vie privée que de sa vie publique, elle s'est comportée en féministe exemplaire. Revendiquant la liberté pour elle-même et pour le peuple arménien, elle a été une intellectuelle engagée, donnant la preuve qu'il existe un lien entre nationalisme et féminisme dans les luttes d'émancipation nationale. Militante dachnaktsagan, ralliée au communisme en France, elle a émigré en Arménie soviétique où elle a disparu, victime des purges staliniennes. La tâche à laquelle s'est attelée Léon Ketchéyan était gigantesque. Non seulement, à cause des pièges de l'illusion biographique dénoncée par Pierre Bourdieu[18], mais à cause de la complexité psychologique de la femme et de la complexité encore plus grande des événements politiques auxquels elle a été mêlée. D'ailleurs, il est significatif que le récit de vie qui nous est proposée s'arrête en 1915, comme si le génocide, précédé par le choc des massacres de 1909, rendait seul intelligibles sa vie et son œuvre. Ceci dit, grâce à des recherches longues et minuteuses dans la volumineuse correspondance de Zabel Essayan, en Arménie, dans la presse arménienne, dans les archives des revues françaises, L. K. a ressuscité, de façon il est vrai un peu trop didactique, les cercles d'artistes et d'intellectuels français et turcs, autour du **Mercure de France,** fréquentés à Paris par Zabel Essayan, avant 1914.

Que l'on puisse préférer une science des œuvres au récit de vie, rien n'est plus vrai que dans le cas de Zabel Essayan. Et cela, L. K. l'a pressenti, en publiant cinq traductions de textes dont certains sont des textes majeurs: «Meliha Nuri Hanim», «Quand on a cessé d'aimer», «Mon âme exilée», «Autobiographie» et «Souvenir personnels sur Hovhannès Toumanian». Les textes de Zabel Essayan sont souvent des récits poétiques et ont un style propre dont la transcription en français exige plus qu'une simple fidélité au sens. On le sait, la traduction est un art, et même un art de création, dont L. K. n'a pas toujours été capable. Mais qu'importe, désormais ces textes peuvent être lus en français.

La traduction, complétée par de notes, des jugements, élogieux ou critiques, sur Zabel Essayan de Rouben, de Kostan Zarian, de Nichan Béchiktachlian et de Rouben Zarian est une initiative heureuse qui élargit le champ des connaissances des lecteurs.

Ce numéro de **L'Intranquille,** dû aux convictions et à la vigilance de quelques personnes, confirme l'existence en **France** d'une **«culture de diaspora»** arménienne.

Anahide TER-MINASSIAN

---

(1) *L'Intranquille*, N° 1, 1992, 376 pages (épuisé); N° 2-3, 1994, 560 pages; N° 4-5, 1999, 630 pages.

(2) Frosa Péjoska, «L'émigration macédonienne (la pétchalba) : une nouvelle forme d'initiation - Du fait social à la coutume», N° 2-3, 1994. Cette pétchalba est notre *bantoukhtoutioun*.

(3) Philippe Bouchereau, «Pour la liberté», N°1, 1992.

(4) On peut se procurer *L'Intranquille*, en écrivant à B.P. n° 75-76960 Notre-Dame de Bondeville ou en s'adressant à la Librairie Samuélian, 51, rue Monsieur-le-Prince, 75006 Paris.

(5) cf. N° 1 (1992), N° 2-3 (1994).

(6) cf. N° 4-5 (1999).

(7) Marie Reygnier, «Les nazis ne parlent pas viennois», N° 6-7 (2001), pp. 15-106.

(8) Philippe Bouchereau, «Violence totalitaire et violence génocidaire»; Laurence Woisard, «La notion de crime de génocide à partir de la famine de 1932-1933 en Ukraine», N° 2-3 (1994).

(9) Le Figaro, 03/01/2001. E. Braine est actuellement directeur des relations extérieures de GIAT Industries et membre du Comité France-Turquie.

(10) Le Figaro, 26/01/2001. P. Boniface est le directeur de l'Institut des Relations internationales et stratégiques: un organisme privé.

(11) cf. Un colloque sur l'identité européenne, à Paris, le 11/03/2002. A. Adler est le directeur éditorial du *Courrier International*.

(12) Un chercheur kurde, enseignant à l'Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales. Politologue et turcologue orienté vers la question de la violence dans les sociétés du Proche-Orient.

(13) IIIe partie d'un texte traduit par Marc Nichanian.

(14) Taner Akçam, *Türk Ulusal Kimligi ve Ermeni Sorunu*.

(15) Textes réunis par I. Ehrenbourg et V. Grossman et publiés par Actes Sud, 1995.

(16) Paul Celan (1920-1970), poète juif roumain de langue allemande. Se suicide à Paris.

(17) Traduit de l'arménien par Anahide Drézian, Ed. Parenthèses, Marseille, 1993.

(18) cf. Pierre Bourdieu, *Raisons pratiques*, Paris, 1994.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 9
MARDI
9 AVRIL
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԱՐԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԽ 20·402 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·402

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ՇԱՐՈՆ ԶՈՒԶԵՐ ՆԱՀԱՆՋԵԼ

ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ ՁՈՑՑԵՐ Ի ՆՊԱՍՏ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԿԱՄ ԻՍՐԱՑԷԼԻ

Կացութիւնը մինչ յաս ծանր է Մերձաւոր – Արեւելք եւ ԱՄՆ–ու ու Պուշի դիմումները Շարոնի ոչ մէկ արդիւնք տըւին: Պուշ հեռաձայնով ալ ուզեց որ Իսրայէլեան ուժերը անմիջապէս քաշուին պատուած հողամասերէն, բայց Շարոն պատասխանեց թէ ոչ մէկ ձեւով կը նահանջ ցոյցին գործողութիւնը չէ վերջացած: Բաներն ալ կը ճղղէ որ այդ գործողութիւնը կրնայ 3 շաբաթ տեւել: Մինչ այդ Իսրայէլեան ներխուժումները կը շարունակուին, կռիւներ կան ձիւնին եւ նպղուս: Կրակ բացուած է Արաֆաթի նստավայրին վրայ եւ չորս թիկնապահներ վիրաւորուած են, մէկը՝ չատ ծանրօրէն: Մարտ 29–ի գործողութիւնէն ի վեր, ըստ Իսրայէլեան աղբիւրներուն իսկ, 200 Պաղեստինցիներ մեռած են եւ 13 Իսրայէլացի զինուորներ: Կան նաեւ 1500 վիրաւորներ: Ռամալլայի բնակութիւնը տուները փակուած է, ուժեղի դժուարութիւն կայ: Արաֆաթ մնթին մէջ է եւ ջուր ալ չկայ: Ամերիկացի բանագնացը՝ Զիննի կրցած էր 90 վայրկեան տեսնուիլ Արաֆաթի հետ, մինչ Արաքին նախարարը՝ Գ. Փաուէլ ձամբայ ելած էր Կիրակի, Ապրիլ 7–ին եւ անցնելէ ետք Գահիրէէն, Մարոքէն, Եւրոպայէն Հինգշաբթի պիտի ժամանէր Մերձաւոր – Արեւելք: Երկուշաբթի, Ապրիլ 8–ի առաւօտը, կարգ մը աղբիւրներու համաձայն կացութիւնը ծանր էր Բեթղեհէմ եւ կրակոցներ լսուած էին Ս. Ծննդեան եկեղեցւոյ շուրջ: «Ֆիկարօ»յի թղթակիցը կը գրէ թէ փողոցները ամայի են, քրիստոնեաները կ'երազեն արտագաղթել, լուսարձակը չէ վերցած նոյնիսկ կիրակնօրեայ արարողութիւններու ատթիւ: Այսօր, արդէն, Բեթղեհէմի բնակութեան 40%–ը մխայն քրիստոնեաներէ բաղկացած է, մինչ անցեալին քրիստոնեաները մեծամասնութիւն կը կազմէին: Ըստ եկեղեցին գտնուող կրօնաւորներուն, հոն ապաստանած զինեալ Պաղեստինցիները մխայն ապահովութեան ուժերու անդամներն են, մինչ Ցալի (իսրայէլեան բանակ) սպայակոյտը կը պնդէ որ զինուորեալներ են եւ կրօնաւորներն ալ իրենց պատանդներն են: Վիրաւորները կը մեռնին որովհետեւ իսրայէլեան ուժերը որեւէ փոխադրութիւն չեն արտօներ, ոչ ոք կրնայ մօտենալ եկեղեցիին, հիւանդատար կառքերը չեն կրնար անցնիլ, լրագրողներն ալ պահուըտուք կը խաղան իսրայէլեան ուժերուն հետ:

Սաստիկ կռիւներ տեղի ունեցած են ձեռին, մէկ օրուան մէջ 35 Պաղեստինցի սպանուած է: Երբայերէն կոչ կ'ըլլայ ժողովուրդին՝ «Զինուորներ, դուրս եկէք, ձեզ պիտեր թէ ի՛նչ անակնկալներ կը սպասեն ձեզի: Պիտի սպաննենք ձեզ եւ ձեր հայրենակիցները: Ամբողջ ձեր երկիրը մերը պիտի ըլլայ»:

*
**

Ապահովութեան Խորհուրդը նոր նիստ մը գումարեց Ապրիլ 7–էն 8–ի գիշերը եւ կոչ ըրաւ կրկին որ Իսրայէլ քաշուի իր վերագրաւած հողերէն, բայց, լոդ չկայ, ընդհակառակն վախ կայ Ապրիլ 8–ի առաւօտը, որ իսրայէլեան ուժերը Գազա ալ կը մտնեն: Հոն, Պաղեստինցիք կը սպառնային, ըսելով թէ եթէ իսրայէլեան ուժերը փորձեն մտնել, Գազան Շարոնի Վիէթնամը կ'ըլլայ:

ՁՈՑՑԵՐ

Փարիզէն սկսեալ, Ֆրանսայի բազմաթիւ քաղաքներ Պաղեստինցիներու եւ Հրեաներու բեմը դարձան չարաթաւերը: Ինչ եւ մխջադէպեր ու բախումներ ալ եղան:

Շաբաթ, Ապրիլ 6–ին, Փարիզի մէջ ցոյց մը տեղի ունեցաւ նաեւ, Մարսէյլ, Լիոն, Մոնփելիէ եւ այլուր ի նպաստ Պաղեստինցիներուն: Փարիզի ցոյցին մասնակցեցան 20 հազար (40՝ ըստ կազմակերպիչներուն) հոգի, նաեւ Հրեաներու խաղաղապահ խումբ մը: Պատասխանները խիստ էին Իսրայէլի համար, կարելի էր կարդալ՝ «Շարոն մարդասպան», «Շարոն Հիթլէրի որդին»: Ցոյցին կը մասնակցէին նաեւ կանայքները, մարդկային իրաւանց լիկան, ՄՈՒՓԸ. այրեցած են ամերիկեան դրօշակներ, Պուշ ալ «Շարոնի չունը» կ'որակուի:

Կիրակի օր, մթնոլորտը չատ աւելի ծանր էր: Այս անգամ ցոյցի հրաւիրողներն էին 20 հրէական կազմակերպութիւններ եւ Փարիզի մէջ, ցուցարարներու թիւը 40 հազար էր ըստ ոստիկանութեան եւ 200 հազար ըստ կազմակերպիչներուն: Այս անգամ մթնոլորտը չատ լարուած էր, մասնակցողներուն մէջէն էին ծայրայեղ հրեայ երիտասարդներ, զինուած եւ երէցներ չէին կրնար զսպել զանոնք: Ոստիկանապետ մը որ կը ջանար բաժնել ցուցարարները եւ ծայրայեղականները, դաշոյնի հարուած մը կը ստացնար փորին Պեթարի (Հրեայ ծայրայեղ ուսանողական չարժում) մէկ երիտասարդին կոդմէ եւ ծանր վիճակի մէջ էր Ապրիլ 8–ին: Ծանրօրէն վիրաւորուած էր նաեւ սպանցի լրագրող մը: Տողանցքներ տեղի ունեցած են նաեւ պատարը: Միւս կողմէ, հակահրեայ արաբներ ալ կը փորձուէին, սինակոկներ կրակի կը տրուէին: Ժոսփէն կ'աղաչարարէր որ պէտք չէ Մերձաւոր – Արեւելքի կիրքերը Ֆրանսա ներբաժուին: Ժոսփէն այլ մտավախութիւն մըն ալ ունի զոր արտայայտեց, Ապրիլ 7–ին, Զէնիթ գումարուած հանրաժողովին ընթացքին, մտահոգ է «համայնքներու» ստեղծման գաղափարին պատճառաւ եւ կը մերժէ նման դաղափարաբանութիւն մը:

Ապրիլ 8–ին, Երկուշաբթի իրիկուն, Փարիզի Վելոտրոմ – ո՛Իվէրի – Հրեայ – Նահատակներու հրապարակը կը սկսէր նոյն հաշուեն, որ հրապարակային ա–նընդհատ ընթերցումն է Ֆրանսայէն տեղահանուած 76 հազար Հրեաներու յանկին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԻՍՐԱՑԷԼԻ ուղղուած ցեղասպանութեան ամբաստանութիւնը խուճապի մատնած է Թուրք Արտաքին գործերու նախարարութիւնը եւ չուտով սկսած են խիստ հակազդեցութիւններ հանիլ Իսրայէլէն եւ ԱՄՆ–ու հրէական լոպիէն: Այս վերջինը յատկապէս չեչուած է թէ իրենք ԱՄՆ–ու մէջ Թուրքիոյ ամէնէն կարեւոր պաշտպանն են եւ միչտ գործօն դեր կատարած Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի բո–լոր ձեռնարկները չեզոքացնելու գործին մէջ: Պ. Էճեվիթ դրեթէ հարկադրուած, «լուսաբանութիւն» մը տուած է, ըսելու համար որ կարդ մը չբջանառներ սխալ հասկցած են իր գործածած ցեղասպանութիւն բառը· վնաս ուզած էր ուշադրութիւն հրաւիրել այն անախորժ հետեւանքներուն որոնք կրնային ծագիլ Միջին Արեւելքի մէջ ծաւալող ընթացքէն: Աւելի եաքն ալ Դանիոյ վարչապետին ի պատիւ սարքուած հացկերոյթի մը ան չտրունակելով սրբագրել ինքզինք, ըսած է թէ Թուրքիա մեծ կարեւորութիւն կու տայ Իսրայէլի հետ յարաբերութիւններուն, թէ իր ակնարկութիւնը ոչ թէ Իսրայէլի ժողովուրդին, այլ իշխանութիւններուն ուղղուած էին, թէ իրենք պիտի չարունակեն աչխատիլ որպէսզի Հրեայ եւ Պաղեստինցի ժողովուրդներուն միջեւ բանակցութեան հանդարտ մթնոլորտ ըստեղծուի, եւլն.:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ հարցախոյզերը ամէն օր եւ երբեմն նոյն օրն իսկ, տարբեր բաներ կ'ըսեն ինչ կը վերաբերի նախագահական թեկնածուներու վիճակին: Ապրիլ 6–ին, Շիրաք 51%–ի բարձրացած էր ընդդէմ Ժոսփէնի 49%–ին, երրորդ դիրքի վրայ կը հասնէր Լը Փէն 12%ով, իրեն կը յաջորդէր Ա. Լակիյէ: Երկուշաբթի, Ապրիլ 8–ին, տարբեր էր պատկերը, Ժոսփէն եւ Շիրաք 50%ով նոյն կացութեան մէջ էին: Շիրաքի դիրքին բարելաւումը կը վերագրուի Փասքուայի բացակայութեան: Շաբաթաւերջին, Շիրաք անդրծովեան կղզիները այցելեց, Ժոսփէն ալ Գորսիքա գնաց քանի մը ժամ եւ հոն ալ լեզուական վրիպում մը ունեցաւ, երբ կ'ուզէր այպանել աջը, իշխանութեան գալու եղած ատեն եւ աջին տեղ ըսաւ «երբ Գորսիքա իշխանութեան գլուխ էր...»: Ցաջորդ օրը, Զէնիթի հանրաժողովին կրկին յարձակեցաւ Լակիյէի վրայ, առանց անուն տալու:

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԵՐԵԿՈՅԹԸ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ԲԱՆԲԵՐՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Ֆրանսայի նախագահական ընտրութեան թեկնածուներուն ներկայացուցիչներուն հետ Հայ Դատի Յանձնախումբին կազմակերպած 4 ժամուան յերեկոյթը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 7, Կիրակի, Փարիզի Փալէ ած Կոնկրէի 800 հոգինոց մէկ սրահին մէջ: Հանդիպումին կորիզը կը կազմէին նախապէս թեկնածուներուն տրուած հարցարանին կէտերը որոնց պատասխանեցին Ժ. Շերաքի, Լ. Ժոսփէնի, Ժ.–Փ. Շեվէնմանի, Ֆ. Պայրուի, Ռ. Հիւի, Ն. Մամէդի ներկայացուցիչները՝ Ժ. Թուպոն, Ռ. Ռուքէ, Ժ. Սար, Ֆ. Ռոշլոյան, Հ. Լիւք եւ Փ. Ֆարպիաք:

Բոլորն ալ չեշտեցին հայ գաղութին օրինակելի համարկումի յաջողութիւնը, պահանջներուն արդարացի բնոյթը, Հայերու ցեղասպանութեան եւս մերժումի, ժխտումի երեւոյթներուն դէմ օրէնքի երաչխիք տալու, հայկական մչակոյթին, հայերէնին պահպանութեան ջակացելու, Հայաստանին հարկաւոր նեցուկը տալու իրենց պատրաստակամութիւնը:

Բաւական ծաւալուն ելոյթով մը Ղարաբաղի հարցին անցած տասնամեակին, ՀՂՀ ներկայի հարցերուն, ակնկալութիւններուն մասին արտայայտուեցաւ Արտաքին գործերու նախարարուհի Ն. Մելքոմեան:

Երեկոյթը աւարտեցաւ Հայ Դատի Յանձնախումբի նախագահ Յարութ Մարութրոսեանի եզրափակիչ խօսքերով:

Աւելի մանրամասն կ'անդրադառնանք առանձին:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀՂՀ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՀԻՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 4–ին Փարիզ ժամանեց ՀՂՀ Արտաքին գործերու նախարարուհի Նվիրա Մելքոմեան· ան յաջորդ երեկոյեան առաջին մը տուաւ հայկական մամուլի ներկայացուցիչներուն, Հայաստանի դեսպանատան մէջ:

Նման հանդիպումի բնական է որ գլխաւոր հետաքրքրութիւնը կ'ուղղուի Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորման ընթացքին, նորութեան մը տեղեկանալու հասկնալի անհամբերութեամբ: Մօտ ժամանակ մը առաջինը ծաւալելով հանդերձ այդ նիւթին չուրջ, Ն. Մելքոմեան մատնաւոր նորութիւն չունէր հաղորդելիք: Մօտեւեցաւ բանակցութիւններուն Ղարաբաղի մասնակցութիւնը մերժելու Բաքուի յամառութեան, ադրբեջանցի գաղթականներու չափազանցուած ներկայութեամբ մը միջազգային ուշադրութիւնը դրաւելու անոր ջանքերուն մասին: Նախարարուհին պատասխանելով հարցումի մը, ըսաւ թէ հայկական կողմն ալ գաղթականներու հարց ունենալով հանդերձ, թէեւ միչտ նիւթ կ'ընէր Շահումեանի, Մարտակերտի պարագաները, բայց «քաղաքակիրթ կեցուածք պահպանել»ու մըտահոգութեամբ կը խուսափէր գաղթականներու նիւթը չահագործելէ:

Կարգաւորման ընթացքը խոչընդոտելու Բաքուի կեցուածքն ալ ան մեկնաբանեց Ադրբեջանի մէջ իչխանութեան փոխանցումի հաչիւներով, ըսելով որ Հ. Ալիեւ միչտ ջանացած է ներքին միութիւնը պահպանել արտաքին թշնամիին – Ղարաբաղին – չահագործումով· այսօր երբ նպատակն է երկրին ղեկավարութիւնը իր տղուն յանձնել, չի փափաքիր զինք դրկել նման դրաւարկէ:

Ն. Մելքոմեան ընդգծեց Սվիւռքին ու հայկական երկու պետութիւններուն կազմակերպուած, սերտ միասնութեան կեանսական դերը, մանաւանդ միջազգային հանրային կարծիքը նուաճելու իրենց ջանքին մէջ: Այդ նպատակը կը հետապնդէր Փարիզ այցն ալ որ առիթ կուտար ելոյթ ունենալու Ֆրանսայի նախագահական ընտրութեան որպէս պատրաստութիւն կազմակերպուած Ապրիլ 7–ի հանրահաւաքին:

«ԸՐՔԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 6 / 8)

ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔ «Ա1+» ԿԱՑԱՆԻՆ ՓԱԿՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻԻ

Ապրիլ 5, Ուրբաթ օրը, Երեւանի Ազատութեան հրապարակին վրայ տեղի ունեցած է ընդդիմադիր 14 կուսակցութեան կազմակերպած հանրահաւաքը, «Ա1+» հեռատեսիլի կայանին փակումի նիւթով: Ելոյթ ունեցողները ծանրացած են կայանը փակելու որոշումին անընդունելի ընոյթին վրայ, նաեւ այդ փակումը առիթ դարձուցած՝ իչխանութիւնները քննադատելու: Արդէն «Ա1+»ի տնօրէնը Մ. Մովսիսեան նախորդ օրը մամուլի ասուլիսի մը յայտնած է թէ ի–

(Շար.ը Դ· էջ)

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Գալիֆորնիայէն վաստաբան Վարդգէս Եղիայեանի գրասենեակը որ լծուած է Օսմանեան քաղաքացի Հայերու կեանքի ապահովագրութեան մուրհակներուն դանձումին աշխատանքին, Մարտ 27-ի տեղեկատուութեամբ մը կը յայտնէ թէ չուրջ 250 Հայերու նոր ցանկ մը յատնաբերուած է. ան կը թաղկանայ այն անձերէն որոնք 1915-ին զգերեցուցած են իրենց մասնավճարները, զոհը դառնալով ցեղասպանութեան: Անունները, որուն հետ նշուած են բնակութեան վայրերն ալ, որպէսզի դիւրանայ յատակեցումի, առագումի գործը:

Այս առիթով Վ. Եղիայեան կը դիմէ ամբողջ աշխարհի հայութեան, որպէսզի իրեն օգնական ըլլան տրուած անուններուն ժառանգորդները գտնելու գործին մէջ, դիմելով իր գրասենեակը.

V. Yeghiayan
535 North Brand Blvd. — Suite 270
Glendale, California 91203

Tél. : (818) 242-7400
Fax : (818) 242-0114
e-mail : vartkes@anet.net

Յաւելեալ տեղեկութիւն կարելի է քաղել նաեւ հետեւեալ կայքէջէն.
www.armeniangenocideclaims.com

*
**

Ստորեւ այդ ցանկը.

Ատափազար
Կինճեան, Քամեան

Ատանա
Ամատուրեան, Պզռիկեան, Շահպազեան (3), Շամասեան (3), Տէլապեան, Ձիրօղլու, Էթթարեան, Կիւրճիհեան, Գարապաշեան, Գասպարեան, Գասապեան, Գէհայեան, Գէորգեան, Գիւհեան, Գունտուզեան, Մարտիկեան, Նահապետեան, Նիգոսատեան, Նիգոսատիկեան, Փալամուտեան, Սէրայտարեն, Սուսինեան, Սոլազեան, Թաստարեան, Թէհպրանեան, Թերճամեան, Թերճանեան

Ափիոն Գարա Հիսար
Փոթիկեան

Ա՛շէհիր
Օհանեան, Շամեան, Թաթարեան

Անտրիանուպոլիս
Գիւչիւքեան

Անգարա
Պարտկերտեան, Պահապանեան, Պաթապանեան, Պուլտաքեան, Տարտէրեան, Տէմիրճեան, Հիւրքիհեան, Եալընըզեան, Գառճաճեան, Գասէճեան, Գազազեան, Գիւրքճեան, Մեսրոպեան, Նարղանեան, Նարմանեան, Փալանճեան, Սաուլեան, Շէմահեան, Սիւրահան, Սիւրահեան, Թիւրքմէնեան, Եէֆթէեան

Պաֆրա
Նիքսարեան

Պալըքէսիր
Գաֆէֆեան

Պուրսա
Պալըքճիհեան, Կիւմիւշեան, Մոմճեան, Գաֆթանճեան, Շահինեան, Շիշմանեան, Շիշմանեան, Թէրզեան, Կիւմիւշեան

Կ. Պոլիս
Ասատուրեան, Պէկինքեան, Համբարձումեան, Լինֆիաճեան, Լինֆիատեան, Կարխլեան, Մանուկեան Մանուիրչեան, Վայրոյեան

Տարտանէլ
Փափազեան, Սաաթճեան, Սաաթճեան, Վարժապետեան

Տէօրթեօլ
Ճեմանեան, Քէչիչեան

Էլէվի Կէօրէլէ
Քէլէկեան (4), Խանճեան, Մազմանեան

Էրզրում
Ամոռաեահեան, Աւետիսեան, Պարոմկեան, Շահինեան (3), Տապոյեան, Տէրմանճեան, Կոսիկեան, Հալէպեան, Ծանամիրեան, Գաֆաֆեան, Գաֆէֆեան, Գաթըրճեան, Գազանճեան, Գէորգեան, Գոյունճեան, Մանճեան, Ազաճանեան, Անթիկեան, Անթիկիմեան, Արսլանեան, Պաղտիկեան, Պաղտասարեան, Պահեան, Պալեան (2), Ճումեան, Կամտակեան, Կիւրղեան, Համկրտիեան, Ցակոբեան, Գանտաքեան, Գէնճէչեան, Գուլունճեան, Մարղարեան, Մէչիկեան (2), Նիքահեան, Օհանեան, Սէրայտեան, Սէրայտարեան, Սիւրմէնեան, Թորոսեան

Էսքիշէհիր
Նիշտէեան, Նիճէհեան, Նիքահեան, Եոլճեան

Կէլիպոլու
Համէնեան (2)

Կիւմիւշհաճէ
Սէրգիսեան

Գարահիսար
Գէնտէրճեան, Լակլէքեան, Նիգոհեան, Սարգիսեան

Գարաման
Պետրոսեան

Գարասուն
Պանտէհեան, Շիճեան, Շիքէճեան, Կոթիկեան, Գալէնքէրեան, Գէչիչեան, Խիմիւրեան

Գըրշէհիր
Շահպազեան (2)

Գոնիա
Տքիւնճեան, Թաթարեան

Գէօքսհիա
Շիւրտիւճեան, Թաշիւրիւտիչեան

Մէրսին
Փափազեան

Մարզուան
Գալէնտէրեան

Նիյտէ
Մալխասքալեան

Օրտու
Ճիւրիւմեան, Կիւրիւմեան

Պաւնըրմա
Ափամեան, Ափանեան (2), Պէյլէրեան, Փանասեան

Ռոտոսթօ
Գալուստեան, Փափազեան, Թէրզիպաշեան (2)

Ռուսաստան
Գաֆաֆեան

Սամսուն
Այվազեան (2), Պետրոսեան, Պոյաճեան, Տուրքեան, Հաքիմեան, Հէքիմեան, Քէչիչեան (2)

Սասուն
Զէմպէրճեան

Սվաս
Խանճեան

Սիվրիհիսար
Մարտիրոսեան, Ամէմեան (2), Պալեան, ՁԷրիկեան, Խլրոնեան, Կէտիկեան, Կէտիկրեան, Հաղնաճեան, Հէքլմաճեան, Հոթոմեան (2), Գէնթէնեան, Բարսեղեան, Փոսմարճեան, Սուլթանեան, Թավիկեան, Թէքիրեան (2), Թոսոմեան, Թոսոնեան, Թոսունեան, Վարժապետեան, Վարդունեան, Եանկոզեան

Թիրէպոլու
Աղամիչեան (2), Աղանիչեան, Տէրտէրեան, Տէրթառաբեկեան, Գիլիճեան (3), Նունիուխա, Փոլիկեան (3), Շիշմանեան, Թաճիկեան

Տրապիզոն
Շուկասեան, Շուրուղեան, Ղուկասեան, Նեկրիքեան, Ծաղիկեան, Արզամանեան, Պամուճեան, Պոյաճեան, Շիրակեան (2), Տէնգիւրճեան, Տէրբարսեղեան (3), Եսայեան, Հազմանեան, Հէքիմեան, Հովհաննեան Խանճեան, Գուսաղեան, Մանտահեան, Մեղրիկեան, Փաշիրճեան, Սանկորեան, Սիւճէեան, Սիւրմէհեան

Եոզկատ
Փափազեան, Գանէկէրեան:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

Արտասահմանը չատ խիստ է Ֆրանսայի հանդէպ եւ նախագահական ընտրութիւնն ալ, պէհաւորաբար իր թեկնածուներուն պատճառաւ, աւելի հեղնանքի առիթ կու տայ քան լուրջ խորհրդածութիւններու: Լոնտոնի Ինտիփէնտընթի համար, ոչ Շիրաք, ոչ Ժոսփէն, երկու անհամ հրաժարեալները, ոչ ալ բազմաթիւ յաւակնորդները կը յաջողին վարատել ընտրողներու ձանձրոյթը: Նոյն մարզդոյմով, վերսկիլ: Հազիւ ամիսէ մը, ծըրանացիք քուէատուփ պիտի դիմեն, ինչ որ ալ ըլլայ իրենց քուէն, վերջին հինգ տարիներու քաղաքական բեմի երկու պէհաւոր դերասաւորներէն մէկը նահագահ պիտի ըլլայ մինչեւ 2007: Հաւանաբար վաթթարագոյնն է ձախի եւ աջի երկար համակեցութեան բազմաթիւ չարաբաստիկ հետեւանքներուն: Ո՞վ է հրաժարեալ իսկական նախագահը, եթէ մարդ ձանձրացած է կեանքէն կամ քաղաքական նուիթենէն կամ երկուքէն ալ, որո՞ւ դէմ պէտք է քուէարկել:

Շիրաքի՞ դէմ, որովհետեւ 1995-ին ըրած իր խոստումներէն գրեթէ ոչ մէկը յարգեց: Որովհետեւ չամառ փաստացի ամբաստանութիւններ կան, կաշառքի, սուտի, քաղաքական ապարէզի անճնական փառամոլութեան, սկսած 35 տարի առաջ: Կամ՝ վարչապետ Ժոսփէնի՞, որովհետեւ մոայլ է, չկրցաւ երկարաձգել մնտեսական աճ մը որ չորս տարի տեւեց, անապահովութիւնը ծանրացաւ իր կառավարութեան օրով, ու նաեւ տրօրինակ յայտնութիւններու պատճառաւ տրոցկիստ իր անցեալին մասին:

Նման Ամերիկացիներուն, Ֆրանսացիք, դաղտնաբար, կը նախընտրեն իշխանութեանց թաժանում մը որ արգելք ըլլայ անպիտաններու մէկ կամ միւս խմբակին չատ իշխանութիւն ունենալուն: Զերընպահութիւնը կրնայ մրցանիչ կոտրել այս տարի: Բազմաթիւ տուեալներ կրնան բացատրել ընտրողներու գէշ տրամադրութիւնը: Ասոնց կարգին «քաղաքագրամական հարցերը», որոնք միայն Շիրաքի չեն վերաբերիր, այլ խոր համոզումը, որ որոշումները այլեւս փարիզ չեն տրուիր այլ՝ Պրիւսէլ, երիտասարդներու անտարբերութիւնը քաղաքականութենէն: Եւ, երկու ամսուան ընթացքին ընտրական չորս կիրակիները չեն կրնար խանդավառութիւն ստեղծել ժողովրդավարութեան նկատմամբ:

Անշուշտ, նախագահական ընտրութեան առաջին չրջանին, կարելի է քուէարկել թէ՛ Շիրաքի եւ թէ Ժոսփէնի դէմ: Ճըշդութեան համար, Ժոսփէն ոչ թէ հրաժարեալ է, այլ՝ վարչապետ, որ ինքզինքը կը տեսնէ նախագահ: Ան ալ իր կարգին ունի իր անցեալին մասին ամօթալի ծանր մեղադրանքներ, որոնք կը վերաբերին Փարիզի քաղաքապետարանի ֆինանսական գործերուն: Ան ալ իր կարգին ունի իր անցեալին մասին ամօթալի ծանր մեղադրանքներ, որոնք կը վերաբերին Փարիզի քաղաքապետարանի ֆինանսական գործերուն:

Ժոսփէն ունի նաեւ ուրիշ մեղադրանքներ, որոնք կը վերաբերին իր ընտանիքի անդամներուն, որոնք ոչ միայն ընտանեկան կապերով կապուած են ֆրանսական ամենահարուստ ընտանիքներուն, այլ նաեւ ունին իրենց ձեռնարկները, որոնք ոչ միայն ընտանեկան կապերով կապուած են ֆրանսական ամենահարուստ ընտանիքներուն, այլ նաեւ ունին իրենց ձեռնարկները, որոնք

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻԻՆ ՀԱՑՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

(ՅԱՊԱԽՈՒՄՆԵՐՈՎ)

● *Մարտ 3-ին Հայ Եկեղեցւոյ Պէրլինի համայնքի Անդամական Ընդհանուր Ժողովին ընտրուեցաւ Համայնքի նոր վարչութիւնը հետեւեալ կազմով՝*

Պ.Պ. Պետրոս Տիքիճեան (Աթենապէտ), Սարգիս Զէյֆիեան (Փոխ-Աթենապէտ), Ռոլանդ Բոլղէ (Աթենադպիր), Սոնա Այբէր (Փոխ-Աթենադպիր), Արա Քէշեալ (Գանձապահ), Տօքթոր Ղուկաս Մելսոնեան (Փոխ-Գանձապահ), Ժիրայր Սարգսեան (Խորհրդական)

Անդամական Ժողովը Հայ Եկեղեցւոյ Պէրլինի համայնքին համար ընտրած է Ճանիք Զաւիարը որպէս Թեմական Պատգամաւոր, Համօ Պետրոսեանի կողքին:

● *Մարտ 6-7-ին, Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանի հրաւէրով Առաջնորդարանին մէջ տեղի ունեցաւ Գերմանիոյ Հայոց Թեմի հոգեւորականներու հերթական ժողովը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին Գարեգին Արք. Պեքճեան, Սերովբէ Վրդ. Խաչանեան, Անուշաւան Վրդ. Ժամկոչեան, Արմաշ Արշ. Նալչաճեան, Գարեգին Արշ. Ցարուխեան:*

Մխանական ազօթքէն ու Առաջնորդին ողջոյնի խօսքէն յետոյ ներկայացուեցան Թեմը յուզող խնդիրներն ու լուծում պահանջող հարցերը: Այս առթիւ ժողովը լայնօրէն անդրադարձաւ Թեմի հոգեւորականներէն Միւռոն Քհնյ. Սարգիսեանի հրաժարականին, որ ընդունուեցաւ նկատի ունենալով անոր անճնական պատճառները: Միւռոն Քհնյ. Սարգիսեան ապատ արձակուեցաւ Գերմանահայոց Թեմէն եւ հովուական իր բոլոր պաշտօններէն: Ժողովին երկրորդ մասը յատկացուած էր Հայ Եկեղեցւոյ կանոնադրութեան նախագծի քննարկման: կատարուած առաջարկները յանձնուեցան Մենայն Հայոց Հայրապետին, ինչպէս նաեւ Կանոնադրութեան Յանձնախումբի ուշադրութեան: Կրօնական Ժողովի գիտին մանրակրկիտ քննարկուեցան Թեմէն ներս գտնուող եկեղեցական համայնքներու ներկայ կացութեան ու հոգեւորականներու ունեցած պատասխանատուութեան հարցերը:

● *Մարտ 10-ին, Քէօլնի Ս. Սահակ-*

բանասէր քաղաքական դասակարգը չըլլալուն: Ֆրանսայի քաղաքական դասակարգը, նոյն դերասաններով, որոնք նոյն դերը կը խաղան տասնեակ տարիներէ ի վեր, երբեմն հազիւ փոքրիկ փոփոխութիւններ բերելով: Թեկնածուներու բազմաթիւնը հետաքրքական կը դարձնէ Շիրաքի եւ Ժոսփէնի մենամարտը Բ. չրջանին:

Համակեցութիւնները (3 անգամ, վերջին 16 տարիներուն 9 տարիները) խեղաթիւրեցին Տը Կօլի ունեցած ընթրումը մէկ զօրաւոր անձնաւորութեան կողմէ դեկավարուած Ֆրանսայի մը: Սկզբունքով, ան որ պիտի յաղթէ Մայիս 5-ին, պէտք է կարենայ քաղաքական իր ընտանիքէն մեծամասնութիւն մը ունենալ իր տրամադրութեան տակ, Ցունիսին: Բայց, բնաւ ապահով չէ: Ֆրանսայի մէջ, քաղաքականութիւնը այդքան պարզ չէ: Ժոսփէն նախագահ մը կրնայ համակեցութեան դատապարտուիլ կեդրոն ազ խորհրդարանական մեծամասնութեան մը հետ:

Ֆրանսան ի՞նչ վճիռ պիտի տայ: Պիտի ընտրէ՞ նախկին տրոցկիստ մը, ձեռնհաս, քիչ խանդավառող, յամառ, բայց, որ զուրկ է նախագահական կերպարէ մը, որ (թերեւս անճարակութեամբ) պիտի փորձէ լուծել երկրին հարցերը եւ որ վստահութիւն եւ յարգանք կը վայելէ արտասահմանի: Կամ, կրկին պիտի ընտրէ հրապուրող ստահակ մը, քարիսմա ունեցող եւ անհնախատեսելի, որ չամաչի կլլացնել եւ կը յուսահատեցնէ նոյն քան իր բարեկամները որքան հակառակորդները, երկրին մէջ եւ արտասահմանի:

Թ. Ա. Թ.

Մեսրոպ առաջնորդանիստ մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ համերգը 26 արհեստավարժ երաժիշտներէ բաղկացած Սէրբհատ խումբին, որ չուրջ տասը տարիներէ ի վեր ամէն տարի Գերմանիոյ բազմաթիւ քաղաքներու մէջ համերգներ կու տայ:

Գերմանիոյ Առաջնորդութեան Մշակութային Ցանճնախումբին նախաձեռնութեամբ ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի եւս կազմակերպուած հանրի, այս տարի եւս կազմակերպուած համերգը ղեկավարեց Էտուար Թոփչեան, Հայաստանի Ֆիլհարմոնիի ղեկավարը: Ասոր ներկայացուց կատարներ՝ Կոմիտասէն, Ամրամազանէն, Սթրավինսքիէն, Շուլպերթէն ու Մահլէրէն, հիացում պատճառելով հայ եւ գերմանացի երաժշտասէր լսարանին, որ եկած էր մեծ բազմութեամբ: Ասոր երկու դիշեր հիւրը եղաւ Առաջնորդութեան եւ մեծարուեցաւ համայնքայիններու կողմէ:

● Մարտ 16–ին ՀՀ Գերմանիոյ դեսպանուհի տիկին Կարինէ Ղազինեան Քէօլնի իր այցելութեան առաջին բաժինը յատկացուցած էր Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան: Առաջնորդին, Թեմական Խորհուրդի առենապետ տոքթ. Սարգիս Քէհեաեանի եւ փոխ–առենապետ Պ. Հերման Օտապաշեանի, ինչպէս նաեւ Հայ Գործարարներու Միութեան առենապետ Պ. Մուրատ Աքեիւզի մասնակցութեամբ տեղի ունեցած կէսօրուան ճաշէն ետք տիկին դեսպանուհին առաջնորդուեցաւ Առաջնորդարան, ուր ան դիմաւորուեցաւ Թեմական Խորհուրդի միւս անդամներուն, Քէօլնի Հայ Մշակութային Միութեան եւ Գերմանիոյ Հայ Կանանց Միութեան անդամներուն կողմէ: Նոյն օրը, երեկոյեան, դեսպանուհին հրաւիրուած էր Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի նախաձեռնած Հիմնադրամի հանդէսին՝ Քէօլնի Մաթէրնուս Հաուզը, որուն Առաջնորդը եւս ներկայ գտնուեցաւ իր հետ ունենալով Գարեգին Արք. Ճագրութիւնեանը: Գարեգին Արք. հանդէսի առաջին բաժինին մէջ կարդաց Ամենայն Հայոց Հայրապետ Գարեգին Բ.ի ողջոյնի խօսքը Հիմնադրամի կազմութեան առթիւ, ինչ եւս յանուն Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան ողջունելով ու շնորհաւորելով Հիմնադրամի գաղափարը, որ կը հետապնդէ Գերմանահայոց մշակութային գործունէութեան զարգացման քաջ տալ: Յայտարարեց նաեւ Առաջնորդութեան նիւթական մասնակցութիւնը նորակազմ Հիմնադրամին:

Նոյնպէս խօսք առին ՀՀ Գերմանիոյ դեսպանուհի տիկին Կարինէ Ղազինեան, Կեդրոնական Խորհուրդի առենապետ տոքթ. Շաւարշ Ցովասափեան, Եւրոպահայ Ֆորումի նախագահ Պ. Թորոս Սաղրեան եւ Պ. Ալպէր Սէվինչ:

Հանդէսը գեղարուեստական չատ յաջող բաժին մը ունէր, որու ընթացքին եղան ելոյթ ունեցան Ջուլիակահար Արա Մալիքեան, դաշնակահարներ՝ Սերուժ Գրաճեան եւ Արմինէ Ղուլոյեան, մեներգչուհի Վարդենի Դաւիթեան, արտասանող Նարինէ Խայակեան, Քէօլնի «Նոր Զայն»» երգեակը, ինչպէս նաեւ Մարսէյլէն Կոմիտաս Վրդ. Ցովնանեան, որ ժողովրդական երաժշտութեամբ խանդավառեց ներկաները:

Ց. Գ. – Մարտ 13–ին «Ցառաջ» թերթի մէջ լոյս տեսած «Նամակ Խմբագրութեան» խորագրով Առաջնորդութեան 2002 Փետրուար 27–ին նոյն թերթին մէջ հրատարակած Հաղորդագրութեան առընչութեամբ կատարուած նչումներուն որպէս ծանօթութիւն յայտնենք, որ Գերմանիոյ Հայոց Թեմը ցարդ չէ անդրադարձած իր հասցէին ուղղուած հրապարակային արտայայտութիւններուն, որովհետեւ կը հաւատայ, որ կազմակերպութիւններու միջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւններու լուծման հասցէն ոչ թէ անպայման հրապարակային հաղորդագրութիւններն են, մանաւանդ եթէ անկեղծ, գրական ու լայնախոհ տրամադրութիւն կայ, այլ երկխօսութիւնը:

Մանաւանդ այս օրերուն, երբ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութիւնը կը պատնուի համագերմանական հայ կազմակերպութիւններու հետ երկխօսութեան նոր հանգրուանին, ապագայ համագործակցութեան մը հեռանկարով, փափաքելի է խուսափիլ իրականութիւնները չցոլացնող ու զրգռիչ արտայայտութիւններէ:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆի

Քէօլն, Մարտ 21

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՈՑԻ 200-ԱՄԵԱԿԸ ԿՐՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

— • —

Շաբաթ, Մարտ 23–ի երեկոյեան, Հայ Մշակոյթի Տան «Ժ. Մարանճեան» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ բանաստեղծներու զարնան նուիրուած տարեկան երեկոյթը, այս անգամ Վ. Հիւկոյի ծննդեան 200–ամեակին ձօնուած:

Երեկոյթը կազմակերպողներն էին Կրթնոպլի Հայ Մշակոյթի Տունը եւ Ռոն–Ալփի Բանաստեղծութեան Տունը, մասնակցութեամբ Atelier de poésie du Collège "Les Trois Saules de la Mure"ի: Ներկայ էին բազմաթիւ հանդիսականներ, որոնց մեծամասնութիւնը Ֆրանսացիներ:

Մշակոյթի Տան նախագահուհի Տիկին Մ. Ադամեանի բարի գալստեան խօսքէն ետք, տեղւոյն բանաստեղծական խումբի պատասխանատուն՝ Ժ. Ֆորէսթիէ ներկայացուց գրողին կեանքը եւ ազատատենչ ոգին, որմէ ետք յաջորդաբար ելոյթ ունեցան արտասանողները, նաեւ հայերէնի թարգմանուած քերթուածներով:

Հայ Մշակոյթի Տան անդամները կարդացին նաեւ մեր մեծ բանաստեղծներու գործերը՝ հայերէն ու ֆրանսերէնի թարգմանուած: Այսպէս տողանցեցին Ց. Թումանեան, Ե. Չարենց, Մ. Պէշիկթաշլեան եւ ուրիշներ: Կարելի է յիշել յայտնի Վարդենի Դաւիթեան, արտասանող Նարինէ Խայակեան, Քէօլնի «Նոր Զայն»» երգեակը, ինչպէս նաեւ Մարսէյլէն Կոմիտաս Վրդ. Ցովնանեան, որ ժողովրդական երաժշտութեամբ խանդավառեց ներկաները:

ԳԱՂՈՒԹԻՒՆ ԳԱՂՈՒԹ

ԳԱՀԻՐԷի մէջ, Մարտի վերջաւորութեան իր մահկանացուն կնքած է եղիպտահայ ծանօթ լուսանկարիչ՝ Վան Լէօ, բուն անունով Լեւոն Պօյաճեան, 80 տարեկանին: 1940–էն 50–ական թուականները, չարունակ իր աչխատանոցը բեռցած է եղիպտոսի փողոցներէն հաւաքած մուրացկաններ եւ զանազան խաւերէ անձեր, որոնց դիմանկարը քաչած է ցնցիչ լոյսերու թեքնիքով մը:

տագրին մասնակիցներուն անունները՝ Ռոն–Ալփի Բանաստեղծութեան Տունը, Մարթէզ Կրանժէ, Միչէլ Գալան, Լօրան Մարիէլ–Թրէհիւար, «Լէ Թռուա Սոլ տը լա Միւզ» Գոլէճի Բանաստեղծական Աչխատանոցի աչակերտները՝ Մարիոն Գոլանթինօ, Լորքա, Սէսիլ–Եվ Ռոլէ, ուսուցիչները՝ Գլօտին Լը Պուա, Էրիք Մառչան: Գալով Հայ Մշակոյթի Տան անդամներուն՝ Շ. Մանուկեան կարդաց Վ. Հիւկոյի նուիրուած իր բանաստեղծութիւնը, գեղարուեստական բաժինն մասնակցեցան Պ. Ա. Յակոբեան, Ժ. Ֆորէսթիէ, Անի Մատէն, Պէաթրիս Սթրոփիոն, Անժ Ձերմակեան, Ալպէր Մարգարեան (դաչնակ), Աննա Եղոյեան (մենապար), սիրուած երգիչ ու կիթառիսթ Ժան–Իվ Նիքոլա, ինչպէս նաեւ Լիոնէն յատկապէս հրաւիրուած Նիքոլա Սարիգուլմճեան (չուի), Արուեսեակ Գէորգեան (դանոն). անոնք հրամցուցին գեղեցիկ հայկական մեղեդիներ եւ ժողովրդական նուագներ որոնք արժանացան երկար ծափահարութիւններու եւ գնահատանքի: Երեկոյթը վերջ գտաւ ջերմ մթնոլորտի մէջ:

ՇԱՒԻԼ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Քէօլն, Մարտ 21

ՇԱՒԻԼ

ՍԻԱՄԱՆԹՈՅԻ ԵՐԵԿՈՑԹ

Ապրիլ 24–ի մօտակայ նչումը առիթ մըն էր որ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մշակութային յանձնախումբը յարգանքի երեկոյթ մը կազմակերպէր. այս տարի, Շաբաթ, Մարտ 23–ին, ան հրաւիրած էր տոքթ. Մանուկ Աղամեանը, ներկայացնելու համար իր մեծ մօրեղբօր՝ տարաբախտ գրագէտ–բանաստեղծ Սիամանթոյի կեանքը ու գործունէութիւնը:

Կոկիկ սրահի մը առջեւ բանախօսը աւելի քան մէկ ժամ պարզեց Մեծ եղեռնի կարեւորագոյն զոհերէն, Սիամանթոյի կերպարը: Սկսելով իր ծննդեան տարեթիւէն՝ Ակն 1878–ին մինչեւ իր եղերական վախճանը, ներկաները կրցան հետեւիլ Սիամանթոյի կարճ բայց բեղմնաւոր կեանքի զանազան դրուագներուն, իր ճամբորդութիւններու եւ հանդիպումներու ընդմէջէն. այսպէս, Եղիպտոս՝ ուր կը ծանօթանայ Խաժակին, Զուիցերիա՝ ուր իր ուսումներուն հետ զուգընթաց կը բարեկամանայ Ռուբէն Սեւակի եւ Արշակ Զօպանեանի հետ, Փարիզ՝ ուր կը հետեւի Սորպոնի դասընթացքներուն, Ռումանիա՝ ուր կ'աչխատի ազարակի մը մէջ, Ամերիկա՝ ուր տարի մը կը ստանձնէ Պոսթընի «Հայրենիք»ի խմբագրութիւնը, մինչեւ Թիֆլիս՝ ուր կ'ընկերանայ Սիմոն Զաւարեանի գագաղին: Ու նաեւ թոքախտ վարակումն ու ապաքինումը, Օշական ու Անի այցելութիւնները, Արարատի յայտնութիւնը...

Հայ ժողովուրդի դէմ գործուած մեծ ոճիրին ըմբռնում եւ հերոսական ձայնն է որ կը հնչէ երբ Սիամանթօ կը գրէ. «Անունս է պայքար եւ վախճանս յաղթանակ»: Իր խորհրդապաշտ քերթուածներով, ան կը գտնուի իր սերունդին լաւագոյն ներկայացուցիչներէն: Այդ յարգանքի ցայտուն ապացոյցը պիտի ըլլար, իր ձերբակալութենէն քիչ առաջ, իրեն ի պահու գրական երեկոյթը եւ այդ առիթով, իր դժբախտ ճակատագրի եղբօր՝ Դանիէլ Վարուժանի, ներկայ ընտիր հասարակութեանը ուղղուած այս խօսքերը. «Պատիւ ըրէ՛ք վսեմական քերթողին»:

Շահեկան դասախօսութիւն մը, որ աւարտեցաւ Սիամանթոյի գործերու ընկերվարութեամբ, հայրենի դերասան՝ Ա. գատ Գասպարեանի (*) մեկնաբանութեամբ: Ընդունելութիւն մը առիթ եղաւ յիշատակներու արծարծման:

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱԶԵԱՆ

---

* **CD SIAMANTO :**
Poèmes récités par Azad GASPARIAN
Disponible en écrivant à **M. Atamian**
8, rue Saint-Anne, 76260 Eu

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԼԸ.

ԱՐԹԻՆ ԳՈՆԻԱՑԻ ՄԷՋ

– Ուրեմն աչքերնիդ լոյս, – պատասխանեց Աբիկ, – քանի որ մէկ հատին հետքը գտաք, միւսներն ալ կը գտնէք:

– Իշալլահ:

– Արդեօք կրնա՞մ հասկնալ, թէ որուն հետքը գտած էք:

– Քու բարեկամիդ՝ Ցակոբ Տէր – Ցակորեան:

– Իրա՞ւ կ'ըսես:

– Խմբագիրը հոս եկեր, արհեստը փոխեր է, հէ՞, նաքաչ եղեր է:

– Ես ալ իմացայ առանկ բան մը, – ըսաւ Աբիկ:

– Ծննդավայրն ալ փոխեր է, պոլսեցին էմմիթցիի փոխուեր է:

– Առանկ փոփոխութիւններ չատ եղած են այս տարադրութեան մէջ:

– Իմմիթլի նաքաչ Ցակոբ, գէշ չէ ոստիկանութիւնը խաբել ուղէ, նաքաչ եղաւ, այո՛, ապրելու համար խեղճը ի՛նչ ընէ:

– Նոյնիսկ հասկցանք, թէ ո՛ւր իր արհեստը ի գործ կը դնէ եղեր, ըսելիք չի կայ, տեղն ալ աղէկ ընտրեր է:

– Ո՞ւր կ'աչխատի եղեր, – հարցուց Աբիկ Մուպահեաճեան անտարբեր դէմքով մը:

– Զե՞ս դիտեր կոր:

– Արթի՛ն էֆէնտի, կը կարծէք, որ ես այստեղ բոլոր Հայերուն քէհեան եմ:

– Սուլթան Սէլիմի մզկիթին մէջ կ'աչխատի կոր եղեր:

Աբիկ չպատասխանեց:

Արդարեւ, լրտեսին բոլոր ըսածները ճիշդ էին:

Ցակոբ Տէր – Ցակորեան իբրեւ նաքաչ կ'աչխատէր Սուլթան Սէլիմի մզկիթին մէջ:

Մզկիթին ներկարարներուն պետը, Օնիկ Նշանեան, իրեն առաջարկած էր այդ գործը, եւ Ցակոբ ընդունած՝ թէեւ առանց արհեստը գիտնալու՝ թէ՛ ապրուստի մէջոց մը ունենալու համար եւ թէ՛ աչք ըլլալէ ազատելու համար:

Առաջին օրերը, բնականաբար, դժուարութիւն կրած էր իր այդ ներկարարի արհեստին մէջ, բայց բարեբախտաբար Նշանեան արհեստին տեղեակ էր եւ իր բարեկամին ձախաւորութիւնները կրցած էր դարմանել, եւ նոր արհեստաւորը վարժաց – կամաց եղած էր «Իմմիթլի նաքաչ ուստա Ցակոբ»:

– Տեսա՞ր, որ ամէն բան տեղն ի տեղօք իմացեր եմ, – ըսաւ լրտեսը:

– Ուրեմն Ցակոբ արդէն ձերբակալա՞ծ է, – հարցուց Աբիկ, որ գիտէր, թէ իր բարեկամը ծակուած էր այդ միջոցին:

– Ո՛չ տակաւին, – պատասխանեց լրտեսը:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ չաբաթէ մը ի վեր գործի չի դար կոր:

– Կ'երեւայ, որ հիւանդ է, – դիտել տուաւ Աբիկ:

– Զեմ կարծեր, պարզապէս իմ հոս գտնուիլս իմացած է ու տեղ մը պահուըտած է, իր թնակած տունն ալ գտանք:

– Ուրեմն ամէն բան կարգին է...

– Բայց քանի մը օր առաջ տունէն ելեր է՝ «ես Պէյէմէտիք պիտի երթամ» ըսելով:

– Կրնայ ըլլալ, որ ճիշդ ըլլայ, անանկ դիտաւորութիւն մը ունէր:

– Ոստիկանութիւնը անմիջապէս հեռագրեց Պէյէմէտիք եւ պատասխան առին, թէ այդպիսի մէկը չի գտնուիր այնտեղ:

– Թերեւս անունը փոխած է:

– Մենք իրեն կերպարանքն ալ հեռագրեցինք, ինչ որ է, ամէնքն ալ ձեռք պիտի անցընենք, այս մասին կրնաք վրըտահ ըլլալ, ժամանակի խնդիր է: Իսկ դուն պարապ տեղը այդ մարդոց համար պիտի զոհուիս:

– Տակաւին այն գաղափարը ունիք, թէ ես այդ մարդոց տեղերը գիտեմ ու չե՞մ ըսեր կոր:

– Բացարձակապէս համոզուած եմ ատոր:

– Ի՛նչ սխալ կարծիք ունիք եղեր իմ մասիս:

– Մնաք բարով, – ըսաւ Արթին՝ ոտքի ելլելով:

– Ե՞րբ կը մեկնիք, – հարցուց Աբիկ:

– Վաղը իրիկուն, – պատասխանեց լրտեսը:

Յետոյ աւելցուց.

– Դեռ ժամանակ կայ, եթէ ուզես՝ կրնաս հետս Պոլիս գալ:

Եւ հեռացաւ՝ չարաչուք ժպիտով մը:

«Մէյ մը կորսուէր երթար, եւ ձեռքէն ազատէինք» – մտածեց Աբիկ:

Արթին ուղղուեցաւ Նարոյեան Սրբազանի տունը:

Սրբազանը պինքը ընդունեց պաղ կերպով:

Լրտեսը իր մօտալուտ մեկնումը ծանուցանելէ ետքը ըսաւ.

– Սրբազա՛ն, լսեցի, որ դուք հոս Հըրանդ վարդապետ Ցովսափեանի հետ կը նստիք եղեր:

– Ճիշդ է, – հաստատեց Արմաշի վանահայրը:

– Բայց երբեք պինքը հոս, ձեր մօտ չտեսայ:

– Բնականաբար, քանի որ Հրանդ վարդապետ այս միջոցիս Գոնիա չի գտնուիր:

– Ո՞ւր կը գտնուի ուրեմն:

– Գարաման գացած է:

– Այդ վարդապետը, դիտե՞ք, որ լաւ համբաւ մը չունի:

– Տեղեկութիւն չունիմ:

– Հնչակեան է եղեր:

– Զենէ կ'լսեմանար կոր...

(Շար. 201)

(Շար. Ա. Էջէն)

բենց կայանին առընչուած հարցը անհարկի կերպով կը քաղաքականացուի, հակառակ զայն չհարկումի նիւթը չդարձնելու իրենց կանքին:

*
**

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ԼԱՒ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վրաստանի պաշտպանութեան դերասեսչութենէն պատուիրակութեան մը հետ որ Երեւան այցի գացած է, Ապրիլ 5-ին յետադարձ գործակցութեան համաձայնութիւն մը առորոշուած է: Հայաստանի դինեալ ուժերու սպայակոյտի պետը զօրավար Մխքայէլ Յարութիւնեան ըսած է թէ հայկական կողմը չէ ջատած է որ չհաղորդուած է Վրաստանի կայունութեան պահպանումով, քննարկուած է նաեւ Վրաստանի հայութեան վիճակը: Մ. Յարութիւնեան աւելցուցած է թէ հայեւրացական գործակցութիւնը ուղղուած չէ որեւէ երրորդ երկրի դէմ:

Հայկական դինեալ ուժերու առորաբաժանում մը կը մասնակցի Յունիսին Վրաստան տեղի ունենալիք խաղաղական զօրավարժութիւններուն: Իսկ յաջորդ տարի նման զօրավարժութիւն տեղի կ'ունենայ Հայաստանի մէջ:

Հայեւրացական բարեկամական յարաբերութիւնները նիւթ եղած են Վրաստանի Խորհրդարանի նախագահ Ն. Բուրջանաձի կողմէ ալ. ան տեղեկանալով որ Ապրիլ 3-ին Հայաստանի Ազգային Ժողովը փակ նիստ մը քննարկած է վրացեւամերիկեան զինուորական գործակցութեան հարցը եւ անոր յարգանքով վերաբերելու մեծամասնութեան կեցուածքը, ըսած է թէ նման քննարկում ամէն խորհրդարանի իրաւունքն է: Ան բացառած է Հայաստանի Ազգային Ժողովին կողմէ Վրաստանի ուղղուած որեւէ որոշումի կարելիութիւն: Իր կարծիքով՝ Հայաստանի դէպի Ռուսաստան, իսկ Վրաստանի ու Ադրբեջանի աւելի դէպի արեւմուտք կեցուածքը չի կրնար դիրքերու հակադրութեան պատճառ ըլլալ:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՋԱԻԱԽՔ ԱՅՑԸ

Հայաստանէն պատուիրակութիւն մը Ապրիլ 5-ին երկօրեայ այցով գացած է Ջաւախքի չրջանը: Անոնք դռնփակ հանդիպում ունեցած են չրջանի նահանգապետին հետ. ապա հանդիպած են նաեւ տեղացի հայութեան ներկայացուցիչներուն:

*
**

ՄԱԿ-Ի ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԱՐՏԱԳԱՂԹԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ապրիլ 5-ին ՄԱԿ-ի Երեւանի գրասենեակին մէջ տեղի ունեցած է Հայաստանէն ապօրինի գաղթի նիւթով կլոր սեղան մը, մասնակցութեամբ կառավարութեան, միջազգային կազմակերպութիւններու, դեսպանատուներու, հանրային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն: Ըստ գրասենեակին պատրաստած տեղեկագրին, 1991-էն այսօր, Հայաստանէն օրինաւոր ու ապօրինի ճամբով աւելի քան 800 հազար հոգի արտագաղթած է: Տրուած են նաեւ փաստեր այն մեկնողներուն մասին որոնք առանց լաւ մը տածելու գործած են ու յետագային ծանր վիճակի մատնուած, երբեմն նոյնիսկ վերադարձի միջոց չունենալով: Այդ երեւոյթին որպէս դարման, կարեւոր նկատուած է երկրին մէջ աղքատութեան նուազումը, պատշաճ աշխատավարձերով աշխատանքներու ստեղծումը:

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ
Մայր Տաճարի
Տիկնանց Յանձնախումբը

սիրով կը հրաւիրէ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ-ւան առիթով մեծարանքի հանդիսութեան

կիրակի, Մայիս 26, ժամը 15·30ին

«Նուրհան Թրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Գեղարուեստական յայտագիր, խօսք, նուագ, երգ, արտասանութիւն, համեղի անակնկալներ եւ հիւրասիրութիւն

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

- *Մայր Տաճարի գրասենեակ՝* 01·43·59·67·03
- *Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝* 01·46·62·01·29

Մասնակցութիւն՝ 10 եւրօ

UGAB — PARIS

CONFERENCE

le vendredi 12 avril à 20h30
le
CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
organise **une conférence**
autour des travaux de
deux historiens :

ALINA NICHANIAN
Les Arméniens d'Azerbaïdjan pendant la Première Guerre mondiale
et
VAHE TACHJIAN
La France et sa politique de peuplement au Levant : Minorités chrétiennes et contrôle de territoires (1919-1930)

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Voyage en Arménie

Du 26 mai au 7 juin
organisé par la Section **Leola Sassouni** du Bd. Oddo.

Hébergement à l'Hôtel DVIN** en chambre double et deux nuits au Karabagh chez l'habitant.

Transport en bus confort pour les excursions.

Tarif 1296 euros (8 500 francs)

Ce prix comprend le vol aller-retour, les taxes d'aéroport, l'hébergement en pension complète, les excursoins, le visa. Ce prix ne comprend pas le déjeuner et le dîner du 7ème jour (journée libre), le déjeûner du 11ème jour (journée libre) et l'assurance annulation.

Pour de plus amples renseignements téléphoner à Mme Tedjirian :
04 94 32 11 87

ou Mme Gonoyan :
04 91 89 22 18

*
**

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչէ Սեբաստ - Լիվրիի Տիրուհի Մխաքեան մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Տիկին Մեհնէշեանի մահուան առթիւ.-

ԵԻՐՕ

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Աւագեան 50, Տիկին Ալանեան 100, Տիկին Պալչիօղլու 50, Պալեան ընտանիք 210, Տէր եւ Տիկին Անթօ Պալեան 150, Տէր եւ Տիկին Փիէր Պէյքալեան 100, Տէր եւ Տիկին Կանեօ 30·49, Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Կոնքէսէր 50, Տէր եւ Տիկին Սերժ Մըլեան 35, Տիկին Թանկէթ Մանուտեան 50, Մաթոսեան ընտանիք 150, Տէր եւ Տիկին Նթուրութեան 20, Տիկին Նթուրութեան 20, Պր. Ժերար Փափազեան 20, Տէր եւ Տիկին Սուլթանեան 50, Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան 50, Տիկին Զիւքարօ 20:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԻ ՏՈՒՆ

La MCA a le plaisir de vous inviter
à la
CONFERENCE
« ARMENIE : LE BLOCUS, L'EXODE ET LA SOLUTION DU PROBLEME »
par ALBERT ANDONIAN
Ecrivain

VENDREDI 12 AVRIL à 20h45
ENTREE LIBRE

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը, նոր Տարուան եւ Ծնունդին առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է ԻՒՂԱԳԻՆի հետեւեալ նուէրները.-

Ա. ՅԱՆԿ

ԵԻՐՕ

Օր. Մոնիք Մխքայէլեան 20, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պէրպէրեան 40, Տիկին Մարիամ Քանթարճեան 35, Տիկին Ժ. Պաթմանեան 30, Տիկին Արփինէ Սերոբեան 35, Տիկին Ալիս Մոմճեան 77, Պ. եկի Գուզուբաշլեան 160, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մէյլէմէճեան 40, Տիկին Մարի Պողոսեան 150, Տիկին Ժիւլի Եալընզեան 50, Տէր եւ Տիկին Արմէն Մուրատեան 35, Տէր եւ Տիկին Անարէ Պուրժէ 35, Տէր եւ Տիկին Ձէյմս Զամիչ 30, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Նուրեան 31, Տէր եւ Տիկին Մխըրեան Տէրտէրեան 35, Պ. Շաուլ Պայրամեան 15, Պ. Վահէ Տամլա 100 Տիկին Աբրիէնն Տէրտէրեան 8, Տիկին Լ. Սրմաքէչեան 150, Մոքոսեան ընտանիք 20, Տէր եւ Տիկին Ա. Զիւրիւքճիչեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժողէֆ Անքաճեան 30, Տէր եւ Տիկին Հանրի Սարաֆեան 25, Տիկին Հանրի Ֆուժըրուզ 10, Տէր եւ Տիկին Գարբիէլ Ասաքելեան 30·49, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Հաքպիլէն 20, Տիկին Վարդիկ Հուպուեան 30, Պ. Էվլիա Փանարմօ 46, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Պօղոսեան 40, Տիկին Երուանդ Փափազեան 70, Տէր եւ Տիկին Փիէր Զաթալեան 15·24, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Փանոսեան 31, Տէր եւ Տիկին Շահին Ադայեան 100, Տիկին Սոնա Պուտաքեան 310, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թաթիկեան 25, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Շահվէկեան 80, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Տէր-Յակոբեան 30, Պ. Նուպար Դաւիթեան 35:

(Շար.)

ENSEIGNEMENT

PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE / ECRITURE

DE L'ARMENIEN

STAGE DE CINQ JOURS

du 15 au 19 avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, Boulevard Jourdan, 75014 Paris

Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire

Madame Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours

INSCRIPTIONS :
Association MACHTOTZ : 01 47 50 97 51

- Les résidents de la Maison d'Arménie peuvent participer à ce stage, dans la limite des places disponibles
- Les enseignants des écoles sont cordialement invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Colonie de Vacances

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans
(1988 à 1995)

du mercredi 3 au mercredi 24 juillet
à Ancelle (Hautes Alpes) dans un nouveau cadre

SEJOUR ADOS

séjour mixte pour les jeunes de 15 à 17 ans
(1985 à 1987)

du samedi 27 juillet au samedi 10 août

Activités : tennis — équitation — randonnées — rafting — vtt etc...
Animations arméniennes : chants — danses — histoire et traditions etc...

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

La Colonie de l'UGAB cherche des Animateurs pour juillet — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

Pour tous renseignements veuillez contacter
UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni, 75016 PARIS
☎ 01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 10
MERCREDI
10 AVRIL
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·403 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77' ANNEE — N° 20·403

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԿՐԿԻՆ

Հայեւթուրք հաշտութեան վիժած յանձնախումբին չորս հայ անդամները՝ Հ.Հ.Շ. նախագահ եւ Արտաքին գործոց նախկին նախարար Ա. Արզուման-եան, դեսպան Դ. Յովհաննիսեան, Մոսկուայէն քաղաքագէտ Ա. Միհրանեան եւ ԱՄՆ-էն Հայկական համագումարի նախկին նախագահ Վ. Գրիգորեան Ապրիլ 8-ին Երեւանի մէջ նոր հանդիպում մը ունեցած են: Անոնցմէ մէկը որ չէ ուզած որ անունը հրապարակուի, ըսած է թէ չա կը փափաքին նախկին նախաձեռնութիւնը չարունակել, բայց ատիկա թրքական կողմէն կախում ունի: Նոյն անձը ըսած է նաեւ թէ այդ կողմին հետ իրենց հակադրութիւնը ծագեցաւ 1915-ի ցեղասպանութեան մասին միջազգային պրպտում մը դիմելու հարցէն: Արդարեւ, պահանջուած էր որ քննուի թէ 1915-ին կրնա՞յ կիրարկուիլ ՄԱԿ-ի 1948-ի ցեղասպանութեան պայմանագիրը: Այդ քննութիւնը պիտի ընէր Նիւ-Եորքի մէջ գործող մարդկային իրաւունքներու կազմակերպութիւն մը: Սակայն, թուրք անդամները յանկարծական որոչումով մը անոր դիմելով ըսած էին որ չհատարէ այդ քննութիւնը:

Յանձնախումբին մասին վերջերս տեղեկութիւն հասած էր թէ ան կրնայ չարունակել գործունէութիւնը տարբեր անունի մը տակ:

ՀԱՑԵՐՈՒ «ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ»Ը ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐՈՒ ՄԷՋ

Թրքական պետութեան վերնախաւը ոլոր եւ կոտրածներու նիւթին մէջ մինչեւ այսօր կիրարկուող լռութիւնը փոփոխութեան ենթարկել: Աւորը յաջորդ քայլն ալ կը նախատեսէ «կարծեցեալ ցեղասպանութեան» պնդումներու նիւթին ընկերային դիտութիւններու եւ պատմութեան դասագիրքերու մէջ տեղ տալ, ինչպէս կը գրէ «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը (Ապրիլ 7):

Այդ մասին պարբաստութիւնը պիտի ընէ Կրթական նախարարութիւնը, մասնակցութեամբ՝ Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդին: Մինչեւ որ դասագիրքերը պարբաստուին, այդ ճիւղերու ուսուցիչները յատուկ պիտաժողովներու, վարժընթացներու պիտի հետեւին:

Նոյն աղբիւրը կը նշէ թէ կարգադրութեան նպատակն է նոր սերունդին «պատմական իրողութիւնները սորվեցնել ճիշդ աղբիւրներէ»: Այլ խօսքով՝ այդ աղբիւրները պիտի բացատրեն հայեւթուրք հաղարամեայ բարեկամութիւնը որ հայկական ջոմլիէններու ապստամբութիւններով ու ցեղասպանութեան մինչեւ այսօր չարունակուող պնդումներով ընդմիջուած ու տուժած է:

Թերթը կուտայ նիւթին մասին նախատեսուած բաժիններու խորագիրներն ալ· «Ի՞նչ է ցեղասպանութիւնը, 1915 Ապրիլ 24-ը ցեղասպանութեան օ՞րն է, Տեղափոխութեան պատճառներն ու առաջին կիրարկումները, Ի՞նչ է Տեղափոխութեան (տարագրութեան) օրէնքը, Հայ բնակչութեան թիւը տարագրութենէն առաջ ու յետոյ, Տեղափոխուած Հայերու կարգը-ներուն գոհացումը եւ այդ նպատակով եղած ծախքերը, Տեղափոխուած Հայերու վերադարձումը, ՄԱԿ-ի 1948-ի Ցեղասպանութեան պայմանագրութեան լոյսին տակ հայկական պնդումները, Արեւելեան Անատոլուն Հայերու հայրենի՞քն է»:

ԱՆԳԱՐԱ Ի՞ՆՉ Կ'ԸՆԷ ԱՌԱՆՑ ՀՐԷԱԿԱՆ ԼՈՊԻԻՆ

Թուրքիոյ վարչապետ Պ. Էճեվիթի կողմէ Իսրայէլի ուղղուած ցեղասպանութեան ամբաստանութիւնը Իսրայէլի, ԱՄՆ-ու քաղաքական շրջանակներէն ու հրէական լոպիէն զատ, քննադատութեան դուռ բացած է թրքական մամուլին ալ: Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան ջանքերով որոշ «սրբագրութիւն» մը կատարելով հանդերձ, Պ. Էճեվիթ թիրախ կ'ըլլայ մամուլին հեգնական արտայայտութիւններուն եւ քննադատութիւններուն: Յօդուածագիրներ խնդրոյ առարկայ կ'ընեն անոր մտաւոր առողջութիւնը, տարիքը, եւ այլն, հասկընելով որ այլեւս անկարող է նման պատասխանատու պաշտօն վարելու:

Այդ լրագրողներէն մէկը ըսածին որպէս փաստ կը մէջբերէ Աֆղանիստանի վարչապետին Անգարա այցին ընթացքին Պ. Էճեվիթի դինք ծանօթացնելու համար գործածած սահմանումը: Թուրք վարչապետը Աֆղանիստանի իր պաշտօնակիցը որակած է «Աֆղանիստանի ընդհանուր տնօրէնը»...:

Իսրայէլի հասցէին Էճեվիթի կողմէ ցեղասպանութեան ամբաստանութիւնը պատճառ է որ հրէական լոպիէն եւեք թուրք լրագրողներն ալ չեչտեն թէ ԱՄՆ-ու Հրեաները որքա՞ն գործօն դեր կատարած են մինչեւ այսօր Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի բոլոր ջանքերուն դէմ: Անոնք չատ ձախորդ արտայայտութիւն կը նկատեն Էճեվիթի ուղեցածը, յատկապէս Ապրիլ 24-ի այսքան մօտ թուականի մը:

«Հիւրրիյէթ»ի գլխաւոր խմբագիր Օ. Էքչի «Ապրիլ 25-ը կը մօտենայ» խորագրուած դրութեամբ մը (Ապրիլ 6) չեչտելով վերոնշեալ կէտերը, կ'եզրակացնէ· «Այսօր հրէական լոպիները եթէ ըսեն «Քանի որ Իսրայէլի մէջ անմեղներ սպանողող անձնասպանութեան մարտիկներու արարքը հաշտ աչքով կը դիտէք ու մեզ չարդով կամբաստանէք, հրամմեցէ՛ք, Հայերու դէմ ցեղասպանութիւն կատարած չըլլալու մէր տեսակէտը դուք բացատրեցէք աշխարհին», այն ատեն պիտի հասկնանք»:

*
**

ՀՐԷԱԿԱՆ ԼՈՊԻՆԵՐՈՒՆ ԶԱՅՐՈՑԹԸ

Թուրքիոյ վարչապետին վերոնշեալ արտայայտութիւնը պատճառ եղած է որ ԱՄՆ-ու հրէական բոլոր լոպիները միանալով չատ ծանր երկու նամակ ղրկեն իրեն: Հոն կ'ըսուի· «Տարիներով փրկ-ի դէմ պայքարող Թուրքիան եւս, անմեղ-ներ սպանող այդ կազմակերպութեան դէմ տարբեր բան չէր ըրած»: Նամակագիրները նշած են նաեւ թէ Էճեվիթի կողմէ գործածուած «ցեղասպանութիւն» որակումը «խոր յուսախաբութիւն» պատճառած է իրենց:

Հակառակ թուրք վարչապետին սխալ հասկցուած ըլլալու չքմեղանքին, հրէական լոպիները գոհացում չեն զգած ու Թուրքիոյ Ուաշինկթընի դեսպանատունը Ապրիլ 8-ին յատուկ «ներողութեան ժողով» մը կազմակերպած է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՃՐՄԵՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 8 / 9)

ՋԱԼԱԼԱԲԻ ՊԱՀԱՆՋԸ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ Է

Ջալալաբ այցէ պացած հայաստանեան պատուիրակութենէն վարչապետի խորհրդական Ս. Մարգսեան Ախալցխայի մէջ յայտարարած է թէ Ջալալաբը ոչ թէ ինքնավարութիւն կը պահանջէ, այլ վարչատանի կազմին մէջ ինքնակառավարում, ինչ որ չի հակասեր երկրին տարմանադրութեան: Աւելցուցած է թէ լրատուիւանները իրականութեան չհամապատասխանող լուրեր կը տարածեն եւ բուն խնդիրը Ջալալաբի մէջ չէ, այլ անոր չուրջը:

*
**

Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆ – Ս. ԻՎԱՆՈՎ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան Ապրիլ 8-ին Մոսկուայի մէջ հանդիպում ունեցած է ռուս իր պաշտօնակիցին հետ: Երկու նախարարները քննարկած են հայեւռուս զինուորական դործակցութեան զարգացման հեռանկարները եւ հաւաքական ապահովութեան պայմանադրին չրջանակին մէջ երկու պետութիւններու միասնական աշխատանքին հարցերը: Անոնք անդրադարձած են նաեւ Հայաստանի պետական սահմանին պահպանութեան առընչութեամբ գործակցութիւնը առաւել արդիւնաւէտ դարձնելու նիւթին:

*
**

ՎԻԵՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԴՈՐԻՍԻ ՄԷՋ

Քաղաքապետ Ժ. Ռըմիինէի գլխաւորութեամբ Վիեննէն պատուիրակութիւն մը այցի գացած է զուգորդ քաղաքը Գորիսը· պատուիրակութեան մաս կազմած են քաղաքային խորհուրդէն Դանիէլ Մարգարեան, Սիրվարդ Սեթեմեճեան, Վիեննի Մշակոյթի տան տնօրէնը Փաթրիք Զոպանեան: Անոնք այցելած են քաղաքին պատկերասրահը, ուսուցչի տունը, «Կարին» օտար լեզուներու հիմնարկը, Տաթեւի համալիրը: Գորիսի թիւ 5 մանկապարտէզը որ վեց տարիէ ի վեր կը վայելէ Վիեննի քաղաքապետարանին հովանաւորութիւնը, ընդունած է հիւրերը: Յօժելով իրենց այցին մասին, Վիեննի քաղաքապետը խոստացած է Ֆրանսայի մէջ չուկայ դնել Գորիսի հիւսուածեղէնի դործատան արտադրութեան եւ միասնական ջանքերով հոն կառուցել փոքր պանդոկ մը եւ ջրելակարակայան:

*
**

ԳԻՄՐԻի ԱՊԱԿիի ԳՈՐԾԱՏԱՆ ՏՆՕՐԻՆԸ ԿԸ ՓՆՏՌԻ

Ամիսէ մը ի վեր «Գիւմրի ապակի» ընկերութեան աշխատակազմն ու պետական տեղական մարմիններ կը փնտռեն դործարար Տիգրան Մարտիրոսեանը: Ան անծանօթ հանդամանքներու մէջ մեկնած է քաղաքէն, առանց վճարելու 150 հոգիի աշխատավարձը, չուրջ 12 միլիոն դրամ (20 հազար տոլար), դործածուած կազին 80 միլիոն դրամի պարտքը եւ անհատներու, կազմակերպութիւններու մուրհակները:

Տ. Մարտիրոսեան դիմբեցի է. վերջին չրջանին Ուկրանիայէն վերադարձած է

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ՇԱՐՈՆ ԵՐԿՈՒ ՔԱՂԱՔ ՊԱՐՊԵՁ, ՄԱՍԱՄԲ

ՉԻ ԲԱՒԵՐ, ԿԸՍԷ ՊՈՒՇ

Շարոն, մասամբ տեղի տուաւ ԱՄՆ-ու պահանջին եւ իր ուժերը քաշեց Քալքիլիայէն եւ Թիւլքարէմէն, բայց, երկու քաղաքներն ալ պաշարուած կը մնան: Պուչ չէ ծածկած իր բարկութիւնը, որովհետեւ չէր կրցած ընդունիլ որ, ոեւէ մէկը, թէկուզ Իսրայէլի վարչապետը կըրնայ ընթացք չտալ իր հրահանգին եւ թէ երբ կ'ըսէ «անյապաղ», կը նշանակէ անյապաղ: Այդ իսկ պատճառաւ այս մասնակի պարպումը, որ խորքին մէջ իրական պարպում ալ չէ, չի գոհացներ Միացեալ Նահանգներու նախագահը եւ ոչ ալ Եւրոպան: Այս վերջնոյն անունով, Յաւիէ Սոլանա դիտել տուաւ որ «իսրայէլեան գործողութեան աւարտին, կըրնանք մենք մեզ գտնել առանց պաղեստինեան իշխանութեան» եւ աւելցուց որ այդ իշխանութեան բնակչութիւնը չատ դժուար, չըսելու համար անկարելի կը դարձնէ որեւէ հրադադարի գործադրութիւն: Փարիզի մէջ, Շիրաք ընդունած է Իսրայէլի դեսպանը, Ապրիլ 8-ին, եւ հանդիսաւոր կերպով կոչ ըրած որ պաշտամունքի բոլոր վայրերը, անոնք ըլլան քրիստոնեայ, մահմետական թէ հրէական, յարգուին: Ակնարկութիւնը կը վերաբերի, անշուշտ, Բեթղեհէմի Ս. Ծընունդեան Մայր Տաճարին, որուն կացութիւնը աւելի քան ողբերգական է, հրդեհ մըն ալ ծագած էր Ապրիլ 8-ին: Եկեղեցւոյ պաշարումը կը տեւէ ութ օր է եւ երբ Պաղեստինցի մը փութացած է կրակը մարելու համար, տեղն ու տեղը սպաննըւած է իսրայէլացի անձայփերի մը կողմէ, ինչպէս կը նկարագրէ Լիպերասիոնի թղթակիցը, Ապրիլ 9-ին: Դեռ կ'աւելցընէ որ մարմինն ալ հոն մնացած է, որովհետեւ Իսրայէլացիք սկսած են կրակ բանալ հասնող հիւանդատար կառքերուն

(Շար·ը Դ· էջ)

հոն ու ապակիի գործատունը կրկին արտադրութեան անցընելու ձեռնարկած: Բաժնեթուղթերուն պետական մասը գրնած է, ներդրումներ ըրած, աշխատատեղիներ բացած:

Մարտի սկիզբէն գործատան աշխատողները բողոքի դիմումներ յղած են բոլոր առեանններուն, դժգոհելով անվճար աշխատավարձերուն, ապօրինի կերպով ծախուած կազմածներուն մասին: Հարցը յանձնուած է դատարան:

*
**

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՄԷՋ ԽԱՉՔԱՐի ԲԱՑՈՒՄ

Ախալքալաքի Կորխ գիւղին մէջ Ապրիլ 7-ին բացումը կատարուած է խաչքարի մը որ պատրաստուած է նոյն գիւղէն ներկայիս մոսկուաբնակ գործարար՝ Վաչագան Բախինեանցի միջոցներով: Բացումին ելոյթ ունեցողները Մոսկուա ապրող գործարար իրենց միւս գիւղակիցներուն կոչ ըրած են կարելի չափով հոդալու գիւղին կարիքները: Շեչտած են մասնաւորաբար ոռոգման ջուրի եւ դպրոցական նոր չէնքի պահանջը:

ՊՈԼՍՈՅ ՇԻՇԼԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՀԱՐԻՒՐՆԵՐԸ

Պոլսոյ Շիշլի թաղամասին հայկական գերեզմանատունը ունի Մատուռականներու եւ արուեստագէտներու բաժին մը. հոն ամփոփուած են ազիւնները, իրենց վաստակով գաղութին ու նաեւ երկրին նկատելի ծառայութիւն մատուցած հայերու: Վերջերս, ենդի դէմի բնակիչ այդ դէմքերէն չուրջ հարիւրեակ մը ներկայացնող հատոր մը լոյս տեսած է Պոլիս: Մեծադիր, գեղեցիկ կողքով, ուշագրաւ հատոր մը որ մեծ մասով պատուէն է պոլսահայ արդի գրականութեան ծանօթ դէմք՝ Երուանդ Կոպէլեանի մրջիւնի աշխատանքին: Աշխատանք, որ կ'ընդգրկէ նչեալ մարդի անուններուն ցանկագրութիւնը, երբեմն կարաւած չիրխմներ վնտռտելու, յայտնաբերելու գործը, ապա կենսագրական տեղեկութիւններու պատրաստութիւնը, մէկ խօսքով՝ հատորին խմբագրութիւնը:

Աւելի քան 200 էջնոց հատորը երկլեզու է. հայերէն եւ թրքերէն: Շատ քիչ բացառութեամբ կենսագրականներուն ընկերացած են դէմքերուն լուսանկարները որոնք ափսոսալի է որ չատ ցած որակի են:

Հատորը կը բացուի Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքին գնահատանքի խօսքով, ուղղուած՝ գերեզմանատան պատասխանատու մարմնին որ նման գաղափար յղացած է 1700-ամեակին առթիւ ու մշտաւորականներու թաղին համար նոր չքամուտ մըն ալ կառուցած: Մեսրոպ Արք. մեծապէս կը գնահատէ հատորին հեղինակը որ այս աշխատասիրութեամբ կ'անմահացնէ Պոլսոյ հայ մատուռականներու Շիշլի հանգչող խումբը: Այս գործը նահատակնը մտածել կուտայ այն զանգառումին, կամ մոռացումին մասին որ հատորը հրապարակ գրած է առանց հեղինակի նչումի:

Ինք, հեղինակը, «գեղեցիկ եւ անհրաժեշտ նախընթաց» կ'որակէ նման հատորի մը պատրաստութիւնը: Պատրաստութեան աշխատանքին մասին գաղափար մը տալու կը բաւէ հետեւեալ մէջբերումը. «Ամէն անգամ որ կանգ առինք թանկագին անձնաւորութեան մը համեստ կամ անխնամ ձգուած շիրիմին առջեւ ու նայեցինք իսկ յաճախ դժուարացանք գտնելու դամբարանը կամ հողակոյտը անոնց որոնք իրականութեան մէջ մեր փառքը կը կազմեն: Անհամար օրինակներ կրնանք տալ այդ մասին. ինչպէս երկար աշխատանքներէ ետք կրցանք գտնել շիրիմը Պոլսոյ Գեղարուեստից վարժարանի հիմնադիրներէն անմահ վարպետ Բանդակագործ Երուանդ Ոսկանի որուն հողակոյտին վրայ գետեղուած քիթեղի կտոր մը, անունը եւ մականունը կրող, մահուան թուականին հետ, խոնարհ անկիւնի մը մէջ»:

Նոյնը եղած է պարագան Ն. Ռուսինեանի չիրխմին ու Ե. Կոպէլեան կ'ըսէ թէ նոյնն է պարագան երդիծաբան Ց. Պռոնեանի որուն չիրխմը անյայտ կը մնայ Օրթագիւղի մէջ:

Շիշլիի գերեզմանատան յանձնախումբին տարաշրջութեամբ 2 էջնոց գրութիւն մը կուտայ պատմական տուեալները: Հաստատութիւնը 137 տարուան անցեալի տէր է. կերպով մը յաջորդած է Բանկալթիի մէջ գոյութիւն ունեցած նախորդ գերեզմանատան մը ուր 1865-էն թաղումները արգիլուած են եւ հայութեան տրամադրուած է Շիշլիի մէջ 200 քառակուսի մեթրնոց առաջին վայրը մը: Նոյն տարին 50 հազար քառակուսի մեթրնոց ներկայի տարածքը կը տրուի, Պոլսոյ 69-րդ պատրիարք Պօղոս Թաքթաքեանի օրով: 1908-ին կը ձեռնարկուի չրջապատման, բարեզարդումի գործին:

Հատորին մէջ ամփոփուած դէմքերուն մէջ կան մատուռականներ - ուսուցիչ, դրող, բժիշկ, բանասէր, լեզուաբան, փաստաբան, եւ այլն-, արուեստագէտներ - թատերական դէմք, երաժիշտ, նըկարիչ, քանդակագործ, լուսանկարիչ, եւ այլն-, հանրային դէմքեր: Տրուած չատ համառօտ, երբեմն միայն 4-5 տողնոց, կենսագրականներէն փակ կը պարզուի հետաքրքրական երեւոյթ մը. ան հայ գաղութին մասնակցութիւնն է տեղական կեանքին, մատուռական, լեզուական, գեղարուեստի, գիտական ոլորտներուն մէջ: Այլ խօսքով՝ պատրաստուած հատորը ոչ միայն կը լմնցնէ հայ համայնքին, հայութեան ծառայած անձնաւորութիւններ, այլեւ՝ նախ Օսմանեան կայսրութեան, ապա Թուրքիոյ հանրապետութեան:

Նկատի առնուած խումբին ամէնէն «հին»երն են Նահապետ Ռուսինեան (1819 - 1876), կայսերական բժշկական վարժարանի դասախօս տոքթոր Ստեփան Փաշա Ալանեան (1822 - 1901) եւ արքունի նուագապետ Յովհաննէս Ճէլեան - Գալուստեան (1826 - 1882): Տալու համար քանի մը անուն, կարելի է նչել դիւզպիր Յակոբ Մնձուրին, «Մարմարա»յի հիմնադիր Սուրէն Շամլեանը, նկարիչ-քանդակագործ Երուանդ Ոսկան, «Հայ կին»ի հիմնադիր - խմբագիր Հայկանոյշ Մառքը, Եղիա Տէմիրճիպաշեանը, վիպագիր Զաւէն Պիպեեանը, «Բիւզանդիոն»ի խմբագիր Բիւզանդ Քէչեանը, Սիպիլը, թատրոնի դէմքեր՝ Պինէմէճեաններըը, Ֆէյզիկեաններըը, Աչոտ Մաթեոսեանը, եւ այլն:

Իսկ հետեւեալները համայնքին, հայութեան սահմաններէն դուրս, Թրքական չրջանակին մէջ ալ, յաճախ առաջինի դերով, տեղ ունեցող անձնաւորութիւններ են, ինչպէս վերոնչեալ արքունի նուագապետ Յովհաննէս Ճէլեան - Գալուստեանը որ «Օսմանեան պետութեան մէջ առաջին ստեղծողը եւ կազմակերպողը եղած է արեւմտեան առումով փողերախնդրի»: Օննօ Թունչ (1949 - 1996) անոր հեռաւոր հետեւորդն է կերպով մը, որուն համար կ'ըսուի թէ Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմնադիրէն ի վեր երկրին հասցուցած ամէնէն արժէքաւոր արուեստագէտներէն է, թեթեւ երաժշտութեան մարդին մէջ:

Այսօր քանի՞ հոգի գիտէ, կամ կը յիշէ որ հայ բառարանագիրներու չարքին մէջ կայ Պետրոս Կարպետեան (1872 - 1937) մը որ երկար տարիներ պաշտօնավարած է որպէս Թրքերէնի ուսուցիչ, Սկիւտարի մէջ հիմնած իր անունով վարժարանը եւ պատրաստած Օսմաներէն - հայերէն մօտ 50 հազար բառով քառարանը: Նոյնն է պարագան Ստեփան Կուրտիկեանի (1867-1944) որ «նկատուած է Պոլսոյ ամէնէն կարող թրմագէտներէն մին, վայելած է մեծ հեղինակութիւն թուրք պետական եւ կրթական շրջանակներու մօտ»:

Այս երկուքին յետնորդներէն է Յակոբ Մարթայեան (1895 - 1979) որ կարեւոր մասնակցութիւն ունեցած է հանրապետութեան հիմնումին յաջորդած թրքական գիտական աշխատանքներուն, ներկայ դնումելով թրքերէնի լեզուական առաջին համաժողովին (1932): Թուրքիոյ հանրապետութեան առաջին չրջանին հետք ձգած «հան» մըն է Վահրամ Զէրչեան (1888 - 1975) որ գեղագրութեան մեծագոյն գնահատուած ուսուցիչ ըլլալուն զատ, ծանօթ է որպէս Հանրապետութեան հիմնադիր Մ. Քէմալի «Աթաթիւրք» պաշտօնական ստորագրութեան գեղագիրը:

Հայկական թատերական հարուստ անցեալէն անուն մըն է Զապէլ Հէքիմեան (1857 - 1938) որ 1885-ին Մնակեանի հիմնած Օսմանեան թատերախումբին առաջին դերասանուհին կ'ըլլայ: Մնակեանի նոյն խումբէն է Պետրոս Պալթազար (1866 - 1953) որ նոյնպէս մեծ համակրանք վայելած է, յատկապէս «Լէվլէպիճի Հորհոր»ի ու այլ օփերէթներու դերերով: Նոյն խումբէն ուրիչ անուն մըն է Արշակ Պէնկլեանն ալ (1868 - 1923) որ «անվերապահ գնահատանքին արժանացած է հայ, թուրք, յոյն եւ օտար թատերասէրներուն, անխտիր»:

Շարքը կ'երկարի Թրքական երգի մարդին կարեւոր ներդրումով չատ ծանօթ ու սիրուած դէմք Պիմէն Շէնով (Տէր - Գասպարեան) (1873 - 1943) որ հեղինակ է բազմահարիւր յօրինումներու: Կայ աւելի նոր չրջանէն նչանաւոր Ռամի Հրանդը (Քինքիլեան) 1901 - 1977):

Հատորին ամփոփած հարիւրեակին մէջ եզակի դէմք մըն է Գրիգոր Մխիթարեան (1887 - 1949): «Նշանաւոր Ապտուլահի եղբայրներէն վերջ, հայկական լուսանկարչութեան ամէնէն անուանի վարպետներէն մէկը», ինչպէս ներկայացուած է ան: Կեդրոնականցի այս լուսանկարիչը համբաւաւոր եղած է յատկապէս իր կատարած «ոբթուշ»ներով: «Ան է որ Աթաթիւրքի հանգուցեալ մօր միակ լուսանկարէն իր ոբթուշ-ներով պատրաստած է անոր միակ պաշտօնական կենդանագիրը որ սկսած է գործածուիլ բոլոր հրատարակութիւններուն մէջ»: Ատոր համար ալ արժանացած է մասնաւոր չքանչանններու եւ գնահատագիրներու:

Շատ - չատերէ մոռցուած ու այս հատորին պատրաստութեան չնորհիւ վերայայտնաբերուած մըն է Երուանդ Ոսկան (1855 - 1914): Պէչիկթաչէն, Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեանէն ետք անցած է Հռոմի դեղարուեստի ակադեմիան ու աւարտած քանդակագործութեան բաժինը: Փարիզի մէջ կատարելագործելէ ետք ուսումը, վերադարձած է Պոլիս ու եղած հիմնադիրներէն մէկը Գեղարուեստի առաջին վարժարանին: Քանդակագործութիւն դասախօսած է հոն, նոյն ատեն վարելով պետական թանգարանին տնօրէնութիւնը:

Այլ մարդ, այլ անուն. փրոֆէսէօր Յովսէփ Ճէլալեան (1870 - 1936) Պոլսոյ համալսարանին դեղագործութեան, տարրարանութեան, չրագիտութեան դասախօս եղած է: Բայց առաւել կարեւորը այն է որ ինք Թուրքիոյ մէջ յղացած է կրաքիւս արտադրելու առաջին գաղափարը ու գործադրութեան հետ հիմնած կրաքիւսի «Ասլան» գործատունը: Իրեն սերնդակից մըն է Պերճ Գերեսթէճեան (1870 - 1949) որ անտեսագէտ - վարչագէտ է, բայց թէ օտար լեզուներու տէր. «պատասխանատու պաշտօններու վրայ գտնուած է Թուրքիոյ պատմական եւ ամէնէն բախտորոշ օրերուն»: 1923 - 1933 Մ. Քէմալ հրաւէրով պատրաստած է երկրին պետական ելեմտացոյցը որ հանրապետութեան չրջանի ամէնէն հաւատարիմ պիւտճէներէն եղած է, կ'ըսէ կենսագիրը: Եղած է Օսմանեան դրամատան տնօրէն, Կարմիր Մահիկի փոխ - նախագահ, նաեւ Աֆիոնի երեսփոխան:

Ցիշելու, յիշեցնելու պարտքին, այդ նպատակով ժամանակ, աչքի լոյս ու մտքի ուժ յատկացնելու տրամադրութեան ուշագրաւ մէկ փաստն է Շիշլիի գերեզմանատան հատորը որուն խորքին կ (թրքերէն) «Անոնք որ դիրջին 100 տարին»: Ի՛նչ լաւ պիտի ըլլայ եթէ նախընթաց հետեւորդներ ունենայ եւ պատրաստուին նման հատոր մը Պոլսոյ պատմական միւս գերեզմանատուն, ինչպէս՝ Սկիւտարի, Պալըքլըի ու այլ թաղերու մէջ գտնուղներուն համար եւս:

Արդիւնած չէ անչուշտ մաղթել որ անցեալին հետ կապի նման նախաձեռնութիւն հետեւորդ ունենայ Պոլսոյ սահմաններէն դուրս ալ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐԱՆԵԱՆ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆԻ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹՈՎ ՏՈՓԹՈՐԱՅԻ ԱԻԱՐՏԱՃԱՈՒ ՄԸ

Լեւոն Քէչէեան Զապէլ Եսայեանի կենսագրութեան մասին տարիներու պըրպտումի, համադրումի աշխատանքը ներկայացուց որպէս տոքթորայի աւարտաճառ մը, էքթոլ փրաթիք ոէ հօթ գ'էթիւտի չրջանակին մէջ, Մարտ 30-ին: Դատակազմը բաղկացած էր ասարտաճառին ուղեցոյց փրոֆէսէօր Ժ. - Փ. Մահէէ, Մոնփըլիէի համալսարանէն պատմաբան Ժեռար Տէտէեանէ, բաղդատական գրականութեան դասախօս Գաթրին Դոքոյէ, Գալումպիայի համալսարանի հայագիտութեան ամպիոնի պեկավար Մարկ Նչանեանէ եւ լեզուաբան ու գիտնական պատմութեան դասախօս Փուաթօ - Պէկկարիէ:

Լ. Քէչէեան իր տարած աշխատանքին մասին մօտ ժամուան մը ելոյթով չեչտեց թէ նպատակը եղած էր զանազան աղբիւրներու օգտագործումով կարելի համբողջական մէկ կենսագրութիւնը կազմել գրագիտուհիին որ եղական դէմք էր Ժ. դարու վերջաւորութեան եւ Ի. դարու ընկիզբի տասնամեակներուն հայկ. իրականութեան մէջ. անոր փոթորկալից կեանքը կը պարփակէր գրականէն զատ, հանրային գործիչի, ժամանակագրի վաստակ մը որուն հետքերը, վկայութիւնները ցրուած կը մնային ժամանակի մամուլին, նամակագրութիւններու, յուշագրութիւններու, եւ այլնի մէջ. իսկ այդ ցրումին աշխարհագրութիւնը բաւական տարածուն էր, նկատի առած Զապէլ Եսայեանի բազմաթիւ տեղափոխումները - Պոլիսէն Կիլիկիա, Փարիզ, Երեւան, եւ այլն-, մինչեւ 1937-ի տասլինեան սարսափներու հետեւանք իր եղերական վախճանը:

Աւարտաճառին պաշտպանութեան յատկացուած փոքր սրահը բերնէ բերան լեցուն էր բարեկամներով, նիւթով հետաքրքրուած դրասէրներով. սակայն, պէտք է ըսել որ չատերու հետաքրքրութիւնը ակնկալուած գոհացումը չգտաւ, դատակազմի անդամներուն եւ նիւթին, մէկ - երկու բացառութեամբ, հետաւորութեան պատճառով:

Աւելի քան երեք ժամուան նիստին աւարտին դատակազմի նախագահը փրոֆէսէօր Ժ. Տէտէեան հանդիսաւորապէս յայտարարեց որ միաձայնութեամբ որոշուած է Լեւոն Քէչէեանին տալ էքթոլ փրաթիք ոէ հօթ գ'էթիւտի տոքթէօրի աստիճան, յոյժ պատուաբեր յիշատակումով ու ժիւռիին չնորհաւորութիւններով:

ԽՄԵԼ ՈՒ ՄԵՌՆԻԼ

— • —

Կրասնոեարսկ հաստատուած կոզակները ցարէն խնդրած էին որ զինի հանի փրենց. առանց զինիի չէին կրնար ապրիլ: Ու եէնիսէյի առաջին կառավարիչը զբօսանքի բնակիչներուն մասին արձանագրած էր թէ անոնց գլխաւոր թերութիւնները ծուլութիւնն ու զինեմոլութիւնն են: Այդ յատկանիշը անոնք պահած են յայտնի պէս, քանի որ Ի. դարու սկիզբի թերթերը կը գրէին թէ Սիպերացիները Ռուսաստանի Եւրոպայի մասին բնակիչներէն 2·5 անգամ, իսկ Կրասնոեարսկի մէկ մինչեւ 12 անգամ աւելի կը խմեն: Այսօր եւս, պրպտումները ցոյց կուտան որ անոնք կը շարունակեն միւսներէն չատ աւելի խմել, թէեւ պաշտօնական վիճակագրութիւնը կ'ըսէ թէ անձ գլուխ տարին 0·9 լիթր վոտկա կը սպառէ:

Ատոր պատճառը այն է որ մարդիկ տարօրինակ կերպով ծուր են ալքոլի իրենց պահանջը գոհացնել ալքոլ պարունակող ըմպելի արտադրութիւններով որոնք չատ աւելի աժան են: Այդ արտադրութիւնները տնական կամ ճարտարարուեստի գործածութեան սահմանուած զանազան լուծոյթներ են որոնց բաղադրութեան մէջ կարեւոր տարրասով ալքոլ կայ: Ասոնց գլխաւոր տեղ կը գրաւէ ապակի մաքրելու լուծոյթը որուն արտասովոր սպառումին դէմ կը ջանայ պայքարիլ ոսկանութիւնը, բայց ի գուր: Գնողները կը կրկնեն նոյն պատճառաբանութիւնը. անձնական գործածութեան համար է, տունը բազմաթիւ պատուհաններ ունի, պակեղէն կայ...:

Ծանօթ է տնական թորումով ալքոլ ձեռք ձգելու սովորութիւնն ալ: Սակայն, հետզհետէ տեղը կը ձգէ ապակի մաքրող հեղուկին: Մանաւանդ որ այս վերջինը չատ աւելի գօրաւոր ազդեցութիւն կ'ունենայ մարդկային ուղեղին վրայ: Սպառողը գիտէ թէ ատոր գործածութիւնը տեսողութեան կորուստի, անձնասպանութեան, լեարդի հիւանդութեան, կամ խոհան ընկերներու ոճիրի մը զոհ դառնալու կ'առաջնորդէ. այսուհանդերձ, կը շարունակէ խմել:

Վերջերս չրջանին դիւղերէն մէկուն մէկ այդ արտադրութեան զոհի մը թաղում պատճառ եղած է երկու տոդիի մահուան. անոնք հոդեճաչին մասնակցողներէն ելած են ու չափազանցած հրամցուած քմ. ալքոլին որ խարդախուած ալքոլ էր: Գիւղին բնակիչները գիտեն թէ ժամանակ մը առաջ այդ մարդ պիտի չմնայ հոն: Ցաւախ կը պատահի որ խնջոյքներէ հետ չմպելիին զոհ սեզոնականիցներ չլան, մինչեւ նոյնիսկ 10-12 տոդի մէկ անգամէն: Անոնց մէջ կիներու գոյութիւնն ալ բացառուած չէ: Կրասնոեարսկի մամիկ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՑ Սահակեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 26_ին, մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Ռ. Հատտէճեանի, անոր 75_ամեակին առթիւ: Ներկայ եղած են աւելի քան 700 հրաւիրեալներ, օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Հ. Լեւոն Զէքլեան, նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք: Բացումը կատարած է յոբելինական յանձնախումբի նախագահը՝ Միհրան Ուլվիկեան, ներկաները ողջունած է Միութեան ատենապետուհին՝ Թալին Զորեան, ապա, բեմը յանձնուած է օրուան հանդիսավար՝ Անի Տէլիմելքոնօղլուին, որ նաեւ արտայայտուած է Ռ. Հատտէճեանի գրական վաստակին մասին: Հատտէճեանէն երկու կտոր արտասանած է Մելիսա Օքթան, ապա, բեմը յանձնուած է օրուան բանախօսին՝ Հ. Լեւոն Վրդ. Զէքլեանի: Ան, հանգամանօրէն ծանրացած է Ռոպէր Հատտէճեանի գրականութեան վրայ, ըստ կշռելով անոր առաջին հատորէն՝ «Բառասխալ»էն եւ զայն բաղդատած է նոյն թուականին հրատած Ալպէր Գամիւի «Թիւրիմացութիւնը» թատերախաղին: Գեղարուեստական բաժինէ մը ետք, խօսք առած է Ռ. Հատտէճեան: Ան փառք տրած է նախախնամութեան, որ ինք աշխարհի սակաւաթիւ դրողներէն է, որոնք կրնան մէկ անգամէն հինգ գիրք ղնել հրապարակին վրայ: Անոնք են._ Թատերախաղեր, Օտարականները աշխատասենեակիս մէջ, Սրբալոյս Միւռոնը եւ Կտաւանը, Գուրթուլուշի պողոտայ թիւ 86 եւ Հայկական առածներու ներշնչումով: «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է Մեսրոպ Պատրիարք:

*
**

ՊՈՍՈՑ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան երդիքին տակ, Մարտ 26_ին եւ Ապրիլ 2_ին, ներկայացուած է Պերճուհի Պէպէրեանի երաժշտական կատակերգութիւնը՝ «Ա՛խ Գնալը, Գնալը», որ համեմի սրամտութիւններով կը ձաղկէ Գնալի բարքերը եւ ձեւով մը կը ներկայացնէ Հայկական համայնապատկեր մը որ Պոլսէն Կ'երկարի մինչեւ Լոս – Անճըլըս: 17 արուեստագէտներ Նոյեմբերէն ի վեր տենդագին աշխատանքով պատրաստած են ներկայացումը, որ Ապրիլ 2_էն եւք ալ պիտի ներկայացուի երեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը:

*
**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Լ.Ծ_ի «Նայիրի Արտալճեան» մանկապատանեկան գրադարանին մէջ, Մարտ 9_ին յարդանքի հանդիպում մը տեղի ունեցած է «Ուսուցիչներու Օր»ան առթիւ: Բացման խօսքը արտասանած է գրադարանի յանձնախումբի ատենապետուհի Մանուշակ Գիլիրեան բացատրելով ձեռնարկին նպատակը: Գրադարանին վարիչը՝ Սուզաննա Ուլվիկեան բարի գալուստ մաղթած է ուսուցիչներուն, ապա ներկայացուցած օրուան յայտագիրը: Գեղարուեստական յայտագիրը մը դործադրուած է մանակագութեամբ աշակերտներուն: Օրուան խորհուրդը փոխանցած է Շահանդուխտ: Ան անդրադարձած է հայ դպրոցին դիմագրաւած տագնապին, որուն մեծագոյն պատճառը եղան հայ ծնողներ՝ ընդհանրապէս, իրենց զաւակները յանձնելով օտար վարժարաններու ու ասիկա, չեշտած է Շահանդուխտ, մեծ հարուած մը եղած է դաղութին համար: Հիւրասիրութենէ մը ետք, տեղի ունեցած է զրոյց մը ուսուցչուհիներուն հետ, որոնք արտայայտած են իրենց դժուարութիւնները կարգ մը հայ ընտանիքներու անտարբերութեան եւ հայկական վարժարաններուն մէջ առնչին տնտեսութեան, դաստիարակչական որոշ նիւթերու բացակայութեան:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 19_ին, տեղի ունեցած է մենախօսութիւն մը, զոր պատրաստած էր դերասան Արամ Կոստանեան, չուրջ եօթանասուն վայրկեան տեւող: Ան արտասանած ու խաղացած է Ռ. Հատտէճեանի հին գործերէն կազմուած բանաստեղծական եւ վէպլիտոփայական խոհումներու փո_փուրի մը: Գեղարուեստական այս երեկոյթը կը կոչուէր «Օր մը եւս անցաւ կեանքիս մէջէն»: Բացումը կատարած է Միհիթարեան Սանուց Միութեան ատենապետ՝ Արմէն Գովանի: Ա. Կոստանեանի մենախօսութիւնը կազմուած էր Ռ. Հատտէճեանի 50 տարի առաջ «Սան»ի մէջ լոյս տեսած գրութիւններէն: Վերջաւորութեան բեմ հրաւիրուած է Ռ. Հատտէճեան որ չնորհակալութիւն յայտնած է արուեստագէտին եւ ցաւ յայտնած որ ան այսքան երկարակեանչ աշխատանք տարած էր մէկ ներկայացման համար, ան ալ սակաւաթիւ մարդոց համար:

*
**

ԵՇԻԼԳԻԻՂի (Պոլիս) Մարտ 17_ի արարողութեան ներկայ եղած է Հայաստանի Հաղորդակցութեան եւ Կապի նախարարը՝ Ալեքսանիլ Մանուկեան, որ Պոլիս կը դանուէր մասնակցելու համար հաղորդակցութեան միջազգային ժողովին: Արարողութեան աւարտին, նախարարը հրաւիրուած է Թաղականներու եւ Տիկնանց յանձնախումբին կողմէ սարքուած ճաշասեղանին, ուր ելոյթ ունեցած է: Զոյգ հանդիսութեանց նախադահած է Մեսրոպ պատրիարք:

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԻՔՆԵՐԸ

Մեղմացնելու համար կեանքին դժուար պայմանները՝ երաժշտութիւնը օգնութեան կը փութայ հիւանդանոցներու, դպրոցներու եւ հանրային զանազան վայրերու մէջ:

*
**

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

● Ֆրանսական կարգ մը հիւանդանոցներու մէջ, ժամանակէն առաջ ծնած մանուկներուն սենեակին մէջ կը նուագուին զանազան նուագարաններ, յատկապէս՝ թաւ ջուրմակ: Այսպէս, երաժշտութիւնը երեխային առաջին չփոթումը կը հանդիսանայ արտաքին աշխարհին հետ:

● Դարձեալ հիւանդանոցի մէջ, բայց այս անդամ՝ մանուկներու հիւանդանոցի, երեխաները երդի ու նուագի պահեր ունին: Այդ պահերուն անոնք ձեւով մը կը ձերբազատին իրենց ներքին ճնշումներէն, հոգեպէս կը թեթեւնան եւ աւելի հանդիստ կը զդան:

● Վերջապէս, Մարք Ֆլորիան անունով խմբավար մը դաղափարը յղացած է նը_

տեւող: Ան արտասանած ու խաղացած է Ռ. Հատտէճեանի հին գործերէն կազմուած բանաստեղծական եւ վէպլիտոփայական խոհումներու փո_փուրի մը: Գեղարուեստական այս երեկոյթը կը կոչուէր «Օր մը եւս անցաւ կեանքիս մէջէն»: Բացումը կատարած է Միհիթարեան Սանուց Միութեան ատենապետ՝ Արմէն Գովանի: Ա. Կոստանեանի մենախօսութիւնը կազմուած էր Ռ. Հատտէճեանի 50 տարի առաջ «Սան»ի մէջ լոյս տեսած գրութիւններէն: Վերջաւորութեան բեմ հրաւիրուած է Ռ. Հատտէճեան որ չնորհակալութիւն յայտնած է արուեստագէտին եւ ցաւ յայտնած որ ան այսքան երկարակեանչ աշխատանք տարած էր մէկ ներկայացման համար, ան ալ սակաւաթիւ մարդոց համար:

*
**

ԵՇԻԼԳԻԻՂի (Պոլիս) Մարտ 17_ի արարողութեան ներկայ եղած է Հայաստանի Հաղորդակցութեան եւ Կապի նախարարը՝ Ալեքսանիլ Մանուկեան, որ Պոլիս կը դանուէր մասնակցելու համար հաղորդակցութեան միջազգային ժողովին: Արարողութեան աւարտին, նախարարը հրաւիրուած է Թաղականներու եւ Տիկնանց յանձնախումբին կողմէ սարքուած ճաշասեղանին, ուր ելոյթ ունեցած է: Զոյգ հանդիսութեանց նախադահած է Մեսրոպ պատրիարք:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Մեղմացնելու համար կեանքին դժուար պայմանները՝ երաժշտութիւնը օգնութեան կը փութայ հիւանդանոցներու, դպրոցներու եւ հանրային զանազան վայրերու մէջ:

*
**

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Փարիզի դպրոցներէն մէկուն մէջ կատարուած փորձ մը ցոյց տուած է, որ երաժշտութեան դասընթացքները, բայց մանաւանդ՝ ջութակի, երախաներուն մէջ ի'արթնցնեն ճիգ թափելու, յարատեւելու փափաքը եւ զանոնք կը դարձնեն աւելի կարգապահ:

*
**

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐՆԱՑ ԲՈՒԺԵԼ

Սելին Տիոն կամ Ճլորա Մարտիրոսեան ունկնդրելով, անշուշտ պիտի չդարմանենք մեր հիւանդութիւնները, բայց այսօր արդէն ընդունուած է երաժշտութեան բարերար ազդեցութիւնը մեր առողջութեան վրայ:

● Հոգեբոյժներու դարմանատուներուն մէջ երաժշտութիւնը կ'օգնէ հիւանդին, որպէսզի դուրս գայ իր լռութենէն եւ խօսի: Այս պարագային յաճախ դասական երաժշտութիւնը կ'օգտագործուի:

● Երաժշտութիւնը նաեւ տեսակ մը ցաւազրկիչ է: Զայն կ'օգտագործեն ատամնաբուժները իրենց դարմանատուներուն մէջ:

Սակայն ուշադրաւ է յատկապէս երաժշտութեան ազդեցութիւնը այրուածքէ տառապող անձերու վրայ: Այսպէս, հիւանդները երաժշտութիւն լսելով՝ ցաւին դէմ յատուկ դիմադրողականութիւն մը կ'ունենան, եւ բժիշկները բնականաբար կը պակսեցնեն ցաւազրկիչ դեղերուն քանակը:

*
**

ՆԱԵԻ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԸ ԿԱՒՈՐԾԻՆ

Անասուները եւս մեզի նման ականջ եւ ուղեղ ունին, ուրեմն պատճառ չկայ, որ անոնք զգայուն չըլլան երաժշտութեան հանդէպ:

● Բրիտանական ուսումնասիրութիւններ եւ փորձեր ցոյց տուած են 9 չարքաշուան վրայ, օրական 12 ժամ մեղմ եւ բաժշտութիւն ունկնդրած 1000 կովեր չատ աւելի նուազ «դերճնշում» կ'ունենան եւ օրական 3/4 լիթր աւելի կաթ կ'արտադրեն, քան մնացեալները:

Միւս կողմէ, «ռոք» երաժշտութիւնը կը պակսեցնէ անոնց կաթի արտադրութիւնը:

● Հաւերն ալ կը նախընտրեն ածել երաժշտութեան ընկերակցութեամբ: Այսպէս, փորձեր ցոյց տուած են, որ երաժշտութիւնը աւելի համերաչխ դարձուցած է հաւերը եւ աւելցուցած է անոնց հաւկիթի արտադրութեան քանակը:

● Վերջապէս նչենք, որ երաժշտութիւնը բարերար ազդեցութիւն ունի նաեւ մուկերուն եւ խեցգետիններուն վրայ:

ԹԻ ԻՆ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԼԸ.
ԱՐԹԻՆ ԳՈՆԻԱՑԻ ՄԷՋ

Արթին յետոյ ուրիչ կարգ մը անձերու մասին տեղեկութիւններ հարցուց, որոնց խուսափողական պատասխաններ տուաւ Նարօյեան Սրբազան: Լրտեսը տեսաւ, որ անօգուտ տեղ ժամավաճառ կ'ըլլայ եւ ոտքի ելլելով՝ զժգոհ վերպարանքով մը հեռացաւ զնաց:

Հետեւեալ իրիկուն Արթին չոզեկառք կը նստէր Պոլիս վերադառնալու համար: Իր առաքելութիւնը գանի մը չէր ծառացած: Իր փնտռած անձերէն ո՛չ մէկը կըրցած էր ձեռք անցընել:

ԳԼՈՒԽ ԼԹ.
ՅԱՆՑԻՆ ՄԷՋ

Եւ սակայն Արթին, Գոնիայէն մեկնելէ առաջ, գործ մը տեսած էր:

Ապրիլ 11_ի գիշերը Պոլիս ձերբակալուածներուն մէջ կը գտնուէր զինավաճառ մը, Մկրտիչ Պասմաճեան, որ աքսորեալներու մէկ մասին հետ տարուած էր Զանղըրը: Հոն, ամխաներով մնալէ ետքը, զինքը ուրիչ մէկ քանիներու հետ փոխադրած էին Իզմիթ՝ հարցաքննուելու համար:

Հոն չէթէպաշի Իպրահիմի կողմէ անլուր խոշտանգումներու ենթարկուելէ ետքը Պասմաճեան, Իզմիթի տեղահանութեան ատեն, այնտեղի Հայերուն հետ տարագիր եղած էր եւ ճամբան յաղղած էր Գոնիա երթալ եւ հոն ծածկուած մնալ:

Լրտեսը այդ աքսորականին հանդիպելով ճամբան ու զայն ճանչնալով՝ ձերբակալել կուտայ խեղճը եւ ապա աքսորել՝ դէպի Տէր Զօր:

Զինավաճառը չկրնալով տոկալ իր կրած տառապանքներուն՝ աքսորի ճամբուն վրայ մեռած էր (*):

Բայց զառնանք մեր պատմութեան:

Արթին չատ գէշ տրամադրութեան ներքեւ մեկնած էր Գոնիայէն:

Իր անյաղողութեան գլխաւոր պատճառ կը նկատէր Աբիկ Մուպահեաճեանը:

«Այդ անպիտանը, _ կը մտածէր, _ դիս տեսնելուն պէս դնաց իմաց տուաւ այդ մարդոց, որ տեղերնին փոխեն ու ծածկուին ... ես ապշութիւն ըրի հարցում_ներ ընելով ... կը կարծէի, որ Պոլիս վերադառնալու համար ամէն բան պիտի ըսէր ... ինք նաեւ զացած հասկցուցած է Նարօյեանին, որ կարապետ Տէմիրեան անունով իրեն ներկայացող անձը ես էի: Որովհետեւ Նարօյեան, երբոր երկրորդ անգամ իրեն ներկայացայ, բոլորովին տարբեր ընդունելութիւն մը ըրաւ եւ չատ պղուչաւորութեամբ վարուեցաւ հետս: Ատոնց ամէնուն հաշիւը Պոլիսէն կը կարդադրեմ ...»

Արթին Գոնիա եկած էր ոչ միայն իր փնտռած չորս անձերը ձերբակալել տալու համար, այլ նաեւ հասկնալու, թէ որո՞նք էին այն անձերը, որ Գոնիայէն տեղեկագիրներ կը ղրկէին Պատրիարքարան:

Այդ տեղեկագիրներէն մէկ քանին գըտնուած էին Շաւարշ Մխաքեանի թուղթերուն մէջէն: Արթին կը կասկածէր, թէ Պատրիարքարանի թղթակիցներէն մին Աբիկն էր եւ միւսը՝ Նարօյեան Սրբազանը:

Այս մասին ծածկաբար հարցաքննած էր Աբիկը, Գոնիա գտնուած միջոցին:

_ Գիտե՞ս, որ այս օրերս Պոլիս Արշաւիր անունով հայ զինուոր մը ձերբակալուեցաւ, _ ըսած էր անոր:

_ Լսած չունիմ:

_ Անոր վրայէն չատ մը կարեւոր թուղթեր գտնուեցան:

_ Ի՞նչ տեսակ թուղթեր:

_ Տեղեկագիրներ Գոնիայէն եւ ուրիշ տեղերէ ղրկուած. այդ Արշաւիրը կը ճանչնա՞ս:

Աբիկ, որ արդէն Արթինի ժամանումէն առաջ լսած էր Շաւարշ Մխաքեանի ձերբակալուած եւ բանտարկուած ըլլալը եւ թուղթեր գտնուիլը, հասկցաւ, որ լըրտեսը պարզապէս զինքը կը փորձէր:

_ Այդ անունով մարդ չեմ ճանչնար, _ պատասխանած էր:

_ Թերեւս Արշաւիր չէ, բայց ատոր մօտ անուամբ. ո՞վ է այդ մարդը:

_ Բայց, Արթի՛ն էֆէնտի, ես Գոնիայի մէջ ինչպէ՞ս կրնամ գիտնալ, թէ ո՛վ է Պոլիս ձերբակալուած անձ մը:

(Շար. 202)

(*) Մեր երէկի թերթօճին մէջ սխալ մը անուշադրութեամբ սպրդած էր, զոր պարտ կը զգանք ուղղել: Զինավաճառ Պր. Մկրտիչ Պասմաճեանի հետ Տէր Զօր աքսորուած էր նաեւ Պիլէճիկի Տ. Սիմոն Քահանան, որ մեռած էր եւ ո՛չ թէ Պր. Պասմաճեան, որ կէս ճամբէն յաջողած էր փախչիլ եւ այժմ Պոլիս կը գտնուի (Խան. Հեղինակի):

Երանոսեան–Շեխիկեան, Պետիկեան եւ Խաչիկեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնքամօր՝

ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

(Հաճըճցի)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 6–ին, 97 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Ապրիլ 11, ժամը 15·15–ին, Իսիի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին Հայոց Առաքելական եկեղեցին
6, avenue Bourgain, 92130 Issy-les-Mlx

Ո՛չ ծաղիկ, ո՛չ ծաղկեպսակ։ Փոխան ծաղիկի նուէրներ ազգային ձեռնարկներու։

«ՅԱՌԱՋ»։ – Մեր ցաւակցութիւնները Երանոսեան–Շեխիկեան եւ Պետիկեան ընտանիքներուն։

(Շար։ Ա։ Էջէն)

վրայ, որոնք դիակը պիտի վերցնէին։ Հայր Ռէտ լսած է որ մէկ երկու օրէն այլեւս ուտելիք չի մնար։ Կրօնաւորները համաձայն «խաղաղութիւնը չի կըրնար ձեռք ձգուիլ ոչ հրաժայլերով, ոչ արիւնահոսութեամբ, մանաւանդ Բեթղեհէմի մէջ»։

*
**

Եւրոպական Միութեան ներկայի նախագահը՝ Խոսէ Մարիա Ասնար (Սպանիա) չէ բացառած որ իսրայէլեան քաղաքականութեան չարունակութեան պատրաստին պաղեստինեան հողամասերու մէջ, Եւրոպական Միութիւն – Իսրայէլ ընկերակցութեան համաձայնագիրը կըրնայ առկախուիլ։

Իսրայէլեան բանակը տեղաւորուած կը մնայ Բեթղեհէմէն դաս, Նապլուս, Ռամալլա, եւ ձենին, ուր սաստիկ կռիւներ ալ կը մղուին։ ՄԱԿ–ի պաղեստինցի գաղթականներու գործակալութիւնը (ՈՒՆՐՎԱ) կոչ ըրած է Իսրայէլի որ «վերջ տայ սարսափին»։ Մարդկային Իրաւանց Իսրայէլեան Պ'Ցելեմ ոչ–կառավարական կազմակերպութիւնը յայտարարած է որ դիմում մը ներկայացուցած է Բարձրագոյն Ատեանին, որպէսզի անմիջապէս արգիլէ ձերբակալուած Պաղեստինցիներու չարչարանքը, մանրամասնութիւններ տալով ալդ չարչարանքներուն մասին։

Ցահալը զօրակոչի մէջ է նաեւ հիւսային սահմանը, այսինքն լիբանանեան ճակատին վրայ։ ԱՄՆ–ու Արտաքին Նախարարն ալ, Ապրիլ 8–ին, Մարոքի մէջ, չանք թափած է որ զարկ տրուի խաղաղութեան սառեցեան ծրագրին։ Ի դէպ, Մարոքի թագաւորը յայտարարած է որ իր ամուսնութեան չրջագիծին մէջ նախատեսուած ժողովրդական ծօնախմբութիւնները Ապրիլ 12–էն 15, ջնջուած են Մերճաւոր–Արեւելքի կացութեան պատճառաւ։ Գ. Փառըլ չատ լաւատես չէ եւ չի յուսար Ուաչինկթըն վերադառնայ հրադադար մը ձեռք ձգած։ Արտաքին նախարարը Մարոքէն անցաւ Գահիրէ, ուրկէ կ'երթայ Մատրիտ ապահովելու համար եւրոպական զօրակցութիւնը, նախքան Մերճաւոր–Արեւելք անցնիլը։

*
**

Իսրայէլի կառավարութեան մէջ մուտք գործած է, առանց նախարարութեան, ծայրայեղ ազգայնական մը՝ Էֆի Էյթամ, որ ղեկավարն է Կրօնական ազգային կուսակցութեան։ Իր առաքելութիւնն է՝ «ղեկավարել Իսրայէլի ժողովուրդը, փըրկել Իսրայէլի ժողովուրդն ու Պետութիւնը»։ Երկու ուրիշ «ծայրայեղականներու» հետ, Ա. Շարոն, ներկայիս հանդիսա մեծամասնութիւն մը կը վայելէ, որ թոյլ կու տայ իրեն աչխատաւորականներուն պէտք չունենալ։

*
**

Իրաք, մէկ ամսուան համար, փակեց քարիւղի արտածման իր ծորակը պատժելու համար Իսրայէլն ու Միացեալ Նահանգները։ Ս. Հիւսէյն ճչդեց որ ձեռք առնուած այս միջոցը ուղղուած է միայն «սիոնական էութեան եւ ամերիկեան յարձակողական քաղաքականութեան դէմ»։ Եթէ Լիբիա եւ Իրան հետեւին Իրաքի, ՕՓԷՔ–ի արտադրութեան 10%–ը կ'անհետանայ չուկայէն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐԲԻՄ այն չորս երկիրներէն մէկն է որոնք կը մերժեն ստորագրել մարդկութեան դէմ ու պատերազմական յանցանքներ գործած անձերու համար միջազգային ատեանի մը վաւերացման համաձայնագիրը։ Նման ատեանի համար անհրաժեչտ է 60 երկրի վաւերացումը. վերջերս Փանամայի ստորագրելէն ետք միայն չորս երկիր կը պակսի որպէսզի իրականութիւն դառնայ 1998–ին Հռոմի համաձայնութեամբ որոշուած ծրագիրը։

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ մայր թագուհիին յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Եդինբուրկի, Ապրիլ 9–ին, 2000 առանձնաչնորհեալ հրաւիրեալներու ներկայութեամբ։ Ֆրանսան կը ներկայացնէին Տիկին Պէռնատէթ Շիրաք եւ Մեթոդիստի նախագահը՝ Ք. Փոնըլէյ։ Օրերէ ի վեր, 500 հարիւր հազար Անգլիացիներ, 8–էն 10 ժամ պոչ բռնելով իրենց յարգանքը մատուցած էին երկրին ամէնէն ժողովրդական մեծ – մայրիկին։ Արարողութիւնը կը տեւէր 55 վայրկեան, Ուէսթմինսթըրի աբբայարանին վրչնակը 101 վայրկեան պիտի հնչէր, ամէն մէկ վայրկեան, համապատասխան թագուհիին տարիքին։ Արարողութեան աւարտին մարմինը պիտի վերադարձուի Ուինսըրի Ս. Գէորգ մատուռը, ուր կը թաղուի իր ամուսնոյն Գէորգ Զ.ի կողքին։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՑ երեսփոխանական ընտրութեան Ա. շրջանը բաւական անակընկալի բերաւ բոլոր անոնք որոնք այլ յաղթանակը կը նախատեսէին։ Արդարեւ, ընկերվարական ընդդիմութիւնը ձայնեբու 41,3%–ին տիրացաւ պահպանողականներու 40,3%–ի դէմ։ Քուէարկողները մրցանիչ նկատուող մասնակցութիւն մը բերած էին 75%–ով։ Բ. շրջանը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 21–ին։

ԳՐՈԶՆԻԻ (Չէչէնիա) մօտ երկու ռուս զինուորներ ձերբակալուած են, երբ կը փորձէին գէնք ծախել։ Գրոզնիի հարաւային շրջանն ալ երեք անկախապաշտներ սպաննուած են եւ երեք ռուս զինուորներ ալ վիրաւորուած։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ վարչական խորհուրդը

Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Տաքօն Եպիսկոպոս Ճէրճեհան

Մայր եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ Զաւիկ Վարդապետ Աւետիքեան

Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան

Մայր եկեղեցւոյ վարչութեան ատենապետներէն եւ Սահակ Մեսրոպ երգչախումբի անդամներէն՝ ողբացեալ

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ

Հոգւոյն ի հանդիստ, անոր մահուան 15–րդ տարելիցի առթիւ

Կիրակի, Ապրիլ 14, ժամը 10–ին

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Ներկայիս կը հրաւիրուին ողբացեալին յիչատակը յարգող բոլոր ծանօթներն ու բարեկամները։

UGAB — PARIS

CONFERENCE

le vendredi 12 avril à 20h30

le
CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE

organise **une conférence**
autour des travaux de
deux historiens :

ALINA NICHANIAN
Les Arméniens d'Azerbaïdjan pendant la Première Guerre mondiale

et

VAHE TACHJIAN
La France et sa politique de peuplement au Levant : Minorités chrétiennes et contrôle de territoires (1919-1930)

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M C A a le plaisir de vous inviter à la

CONFERENCE

« ARMENIE : LE BLOCUS, L'EXODE ET LA SOLUTION DU PROBLEME »

par ALBERT ANDONIAN
Ecrivain

VENDREDI 12 AVRIL à 20h45

ENTREE LIBRE

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

CROIX ROUGE ARMENIENNE

Le Centre de Vacances balnéaire de la Croix-Rouge Arménienne ouvrira ses portes le **8 juillet** à

SAINTE - HONORINE DES PERTES (Calvados)

Il accueillera comme d'habitude les enfants accompagnés de leurs parents.

Les chambres et la cuisine du Centre seront à la disposition des mères de famille.

Pour tous renseignements et inscriptions prière de téléphoner aux numéros suivants :

— **01 39 85 06 27**
— **01 47 37 07 22** (le soir).

Le nombre de places étant limité, réservez dès maintenant sans attendre les derniers jours.

DATE A RETENIR

20 SEPTEMBRE

Soirée exceptionnelle au profit de la construction de l'Ecole HAMASKAINE de Marseille

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Voyage en Arménie

Du 26 mai au 7 juin
organisé par la Section **Leola Sassouni** du Bd. Oddo.

Hébergement à l'Hôtel DVIN** en chambre double et deux nuits au Karabagh chez l'habitant.

Transport en bus confort pour les excursions.

Tarif 1296 euros (8 500 francs)

Ce prix comprend le vol aller-retour, les taxes d'aéroport, l'hébergement en pension complète, les excursoins, le visa. Ce prix ne comprend pas le déjeuner et le dîner du 7ème jour (journée libre), le déjeûner du 11ème jour (journée libre) et l'assurance annulation.

Pour de plus amples renseignements téléphoner à Mme Tedjirian :
04 94 32 11 87

ou Mme Gonoyan :
04 91 89 22 18

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը, նոր Տարուան եւ Ծնունդին առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է ԻԼՂԱԴԻՆի հետեւեալ նուէրները. –

Ա. ՅԱՆՆ

ԵՒՐՕ

Տէր եւ Տիկին Սերգօ Պէրպէրեան 150, Պր. Նաֆոլէոն Թօփալեան 152,45, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սաղճեան 75, Տիկին Վարդուհի Սթէֆանօ 30·49, Տիկին Մարկրիտ Սուրէնեան 20, Տիկին Լուիզ Մերիկօ 70, Պր. Յակոբ Իփէքճի 20, Տիկին Ալիս Լանտէ 38, Տիկին Ալին Թէպուլ 39, Տիկին Լուսին Ոսկիմօրուքեան 50, Տէր եւ Տիկին Շ. Ասլանեան 15, Տէր եւ Տիկին Սինանեան 131, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Ժաղինօ 15·24, Տիկին Անտա Խօճիկ 30, Տիկին Վարդուհի Պաղտասարեան 15, Օր. Սեմա Անիկեան 100, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Սարգիսեան 15, Տիկին Լուիզ Փափազեան 15, Տէր եւ Տիկին Ժ. Շիրինեան 70, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Համբարեան 13, Տիկին Մարգրուհի Մելքոնեան 80, Պր. Լմանուէլ Նասիպ 30, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ազատիկեան 45, Տիկին Անժելիք Հանըմեան 70, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Թէքճեան 77, Տիկին Ա. Բազումեան 40, Տիկին Ժանէթ Բժշկեան 70, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Եղիազեան 50, Տիկին Կրէթա Ռուբշատեան 45, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Տադէսեան 50, Տիկին Մելինէ Նահապետեան 75, Տիկին Անահիտ Թէհլիրճեան 15·24, Տիկին Անահիտ Ազնաւուրեան 15, Պր. Ժաքի Զարիֆեան 25։

ENSEIGNEMENT

PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE / ECRITURE

DE L'ARMENIEN

STAGE DE CINQ JOURS

du 15 au 19 avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, Boulevard Jourdan, 75014 Paris

Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire

Madame Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours

INSCRIPTIONS :
Association M A C H T O T Z : 01 47 50 97 51

- Les résidents de la Maison d'Arménie peuvent participer à ce stage, dans la limite des places disponibles
- Les enseignants des écoles sont cordialement invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 11
JEUDI
11 AVRIL
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·404 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·404

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ՆՈՐ ՈՃՐԱՓՈՐՁ ՄԸ

ՁԵՆԻՆԻ ԿՈՒԻՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 10–ի վաղ առաւօտեան նոր ոճրափորձ մը գործուեցաւ հիւսիսային Իսրայէլ, Հայֆայի մօտ: Պաղեստինցի քամիքազ մը հանրակառքի մը մէջ պայթեցուց իր կրած ռումբը: Ա–ռաջին լուրերու համաձայն, առնուազն 10 մեռեալ կար եւ աւելի քան 20 վիրաւոր: Այս արարքը կը գործուի տասնօրեայ հանդարտութենէ մը ետք, երբ Իսրայէլացիք սկսած էին խաղաղել, յաճախել հանրային վայրերը, ահաբեկչական ա–րարքներու սարսափը սկսած էր անտես–ւիլ: Այս հանդարտութեան մթնոլորտը պատճառ էր որ Շարոնի ժողովրդակա–նութիւնը բարձրանայ երկրին մէջ, ուր ընակչութեան 72%–ը համամիտ էր իր քաղաքականութեան, թէեւ Արաբին նա–խարարը՝ Շ· Փերէս չէր վարաներ «Լարդ» որակել Շարոնի գործողութիւնները գե–տաւեալ քաղաքներու մէջ: Այս ոճրա–փորձը կը պատահի երկու քաղաքներու՝ Թիւլքարէմի եւ Քալքիլիայի պարպու–մէն 24 ժամ ետք եւ այս առընչութեամբ կ'ըսուի թէ Շարոնի մէկ գործակիցը ը–սած էր իրեն թէ կանուխ է, պէտք չէ քաշուի, այլ չարունակէ իր գործողու–թիւնները: Շարոնի համար, այս ոճ–րափորձն ալ Արաֆաթի գործն է:

Միւս կողմէ, բուռն կռիւները կը չա–րունակուին ճենինի մէջ, ուր Իսրայէլ–եան բանակը դիմադրութեան կը բախի եւ 13 Իսրայէլացի զինուորներ սպաննը–ւած են թակարդ–չէնքի մը յանկարծակի պայթումէն: Ապրիլ 10–ի ամբողջ օր–ուան հաշուեկշիռն էր՝ 22 մեռեալ եւ 30 վիրաւոր Իսրայէլեան կողմը: Պաղեստին–եան աղբիւրներու համաձայն 150 մեռեալ կար պաղեստինեան չարքերու մէջ: Քա–ղաքը քամիքազներու բոյնը կը նկատ–ւի:

Ֆիկառդյի թղթակիցը կը վկայէ որ պաղեստինեան իշխանութիւնը հիմնայա–տակ եղած է, Օսլոյի համաձայնագրե–րէն մնացած հիմնարկներու ոչ մէկ խոր–հրդանիշ խնայուած էր, Իսրայէլեան բանակը ամէն ինչ բնաջնջած է, արխիւ–ները չկան, մէկ խօսքով՝ պաղեստինեան իշխանութիւնը չկայ այլեւս:

*
**

Նապլուսի պատմական թաղամասը ռմ–բակոծութեան ենթարկուած է, իսկ Իս–րայէլեան բանակը Տուբա մատ է, որ Հեբրոնի արեւելեան շրջանի պիւղ մըն է· 3 մեռեալ եւ 15 վիրաւոր կայ:

*
**

Շարոն լուծած է Ներքին Ապահովու–թեան Նորհուրդը, որու մաս կը կազմէին Շ· Փերէս եւ Պաշտպանութեան նախա–րարը, որ նաեւ Աշխատաւորական կու–սակցութեան անդամ է: Վերակազմած է նոր մը, ծայրայեղ տարրերով, որպէսզի աւելի դիւրին գործէ:

Պուշ միշտ արդիւնքներու կը սպասէ, այսինքն պաղեստինեան վերադրաւուած քաղաքներու պարպումին: Իր բանագնա–յը՝ Արաբին նախարար Փաուըլ Մաս–րիա էր Ջորեքշաբթի եւ միայն Ուրբաթ պիտի հասնէր տեղւոյն վրայ: Սպանիա, որ կը նախագահէ Եւրոպական Միութեան, նիստի հրաւիրած է Եւրոպական Միու–թիւնը Իսրայէլ ընկերակցութեան խոր–հուրդը, վերաքննելու համար առեւտրա–կան համաձայնագիրը, որ կը միացնէ Եւրոպական Միութիւն ու Իսրայէլ: Եւ–րոպական Յանձնախումբին նախագահը Ռոմանօ Փրոտի չէր բացառած համա–ձայնագրին առկախումի մը կարելիու–թիւնը: Միաժամանակ, Եւրոպական Մի–ութեան նախագահը՝ Խաւիէ Սոլանա իս–րայէլեան ուժերու «անմիջական» նա–հանջը կը պահանջէ: Իսրայէլեան պին–տորական գործողութիւնները պէտք է դադրին, ոչ հանդրուան առ հանդրուան, քաղաք առ քաղաք: Պէտք է դադրին ան–միջապէս:

*
**

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Եւրոպա, որ չի յաջողիր դեր մը խա–ղալ Մերձաւոր–Արեւելքի մէջ, զանազան ծրագիրներ կը հրապարակէ, այս ան–գամ, Գերմանիոյ Արտաքին նախարարն է որ եօթը կէտերէ բաղկացած ծրագիր մը կը ներկայացնէ: Հիմնականը կը կայա–նայ իսրայէլեան նահանջին վրայ եւ տե–ղաւորուած հրէական գաղութներու կազ–մալուծումը, ապա, պաղեստինեան Պե–տութեան մը հաստատման, մայրաքաղաք ունենալով արեւելեան–Երուսաղէմը: Եր–կու տարուան ընթացքին պէտք է ճշդը–ւին սահմանները, բանակցութիւններով: Ֆիշէրի ծրագրին ինքնատիպ բնոյթը այն է որ այս ամբողջ կարգադրութիւնները պէտք է ըլլան ընկերակցութեամբ միջազ–գային ուժով մարմնի մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ հարցախոյզերը ամէն օր եւ մինչեւ փակ նոյն օրը (Ապրիլ 10) տար–բեր բաներ կ'ըսեն կամ աւելի ճիշդ ըսել կուտան: Այսպէս, Պի–Վի–Ա–ն ժոսփէնը կը ներկայացնէ որպէս յաղթական Բ· չրջանին ձայներու 52%–ով, մինչ Իֆոփ համաձայն Շիրաք կը յաղթէ ձայներու 51,5%–ով: Ապրիլ 8–ին, երկու թեկնա–ծուները 50%–ով հաւասար էին, ըստ «Լիպերասիոն» – Սի – Էս – Ա–ի: Ապրիլ 10–ին, զգալի յառաջդիմութիւն մը ար–ձանագրած էր Լը Փէն ձայներու 13%–ով, ինչ որ պինք Գ· դիրքի վրայ կը դնէ:

ԱՌԼԷԹ ԼԱԿԻՃԻ անուանարկութեան դատի դիմած է Տանիէլ Գոհն – Պէնտիթի, եղբօր եւ «Լիպերասիոն» թերթին դէմ, որովհետեւ երկու եղբայրները յօդուած մը ստորագրած էին թերթին մէջ, ուր «քաղաքական ազանդ» որակած էին բան–երական Պայքարը: Տանիէլ Գոհն – Պէն–տիթ ծիծաղելի կը գտնէ Ա· Լակիյէի հա–կազդեցութիւնը եւ կը պնդէ իր դրածին վրայ, բացատրելով թէ չարժում մը, որ գաղտնաբար կը գործէ, ինչպէս ըրին Բոլշեւիկները, միայն ամբողջատիրական վարչակարգի մը ծնունդ կրնայ տալ եւ ուրեմն Բանուորական Պայքարը ազանդ մըն է եւ կը հրաւիրէ Լակիյէն հրապա–րակային վիճարկումի մը:

ՎԱՆՆԻ (Մորպիհանի նահանգ) ոստի–կանատունը խուժած է 48–ամեայ, քա–նանասունը գինով անձ մը եւ կրակ բացած, ալ – ձախ պատերազմական դաշտի վե–րածելով ոստիկանատունը եւ սպաննելով ոստիկան մը: Ենթական կալաշնիկով մը կը կրէր եւ քիչ ժամանակ առաջ բախած էր կառքի մը, չուզելով կենալ կարմիր ազ–դարոյսին ու ճամբան չարունակած: Ար–դարոյսին ու ճամբան չարունակած: Ար–կածեալ կառքին երեք ճամբորդները հե–տապնդած էին, բայց ան կառքէն իջած էր դէն ի ձեռին, ու թոյլն ալ խուժած էին ոստիկանատուն: Ներքին նախարա–րը յայտարարեց թէ հարկ է միջոցներ ձեռք առնել պատերազմական դէնքերու դէմ:

ՇԻՐԱՔ, Ապրիլ 10–ին, Փարիզի Մզկի–թը այցելեց, ինչ որ պատմական արարք մը կը նկատուի տեսուչին՝ Տ· Պուպա–քէօրի կողմէ: Նախագահ – թեկնածուն մեծարեց «Ֆրանսայի Իսլամը» եւ այս այցելութեան առթիւ ազդարարեց՝ «Ոչ մէկ հակամարտութիւն կրնայ Ֆրանսա–յինները Ֆրանսացիներուն դէմ հանել»:

119 ՏԱՐԵԿԱՆ ՎՐԱՅՈՒՀԻ ՄԸ երկա–րակեցութեան համաչխարհային մրցանի–չը կոտրած է եւ չատ բարկացած է տեղե–կանալով որ 113 տարեկան ձախոնուհի մը կը չանայ ինգինք ներկայացնել որ–պէս աչխարհի երիցագոյն անձը: Վրա–յուհին՝ Նինօ Սիթիւրիա, Ցունիսին 120–ամեակը պիտի տօնէ: Շատ առողջ է, լաւ կը լսէ եւ կը տեսնէ եւ կը մասնակցի տնային աչխատանքներուն: Վրաստանի մէջ, քանի մը տասնեակ անձեր կան որ աւելի քան 110 տարեկան են:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՀԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 9 / 10)

«ՋԱՒԱԽՔ» ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՆՈՐ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Ջաւախք» ժողովրդական չարժման 7–րդ համագումարին ընտրուած նոր նա–խագահը Նորիկ Կարապետեան հարցազը–րոյցի մը ըսած է թէ իրենց համար կա–րեւոր է Ջաւախքի տեղական ինքնակա–ռավարման աւելի բարձր մակարդակ տալը, հասնելու համար մինչեւ ինքնա–վարութիւն: Ատով կարելի կ'ըլլայ ըն–կերա – տնտեսական որոշակի ներքին քա–ղաքականութիւն վարել ու շրջանը ծանր կացութենէն դուրս բերել: Ն· Կարա–պետեան ինքնավարութիւնը կարեւոր նը–կատած է, որպէսզի նաեւ արտաքին ներ–դրումները քաջալերուին, քանի որ այ–սօր, սփիւռքահայը որ կարողական ներդնողն է, «ապահովագրուած չէ վը–րացական իշխանութիւններից»: Ան ա–ւելցուցած է թէ որպէս գիւղատնտեսա–կան շրջան, Ջաւախքը պետութենէն պը–րեթէ ոչինչ կը ստանայ· ոչ սերմնացու, ոչ պարարտացուցիչ, ոչ ալ վառելա–նիւթ: Անդրադառնալով Վրաստանի տե–ղական ինքնակառավարման մարմիննե–րուն յառաջիկայ ընտրութիւններուն, Ն· Կարապետեան ըսած է թէ իրենց ան–դամները աչխոյժ մասնակցութիւն կը բերեն անոնց:

*
**

ԼՈՒԾՈՒՄԻ ՏԱՐԲԵՐԱԿ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ

Եւրոպայի Խորհուրդի նախարարներու կոմիտէի նախագահը, Լիթուանիոյ Ա–տաքին գործերու նախարար Ա· Վալիո–նիս Բաքուի մէջ յայտարարած է թէ նոյն խորհուրդին խորհրդարանական վեհա–ժողովը այն մարմինն է որ կրնայ Ադըր–բէյանի օգնել, լուծելու Ղարաբաղի հա–կամարտութիւնը: Անոր կարծիքով կար–դաւորումը կրնայ հիմնուիլ խաղաղ մի–ջոցներով լուծումի մը, Եւրոպայի Խոր–հուրդի անդամ պետութեան տարածքա–յին ամբողջականութեան յարգանքին, փոխադարձ քայլերու վրայ: Ա· Վալիո–նիս Բաքու գացած է, Եւրոպայի Խոր–հուրդի իրաւասութեան շրջանակներուն մէջ շրջանի վիճակին ծանօթանալու մը–տադրութեամբ:

ՀՐԱՏՓԻՒՌՆԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կարգ մը լրատփիւռներ Ապրիլ 9ին մխաս–նական յայտարարութիւն մը լրած են ուր ըսուած է թէ քաղաքական որոշ ուժեր վերջերս կը փորձեն նախընտրական նը–պատակներով օգտագործել խօսքի ազա–տութեան եւ լրատփիւռներու պաշտպա–նութեան խնդիրը: Հանրահաւաքները, բո–ղոքի գործողութիւնները կը կազմակեր–պուին այնպիսի ուժերու կողմէ որոնք երբեւէ կարեւոր չեն նկատած խօսքի ա–զատութիւնն ու ժողովրդավարական միւս արժէքները: Լրատփիւռները այս չահա–գործումը կը նկատեն իրենց հարցերը քաղաքական մարզ փոխադրելու, նա–խընտրական խաղերու մէջ քաչելու եւ արտաքին աչխարհին առջեւ Հայաստանը ոչ ժողովրդավար երկիր ներկայացնելով իրենց քաղաքական խնդիրները լուծելու փորձ:

Այս յայտարարութիւնը կ'ակնարկէ հե–ռատեսլի «Ա1+» կայանին բացուած մրցումին պատճառած աղ–մուկին· եւ այդ հարցը միայն իրաւական դաչտին մէջ լուծելի կը նկատէ: Յայտա–րարութեան հեղինակները կը չեշտեն թէ երկրին մէջ խօսքի ազատութիւնը վտան–գուած չէ եւ լրատփիւռներու գործու–նէութեան անհրաժեչտ պայմանները կան, նաեւ քաղաքական ուժերուն կը թելադրեն չչահագործել նոյն մարզին հարցերը:

Յայտարարութիւնը ստորագրած են «Հայաստանի Հանրային Հեռատեսի–լ»ը, «Պրոմեթեւս», «Արմենիա», «Ար», «Շանթ», «Երեւան» հեռատեսիլի ընկե–րութիւնները, «Հայոց Աչխարհ», «Ազգ», «Հայաստանի Հանրապետութիւն», «Գո–լոս Արմենիի» թերթը, «Արմէնփրէս»ը, եւ այլն:

*
**

Ս· ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Պաշտպանութեան նախարար Ս· Սար–գսեան Մոսկուայի մէջ Ապրիլ 9–ին հանդիպում ունեցած է Ռուսաստանի Ար–դիւնարերութեան, դիտութեան նախարար Ի· Կլեբանովի հետ: Երկու նախարարնե–րը քննարկած են հայ–ռուսական տնտե–սական գործակցութեան խնդիրներն ու հեռանկարները, նաեւ միջազգային ճեղ–նարկութիւններու ստեղծումին առընչը–ւած հարցեր: Հանդիպումին նախնական համաձայնութիւն գոյացած է հայ–ռուս–սական տնտեսական միջկառավարական յանձնաժողովին 5–րդ նիստը Մայիսին Երեւան գումարելու մասին:

*
**

Բ· ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անկախ Հայաստանի առաջին Արտաքին գործերու նախարարը Բ· Յովհաննիսեան որ ութ տարիէ ի վեր կը ղեկավարէր «Ռազմական եւ ազգային հետազօտու–թիւններու Հարկաւոր Կեդրոն»ը, վեր–ջերս հիմնած էր նաեւ «Քաղաքական ազգային նախաձեռնութիւն» հանրային կազմակերպութիւնը: Ինչպէս բացա–տրած է հիմնադիրը, անոր նպատակն է երկրին քաղաքացին, հանրութիւնը մաս–

(Շար·ը Դ· էջ)

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ՄԸ ԵՒ ԵՐԵՔ ԴԱՏՈՒՄ

«Ցառաջ»ի Մարտ 22–ի թիւով տեղեկացուցած էինք թէ Միչիկընի Անն Արպըր համալսարանին մէջ Մարտ 7 – 10 դիտաժողով մը տեղի ունեցած էր, Պալքանեան պատերազմէն մինչեւ Թուրքիոյ հանրապետութեան հռչակումը Օսմանեան կայսրութեան մէջ Հայերու նկատմամբ Օսմանեան պատմաբաններու հետ մասնակցած էին հայ եւ թուրք դէմքեր: Տեղեկութիւնը քաղած էինք Մարտ 8–ի եւ 15–ի «Ազդօս» շաբաթաթերթէն, որուն խմբագիրը Հրանդ Տինք եւս մասնակցած էր դիտաժողովին:

Նոյն թերթը Մարտ 22–ի թիւով Միչիկընի դիտաժողովին մասին երեք դրութիւն հրատարակած է, իր խմբագրին ու երկու աշխատակիցին ստորագրութեամբ: Այդ աշխատակիցները երկու Թուրքեր են. Թանէր Աքչամ եւ Պասքըն Օրան: Երկուքն ալ չատ անդամ հայութեան, հայկական հարցին, հայ-թուրք յարաբերութիւններու առընչուած նիւթերով կանոնաւոր ներկայութիւն են չաբաթաթերթին էջերուն մէջ:

«Ազդօս»ի Մարտ 22–ի վերջին էջը ամբողջութեամբ զբաղած է Հ. Տինքի Թշնամին որ չատ ամիսէ ի վեր ընդհանուր պատկերն է եղած հայ ձեռնարկին: Այդ ընթացքին Շիքակոյի համալսարանէն Ռոնըլտ Գրիգոր Սիւնիի ու Միչիկընի համալսարանէն Թուրք ընկերաբանութեան դասախօս Միւնիչ Կէօչէքի կողմէ աշխատանոց մըն ալ կազմակերպուած է, նպատակ ունենալով 1915–ի պատահարներուն պատճառները հասկնալ: Մէկ – երկու նախադասութեամբ տալէ ետք նիւթերը չուրջ երկու տասնեակ մասնակիցէ, որոնց մէջ կան Վ. Տաներեան, Ռ. Ցովհաննէսեան եւ Ժ. Լիպարիտեան, Հ. Տինք քանի մը տողով հետաքրքրական մատնանշումը կու տայ իր կացութեան մէջ գտնուող մէկուն. այսինքն, Թուրքիոյ ապրող հայ լրագրողի մը որ ցեղասպանութեան մասին խօսելու դէրքին մէջ կը գտնուի. ան չակերտած է ցեղասպանութիւն բառը: Եօրթայ աշխատանոցը եզրափակելու համար ունեցած ելոյթին մէջ Հ. Տինք ըսած է թէ իր պայմաններուն մէջ գտնուղի մը համար դժուար է ցեղասպանութեան մասին խօսիլ: Ատիկա, երբեմն, իր ազգին, կամ պետութեան թշնամիի կացութեան մէջ կրնայ դնել ենթական: Վիճակ մը զոր նմանցուցած է «գանակին չեզրին վրայ ապրելու»: Աւելցուցած է թէ Միչիկընի աշխատանոցը իրեն յոյսը ներշնչած է թէ հարցը երկու ժողովուրդներու միջեւ երկխօսութեան ճամբով կրնայ լուծումի յանգիլ:

Ինչ կը վերաբերի երկու Թուրքերու արժեւորումին, հետաքրքրական է հակասութեան քաւական ընդգծուած երեւոյթ մը: Թ. Աքչամ իր էջը խորագրած է «Նոր ղպրոց մը կը հաստատուի»: Նախ կը չեշտէ այս Բ. դիտաժողովին արձանագրած յաջողութիւնը, մինչդեռ առաջինը, կ'ըսէ, թէ՛ հայ, թէ՛ թուրք պետնականներու մեծ վերապահութեան թիւով եղած էր: Գլխաւորաբար Հայերը չատ կասկածոտ էին ու հարց կուտային թէ ի՞նչ լմաստ կար միասնական նման աշխատանքի մէջ, երբ թրքական կողմը նոյնիսկ «ցեղասպանութիւն» բառը չէր արտասաներ: Ու համեմատած այդ առաջինը հանդրուանին, Բ. դիտաժողովը գրել կու տայ Թ. Աքչամի թէ անցած երկու տարուան ընթացքին հայ եւ թուրք պետնականներու յարաբերութիւններուն մէջ բաւական ճամբայ կտրուած էր:

Յաջողութեան ազդակներէն կը նկատի ելոյթներուն բարձր մակարդակը, ապա այն յատկանիշը որ «ժողովին կարեւորութիւնը ըսուածներուն միջուկին առընչուած չէր, այլ միմիայն այդ նիւթին «խօսուելու» երեւոյթին»: Ատիկա, թուրք գրողը կը կոչէ. «Հայերու ցեղասպանութեան եւ առընչակից դէպքերուն պետական չրջանակի մէջ նկատառումին բնականոնացման հոլովոյթը»: Իր պոհունակութիւնը կուգայ նաեւ անկէ որ թուրք պետութիւնն ու քաղաքական չատ մը դէմքեր կը պնդէին «նիւթը պատմաբաններուն ձգել» ու Միչիկընի ժողովը յաջողած է պատմաբաններ ու ընկերային գիտութիւններու հեղինակութիւններ քով քովի բերել, նոյն նիւթին մասին վիճարկում ունենալու:

Այդ չրջանակին մէջ դրական կը նկատէ «ցեղասպանութի՞ւն է, թէ ոչ» վէճը կեղրոնական հարց չդարձնելու երեւոյթը: Ապա կ'ըսէ. «1915–ի քնոյթին մասին տարբեր մտածումներ ունենալով հանդերձ, գիտնականները համախմբող հասարակաց նիւթը՝ 1915–ին մարդկային մեծ ողբերգութեան մը ապրուած ըլլալու իրականութիւնն էր: Զայն ինչ ալ կոչենք, մարդկութեան յանցանք մը խընդրոյ առարկայ էր: Եւ բոլոր մասնակիցները համամիտ էին որ նման զանգուածային լայնածաւալ կոտորածներ պէտք է դատուին, անկախ՝ կիրարկողին կամ զոհին ցեղային, կրօնական, ազգային յատկանիշէն»:

Թ. Աքչամ եզրափակելով կը հաստատէ թէ 1915–ի նախորդող եւ յաջորդող չըրջաններուն մասին վիճարկումը սկսած է մտնել բնականոնացումի հոլովոյթին մէջ: Նոր ղպրոց մը կը հաստատուի. ղպրոց մը որ հայ-թուրք յարաբերութիւններուն մասին մտածելու կը ձգտի, առանց սահմանափակուելու մինչեւ այսօր ձեւաւորուած կաղապարներուն եւ կաղապարներու տրամաբանութեան մէջ: Դպրոց մը որ նաեւ կը մատնէ փափաքը՝ պատմութեան մասին խօսելու, առանց զայն ներկայի թշնամութիւններուն ապդակ նկատելու, այլ ընդհակառակը՝ ներկայի թշնամութիւններուն վերջ տալու նպատակով:

Թ. Աքչամի դրութիւնը կ'ամփոփուի կրկնելով ժողովին մասնակիցներուն մեծադոյն փափաքը որ նման ժողովներու պոլսոյ մէջ դումարումն է, յառաջիկայ տարիներուն:

Եարաթաթերթին միւս թուրք աշխատակիցը, Պ. Օրան, ըսելով հանդերձ թէ դիտաժողովը չատ մեղմ մթնոլորտի մը մէջ տեղի ունեցաւ եւ թէ հարցը հետզհետէ տրամաբանական հունի մէջ մտնելու հակում ցոյց կու տայ, Թ. Աքչամի դոհունակութիւնը եւ լաւատեսութիւնը չունի: Աւելն, նշած դրականներուն ալ դլխաւոր ապդակը կը նկատէ «Թուրքիոյ Հայերուն արմատական շեշտակի կեցուածքը, Հայկական Հարցին մէջ»: Ըստ ծին որպէս փաստ կը յիշէ Հ. Տինքի մէկ արտայայտութիւնը եւ անոր ոչ ոքէ առարկութիւն դտնելու պարագան: Հ. Տինք ըսած է. «երկու հիւանդագին պարագայի դէմ յաղնիման ենք: Մէկը կը տառապի հոգեբեկումի մտասեւեռումէն, միւսը՝ հալածախտէ: Այս ախտերէն մեզ փրկութեան կամ ամերիկեան խորհրդարանները չեն կրնար փրկել»: Պ. Օրան Թուրքիոյ Հայերուն դլխաւոր դեր կը վերագրէ յառաջիկայ «դրական» զարդացումներուն մէջ:

Մնացածին մասին արժեւորումը բաւական կը տարբերի Թ. Աքչամի նշումներէն, յաճախ անոր ըսածներուն հակասող պատկեր պարդելով: Ան կ'ըսէ, օրինակ, թէ մինչ թուրք մասնակիցները «ի՞նչ ըրեր ենք, ո՞վ ըրեր է, իրականութեան մէջ մե՞նք ենք զոհը» մօտեցումը չկրկնող ակադեմականներ էին, հայկական կողմին մաս կը կազմէին Սփիւռքէն իրենց արմատական կեցուածքով ծանօթ դէմքեր: Այսուհանդերձ, կը նչէ թէ առնդմէ բացի մէկէն, ոչ ոք թուրքերը բացայայտօրէն դատապարտող արտայայտութիւն ունեցաւ: Յատկապէս կ'արձագանգէ Ռ. Ցովհաննէսեանի «չատ դըրական» կեցուածքին, գինք «Ամէնէն արմատական սփիւռքայիններէն» նկատելով հանդերձ: «Մինչ դէչ բաներու մասին խօսելէ ձանձրացայ, այս ելոյթիս մէջ լաւ բաներու մասին պիտի խօսիմ» ըսած է ան ու նիւթ ըրած այն թուրքերը որոնք Հայերու օդնած են:

Հայկական կողմը, ըստ Պ. Օրանի, ցեղասպանութիւն բառը միւս կողմին անպայման արտասանել տալու ընթացք ունեցած է, իսկ թուրքերը տրամադիր չեն եղած այդ բառը դործածելու: Սփիւռքի մասնակիցները իր ուշադրութիւնը կը դըրաւեն նաեւ միչտ 1915–ի վրայ կեդրոնացած ելոյթներով, մինչ թրքական կողմը ծանրացած է 1915–ի պատահարներուն միջավայրին վրայ: Հայերը այդ միջավայրին քննարկումէն խուսափած են, ուշադրութիւնը ցեղասպանութեան եզրէն այլ տեղ դարձնելու մտահոդութեամբ:

Պ. Օրան զարմացած է որ հայկական Սփիւռքէն մասնակցողները ներկային մասին ալ չեն արտայայտուած, ներառեալ՝ Թուրքիոյ Հայերը որոնց մասին խօսելու պարագային, զանոնք կոչած են «Սփիւռքահայ»: Այդ որակումը, իր կարծիքով՝

ԼՈՒՐԵՐ ԼՈՆՏՈՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԿԱՐՊԻՍ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՓՐՈՖ. ՎԱՀԱԳՆ ՏԱՏՐԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹՆԵՐԸ ԼՈՆՏՈՆ

Ամերիկահայ երախտաչատ ակադեմիկոս եւ ցեղասպանութեան մասնագէտ փրոֆ. Վ. Տատրեան Լոնտոն հրաւիրուած էր Ժամանակակից Պատմութեան Հիմնարկի եւ Վինըր Մատենադարանի կողմէ, որպէս գլխաւոր դասախօս հանդիսաւոր դիտաժողովի մը, մասնակցութեամբ աչխարհի զանազան կողմերէն եկած չուրջ երեք հարիւր մասնակիցներու: Օգտուելով այս բացառիկ առիթէն տեղւոյն Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչումի Յանձնախումբը երկու պատմադիտական սեմինարներ կազմակերպեց, լսելու համար փրոֆ. Եայիր Օրօնը Իրայէլէն, եւ փրոֆ. Վ. Տատրեանը Ամերիկայի Միացեալ – Նահանդներէն:

Առաջին հանդիպումը տեղի ունեցաւ Հինդչաբթի օր Յունուար 24–ին կէսօրէ առաջ ժամը 11–ին, Բրիտանական Խորհրդարանի նորակառոյց մասնաչէնքին մէջ, նախադահութեամբ Անդլիական Ադդային Ժողովրդավարական կուսակցութեան յարդուած նահապետներէն Լորտ Էյվպըրիին: Ներկայ էին երեսփոխաններ, դիւանադէտներ, Հայաստանի Հանրապետութեան Բրիտանիոյ Դեսպանը եւ Թեմիս Առաջնորդը, Հայ համայնքի ներկայացուցիչներ, լրադրողներ, եւ թուրք պաչտօնատարներ:

Փրոֆ. Օրօն աւադ դասախօս է Իսրայէլեան Բաց Համալսարանին եւ Մանկավարժական Հիմնարկին մէջ, եւ հեղինակ է երրայերէն, անդլերէն եւ ֆրանսերէն լեզուով հեղինակութիւններու, ցեղասպանութեան նիւթի չուրջ: Այս աւադ պատմադէտը ի հեճուկս Իսրայէլի պետութեան Թրքանպաստ քաղաքականութեան՝ ճանչցած է Հայոց ցեղասպանութեան իրականութիւնը եւ ձաղկած Իսրայէլի ապարեղոյ կեցուածքը: Իր կարդացած չահեկան դասախօսութեան մէջ բաղդատեց Հայոց ցեղասպանութիւնը հրէական ողջակիզումին հետ եւ ընդդծեց Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումին բարոյական դեռնի վրայ կենսական կարեւորութիւնը, եւ դատապարտեց եւրոպական պետութիւնները իրենց անցեալի եւ ներկայի թուլամտութեան համար:

Լորտ Էյվպըրիի հակիրճ ներածականէն յետոյ, երբ ան յատկապէս ծանրացաւ Վ. Տատրեանի «History of the Armenian Genocide» երկին արժէքին, յարդելի դասախօսը անցաւ իր խօսքին: Գիտնականի իր տուր լմացականութեամբ, հըմտութեամբ, ընտիր անդլերէնով, տրամաբանական յստակութեամբ ան ներկայացուց իր դասախօսութեան յատկադիծը: Առաջին քաժինին մէջ անդրադարձաւ հայկական ցեղասպանութեան նչանակութեան եւ այդ ոճիրին քաղաքական հետեւանքներուն: Այս քաժինը ունէր երեք ստորաբաժանումներն առաջինը՝ ոճիրի գործադրութիւնը, երկրորդը՝ թրքական յետպատերազմեան Պատերազմական Ատեանին դատական հետապընդումները ի դէմ ոճրագործներուն, եւ երրորդը՝ թրքական մչտատեւ ուրացումները: Բացատրելէ ետք թէ հայկական տեղահանութիւնը լոկ պիտակ մըն էր որուն տակ թաքնուելով թուրք Իթթիհատականները մեծ մասամբ յաջողեցան բնաջնջել տեղահան ժողովուրդը: Ան չեչտակի կերպով ընդդծեց հայկական ցեղասպանութեան բորբովին ուրոյն եւ հակասական է Սփիւռքի սահմանումին, քանի որ կ'ընդդրկէ Օսմանեան չրջանին Անատոլուէն մեկնողներու ամբողջութիւնը: Հարց կու տայ թէ Թուրքիոյ Հայերը եթէ իրենց «պատմական վայր»ին մէջ չեն ապրիր, ո՞ր մէկ վայրը կը նկատեն իրենց պատմական հողը: Կ'երեւի Պ. Օրան չէ անդրադարձած որ «Թուրքիոյ Հայ» կոչուածը Պոլիս խտացածն է որուն մէջ այսօր լուրջ մեծամասնութիւն կը կազմէ ծադումով անատոլուցին: Այլ խօսքով՝ տարր մը որ նոյնպէս իր հարազատ հողին վրայ մնացած չէ: Այսուհանդերձ, ըսե՛նք որ կրնայ վիճելի ըլլալ, այդ պատկերով ալ, Պոլսոյ Հայութեան Սփիւռք ըլլալ – չըլլալու հանդամանքը:

Պ. Օրանի տեսանկիւնէն նչելի կէտ մըն է Հ. Տինքի կողմէ «փորձաքար»ի մը կիրարկումը, դրութեան մէջ յիչուած «արմատական անձնատուրութեան»: «Ազդօս»ի խմբագիրը յայտնած է. «Երկու բան պիտի ըսեմ, ըսէք թէ ո՛ր մէկուն ատեն պիտի ըսեմ, որ մեկուն առաջ իրականանալը կը մաղթէք. ա) Թուրքիա "ցեղասպանութիւն" բառը արտասանէ, բ) Թուրքիոյ մէջ ժողովրդավարութիւնը իրականանայ»: Սրահէն ոչ ոք պատասխանած է ըսուածին:

Եթէ մէկդի ձգուի երկու թուրք մասնակիցներուն հակասական արժեւորումը, դրուածէն կը մնայ հետեւեալ եզրակացութիւնը. հայ-թուրք երկխօսութեան մէջ արդարութիւն մը հաստատելէ այլ նպատակ հետապընդողներ յետպայ քարերով լրջօրէն պիտի ծանրանան թրքերով լրջօրէն պիտի ծանրանան թրքահայ ազդակին չահագործումին վրայ, առով ա՛լ աւելի դժուարացնելով անոր արդէն փափուկ դիրքը եւ Հ. Տինքի տեղին բնորոչումով՝ «դանակին չեղրին վրայ» զետեղելով զայն:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՋԵԱՆ

ՀԱՅ ՀԱՐՑԸ ՅԱՂԹԱՀԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՎ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ֆ. ՀԱՍԱՆ
ՊԱՀՊԱՆ ԼԹ.

– Չկայացավ, որ ասենք մեկնաբանությունը։
– Ո՛չ։
– Մենք ինչպե՞ս կարողանայինք ստուգել, որ ճիշտ ենք հասկացել։
– Ի վերջո ժամանակը կցուցադրի, ո՞վ է ճիշտը։ Ես ինձ պատասխանատու եմ զգում միայն իմ ասածների համար։
– Ինչպե՞ս կարելի է ստուգել։
– Ես կարծում եմ, որ ամենալավ ստուգումը ժամանակն է։ Ես ինձ համար ստուգել եմ, ինչպես նաև շատ ուրիշներ։ Ես ինձ համար ստուգել եմ, որ ես ճիշտ եմ

Լիպկէթ եւ Ցակոբ Խուպեսէրեան եւ զաւակը՝ Գաբրիէլ,

Անժէլ եւ Տիգրան Գույումճեան,

Սեդա Գաբոյեան եւ զաւակը՝ Միքայէլ Նշանեան

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ–հօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԱԲՈՅԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 9–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Ապրիլ 15, ժամը 14–ին, Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ Մայր Եկեղեցին

13, rue du Perche — 75003 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ–Փարիզիէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն:

(Շար. Ա. Էջէն)

նակից ընել պետական եւ հանրային գործընթացին:

Ր. Յովհաննէսեան չեշտած է թէ նոր ստեղծ կազմակերպութիւնը կը գործակցի այդ ուղղութեամբ փափաք յայտնող անխտիր բոլոր հիմնարկներուն, ուժերուն, անհատներուն հետ որոնք քաղաքացիական, ազգային վերաբերում ունին ապագայի խնդիրներուն: Ան նշումը թէ կազմակերպութիւնը իր դիրքը կ'արտայայտէ եւ դեր կ'ունենայ նաեւ ընտրութիւններու առընչութեամբ, Ր. Յովհաննէսեանի քաղաքական դաշտ վերադարձին տուեալ մը կը նկատուի ամանոց կողմէ: Թէեւ ան ըսած է թէ խորհրդարանական յառաջիկայ ընտրութեան մասնակցելու մտադրութիւն առայժմ չունի:

«Քաղաքացիական ազգային նախաձեռնութիւն»ը որոշած է ունենալ իր օրաթերթն ալ որ լոյս կը տեսնէ Մայիսի սկիզբին: Ան կը կոչուի «Օրրան»· խմբագրութիւնը յանձնուած է Ա.յտին Մորիկեանի:

*
**

ՄԱՐՋԱԿԱՆ

Մարդիւ Լեւոն Զուլֆալակեանի վխտորութեամբ Ֆինլանտիա մեկնած է Հայաստանի տնտեսահոմկական ըմբշամարտի հաւաքականը, մասնակցելու Եւրոպայի առաջնութեան (Ապրիլ 11–13): Հաւաքականին մաս կը կազմեն Գիմքրիէն Ափոտչէս Մինասեան (55 քկ.), Երեւանէն Կարէն Մնացականեան (60 քկ.), Վաղինակ Գալստեան (66 քկ.), Մովսէս Կարապետեան (74 քկ.), Գիմքրիէն Լեւոն Գեղամեան (84 քկ.) եւ Էջմիածնէն Ռոպէրտ Պետրոսեան (96 քկ.):

C.C.A.F.

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

COMMUNIQUE

L'élection présidentielle est une échéance majeure dans la vie politique de notre pays. Les Français d'origine arménienne doivent être très nombreux à remplir leurs devoirs citoyens.

Dans le cadre des élections présidentielles des 21 avril et 5 mai 2002, l'ensemble des Français d'origine arménienne doivent se rendre aux urnes pour voter en faveur du candidat de leurs choix.

Aussi, le CCAF rappelle qu'il avait demandé à tous les présidents et responsables d'organisations de bien vouloir mobiliser leurs membres et sympathisants afin de participer massivement à une réunion publique organisée par le Comité de Défense de la Cause Arménienne qui a eu lieu le 7 avril au Palais des Congrès de Paris. Lors de cette réunion qui était un véritable succès, les réponses de différents candidats par rapport à nos attentes ont été analysées, et chacun peut aujourd'hui se déterminer, là aussi, en toute connaissance de cause.

Chacun doit donc voter en son âme et conscience pour élire le candidat qui lui semble le mieux correspondre à ses attentes et aspirations.

A. Govciyan
Président

Paris, le 8 avril

UGAB — PARIS

CONFERENCE

le vendredi 12 avril à 20h30

le

CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE

organise **une conférence**

autour des travaux de

deux historiens :

ALINA NICHANIAN

Les Arméniens d'Azerbaïdjan pendant la Première Guerre mondiale

et

VAHE TACHJIAN

La France et sa politique de peuplement au Levant : Minorités chrétiennes et contrôle de territoires (1919-1930)

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչական խորհուրդը

Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ

Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան

Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ Զաքիկ Վարդապետ Աւետիքեան

Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան

Մայր Եկեղեցւոյ վարչութեան ատենապետներէն եւ Սահակ Մեսրոպ երգչախումբի անդամներէն՝ ողբացեալ

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ

Հոգեւոյն ի հանգիստ, անոր մահուան 15–րդ տարելիցի առթիւ

Կիրակի, Ապրիլ 14, ժամը 10–ին

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Ներկայիս կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգող բոլոր ծանօթներն ու բարեկամները:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

La M C A a le plaisir de vous inviter à la

CONFERENCE

« ARMENIE : LE BLOCUS, L'EXODE ET LA SOLUTION DU PROBLEME »

par ALBERT ANDONIAN
Ecrivain

VENDREDI 12 AVRIL à 20h45

ENTREE LIBRE

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

L'ASSOCIATION POUR LA CREATION AUDIOVISUELLE D'ARTISTES D'ORIGINE ARMENIENNE

et

LA MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

présentent la première du film

«LE MARSEILLE DES ARMENIENS»

Histoire racontée par eux-mêmes
1922 / 1950

Film réalisé par **EDOUARD SARXIAN**

Mardi 16 avril à 20 heures précises

Théâtre Toursky
16, Passage Léo Ferré, 13003 Marseille
— Entrée libre —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը, նոր Տարուան եւ Ծնունդին առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է ԻՒՂԱԴԻՆԻ հետեւեալ նուէրները. –

Բ. ՅԱՆԿ

ԵՒՐՕ

Պ. Ժան–Փիէր Տիրանեան 30,49, Տիկին Մարի Առաքելեան 25, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Կայծակեան 40, Պ. Արիստակէս Պալեան 20, Տէր եւ Տիկին Իվ Դաւթեան 30, Տիկին Ալիս Խալիլ 15, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Վասիլեան 15, Տէր եւ Տիկին Ժ. Գաբրիէլեան 80, Տիկին Էլիզապէթ Ֆոնթան–Տաքչեան 50, Տիկին Ալիս Զէթունի 100, Պ. Ռուժ Պարսամեան 45, Տիկին Գլէր Խաչիկեան 35, Տիկին Մարկարիթա Ռիֆաթ 30, Տիկին Աչխէն Սմաճեան 100, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Տէմիր 15, Տիկին Մարի Հայթայեան 30, Բժիշկ եւ Տիկին Յարութիւն Կարեւորեան 30, Տիկին Սիւզան Պաղտասարեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժորճ Տէրտէրեան 40, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Մնակեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժաք Տէմիրճեան 20, Տիկին Էլիզ Կարապետեան 33, Տէր եւ Տիկին Արա Զաւուշեան 10, Պ. Փիէր Արզումանոֆ 15, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Մարտիրոսեան 80, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պաղտասարեան 150, Տէր եւ Տիկին Արա Տանտիկեան 20, Պ. Հանրի Պարոն 46, Տէր եւ Տիկին Ժ. փափազեան 16, Օր. Վիրժինի Մանուկեան 30:

(Շար.)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Voyage en Arménie

Du 26 mai au 7 juin

organisé par la Section **Leola Sassouni** du Bd. Oddo.

Hébergement à l'Hôtel DVIN** en chambre double et deux nuits au Karabagh chez l'habitant.

Transport en bus confort pour les excursions.

Tarif 1296 euros (8 500 francs)

Ce prix comprend le vol aller-retour les taxes d'aéroport, l'hébergement en pension complète, les excursoins, le visa. Ce prix ne comprend pas le déjeuner et le dîner du 7ème jour (journée libre), le déjeûner du 11ème jour (journée libre) et l'assurance annulation.

Pour de plus amples renseignements téléphoner à Mme Tedjirian :
04 94 32 11 87
ou Mme Gonoyan :
04 91 89 22 18

ENSEIGNEMENT

PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE / ECRITURE

DE L'ARMENIEN

STAGE DE CINQ JOURS

du 15 au 19 avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, Boulevard Jourdan, 75014 Paris

Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire

Madame Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours

INSCRIPTIONS :
Association M A C H T O T Z : 01 47 50 97 51

— — — — — — — — — — —

- Les résidents de la Maison d'Arménie peuvent participer à ce stage, dans la limite des places disponibles
- Les enseignants des écoles sont cordialement invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Colonie de Vacances

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans
(1988 à 1995)

du mercredi 3 au mercredi 24 juillet
à Ancelle (Hautes Alpes) dans un nouveau cadre

SEJOUR ADOS

séjour mixte pour les jeunes de 15 à 17 ans
(1985 à 1987)

du samedi 27 juillet au samedi 10 août

Activités : tennis — équitation — randonnées — rafting — vtt etc...
Animations arméniennes : chants — danses — histoire et traditions etc...

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

La Colonie de l'UGAB cherche des Animateurs pour juillet — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

Pour tous renseignements veuillez contacter
UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni, 75016 PARIS
☎ 01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 12
VENDREDI
12 AVRIL
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·405 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·405

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՔՐԻԶԷՆՓԷՐԷՑ,

(Ապրիլ 10 / 11)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄՏԱՀՈԳ Է ՄԻՋԻՆ – ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՎԻՃԱԿԸՆ

Ապրիլ 10-ին, լրագրողներու հետ ունեցած հանդիպումին, Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան յայտնած է թէ Հայաստան եւս մտահոգուած է պատերազմական հակամարտութեամբ, քանի որ անկայունութեան կամ պատերազմական որեւէ վիճակ իր ժողովրդին ապրելիքին վրայ։ Աւելի ցած, Վ. Օսկանեան յիշած է հակամարտութեան զոհերուն մէջ ինկած հայկական համայնքները, պատմական արժէքները։ Նախարարը ըսած է թէ Միջին – Արեւելքի կացութեան մասին Հայաստանի մօտեցումը նոյնն է եւրոպական երկիրներու, Եւրոպական Միութեան, միջազգային հանրութեան ունեցածին։

*
**

ՋՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ապրիլ 10-ին Ազգային ժողովի նախագահ Ա. Ալէքսանեան ընդունած է Զուիցերիոյ Երեւանի դեսպանը։ Անոնց տեսակցութեան նիւթ եղած է Զուիցերիոյ կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումը։ Դեսպան Ս. Շիւկ անդրադարձած է այդ ուղղութեամբ իր երկրին Խորհրդարանին ներկայացուած 115 առարկրութեամբ դիմումին։ Իսկ Ա. Ալէքսանեան չեչտած է այն կարեւորութիւնը որ կ'ունենայ նման ճանաչումը, այդ կարգի նոր որոշումներ կանխելու իմաստով, օրինակ տալով Ֆրանսայի պարագան։

Հայաստանի Ազգային ժողովի նախագահը Ղարաբաղի հարցին առընչութեամբ կրկնած է թէ հայկական կողմը հետաքրքրուած է խաղաղ լուծումի եւ թէ Ղարաբաղը երբեք չէ դանուած անկախ Ադրբեջանի կազմին մէջ եւ չի կրնար դառնալ։ Հարցին լուծումը պէտք է Ղարաբաղի Հայաստանի հետ ցամաքային կապը ընդգրկէ, ինչպէս նաեւ երաշխաւորէ Ղարաբաղի բնակչութեան ապահովութիւնը։

Հանդիպումին քննարկուած են ընդհանուր գործակցութեան հարցեր ալ։

*
**

ՎԱՐԶԱՊԵՏԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄԱԿ-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան Ապրիլ 10-ին ընդունած է ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագրի երեւանի մշտական ներկայացուցիչ Ժոէլ Պուտրուն։ Ան անդրադարձած է Մոնթէրէյի համաժողովին քննարկուած քանի մը կարեւոր հարցերու ուղղութեամբ յետագայ աշխատանքին որ կը վերաբերի միջազգային օժանդակութեան համակարգին։

*
**

ՖՈՒԹպՈԼԻ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆԻՆ ՆՈՐ ՄԱՐԶԻՉԸ

Ֆութպոլի Հայաստանի Դաշնակցութիւնը Ապրիլ 10-ի իր նիստին, հաւաքականին մարզիչ նշանակած է «Շիրակ»ի զլխաւոր մարզիչ Անդրանիկ Ադամեանը։ Նոյն նիստին որոշուած է նաեւ ողիմպիական երիտասարդական հաւաքականին զեկը յանձնել Վալերի Կլատիլինի, մինչեւ 17 տարեկաններու հաւաքականինը՝ Օսքար Լոփէսի։ Մինչեւ 19-երու հաւաքականի պատասխանատուութիւնները ալ յանձնուած են Արմէն Գիւլբուդաղեանին։

ԱՊՐԻԼ 24-Ի ԹՐՔԱԿԱՆ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

ԱՄՆ-ու Թրքական միութիւններու համագումարին նախագահը ղրկած է նախագահ Պուշի, նկատի առած՝ ամէն տարի այդ օրը անոր ըրած պաշտօնական յայտարարութիւնը։ Թուրք նախագահը, Գալմաքչեան, թելադրած է որ ԱՄՆ-ու նախագահը իր ուղերձին պատրաստութեան ընթացքին նկատի ունենայ «թուրքեւամերիկեան հեռանկարները»։ Հասկնալի է որ հարցը ուղերձին մէջ «ցեղասպանութիւն» բառին գործածութեան առընչուած է։ Բան մը որմէ ամէն տարի վերջին պահու ճապկոմով մը կը խուսափին ԱՄՆ-ու նախագահները, հակառակ հայկական լոպիին տրուած յոյսերու։

Գալմաքչեան թելադրութենէն եռք աւելցուցած է նաեւ թէ թուրքեւամերիկեան հաւաքականութեան եւ թուրք ժողովուրդին համար մեծապէս կարեւոր է իր ուղերձը եւ անոր ամէն մէկ խօսքը մեծ ուշադրութեամբ կը քննուի։

Թուրք նախագահը չի փափաքիր լսել նոյնիսկ ցեղասպանութեան մօտիկ որակում մը, այսօր, երբ «Թուրքիոյ մէջ Թուրքերն ու Հայերը խաղաղ գոյակցութիւն մը ունին եւ Հայաստանէն հազարաւորներ Թուրքիա կ'երթան աշխատանքի կարելիութիւն փնտռելու»։ Արդէն, կ'ըսէ թուրք պատասխանատուն, ոչ մէկ ապացոյց կայ Օսմանեան կայսրութեան կողմէ հայ բնակչութիւնը բնաջնջելու նպատակը հաստատող։ Թալէաթ փաշայի հեռագիրներն ալ կեղծ են, եւ այլն։

Եթէ նախագահ Պուշ անտեսայ այս հրահանգ - նամակին, պէտք չէ նոյնիսկ «տեղահանութիւն», կամ «աքսոր» որակումներն ալ ընէ, քանի որ անոնք սխալ են, ըստ Գալմաքչեանի։ Հայերու տարագրութեան վայրերը այդ շրջանին Օսմանեան կայսրութեան տարածքին մաս կը կազմէին, հետեւաբար, սխալ կ'ըլլայ «աքսոր» կոչել կատարուածը...։

Անշուշտ, չէ մոռցուած նշումն ալ թէ Իսրայէլի Արտաքին գործերու նախարար Շ. Փերէս մերժած է հայկական կտրուածներուն եւ Հրեաներուն ողջակիզին միջեւ որեւէ յարաբերակցութիւն տեսնել։

ԵՐԵՒԱՆ - ԼՈՍ ԱՆՃԷԼԷՍ ՆՈՐ ԳԻԾ

Պրիւսէլի «Լը Սուար» օրաթերթը Ապրիլ 10-ի իր թիւով կը հաղորդէ, որ Անվերսի պործարարներէն՝ Ֆրէտի վան Կէվէր կը յուսայ որ մինչեւ ամսոյս վերջ կը սկսին օդանաւային իր ընկերութեան Վի-ժէ Էուլայնզի Պրիւսէլ - Նիւ-Եորք դիծը ապահովող ամէնօրեայ թռիչքները։ Նաեւ համաձայնագիր մը ստորագրած է Արմէնիոն Էուլայնզի հետ Երեւան - Լոս-Անճելըս գիծի մը չահագործման համար Պրիւսէլէն անցնող։

կանին մարզիչ նշանակած է «Շիրակ»ի զլխաւոր մարզիչ Անդրանիկ Ադամեանը։ Նոյն նիստին որոշուած է նաեւ ողիմպիական երիտասարդական հաւաքականին զեկը յանձնել Վալերի Կլատիլինի, մինչեւ 17 տարեկաններու հաւաքականինը՝ Օսքար Լոփէսի։ Մինչեւ 19-երու հաւաքականի պատասխանատուութիւնները ալ յանձնուած են Արմէն Գիւլբուդաղեանին։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ՇԱՐՈՆ ՃՆՇՈՒՄ ՉՈՒԶԵՐ

ՏԻՐԱԶՈՒ ԱՐՄԷՆ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ ԲԵԹՂԵՀԷՄԻ ՄԷՋ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՎԱՆՔԸ ՀԱՆԴԱՐՏ Է

Հինգշաբթի օր, ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարը կը հանդիպէր Երուսաղէմ եւ նախապէս ալ փափաք յայտնած էր Արաֆաթի հանդիպելու, ինչ որ դժգոհութիւն պատճառած էր Շարոնի։ Այս վերջինը յայտարարած էր արդէն, Ապրիլ 10-ին, Հայֆայի մօտ գործուած նոր ռմբահարութեան եռք, որ Ամերիկա ոչ մէկ ճնշում պէտք է բանեցնէ։ Գ. Փաուըլ Երուսաղէմ կը հասնէր անցնելէ եռք Մարոքէն, Գահիրէէն, հուսկ՝ Մատրիտէն։ Սպանիոյ մայրաքաղաքին մէջ, ԱՄՆ, Եւրոպա, Ռուսաստան եւ ՄԱԿ-ը միացեալ յայտարարութեամբ մը իրենց զօրակցութիւնը յայտնեցին Գ. Փաուըլի առաքելութեան։ Այդ յայտարարութեամբ անմիջական հրադադար կը պահանջուի ինչպէս նաեւ պաղեստինեան քաղաքներու պարպումը իսրայէլեան ուժերու կողմէ, ներառեալ Ռամալլայէն եւ իր մանաւանդ Արաֆաթի նստավայրի թաղամասէն։ Այս յայտարարութիւնը կարդացած է Քոֆի Անան, հոն կը պահանջուի նաեւ որ Արաֆաթ «կարելի առաւելադոյն ճիգերը թափէ վերջ տալու համար անմեղ Իսրայէլացիներու դէմ գործուած ահաբեկչական արարքներուն»։ Իսրայէլի Արտաքին նախարար՝ Շ. Փերէս «դրական» գտած է յայտարարութեան բովանդակութիւնը։ Քառեակը կոչ կ'ընէ Շարոնի եւ Արաֆաթի որ, դիւրացնեն Փաուըլի առաքելութեան արագ, ամբողջական եւ տեւական կարգադրութիւնը։ Քոֆի Անան մտովի աւելիսով մը չէ ծածկած որ խրատէս ազդուած է մարդասիրական կացութենէն։ Ան չէ՛ըսած է՝ «վախ ունիմ որ մեզմէ ոչ ոք գաղափար ունի այդ կացութեան ծանրակշիռ բնոյթին մասին, ցորչափ չենք կրնար ոտք կոխել քաղաքի հողամասերը, որոնք այսօր ճակատամարտներու դաշտ են»։ ՄԱԿ-ի քարտուղարը կը պահանջէ Իսրայէլէն որ յարգէ մարդասիրական պայմանագրութիւնները, ինչ որ կ'ըսէ, ամէնէն տարրական պայմանն է որեւէ ազգի համար, որ կը յաւակնի ինքզինք նկատել ժողովրդավար եւ անդամ միջազգային հաւաքականութեան։

Ինչ կը վերաբերի Երուսաղէմին, պատրիարքը հաստատեց թէ հին քաղաքը հանդարտ է եւ առայժմ մտահոգիչ ոչինչ կայ։

Բեթղեհէմի Ս. Ծննդեան տաճարին վրայ բացուած կրակը (Ապրիլ 9) պատճառ եղած է որ չէնքին մէկ մասը վնասուի, նաեւ այրի տաճարին Ֆրանսիսկեաններու հատուածին սրահը։ Անոնք յայտարարութեամբ մը նշած են թէ վնասուած են տաճարին ապակիները եւ հայկական բաժնին մէջ գտնուող բազմադարեան մանրանկար մը։

Այս հարցին կապակցութեամբ ալ, Հինգշաբթի առտու կապ հաստատեցինք Վատիկանի ճայնասփիւռի հայկական բաժնին հետ, որ յաւելեալ տեղեկութիւններ չկրցաւ քաղել։

*
**

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՓՈՐՁԵՐ

Սթրազպուրկի մէջ, ՓՓԷ-ի (կեդրոն ձախ) խմբակին կարծիքին դէմ, որ մեծամասնութիւն է Եւրոպական Խորհրդարանը, ընկերվարականները, ազատականները, համայնավարները, կանաչները բանաձեւ մը քուէարկած են 208-ի դէմ 269 ձայնով եւ 22 ձեռնպահութիւն, որ 15-երէն կը պահանջէ Եւրոպական Միութիւն - Իսրայէլ ընկերակցութեան համաձայնագրին առկախումը։ Եւրոպական Միութեան մօտ Իսրայէլի դեսպանը, «չատ բացասական» գտած է այս արարքը, նոյնիսկ եթէ ոչ մէկ հաւանականութիւն կայ որ պատժամիջոցներ գործադրուին, բազմաթիւ երկիրներ, որոնց մէջ՝ Գերմանիա եւ Ֆրանսա դէմ ըլլալով։

*
**

Լիոնէլ Ժոսփէն զգուշացուցած է Շարոնը, որ չի կրնար առանձնանալ միջազգային հաւաքականութենէն, որովհետեւ ալ աւելի կրնայ վնասել Իսրայէլի։ Ինք կ'առաջարկէ ՄԱԿ-ի միջնադիր ուժ մը։

*
**

Ձենինի ամբողջական ապր գարձած է Իսրայէլեան բանակը քաղաքը այլեւս մեռեալ քաղաքի պատկեր մը կը պարզէ կոխնելէն ետք։ Իսրայէլացիք ձերբակալած են բոլոր անձերը որ զէնք կրելու տարիք ունին։ Բնակչութեան մէջ, զոհերու թիւը կարելի չէ եղած ճշդել, բայց, հարիւրաւորներու մասին կը խօսուի։ Իսրայէլեան դիակները կը թաղեն աւերակներուն մէջ, հասարակաց փոս ալ չկայ։

*
**

Հայֆայի մօտ, Ապրիլ 10-ի անճնաշանակեալ ռճրափորձէն ուժգ Իսրայէլացի մեռած էր, 20 վիրաւորներէն 3-ը ծանր վիճակի մէջ էին։ Արարքին տէր եղած էր Համասը։ Հիմնադիրներէն մէկը՝ Իսմայէլ Սպուչնապ, որ Գոլորշտոյի համալսարանը ուսանած է եւ ճարտարագէտ է, «բացարձակապէս օրինաւոր» կը գտնէ Հայֆայի ռճրափորձը։ Կը բացատրէ՝ «Շարոն կը յարձակի ամէն բանի

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԵՐԵԿՈՅԹԸ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Ինչպէս հաղորդեցինք նախապէս, Ապրիլ 9-ի Թիւով, Հայ Դատի Յանձնախումբը Ֆրանսայի նախագահական ընտրութեան թեկնածուներուն յղած հարցաթերթէն եւ անոնց ներկայացուցիչներուն հետ հանդիպումի մը հրաւիրած էր գաղութը, Ապրիլ 7-ին: Լրացուցիչ տեղին նախաճեռնութիւն մըն էր որուն ներկայ եղաւ շուրջ 700 հոգինոց թափմութիւն մը:

Նախ հարցաթերթին ու օրուան հանդիպումին հինգ կէտով ամփոփուած նիւթերուն մասին դրուագներ ցուցադրուեցան - Ցեղասպանութիւն, Եւրոպական Մարդըրաններուն կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչում (1987 Յունիս), Ղարաբաղեան չարժում, երկրաչարժ, Ղարաբաղի պատերազմը, ցեղասպանութեան ճանաչումին Ֆրանսայի հոլովոյթը (1998 - 2001) եւ հայկական զարդը: Ցետոյ նոյն նիւթերուն առընչութեամբ ելոյթներ ունեցան Լ.Ղ.Հ Արտաքին գործերու նախարարուհի Ն. Մելքումեան, Ռոպէր Լէյլէքեան, Հոգեբոյժ Վարուժան Սարգիսեան:

Ն. Մելքումեան ուղած էր անցնող տասնամեակը, պատերազմը, հեռեւանքները, լուծումի բանակցութիւններուն հոլովոյթը եւ ժողովրդավար պետութիւն ըլլալու Լ.Ղ.Հ-ի ջանքերը ներկայացնել քիչ մը չատ ծաւալուն ելոյթով մը, ինչ որ ուշադրութեան, կեդրոնացումի ցըրուումին պատճառ եղաւ յայտագրին սկիզբէն իսկ: Հայ Դատի յանձնախումբին Եւրոպական կազմակերպութիւններու մօտ ներկայացուցիչը Ռ. Լէյլէքեան եւս մեծ մասով կրկնեց ներկաներէ չատերուն ծանօթ տուեալները. ցեղասպանութեան ճանաչումի աշխատանքները, չրջափակումը, Եւրոպային մաս կազմելու Թուրքիոյ ձգտումը, հաչտութեան յանձնախումբով փորձուած հերթական խաղը, բոլորը եզրակացնելով որպէս հետեւանք՝ Թուրքիոյ անցեալի մեղքերուն անպատիժ մնալուն: Վ. Սարգիսեան ծանրացաւ հայերէնի, հայկական մշակութային հաըբստութեան պահպանումին կարեւորութեան վրայ:

Հայկական հարցաթերթին կէտերուն մասին Ֆ. Պայրուի եւ Ն. Մամէդի տեսադրուած պատասխաններէն ետք ցուցադրուեցան Ժ. Շիրաքի եւ Լ. Ժոսփէնի ուղերձները. առաջինը կրկնելէ ետք հայ գաղութին համարկումի լաւագոյն օրինակի հանդամանքը, չատ թէ իր առաջադրութիւններն էին հայկական մշակոյթի կեդրոնի մը հաստատումը եւ Անիի Մայր Տաճարին անհրաժեշտ ամրացումի աշխատանքին պայմանները տրամադրելու նախաձեռնութեան չարունակութիւնը: Ցիշեցուց նաեւ Ղարաբաղի հարցին լուծումին ուղղուած ջանքերը որոնք գլխաւոր արտայայտութիւնը դտած էին Ռ. Քոչարեան - Հ. Ալիեւ զոյգ հանդիպումներով Փարիզի մէջ: Ցիշեցուց տակաւին Ռ. Քոչարեանի պաշտօնական այցով Ֆրանսա ժամանումը որ առիթ տուած էր մայրաքաղաքը հայկական եռագոյններով զրօչազարդելու:

Աւելի ընդհանուր դիծերու մէջ մնացած էր Լ. Ժոսփէնի ուղերձը. չեչտեց ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումին հարկը, Եւրոպայի անդամակցութեան համար լրացնելիք կէտերը, Ղարաբաղի համար Մինսկի խումբին մէջ Ֆրանսայի նախագահութեան դերը, ապահայ գաղութի անդամներուն վճռակամութիւն, լեզու, մշակոյթ պահպանելուն կարեւորութիւնը իր խումբին համար որ միշտ կողմնակից եղած էր մշակութային բազմազանութեան:

Օրուան ամէնէն կենդանի բաժինը թեկնածուներու ներկայացուցիչներուն հետ զրոյցն էր, երբ ժամը արդէն չատ յառաջացած էր ու լսարանին համբերութեան սահմանները նեղցած: Զրուցավար Արա Տրիլոգեան յաճախ անտեղի ծաւալումներով բոլորովին չարաչահեց ժամանակին ալ, համբերութիւններն ալ, փոխանակ արտայայտուելու առաւելագոյն ժամանակը ձգելու օրուան հիւրերուն: Անոնք - Ժ. Թուպոն, Ռ. Ռուքէ, Ֆ. Ռոչլուան, Հ. Լիւբ, Ժ. Սար, Փ. Ֆարպիազ - պատասխանեցին վեց հոգինոց խումբի մը հարցումներուն որոնք նոյնպէս առընչուած էին հարցաթերթին կէտերուն: Ըսածներուն ուշագրաւ կէտերէն էին ցեղասպանութեան ճանաչումէն ետք ժխտումի երեւոյթներուն դէմ օրէնքով պատուար կանգնելու, դասագիրքերու մէջ այդ նիւթին տեղ տալու ընդհանուր պատրաստակամութիւնը: Նման օրէնքի մը մասին տրամաբանական եռակի կապակցութեան մասին խօսեցաւ Ժ.-Փ. Շըվէնմանի ներկայացուցիչը, Ժ. Սար, ըսելով թէ կամ կէսօրի օրէնքը որ յատուկ Շոայլին համար է, պէտք է ընդլայնել, ինչ որ Հրեաներու ջարդմանութեան կը բախի, կամ նոր օրէնք մը պատրաստել, կամ 2001 Յունուար 29-ի օրէնքին յաւելումով մը ապահովել մերժումի, ժխտումի երեւոյթին դատապարտումը: Ռ. Հիւի ներկայացուցիչը յիշեց իրենց համախոհ կի տիւ Գոլոնէի չարաւ հետապընդումը ցեղասպանութեան ճանաչումին համար, յետոյ ըսաւ որ Ցեղասպանութեան դէմ յաղթանակի օրուան մը իրենց առաջարկը պիտի կրկնեն նոր նախագահին ալ:

Նոյն համախոհութիւնը յայտնուեցաւ Եւրոպայի Թուրքիոյ անդամակցութեան նիւթով ալ: Առնուազն, Թուրքիա պէտք է յարգէ իրեն առաջարկուած պայմանները որոնց գլխաւորն է ցեղասպանութեան ճանաչումը:

Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումին առընչութեամբ լսարանէն անընդունելի նկատուեցաւ խաղաղութեան բանակցութիւններուն մէջ որոշ հոդեր սակարկութեան նիւթ ընելու Ռ. Ռուքէի (Լ. Ժոսփէնի ներկայացուցիչ) միտքը ոչ արժանպատիւ էր Հայաստանի Արտաքին գործոց նախարարին նոյնիսկ մէկ արտայայտութեան:

Հարցումներու Հայաստանին օժանդակութեան վերաբերող մասին մէջ նիւթ եղաւ Մեծամօրի աթոմակայանը. թէ՛ ներկայացուցած վտանգով, թէ ուժանիւթի գլխաւոր աղբիւրի հանդամանքով: Փակելու տրամադրութիւնը ընդհանուր էր ու որպէս լուծում կ'առաջարկուէր Եւրոպական Միութեան օժանդակութիւնը ապահովել: Մանաւանդ ներկաներէն Ֆ. Ռոչլուան, Ռ. Ռուքէ եւ Ժ. Թուպոն ականատես եղած էին Հայաստանի ցուրտ ու մութ ձմեռնային օրերուն:

Եզրափակիչ իր ելոյթով Հայ Դատի նախագահը Յարութ Մարտիրոսեան նախ չնորհակալութիւն յայտնեց մասնակից ներուն անկեղծութեան, հաւատարմութեան, բարեկամութեան: Ուրախութիւն յայտնեց որ այս ձեռնարկով եւս չեչտուած էր ներհայկական միասնութիւնը: Պարագայականով չզոհացող Ֆրանսահայ քաղաքացիի կեցուածքով, ան ըսաւ թէ դաղութը յայտնուած տրամադրութիւններէն, բերանացի յանձնառութիւններէն ետք պիտի սպասէ կիրարկութեան փուլին, սկսած՝ ժխտողականութեան դէմ օրէնքին հռչակումէն: Ցետոյ, հրաւիրեց ներկաները քուէարկելով կատարելու քաղաքացիի պարտականութիւնը:

Յ. Մարտիրոսեան արդարօրէն քննադատեց թեկնածու Շ. Փասքուայի արհամարհանքը, հանդէպ իրեն ալ ղրկուած հարցաթերթին, քանի որ ան որպէս պատասխան յայտնած էր թէ սովորութիւն չունի պատասխանելու ընտրութեան հետ կապ չունեցող հարցերու, ինչպէս օրինակ՝ Տոպերման ցեղի չումներու ականջը կտրել - չկտրելու նիւթին, եւ այլն, առանց կարդին դասելով ցեղասպանութեան ժխտումը, չրջափակումը, եւ այլն:

Անդրադառնալով Պաղեստին - Իսրայէլ ներկայի ճակատումին ալ, Հայ Դատի նախագահը յիչեց ցեղասպանութեան ճանաչումին Իսրայէլի մերժումը ի սէր Թուրքիոյ հետ իր սերտ կապերուն. ըսաւ թէ այսուհանդերձ, այդ կապերը չէին արդիլած որ Թուրք վարչապետը ցեղասպանութեամբ ամբաստանէ Իսրայէլը:

Պէտք է ըսել որ իր տեսակին մէջ որպէս նախընթաց, լաւ մտածուած էր Հայ Դատի Յանձնախումբին ձեռնարկը. կը մնայ պատրաստութեան ընթացքին քիչ մը աւելի ուշադիր ըլլալ, ժամանակը հաչուելու տեսակէտէն, զեղչելով դիւրին նչմարելի անհարկիներ ու երկարութիւններ: Գէչ պիտի չըլլայ եթէ նոյնքան սուր մկրատ մըն ալ պտակի լրատուդային կապակցութիւններու դաչտին մէջ...:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ԼՈՒԻԶԵՐ ԼՈՆՏՈՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԿԱՐՊԻՍ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՓՐՈՖ. ՎԱՀԱԳՆ ՏԱՏՐԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

«Հայկական ցեղասպանութիւնը քրէական ուրացումներու լոյսին տակ»

Ցունուար 24-ի երեկոյեան, այս համալսարանի ատորաբաժանումներէն՝ աչխարհահռչակ London School of Economics-ի հովանաւորութեամբ, փրոֆէսէօր Տատրեան տուաւ առանձին դասախօսութիւն մը. համալսարանի Գլեմընթ Հաուզի ընդարձակ սրահը 250-է աւելի հետաքրքիր եւ զարդացած բազմութեամբ մը լեցուած էր, որոնց մէջ կային երկու տասնեակ մը Թուրք ուսանողներ: Հանդիսավարն էր նոյն համալսարանի ակադեմական պատասխանատուներէն փրոֆ. Տոմինիք Լիվէն:

Փրոֆ. Տատրեան դասախօսութիւնը բաժնուեցաւ չորս մասերու.

1. Ներածական
2. Ուրոյն Մեթոտի մը կիրարկումի պահանջը
3. Փաստարկումի Տուեալներով Հայկական Ցեղասպանութեան Որոչադրիչ Ազդակները
4. Գլխաւոր Եզրակացութիւններ

Իրրեւ նախաբան Տատրեան ատորադծեց Հայկական ցեղասպանութեան ինքնուրոյն բնագիծերէն ոմանք ինչպէս՝ Հայերը բնաջնջուեցան իրենց բնօրրանին, իրենց Մայր Հայրենիքին մէջ, թէեւ ցեղասպանութեան զեկավար տարրերը անկրօն կամ կրօնամերժ էին մեծ մասամբ, բայց իսլամական կրօնքը չարաչահեցին իրրեւ առեւտրական դէնք եւ հրահրեցին լայնատարած ջարդեր սուրբ պատերազմ յայտարարելով: Մեծ եղեռնին կիրարկուած մեթոտները յատկապէս սահմռկեցուցիչ էին. ինչպէս Ամերիկայի դեպան Մորկընթաու իր յուչերուն մէջ դիտել կու տայ, «խնայելու համար փամփուչտը» կոտորածները գլխաւորաբար գործադրուեցան կամ սուրերով եւ դաչոյններով եւ կամ բութ եւ տարրական գործիքներով, ինչպէս կացին, մանգաղ, ադռ, բիր, բրիչ կամ երկաթապատ գաւազանիներ: Ցետոյ, այդ կոտորածները մասնակցեցան ստուար թիւով թուրք գիւղացիներ, քաղաքացիներ եւ սովորական բնակիչներ: Բայց ըսաւ Վ. Տատրեան, Հայկական ցեղասպանութեան ամենայատկանչական պարագան է՛ր եւ է՛ այդ մեծ ոճիրին անյողդողդ ուրացումը անցեալի եւ ներկայի թուրք կառավարական կազմերուն ինչպէս եւ սերունդներու կողմէ: Ուրեմն պէտք է դիմագրաւել եւ յաղթահարել ուրացումի բաղկացուցիչ տարրերը, որոնք ան մէկ առ մէկ նչեց, կեդրոնանալով վերջին կէտին վրայ, այն է՝ «քաղաքացիական պատերազմ»ի վարկածը, Հայերը Թուրքեր սպաննեցին, Թուրքերն ալ Հայեր:

Ընդհանրապէս նայելով հարցին, քաղաքացիական պատերազմ կը նչանակէ կեդրոնական կառավարութեան մը վերջնական փլուզումը, որով վտանգաւոր պարապութիւն մը կը ստեղծուի պետական համակարգին մէջ. առ ի հետեւանք մէջտեղ կ'ելլեն հակադիր խմբակցութիւններ որոնք իրարու հետ բախելով եւ կռուելով արիւնալի տեսարաններու տեղի կու տան երկուստեք զոհեր խլելով: Հիմա հպանցիկ ակնարկով քննենք եւ տեսնենք թէ մեթէ այսպիսի դրոյթ մը կա՞ր Թուրքիոյ մէջ: Ընդհակառակն, ճիշդ հակոտնեայ պատկեր մը կը տեսնենք հոն: Իթթիհատական կառավարական դործադիր խմբակը ոչ միայն լուծած էր Օսմանեան Կայսրութիւնը որպէսզի չկաշկանդուի Ջատիչ եւ հակադրական վէճերով, այլեւ յայտարարած էր պատերազմական վիճակ, որով որեւէ այլաքուն կամ հակակառավարական քայլ ամենախիստ ռազմական պատժամիջոցներով կը զպուէր. զօրաչարժի են թարկուած էին լրտեսներու ցանցեր, կարխիտ մամլոյ հակակչիռ եւ այլն, եւ այլն: Այսինքն, կեդրոնական կառավարութիւնը ոչ միայն տկարացած կամ վտանգած էր այլ ընդհակառակն բոլոր վարչական եւ ռազմական ուժերը կեդրոնացուցած եւ ընդլայնած էր իր ձեռքերուն մէջ: Ահ ու սարսափի այս մթնոլորտին մէջ էր, որ Իթթիհատական ղեկավարները դիմեցին քայլի մը, որ քաղաքացիական պատերազմի մը վարկածը բոլորովին անհեթեթ դարձնելու կոչուած էր. 1914 Օգոստոս 2-ին, Թուրք եւ զերման զինուորական եւ քաղաքական դաշնակի դաչինքը ստորագրելէ քանի մը ժամ յետոյ ընդհանուր զօրակոչ յայտարարուեցաւ: 20-էն 45 տարեկան բոլոր այրերը, ուրեմն ներառեալ Հայերը, տախպուեցան զինուորագրուիլ եւ անհետացան: Իմ կարծիքով հայկական ցեղասպանութիւնը լռելեայն եւ անյայտ կերպով այսպէս սկսաւ և ոչ թէ, ինչպէս աւանդութիւն դարձած է, 1915 Ապրիլ 24-ին: Հայ ժողովուրդը թաքուն կերպով գլխատուեցաւ: Ի՞նչ մնաց: Կիներու, երեխաներու եւ ծերերու ամբաձ, ահասարսուռ եւ չմած հաւաքականութիւն մը, որուն յիշողութեան մէջ էին Համիտեան ջարդերու սարսափները եւ 1909-ի Ատանայի երկ - հանդրուան կոտորածի թարմ յիչատակները. երեւակայե՛լ որ այս պայմաններու մէջ այդ խլեակներու հաւաքականութիւնը համարձակի՞ նոյնիսկ մտածել կռիւի, բախումի եւ ռազմական պայքարի մասին, լիուլի վնասած պետութեան մը ուժերուն եւ ժողովուրդին դէմ. ուրկէ՞ պիտի դան զէնքերը, պիտանիները, դինամիթերը, դէնքերը, հրամանատարական դրութիւնը, փոխադրական միջոցները եւ այլն, եւ այլն: Սա այնքան խարխուլ եւ խոցելի թէզ մըն է, որ անկարելի է զայն չորակել իբրեւ անհեթեթ եւ թեթեւսոլիկ հակաճառութիւն մը:

Իրենց ամբողջութեամբ թրքական ուրացումները կը ներկայացնեն խոչընոտ մը զոր յաղթահարելու համար պէտք է ստեղծել իւրայատուկ մեթոտ մը, որ կրնայ պատչաճիլ եւ այդ իմաստով նպատակայարմար լլլայ: Այս ուղղութեամբ փրոֆ. Տատրեան չատ բերաւ «չախչախիչ փաստարկում»ի իր վարկածային առաջարկը. ըստ այնմ, 4 բաղկացուցիչ մասեր խնդրոյ առարկայ են հոս.

1. Վաստահելի աղբիւր
2. Բացայայտ եւ մեկին ապացոյցներ
3. Անվիճելի վաստեր
4. Ստուգելի եւ մատչելի աղբիւրներ

Այս առընչութեամբ ան իրրեւ յարակից գլխաւոր մեթոտ ներկայացուց իր բացառումի եւ ներառումի տիպարտեակը: Որպէսզի ուրացող կողմը երբեք չփորձուի քարոզչականի պիտակը փակցնել Առաջին պատերազմին Օսմանեան կայսրութեան դէմ կռուող երկիրներէ բխած փաստերուն, Տատրեան ըսաւ որ գիտումնաւոր կերպով պիտի հրաժարէր օգտագործելէ Ֆրանսական, ռուսական եւ անգլիական աղբիւրներ, որոնք մանաւանդ վերջիններուը, որոշ մակարդակի վրայ իրենք իրենց չատ արժէքաւոր փաստեր կը պարունակեն: Նոյնը վարելի է ըսել վերապրող զոհերու յուչերու կամ պակասութեամբ. թէեւ այս իմաստով չափն աւելի արժէքաւոր վկայութիւններ դոյութիւն ունին, բայց որպէսզի ուրացողներուն առիթ չտրուի ըսելու որ զոհերու յատուկ չափազանցեալ և միակողմանի վկայութիւններ են, նպատակաւոր կերպով զանց պիտի ընէր անոնք: Ուրեմն ի՞նչ կը մնայ որ ներառնուի. երկու դասակարգի յատուկ ապացոյցներու եւ փաստերու ղրոյթներ: Առաջինը վը վերաբերի Օսմանեան կայսրութեան ռազմական եւ քաղաքական դաչնակից երկու կայսրութիւններու, այսինքն՝ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ - Հունգարիոյ պետական արխիւներուն: Պէտք է ընդունիլ, որ անկարելի է որ պատերազմի անորոչութեան մէջ դաչնակից մը նոյնիսկ փորձուի պահարակել եւ վարկաբեկել ուրիչ դաչնակից մը: Ուրեմն կրնաք երեւակայել որ այս երկու Դաչնակից Պետութիւններու ներկայացուցիչները լիչ բարոյական հարկադրանքի տակ զգային ինքզինքնին որ պարտականութիւն սեպեցին իրենց կառավարութիւններուն տեղեկացնելու պահելու Մեծ Սպանդին չչմեցուցիչ մանրամասնութիւնները, օրէ օր, չաբաթէ: Ասկէ զատ յոյժ կարեւոր նկատուելի կէտ մը եւս կայ: Այս տեղեկագիրները որոնք կամ «խորհրդապահական» կամ «գաղտնի» եւ կամ «գերգաղտնի» պիտակները կը կրէին, երբեք հրապարակուելու նպատակով չէին պատրաստուած, այլ միայն պետական ներքին տեղեկատուութեան նպատակին պիտի ծառայէին: Այս հանգամանքը միայն կը բաւէ համոզուելու, որ հոս խնդրոյ առարկայ աղբիւրները

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՀԱԼԷՊԻ Ա. Ս. Հարոնեան սրահին մէջ, Փետրուար 28_ին, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Արմաեան Հայրիկին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Ն. Աղբալեան մասնաճիւղի դրական յանձնախումբին: Քայլերգներու ընկերակցութենէն ետք, բացման խօսքը արտասանած է դրական յանձնախումբի անդամներէն՝ Յակոբ Տլալեան, որ հակիրճ կերպով ընութագրած է Արմաեան Հայրիկը: Ապա, խօսք առած է օրուան գլխաւոր բանախօսը, Անթիլիասէն ժամանած՝ Գէորգ Գանտահարեան որ ներկայացուցած է Արմաեան Հայրիկ քաղաքական գործիչը: Իրմէ ետք, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի Դպրեվանքի տեսուչ երիտասարդ մխիթարեանէն՝ Հ. Շահան Ծ. Վրդ. Սարգիսեան ներկայացուցած է Արմաեան Հայրիկը, որպէս կղերական եւ գրող: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիրը մը: Վերջին խօսքը արտասանած է Թեմին Առաջնորդը՝ Սուրէն Արքեպիսկոպոս Գաթարոյեան:

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Մարտ 16_ին, կազմակերպութեամբ ՀՑԴ Գիմբեկոր Աչոտ եւ Լեւոն Շանթ մասնաճիւղերուն, տեղի ունեցած է ազգային եւ յեղափոխական երգերու երեկոյթ մը: Օրուան հանդիսավարը՝ Թալին Սահակեան բեմ հրաւիրած է Շանթ Գարագեանը, որ ներկաներուն փոխանցած է երկու մասնաճիւղերուն խօսքը: Ապա, բեմը յանձնուած է երգիչներուն:

*
**

ԱՆԳԱՐԱՅԻ Օրթա Տողու Թէքնիք Համալարանին մէջ, Մարտ 18 _ 22_ին տեղի ունեցած է Անատոլուի Ժողովուրդներու մշակոյթին նուիրուած ասուլիս մը, նախաձեռնութեամբ «Թուրք Ժողովրդավարութեան Միութեան» որ զբաղած է հայ, ասորի եւ նեսրունի ժողովուրդներու մշակոյթով: Այդ նպատակով Անգարա հրաւիրուած էին հայերէնի ուսուցիչ Կարպիս Խորասանճեան, արուեստագէտ Բագարատ Էսթուքեան, Մելիսա Պիլալ եւ Սարգիս Սերոբեան: Մասնակցողները ներկայացուցած են իրենց ժողովուրդներու պատմութիւնը, դրականութիւնը, երաժշտութիւնը, արուեստները: Կարպիս Խորասանճեան խօսած է հայ դրականութեան մասին, երաժշտութեան մասին արտայայտուած է Բագարատ Էսթուքեան, Մելիսա Պիլալն ալ անդրադարձած է հայ մայրերու օրօրներուն:

1._ Թրքական Պատերազմական Ատեանի Արխիւները, որոնք անհետացան Քէմալիզմի յաղթանակէն յետոյ եւ մարդ չի գիտեր թէ ի՞նչ եղաւ ատոնց վախճանը: Երբ յաղթական դաշնակիցները 1918_ին Պոլիս խուժեցին, յետ _ պատերազմեան թուրք կառավարութիւններու հետ իրենց բանակցութեանց միջոցին չեչտակիսէն պայման դրին, որ եթէ անոնք դատական հետապնդումի չենթարկեն եւ թերեան պատշաճօրէն պատժելու թուրք ոճրագործները, Թուրքիոյ հետ կնքուելիք խաղաղութեան դաշնագիրը պիտի պարունակէ չատ խիստ եւ դաժան պայմաններ: Մասամբ այս նպատակով ամոքելու համար յաղթական դաշնակիցները, իրերայաջորդ քանի մը թուրք կառավարութիւններ Զինադադարի ժամանակամիջոցին, այսինքն՝ 1919 _ 1920, դատավարութիւններ բացին եւ կարգ մը դատավճիռներ արձակեցին հայկական տեղահանութիւններու եւ ջարդերու կապակցութեամբ: Այս առիթով, նախաքննական փնտռտուքներու միջոցաւ, կառավարութեան ստեղծած Հարցաքննիչ Մարմինը, մեծ թիւով պետական եւ իթթիհատ կուսակցութեան առընչուած վաւերագիրներ ձեռք ձգեց: Միայն Անգարայի նահանգէն 40_էն աւելի այսպիսի փաստաթուղթեր իր ձեռքը անցան: Եւ որպէսզի ատոնց օգտագործումը որեւէ առարկումի չենթարկուի եւ անբասիր ընթացք, նախքան դատարան ներմուծուիլը, ատոնց ամէն մէկը Օսմանեան Ներքին Գործոց Նախարարութեան վերահսկու պաշտօնեաներու կողմէ քննուելով վաւերացուեցաւ իբրեւ անխարդախ եւ հարազատ փաստաթուղթ, որմէ յետոյ փաստաթուղթին վերեւը հետեւեալ հաստատագիրը նշուեցաւ՝ «թնագիրին կը համապատասխանէ»:

2._ Գրեթէ նոյն ատենները Օսմանեան Խորհրդարանին երկու մասնաթաժիններուն մէջ, Երեսփոխանական Ժողով եւ Մերաւոյտ, երկարատեւ վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան հայկական ազգային բնոյթին մասին: Այս կապակցութեամբ զղայացունց յայտնութիւններ եւ խոստովանութիւններ եղան կարգ մը խորհրդարանականներու կողմէ: Օրինակ, Մերաւոյտի նորընտիր նախագահ Ահմէտ Ռիզա, իր բացման ճառին մէջ, 1918, Հոկտեմբեր 21, հրապարակաւ յայտարարեց, որ «մենք Հայերը վայրագօրէն կոտորեցինք»: Երբ երկու օր յետոյ հանգստեան կոչուած թուրք զօրավար մը առարկեց՝ ըսելով որ ինչո՞ւ չի յիշեր Հայերու գործած ոճիրները ընդդէմ Թուրքերու, Ռիզա հետեւեալ յոյժ նշանակալից պատասխանը տուաւ. «Այո Հայերն ալ ըրին սպանութիւններ բայց ատոնք վրէժխնդրական անհատական ձեռնարկներ էին. Հայերուն դէմ գործուած ոճիրը կը բխէր կառավարութեան պաշտօնական քաղաքականութենէն: Նոյն Մերաւոյտին մէջ Նոյեմբեր 26_ին Օսմանեան վաստակաւոր պետական մարդ Ռէչիտ Աքըֆ փաշա, հետեւեալ զղայացունց յայտնութիւնը ըրաւ. «Ես մաս կը կազմէի յետ _ պատերազմեան առաջին դահլիճին. օր մը ձեռքս անցան երկու դասակարգի պատկանող վաւերաթուղթեր, մէկը կը վերաբերէր պետական իշխանութեան. Ներքին Գործոց Նախարարին տեղահանութեան հրամանագիրն էր այդ. բայց միւսը, կառավարական կամ պետական ոչ մէկ հանգամանք ունէր եւ կը վերաբերէր Իթթիհատ կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի գաղտնի մէկ շրջաբերական հրամանին, որ կ'ըսէր. «Անգամ մը որ կարաւանները հեռանան իրենց դիւղերէն եւ քաղաքներէն, անցէք ձեզի տրուած առաքելութեան կիրարկումին»: Ռէչիտ Աքըֆ կ'աւելցնէր, որ սա նշան մըն էր որ իրագործեն ապստրուած ջարդը կարաւանին: Իսկ 1918 Դեկտեմբեր 11_ին, Երեսփոխանական Ժողովին մէջ Տրապիզոն նահանգի Երեսփոխան Հաֆըզ Մէհմէտ, որ մասնագիտութեամբ փաստաբան էր, հետեւեալ զղայացունց խոստովանութիւնը ըրաւ. «Ես աչքովս տեսայ թէ ինչպէս գիշեր մը հայ կիներ եւ երախաներ բերին Օրտուի (Սեւ Ծովու) նաւահանգիստը, լեցուցին մակոյկներու մէջ, բացուեցան ծովը եւ զանոնք ծովամոյն ընելէ յետոյ պարապ ետ վերադարձան»: Ատոնք նմոյշներ են խորհրդարանական վիճաբանութիւններու ընթացքին յառաջ եկած փաստարկումներու: Միւս կողմէ, Երեսփեխանական Ժողովը զժգոհ՝ Մափհար Հարցաքննիչ Մարմնի աշխատանքներէն, ստեղծեց իր ուրոյն (Հարցաքննիչ Մարմինը) եւ սկսաւ հարցաքննութեան ենթարկել պատերազմական երկու դահլիճներուն մաս կազմած բոլոր նախարարները, ներառեալ երկու Շէյխ-ուլ-իսլամները: Նոյնքան զղայացունց յայտնութիւններ եղան այս հարցաքննութիւններու ընթացքին: Ատենմէկ ամենակարեւորը Մեծ Եպարքոս Սայիտ Հալիմ փաշայի ըրած խոստովանութիւններն էին. ան յայտարարեց, զոր օրինակ, որ իր դահլիճը միայն տեղահանութեան հրամանը արտօնած՝ եւ վաւերացուցած էր. սակայն առանց իր գիտութեան այդ հրամանը չարափոխուած էր եւ վերածուած սպանդի: Ան նոյնպէս ընդունեցաւ որ (Ցատուկ Կազմակերպութիւնը) առանց դահլիճի գիտութեան մէջտեղ բերուած էր եւ թէ Ներքին Գործոց նախարար Թալէաթ, որ իրմէ ստորադաս դիրք մը ունէր կառավարութեան մէջ, անտես կ'առնէր իր պահանջը, իրեն հաշիւ տալու թէ ի՞նչ բաներ էին այս Հայերու դէմ գործադրուած ոճիրները: Արդարութեան նախարար Իսթրահիմ իր խոստովանութեամբը նոյնքան զղայացունց յայտնութիւն մը ըրաւ ջարդերը գործադրող ջարդարարներու մասին. այսպէս՝ Պատերազմական նախարար Էնվէր իր վրայ չարունակական ճնշում կը բանեցնէր, որ ոճրագործներ թանաւորէ ազատ արձակուին քանակին ծառայելու համար: Բայց Օսմանեան Սահմանադրութիւնը կ'արգիլէր նման կարգադրութիւն մը: Ոճրագործներ չեն կրնար մուտք գործել քանակին մէջ, սակայն Էնվէր յամառօրէն պնդեց եւ յաջողցաւ: Ըստ Իպրահիմի՝ «ստուար թիւով ոճրագործներ թանաւորէ ազատ արձակուեցան» եւ փոխանակ ռազմաճակատ երթալու եւ բանակին մէջ եւ հետը կռուելու, ջարդարարութիւն ըրին:

(Շար. 2)

ԹԻՒ 17 ԽԱՉԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԼԹ.

ՅԱՆՑԻՆ ՄԷՋ

– Ո՞ւր կ'ուզես, որ տանին...

– Ո՛վ պիտէ, ես չիտակը՝ չատ մեծ մտատանջութեան մէջ եմ, պէշ բաներ լսեցի Պոլսոյ մէջ:

– Ի՞նչ բան, _ հարցուց Լրտեսը:

– Աքսոր զացողները ճամբան սպաննել կուտան կոր եղեր չէթէներու ձեռքով:

– Ատիկա քեզի պէս մարդոց համար չէ, դուն մի՛ վախնար, քիչ ատենէն ես քեզի Պոլիս բերել կուտամ:

– Աման, Արթի՛ն էֆէնտի, միակ յոյսս դուն ես, _ դոչեց Ատիկ՝ ողորմուկ չեշտով մը, _ Ատուծմէ եղաւ, որ քեզ հանդիպեցայ այստեղ:

– Դուն թոլորովին անհոգ եղիր:

– Դժբախտութիւնը այն է, որ քովս դրամ ալ չունիմ, _ խոստովանեցաւ Ատիկ, _ ինծի պզտիկ փոխատուութիւն մը կրնա՞ս ընել:

Լրտեսը դէմքը թթուեցուց:

– Դժբախտաբար ես ալ քովս աւելորդ դրամ չէի առած. երկու _ երեք օր միայն պիտի մնայի Գոնիա եւ ստիպուեցայ չափաւոր մըն ալ մնալ. այնպէս որ քովս դանուած դրամը հազիւ կը բաւէ զիս մինչեւ Պոլիս տանելու:

– Սանկ պզտիկ դումար մը գոնէ, մինչեւ որ կարենամ Պոլիս դրկել եւ դրամ բերել տալ. եթէ կ'ուզես, թուղթ մը դրեմ, եւ դուն Պոլիս տալիք դրամդ պահէ...

– Ատիկա դիւրին էր, եթէ քովս դրամ դանուէր. մե՛ղք, որ աւելորդ դրամ չեմ առած:

– Պզտիկ բան մը, Արթի՛ն էֆէնտի:

Լրտեսը դրպարանները պրպտելու ձեւ մը ըրաւ եւ ըսաւ.

– Եթէ կ'ուզես՝ քանի մը մէճիտիէ կրնամ տալ, բայց ո՛չ աւելի:

– Գոնէ ոսկի մը տուր:

– Կերակուր ուտելու դրամ չմնար քովս:

– Դուն վաղը Պոլիս կը հանիս:

– Ո՛վ պիտէ. հիմա կառավարները կանոնաւոր երթեւեկութիւն չունին, կըրնայ ըլլալ, որ քանի մը օր ճամբան մնամ:

– Ինչ որ է, տալիքդ տուր, տեսնենք, – ըսաւ Ատիկ՝ հասկնալով, որ մեծ բան մը պիտի չկրնար փրցնել լրտեսէն:

Այս վերջինը երեք արծաթ մէճիտ դրաւ Ատիկի ձեռքը եւ «մարդ պիտի տեսնամ» ըսելով՝ հեռացաւ քովէն:

Արթին չատ ուրախ էր, որ կեղծ դաւադրութեան գործը այսպիսի վերջ մը կ'ունենար եւ ինք օձիքը կ'ազատէր:

«Բայց Էմին էֆէնտին ինչո՞ւ Ատիկի հետ չեն աքսորեր, _ խորհեցաւ, _ թերեւս անոր գործը աւելի ծանր է, քանի որ տուներն պօմպաներ դտնուած են»:

Շոգեկառքին մեկնումի ժամը հասած էր: Լրտեսը մտաւ իր վակօնը եւ անկիւն մը կծկուեցաւ:

Պոլիս հասնելուն՝ առաջին գործը երթալ Րէշատ պէյը գտնել եւ իր ուղեւորութեան համարատուութիւնը ընել:

Կարգ մը տեղեկութիւններ տալէ ետքը ըսաւ.

– Զորս մարդ կան, որոնց գոնիա կենալը, ըստ իս, պատշաճ չէ, այդ անձերը պէտք է Պոլիս բերել տալ եւ պատերազմականատեանին յանձնել:

– Որո՞նք են այն անձերը, _ հարցուց Քէամլ պէյասիի անօրէնը:

– Նախ Նարօյեան եպիսկոպոսը, յետոյ Աբիկ Մուշահեճեան եւ յետոյ Հրանդ վարդապետն ու Կարապետ սարկաւագը:

– Ուրեմն անմիջապէս հեռագրով հրաման կուտանք, որ ձերբակալեն ու հոս ղրկեն:

Եւ Րէշատ պէյ փոքրիկ տետրակ մը հանելով պրպտեցնեն՝ մէջը նօթագրեց, որպէսզի մոռցէն չելլէ:

Արթին դուրս ելաւ ուրախ տրամադրութեան ներքեւ: Ինք կը կարծէր, որ այդ ձերբակալութիւնները մեծամեծ յայտնութիւններ մէջտեղ պիտի հանէին, մանաւանդ որ այդ չորս անձերէն մին՝ Հրանդ վարդապետ, հնչակեան յեղափոխական մը կը կարծուէր:

Ամիսներ առաջ, երբ գրաքննութեան ընդհանուր քննիչ Մուհէտտին պէյ Իզմիր գացած էր Ժողէֆ անուն հայ երիտասարդի մը հետ, որ իբրեւ գրաքննիչ կը ծառայէր Պոլսոյ թղթատան մէջ, Արթին առիթէն օգտուելով՝ ուզած էր տեղեկութիւն ստանալ Հրանդ վարդապետին մասին որ նոյն միջոցին Իզմիր կը դտնուէր, եւ հետեւեալ նամակը ուղղած էր Պ. Ժողէֆին, նամակ որուն հարատութիւնը կ'երաշխաւորենք:

«1915 Յուլիս 10/23

Պոլիս

Սիրելի Ժողէֆս,

Կը յուսամ, թէ վատառեալ հանգրստութեամբ հասար Իզմիր եւ կը շարունակես նկատել աշխատութիւնդ՝ օգտակար ըլլալով մեր սիրեցեալ չէֆին՝ Մուհէտտին պէյին:

Հոս մենք ալ կը շարունակենք մեր պաշտօնը՝ միշտ մեր կարողութեան չափով ջանալով օգտակար ըլլալ մեր սիրեցեալ կառավարութեան:

Ժողէֆս, քեզմէ պիտի խնդրեմ, որ եթէ ժամանակ ունենաս, հաճիս տեղւոյդ եկեղեցին երթալ եւ հասկնալ թէ՝ Հրանդ Վրդ. Յովսեփեան իբր առաջնորդական փոխանորդ կը չարունակէ՞ իր պաշտօնը, թէ ոչ՝ մեկնած է Իզմիրէն:

Այս պարագան հասկնալը անհրաժեշտ է ինծի համար, կը յուսամ, թէ պիտի չզլանաս այսքան ծառայութիւն մը:

Եթէ աւելի տեղեկութիւն տաս ինծի իր ընթացքին մասին, անհունապէս գոհ պիտի մնամ: Աս այսչափ:

Անձնական տկարութիւնս չափազանց խանգարուած թէեւ, կը չարունակեմ պաշտօնս, նկատելով՝ որ ո՛չ ոք կայ պաշտօնս կատարող: Այո՛, եթէ մեռնիմ պիտի սպասեմ Մուհէտտին պէյին վերադարձին:

Երկու ձեռքերը կը համբուրեմ Մուհէտտին պէյին, իր պակասը չատ զգալի է հոս: Իր ներկայութիւնը մանաւանդ ուժ մըն է մեզի համար:

Նոյնպէս յարգանքներս Րէֆիք, Նուրէտտին, Ալի պէյերուն եւ ծանօթներուն:

Մնամ անհամբեր սպասող նամակիդ:

Քոյդ՝

ԱՐԹԻՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

(Սանուէօր հայ թերթերու)»:

Այս նամակը որեւէ արդիւնք չունեցաւ, որովհետեւ Պ. Ժողէֆ, որ պարկեշտ երիտասարդ մըն էր, չուզեց գործիք ըլլալ Արթինի մեքենայութիւններուն:

(Շար. 204)

(Շար. Ա. էջէն)

վրայ, կեանքերուն, կալուածներուն, պաղեստինեան հաստատութիւններուն: Կը խորհէր որ Պաղեստինցիք պիտի չհակազդե՞ն: Իսրայէլցիք պէտք է հասկընան որ ուժով եւ զինուորական գրաւումով, երբեք ձեռք չեն ձգեր իրենց ապահովութիւնը: Իրենց համար, ապահովութեան մխակ եղբը Գազայէն եւ Ափըրյորդանանէն քաշուիլն է եւ թողուլ որ Պաղեստինցիք իրենց պետութեան մէջ ապրին»: Ինք, կ'արհամարհէ նաեւ Օսլոյի համաձայնագիրը (1993, Սեպտեմբեր): Արաֆաթ, կ'ըսէ, սխալը ըրաւ Իսրայէլի Պետութեան չճորհելու փընտռած ճանապհումը, առանց չօշափելի բան մը ձեռք ձգելու, փոխարէն: Միայն ուժի դործածութիւնն է որ կրնայ մղել Իսրայէլը գրաւեալ հողերէն քաշուելու:

***

Ֆրանսայի մէջ, հակահրէական արարքներ կան միշտ եւ Իսրայէլի կառավարութիւնը կը գտնէ որ Ֆրանսայի Հրեաներու ներգաղթը «ներկայի պահանջ մըն է» եւ որոշած է յանձնախումբ մը ստեղծել, որ ուսումնասիրէ գործնական հարցերը նման ներգաղթի մը վերաբերող:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ անմիջական հրադադարի կոչ ըրած է Զէյթնիոյ համար: Քուէարկուած բանաձեւին մէջ, երեսփոխանները կը չեշտեն որ «ահաբեկչութեան դէմ պայքարը չի կրնար արդարացնել մարդկային իրաւանց բռնաբարումը, ըլլայ Այսրյորդանան, ըլլայ Աֆղանիստան կամ Զէչնիա»:

ԱՊՐԻԼ 11-ԻՆ ԻՓՍՈՍ-Լը փուէն հարցախոյզին համաձայն, Շիրաք կը յաղթէ ձայներու 51%-ով: Առաջին չըրջանին համար, Շիրաք ղեկավը կը հասնի ձայներու 23%-ով, իրեն կը հետեւին Ժոսփէն 19%, Լը Փէն 12%, Լակիյէ 11%, Շեվէնըման 8,5%:

ԻՒՆԻՍԷՖի (ՄԱԿ-ի մանուկներով բզբաղող ճիւղը) համաձայն, աշխարհի մէջ 10·4 միլիոն սիտայէ վարակուած որբ կայ: Ասոնց մեծ մասը Նիժերիա, Եթովպիա, Զինգապուէ, Զամպիա եւ Հարաւի Ափրիկէ կը գտնուի:

«ԱՂՏՈՏ ԴՐԱՄ»ի դէմ պայքարին խորհրդարանական առաքելութեան 6-րդ տեղեկագրին համաձայն Քոթ տ'Ազիւար այն չրջանն է ուր դրամի օրինականացում մը մեծ ծաւալ առած է, գլխաւորաբար կալուածային մարդին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը, Նոր Տարուան եւ Ծնունդին առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է ԻԻՂԱԴԻՆէ հետեւեալ նուէրները.-

Բ. ՅԱՆԿ

ԵՒՐՕ

Օր. Միչէլ Պալճեան 20, Օր. Մարալ Ասատուրեան 100, Տիկին Սաթենիկ Փափազեան 60, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Մուրատեան 30, Տիկին Ազատնի Աբգարեան, 23, Պ. Լեւոն Լալայեան 20, Տիկին Տէօքմէճեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Ասատուրեան 30,50, Պ. Կարապետ Գորգիկեան 30, Տիկին Վերոնիք Զազըրասլան 15, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Պասմաճեան 30, Տէր եւ Տիկին Մանուէլ Հալաճեան 60, Պ. Յովհաննէս Յովհաննէսեան 40, Տէր եւ Տիկին Փօլ Կերսանեան 35, Օր. Տանիէլ Պարթիկեան 15,24, Պ. Եսայի Ղազարեան 30, Տիկին Նուարդ Թովմասեան 40, Տէր եւ Տիկին Ռուժէ Պալեան 60, Տիկին Զապէլ Քիրէմիճեան 30, Պ. Մինաս Գըմգըմեան 8, Տիկին Մաւիէն Փափազեան 76,22, Տէր եւ Տիկին Միչէլ Զէյինաքի 16, Տիկին Անայիս Տամլամեան 50, Պ. Ժերար Զաքկարեան 70, Պ. Արամ Ասլէսեան 30, Պ. Կի Պալապանեան 50, Տէր եւ Տիկին Տէր-Ոհաննեան 30, Օր. Մաւիէն Արապեան 16, Տիկին Այտա Թորոսեան 30, Պ. Կարապետ Աճէմեան 200, Տէր եւ Տիկին Զիլինկիրեան 23, Պ. Քըրխոճ Պօղոսեան 30,49, Տէր եւ Տիկին Արշակ Բագումեան 80, Տիկին Անիկ Վասիլեան 5, Պ. Բաֆֆի Իսրայէլեան 5, Տէր եւ Տիկին Բագրատ Գոսէմ 30, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մօրուքեան 24, Տիկին Վ. Աբթինեան 25, Օր. Վիրժինի Ադամեան 20, Պ. Ժապ Յովսէփեան 15,25, Տիկին Անահիտ Յակոբեան 30, Տիկին Լուիզ Միքայէլեան 25, Տիկին Ե. Զադմազեան 20, Տիկին Լենա Շաքարեան 50:

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչական խորհուրդը

Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրճեան

Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ Զաքիկ Վարդապետ Աւետիքեան

Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան

Մայր Եկեղեցւոյ վարչութեան ատենապետներէն եւ Սահակ Մեսրոպ երգչախումբի անդամներէն՝ ողբացեալ

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ

Հոգւոյն ի հանգիստ, անոր մահուան 15-րդ տարելիցի առթիւ

Կիրակի, Ապրիլ 14, ժամը 10-ին

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Ներկայիս կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգող բոլոր ծանօթներն ու բարեկամները:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

BALLET
DON QUICHOTTE
à l'Opéra Bastille

LES 23 AVRIL ET 2 MAI

Réservations auprès d'Araxie :
01. 39. 83. 71. 19 (entre 19h30 et 21h)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

50ème Assemblée Générale de la Croix Bleue des Arméniens de France

LES 26, 27 et 28 AVRIL

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

17, rue Bleue
75009 PARIS

***

Voyage en Arménie

Du 26 mai au 7 juin

organisé par la Section **Leola Sassouni** du Bd. Oddo.

Hébergement à l'Hôtel DVIN** en chambre double et deux nuits au Karabagh chez l'habitant.

Transport en bus confort pour les excursions.

Tarif 1296 euros (8 500 francs)

Ce prix comprend le vol aller-retour, les taxes d'aéroport, l'hébergement en pension complète, les excursoins, le visa. Ce prix ne comprend pas le déjeuner et le dîner du 7ème jour (journée libre), le déjeûner du 11ème jour (journée libre) et l'assurance annulation.

Pour de plus amples renseignements téléphoner à Mme Tedjirian :
04 94 32 11 87
ou Mme Gonoyan :
04 91 89 22 18

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մատլէն Փափազեան եւ ապրիկը 152,45 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին, իբրեւ կնքամօր՝ Արփիճէ Ափափազեանի մահուան տարելիցին ի յիշատակ:

ՄՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սուրբ Մեսրոպ Կրթարանի տնօրէնութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ դպրոցի նախակրթարանը 2002 – 2003 ուսումնական տարեշրջանը պիտի դիմաւորէ նոր նուաճումով մը: Դպրոցը պիտի ունենայ պետական համաձայնագրով (sous contrat d'association) 2-րդ դասարան մը. նախապէս Կրթական նախարարութեան հետ համաձայնագրով կապուած Ա. կարգին պիտի միանայ Բ. կարգի դասարանը:

Այս իրազարձութիւնը արդասիքն է դպրոցին ներս կատարուած հետեւողական եւ լուրջ աշխատանքին: Ան կը նկատուի մեծ յաջողութիւն մը դպրոցին համար եւ կը զուգադիպի նախակրթարանի հիմնադրութեան տասնամեակին ու մանկապարտէզի հիմնադրութեան 24-ամեակին:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլ, Ապրիլ 9

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Հովանաւորութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻՐՈՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
կը կազմակերպէ

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՑԻՆ ՄՐՑՈՒՅԹ

նպէտ ունենալով

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

Դասական կարմ՝

Մովսէս Պչաճեան,
Արտաշէս Ոսկանեան,
Քնարիկ Գասպարեան

Կիրակի, Մայիս 12, ժամը 15-ին

Մայր Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

– Մուտքը ազատ է -

L'ASSOCIATION
POUR LA CREATION AUDIOVISUELLE
D'ARTISTES D'ORIGINE ARMENIENNE
et
LA MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
présentent la première du film

«LE MARSEILLE DES ARMENIENS»

Histoire racontée par eux-mêmes
1922 / 1950

Film réalisé par **EDOUARD SARXIAN**

Mardi 16 avril à 20 heures précises

Théâtre Toursky
16, Passage Léo Ferré, 13003 Marseille
— Entrée libre–

LOURDES 2002

du 8 au 11 mai

Pèlerinage arménien de France

Départs de PARIS - ARNOUVILLE (par TGV ou avion)
LYON - MARSEILLE - VALENCE - SAINT-CHAMOND
Les formulaires d'inscription
sont disponibles auprès du Secrétariat de l'Eparchie,
au 10 bis, rue Thouin, 75005 Paris
et auprès de nos paroisses.
RENSEIGNEMENTS :
Eparchie : 01 40 51 11 90 — **Paris :** 01 44 59 23 50
Prix, comprenant l'aller-retour en TGV de Paris
et la Pension complète en hôtel 3 étoiles (chambre double) :
275 euros par personne (**45 euros** suppl. pour chambre individuelle).
(**25 euros** suppl. pour aller-retour en avion) — **Places limitées**
Les inscriptions seront closes le 15 avril.

ENSEIGNEMENT

PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE / ECRITURE

DE L'ARMENIEN

STAGE DE CINQ JOURS

du 15 au 19 avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, Boulevard Jourdan, 75014 Paris

Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire

Madame Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours

INSCRIPTIONS :
Association MACHTOTZ : 01 47 50 97 51

- Les résidents de la Maison d'Arménie peuvent participer à ce stage, dans la limite des places disponibles
- Les enseignants des écoles sont cordialement invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 13-14
SAMEDI - DIMANCHE
13-14 AVRIL
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 20·406 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·406

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ԻՆՉ ԿՐՆԱՅ ԸՆԵԼ ՓԱՈՒԼ

ՏԻՐԱՑՈՒ ԱՐՄԷՆԻ ԿԵԱՆՔԸ ՓՐԿՈՒԱԾ

Ուրբաթ, Ապրիլ 12–ի առաւօտուն, ե-րեսաղէմի Պատրիարքութենէն մեր ըս-տացած լուրերու համաձայն, տիրացու Արմէն Սինանեանի կեանքը փրկուած կը թուէր: Նախորդ օրը, ինչպէս գրած էինք երկուան մեր թիւով, երիտասարդ հո-գեւորականը, որ բաւական արիւն կոր-սընցուցած էր, վիրաբուժական գործո-ղութեան ենթարկուած էր: Իրեն այցե-լած են Թորգոմ պատրիարք եւ խումբ մը հոգեւորականներ: Գործողութենէն ետք, արիւնահոսութիւնը դադրած էր, բայց, տիրացու Արմէն առնուազն տասը օր ինամքի կը կարօտէր տակաւին, կը թուի սակայն թէ, բարեբախտաբար, կեանքը փրկուած է: Ցվնենք որ տիրացու Արմէն Սինանեան, 22 տարեկան, գործիցի, վի-րաւորուած էր սնայփըրի մը վամփուշ-տներէն, երբ կը դիմուէր Բեթղեհէմի Ս. Ծննդեան տաճարին պատուհանի մը առ-ջեւ: Անմիջապէս, փոխադրուած էր ե-րուսաղէմի հիւանդանոցը, հրէական դիմուորական փոխադրակառքով: Սուրբ Ծննդեան տաճարի հայկական բաժնի տե-սուչն է Րազմիկ Վրդ· Պօղոսեան, կան եօթը հոգեւորականներ, անոնց կարգին երկու Հայաստանցի. Մ'եթղեհէմ կը քնակին չուրջ հարիւր Հայեր, գլխաւորաբար ա-րաբահօս: Իսրայէլ եւ Պաղեստին հինգն կ'ապրին 2000 Հայեր, վերջերս Հայաս-տանէն ալ արտագաղթած են 3000 Հա-յեր:

*
**

Ձենինի պարզած պատկերը աւելի քան ողբերգական է եւ այն տակաւին լրա-գրողները կամ դէմերը, որոնք կրցած են մտնել քաղաքը, կ'ըսեն թէ ան երկրաչար-ժի ենթարկուած քաղաքի մը երեւոյթն ունի: Հիմնայատակ քարուքանդ եղած է գաղթականաց կայանը եւ ըստ պաղես-տինեան աղբիւրներու աւելի քան 500 Պաղեստինցիներ սպանուած էին: Իսրա-յէլեան բանակը վռնտած է մամուլի թղթակիցները, որոնք կը փորձէին գաղ-թականային մօտենալ եւ փճացուցած լուսանկարչական գործիքները: Ողջ մը-նացած Պաղեստինցիներն ալ յանձնուած են: Ձենինի հիւանդանոցին տնօրէնը՝ տոքթոր Ապու Խալի կ'ըսէ թէ ինչ որ անցած – գարձած է Ձենինն կը նմանի Սապրա եւ Շաթիլայի (Լիբանան 1982) Սպրա եւ Շաթիլայի (Լիբանան 1982) ջարդին: Իսրայէլացիներուն համար, պաղեստինցի մեռեալներու թիւը 100 է միայն եւ բոլորն ալ մարտիկներ են:

Իսրայէլեան բանակը, Ապրիլ 11–ին, մտած էր նաեւ երկու նոր գիւղերու մէջ՝ Պիր Զէյթ եւ Տահարիէն: Ընդհանուր ձե-ւով, Իսրայէլացիները կը յայտարարէին թէ 4000 Պաղեստինցիներ ձերբակալուած են: Իսրայէլեան գործողութիւնը մկրտը-ւած է «Պատուար» եւ Շարոն ճշդեց թէ ան վերջ կրնայ գտնել երկու – երեք շա-բաթէն միայն, որովհետեւ Իսրայէլի վերապրումն է որ խնդրոյ առարկայ է:

*
**

Գ. Փասըլ Երուսաղէմ հասաւ Ապրիլ 11–ի երիկունը, յաջորդ օրը կը տեսնուէր Շարոնի հետ, ապա, Շաբաթ օր՝ Արա-ֆաթի:

Հարց է տակաւին թէ ի՞նչ կրնայ ընել: Ի՞նչպէս պիտի կարենայ պարտադրել «անմիջական հրադադար» մը եւ իսրա-յէլեան զօրքերու քաշուիլը վերապրուած քաղաքներէն եւ գիւղերէն, երբ Շարոն յստակ կերպով ըսաւ թէ ԱՄՆ եւ ոչ ոք պէտք է փորձէն ճնշում բանեցնել Իսրա-յէլի վրայ: Նոյն օրը, Շերաք ալ յայտա-րարած էր թէ Փասըլի առաքելութիւնը պէտք է անպայման յաջողի: Շարոն կրկնած էր, Փասըլի ժամանման նա-խօրեակին. – «Տեղեկացուցի Ամերիկա-ցիներուն որ իսրայէլեան բանակը պիտի չքաշուի Բեթղեհէմէն, Ձենինէն, Նապ-լուսէն եւ Ռամալլայէն ցորչափ հոն զըտ-նուող ահաբեկիչները չեն յանձնուած»: Աւելին, Շարոն կ'ըսէ նաեւ թէ պարպը-ւած քաղաքներն ալ պաշարուած պիտի մնան մինչեւ հանդարտութեան վերջնա-կան երջան մը:

*
**

Պոնտիի (վարիզեան արուարձան) մար-զադաշտին մէջ, Ապրիլ 10–ի իրիկունը 15 ծպտուած եւ երկաթէ ձողերով զին-ւած երիտասարդներ յարձակում գործած են Փութպոլի հրէական խումբի մը պատ-կանող 14 խաղացողներու վրայ: Բաւա-կան վախցած են եւ մէկը վիրաւորուած է գլուխէն, բայց, անմիջական խնամքնե-րէ ետք, կրցած է հիւանդանոցէն ելլել: Հակահրեայ արարքներու բազմացումը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ հըր-եայ գաղութին եւ իշխանութեանց:

*
**

Ճերպայի (Թունուզ) պատմական Ղա-րիպա սինակոկին մօտ, Ապրիլ 11–ին, բեռնատար կառք մը, մայթին եղերքին բախելով, պայթած է, որու հետեւանքով 8 մեռեալ կար (3 զերման զբօսաշրջիկ) եւ 20 վիրաւորներ: Իսրայէլի համար, հա-կահրեայ նոր արարք մըն է, բայց, Թու-նուզի իշխանութիւնները կը պնդեն որ արկած էր: Ճերպայի կղզին այս սի-նակոկը Ափրիկէի ամենահինն է եւ ուխ-տավայր է: Ըստ աւանդութեան, չին-ած է 586–ին ն. ք. Պաղեստինէն եկած Հրեաներու կողմէ: Այսօրուան սրբատե-ղին 1920–ի թուականը կը կրէ:

*
**

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒԱԼԻՆԱ–ԼԻՄ որոշեց վերջնապէս փակել Թուլուզի ԱԶԻ գործատունը, ուր ծանրակչիռ արկած մը պատահած էր Սեպտեմբեր 21–ին, որու հետեւանքով 30 մեռեալ կար եւ 2000 վիրաւորներ: Այս որոշումը տրուեցաւ, որովհետեւ վերա-նորոգուած կրկին բանալը չատ սուղի պիտի նստէր: Ոմանք գոհ են, չատեր ալ, աշխատաւորները, դժգոհ, քանի իրենց ապագան խնդրոյ առարկայ է:

ՎԵՆԵԶՈՒԵԼԱՅԻ ՄԷՋ, Ապրիլ 12–ին վթարութիւնը չատ ծանր էր, բայց, նաեւ չփոթ: Կը խօսուէր պետական հարուածի մը մասին եւ կ'ըսուէր թէ նախագահ Շաւէզ հրաժարած է: Նախորդ օրը, ծանր միջադէպեր պատահած էին եւ նախագա-հին դէմ ցոյցի մը հետեւանքով 11 մեռ-եալ կար:

ՏԱՂՍՏԱՆԻ ռուս սահմանային բանա-կին մէջ, ծանր միջադէպ մը պատահած է Ապրիլ 11–ին: Զինուոր մը երկու ըն-կերները սպաննած է, նախքան անձնաս-պան ըլլալը: Շաբթուան սկիզբն ալ, ու-րիշ զինուոր մը չորս զինուորներ սպան-նած էր կալաշնիքովով: Ռուսական բա-նակը չատ ծանր տագնապի մէջ է:

ՍԵՐՊ նախկին նախարար մը՝ Վ. Սթո-ժիլյիքովիչ, որ կը հետապնդուէր Եու-կոսլաւեոյ պատժական միջազգային դատարանին կողմէ, փորձած է անձնաս-պան ըլլալ փամփուշտ մը պարպելով դանկին մէջ: Հիւանդանոց փոխադրուած էր ծանր վիճակի մէջ, Ապրիլ 11–ին:

ԵԻՐՈՊԱՅԻ Մարզկային իրաւունքնե-րու ատեանին նախագահը Թուրքիոյ մէջ հանդիպումներ կ'ունենայ: Ան պատաս-խանելով լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է թէ քրտական ՓՔՔ–ի նախագահ Ա. Իօճալանի դատը հաւանական է որ աւարտի ամրան արձակուրդէն առաջ եւ վճիռը արձակուի: Յանօթէ է որ այդ վը-ճիռը մահապատիժի խնդրով նեղ կացու-թեան մատնած է Թուրքիան: Անդարա տրամադիր կը թուի Եւրոպական Միու-թեան անդամակցութեան սիրոյն ջնջե-լու մահապատիժը, բայց Իօճալանին ատ-կէ փրկուելու հեռանկարը լուրջ ընդդի-մութեան կը բախի քաղաքական բազմա-թիւ շրջանակներու կողմէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՃԱՐՄԷՆՓՐԷՍ,

(Ապրիլ 11 / 12)

ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ԿԱՐԳԱԽՈՐՄԱՆ ՄԻՋՆՈՐԴԵԼՈՒ

Իրանի Արտաքին գործերու նախարար Ք. Խարազի Ազրբէյճանի նախագահին հետ Բաքուի հանդիպումին պատրաստակա-մութիւն յայտնած է օգնելու Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման, քանի որ վր երկիրը լաւ յարաբերութիւններ ունի թէ՛ Ազրբէյճանի, թէ՛ Հայաստանի հետ եւ թէ այդ հակամարտութիւնը չըր-ջանի ծանրագոյն խնդիրներէն է: Հ. Ալիեւ ողջունած է Իրանի պատրաստա-կամութիւնը, յաւելով որ իրենք միշտ վ-րէնց դրացի Իրանին օգնութեան ու նե-գոյակին պէտք ունին:

Միւս կողմէ, Մոսկուայի մէջ Ապրիլ 10–ին աւարտած ռուսերէնութիւնք աշխա-տանքի խումբի նիստէն ետք Ռուսաստա-նի Արտաքին գործերու նախարարն ալ յայտարարած է որ իր երկիրն ու Թուր-քիա պարմանաւորուած են Հարաւային Կովկասի հարցերը քննելու համար առան-ձին աշխատանքի խումբ հիմնելու: Այդ խումբին օրակարգին վրայ պիտի գըտ-նուի Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումը, վրաստանի Պանկիսիի կիրճին խաղաղե-ցումը եւ չրջանային այլ հարցեր:

*
**

ԹԱԼԻՆԻ ԿԱԹԻ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԸ ՎԵՐՍՏԻՆ ԿԸ ԲԱՆԻ

Վերանորոգուելէ ետք սկսած է կրկին բանիլ Թալինի կաթի գործատունը: Տեղացի անասնապահները պայմանագիր կնքած են ու օրական 500 լիթր կաթ կը յանձնեն հոն: Կաթնային ամբողջ ար-տադրութիւնը կը սպառի նոյն, Արագա-ծոտի մարզին մէջ:

*
**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՊԱՒԻՆԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Շարժանկարի փրակայի մէջազգային փառատօնին Ալպէր Մկրտչեանի «Ուրախ աւտոպուս» ժապաւէնը արժանացած է մեծ մրցանակին: Անոր ստացած 8–րդ պարգեւն է այս մէկը:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿՐԿԻՆ Կ'ՈՒԶԷ ՄԻՋՆՈՐԴԵԼ ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՀԱՐՑԻՆ, ՆՈՅՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ

Պոլսոյ «Մարմարա» օրաթերթը Ապրիլ 11–ի թիւով կը հաղորդէ հետեւեալը·

«Թուրքիոյ Արտաքին նախարար Իսմա-յիլ Ճէմ, դիւանագիտական մարմնի լը-րագրողներու հետ զրուցելու ընթացքին կոչ ըրաւ Հայաստանի եւ յայտնեց թէ Թուրքիա Հայաստանի հետ երկխօսութիւն հաստատելու տրամադիր է: Ճէմ չատ որ կը կրկնէ այն առաջարկը զոր ըրած է անցեալ Մարտին: Թուրքիա կրնայ իր հողերուն վրայ հիւրընկալել Ազերի ու Հայ իր պաշտօնակիցները, որպէսզի ա-նոնց հետ քննարկուի Կովկասեան հաշ-տութեան գործընթացը: Այս յայտարա-րութիւնը, որ կը զուգադիպի Ապրիլ 24–ի նախորդող սա օրերուն, նշանակալից նը-կատուեցաւ լրագրողներու կողմէ, որոնք կը հաղորդեն թէ Թուրքիա ճիգեր կ'երկարէ Երեւանի: Լուրը կը բաղկանայ քանի մը տողէ, բայց յայտնի կը դառնայ որ կարեւոր նորութիւն մը չկայ, քանի որ կ'աւելցուի որ Անգարա երկու պայմաններ առաջ կը քչէ Հայաստանի հետ երկխօ-սութեան հաստատման համար. վերա-դարձնել գրաւուած ազրբէյճանական հո-ղամասերը եւ ցեղասպանութեան հարցը չդործածել որպէս Թուրքիոյ դէմ արտա-քին քաղաքականութեան առաղձ:

Կովկասեան հողատարածքին վրայ հաշ-տութիւն իրականացնելու գործընթացին մէջ Թուրքիա որոշեց թաւ տալ Ռուսաս-տանի հետ գործակցութեան: Նախընթաց օր, Մոսկուայի մէջ կայացած Եւրասիոյ Գործակցութեան Հանարակաց Աչխա-տանքի Խմբակի նիստին որոշուեցաւ որ Հարաւային Կովկասի համար յատուկ յանձնաժողով մը կազմուի: Թուրքիա կը ցանկայ որ Մոսկուա եւս Հայաստանի վրայ ճնշում գործադրէ այս նիւթով»:

ԵՐԿՈՒ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԹՈՒՐՔԻԱՑԷՆ ԳՐԵԹԷ ՎՏԱՐՈՒԱԾ

Թրքական «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը Ապ-րիլ 12–ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ Եւ-րոպական Միութեան համար Թրքական նաւահանգիստներուն նիւթով պրպտում մը ընելու գացած երկու Ֆրանսացիներ դրեթէ վտարուած են Թուրքիայէն: Ժան Պէրնիկօ եւ Փիէր Պէրար Թրքական նա-ւահանգիստները Եւրոպական չափանիչ-ներուն համապատասխան որակի բերե-լու աչխատանքով մը Թուրքիա կը պըր-նուէին: Սակայն, երբ նչմարուած է որ կը գործածեն քարտէս մը որուն վրայ Թուր-քիոյ տարածքը որպէս՝ Քիւրտիստան, Հայաստան, Պոնտոս եւ Աննատուլու չորսի բաժնուած է, իրենց թելադրուած է վե-րադառնալ: Այս թելադրանքը լրած է Եւրոպական Միութեան յանձնախումբին Թուրքիոյ բաժնին ներկայացուցիչը Գա-րէն Ֆոկ: Ան ըսած է Ֆրանսացի մտնա-գէտներուն թէ աւելի ուչադիր պէտք է ըլլային հողային ամբողջականութեան հարցին մէջ որուն նկատմամբ Թուրքիա չատ դիւրագրգռած է: Ֆոկ ըսած է թէ Եւ-րոպական Միութիւնը արդէն քաւական հակադրեցութեան թիրախ է Թուրքիոյ կողմէ եւ այդ պայմաններուն մէջ երկու Ֆրանսացիներուն հոն կեցութիւնը աւելի պիտի վնասէ Միութեան վարկին:

ՈՂՋՈՒՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԸ

GALERIE FRAMOND

Գրեց՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Փարիզի երեսնեակ մը կամուրջներէն միայն Արուեստներու Կամուրջն է որ անմիջականօրէն կը կապէ երկու պատկառելի հիմնարկները, Լուվրը եւ Կաճառը· պարզ, համեստ կամուրջ մը, որուն վրայէն չեն անցնիր ինքնաշարժներ եւ այլ կառքեր, այլ միայն անցորդներ, յաճախ պոտոյի քայլերով, նման այն երիտասարդուհիին՝ որ առաւօտին տակաւ չորս զբօսանաճեա փաթթուած սպիտակ խաւարտքարտներ առած, եւ մէկա ձեռքին՝ փորք-տոթֆիւման մը, ինքնավստահ ու հապճեպ քայլերով կ'ուղղուի դէպի Զախ Ափը: Իր եռին կը տեսնուի, խորը, Փարիզի կղզին: Արուեստագիտուհին ժամադրուեր է. կ'երթայ քիչ հեռուն՝ շատ հաւանաբար Կալըրի Ֆրամոնն:

Զգուշութեան կէդրոնը կը մնայ կաճառը, իր չուրջ ունենալով՝ իրմէ եւ իր մօտէն մեկնող փողոցներու երկայնքին արուեստներու ցուցասրահներ: Զախ Ափին դեղարուեստական ու մշակութային համբաւով հպարտանալու արդար իրաւունքը կ'երաշխաւորուի ահա անոնց գոյութեամբն ու յարատեւումովը: Անոնք են որ կը կազմեն Զախ Ափի Քառանկիւն Տարածքը:

Եթէ անցնիք Արուեստներու Կամուրջէն, կը յայտնաբերէք արուեստներու անձեռնմխելի տարածքը, դեղեցկագոյն Փարիզը, այն՝ որ ընկալելի կը մնայ հոգեկան նայուածքին առաւելաբար: Որովհետեւ ձեր պարզ աչքերով դիտած ու տեսած Փարիզը՝ լոկ մակերես է: Մինչ դեղանկարչին խորաթափանց նայուածքով յայտնաբերուած ու արտայայտուած Փարիզը՝ հոգեկան Փարիզն է, դեղեցկագոյնը, լուսեղէնը:

Ո՞ւր է Փարիզին սիրտը, յաճախ հարցուտանք մենք մեզի: Լուվրի արեւելեան դուռին դիմաց, յաւերժութեան կենսատորոզ զգացումը ներշնչող Սէն-Ժերմէն Լ'Օսեռուա տաճարին ամրախարիսխ զանգակատունը՝ ժամանակներու ընդառաջ միշտ կանգուն վկայ՝ կը հսկէ համեստ կամուրջին վրայով, Կաճառին հետ հաւասարէ հաւասար՝ այդ հոգեկան Փարիզին վրայ: Փարիզը՝ իր ամէնէն հարազատ, մաքուր, բիւրեղացած գիծերուն ու գոյներուն մէջ:

Քիչ անդին է Կալըրի Ֆրամոնը, ուր անպայման կը վերադանձ այդ դեղեցիկ, լուսեղէն Փարիզը: Ժորժ Ռոնէը ստեղծած է զայն իր թաւշային գոյներու հըմայքով՝ այդ քառանկիւն տարածքին նեղ փողոցներով եւ պատկառելի ու երբեմն տխրատեսիլ հիմնարկներով ալ, Քոնսիերժըրի, Հոթէլ տը լա Մոնէ... Հո՛ն է Փարիզը, տարուան չորս եղանակներով, Փարիզին սիրտը, այդ ցուցասրահին մէջ պատկերազարդուած, անհատական թէ հաւաքական ցուցահանդէսներով, զորս տասնամեակներէ ի վեր կը կազմակերպէ արուեստներու սիրահար՝ Գրիգոր Համբարձումեան: Զկայ կալըրիի անօրէն մը, որ իր էութեան խորը, միեւնոյն մակարդակի վրայ ու ներդաշնակութեամբ տեղադրէ երեք աւազ արուեստներն ալ, եւ սպասարկէ նոյն նուիրումով երեքին ալ, – երաժշտութիւն, դիր ու դեղանկարչութիւն: Մոռնալու վրայ ենք անչուշտ իր հրատարակած կոկիկ գիրքերը՝ հայ արդի քանաստեղծութեանց, հիմա գրադարաններու մէջ ննջող: Մոռնալու վրայ ենք իր կազմակերպած համերգները, նուագները կը նուագին ժամանակի հովերուն հետ քշուած: Լուսատորը կը մնայ սակայն Զախ Ափի հարազատ տարածքին մէջ այս կաղապրին, ուր կուգան պարբերաբար գոյներու իրենց համանուագը ներկայացնելու ծանօթ նոր կարիչներ:

Եթէ հարկ ըլլար արուեստներու այս մեկենասը թնորոշել մխիթարական մէկ բառով, անկասկած ու անվարան պիտի ըսէինք՝ ներդաշնակութիւն, ներդաշնակութիւն՝ երեք մարզերուն կապակցութեամբ արտայայտուող: Երջանկութիւնը հո՛ն է: Դարձեալ գոյներու տօնահանդէս (1) է Կալըրի Ֆրամոնի մէջ, – Ռոնէը, Պօտէն, Տը Քոնենք, Լիժէ, Լիւք, Սիմոն, Փոլիաքոֆ, Վվիեռա Տա Սիլվա, եւ տարբաղադրուող, յարափոփոխ ու միշտ վերանորոգ՝ անջրպետներու ծայրամասերէն եկած ու մեզի այնքա՛ն հարազատ Ասատուրը:

Ո՞վ կրնայ արդար յաւակնութիւնն ունենալ մատչելի երբեակ մեկենասի տիտղոսին: Եւ ի՛նչ սէր ունենալու է մեզ, որ երջանիկ ներդաշնակութեամբ սպասարկէ այդ բացառիկ կոչումին, որ կը նոյնանայ առաքելութեան հետ: Ինքն է յաղացողը QUATRA սկզբնատառերէն, այսինքն չորս A դիրով (2) կազմուած: Ընթացիկ, խօսակցական բառամթերքէն առնելով ածականը, պիտի ըսէինք՝ հաճելի է պարզապէս, ճիշդ այն պատճառով որ ան արժէք ունի եւ սահուն կերպով կ'ընկալուի, տպաւորիչ եւ ընդունական է թէ՛ ֆրանսական չրջապատին եւ թէ հայ միջավայրին համար: Իր բարձրորակ համերգները լընթացեր են այդ նըշանին տակ: Հայ բանաստեղծներու գործերուն հրատարակութիւնը կը կրէ այդ կնիքը, – «ՔԱԹՐԱ»ի Տետրակները...

Երբեակ մեկենասը իր անժխտելի վաստակով կը հաստատէ իր տիրոյթը, իր ներկայութիւնը, իր դերշմը՝ ժամանակագրութեան տոմարին մէջ: Թէեւ տոմարակալութիւն չէ եղածը, բայց երբ ժամանակը կուգայ, հարկ է անպայման կեսարիոնը տալ կայսեր, բազմաթուականդակ մեկենասը՝ ինքը:

Վարձքդ կատա՞ր: Ո՛չ, անպայման ո՛չ: Առաքելութիւնը կը չարունակուի:

(1) Յուցահանդէսը կը շարունակուի մինչեւ Ապրիլ 30, ամէն օր ժամը 10-էն 19, բացի կիրակի օրերէ:

(2) Association Arménienne d'Action Artistique.

GALERIE FRAMOND
3, rue des Saints-Pères, 75006 PARIS

ԼՈՒՐԵՐ ԼՈՆՏՈՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԿԱՐՊԻՍ ԵՍԱՅԵԱՆ

Եթէ համադրենք այս վաստարկումները, տարատեսակները, որոնք դրեթէ համընդունելութեամբ պաշտօնական բնոյթ ունին, ըլլան անոնք զերմանական, աւստրիական կամ Օսմանեան Թրքական աղբիւրներէն այն ատեն կը ստանանք «ջախ-ջախիչ վաստերու» հոյլ մը, որ ոչ միայն կը ջրէ եւ կ'անէացնէ Թրքական ժխտումները եւ ուրացումները, այլեւ Թոյլ կուտայ ուրուագծելու Հայկական Ցեղասպանութեան կառուցուածքը վր չորս ոլորշադրիւ ազդակներով:

1. Կանխամտածում
2. Ցեղասպանական Մտադրութիւն
3. Կազմակերպում
4. Իրագործում

Քանի որ ժամանակը չատ կարճ է, պիտի տամ միայն ուրուագիծերը այս ազդակներուն: Քրէական արդարութեան դրեթէ բոլոր համակարգներուն մէջ պաիժներու ամենածանրը վերապահուած է կանխամտածուած ոճիրներու: Թէ Թրքական եւ թէ զերմանական վաստաթուղթերու ծրարներուն մէջ պակաս չեն կանխամտածումի ապացոյցներ: Զոր օրինակ, Թրքական Պատերազմական Ատեանին յղուած գլխաւոր ամբաստանդիրին մէջ բացայայտօրէն հաստատուած է այս պարագան: Երբ Հալէպի, յետոյ Գոնիայի ընդհանուր կառավարիչ Ճէվտէթ Պէյ մանար կերարկուած Ջարդի քաղաքականութեան, իրեն յատակ կերպով ազդարարուեցաւ որ պէտք է ենթարկուի կառավարութեան որդեգրած քաղաքականութեան, որ «երկար եւ խորունկ խորհրդածութիւններու» արդիւնքն է: Աւստրիոյ պինուորական կցորդ Դեր-Մառեչալ Փոն Միանքովսքի իր յուշերուն մէջ նոյնպէս կը յայտնաբերէ, որ Թրքական ընդհանուր սպայակոյտին մէջ ծառայած մի-ջոցին Թուրք քարձրաստիճան պինուորականներ քանիցս իրեն քացատրած են Հայերու դէմ կիրարկուած Ջարդարար քաղաքականութեան պատճառները. այսինքն, Օսմանեան կայսրութեան քայքայումի գլխաւոր պատճառներէն մին նախկին սուլթաններուն՝ ոչ-մահմետական հպատակ ազգերու դէմ կիրարկած Թոյլ եւ սխալ քաղաքականութիւնն է: Ատոնք վամ բռնի կերպով պիտի խլամատուէին, կամ չքացնելու պարտադային, պիտի բնաջնջուէին: Եզրակացնելով, Աւստրիացի զօրավարը կը գրէ որ Թուրքերու պատերազմին մասնակցելուն եւ այդ մասնակցութեան ժամը եւ օրը որոշելուն մէջ այս նկատառումները որոշիչ դեր մը խաղացին: Վերջապէս կայ ամենագլխաւոր վկայութիւնը զերմանացի գնդապետ Շէմանկէի, որ իր զերման պինուորական հրամանատար՝ մառեչալ Լիման Փոն Զանտէրսին ուղղած երկար «գաղտնի» տեղեկագրին մէջ կ'ըսէ, «Հայերու դէմ գործադրուած տեղահանական եւ ջարդարար գործողութիւնները կանխորոշուած էին չատ ժամանակ առաջ»:

Ցեղասպանութեան մտադրութեան Թուրքական փաստերու ամէնէն ակնբախը Եոզկատ դատավճիռին մէջ յիշուած է հետեւեալ տարբերով՝ «Տեղահանութեան նպատակը տեղահան ժողովուրդին բնաջնջումն էր. այս մասին ոչ մէկ վարանում եւ տարակոյս»: Իսկ նոյնքան կարեւոր է երրորդ քանակի ընդհանուր հրամանատար Մէհմէտ Վէհիպ փաշայի գրաւոր վկայութիւնը: 12 էջերէ բաղկացած այս վաւերաթուղթին մէջ Թուրք զօրավարը հետեւեալ եզրակացութեան կը յանգի.

«Հայերու սպանդը եւ անոնց ունեցուածքին կողոպուտը հետեւանքն էր Իթթիհատ կուսակցութեան կեդրոնական Կոմիտէին որոշումներուն: Ատոնք իրականացան կառավարութեան հովանաւորութեան տակ եւ եղան կանխամտածումով»:

Գալով զերմանական եւ աւստրիական աղբիւրներուն, հոդ նկատի ունենալով չորս իրերայաջորդ զերման դեսպաններու եւ անփոփոխ մնացած աւստրիացի դեսպանին պաշտօնական հաղորդումները, տեղահանութեանց անվիճելի նպատակն էր տեղահան ժողովուրդին բնաջնջումը. այս իմաստով զերման չորս դեսպաններ՝ Վանկընհայմ, Հոհընլոհէ, Մեթերնիխ եւ Պերչմորֆ տեսականօրէն կը զործածեն զերմաներէն Աւսրօթրօթունս բառը որ միայն ու միայն բնաջնջում կը նշանակէ, իսկ աւստրիացի դեսպան Փալավիչինի կը գործածէ նոյնիմաստ Տեղահանութիւն բառը այս բոլոր տեղեկագիրներուն մէջ կը նկատնայ եւ յաճախ կը չիշէ ամբողջութեամբ:

Ցեղասպանութեան կազմակերպումին մէջ չատ ուշադրաւ է յատուկ պատրաստ մը: Թրքական Պատերազմական Ատեանը մանաւանդ ստեղծեց յանցապարտներու նոր դատակարգ մը, որոնք Օսմանեան պետութեան եւ կառավարական մարմիններու մաս չէին կազմեր, այլ կը պատկանէին քաղաքական կուսակցութեան մը վերնախաւերուն. ատոնք երեք աստիճաններով դրկուած էին հայասպան կեդրոններ, կազմակերպելու եւ հսկելու համար բնաջնջական գործողութիւնները: Իր դատավճիռին մէջ ատեանը չեչտեց այս երկու կէտերը մանանչելով այդ երեք կարգի կուսակցական գործիչներ իշխանաւորները, այսինքն՝ պատասխանատու քարտուղար, պատուիրակ, եւ ընդհանուր քննիչ. այս մարդոց հեղինակութիւնը թէեւ անպաչտօն՝ կը դէմը կ'անցնէր պետական վարչական ներկայացուցիչներու, ինչպէս կուսակիցներու ուժը եւ հեղինակութիւնը:

Գալով ցեղասպանութեան գործադրութեան, հոս դէմ առ դէմ կը դտնուինք երեւոյթի մը հետ, որ մարդկային արդի պատմութեան մէջ իր նմանը չունի: Որպէսզի մեծ Սպանդը առանց այլեւայլի իր լրումին հասնի, որպէսզի չկրկնուին Համիտեան չրջանի չարդերու կիս-կատար գործողութիւնները, որպէսզի չարդարարներուն մէջ չգտնուին խղճացողներ, մեղքցնողներ եւ տա կամ նա ձեռ խղճմտանքի տէր անհատներ, Իթթիհատ կուսակցութեան գերագոյն խորհուրդի երկու գլխաւոր գեկավարները՝ թխկներ Տոքթոր Նազըմ եւ Տոքթոր Պահաէտտին Շաքիր, հայկական ցեղասպանութեան հիմնական կազմակերպիչները, մշակեցին գեհենային ծրագիր մը: Օսմանեան կայսրութեան զանազան բանտերէ ազատ արձակեցին քանի մը տասնեակ հազարաւոր արիւնարբու ոճրագործներ եւ լծեցին չարգարար ոճրագործութեան աչխատանքին: Նոյնքան արտակարգ երեւոյթ մըն էր սպանդի համար գործածուած տահմոկեցուցիչ երեք եղանակներ: Ինչպէս դեսպան Մորկընթաու կը չեչտէ իր գրքին մէջ, խնայելու համար փամփուչտը, նախ ոճրագործները սպաւէնեցան տաժանակիր մահ պատճառող նախնական գործիքներու վրայ, ինչպէս դաշոյն, սուր, բրիչ, մանղալ, երկաթապատ բիրեր եւ այլն. յետոյ կիրարկեցին ուրիչ մեթոտ մը, որ նոյնպէս անխնայելութեամբ կ'արդիւկին պատմութեան մէջ. Եփրատ գետի եւ մամբ ալ Տիգրիս գետի, եւ այդ գետերուն ճիւղաւորումներուն հոսանքներուն մէջ խեղդեցին բազմահազար Հայեր: Ալեւելի դաժան եղաւ մահը այն տասնեակ հազարաւոր Հայերուն, որոնք յատկապէս Տրապիզոն նահանգի զանազան նահանգիստներէն, նաւերու վրայ քաշուելով, Սեւ Ծովի բացերը փոխադրուեցան դիշեր եւ ցերեկ եւ ծովամոյն եղան: Բայց թերեւս ամենասարսափելի մասը վիճակուեցաւ այն հայ զանգուածներուն, որոնք յատկապէս հայ ժողովուրդի բնօրրան Տարօն Տուրուբերանի չրջանին մէջ, այսինքն Մուշ եւ Մշոյ դաշտ, զազանացած քիւրտ վհմակներու կոմիտէական ղեկավարներու, գոմերու եւ վայրագ տուներու մէջ ողջ ողջ հրկիզուեցան. վերկական ողջակիզումի եղելութիւն մը:

Ահա այս գազանութիւններուն ակնարկելով է որ մատամբ ապետական ոգիով տոգորուած Թուրք զօրավար Վէհիպ փաչա, իր տեղեկագրին մէջ յայտարարեց որ «դժուար Թէ գտնէք նման խժդուժութիւններու եւ վայրագութեանց նմանօրինակներ Իսլամական պատմութեան մէջ»: Ան իր տեղեկագիրը վերջացուց հետեւեալ զգուշացումով. «Աստուածային արդարութիւնը կրնայ ուշանալ բայց արդարութեան վրիպում չկայ»:

Ուրեմն ի՞նչ եզրափակիչ եզրակացութիւններու կարելի է յանգիլ երբեւ արդիւնք այս վաստարկային վերլուծումին: Երեք ուրոյն սկզբունքներ կը բիւրեղանան հոս:

1. – Ի հեճուկս ամէնուրեք լայնօրէն ի զօրու եղող վարկածին, որ ցեղասպանութիւնը առաւելապէս պետական ոճիրմըն է, կէտ մը, որ հրէական ողջակիզումի մասին կ'ըսուի նաեւ, հայկական ինչպէս նաեւ հրէական ողջակիզումի պարագային,

ակնարկ է ոչ թէ պետութեան, այլ քաղաքական դաւադիր եւ միահեծան կուսակցութեան մը որոշադիր դերը: Մաքսակցութեան մը որոշադիր դերը: Մաքրագործումի եւ այլ եղանակներով հակադիր կուսակցութիւններ ասպարէզէն վռնտած ըլլալով, թէ Իթթիհատական եւ Ընտրաբաժինները եւ թէ նացիները կրցան անխափանօրէն գործադրել իրենց թանկագին ծրագիրները ներթափանցելէ յետոյ պետական բոլոր կարեւոր հաստատութիւնները: Չարաչահելով զանոնք, խաթարեցին պետական կառուցուածքը՝ ի վերջոյ զայն զարձնելով քրէական մի-ջոցառումներու նպատակայարմար գործիք: Այս իմաստով, երկու ցեղասպանութիւններու իսկական եւ իրական ումանաիրութիւնները պէտք է վերագրոնան այդ կուսակցութիւններու կառուցածքին, վերնախաւին կազմակերպութեան վարձատրական եւ պատժամիջոցական գործիքին, եւ գերզգաղանի մօտակայ եւ հեռակայ ծրագիրներուն վրայ:

2. – Հայկական ցեղասպանութիւնը անկարելի է լուիս ըմբռնել եթէ աննկատ թողուին այդ ոճիրին նախորդող պարբերական ջարդերու նախընթացները: Սոսկ ամէնէն յատկանշական կէտը այն է, որ անոնք բացարձակօրէն անպատիժ մնացին: Եւ հոս կը ծագի 20-րդ դարու ամենախոցելի կէտը այս նիւթին չուրջ: Անպատիժ մնացած ջարդարար խմբակ մը, կուսակցութիւն մը, վարչակարգ մը համարձակութիւնը կը ստանայ ոչ միայն ուրանալու, ժխտելու կամ արդարացնելու գործուած ոճիրը, այլ եւ պայմաններու բերումով կը փորձուի կրկնել ոճիրը՝ ուրիշներու դէմ, կամ նոյն գոհեալ հատւածականութեան մնացորդը կամ ժառանգորդները թիրախ դարձնելով: Ամբարտաւանութիւն, նենգութիւն, եւ դաժանութիւն գիրար կը հրմշակեն այսպիսի հոգեվիճակի մը անդոհանքին մէջ: Բայց, ալ աւելի կարեւոր, չպատժուած ոճիր մը վարակիչ ուժականութիւն մը ունի. ան կը դրդէ, կը մղէ, յանդգնութեան եւ յախուռն ըլլալու միտումներ կը ստեղծէ նման ոճիրներու գաղափարներով տոգորուած անձերու կամ խմբակներու մօտ: Եւ անտարակոյս որ հայկական եւ հրէական ողջակիզումի պարագաներուն միջեւ յարակցութիւն մը ստեղծուած էր:

3. – Ցեղասպանութեան մը ուրացումը կը նախադրէ ուժի, հզօրութեան գերակայութեան նոյն ակզբունքը ինչպէս որ ցեղասպանութեան գործադրութեան համար նման գերակայութիւն մը նախապայման է: Ցեղասպանը չատ զօրաւոր պէտք է զգայ ինքզինքը, եւ, նոյն ատեն իրեն թիրախ դարձուցած զոհը ճանչնայ իրրեւ չափէն աւելի տկար եւ խոցելի: Երբ 1918 Հոկտեմբերին Թուրքերը՝ հիւծած, մաշած եւ պարտուած, զինադադար խնդրեցին, Թուրք զեկավար տարրը եւ ժողովուրդը մեծ մասամբ հաչտուած էին այդ պարտութեան անխուսափելի հետեւանքներուն հետ: Խորհրդարանին, մամուլին եւ յետ – պատերազմեան կառավարական շրջանակներուն մէջ զղջումի եւ նոյնիսկ հատուցումի տրամադրութիւններ երեւան եկան: Բայց երբ յաղթական դաշնակիցները ակամայ իրարու նախանձիլ, թշնամանալ գաղութատիրական եւ աչխարհական մղումներով, եւ առաջ զուգահեռ՝ Մուսթաֆա Քէմալի ապստամբական չարժումը թափ առաւ Անատոլուի մէջ, նուաստութեան այս զգացումները տեղի տուին աստիճանաբար մաղլցող յանձնապաստանութեան եւ ի վերջոյ յոխորտանքի կեցուածքին: Հետեւանք՝ ժխտում եւ ուրացում: Նոյն ատեն, անհետացան Թրքական Պատերազմական Ատեանի հաւաքած վաւերաթուղթերու արխիւները:

Ուրեմն թէ՛ ոճիրի մը իրագործումի հարցը եւ թէ՛ այդ ոճիրին ստուգման եւ ճանաչման հարցը զուգակցաբար կախում ունին հզօրանքի պայմաններէն:

(Շար. 3)

ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ՆՈՒԷՐՆԵՐ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ «ԿԻԼԻԿԻԱ» ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

(«ԱՆԹԻԼԻԱՍ»). – Տեղեկատուութեան եւ Յարաբերութեան Բաժանմունքը ուրախութեամբ կը յայտնէ, որ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան «Կիլիկիա» Թանգարանի անօրէնութիւնը ստացած է արժէքաւոր ու պատմական հնութիւն ունեցող նուէրներ, որոնք աւելիով կը ճոխացնեն Թանգարանի հաւաքածոն:

Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի Ս. Նահատակաց Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կողմէ Թանգարանին նուիրուած է 19-րդ դարու հայկական բուրվառ մը, կիլիկեան Հայաստանի եկեղեցիէ մը փրկուած:

Պր. Ֆիլիփ Սարրաֆ դարձեալ 19-րդ դարու գործ եւ Էվէրէկէն ու Կեսարիայէն փրկուած փարչ ու կոնք մը նուիրած է «Կիլիկիա» Թանգարանին, որոնք տնօրէնութեան յանձնուած են Տէր եւ Տիկին Ալթուան եւ Անոյշ Ստամպուլեանի կողմէ:

Անուշեան Աւագ Քահանայ Արթինեան նշխարհի 3 կաղապարներ, 1 մասնատուփ եւ 1 սրբատուփ նուիրած է Թանգարանին:

«Կիլիկիա» Թանգարանի անօրէնութիւնը չնորհակալութեամբ իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ յիշեալ նուիրատուութեանց համար, մաղթելով որ նման նուիրատուութիւններ խթան հանդիսանան այլոց, որպէսզի մեր ազգային եկեղեցական հարստութիւնները «Կիլիկիա» Թանգարանին ճամբով բոլորին հարստութիւնը դառնան:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ՝ ՌՈՊԷՐ ՆԱԶԱՐԵԱՆ ՄԱՐՍԷյԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԻԼ («Ցառաջ»). –

Երեւանի քաղաքապետը՝ Ռոպէր Նազարեան հրաւէրով Մարսէյլի քաղաքապետ՝ Ման – Գլօտ կօտէնի պաշտօնական այցելութեամբ Մարսէյլ ժամանեց Ապրիլ 4-ին: Ռոպէր Նազարեան ղեկավարեց քան հոգինոց պատուիրակութիւն մը որուն մաս կը կազմէին, ի մէջ այլոց, փոխ – քաղաքապետ՝ Վարդան Վարդանեան, Վիլէն Յակոբեան՝ Երեւանի Բժշկական համալսարանի ռէքթէօր, Երեւանի Քաղաքապետական խորհուրդի անդամներ եւ պաշտօնեաներ, մամուլի ներկայացուցիչներ եւ այլն...: Պատուիրակութեան ընկերացան Ֆրանսայի Հայաստանի դեսպան՝ Խոսրով Նալպանտեան եւ հիւպատոսը՝ Վահէ Վահրամեան:

Պատուիրակութիւնը ղեկավարեց, Սէն-Շառլ կայարանը, Ժաք Ռոքա – Սեռա՝ Մարսէյլի քաղաքապետարանի միջազգային յարաբերութիւններու կցորդը, որ ապա երեք օր առաջնորդեց պատուիրակութիւնը:

Նոյն օրը, Ապրիլ 4, ժամը 18-ին Ժան-Գլօտ Կօտէն քաղաքապետարանի պատուոյ դահլիճ ընդունեցաւ Ռոպէր Նազարեանը ներկայութեամբ կոկիկ բազմութեան մը, մեծ մասամբ Հայեր: Իր խօսքին մէջ վերպծեց Մարսէյլ քաղաքի կապերը Հայերուն հետ Լուսաւորիչոս ԺԹ. Թագաւորէն, Ոսկան Վրդ.-էն մինչեւ 20-րդ դար եւ Հայերուն գանգուածային գաղթը: Ապա, չմոռցաւ վերյիշել հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը Ֆրանսայի կողմէ: Ընդգծեց, 2001 Հոկտեմբերին, Երեւան ապրած տպաւորիչ պահերը: Չատագովեց երկու երկիրներու բարեկամութիւնը:

Իր կարգին, Ռոպէր Նազարեան յայտնեց իր ուրախութիւնն ու գոհունակութիւնը գտնուելու Մարսէյլ, բարեկամ քաղաքապետի մը մօտ որ պատուոյ քաղաքացի է Երեւան քաղաքի: Ողջունեց ներկայ մարսէյլարնակ Հայերը, գնահատեց անոնց ամբողջական համարկումը, ներդրումը քաղաքին: Ցուսադրիչ խօսքերով արտայայտուեցաւ Մարսէյլ – Երեւան քաղաքներու համագործակցութեան մասին:

Նոյն օրը, երեկոյեան, Սոֆիթէլ պանդոկը, Ժան – Գլօտ Կօտէն պաշտօնական հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ Երեւանի քաղաքապետին եւ պատուիրակութեան կարգ մը քաղաքական անձնաւորութիւններու եւ մի քանի «ընտրեալ» Հայերու ներկայութեամբ:

Ապրիլ 5-ին, Երեւանի քաղաքապետը ունեցաւ երկու կարեւոր եւ չահեկան այցելութիւններ: Առաջինը Մարսէյլի Հանրային հիւանդանոցներու տնօրէնութեան մօտ, ներկայութեամբ կարգ մը մասնագէտ փորձէնօր բժիչկներու՝ սրտաբան, կնաբնախօս եւ այլն...: Երկրորդ այցելութիւնը տուաւ Շաթօ – Կոմպէռի պետարհեստավարժին ուր ներկայ եղաւ Ժան – Գլօտ Կօտէն: Գիտարհեստավարժի ճարտարապետներու դպրոցը եւ Երեւանի Բազմարուեստից դպրոցը քանի մը տարիէ ի վեր զուգորդուած են ու կը գործակցին եւ կը փոխանակեն մասնագէտներ եւ ճարտարապետներ: Այս այցելութեան ներկայ եղան Ֆրանք – Հայկական Առեւտուրի սենեակի անդամներ: Շաթօ – Կոմպէռէն Ժան – Գլօտ Կօտէն հրաժեշտ առաւ Երեւանի քաղաքապետէն:

Երեկոյեան ժամը 7-ին, Ռոպէր Նազարեան բացումը կատարեց հայկական արուեստի նուիրուած ցուցահանդէսի մը «Արհեստի Տան» մէջ, որուն տնօրէնն է Ժաք Ռոքա – Սեռա: Բացի կարգ մը նիւթերէ, արուեստի գործերէ, գիրքերէ տրամադրուած Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ եւ գործավաճառ Վարուժան Մինասեանի անձնական հաւաքածոյէն, երեք նկարիչ՝ Վալմար (Վլատիմիր Մարգարեան), Հրանտ Թաղէոսեան, Վանօ Թատոյեան ցուցադրեցին իրենց գործերը, ինչպէս նաեւ Հռիփսիմէ Մարգարեան:

Նոյն օրը, Երեւանի քաղաքապետը եւ պատուիրակութիւնը այցելեցին քաղաքի 5-րդ եւ 6-րդ թաղապետարանները:

Ապրիլ 6-ին, Ռոպէր Նազարեան այցելեց Երեւան քաղաքի նուիրուած նկարնեռու ցուցահանդէս մը, ապա դնաց «Հարք Պորէլի» հանրային պարտէզը ուր տեղուսած է, հայկական խաչքար մը, Համբարձում Գալստեանի եւ Ռոպէր Վիկտուարի օրով, խորհրդանիչ երկու քաղաքներու բարեկամութեան: Յետոյ, Երեւանի քաղաքապետը ընդունեցաւ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին: Երեկոյեան պատուեցաւ ԺԱՖ կազմակերպութեան նոր ակումբի ներկայացման ձեռնարկին:

ԿԱՐՕ ՑՈՎԱՆԻՓԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՒԲԵԼԵՆԱԿԱՆ

ՋԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ

Իսթանպուլ, 2002

ԹԻՒ 17 ԹԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԼԹ.

ՅԱՆՑԻՆ ՄԷՋ

Արթինն Պոլիս հասնելէն քանի մը օր ետքը ոստիկան մը կը ներկայանար Աբիկ Մուպահեճեանի տունը եւ զայն կը հրաւիրէր Սարայ:

– Ինչ կայ, – հարցուց Աբիկ՝ քիչ մը դող ելած:

– Ոչինչ, – պատասխանեց ոստիկանը, – սէր քամխէրը քեզ տեսնել կ'ուզէ, կ'ըսեւայ, որ բան մը պիտի հարցնէ:

– Ուրեմն դուք գացէք, ես ալ քիչ մը ետքը կուգամ:

– Միասին երթանք, – պատասխանեց ոստիկանը:

– Կարեւոր ժամադրութիւն մը ունիմ, անոր համար, եթէ կարելի է քիչ մը վերջը կուգամ:

– Գործերնիդ ետքն ալ կը տեսնէք, հիմա միասին երթանք:

Աբիկ հասկցաւ, որ կարելի չէր ընդդիմանալ եւ ոստիկանին հետ ճամբայ ելաւ:

Փողոցը փորձեց ոստիկանէն բան մը հասկնալ, բայց այս վերջինը որեւէ տեղեկութիւն չունէր:

– Ինծի ըսին, որ քեզ առնեմ եւ Սարայ տանիմ, ուրիշ բան չեմ գիտեր, – յայտարարեց:

Աբիկ հասկցաւ, թէ հարուածը ուրկէ կուգար:

«Այս գործին մէջ անպատճառ Արթինին մատը կայ» – մտածեց:

Երբ Սարայ հասան, ոստիկանը անմիջապէս զինքը առաջնորդեց սէր քամխէրին քով:

– Աբի՛կ էֆէնտի, – ըսաւ այս վերջինը, – Պոլիս պիտի երթաք:

– Ինչո՞ւ համար, – հարցուց Աբիկ:

– Ձեզ կ'ուզեն վոր պատերազմական ատեանին կողմէ:

– Բայց ես պատերազմական ատեանին հետ գործ մը չունիմ:

– Ատիկա իմ գիտնալիք բանս չէ, ես ինծի եկած հրամանը գործադրելու պարտականութիւն ունիմ միայն:

– Իրաւունք ունիք:

Աբիկ գիտէր, թէ սէր քամխէրին ձեռքը բան մը չի կար, եւ թէ հարկ էր համակերպիլ:

Իրմէ քանի մը օր առաջ արդէն ձերբակալած եւ Պոլիս ղրկած էին Նարօյեան Սրբազանը, Հրանդ վարդապետը եւ կապալետ սարկաւագը:

Հիմա կարգը իրեն եկած էր:

Աբիկ թէեւ քիչ մը յուզուած էր իր ձերբակալութեան համար, բայց ատիկա անակնկալ մը չէր իրեն, եւ գրեթէ կը սպասէր առը:

Նոյնիսկ կը մտածէր թէ, թերեւս բարեխառնութիւն մը կ'ըլլար Պոլիս երթալ եւ պատերազմական ատեանին առջեւ դատուիլ, որովհետեւ հո՛ն կրնար բարեկամներ գտնել, որոնք բանական ազդեցիկ էին գինքը ազատելու համար:

Բացի այս ձերբակալութիւններէն, գոնիայի մէջ ուրիշ զէյքեր ալ պատահած էին՝ իրրեւ արդիւնք Արթինի այցելութեան:

Այսպէս ձերբակալած էին Ամասիոյ զպրապետ Յակոբոսը, որուն տունը կը բնակէր Նարօյեան, եւ գինքը այն ատենները ծեծած, որ խեղճը հիւանդացած էր:

Նոյնպէս Խոսրով Պապայեանի բնակարանը խուզարկած էին ու գինքը հոն չգտնելով՝ տարած բանտարկած էին իր կինը:

Իսկ Յակոբ Տէր-Յակոբեան, Մարզպետ եւ փրոֆէսէօր Խաչատուրեան յայտնած էին իրենց հետքը բոլորովին կորսնցնել տալ:

Աբիկ, անմիջապէս, ընդ հակուղութեամբ, կառախումբ դրուեցաւ՝ Պոլիս գրկուելու համար:

Ոստիկանը բարեմիտ եւ միանդամայն չատախօս մէկը կը թուէր, եւ Աբիկ ուզեց օգտուիլ առիթէն:

Հազիւ թէ վակոնին մէջ տեղաւորուած էին, այս վերջինը ըսաւ.

– Քիչ մը օղի չե՞նք կրնար ճարել, ճամբան կը խմուի, դուն սովորութիւն ունի՞ս:

– Բերանս չեմ դներ, – ըսաւ ոստիկանը, – բայց ճամբորդութեան մէջոցին կը գործածեմ:

– Ես ալ ճիշդ քեզի պէս, ճամբորդութենէ ճամբորդութիւն կը խմեմ:

– Արդէն ճամբորդութեան մէջոցին խըմելը նեղելի է, – դիտել տուաւ ոստիկանը:

– Ուրեմն ինչպէ՞ս ընենք, հոս մօտերը կարծեմ դինեփառներ կան:

– Կայարանին դիմացը լեցուն են:

– Ուրեմն եթէ դրամ տամ, կրնա՞ս կէս օթանոց մը լեցնել:

– Անչուշտ, – ըսաւ ոստիկանը, – միայն թէ քեզ ինչպէ՞ս առանձին թողում:

– Եթէ կ'ուզես՝ միասին կ'երթանք:

– Այն ատեն տեղերնիս կը կորսնցնենք, չէ՛, ես կ'երթամ, օղին կը բերեմ, միայն խօսք տուր, որ պիտի չփախչիս:

– Ո՞ւր պիտի փախչիմ, – ըսաւ Աբիկ, – ես չատ գոհ եմ, որ Պոլիս կ'երթամ, հո՛ն դիւրաւ կրնամ իմ անմեղութիւնս ապացուցանել:

– Ուրեմն դրամը տո՛ւր տեսնենք:

– Քիչ մըն ալ մէկէ առնէիր:

– Ինչ որ կ'ուզես՝ կ'առնեմ:

– Ա՛ռ, քեզի մէկ ոսկի եւ ինչ որ կ'ուզես՝ բեր:

Եւ Աբիկ ոսկի մը դրաւ ոստիկանին ձեռքը:

Քառորդ ժամ ետքը օղի եւ աղանդեր բերուած էին:

– Այսօր չատ ուրախ եմ, – ըսաւ Աբիկ, անոր համար մէկ-երկու դաւաթ խմելու փափաք ունիմ:

– Ինչ է ուրախութեանդ պատճառը, – հարցուց ոստիկանը:

– Զտեսա՞ր, ամբողջ քաղաքը դրօշազարդուած էր:

– Տեսայ, բայց ի՛նչ ըլլալը չհասկցայ:

(Շար. 205)

L'ASSOCIATION
POUR LA CREATION AUDIOVISUELLE
D'ARTISTES D'ORIGINE ARMENIENNE
et
LA MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
présentent la première du film

«LE MARSEILLE DES ARMENIENS»

Histoire racontée par eux-mêmes
1922 / 1950

Film réalisé par **EDOUARD SARXIAN**

Mardi 16 avril à 20 heures précises

Théâtre Toursky
16, Passage Léo Ferré, 13003 Marseille

— Entrée libre —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Տաճարի հովաբարձութիւնը, Նոր Տարուան եւ Ծնունդին առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է ԻՒՂԱԳԻՆԻ հետեւեալ նուէրները.

Բ. ՅԱՆԿ

ԵՒՐՕ

Տիկին Ի. Տէր-Սարգիսեան 35, «Արփան Ինթէրնասիոնալ» 150, Տիկին Սիրարփի Փէչիմէնեան 20, Տիկին Սէլի Պապայեան 35, Պ. Ժորժ Ժամկոչեան 30, Տիկին Լուիզ Հիթիէ 40, Տէր եւ Տիկին Մ. Գաբրիէլեան 30,50, Տիկին Սվեթլանա Իշխանեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժ. Փօլատեան 15, Տէր եւ Տիկին Կոփիկեան 30, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խօմիկեան 15, Տիկին Վալանթին Մուրատեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժերար Տէվէրմէլ 16, Պ. Գաբրիէլ Խաչիկեան 50, Պ. Խոմոն Մերտինեան 20, Պ.Ա.-Կիրակոս Յովհաննէսեան 200, Տէր եւ Տիկին Նորպէր Գոպասեան 12,20, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Տէկէմէնթաչ 40, Տիկին Փոլանթի Հայթայեան 20, Պ. Ֆիլիփ Գուլումճեան 40, Տէր եւ Տիկին Ժան Շահինեան 22,87, Տէր եւ Տիկին Միհրան Տատեան 50, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Սէմէճեան 77, Պ. Լեւոն Գալուստեան 55, Տիկին Թէրէզ Տէր-Աբէլեան 23, Պ. Ժան Սարաֆեան 30, Տիկին Ռոզ Պաամճեան 15, Տէր եւ Տիկին Ժերար Փեհլիվան 100, Տիկին Անահիտ Տէր-Մինասեան 10, Տէր եւ Տիկին Քրիսթիան Սրապեան 20, Պ. Ժորժ Յակոբեան 30, Տէր եւ Տիկին Տէր-Զաքարեան 30, Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Մատոյեան 20, Տիկին Գաթրին Պուռնուզեան 50,Տիկին Օակէթ Լըփաժ 152,45, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Զոհրեան 15, Տէր եւ Տիկին Վերտոյեան 100, Օր. Մ. Թուրաարզիսեան 150, Տէր եւ Տիկին Անթուան Պրիտի 70, Տիկին Իսկուհի Գառնիկեան 30, Տէր եւ Տիկին Արշակ Տամլամա 20, Տէր եւ Տիկին Գարլ Գլոզէն 30, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Քէչիչեան 15, Պ. Ռուբէն Մելիք 150, Պ. Ժան-Փօլ Սահակեան 20, Տիկին Էլիզ Վրթանէսեան 300, Օր. Լիլիան Տաթեւեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժաք Դաւիթեան 16, Տէր եւ Տիկին Մ. Մարտիրոսեան 10, Տէր եւ Տիկին Լուսիկ Մարտիրոսեան 20:

(Շար.)

ENSEIGNEMENT

PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE / ECRITURE

DE L'ARMENIEN

STAGE DE CINQ JOURS

du 15 au 19 avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, Boulevard Jourdan, 75014 Paris

Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire

Madame Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours

INSCRIPTIONS :
Association MACHTOTZ : 01 47 50 97 51

- Les résidents de la Maison d'Arménie peuvent participer à ce stage, dans la limite des places disponibles
- Les enseignants des écoles sont cordialement invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

traditionnelle de la Maison de Retraite
de **GONESSE / 95500** — 7, rue de l'Eglantier

Dimanche 2 juin à partir de 11h30

dans le parc

ANIMATION TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI

MARTEN YORGANTZ
GROUPE de DANSE «ASTRIG» de la CROIX BLEUE d'ARNOUVILLE

Grande tombola

BAR — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE

Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Աչխատանքի իրաւունք ունեցող, Ֆրանսերէնի ծանօթ հայաստանցի երիտասարդ մը առժամեայ աչխատանք կը փնտռէ (մինչեւ Սեպտեմբեր) համակարգիչի կամ վինարարական ճիւղի մէջ:

Հեռաձայնել՝ Պ. Գրիգորեան. —
06. 10. 39. 63. 54

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX ROUGE ARMENIENNE

Le Centre de Vacances balnéaire de la Croix-Rouge Arménienne ouvrira ses portes le **8 juillet** à

SAINTE-HONORINE DES PERTES
(Calvados)

Il accueillera comme d'habitude les enfants accompagnés de leurs parents.

Les chambres et la cuisine du Centre seront à la disposition des mères de famille.

Pour tous renseignements et inscriptions prière de téléphoner aux numéros suivants :

— **01 39 85 06 27**
— **01 47 37 07 22** (le soir).

Le nombre de places étant limité, réservez dès maintenant sans attendre les derniers jours.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

50ème Assemblée Générale de la Croix Bleue des Arméniens de France

LES 26, 27 et 28 AVRIL

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

17, rue Bleue
75009 PARIS

*
**

Voyage en Arménie

Du 26 mai au 7 juin

organisé par la Section **Leola Sassouni** du Bd. Oddo.

Hébergement à l'Hôtel DVIN** en chambre double et deux nuits au Karabagh chez l'habitant.

Transport en bus confort pour les excursions.

— 1er jour : Arrivée à Erevan à 4h50 – visite Dzidzernagapert et Yeraplour

— 2ème jour : Sardarabad et Etchmiadzine

— 3ème jour : Gumri – Spitak et Abaran

— 4ème jour : Garni — Gueghart et Nouvelle Cathédrale d'Erevan

— 5ème jour : Haghardzine – le lac Sévan et l'opéra d'Erévan

— 6ème jour : Haghpat et Sanahine

— 7ème jour : Journée libre (Vernissage)

— 8ème jour : Khor-Virab – Goris – **Karabagh:** Latchine, Chouchi, Stepanakert (nuit chez l'habitant)

— 9ème jour : Gandzassar et Stepanakert (nuit chez l'habitant)

— 10ème jour : Retour vers Erevan par Tatev et Noravank

— 11ème jour : journée libre avec dîner d'adieu (Kef party)

— 12ème jour : Départ et Arrivée à Marignane 12h40.

Tarif 1296 euros (8 500 francs)

Ce prix comprend le vol aller-retour, les taxes d'aéroport, l'hébergement en pension complète, les excursoins, le visa. Ce prix ne comprend pas le déjeuner et le dîner du 7ème jour (journée libre), le déjeûner du 11ème jour (journée libre) et l'assurance annulation.

Pour de plus amples renseignements téléphoner à Mme Tedjirian :
04 94 32 11 87
ou Mme Gonoyan :
04 91 89 22 18

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

BALLET DON QUICHOTTE

à l'Opéra Bastille

LES 23 AVRIL ET 2 MAI

Réservations auprès d'Araxie :
01. 39. 83. 71. 19 (entre 19h30 et 21h)

Հովանաւորութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
կը կազմակերպէ

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՑԻՆ ՄՐՑՈՒՅԹ

Նպատ ունենալով
ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ ՄՇԱԿՈՑԹԸ

Դատական կազմ՝
Մովսէս Պչաճեան,
Արտաշէս Ոսկանեան,
Փիեարիկ Գասպարեան

Կիրակի, Մայիս 12, ժամը 15-ին

Մայր Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

— Մուտքը ազատ է —

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 16
MARDI
16 AVRIL
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·407 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·407

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱԻՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ՆՈՐ ՈՃԸԱՓՈՐՁԷ ՄԸ ԵՏՔ ՓԱՈՒԼԻ ՋԱՆՔԵՐԸ

ՇԱՐՈՆ ԶԻ ՔԱՇՈՒԻՐ, ԺՈՂՈՎ ՄԸ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ

Ուրբաթ, Ապրիլ 12–ին, երբ ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարը Երուսաղէմ կը գտնուէր, անձնասպանական նոր ռմբահարձակ մը գործուեցաւ Արեւմտեան Երուսաղէմ: Հեղինակը, ինքզինք յղի ձեւացնող, պաղեստինցի պարմանուհի մըն էր, որու կրած ռումբը կը պայթէր հանրակառքի կայանին, տեղւոյն մեծաքանակ չուկային քով: Շատեր հանրակառքի կը սպասէին եւ հետեւանքը բաւական ծանր էր անշուշտ: Վեց մեռեալ եւ 84 վիրաւորներ կային, ոմանք չատ ծանր վիճակի մէջ: Այս ռճրափորձը պատճառ էր որ Փաուըլ չհարենայ տեսնուէր Արաֆաթի հետ Շաբաթ օր, ինչպէս նախատեսուած էր, բայց, ժամադրութիւնը չէր ընդուներ, այլ կը յետաձգուէր կիրակիի, պայմանաւ որ Արաֆաթ դատապարտէր ռճրափորձը: Ի վերջոյ պաղեստինցի պատրաղուիսը երկար զեկոյցով մը կը դատապարտէր ահաբեկչական բոլոր ատպարտները, որոնց թիւրախ է քնակչութիւնը, այդ արարքները ըլլան իսրայէլեան թէ պաղեստինեան, գործողներն ալ ըլլան Պետութիւն մը, խմբակներ թէ անձեր: Արաֆաթ կը կրկնէ թէ յանձնառու է արդար խաղաղութեան մը երկու Պետութեանց միջեւ, խաղաղութիւն մը որ երաշխաւորէ Իսրայէլի ապահովութիւնը եւ անկախութիւնն ու ազատութիւնը պաղեստինցի ժողովուրդին անկախ Պետութեան մը մէջ: Պէտք է միասին աշխատիլ վերջ տալու համար պատերազմին, ձեռք ձգել Իսրայէլացիներուն անմիջական հեռացումը եւ բանակցութիւններ սկսիլ արաբական վեհաժողովներու բանաձեւներուն եւ սաուտական նախաձեռնութեան հիման վրայ:

Այս զեկոյցէն ետք, Գ. Փաուըլ կըբացաւ, կիրակի, Ապրիլ 14–ին, տեսնուիլ Արաֆաթի հետ, բայց, ոչինչ հրապարակուեցաւ իրենց խօսակցութեանց մասին: Այս հանդիպումէն ետք, Փաուըլ կրկին տեսնուեցաւ Շարոնի հետ, որ մերժեց իր զօրքերուն նահանջը: Շարոն կառաջարկէ չրջանային ժողով մը, Ուաշինկթընի հովանիին տակ, որուն կրնան մասնակցիլ կարզ մը երկիրներ՝ Իսրայէլ, Եգիպտոս, Սաուտի Արաբիա, Յորդանան, Մարոք եւ պաղեստինեան ներկայացուցիչներ: Շարոն ՄԱԿ–ի եւ Եւրոպական Միութեան մասնակցութիւն չուզեր: Ինք զոհացում չէ ստացած Արաֆաթի զեկոյցէն, որովհետեւ անձը երկիմի մէկը կը նկատէ եւ վստահութիւն չունի: Ապրիլ 15–ին, Փաուըլ կարճ այցելութիւն մը կուտայ Լիբանան եւ Սուրիա, Երուսաղէմ կը վերադառնայ նախքան Ուաշինկթընն երթալը Ապրիլ 16–ին կամ 17–ին: Արտաքին նախարարը պիտի տեսնուէր նախագահ Լահուտի հետ: Վախ կայ որ երկրորդ ճակատ մը բացուի հատուածին Լիբանան, ուր Հեզպոլլան, որու զօրավիգ է Սուրիա, սկսած է կրակել իսրայէլեան դիրքերու վրայ:

*
**

Ձեռնին պարագան միշտ խորհրդաւոր կը մնայ: Քաղաքը արդիլուած է ՄԱԿ–ին, մարդասիրական կազմակերպութեանց եւ լրագրողներուն: Պաղեստինցիք կ'ըսեն թէ հարիւրաւոր մեռեալները եղած են գաղթականաց կայանին մէջ, ուր Իսրայէլացիք իսկական ջարդ մը գործած են: «Իմանիթէ»ի թղթակիցը՝ Փիէր Պարպանոէ, որ 48 ժամ մնացած է պաղեստինցի ընտանիքի մը մօտ, կ'ըսէ թէ ըստ բազմաթիւ վկայութեանց բանակը գաղթակայանին կեդրոնական հրապարակին վրայ փոս մը փորած է եւ դիակները թաղած ու կրաղիւսով ծածկած:

Առաջին անգամ ըլլալով կարմիր Խաչի միջազգային մարմինն նախագահը նամակ մը ղրկած է Շարոնի, որովհետեւ վերջին օրերու իր այցելութիւնը արդիւնք չէ տուած: Քանիցս դիմած է Իսրայէլացիներուն որպէսզի յարգեն մարդասիրական միջազգային իրաւունքի չափանիշները եւ արտօնեն որ մօտենան զոհերուն: Ըսած է նաեւ պաղեստինեան իշխանութեան որ անձնասպանական յարձակումները անընդունելի եւ անարդարանալի են: Նախագահը, որ հարցազրոյց մը տուած է «Լիպերասիոն»ի (Ապրիլ 15) կ'ըսէ նաեւ թէ 1200 պաղեստինցիներ ձերբակալուած են:

Հակառակ անոր որ, լրագրողները չեն կրցած ձենին երթալ եւ տեսուչել ինչ որ անցած դարձած է, լուրեր հասած են այն ողբերգական վիճակին մասին որ կը տիրէ: ՄԱԿ–ի պաղեստինեան պատասխանատուն վճռակամութեամբ կ'ըսէ թէ անպայման պիտի ճչդուի ձենինի զաղթակայանի մեռեալներու թիւը, նոյնիսկ եթէ ժամանակի կարօտի:

*
**

Թունուզի համար, ձերպակի բեռնակառքին պայթումը արկածի հետեւանք է, մինչ Գերմանիա յայտարարեց թէ ահաբեկչական արարք էր: Ծանօթ է որ այդ պայթումին հետեւանքով 16 մեռեալ կար, որոնց 11–ը գերմանացի զբօսաշրջիկներ էին եւ մէկն ալ Ֆրանսացի էր: Ըստ գերմանական Ֆոռուս պարբերականին, Թունուզի իսլամական Ալ–Նահտա կազմակերպութիւնը ստանձնած է արարքին պատասխանատուութիւնը, բայց, այդ խումբն ալ հերքած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՒԻԶ, յաղթական վերադարձ մը ըրաւ Վենէկուէլայի իշխանութեան գլուխը եւ միասնականութեան կոչ ըրաւ ժողովուրդին: Երկու օրուան մէջ, երկիրը երեք նախագահ ունեցած է: Ապրիլ 11–ին է, որ գործատիրական դաշտաւոր սենտիքային՝ Ֆետեգամարասի եւ Սէնթ–Վէ–ի նախագահները ցուցարարներու գլուխն անցած կը պահանջէին Շաւէզի մեկնումը, Ապրիլ 12–ին Գարմոնա իշխանութեան գլուխ կ'անցնէր, Ապրիլ 13–ին Շաւէզ Գարագասէն 150 քիլոմեթր հեռու կղզի մը կը փոխադրուէր, իր կողմնակիցները նախագահական պալատին վրայ կը քալէին եւ Գարմոնա կը հրաժարէր: Ինք եւ իր «նախարարները» կը ձերբակալուէին եւ Շաւէզ կը վերադառնար: Իրաք եւ Կուպա կը չնորհաւորէին:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ միջեւ մթնոլորտը կրկին լարուած է չուրջ 100 ռուս պինուորներու տեղաւորման հետեւանքով անջատողական Աբխազիոյ հանրապետութեան մէջ, Ապրիլ 12–ին: Նախագահ Շեվարնատզէ փոխանց տեղւոյն վրայ եւ պահանջեց անմիջական հեռացումը այդ պինուորներուն, որոնք, ըստ Ռուսաստանի, հոն են համաձայնագրի մը հիման վրայ, ստորագրուած Ապրիլ 2–ին Վրաստանի եւ Աբխազիոյ միջեւ: Միաժամանակ 200 ամերիկացի պինուորներ ալ պիտի ժամանեն ամսոյս ընթացքին, յանուն ահաբեկչութեան դէմ պայքարին:

Ա. ԼԱՖԻՃԻ չկրցաւ հետապնդել Գոհն–Պէնտիթ եղբայրները անուանարկութեան համար, որովհետեւ Փարիզի Պատժական Դատարանի 17–րդ սենեակին նախագահուհին զատ որ դատի նիւթ չկայ, որովհետեւ անուանարկող նկատուած տողերը («Ալէֆ սրբուհի մը չէ, նուիրեալ պինուորեալն է աղանդի մը զոր երկաթեայ ձեռքով կը վարէ կուռու մը») ղրուած են նախքան պաշտօնական ընտրատպայքարը, այսինքն երբ դեռ թեկնածու չէր:

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Շաբաթ Ապրիլ 13–էն կիրակի Ապրիլ 14 լուսնալիք գիշերը յարձակում գործուած է Ալֆորվիլի Աշտարակ հրապարակը գտնուող Աչքարին վրայ, նուիրուած Ապրիլեան նահատակներուն: Անծանօթները մագաղաթ թափած են, քոքթէյլ մոլոտովները նետած եւ վնասած արձանագրութեան: Քաղաքապետը անմիջապէս ոստիկան ղրկած է, բողոք ներկայացուցած եւ քննութիւն բացուած է: Ցայտնի չէր թէ հակահա՞յ արարք մըն էր թէ պարզ չարագործութիւն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ԲՈՂՈՔԻ ՅՈՅՑ ԵՐԵԻԱՆԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 12, Ուրբաթ օր, քաղաքական 14 կուսակցութեանց կազմակերպութեամբ չուրջ տասը հազար հոգինոց ցոյց մը տեղի ունեցած է Ազատութեան հրապարակին վրայ· ցուցարարները բողոքած են «Ա1+» հեռատեսիլի կայանին փակումին դէմ, թիրախ առնելով գլխաւորապար նախագահ Ռ. Քոչարեանը: Զանազան լոզունգներով պահանջուած է անոր հրաժարականը: Հրապարակէն ցուցարարները դիմած են նախագահական պալատը բայց պահակախումբը թոյլ չէ տուած որ անոնք մօտենան դարպասին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION» (13 avril)

ՓԻԷՐ ԹԵՐԶԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

Ապրիլ 13–ին, «Լիպերասիոն» հարցազրոյց մը հրատարակած էր Փեթրօթրաթեժիլ անօրէնին՝ Փիէր Թերզեանի հետ, Վենեցուէլայի նախագահին հրաժարումին առթիւ: Փ. Թերզեան կը յայտնէր իր մտահոգութիւնները, բացատրելով Գարագասի նոր իշխանութեան, այսինքն գործատիրութեան սեռիքային եւ անոր նախագահին՝ Փեդրօ Գարմոնայի դիրքը: Ան դէմ էր Օփէփի (քարիւղ արտածող երկիրներու կազմակերպութիւն), չէր ընդուներ որ Վենեցուելայի քարիւղի արտադրութիւնը սահմանափակուի եւ իր այս հին ընդդիմութիւնը կրնար նոր հարցերու ծնունդ տալ: Այս բոլորը, յանկարծակի, ի դերեւ ելան, երբ Շաւէզ, անսպասելի կերպով վերադարձաւ իշխանութեան գլուխ:

ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑՈՑ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ուրբաթ, Ապրիլ 5, ժողով տեղի ունեցաւ Հայ, Յոյն եւ Լատին Համայնքներու եկեղեցական պետերու եւ Իսրայէլի Արտաքին Գործոց Նախարարութեան ներկայացուցիչներու, ինչպէս նաեւ Բեթղեհէմի Երջանիկ Իսրայէլեան Բանակի հրամանատարներուն միջեւ: Քննարկուեցաւ Բեթղեհէմի Ս. Ծննդեան Տաճարի երեք Միաբանութիւններու վանական անդամներու պաշարեալ կարգավիճակը: Վերջիններուս միաձայնութեամբ որոշուեցաւ չլքել Քրիստոսի Ծննդեան Սրբավայրը, այլ՝ Միջազգային Կարմիր Խաչի միջնորդութեամբ անուղղ եւ դեղօրայք մատակարարել վանականներուն:

Բեթղեհէմի Ս. Ծննդեան մեր Վանքը կցուած է Տաճարին՝ բայց իր անջատ եւ լեմուտքը ունի: Վանքին մէջ մշայն չորս հոգեւորական եւ չորս վանական կը բնակին: Ոչ մէկ դիմեալ կայ այնտեղ:

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 10, Կէսօրուան պահուն, հրազէնի մը հարուածով իր սենեակին մէջ լրջօրէն վիրաւորուեցաւ Ս. Ծննդեան մեր Վանքի երիտասարդ ուրարակիր – մխիթարեան՝ 22 տարեկան Արմէն Սինանեան: Դէպքը պատահեցաւ, երբ Պատրիարքարանը դեղօրայք յանձնած էր Իսրայէլեան Զինուորական պատասխատասու անձին Բեթղեհէմի մեր Վանքի Տեսուչ՝ Տ. Ռաֆմիկ Վրդ· Պօղոսեանին փոխանցելու համար:

Արմէն Սինանեան զինուորական ինքնաշարժով չտակ տեղափոխուեցաւ Այն Քարիմ քաղաքի «Հադասա» հիւանդանոցը: Փամփուչտը թիկունքի աջ կողմէն մխրճուած է ուսի մէջ՝ տեղի տալով արիւնահոսութեան:

Արմէն Սինանեանի ննջասենեակի պատուհանը Ծննդեան հրապարակի կողմէն կը նայի դէպի Բեթղեհէմի քաղաքապետարանը: Վերջինս դրաւուած է Իսրայէլեան բանակայիններուն կողմէ:

Բեթղեհէմէն Արմէնին ուղեկցեցաւ մխթարեան վկից Տիրացու Մհեր Կոստանեան, որ միւս եօթը բնակիչներուն հետ նոյնպէս տասը օրերէ ի վեր պաշարուած կը մնար Վանքին մէջ: Ելեկտրականութիւնը կտրուած է: Ջան վերահաստատելու մեր խնդրանքները կը մնան անպատասխան:

Հինգշաբթի, Ապրիլ 11, առաւօտեան ժամը 10–ին, Թորգոմ Պատրիարք Մանուկեան, ընկերակցութեամբ Նուրհան Արք· Մանուկեանի, Արիս Եպիսկոպոս Շիրվանեանի եւ Սեւան Եպիսկոպոս Ղազրիպեանի «Հադասա» հիւանդանոց այցելեցին Արմէնին: Բժիշկները յայտնեցին որ վիրահատութիւն կատարուած է եւ դէպի բարելաւում կ'ընթանայ: Հիւանդին վիճակը կայուն եւ ապահով է:

ԴԻՒԱՆ ՍՈՒՐԲ ԱԹՈՌՈՑ
Ապրիլ 12, 2002

ԱԼԺԵՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ 15 խալամաշաչներ ապաննած է պատասը կատարած իր գործողութիւններու ընթացքին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ վարչապետը՝ կերհարտ Շրէօտէր դատ բացած է մամուլի գործակալութեան մը, որ հրապարակած էր թէ մագերը կը ներկէ: Համպուրկի դատարանին առջեւ երկու վարագարդարներ երդում ըրած են որ երբեք որեւէ ներկ գործածած չեն վարչապետին մագերուն համար: ՏԷ–ՏԷ–Փէ գործակալութեան մէկ լրագրողուհին ըրած էր որ «Շրէօտէրէ աւելի համոզիչ կ'ըլլար եթէ մագերը չներկէր...» եւ փոթորիկը կը պայթէր:

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՑ

ԱՒ-ԵԻ-ՏՈՒՐ

Բոլորս գիտենք, որ քաղաքակրթուած ընկերութեան մը մէջ ապրելու գինը տուրք վճարելն է: Բնազդաբար, մարդ չի սիրեր զանոնք վճարել, բայց պարզ է, որ առանց տուրքերու, երկիր մը, գաւառ մը, քաղաք մը յառաջ չեն երթար:

Կան արդար եւ անարդար տուրքեր: Օրինակ, արդարներուն մաս կը կազմէ չահատուրքը, անարդարներուն՝ յաւելեալ արժէքի տուրքը: Առաջինը՝ որովհետեւ ամէն մարդու չահը հարկի կ'ենթարկէ (անշուշտ՝ երբ այդ տուրքը համեմատական է ենթակայի եկամուտներուն), երկրորդը՝ որովհետեւ տուեալ ապրանքի մը գնման ամէն մարդու նոյն հարկը վճարել կու տայ, աղքատին թէ հարուստին:

Կան նաեւ լաւ տուրքեր եւ պէշ տուրքեր: Օրինակ, լաւերէն է ոգելից ըմպելիներու վաճառքին վրայ, պէշերէնն՝ թերթերու վաճառքին վրայ դանձուածը: Առաջինը լաւ կը համարուի, որովհետեւ կ'օգնէ նուազեցնելու խմիչներու թիւը: Երկրորդը պէշ է, որովհետեւ մամուլի ազատութեան վրայ կ'ազդէ:

Հայաստանի մէջ, Յունուար 1-էն սկսեալ, այս վերջին տեսակի գլուխ դրծոց տուրք մը հաստատուած է: Մարդասիրական կամ բարեսիրական օգնութեամբ զբաղող կազմակերպութիւնները երկիր մտցուցած իրենց ապրանքին դիմաց պէտք է 20 առ հարիւր յաւելեալ արժէքի տուրք վճարեն: Նոյնը, ի հարկէ, անհատներու մասին:

Ազգային ժողովի կողմէ քուէարկուած այս օրէնքը փետրուարին մեզմացումի ենթարկուեցաւ կառավարութեան կողմէ, թէեւ օրէնքին անհեթեթութիւնը ի զօրու կը մնայ:

Մարդ ինչպէ՞ս կրնայ խուսափիլ այս տուրքը վճարելէ: Ցոյց տալով, որ իր ներմուծած ապրանքը իսկապէս մարդասիրական քնոյթ ունի եւ ուղղուած չէ երեւանի չուկաներուն մէջ չահութիւն բեր ապրանքի վերածուելու: Ինչպէ՞ս կ'ընէ ատիկա: Պետութեան մօտ կ'արձանագրուի, իր ծրագրին վաւերացումին կը սպասէ: Քանի՞ չաթթի, քանի՞ ամիս: Բայց եթէ կը կարծէ, որ իր ըրածը իրապէս կարեւոր աշխատանք է եւ մարդկիկ ցուրտէն սառելու, հիւանդութենէ մեռնելու կամ անօթութենէ չարչարուելու վտանգը աւելի անմիջական ու կարեւոր է, քան հերթական դիւանակալին «կլոր կնիք»ը, այն ատեն իր ունեցած – կամ չունեցած – դրամով պահանջուած տուրքը պիտի տայ եւ յետոյ պիտի ազօթէ, որ իր ծրագիրը վաւերացուի եւ, ըստ օրէնքի խոստումին, վճարածը ետ ստանայ:

Սակայն, քանի որ Հայաստանը, ցաւօք, միշտ դրամի սովէն կը տառապի, դժուար է երեւակայել, որ նման դուռմարներ արագ – արագ վերադառնան: Ցայտնի երեւոյթ է, որ թերաճ երկիրներու մէջ, դրամի ճեւով պետութեան եւ բախին մէջ նետուածը՝ դժուարաւ ետ կը տրուի: Իսկ երբ հայաստանցի ուսուցիչը, բժիշկը կամ բանուորը իրենց «աղքատաւարձ»ը ամիսներու ուշացումով կը ստանան, ինչո՞ւ տարբեր քան ակնկալել այս պարագային:

Այս օրէնսդրութիւնը «անհեթեթ» որակեցինք: Աչխարհի մէջ, ընդունուած իրողութիւն է, որ մարդասիրական – բարեսիրական, ընդհանրապէս՝ ոչ – չահութաբեր գործունէութիւններ զերծ կը մնան տուրքերէ եւ պետութիւնը անոնց գործունէութիւնը կը քաջալերէ, միեւնոյն ատեն զանոնք վերահսկողութեան ենթարկելով: Եթէ խախտումներ արձանագրուին, համապատասխան միջոցներ կ'առնուին: Ահա թէ ինչո՞ւ վերահսկողութիւնը գոյութիւն ունի:

Ինչպէս ամէն մարդ գիտէ, յաւելեալ արժէքի տուրքը ապրանքի մը վաճառքի դինին վրայ կը դանձուի: Ի՞նչ դին պիտի օգտագործուի որպէս չափանիշ, եթէ ներմուծուած ապրանքը նուիրատուութիւն մըն է: Իսկ եթէ ապրանքը վճարուած է, արտածող երկրի հաչուեցոյցը պիտի յարգուի՞:

Սակայն, ասոնք երկրորդական հարցեր են: Ամէնէն կարեւորը հետեւեալն է.–

Ինչո՞ւ այս օրէնքը:

Ըստ երեւոյթին, չարաչահումներ կանխելու եւ երկիր մտած ապրանքին քնոյթը չչեզոքելու համար: Նորութիւն չէ ասիկա: 1988-ի երկրաչարժի ժամանակաշրջանէն գիտենք դէպքեր, երբ ապրուած մարդասիրական օգնութիւնը իր վերջին հանդրուանը գտած է այս կամ այն չուկային մէջ, սեւ կամ ճերմակ գոյներէ: Պատասխանատուներէն չատերը, հին թէ նոր դէպքերու պարագային, վստահաբար պետական պաչտօնեաներ եղած են: Պակսելու չեն նաեւ մասնաւոր անձեր:

Իսկ դիմող կազմակերպութիւնը կամ անձը, որ յաճախ Հայ չէ, կրնայ հարցնել, թէ ի՞նչ գործ ունի երկրի մը մէջ, ուր իր երախտապարտ աչխատանքին առջեւ անկոչ «ընկեր» մը կը ցցուի, յանձին պետութեան, որ իր չերած գործին դիմաց 20 առ հարիւրի բաժնեթուղթ մը կը պահանջէ: Արդարեւ, եթէ տուեալ ծրագիրը յաւելեալ արժէքի տուրքէ զերծ հռչակուի, ըստ օրէնքին, պետութիւնը «վճարած» կ'ըլլայ այդ գումարը եւ, հետեւաբար, «իրաւունք» կ'ունենայ ծրագիրը անօրինող կազմակերպութեան կամ անձին հետ որոչումներու սեղանին նըստելու:

Ինչո՞ւ չատերը չմղուին մտածելու, որ կրնան երթալ եւ փրենց բարի գործը կատարել Աֆղանիստան, Սոմալիա կամ Հայիթի, ուր գոնէ իրենց դրամը մէկ դրպանէն պիտի չհանուի, միւս դրպանը մտցուելու (կամ չմտցուելու) համար:

Կամ՝ միակողմանի առ-եւ-տուր խաղալու համար, ուր առնողը եւ տուողը նոյն անունը ունի:

Քանի՞ տոկոս կը կազմեն այս դէպքերը: Մէ՞կ, երկո՞ւ, հի՞նգ: Զենք գիտեր: Հայաստանի վիճակագրութիւնները վերջերս պապուն թիւերով կը հասնին, բայց այս մասին պաչտօնական որեւէ տուեալ յայտնի չէ: Հետեւաբար, այդ տոկոսը արհամարհելի պէտք է ըլլայ: Այլապէս, այս օրէնքին չուրջ պայթած քաչքչուքին դիմաց, որուն արձագանգները մամուլին հասած են, իչխանութիւնները պարտէին իրենց քայլը արդարացնել թուական փաստերով:

Եթէ քանակը արհամարհելի է (ըսենք՝ 3 առ հարիւր), տնտեսութեան ամենատարրական մէկ օրէնքը կ'ըսէ, թէ ծախքը պէտք է չահը արդարացնէ: Արդ, 3 առ հարիւրի չարաչահումի դիմաց դիւանակալներու նոր խմբակ մը ստեղծել, որ զբաղի իւրաքանչիւր դիմում քննարկելու, վաւերացնելու, վճարուած տուրքերը ետ տալու եւ այլ յարակից գործերու անօրինումով, չատ լաւ չի խօսիր այս գաղափարի հեղինակի կամ հեղինակներու երեւակայութեան ուժին մասին: Շատ աւելի դիւրին է արդէն գոյութիւն ունեցող միջոցները խստացնել՝ չօգտագործուած կարողականութիւններ չարժումի մէջ դնելով, քան թէ աւելորդ ծախսերու մէջ մտնել:

Ի վերջոյ, եթէ պետութիւնը անմիջական կանխիկ դրամի պէտք ունի – եւ առանց վերադարձնելու ստիպողութեան –, 50 առ հարիւրի հասնող «ստուերային» տնտեսութիւնը իրեն կը տապահ տուրքեր վճարելու համար:

Կ'երեւի, թէ տակաւին երկար պիտի սպասէ...:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ձըրզի

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՍԿ
ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՅՈՑ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ

ՀԱ. տարի 2002, Թիւ 1-2, Յունուար - Փետրուար

Անթիլիաս, Լիբանան

ԼՈՒՐԵՐ ԼՈՆՏՈՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԿԱՐՊԻՍ ԵՍԱՑԵԱՆ

«ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐ»
ՀՐԷԱԿԱՆ ՈՂՋԱԿԻԶՈՒՄԻ ԵՒ ԱՅԼ
ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ Յունուար 26 - 27

Լոնտոնի Համալսարանի
School of Oriental & African Studies
Գոլէնիի մէջ
Կազմակերպութեամբ
Ժամանակակից Պատմութեան
Հիմնարկի եւ Վիճըր
Մատենադարանին

Փրոֆէսէօր Տաւրեանի Լոնտոնի կայքին վերջին հանդրուանն էր այս միջազգային գիտաժողովին թերած իր մասնակցութիւնը: Կազմակերպիչ մարմինը պինդը հրաւիրած էր իրրեւ գլխաւոր ատենախօսներէն մին: Ուրեմն չուրջ 300 մասնագէտներու առջեւ Տաւրեան կրկին դատախօսեց հայկական ցեղասպանութեան մասին: Խտացուած կերպով ներկայացուած այս նիւթը կրկին դուռ բացաւ կարգ մը ներկայ թուրքերու յուզումնախառն հարցումներուն: Հայ եւ թուրք Հաչտութեան Յանձնաժողովի թուրք անդամներէն՝ նախկին դեսպան Կիւնտուզ Աքթան դարձեալ հարց ղրաւ որ կարելի չէ՞ հայկական ցեղասպանութեան չուրջ չարունակուղ վէճը հարթել դիմելով երրորդ կողմի մը իրաւարարութեան: Փրոֆէսէօր Տաւրեան հետեւեալ պատասխանը տուաւ: Այդ հարցը հիմնականօրէն եւ մեծ հեղինակութեամբ լուծուեցաւ 87 տարիներ առաջ երբ Օսմանեան կայսրութեան թունդ ռազմական դաչնակիցներ՝ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ պատկան եւ հեղինակաւոր ներկայացուչիչներ մեկին եւ վճռական կերպով հարցը արդէն լուծած են: Թիւրեով այն ատեններ թուրք իչխանութիւններու պնդումները որ Հայերուն դէմ կիրարկուած միջոցները լոկ տեղահանութեան եւ վերաբնակեցումի միջոցներ են, անոնք միահամուռ կերպով վրէնց գաղտնի տեղեկագիրներուն մէջ առանց այլեւայլի չեչտելին որ թուրքերու նպատակը տեղահան ժողովուրդի մը բնաջնջումն է: Եթէ դեսպան Աքթան պ'ուզէ նոր իրաւարարութեան դիմել, կրնայ փորձել եթէ ներկայ պայմաններու մէջ կարելի ըլլայ իրապէս անաչառ եւ անկողմնակալ մասնագէտներ գտնել: Ուրիչ թուրք մը յաւելումով հարց տուաւ Տաւրեանին որ իրրեւ «փոհապիտութեան» մասնագէտ, ինչո՞ւ այսքան անտարբեր կը մնայ թուրք ստուար թիւով զոհերու նկատմամբ: Տաւրեան կրկին բացատրեց, որ այդ զոհերը թէ քանակով եւ թէ զոհուելու պայմաններու նկատառումով համեմատութեան ոչ մէկ եզր ունին հայկական Մեծ Եղեռնի զոհերուն հետ: Հայերու կողմէ եղած վայրագութիւնները եւ սպանդները ոչ միայն չափէն աւելի սահմանափակ էին այլեւ ունէին երկու հանգամանքներ, որոնք կը տարանջատեն թուրք եւ հայ զոհերու չափանչային նըշանակները: Նախ ոչ մէկ հայ կեդրոնական կառավարութիւն, կամ Ներքին Գործոց Նախարար, հրամայեց թուրք ժողովուրդին զանգուածային տեղահանութիւնը եւ կոտորածը: Այն ինչ որ պատահեցաւ, անհատական եւ պարագայական սպանութիւններ էին, որոնք ամէն քանչ առաջ վրէժխնդրական արարքներ էին: Երկրորդ՝ ատոնք պատահեցան նախապէս գործադրուած ցեղասպանութենէն յետոյ, իրրեւ հակազդեցութիւն եւ ոչ թէ իրրեւ կանխամտածուած միջոցառում: Ուրիչ թուրք մը, Սալահի Սոնել, որ իրեն պարտականութիւն ըրած է ներկայ ըլլալ բոլոր գիտաժողովներու ուր Հայկական Ցեղասպանութիւնը կը քննարկուի, պոռթկալով բողոքեց, որ հայ պատմագրութիւնը առասպելներ կը հիւսէ թուրքերու մասին եւ Տաւրեան ինչու չի մերկացներ այս պարագան: Այս թուրք կիսըցայլ պատմաբանին տուած պատասխանին մէջ փրոֆէսէօր Տաւրեան իրեն յիչեցուց որ իր բոլոր փաստարկումները հիմնուած էին գերմանական, աւստրիական եւ թրքական աղբիւրներու վրայ եւ որով չի հասկընար թէ հարցադրող պարոնը ինչո՞ւ հայկական պատմագրութեան հարցը կ'արծարծէ:

Այս գիտաժողովին տեղի ունեցան նաեւ երեք փոքր աչխատակազմերու չրջանակին մէջ ներկայացուած կարճատեւ զեկուցումներու ղրոյթները որոնք ուղղակի կ'առընչուէին Հայկական Ցեղասպանութեան հանգամանքին: Գիտաժողովի ընթացքին մեծ հետաքրքրութիւն առեղծուեցաւ Զօրեան Հիմնարկի տարած աչխատանքներուն հանդէպ եւ վարդ մը մտահոգիչներ փափաք յայտնեցին զրկակցելու որոչ ծրագիրներու իրականացման ուղղութեամբ:

Կարելի է եզրափակել ըսելով որ միջազգային այս գիտաժողովը ուղեց արձագրել անցեալ տարուան գործուած մեծ սխալը որ բացառած էր Հայկական ցեղասպանութիւնը, մինչ կը ներառնէր Պոսնիոյ, Ռուանտայի եւ այլ ցեղասպանութիւններու հարցը: Հայերու զգալի ներկայութիւնը աւելի չեչտուեցաւ երբ ուրիչ չատ մը հրեայ, եւրոպացի եւ ամերիկացի մտահոգիչներ իրենց զեկուցումներուն մէջ յաճախ կ'անդրադառնային Հայկական Ցեղասպանութեան հարցին, նոյն ատեն այդ ցեղասպանութեան ուսումնասիրութեան նուիրուած այլազան դիրքեր, որոնք յաճուկ սեղանները վրայ դիպուած եւ ցուցադրուած էին, սպառեցան:

ՄԵԾԱՐԱՆՔ Ի ՊԱՏԻՒ
ՓՐՈՖ. Վ. ՏԱՏՐԵԱՆԻՆ
ԵՒ
ՓՐՈՖ. ՕՐՕՆԻՆ

Հայոց Ցեղասպանութեան Ճանաչման Յանձնախումբը Ուրբաթ, Յունուար 25, երեկոյեան Լոնտոնի Ն. Կիւլպէնկեան սրահին մէջ ընդունելութիւն մը սարքած էր ի պատիւ մեր 2 ականաւոր հիւրերուն՝ Ներկայ էին թեմին Առաջնորդը, Հոգ. Բրիտանիոյ դեսպանը, Լոնտոնի հայ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները եւ ամերիկահայ եւ դանատահայ հիւրեր:

Ստեղծուած ջերմ մթնոլորտին մէջ Յանձնախումբի անխոնջ եւ հեռահայեաց ատենապետը՝ Տօքթոր Ռուստոմ Սահակեան կուռ ուղերձով մը ներկայացուց օրուան հիւրերը եւ անդրադարձաւ իւրաքանչիւրին գործակիցներուն եւ մաղթանքներուն. ապացուցանելու համար թէ մեզի անպարտելի կամքը եւ հաւատքով չարունակել հետապնդել մեր դատին արդար լուծումը: Ներկաներէն չատեր մասնակցեցան մաքի չանկան փոխանակումներուն:

Փրոֆէսէօր Տաւրեան քարի ոգիի մղուած քննադատեց մեր համայնքի այլասերած եւ մեկուսացեալ դիրքորոչումը եւ թելադրեց աւելի մեծ եռանդով եւ սիսթեմատիք կերպով կապեր հաստատել պետական չրջանակներու հետ եւ սիրաչահել ազդեցիկ մարդոց գործակցութիւնը մեր դատին եւ մասնաւորաբար ԱՄՆ-ի հայկական լոպիին օրինակը: Յատկապէս ազդուած էր Բրիտանական Խորհրդարանի մէջ կայացած պիտաժողովին երեսփոխաններու թիւին նուազութենէն: Բացատրած էր որ առեղծին՝ չուրջ հազար Լորտերու եւ Երեսփոխաններու մասնաւոր հրաւէրներ ղրկուած էին Յանձնախումբին կողմէ: Մեր համայնքը՝ երեսփոխանական ընտրութիւններու քուէարկութեան ընթացքին զանգուածային քանակութիւն մըն էր եւ երեսփոխանները չէին փափաքեր իրենց ժամանակը վատնել: Ամերիկայի եւ Բրիտանիոյ հայկա-

ԴԱՂՈՒԹԷ ԴԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 13-ին ելոյթ ունեցած է Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթի խմբագրապետ Հրանդ Տինք: Զինք ներկայացուցած է Միութեան ատենապետը տոքթ. Արթօ Տէմիրճեան: Հ. Տինք մասնակցած էր ԱՄՆ-ու Ան Արպըրի Միչիկըն համալսարանի կողմէ կազմակերպուած «Օսմանեան կայսրութեան մէջ Պալքանեան պատերազմէն մինչեւ Թուրքիոյ Հանրապետութիւն» ընդհանուր հայկական վարժարանական միութեան մասին, հայ, յոյն, ամերիկացի, հրեայ եւ թուրք պատմաբաններու համագումարի մը, Զօրեան Հիմնարկի հրաւէրով: Հ. Տինք ծնած է 1954-ին, Մալաթիա, ուր տարեկանին Պոլիս փոխադրուած է եւ յաճախած հայկական վարժարան, Դպրեվանք, ապա՝ համալսարան: Սկսած է «Ակօս»ը հրատարակել, սկիզբը միայն թրքերէն, յետագային հայերէն բաժինով: Թերթին տպաքանակը 6000 է եւ ունի 1000 թուրք բաժանորդ: Հ. Տինք յիշած է որ ինչ կը վերաբերի Հայոց ցեղասպանութեան, որոշ տարբերութիւններ կան իր եւ Սփիւռքի Հայրան մօտեցումին մէջ (տես՝ «Յառաջ» Ապրիլ 11): Իր ելոյթի վերջաւորութեան եղած են հարցումներ:

դային Խորհրդարանն ալ ճանչցաւ Հայոց Ցեղասպանութիւնը եւ դատապարտեց Թուրքիոյ կողմէ գործադրուած նախճիրը:

Մեր յարգելի հարազատը յայտնապէս մօտէն հաղորդ չէր տարուած այս անաղմուկ հետեւողական աշխատանքին. Ցանճնախոմբը նախօրօք չանքերը տասնապատիկ աւելի եւս պիտի արդիւնատուրին երէկ դիտակից տարրեր եւ ազնուահոգի ազգասէր հարուստներ անվերապահօրէն ընծայէն փրկնց բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը, որուն կարիքը խորապէս զգալի է: Տրամութիւն է հաստատել որ հակառակ մեր ակնկալութիւններուն Ս. Եղիշէ Եկեղեցւոյ կից իր կեդրոնատեղիէն անխմաստօրէն տեղահանուած Բրիտանահայ Խորհուրդն ալ ի վիճակի չէ ներկայիս դրասենեակի մը դիւրութիւնները տրամադրելու. բայց Ցանճնախոմբը անվհատօրէն կը շարունակէ իր գործունէութիւնը:

Կ. Ե.

(Շար. 4 եւ վերջ)

ՉԱՑՆԵՐ ԳԱԽԱՌԷՆ

ԼՈՒԻՐԵՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ-ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԴՊՐՈՑԷՆ

ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ - ՓԱՓԱԶԵԱՆ Վարժարանի Շրջանաւարտներու Միութիւնը կը շարունակէ իր աշխատանքները, նպատակ ունենալով՝

- Հաւաքել, քով-քովի բերել շրջանաւարտները, ընկերային, մշակութային ու մարզական ելոյթներու հանդիսումներու շուրջ:

- Օգտակար հանդիսանալու իրենց յաճախած վարժարանին:

- Մարգարեան - Փափազեան վարժարանի կրթական չունչով ու ոգիով շարունակելու հայերէն լեզուի ուսումը, հայապահպանութեան աշխատանքը:

Հայապահպանութեան նպատակով, Լիմոնի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ ազգային միութիւնը, Նորվան Եպիսկոպոսի հովանաւորութեամբ, հայերէն լեզուի դասընթացքներ կը կազմակերպէ վեց տարիէ ի վեր, Շաբաթ օրերը ժամը 10-12, որոնց դասաւանդութիւնը վստահուած է Օր. Լուսին Պէյաքճեանին, որ միաժամանակ Մարգարեան - Փափազեան վարժարանի հայերէնի ուսուցչուհին է:

Մարգարեան - Փափազեանի աշակերտները տարուէ տարի կը բազմանան, 2001-2002 տարեշրջանին 164 աշակերտ, իսկ շրջանաւարտները առաւել եւս կը բազմանան. հարկ է շարունակել հայերէնի դասընթացքները, շրջանաւարտներու միջնակարգ եւ երկրորդական դպրոցական ժամանակամիջոցին, որպէսզի նախակրթարանի Մարգարեան - Փափազեանէն իրենց ստացածը չմոռնան, այլ բարելաւեն ու կատարելագործեն:

Այս առընչութեամբ, նախատեսուած է շրջանաւարտներու դասընթացքները երկու մակարդակի բաժնել, մինչ ցարդ մէկ էր:

Ծրագիր կայ, եկող տարուան համար, Նոյեմբերին, Փարիզ երթալ եւ մէկ շաբաթով մասնակցելու Մկնիկներու աշխատանոցին:

Հայերէն լեզուի իւրացման համար, թատերգութիւն, հանդիսումներ, դասախօսութիւններ կ'առաջարկուին:

Մարտ 10-ին, Շրջանաւարտից Միութիւնը տօնեց իր հիմնադրման առաջին տարեդարձը: Կէսօրուան ճաշի սեղանին շուրջ, 80 ներկաներ՝ ծնող եւ շրջանաւարտ, հաւաքուեցան:

Ճաշի աւարտին, մասնակիցներու մէջ եղբ զրոյց ու խորհրդակցութիւն տեղի ունեցաւ: Հանդիսումին քանի նպատակն ալ արդէն, ճաշի եւ ուրախ պահ մը ապրելու կողքին նաեւ՝ հետեւեալ նիւթերու արծարծումն էր:

- Շրջանաւարտներու մէջեւ հայախօսութիւնը զարգացնել.

- Պաքալօրէայի հայերէնի քննութեան մասնակցիլ.

- Ինքնութեան, հայապահպանութեան հարցեր քննարկել.

Այս առընչութեամբ խօսք առաւ Շրջանաւարտներու Միութեան նախագահ՝ Մանուկ Զոլաքեանը, որ ներկաներուն շնորհակալութիւն յայտնեց իրենց մասնակցութեան համար: Ապա՝ ծնողներուն եւ շրջանաւարտներու պատասխանատուութեան կենսական հարցին անցաւ, նկատել տալով, որ ծնողներուն անհոգութիւնը եւ թուլակամութիւնը իրենց զաւակները կ'առաջնորդէ հայախօսութեան թերացումին. նախ ընտանիքներէն ներս, ապա՝ ընկերական եւ մշակութային շրջանակներուն մէջ: Նախընտրելի է բոլորովին հայերէնի չդրկել քան թէ կիսատ, թերի, անորոշ կապ պահել հայութեան եւ հայերէնի հետ: Հայախօսութիւնը մէկէն լուծումով չիւրացուիր, ուշ կամ կանուխ, անոնք պիտի թմրին ու մեծցնեն կորսուածները չարքը:

Խանդավառութեամբ ու ծիծաղներով դիմաւորուեցաւ անոր եզրակացութիւնը թէ՝ ինչպէ՞ս կ'ուզէք հայապահպանութիւն հաստատել, առանց հայերէն խօսելու, առանց առիթ ստեղծելու, որ հայ աղջիկն ու տղան իրարու քով գան:

Միութեան առաջին տարեդարձն էր. ճաշը պատրաստուած էր ծնողներու կողմէ: Սպասարկեցին շրջանաւարտները իրենց աշխուժութեամբ ու պատանեկան խանդավառութեամբ ծնողներուն լաւ օրինակ ըլլալով եւ անոնց փաստելով, որ երէկ դուք պատասխանատու ըլլաք, մենք պատրաստ ենք բնականաբար ձեզի հետեւելու:

Ձեռնարկին աւարտին տրոշուեցաւ ժամադրութիւն առնել գալ տարուան համար: Խոստացան շրջանաւարտներու հայապահպանման աշխատանքին մասնակցիլ:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

ԹԻ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԼԹ.

ՑԱՆՑԻՆ ՄԷՋ

- Նորէն մեր բանակը մեծ յաղթութիւն մը տարեր է:

- Իրա՞ւ. ո՞ր կողմը:

- Քութէլ Ամարան գրաւեր են, եւ 30 հազար անգլիացի զինուոր գերի ինկեր են:

- Քութէլ Ամարան ի՞նչ է:

- Պաղտատէն վար քաղաք մըն է, ասկա մեզի համար մեծ յաղթութիւն մըն է, կեցցէ՛ մեր յաղթական բանակը:

- Ա՛խ, մեր բանակը միշտ յաղթական է, - հառաչեց ոստիկանը, - մե՛ղք որ իր պետերը բան մը չեն արժեր, եթէ մեր զինուորը չէնք-չնորհք հագուած ըլլայ եւ աղէկ կերակրուի, ամէն տեղ անպարտելի է:

- Շատ ճիշդ է պիտողութիւնդ, բայց այս վիճակին մէջ ալ կրկին յաղթական է, մէյ մէկ հատ խմե՞նք:

- Խմենք:

Գաւաթ չունէին միասին, ուստի գոհացան շիշը բերներնուն տանելով:

Աբիկ հագիւ շրթունքը դպցուց, իսկ ոստիկանը աղուոր մը կուլ տուաւ օղին եւ յարձակեցաւ աղանդերներուն վրայ:

- Սիկառա մը կը ծխե՞ս, - հարցուց Աբիկ՝ իր սիկառէթի տուփը ներկայացնելով:

- Շնորհակալութեամբ:

- Հատ մըն ալ խմէ՛:

Ոստիկանը կրկնել չտուաւ հրաւէրը:

Ա՛լ իրարու հետ բարեկամ եղած էին:

Արդէն Աբիկ ասոր համար կ'աշխատէր:

- Ե՞րբ կը հասնինք Պոլիս, - հարցուց Աբիկ:

- Ո՛վ գիտէ, երկու - երեք օրէն:

- Հոն հասնելուս՝ պիս ո՞ւր պիտի տանիս:

- Պատերազմական ատեանը, այնպէս հրաման եղած է ինծի:

- Ինչ առջ ուրիշ ո՞վ տարին Պոլիս:

- Չեմ գիտեր, - ըսաւ ոստիկանը, - ես երէկ եկայ Գոնիա Պօզանդիէն, ուր մէկ քանի Հայեր տարած էին, բայց քեզի ինչո՞ւ Պոլիս կը տանին, դուն վնասակար մէկը չես երեւնար կոր:

- Միայն վնասակար մարդիկը կը պատժեն .արդէն մենէ ո՞րը յանցաւոր է, բայց ասոնք քաղաքական բաներ են. կ'անցնինք կ'երթան, եւ մենք նորէն փրարու բարեկամ կ'ըլլանք, խմէ՛, տեսնենք:

- Շնորհակալ եմ:

Եւ ոստիկանը կրկին օղիի չիշը բերանը տարաւ:

Շոգեկառքը ճամբայ ելած էր եւ ամայի դաշտերուն մէջէն կը յառաջանար:

Աբիկ փորձեց խօսեցնել ոստիկանը եւ տեղեկութիւններ քաղել իրմէ, բայց այս վերջինը արդէն գլուխը բռնած էր եւ խօսելու տրամադրութիւն չունէր:

- Մե՛ղք օղիին դրամին, - հառաչեց Աբիկ:

Երկու օրը եռքը կը հասնէին Պոլիս, եւ Աբիկ կը տարուէր պատերազմական ատեանին բանտը:

ԳԼՈՒԽ Խ.

ԱՆՁՆԱՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁ

Ինչպէս ըսինք, Շաւարշ Մխսաքեան այլեւս յոյս չունէր օձիքը ազատելու՝ պուլկար ձեւանալով:

Թէեւ կը չարունակէր միշտ ամէն բան ուրանալ, բայց անօգուտ:

Իր ինքնութիւնը ապացուցուած էր, նաեւ՝ թէ տեսարկները իրեն կը պատկանէին:

Իր ձերբակալութենէն քիչ ետքը, կամաց - կամաց, ձերբակալուած էին նաեւ Սամուէլ Դարբինեան, Օրիորդ Մառի Քիւրքճեան, Օրիորդ Սիրանոյշ եւ Պր. Նազիկ:

Տարակոյս չի կար, թէ Շաւարշ պիտի դատապարտուէր եւ տրուելիք պատիժը ուրիշ բան չէր կրնար ըլլալ, այլ կախաղան: Որքա՛ն ուրիշներ չատ աւելի թեթեւ արարքներու համար մահուան պատիժը կրած էին:

Երիտասարդը որոշապէս գիտէր, թէ ի՛նչ կը սպասէր իրեն: Իր սեւեռուն գաղափարն էր օր առաջ անձնասպան ըլլալ եւ փրկուիլ անտանելի տանջանքներէն:

Ինչպէս ըսինք, մէկ քանի անդամ փորձած էր այս բաը, բայց չէր յաջողած: Եւ արդարեւ անկարելի բան է անձնասպան ըլլալ մէկու մը համար, որ միշտ հսկուած է եւ որուն վրայ երկու ոստիկան կը հսկեն գիշեր - ցերեկ:

Իր ձերբակալութենէն 15 - 20 օր ետքը դարձեալ գինքը տարին նոր հարցաքննութեան մը համար: Հարցաքննիչ Բէյատ պէյի սենեակը կը գտնուէր Գըսմը սիրտի չէնքին երկրորդ յարկը, ուր առաջ նորզեցին գինքը:

Երբ եկան սենեակին դրան առջեւ, հոն կեցող պահակը թոյլ չտուաւ ներս մտնելու:

- Պէյը գբաղած է, - ըսաւ, - եւ պատւիրած է, որ ո՛չ մէկը թողում քովը երթալու, սպասեցէ՛ք քիչ մը:

Շաւարշ եկաւ կենալու սանդուխին գլուխը, մինչ երկու ոստիկանները կեցած էին իր դէմը:

Աչքը յառեց դէպի վար: Կլոր սանդուխ մըն էր, մէկտեղը պարապ: Այդ պարապութենէն կ'երեւար վարի քարով սալարկուած բակը:

- Կը խնդրեմ, սա ձեռքիս քէլէփճէն հանեցէք վայրկեան մը, - ըսաւ Շաւարշ ոստիկաններուն, - սիկառէթ պիտի ծխեմ:

- Զըլլար, - դոչեց մին:

Բայց միւսը, որ մէկ քանի անգամ դըրամական նուէրներ ընդունած էր երիտասարդէն, աւելի բարեացակամ գտնուեցաւ:

- Քէլէփճէն հանենք, թո՛ղ սիկառէթ մը ծխէ, վնաս չունի, - ըսաւ իր ընկերոջ:

- Չելլայ փախի եւ գլխերնուս փորձանք մը բերէ:

- Չէ՛, մի՛ վախնար:

- Դուն երաշխաւոր կ'ըլլա՞ս եւ պատասխանատուութիւնը վրադ կ'առնե՞ս:

- Կ'առնեմ, - ըսաւ ոստիկանը:

Ասոր վրայ՝ միւսը մօտեցաւ Շաւարշին եւ քէլէփճէն հանեց:

Շաւարշ ծխախոտի տուփը փնտռեց դրպանին մէջ եւ սկսաւ կամաց - կամաց սիկառէթ մը պլորել:

(Շար. 206)

Notre-Dame de Paris

Mgr GREGOIRE GHABROYAN
Eparque des Arméniens catholiques de France

célébrera la Divine Liturgie en rite arménien
pour la commémoration du 87ème anniversaire du martyre d'un million et demi d'Arméniens tués en Turquie en 1915-1918,

le dimanche 21 avril à 15 heures

en la Cathédrale Notre-Dame de Paris.

L'homélie sera prononcée par Mgr PIERRE D'ORNELAS
Evêque Auxiliaire de Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը, Նոր Տարուան եւ Ծնունդին առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է ԻԻՂԱԳԻՆԻ հեռաւեալ նուէրները. –

Բ. ՅԱՆԿ

ԵՒՐՕ

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէր-Յակոբեան 50, Պ. Յարութիւն Գոլանճեան 10, Պ. Սերժ Յարութիւնեան 30, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Սարի 45,73, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Վառվառեան 25, Տէր եւ Տիկին Ժպտունի 40, Տիկին Ալիք Գալոըրաքօղլու 20, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Զաքեան 75, Օր. Իզապէլ Պալճեան 20, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Աւագեան 30, Օր. Ալիս Տէր-Գալուստեան 75, Տէր եւ Տիկին Անարէ Դուրեան 25, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեան 200, Պ. Փօլ Կարապետեան 30, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գալֆայեան 100, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Թէքինէյեան 200, Օր. Փրխիչ Կէնճեան 160, Տէր եւ Տիկին Ռիչար Նեւրուզ 35, Պ. Ժագ Զուհաճեանոըր 20, Տէր և Տիկին Ռալֆ Գրիգորեան 30, Պ. Նուպար Մազլումեան 80, Տէր եւ Տիկին Կ. Նազգաչեան 50, Տիկին Վարդենի Մաթիկոսեան 15, Պ. Սերժ Զագալեան 30, Տիկին Սոնիա Սրամիկլիօ 40, Տէր եւ Տիկին Հանրի Սէոէֆ 80, Տէր եւ Տիկին Փօլ Արթինեան 30, Տիկին Անի Օսմանճեան 25, Տիկին Լիւսի Թօփալեան 60, Տիկին Մարիամ Վարդան 16, Տէր եւ Տիկին Ժան Սվասլեան 45, Օր. Սիւզան Անդրէասեան 16, Տիկին Անահիտ Գափթան 40, Տիկին Տալիտա Պօյաճեան 20, Տիկին Մարի Զարգաւաթճեան 400, Տէր եւ Տիկին Ժան Մինասեան 800, Տէր եւ Տիկին Ալեքս Մազլումեան 30, Տիկին Մելինէ Թանէճեան 32, Տիկին Լօռ Տէրունեան 25, Տէր եւ Տիկին Քէչիչեան 160, Երեմեան ընտանիք 15:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդեւու ասկագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանուխ	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդեւու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդեւու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնայեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

Մայրերու Օր

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ
Մայր Տաճարի
Տիկնանց Յանձնախումբը

սիրով կը հրաւիրէ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐուան առթիւ մեծարանքի հանդիսութեան

Կիրակի, Մայիս 26, ժամը 15·30ին

«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Գեղարուեստական յայտագիր, խօսք, նուագ, երգ, արտասանութիւն, հաճելի անակնկալներ եւ հիւրասիրութիւն

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

- *Մայր Տաճարի գրասենեակ՝* 01·43·59·67·03
- *Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝* 01·46·62·01·29

Մասնակցութիւն՝ 10 եւրօ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Զարուհի Քէշիշեանի մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Պառաւեան 45 եւրօ, Օր. Նուարդ Գումրուեան 30 եւրօ: Մասնաճիւղին վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ իր բարեխառական գործունէութեան համար Տէր եւ Տիկին Յակոբ Յակոբեանէ 150 եւրօ, Տիկին Շամիրամ Խաչիկեանէ 50 եւրօ:

***

Միւնա Ձապուրեանի մահուան առթիւ, կապոյտ Խաչի Վիէնի «Սեւան» մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ զաւակներուն, թոռներուն եւ համայն ընտանիքին: Ս.յս առթիւ փոխան ծաղիկի չնորհակալութեամբ ստացած է 80 եւրօ Տէր եւ Տիկին Ժագ Քէչիչեանէ եւ 30–ական եւրօ Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Գլումճեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Ժորժ Մաղաքեանէ:

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Colonie de Vacances

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans
(1988 à 1995)

du mercredi 3 au mercredi 24 juillet

à Ancelle (Hautes Alpes) dans un nouveau cadre

SEJOUR ADOS

séjour mixte pour les jeunes de 15 à 17 ans
(1985 à 1987)

du samedi 27 juillet au samedi 10 août

Activités : tennis — équitation — randonnées — rafting — vtt etc...
Animations arméniennes : chants — danses — histoire et traditions etc...

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

La Colonie de l'UGAB cherche des Animateurs pour juillet — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

Pour tous renseignements veuillez contacter
UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni, 75016 PARIS
☎ 01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

traditionnelle de la Maison de Retraite
de **GONESSE / 95500** — 7, rue de l'Eglantier

Dimanche 2 juin à partir de 11h30

dans le parc

ANIMATION TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI

MARTEN YORGANTZ
GROUPE de DANSE « ASTRIG » de la CROIX BLEUE d'ARNOUVILLE

Grande tombola

BAR — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE

Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ — ՓԱՐԻԶ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

BALLET DON QUICHOTTE

à l'Opéra Bastille

LES 23 AVRIL ET 2 MAI

Réservations auprès d'Araxie :
01. 39. 83. 71. 19 (entre 19h30 et 21h)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

50ème Assemblée Générale de la Croix Bleue des Arméniens de France

LES 26, 27 et 28 AVRIL

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

17, rue Bleue
75009 PARIS

***

Voyage en Arménie

Du 26 mai au 7 juin

organisé par la Section **Leola Sassouni** du Bd. Oddo.

Hébergement à l'Hôtel DVIN** en chambre double et deux nuits au Karabagh chez l'habitant.

Transport en bus confort pour les excursions.

— 1er jour : Arrivée à Erevan à 4h30 – visite Dzidzernagapert et Yeraplour

— 2ème jour : Sardarabad et Etchmiadzine

— 3ème jour : Gumri – Spitak et Abaran

— 4ème jour : Garni — Gueghart et Nouvelle Cathédrale d'Erevan

— 5ème jour : Haghardzine – le lac Sévan et l'opéra d'Erévan

— 6ème jour : Haghpat et Sanahine

— 7ème jour : Journée libre (Vernissage)

— 8ème jour : Khor-Virab – Goris – **Karabagh:** Latchine, Chouchi, Stepanakert (nuit chez l'habitant)

— 9ème jour : Gandzassar et Stepanakert (nuit chez l'habitant)

— 10ème jour : Retour vers Erevan par Tatev et Noravank

— 11ème jour : journée libre avec dîner d'adieu (Kef party)

— 12ème jour : Départ et Arrivée à Marignane 12h40.

Tarif 1296 euros (8 500 francs)

Ce prix comprend le vol aller-retour les taxes d'aéroport, l'hébergement en pension complète, les excursoins, le visa. Ce prix ne comprend pas le déjeuner et le dîner du 7ème jour (journée libre), le déjeûner du 11ème jour (journée libre) et l'assurance annulation.

Pour de plus amples renseignements téléphoner à Mme Tedjirian :
04 94 32 11 87
ou Mme Gonoyan :
04 91 89 22 18

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 17
MERCREDI
17 AVRIL
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·408 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·408

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ՖԱԹԱՀԻ ՂԵԿԱՎԱՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

ԺՈՂՈՎ ՄԸ ԱՌԱՆՑ ԱՐԱՖԱԹԻ

Արաֆաթի Ֆաթահ չարժումի ղեկավարը՝ Մարուան Պարկութի ձերբակալուած է Ապրիլ 15–ին իսրայէլեան բանակին կողմէ, Ռամալլայի մէջ եւ Իսրայէլի համար կարեւոր յաղթանակ մըն է։ Պարկութի ամէնէն վնասուած անձն էր եւ Իսրայէլի համար ամէնէն վտանգաւորն էր, Ինթիֆատայի պատասխանատուն, մինչ Պաղեստինցիք կը պնդեն որ պարզ քաղաքական անձնաւորութիւն մըն է, չատ ժողովրդական, զլխաւոր ներկայացուցիչներէն «երիտասարդ պահակախումբին»։ Այս ձերբակալութիւնը կըրնայ ալ աւելի դժուարացնել Գ. Փաուըլի առաքելութիւնը, Պաղեստինցիներու հակազդեցութեանց պատճառաւ։ Շարոն յայտարարած է.– «Ինչպէս դեմոկրատ որեւէ երկրի մէջ, պիտի դատուի Իսրայէլ եւ բանտարկուի»։

*
**

Ինչ կը վերաբերի կացութեան դարմանումին կամ առժամեայ կարգադրութեան մը, կը նախատեսուի ժողով մը, զոր առաջարկած էր Շարոն, Արտաքին Նախարարներու մակարդակով, ինչ որ կը բացատրէ Արաֆաթի մասնակցութիւնը, որու դէմ էր Իսրայէլի նախարարապետը։ Ամերիկացիին համար՝ «Արաֆաթի անձնական ներկայութիւնը պարտադիր չէ սկսելու համար», բայց, Ժոսփէն յայտարարած է որ առանց Արաֆաթի եւ ընդդիմադիրներուն, այդ ժողովը իմաստ չունենար։

*
**

Ձերնին պարզած պատկերը բաւական ողբերգական է եւ մամուլը կրցաւ որոշ տեղեկութիւններ հաղորդել, լրագրողներ պատճառութիւն ստացած ըլլալով քաղաքը մտնելու, ինչպէս նաեւ Միջազգային Կարմիր Խաչի խումբ մը։ Այս վերջինը պիտի փորձէր ճշդել մեռեալներու թիւը գաղթակայանին մէջ։

Քաղաքը, զրեթէ ամբողջ, աւերակ է, պիւլտոզերներ եկած ու քարուքանդ ըրած են բոլոր տուները եւ անօթեւան բնակիչները կը թափառին աւերակներուն մէջ։ Վկայութիւններ կան, որոնք սարսափ կը պատճառեն։ «Լիպերասիոն»ի թղթակիցը (Ապրիլ 16) կը պատմէ պիւլտոզերներու ժամանումը ռմբակոծութիւններէ ետք։ Մայր մը պղտտած է անոնցմէ մէկուն վարորդին, բայց, չէ ուզած լսել իսկ ու պատասխանած է «բոլորդ ալ պէտք է մեռնիք»…։ Նոյն ձեւի նկարագրութիւնները կ'ընեն ուրիշ թղթակիցներ ալ, ինչպէս «Ֆիկարո»յի, քաղաքը երկրաշարժէ ցնցուած պատկեր մը կը պարզէ։ Բայց, պաղեստինցի կիներն ալ աւելի քան երբեք վճռակամ կը մնան, մէկը կ'ըսէ.– «Նոր զաւակ մը պիտի ունենամ, որ կ'երթայ պայթուցիկով ինքզինք նետել Հրեայի մը վրայ»։

*
**

Շարոն յայտարարած է հեռատեսիլի ամերիկեան կայանին որ չարաթէ մը, իսրայէլեան բանակը կրնայ քաշուիլ ձեներէն եւ Նապլուսէն, բայց, Ապրիլ 16–ին կրկին մտած էր Թիւլքարէմ։ Ինք կը կրկնէ որ կարելի խաղաղութիւն չկայ Արաֆաթի հետ եւ թէ բանակը պիտի

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ԵՐԵՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ Գ. ՓԱՈՒԷԼԻ ՀԵՏ

Ապրիլ 13, Շաբաթ օր երուսաղէմի հայ, յոյն եւ լատին պատրիարքները Թորգոմ Արք· Մանուկեան, Իրէնէոս Ա· եւ Միշէլ Սապպահ, փրանչիսկեան, ղպտի, ասորի, անկլիքան, յոյն կաթողիկէ եւ լուտերական եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն հետ հանդիպում ունեցած են ԱՄՆ–ու դեսպանատան մէջ, Գ. Փաուըլի հետ։ Ներկայ գտնուած են ԱՄՆ–ու դեսպանը եւ բանագնաց Ա. Զիննի եւս։

Պատրիարքները դժուարութիւն յայտնած են Գ. Փաուըլի ներկայութեան, ապա նշած հետեւեալ կէտերը.

– Քրիստոնեայ եկեղեցական պետերը քաղաքական անձնաւորութիւններ չեն, սակայն, պատասխանատուութիւն կը զգան թէ՛ իրենց կրօնակիցներուն թէ՛ հրեայ եւ մահմետական քնակչութեան կեանքին ու կրած տառապանքին պատճառով։ Այդ իմաստով պատրաստ են իրենց ջանքերը միացնելու որպէսզի չըրջանին մէջ խաղաղութիւն ու արդարութիւնը վերահաստատուի։

– Անոնք այդ նպատակին համար հիմնական կը նկատեն ԱՄՆ–ու եւ Եւրոպայէն երկիրներու ներկայութիւնը։

– Բեթղեհէմի Ծննդեան տաճարը ուր յոյն, հայ եւ փրանչիսկեան վանականներ ու 240–ի չափ զինեալ Պաղեստինցիներ ապաստանած են, թիրախ է խորհրդային զինեալ ուժերուն. ներսինները անունդի, ջուրի, դեղի նեղութիւն ունին. չկայ էլեկտրական հոսանք։ Իսրայէլեան ուժերը չեն արտօներ որ միջազգային կարմիր Խաչը մարդասիրական ծառայութիւն մատուցանէ։ Շաբաթ մը առաջ հայ, յոյն եւ լատին կրօնապետերը այդ առումով Իսրայէլի Արտաքին գործերու նախարարութեան դիմած ու դրական պատասխան ստացած ըլլալով հանդերձ, խնդիրը կարգադրուած չէ, փրանչիսկեաններու վանքին մէջ հրդեհ ծագած, հայ վանական մըն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած է։

Այս նշումներուն Գ. Փաուըլ պատասխանած է թէ տեղեակ է Ս· Ծննդեան տաճարին կացութեան։ Նախ Ա. Շարոնի, ապա Ե· Արաֆաթի հետ այս մասին տեսակցութիւն պիտի ունենայ։

Հանդիպումին հետեւած հաղորդագրութիւնը կը տեղեկացնէ թէ վիրաւոր հայ վանական Արմէն Սինանեանի ապաքինման ընթացքը գոհացուցիչ է։

մնայ Ռամալա եւ Բեթղեհէմ, յորչափ հոն գտնուող ահաբեկիչները չյանձնուին։

*
**

ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարը վճռական դիրքերու դէմ յանդիման գտնուած է Պէյրութ եւ Դամասկոս եւ չէ յաջողած համոզել որ վերջ գտնեն սահմանային յարձակումներըմ։ Հեզպոլլայի չէի քաղաքզօրքը յայտարարած է, ընդհակառակն, որ պիտի չարունակէ իր յարձակումները իսրայէլացի զինուորներու վրայ,, ապստրկդ կարդալով ամերիկացի նախարարին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻԱ ընդհանուր գործադուլի մէջ էր Երեքշաբթի, Ապրիլ 16–ին, ինչ որ չէր պատահած քանի տարիներէ ի վեր։ Երեք սենոփքաններ միանաբար որոշեցին այս

(Շար·ը Դ· էջ)

ՖՐԱՆՍԱԳԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԵԱՆ ԹԻՐԱԽ

Ֆրանսայի Թրքական չրջանակները հակազդելու համար հայ պաղութին առնուով նախագահական թեկնածուներուն տրուած հարցարանին ու անոնց հետ կազմակերպուած հանդիպումներուն, համացանցի կայքէջով մը, իրենց կարգին չարժման անցած են։ Կայքէջը որ կը կրէ «Թուրքի գլուխ» (Tête de Turc) անուանումը, ծանօթ է ցեղասպանութեան մասին ուրացումի, ժխտողական իր կեցուածքով ու խեղաթիւրումի վարպետութեամբ. այս վերջինին համոզուելու բաւարար է տեսնել թէ 1914 – 1922 չրջանին «պատմաբաններ»ու վկայութեամբ կը խօսուի Հայերու զոհ մէկ միլիոն 300 հազար Թուրքի մասին…։

Կայքէջը նախ կը հրահանգէ իր համակիրներուն որ նախագահական ընտրութեան առաջին չրջանին սպիտակ քուէ տան, քանի որ ոչ մէկ թեկնածու զիջնած է զիրենք մտիկ ընելու եւ քանի որ Ֆրանսայի Թուրքերուն եւ անոնց բարեկամներուն դիմումները նկատի չեն առնուիր։ Այս հրահանգէն ետք հրաւէր կ'ընէ այդ բաղդի չարքի մը ձեռնարկելու, ի միջի այլոց, Փարիզի քաղաքապետութեան դէմ որ որոշած է «Հայկական էրնեանպաշտութեան ի պատիւ յուշարձան մը կանգնել»։

Կայքէջին վրայ Ֆրանսայի Թրքական չորս կազմակերպութիւններուն, անունով նամակ մը ղրկուած է թեկնածուներուն որոնց ուշադրութեան կը յանձնուին «Հայկական կազմակերպութիւններու ամէն ընտրութեան պատրուակով ծաւալած համայնքային ներ գործունէութիւնները, որոնք կը հակասեն հայերէն հաշտութեան ջանքերուն եւ Հարաւային կովկասի խաղաղութեան»։

Այս առումով դիմումը երեք հարցում ալ կ'ուղղէ թեկնածուներուն, պատասխանի ակնկալութեամբ։

Ա·– Ի՞նչ կը մտածէք հայկական խումբերու հայ եւ թուրք հաւաքականութիւններուն ներուններուն թշնամութիւնը հրահրող գործունէութեան եւ ընտրական շանթաժներուն մասին։

Բ·– Կարելի՞ է որպէս ուրացող համարտանել բոլոր անոնք որոնց կարծիքով 1915–ի ողբերգական պատահարները կարելի չէ ցեղասպանութիւն որակել եւ երբ կան պատմաբաններ ալ նոյն կարծիքը բաժնող։

Գ·– Կը հաւատա՞ք թէ Թուրքիա չըրջափակում կը կիրարկէ Հայաստանի, մինչ տասնեակ հազարաւոր հայ քաղաքացիներ առանց այցապրի կը մտնեն Թուրքիա, հոն կ'աշխատին ու Հայկական օդային պիծերը եւ «Արմաւիա» ընկերութիւնը չարաթական չորս թռիչք ունին։

Վերոնչեալ կայքէջն ալ իր կարգին դիմած է Ֆրանսայի նախագահութեան թեկնածուներուն, երեք նիւթի մասին թրքական տեսակէտը յայտնող գրութիւններով եւ այդ կէտերուն առընչուած հարցումներով։ Առաջինը «Հայերէնութիւնը պատմական անհամաձայնութիւն»ն է, երկրորդը «Ահաբեկչութեան դէմ պայքար»ը, երրորդը՝ «Թուրքիան ու Եւրոպական Միութիւն»ը։

Առաջինին հետեւած հարցարանը կ'ուղղի պիտնալ թէ թեկնածուն ընտրուելու պարագային՝

Ա·– Բացայայտօրէն պիտի ընդունի՞ 1914 – 1922–ի ընթացքին Հայերու թուրք ժողովուրդին հանդէպ կիրարկած զուլումը եւ պիտի աշխատի՞ 1915–ի ողբերգութեան հաստարակաց պատասխանատուութիւնը ընդունիլ տալ։

Բ·– 1915–ի բոլոր զոհերուն յիշատակը յարգելու համար ի՞նչ նախաձեռնութիւն պիտի ունենայ։ Այդ չրջանակին մէջ պիտի զօրակցի՞ Ֆրանսայի մէջ Թուրք զոհերու յուշարձանի մը կանգնումին։

Գ·– Ի՞նչ կը նախատեսէ զարկ տալու համար Ֆրանքեւթուրք գործակցութեան։

Դ·– Ի՞նչ գործունէութիւն ցոյց պիտի տայ հայերէնութիւնը երկխօսութեան մը մղելու համար կողմերը։

Կայքէջը Ահաբեկչութեան դէմ պայքարի գլխուն տակ նիւթ կ'ընէ ֆիֆի–ի ու ծայրայեղ ձախակողմեան կազմակերպութիւններու հանդէպ Ֆրանսայի դիրքը։ Իսկ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան բաժնի հարցումներով կ'ուզէ դիտնալ թէ՝

Ա·– Ձեր կարծիքով, բոլոր թեկնածու երկիրներուն վերաբերող Գոփընհակընի չափանիչները յարգելու պարագային Թուրքիան տեղ ունի՞ Եւրոպական Միութեան մէջ։

Բ·– Ընտրուելու պարագային, քայլերու պիտի դիմէ՞ք Թուրքիոյ դէմ գործող ցեղապաշտ ու յեղաշրջում տէր լոպիներու հանդէպ, որոնք Եւրոպական Միութեան ճամբան կը փակեն Թուրքիոյ դէմ։

Կայքէջը կը խոստանայ մօտ օրէն արձագանդել ստացած պատասխաններուն եւ տալ անոնց վերլուծումը։

COMITE UNITAIRE DES INSTITUTIONS, ORGANISATIONS ET ASSOCIATIONS ARMENIENNES D'ALFORTVILLE

COMMUNIQUE

A ALFORTVILLE

Dans la nuit du 13 au 14 avril 2002, le Monument à la mémoire des victimes du génocide arménien de 1915, situé Place Achtarag, a été l'objet d'un attentat.

Du goudron liquide et trois cocktails molotov ont été jetés sur l'inscription rappelant le génocide perpétré par le gouvernement Jeune-Turc de 1915 à l'encontre des Arméniens.

Quels que soient les auteurs de cet ignoble attentat, il est clair qu'on a voulu toucher au symbole représentant la mémoire des 1 million 500 000 victimes du génocide arménien.

Le Comité Unitaire des Institutions, Organisations et Associations Arméniennes d'Alfortville tient à exprimer sa plus vive indignation et, face à de tels actes, demande instamment aux autorités de faire la lumière sur cette agression inadmissible et douloureuse pour les citoyens français d'origine arménienne.

Aujourd'hui, de tels actes imposent une grande vigilance et une grande fermeté, afin de ne pas entrer dans la spirale raciste et xénophobe qui menace la société française.

LE COMITE UNITAIRE
DES INSTITUTIONS,
ORGANISATIONS ET ASSOCIATIONS
ARMENIENNES D'ALFORTVILLE

Alfortville, le 15 avril

*
**

Suite à cette profanation, nous avons reçu aussi des communiqués du CDCA (Comité de Défense de la Cause Arménienne) et de l'ADL (Organisation arménienne Démocrate Libérale — Ramgavar) qui expriment leur indignation et comptent sur la justice française pour que les auteurs soient retrouvés et condamnés. Ils rappellent qu'un acte similaire avait été commis il y a quinze jours à Grenoble.

ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՒ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ Ի ԳՈՐԾ ԴՐՈՒԱԾ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԲԱՂԴԱՏՈՒԹԻՒՆ

ՀՀ մօտ Իսրայէլի դեսպան Ռիվքա Գոհէնի յայտարարութիւնը եւ ՀՀ Արտգործնախարարութեան բողոքագրին ի պատասխան Իսրայէլի Արտգործնախարար Շիմոն Փերէսի պաշտօնական զեկոյցը ցոյց կուտան թէ քաղաքական շահերու ի խընդիր ինչպէս կը զոհուին ամենատարրական եւ կենսական սկզբունքները: Հայաստան եւ համակ հայութիւնը ստիպուեցան հանդուրժել եւ մխիթարուիլ բանիմաց հրեայ ակադեմականներու զօրաւոր բողոքով եւ հակազդեցութեամբ: Ողջակիզման եւ ցեղասպանութեան Հիմնարկի տնօրէն վրոփ. Իսրայէլ Զարնի նամակով մը խստօրէն պախարակեց Իսրայէլի կեցուածքը եւ նոյնիսկ չքաշուեցաւ ըսելու թէ կ'ամչնար իր հրեայ ծագումէն: Իսկ ցեղասպանական հարցերու իսրայէլցի մասնագէտ ակադեմական Եաիր Օրօն ազդեցիկ օրաթերթ «Հա'արէց»ի մէջ ըստորագրած յօդուածով իր ձայնը կը միացնէ Ի. Զարնիի եւ Շ. Փերէսի պաշտօնական յայտարարութիւնը «չնականութիւն, ամբարտաւանութիւն» որակելէ ետք, իբրեւ իսրայէլացի հրեայ ներողութիւն կը խնդրէ իւրաքանչիւր Հայէ:

Ես ալիտի չծանրանամ զգացական գետնի վրայ, պիտի չփորձեմ նաեւ ողջակիզման կամ տեղահանութեան անուան տակ ներկայացուած ցեղասպանութիւններու առեն ի գործ դրուած միջոցներն ու զոհերու թիւը համեմատել: Կ'ուզեմ բաղդատել երկու իրագործումներու արդիւնքները, հիմնուելով անհերքելի տուեալներու վրայ:

1) Հրէական կողմը տուժեց միայն կեանքը կորնչուցած ազգակիցներու թիւի համեմատութեամբ: Հոս նկատի չեմ առներ արժանապատուութեան եւ հոգեբանական հետեւանքները, քանի որ այս կէտերը նոյնութեամբ ի զօրու են Հայերու համար եւս: Ուրեմն կարելի է ըսել թէ Հիթլերը եւ նացիական իր կուսակցութիւնը չէ կրցած կատարեալ կերպով յաջողցնել իր նպատակը, որ էր հրեայ ցեղը բնաջնջել:

Մինչդեռ օսմանեան չորրորդ երիտթուրք կառավարութիւնը յաջողեցաւ կատարեալ հայասպանութիւն գործադրել, Ատաթուրքի ժողովին կրցաւ լսել թէ հայկական հարց մը գոյութիւն չունի եւ խնդրոյ առարկայ չէ տրամադրել հողամասեր, որոնց վրայ հայ Հայեր: Այս թիւերը դեռ չեն կոտրտցուցած իր վաւերականութիւնը:

2) Բ. համաշխարհային պատերազմի յաղթական համաձայնականները ձերբակալեցին, դատեցին եւ արդար պատիժը տուին նացի գործակատարներու, որոնք չկրցան արդարանալ նոյնիսկ եթէ չէին գտնուած վայրագ սպանութիւնները յաղթող կազմին մէջ եւ հրամաններու գործադրողներ եւ իրենց մեծերուն դէմ չեկողներ էին միայն:

Մինչդեռ բացի ամենամեծ աստիճանի իրաւասու եւ պատասխանատու մի քանի հոգիէ, աչքի զարնող կարեւոր միւս երիտթուրքերը վարձատրուած կարելի է համարիլ, քանի որ երեսփոխան նշանակուելով եկան բազիլ Աթաթիւրքի հիմնած Հանրապետութեան Ա. խորհրդաժողովին մէջ:

Թալէաթի, Ճէմալի եւ Պետրիի հայ սպանիչները մինչեւ այսօր ահաբեկիչ կ'որակուին Թուրքերու կողմէ, որոնք կը սիրեն այդ ածականը ընդհանրացնել բոլոր Հայերուն համար:

3) Թուրքիոյ մէջ բնակչութիւնը, 1933-ին (Հանրապետութեան տասնամեակի քայլերգի բառերուն վրայ հիմնուելով) 15 միլիոն էր իսկ այժմ մագլցած է 65 - 70 միլիոնի: Կը նշանակէ որ բնակչութեան ածը, մինչեւ հաշուով 2% է: Ուրեմն 1914-ի ենթադրութիւններուն (եւ ոչ թէ հայկական պատրիարքարանի ատելի բարձր թիւերուն) վրայ հիմնուելով Արեւմտեան Անատոլուի մէջ եթէ Հայոց թիւը 1·5 - 2 միլիոն ընդունինք, 1945-ին հայկական գաղութը (առանց տեղահանութեան) պիտի ըլլար 3 - 4 միլիոն: Այս թիւն է որ հայ կողմի կորուստը ըլլով պէտք է նկատի առնել Հրեաներու ցեղասպանութեան զոհերու թիւին հետ բաղդատութեան համար: Իսկ այդ բնակչութեան թիւը, 2000-ին հասած պիտի ըլլար 10 - 13,5 միլիոնի, որ երեսան կուգայ Քիւրտերու ներկայութեան համար տրուած նախատեսութեան մակարդակով:

Տակաւին նկատի չեմ առներ Իսթանպուլահայութիւնը, հակառակ որ տեղահանութեան չէ ենթարկուած, սակայն արտագաղթի պատճառով 200 հազարէն իջած է 60 հազարի, մինչդեռ նոյն աճի համեմատութիւնով պէտք է ըլլար 1·5 միլիոնի չուրջ:

4) Գերմանիա ընդունեցաւ պատերազմեան չրջանի իշխանութեան գործած յանցանքը, ներողութիւն խնդրեց հրեայ ժողովուրդէն եւ յանձնառու եղաւ հատուցում տալ Իսրայէլի Տէրութեան: Մինչդեռ Թուրքիոյ կառավարութիւնները ոչ միայն չընդունեցան ցեղասպանութիւնը, այլ նոյնիսկ ցաւ չյայտնեցին: Կը շարունակեն թերագնահատել Հայերուն տըւած զոհերուն թիւը եւ զայն վերագրել կլիմայի եւ պատերազմի չրջանի պայմաններուն: Ճամբու ընթացքին յեղուզակներու եւ քիւրտ ցեղախումբերու կողմէ կատարուած կողոպուտներու, սպանդներու եւ առեւանգումներու մասին ափսոսանքի ոչ մէկ արտայայտութիւն: Ոչ մէկ բացատրութիւն նաեւ այն մասին թէ, եթէ այս յաւելեալ չարագործութիւնները պատահեցան «հակառակ կառավարութեան զգուշացումներուն» տարագիրներու առաջին կարաւաններու վրայ, ինչո՞ւ չառնուեցան կանխարգելիչ միջոցներ որ գոնէ յաջորդ կարաւանները չենթարկուէին նոյն չարաչահութիւններուն:

5) Հրեաներու ենթարկուած ցեղասպանութեան արտաքին ողբերգութիւնը համակ քաղաքակիրթ աշխարհի մօտ ստեղծեց մօտիկ արտակգութիւն մը եւ Անգլիոյ նախաձեռնութեամբ, ԱՄՆ-ու զօրակցութեամբ եւ ՄԱԿ-ի կարգադրութեամբ դիւրացաւ Իսրայէլի անկախ տէրութեան մը կազմութիւնը: Իսկ Հայոց պարագային, լոկ ցեղասպանութիւն որակումն իսկ արեւմտեան աշխարհի «մեծ» պետութիւններուն չահերուն առընչուեցաւ: Թուրք դիւանագիտութիւնը դիտցաւ չահագործել կացութիւնը. նոր վարկածներ ստեղծելով պետական թէզ մը յառաջացնել եւ բոլորովին պղտորել մտքերը: Ի վերայ ամենայնի, 75 տարի ետք ազատութիւնը վերագտած Հայաստանի չուրջ տասը տարիէ ի վեր զբուաղ չրջափակումով մը, անոր սկզբնական տակար եւ նկուն չրջանէն դուրս գալու ջանքերը կը գացինահարէ:

6) Հրեայ տարրը ցեղասպանութիւնը չահագործեց եւ բարոյական ու նիւթական ամէն կարգի հատուցում ստացաւ: Հակառակ ատոր պատրաստուեցան եւ կը չարունակուին դեռ պատրաստուիլ ու ցուցադրուիլ ժապաւէններ այս նիւթին չուրջ: Գերմանիա եւ Գերմանացիներ կը հանդուրժեն եւ կը տոկան անձայն՝ որ նոր սերունդը եւս դիտէ եւ չմոռնայ անցեալը: Մինչդեռ Հայու մը կողմէ զարճուած «Արարատ» ժապաւէնը տակաւին չաւարտած եւ պարունակութիւնը հանրութեան կողմէ չճանչցուած՝ ամբողջ թուրք աշխարհը ոտքի կանգնեցաւ եւ պետական մակարդակի միջամտութիւններով ցուցադրութիւնը կանխարգիլելու միջոցներու եւ ճնշումներու դիմումեցաւ:

7) Հոգեկան եւ ազգային արժանապատուութեան տեսակէտէ 1915-ի եւ 1940 - 1942-ի միջեւ պատահած վորուստ եւ տառապանքներու բնոյթը նոյնն է: Միայն թէ վերը նշուած տարբեր տեսակ հետեւանքներուն ազդեցութեամբ Հայերու մօտ աւելի քան 85 տարիէ ի վեր զոյգն իսկ զոհացում չգտնող հոգեվիճակը կը հետզհետէ զարճած է ըմբոստութիւն եւ յառաջացուցած է հոգեկան բարդոյթ մը որ սերունդէ սերունդ կը փոխանցուի:

Եօթը հատուածի մէջ ամփոփած այս բաղդատական վարկածները անվիճելի եւ անհերքելի իրականութիւններ են: Ատոնց դրական բնոյթը չաղարտելու համար պիտի խուսափիմ տարբեր մեկնաբանութիւններէ եւ յաւելեալ խմաստախոհութիւններէ: Պիտի մաղթեմ միայն որ վերջ գտնէ մեր տառապանքը ու այս նիւթը դադրի սակարկութեան միջոց ըլլալով գործածուելէ՝ որպէս զինանիւթի եւ քարիւղի առուծախի գործառնութեանց աղդակ:

ԱՐԱՔ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Մարտ 30

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԲՈՒՇԱՏԵՍՐ

ՈՎ ԿԸ ՍԻՐԷ ՏԱՐԻՔՈՏ ՄԱՐԴԸ

Ունիմ չատ արժէքաւոր բարեկամ մը, որ արդէն հասած է իր իննսունին: Բայց մտքի նախանձելի յստակութիւն ունի, աշխատասէրէ, այս տարիքին իսկ կարգապահ աշխատանքի հետեւորդ: Ամբողջ կեանքի ընթացքին զբաղած է ազգային ու համայնքային հարցերով, քանի մը չատ կարեւոր նորութիւններ ստեղծած է եւ զանոնք ընդունելի դարձուցած է համայնքի ղեկավարութեան: Տարիքը երբեք պատճառ չէ եղած որ ան այլեւս մոռնայ մեր հարցերը, չհետեւի մեր անցուդարձերուն: Այս տարիքին իսկ սրտցաւ յուզումով կը հետեւի, ժխտական երեւոյթներու դիմաց կը տառապի, քաներ մը առաջարկել կ'ուզէ: Բայց հիմա կարեւոր արդիւնք մը ունի իր դիմաց: Իր տարիքը: Շատ տարիքոտ է: Իր դիմացինները այլեւս անոր գաղափարներուն չեն նայիր: Կը նային միայն անոր տարիքին: Եւ կը դժուարանան դինքը ընդունելու իբր խոսակից:

Ինքն էր որ օր մը ինծի պատմեց իմաստուն մարդու ժպիտով ու հանդուրժողութեամբ:

_ Սիրելիս, ըսաւ, միայն քեզի էր որ կրցայ պատմել իմ մտածումներս: Միւսները մտիկ ընել չեն ուզեր: Ես կը զգամ որ մտիկ ընել չեն ուզեր: Քաղաքավար են, մտիկ ընել կը ձեւացնեն, պարբերաբար դլխով հաստատումներ կ'ընեն, բայց դիտեմ որ մտքով բացակայ են, ուշադրութեամբ մտիկ չեն ըներ, կը սպասեն որ վերջացնեմ ու երթամ:

Չեմ կրնար մոռնալ իննսուն տարիներու իմաստութեան այդ ժպիտը: Ծերունի զարդ բարեկամս բնաւ բարկացած չէր այն անձերուն որոնք կարեւորութիւն չէին տուած իր մտածումներուն: Այն պարզապէս կը ցաւէր որ դինքը լուրջ չէին նկատեր: Եւ դիտէր որ դինքը լուրջ չէին նկատեր պարզապէս անոր համար որ իննսուն տարեկան էր ան: Դիմացինները չէին սիրեր իննսուն տարեկան մէկու մը հետ խօսիլ երկար - բարակ: Անկիրթ չէին, բայց անոնց համբերութիւնը անսահման չէր: Մտիկ ընել ձեւացնելով հանդերձ, անոնք հաւանաբար կը մտածէին թէ սա մարդը այլեւս պէտք չէ խառնուէր այսպիսի գործերու, անոր չրջանը լրացած էր, ժամանակի մխիթար էր նստիլ ու մտիկ ընել: Ուստի մտիկ ընել ձեւացնէին, պարբերաբար գլուխ կը չարժէին ու կ'ըսէին.

_ Այո՛, բայց...

_ Այո՛, միայն թէ...

_ Այո՛, իրաւունք ունիք, բայց...

Իմ իննսուն տարեկան սիրելի բարեկամս դիտէր թէ ինչ կը նշանակէին այդ «բայց»երը, «միայն թէ»երը, բայց ինք իր դիմացիններէն ալ աւելի քաղաքավար էր եւ չհասկնալ կը ձեւացնէր: Երբ դիմացիններդ կ'ըսէին թէ «այո՛, բայց հիմա ժամանակները փոխուած են», կամ «այո՛, միայն թէ դուք այսօրուան պայմաններդ չէք գիտեր», կամ «այո՛, իրաւունք ունիք, բայց ձեր այդ ըսածը անդործադրելի է», եւ այլն, իրականութեան մէջ անոնք մէկ բան միայն ըսել կ'ուզէին.

_ Այո՛, բայց դուք իննսուն տարեկան էք:

Կեանքիս մէջ միշտ յուզումով, սրտի ցաւով, հետաքրքրութեամբ դիտած եմ թէ յարաբերաբար երիտասարդ մարդիկ

ԿԵՆՍԱԲԱՆԱԿԱՆ

ԿԵԱՆՔԻՆ ԵՕԹԸ ՀԻՄՆԱՔԱՐԵՐԸ

Կեանքը ի՞նչ է: Առաջին միաբջիջ էակներու նախահայրերը որոնք երկրագունտս դրաւած էին 4 միլիառ տարիներ առաջ, կազմուած էին մօլէքիւլներէ, վստահաբար կարող՝ փոխանցելու քիմիական տուեալները եւ նաեւ բազմանալու: Իրապէս ա՞յս էր կեանքը: Կենսաբանները համաձայն պատասխանը պարզ չէ: Հարցը ա՛լ աւելի վարթեւորութիւն կը ստանայ այս զարաշրջանին ակիզբը, քանի որ մենք երկրագունտին զուրս կեանքի մը գոյութեան ենթադրութիւնը օրէ օր կը չեշտուի գիտական վարկածներու մէջ: Ամերիկացի Գալիֆորնիոյ համալսարանին Տանիէլ Քօշլանտի խորհրդածութիւնները այս ուղղութեամբ.

Ի՞նչ է սահմանումը կեանքին: Գիտական համագումարի մը ընթացքին կը վերյիշեմ տրուած պատասխաններէն մին հանրածանօթ գիտնականի մը կողմէ. «Կեանքի հիմնական յատկանիշը, բազմանալու կարողութիւնն է»: Ներկաներէն չատերուն կողմէ յայտնուած հաստատական գլխու չարժումներուն առթիւ, փոքր ձայն մը լսուեցաւ. «Կը նշանակէ ուրեմն որ առանձին նապաստակ մը մեռած է: Երկու նապաստակ, արու եւ էգ միասնաբար ողջ են, իսկ անջատած իրարմէ, մեռած են»: Այս հանդիպանքին մենք բոլորս համոզուած ենք որ, հակառակ ըստ երեւոյթի պիտանալով թէ ի՞նչ է կեանքը, պէտք է ընդունիլ որ պարզ սահմանում մը գոյութիւն չունի: Այսուհանդերձ կը հաւատամ որ կարելի է սահմանել հիմնաքարերը որոնց վրայ կառնդնած է կեանքը այնպէս, ինչպէս կը ճանչնանք զայն: Հիմնաքար ըսելով կը հասկնամ ապրող համակարգի մը գործունէութեան հիմնական սկզբունքները, իր ուժանիւթ եւ իր չարժում:

Ներկայիս չետուած հետաքրքրութիւնը զոր կը նշմարենք հեռաւոր համաստղութիւններու մէջ կարելի կեանքի մը փնտռտուքին, նաեւ արուեստական համակարգերու մէջ կեանքի մը ստեղծումի աչխատութեանց նպատակով, մեզ կը մղէ լրջօրէն ուսումնասիրելու այս հիմնաքարերը, ճշդել իրենց գործընթացը եւ ըսել թէ ինչո՞ւ հիմնական են կեանքին:

Կեանքին առաջին հիմնաքարը ծրագ-

[illegible] կը մնան երբ [illegible] տարիքոտ մարդոց հետ: Իրենց համար ատիկա չատ անհանգստացուցիչ զգայարան է: Գործ մըն է զոր անոնք պէտք է կատարեն բարեկրթօրէն, բայց անհամբերութեամբ ու սրտնեղութեամբ, առանց հաւատալու, միաժամանակ մաղթելով որ այդ գործը կարելի չափով կարճ տեւէ: Տարիքոտ մարդուն մտածո՞ւմներն են որ խորթ կը հնչեն: Տարիքոտ մարդուն խօսելու կամ լսելու դժուարութի՞ւնն է որ խորթ կը հնչէ: Տարիքոտ մարդուն խոպոտ ձա՞յնն է որ խորթ կը հնչէ: Տարիքոտ մարդուն ընկճուած ճմռթկած դէ՞մքն է որ խորթ կը հնչէ: Բոլորն ալ եւ ո՛չ մէկը: Թերեւս խորթ կը հնչէ միայն այն մտածումը՝ թէ դիմացինը այլեւս տարիքը առած է, տարիքոտ է, ուրիշ չրջանի մը մարդն է: Տարիքոտ մարդը կը չարժուի, բայց շատ սիրուիր իրական խմաստով: Տարիքոտ մարդը հետաքրքրական է: Տարիքոտ մարդը միայն իր տարեկիցներուն հետ չէ որ պիտի կարենայ ըսելու դոնել:

Իր իննսուն տարեկան բարեկամս ցնդած չէր, ան տակաւին ունէր փայլուն խմացականութիւն եւ հաճախողութիւն: Ամենօրեայ կը հաւատար որ իր գործարտով կամ մտածումով կրնար օգտակար հանդիսանալ մեր ազգային հաստատութիւններուն: Եւ կը զարմանար որ կարեւորութիւն չէին տար իր առաջարկին: Բայց դիտէր անչուշտ որ, սեղանի վրայ փոխանակ յանձնարարութիւն դնելու, եթէ դնէր նուիրատուութեան չեկ մը, այն ատեն հարցը պիտի փոխուէր: Տարիքոտ բարեկամս յանկարծ հետաքրքրութիւն պիտի ստեղծէր: Մարդիկ իրենց ձեռքերը պիտի դնէին անոր ուսին վրայ: Պիտի գովէին անոր մարդասիրութիւնն ու ազգասիրութիւնը:

Կեանքի օրէնքը այսպէ՞ս է:

Մի՛ ծերանաք:

Գ. Հ.

գրուած գործընթացն է: Այս մէկը կը նշանակէ կազմակերպուած յատակագիծ մը որ կը նկարագրէ կենդանի համակարգը ապահովող բաղկացուցիչներու միջեւ գոյացած փոխազդեցութիւններուն մեքենական երեսակները: Երկրագունդին վրայ մեր քննարկած ապրող դրութիւններուն համար, այս յատկանիշը բնականաբար ապահովուած է ԱՏՆ–ի կողմէ որ ապրող էակներուն ծիլները կը ղրկէ: Այս նոյն յատկանիշը կը կրկնուի սերունդէ սերունդ, անշուշտ փոքր մինչ փոփոխութիւններով, առանց սակայն խանգարելու ընդհանուր յատակագիծը:

Երկրորդ հիմնաքարը յեղաստեղծումն (improvisation) է: Ինչպէս որ ապրող կազմակերպութիւն մը անխուսափելիօրէն իր պահանջած տիեզերքին մօտաւոր մէկ կոտորակն է, չի կրնար իր շրջապատին ենթարկուած բոլոր փոփոխութիւններն ու անակնկալները հակակշռել: Հետեւաբար պարտի ունենալ միջոց մը, պատշաճեցնելու համար իր ուրոյն յատկանիշը: Եթէ, զոր օրինակ տօթի շրջանի մը կը յաջորդէ սառուցեալ ժամանակաշրջան մը որ սոյն յատկանիշը նուազ ապրելիք պիտի դարձնէ, համակարգը պարտի կարենալ բարեփոխել զայն, վերապրելու համար: Այս փոփոխութիւնը կը թարգմանուի մեր ԱՏՆ–ին այլակերպումներով:

Երրորդ հիմնաքարը փակարկումն է (cloisonnement): Կենդանի նկատուած բոլոր կազմակերպութիւնները սահմանափակ ծաւալի մը մէջ սեղմուած են: այս ծաւալը շրջապատուած է մակերեսով մը որ մաշի կամ մօրթի կը կոչուի եւ որ իր բաղկացուցիչները կը պահպանէ որոշուած ծաւալին մէջ եւ կ'արգիլէ նաեւ ներգործմը բոլոր վնասակար, թունաւոր օտար քիմիական տարրերուն:

Կեանքին չորրորդ հիմնաքարը ուժանիւթն է: Մեզի ծանօթ կեանքը կը պահանջէ քիմիական գործակալ մանրիկներուն, կազմաւորումի տարրերուն չարժումը: Ասիկա բաց համակարգ մըն է որ ուժանիւթ կը ստանայ արտաքին ակերկն ինչպէս արեւը, բայց պէտք է նաեւ ի վիճակի ըլլայ ստացուած ուժանիւթը վերածելու կենդանի միջավայրին համար անհրաժեշտ ջերմոյժի:

Հինգերորդ հիմնաքարը վերանորոգումն է: Տրուած ըլլալով որ կենդանի միջավայր մը յարատեւօրէն հակազդելու դիրքին մէջ կը գտնուի, իր բաղկացուցիչ տարրերուն յղնութեան կամ մահկանացուի հետեւանքով կորուստներու ենթակայ է: Պէտք է ըլլայ ունենայ այնպիսի վերանորոգող դրութիւն մը որ կարենայ չէզոքացնել այս կորուստները: Բնական մաշումի ենթակայ ապրող հիւսուածքներուն մաս կազմող վերօքսինները չարունակական վերանորոգումը ցոյուն օրինակ մըն է ատոր: Վերանորոգման դրոյթն ալ իր կարգին կը մաշի եւ ժամանակի ընթացքին կը դանդաղի, այս այն երեւոյթն է զոր կը կոչենք ծերացում: Մեզի ծանօթ կենդանի աշխարհը չատ հնարամիտ միջոց մը գտած է վերանորոգման գործողութիւնը կատարելագործելու ուղղութեամբ. մեկնիլ գերոյէն: Այս երեւոյթը կը յատկանշուի բջիջի մը կիսուելովը, ինչպէս է պարագան քօղի պաքթէրիինը կամ երախայի մը ծնունդին:

Վեցերորդ հիմնաքարը յարմարեցումն է: Զոր օրինակ, երբ մարդ արարածը ձեռքը բոցին կը դպցնէ, ցաւի փորձառութիւն մը կը ճանչնայ, բայց նոյն անձը պէտք է իր ձեռքը անմիջապէս եւ քաշէ կանխելու համար այսպէսով մնայուն վիրաւորում մը: Այս ցաւին դէմ հակազդեցութեան առընչուած վերաբերումը, վերապրելու համար հիմնական է: կենդանի դրութիւններուն էական հակազդեցութիւնն է այս որ կը կոչուի յետադործում (retroaction):

Վերջապէս, եօթներորդ եւ վերջին հիմնաքարը, բայց ոչ նուազագոյն կարեւորը, մեկուսացումն է: կենդանի համակարգի մը մէջ ուր բազմաթեակ հակազդեցութիւններ տեղի կ'ունենան միաժամանակ, էական է որ որոշ անդամի մը մէջ գոյացող քիմիական գործընթացը ուրիշ անդամի մը գործօն տարրէն չազդուի եւ չխանգարուի: Մեր կենդանի համակարգը ունի այնպիսի մասնայատուկ գործելակերպ որ հնարած է իւրայատուկ ազգիմներ որոնք պարտին ազդել այն մօլէքիւլներուն վրայ որոնց համար նախատեսուած են եւ իրենց գործընթացը երբեք չի խանգարուիր տարբեր հակազդեցութիւններու մասնակից գործօն տարրերէ:

կեանքի այս եօթը հիմնաքարերը կատարեալ չեն եւ կրնան բարելաւուիլ: Օրինակի համար աչքը կրնայ յարմարիլ տարբեր ուժգնութեամբ արտաքին լոյսի աղբիւրներու, լուսնի ուժգոյն լոյսէն մինչեւ արեւուն փայլուն ճառագայթներուն: Մինչդեռ մարդկային մարմնին միւս անդամները յարմարելու նուազ կարողութիւն կը ցուցաբերեն: Կարելի է նախատեսել աւելի արդիւնաւոր գործելակերպը միւս անդամներուն (ինչպէս թոքերը, երիկամները, փայծաղը եւ այլն), կազդուրելու համար իրենք դիրենք ծերացումի աւերիչ ազդեցութիւններուն դէմ: Պահ մը ենթադրենք որ մարդկային կապին մօլէքիւլները աւելի պատշաճ յետադործումի համակարգեր ունենային, այնպէս որ կարճնային սրբագրելով չարունակ, մաշումի հետեւանքով վնասուած տարրերը: Այս պարագային մահը եւ գերոյէն վերամեկնումը պիտի անհետանային: Այսուհանդերձ, այս երեւոյթը հակասական կը թուի մինչեւ հոս ըսուածներուն: Որովհետեւ գերոյէն կրկին մեկնումն է որ թոյլ կու տայ յեղաստեղծումին (ԱՏՆ–ի այլակերպումը), որ կեանքին հիմնաքարերէն մէկն է:

Քաղեց՝ Ս. Շ.

Հայկական կեանքը Միլանոյի մէջ

— • —

ՄԻԼԱՆՕ («Ցառաջ»).–

Միլանոյի հայ գաղութը եւ տեղւոյն կաթողիկէ Նազարեանում Մշակութային կեդրոնը, որպէս 1700–ամեակի տօնակատարութիւններու եզրափակիչ հանդիսութիւն, միասնաբար կազմակերպեցին համերգ մը:

Համերգի գերակատարներն էին Ֆրանսահայերը. երգչուհիներ՝ Անոյշ Մարութրոսեան (Նիսէն) եւ Անի Եըմսազեան (Մարսէյլէն), դաշնակի ընկերակցութեամբ Մարսէյլի Պետական երաժշտանոցի փրոֆ. Տիկին Ժիւլիէթ Եըմսազեանի:

Ապրիլ 6–ին Միլանոյի կարեւոր Տաճարներէն Ս. Նազարոյի մէջ չատ ճոխ յատակագրով եւ զուտ հայկական համերգը տեղի ունեցաւ: Նախաճեռնութիւնը մերն էր, հարկաւոր էր գտնել յարմար եւ մանաւանդ լաւ ձայնականութեամբ եկեղեցի մը: Ներկայանալով տուեալ եկեղեցւոյ կրօնաւորին յայտնեցինք մեր ցանկութիւնը զոր ընդունեցաւ մեծ խանդավառութեամբ եւ հետեւաբար պատշաճ էր ընդգրկել նաեւ իրենց անունը, որպէս վարձակալ:

Համերգը պիտի ընդգրկէր նաեւ օտար դասական երաժշտութենէն կտորներ. բայց կաթողիկէ վարդապետը ցանկացաւ որ այդ ըլլար միայն հայկական, առիթ մը՝ մօտէն ծանօթանալու մեր երաժշտութեան: Այս մէկը ուրախացուց մեզ ալ եւ հետեւաբար երգչուհիները իրենց մայէսթրօ Պր. Խաչիկ Եըմսազեանի հետ միասին պատրաստեցին հարուստ փունդակութեամբ երկու մասէ բաղկացած յայտագիր մը: Առաջին մասը կ'ընդգրկէր եկեղեցական երգեր, իսկ երկրորդ մասը՝ ժողովրդական: Կային կտորներ Նարեկացիէն, Եկմալեանէն, Կոմիտասէն, Պէրպէրեանէն, Կանաչեանէն եւ Աւետիսեանէն, որոնք կատարուեցան երբեմն միաձայն եւ երբեմն զուգերգներով: 4–րդ դարու եկեղեցւոյ պարզ պատերը առանց արձաններու եւ նկարներու, բարձր գմբէթը սքանչելի ձայնականութիւնը ու երգչուհիներու քնքոյշ, դիպուկ ձայնը եւ մեր հազարամեայ երաժշտական հարուստ ժառանգութիւնը միասնաբար ստեղծեցին խորհրդաւոր մթնոլորտ մը:

Ելոյթին ներկայ էին քաւական թիւով Հայեր եւ Իտալացիներ, որոնց ծափերն ու գնահատական անկեղծ խօսքերը խրախուսեցին կազմակերպողներն ու նամանաւանդ գերակատարները:

Բացման խօսքով հանդէս եկաւ Հայր Թարչիփօ, անդրադարձաւ հայ ժողովուրդի հարուստ մշակոյթին, առաջին քրիստոնեայ պետութիւն ըլլալուն եւ մասնաւորապէս կաթողիկէ քահանայապետ Ցուլհաննէս Պօղոս Բ. Պապի այցելութեան Հայաստան, Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հետ եղբայրական հանդիպման եւ Հայոց ցեղասպանութեան, կատարուած՝ երիտթուրքերու կողմէ: Իսկ փակման խօսքը ըսաւ գաղութին յայտնի դէմքերէն՝ հրապարակագիր, դրող, տոքթոր Պետրոս Քիւչիւքեան: Հակիրճ եւ իմաստալից խօսքցաւ հայ եկեղեցւոյ մասին ըսելով՝ «Հայ եկեղեցին չէ եղած հերձուածող եկեղեցի, այլ մոռցուած եկեղեցի»: Ներկայ Կոմիտասի մասին, որպէս ցեղասպանութեան վկայ, որ իր կեանքը ապրեցուց իսր լռութեան մէջ:

Յաջորդ օր՝ կիրակի, չնորհալի տիկնայք եւ պարոնայք մասնակցեցան պատարագի երգեցողութեան եւ Մեռելոցի հոգեհանգստեան պաշտօնին Կոմիտասեան տարբերակով: Եկեղեցին լեցուն էր հաւատացեալներով, որոնք անդամ մը եւս ըմբոշխնեցին մեր գեղեցիկ չարականները բարձր կատարողութեամբ եւ գեղակավարութեամբ Պր. Խաչիկ Եըմսազեանի:

Վերջին հրաժեշտի ճաշով, ի պատիւ հիւրերուն, փակուեցաւ երկօրեայ այցելութիւնը Ֆրանսահայ գաղութի անդամներուն, դրական խոր ազդեցութիւն ձգելով եւ պարգեւելով անհուն երջանկութիւն մեզ բոլորիս:

Շնորհակալութիւն ձեզի սիրելի Անի, Անոյշ, Ժիւլիէթ, Խաչիկ. բարի աշխատանք եւ յաջողութիւն:

Կ. Խ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՋԻՆԱԿԸ

– թատերգութիւն –

ներածական փրոփ. Յովհ. Փիլիկեան

ԱՐՄԱՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Պոլիս 2002

*
**

ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ ԱՇԽԱՐՀ

(Բանաստեղծութիւններ)

Ս. Ք. ՋԱՆՔՈՒ

Փարիզ 2002

Թիւ 17 խաֆիէն

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ Ե.
ԱՆԶՆԱՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁ

Ցեղոյ սիկառէթը վառեց եւ ըսաւ քաղաքավարի ոստիկանին.

– Օսմա՛ն էֆէնտի, ծարաւէս կը մարիմ կոր, ինծի գաւաթ մը ջուր չե՞ս կրնար պտնել:

– Կեցիր, նայիմ...

Եւ Օսման գնաց ջուր բերելու:

Վայրկեան մը ետքը եկաւ եւ գաւաթը ներկայացուց Շաւարշին:

Երիտասարդը գաւաթը չրթունքին տարաւ, քիչ մը խմեց եւ յանկարծ արագ շարժումով մը գաւաթը գետին զարկաւ, փշրեց ու մէկէն բաղրիքին վրայ ցատկելով՝ դէպի ելք վազեց:

Այս գործողութիւնը այնքան արագ տեղի ունեցաւ, որ ոստիկանները չկրցան միջամտել:

Շաւարշ ինկաւ բակի սալայատակին վրայ եւ անկենդան փռուեցաւ հոն:

Ամէնքը փութացին իր քով: Անմիջապէս ոստիկանութեան բժիշկը եկաւ եւ վէրքերը քննեց: Գանկը, ուսը եւ ալ շատ մը ոսկորներ չախչախուած էին, բայց տակաւին կենդանի էր, թէեւ բոլորովին զգայազուրկ:

Զինքը պատգարակով փոխադրեցին հիւանդանոց, ուր երկու շաբաթ անզգայ վիճակի մէջ անցուց:

Երբ ուշքերեցաւ՝ դառն յուսախաբութեան մը մատնուեցաւ:

Չէր մեռած:

Այս անձնասպանութեան փորձը յուսահատութեան մատնեց նաեւ Պէտրի եւ Րէչատ պէյերը, ինչպէս նաեւ Ալի Րիզան եւ Արթինը, որոնք կը յուսային կարեւոր յայտնութիւններ խմանալ՝ Շաւարշը եւ բեացնելով նոր ձերբակալուած անձերուն հետ:

Րէչատ պէյ իր մօտ կանչեց ոստիկանութեան բժիշկը:

– Ե՞րբ պիտի կրնանք քննել այդ Շաւարշը, – հարցուց:

– Բայց դեռ նոր խելքը գլուխը եկաւ, – պատասխանեց բժիշկը, – եւ այն ալ ո՛չ տակաւին կատարելապէս, օրը մէկ քանի անգամ զառանցանքներ կ'ունենայ կոր:

– Բայց վերջապէս օր մը պիտի աղէկնայ հարկաւ:

– Դեռ բան մը չեմ կրնար ըսել, բայց կը կարծեմ, որ կեանքը վտանգի մէջ չէ:

– Շաբաթէ մը պիտի կրնա՞նք հարցաքննել:

– Եւ ո՛չ իսկ ամիսէ մը... տակաւին տեղէն երեքլաթ կարողութիւն չունի:

– Չե՞նք կրնար հիւանդանոց երթալ եւ հոն հարցաքննել զինքը:

– Անկարելի է:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ խօսելու կարողութիւն չունի:

– Բայց, կարծեմ, այդ տակաւ վիճակին մէջ աւելի լաւ կրնանք փոր թերնէն խոստովանութիւններ քաղել:

– Ձեր ըսածը ճիշդ է, պարմանով, որ խօսելու կարողութիւն ունենայ, բայց Շաւարշ դեռ այդ վիճակի մէջ չէ:

Րէչատ պէյ ակամայ ստիպուեցաւ հրաժարիլ իր հարցաքննութենէն:

Լուր ղրկեց եւ բերել տուաւ Արթինը:

– Շաւարշին տեսուկներուն մէջէն նոր բան գտա՞ր, – հարցուց:

– Ընդարձակ տեղեկագիրներ կան գոնիայէն գրուած, որոնք մանրամասն կերպով կը նկարագրեն այնտեղի հայ տարագիրներու վիճակը եւ յետոյ տեղեկութիւններ կուտան ոստիկանութեան եւ ժանտարմաներու ձեռքով տեղի ունեցած իրբեւ թէ խժդուժութիւններու, կողոպուտներու, առեւանգումներու մասին:

– Այդ տեղեկագիրներուն տակ ստորագրուած կա՞յ:

– Մէկ քանիին տակ Ա. Մ. գիրերը կան, – պատասխանեց Արթին:

– Այդ գիրերը ի՞նչ կը նշանակեն, – հարցուց Րէչատ պէյ:

– Նշանակութիւնը չատ պարզ է, այդ գիրերը կը նշանակեն Աբիկ Մուսահեան:

– Վստա՞հ ես այդ մասին:

– Բացարձակապէս վստահ:

Րէչատ պէյ, որ հայերէնն գիտէր, ինքն ալ առաւ կարդաց տեսրակին մէջ գրուածները, յետոյ ինդալով ըսաւ.

– Ա. Մ. կրնայ նաեւ քու անունիդ ալ յարմարիլ:

– Կը կասկածիք, որ ե՛ս գրած եմ այդ տեղեկագիրները:

– Ո՛չ, կատակ կ'ընեմ. ինչ որ է, այդ խնդիրը կը լուսաբանուի, երբոր Գոնիայէն բերուած անձերը պատերազմական ատեանին առջեւ գտնուին: Յաւելին այն է, որ դժբախտաբար Շաւարշ Մխսաքեանը առայժմ պիտի չկրնանք հարցաքննել. այդ անպիտանն ալ ինչու անձնասպանութիւն փորձեց եւ ինքզինք սանդուխէն վար նետեց:

– Այս յեղափոխականները այսպէս են. ձեռքերնէն եկած ամէն չարիքը կ'ընեն:

– Կը վախնամ, որ նոր փորձ մը կ'ընէ ինքզինք սպաննելու:

– Ամէն բան կարելի է, պէտք է միշտ զգուշական միջոցներ ձեռք առնել:

– Արդէն հարկ եղած հրահանգները տուած եմ:

– Կարելի չէ՞, որ պառկած տեղը ձեռքերը կապուած մնան:

– Այդ մասին բժիշկին կարծիքը առնելու է:

– Բժիշկները ընդհանրապէս հիւանդին կողմը կը բռնեն, – դիտել տուաւ Արթին:

– Ինչ որ ալ ըլլայ, առանց փր արտոնութեան չենք կրնար ատանկ բան մը ընել:

Լրտեսը դժգոհութեան չարժում մը ըրաւ եւ բարեւելով՝ դուրս ելաւ սենեակէն:

– Այս տեսակ մարդոց հետ չնորհքով գործ տեսնել անկարելի է, – մոլտաց քիթին տակէն:

(Շար. 207)

(Շար. Ա. Էջէն)

չարժումը բողոքելու համար Պէրլիւսքոնիի ընկերային քաղաքականութեան դէմ եւ ծրագրած փոփոխութիւնները։ Մը-րագիրն է հատուցումներով փոխարինել փոքր եւ միջին ձեռնարկութիւններու պարտապրութիւնը պաշտօնապրկուած աշխատաւոր մը կրկին գտնել, եթէ դատարանը այդպէս որոշէ։ 55 միլիոնոց երկրին մէջ, 2001-ին 92 աշխատաւորներ այդ պարագային մէջ գտնուած են, ուրեմն նախորդ 92 աշխատաւորներու պաշտպանութիւնն է որ խնդրոյ առարկայ է։ Իրականին մէջ, պատճառը քաղաքական է։

ՀԻՆԳ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻՆԵՐ պիտի չկարենան քուէարկել Ապրիլ 21-ին, որովհետեւ արձակուրդի գացած են եւ փոխանորդագիրի ձեւակերպութիւնները այնքան բարդ են, որ նախընտրած են ձեռնպահներու խումբին պատկանիլ։ Ապրիլ 16-ի հարցախոյզին համաձայն, Ժոսփէն, առաջին չրջանին, ձայներու միայն 16,5%-ը կը ստանար, իսկ Շիրաք՝ 20%։ Այդ իսկ պատճառաւ, նախարարապետ - թեկնածուն իրար անցած է եւ ամէն միջոցի կը դիմէ ձախերը եւ երիտասարդները սիրաշահելու համար եւ համոզելու, որ առաջին չրջանէն իսկ հարկ է «օգտակար» քուէարկել, այսինքն չցրուել քուէները Հիւի այլ մանաւանդ՝ Լակիյէի վրայ։ Նոյն հարցախոյզին համաձայն, երրորդ դիրքի վրայ է միշտ Լը Փէն 10,5%-ով, կը հետեւին Շըվէնըման 8,5, Լակիյէ 7, Մամէռ 6,5, Հիւ 5,5 եւ այլն, եւ այլն։

ՊՐԻՒՕ ՄԵԿՐԷ, Հանրապետական Ազգային Շարժումի պարագլուխը դատական հետապնդումի պիտի դիմէ ժան - Մարի Լը Փէնի դէմ, որ յայտարարած էր Ապրիլ 14-ին (Կոան - ժիւռէ էՒ - Թէ - էվ - Լը Մոնտ) որ Մեկրէ, բացայայտ է, վճարուած էՇիրաքի կողմէ։ Աւելցուցած էր նաեւ թէ կընայ դատ բանալ իրեն դէմ։ Երբ կ'լսէ թէ Շիրաք ժոսփէնէն ալ դէշ է, կը բացատրէ պատճառը։ Ժոսփէն, գաղտնիք չէ, ձախի մարդն է, բայց, Շիրաք, որ սահմանադրական միջոցներն ունի չնդդիմանալու վարչապետին քաղաքականութեան, բան մը չըներ, ուրեմն մեղսակից է։ Պատասխանատուն է ձախի ներկայութեան իշխանութեան գլուխը, ինչ է որ Մէթթերանը բերաւ դատճանելով ժիսքար տ'Էսթէնի։

ՉԷՉԷՆիՈՑ ՄԻՋ, վեց ռուս գինուորներ սպաննուած են, երեք ուրիշներ ալ վիրաւորուած ականի մը պայթումէն։ Ըստ ռուսական բանակին, չէչէն հինգ անկախապաշտներ ալ սպաննուած են։

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՅԻ ՄԷՋ, Ապրիլ 15-ին, չինական օդանաւային գիծերու Պոյինկ 767 մը չախչախուած է աննպաստ օդի հետեւանքով։ 167 ճամբորդներէն 39-ը հրաչքով փրկուած են։

ՎԱՏԻԿԱՆ Հոմ հրաւիրած է Միացեալ - Նահանգներու 13 ծիրանաւորները, իրրեւ հետեւանք ամերիկեան կաթողիկէ եկեղեցւոյ տագնապին։ Հարցը կը վերաբերի մանկամոլութեան պարագաններու եւ աւելի սուր քնոյթ առած է, երբ Պոսթընի կարդինալը՝ Պերնար Լօ, որ քաղարկած էր քահանայի մը յանցագործութիւնը, չէ հրաժարած եւ գոհացած էր նամակով մը իր թեմերուն, ուր կ'ըսէր թէ պիտի չքաշուի։

ՍԱՆԿԱԹի (Փա - տը - Գալէ) կարմիր Ծաչի կայանին մէջ, ուր 1400 գաղթողներ ապաստան գտած են ներկայիս, բախումներ տեղի ունեցած են, Ապրիլ 15-ին, Քիւրտերու միջեւ ըստ դատախազին եւ 25-ամեայ Քիւրտ մը սպաննըւած է, երկու ուրիչ Քիւրտեր ալ վիրաւորուած են։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 15/16)

ՋԱԼԱԼԱԲԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՒՆ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄԸ

Ալալքալաքի մէջ Ապրիլ 12-13-ին տեղի ունեցած սեմինար - խորհրդակցութեան մը որուն մասնակցած են Ջաւախքի ոչ կառավարական կազմակերպութիւններն ալ, քննարկուած են Վրաստանի արտաքին քաղաքական ուղղութիւնները եւ Ջաւախքի խնդիրները։

Վրացական կողմը դոհունակութիւն յայտնած է այդ ուղղութիւններուն արեւմըտահայ բնոյթին, մինչդեռ Ջաւախքցիները արտայայտուած են յօդուտ ռուսամէտ դիրքի։ Ատով անգամ մը եւս փաստած են Ախալքալաքի ռուսական ռազմակայանին իրենց համար Փիղիքական ապահովութեան երաշխաւորի դերը։ Նիւթ եղած են տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութեան օրէնքին թերիներն եւ Պետական լեզուի մասին օրէնքին նախագիծը։

*
**

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Լիթուանիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Ա. Վալիոնիս որ Եւրոպայի Խորհուրդի նախարարներու խորհուրդին ներկայի նախագահն է, Ապրիլ 13-ին, Երեւանի մէջ հանդիպում ունեցած է Վ. Օսկանեանի հետ։ Վալիոնիս առաջարկած է անհրաժեշտութեան պարագային, Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման չրջանակին մէջ Ղարաբաղի կարգավիճակին որոշումին մասնակից դարձնել Վենետիկի յանձնաժողովը։ Հիւր նախարարը աւելցուցած է նաեւ թէ Եւրոպայի Խորհուրդը կողմնակից է խաղաղ լուծումի մը եւ կը մաղթէ որ Մինսկի խումբին դրական քայլերը արագանան։

*
**

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՉԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԱԾ

Ապրիլ 14-ին լրացած է թիւ 67 եւ 75 ընտրաչրջաններուն մէջ երեսփոխանական լրացուցիչ ընտրութեան թեկնածուներուն արձանագրութեան պայմանաժամը։ Թիւ 75 ընտրաչրջանին համար ՀՀՇ-ի կողմէ թեկնածու առաջադրուած Վ. Սիրադեղեան Մարզային ընտրական յանձնախումբին կողմէ չէ արձանագրուած, որովհետեւ Ներքին գործերու նախարարութեան անձնագրերու եւ վիճակներու վարչութիւնը բողոք ներկայացուցած է դատարանի որոշումին, որով Վ. Սիրադեղեան Հայաստանի մշտական բնակիչ նկատուած էր։

*
**

ԿՐԱՍՆՈԴԱՐԻ ԳԱՂԹՈՂՆԵՐՈՒ ՕՐԻՆՔԸ

Կրասնոդարի մէջ գաղթողներու մասին օրէնքը որ կը սպառնար նաեւ մեծ թիւով Հայերու, մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան պիտի ենթարկուի Ռուսաստանի արդարադատութեան եւ դատախազութեան կողմէ։ Առաջարկուած օրէնքը որով կը նախատեսուէր ապօրինի կացութեամբ երկրամասը գտնուողները արտաքսել, հակասական նկատուած է մարդկային իրաւունքներու միջազգային եւ ռուսական չափանիշներուն։

Հայաստանի Ազգ. ժողովի Արտաքին յարաբերութիւններու մշտական յանձնաժողովի նախագահ Ցովհ. Ցովհաննիսեանը ըսած է թէ պէտք է օգնել վտարման վտանգին ենթակայ Կրասնոդարի Հայերուն, քանի որ տեղի տալով, երեւոյթը կրնայ տարածուիլ Ռուսաստանի հայաշատ այլ քաղաքներուն եւ մարզերուն մէջ ալ։ Նախագահը, այսուհանդերձ, աւելցուցած է որ մեռալին միւս կողմն ալ պէտք է տեսնել, քանի որ Ռուսաստան ապրող որոշ Հայեր երբեմն քրէական լուրջ խնդիրներ կը ստեղծեն այդ երկրին քաղաքներուն մէջ։

*
**

ԸՄԲԻՇՆԵՐԸ՝ ՁԱԽՈՂ

Ցունահոռմէական ոճի ըմբշամարտի Եւրոպայի ախոյենութիւնը որ տեղի կ'ունենար Ֆինլանտայի մէջ, ձախողութեամբ աւարտած է Հայաստանի կազմին համար։ Լաւագոյն արդիւնքը ձեռք ձգած է 63,5 քկ. դասակարգէն կարէն Մնացականեան. ան 4-րդ աւարտած է։

*
**

Դ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ ՄԷՋ

Փորթուկալի էլթորիլ քաղաքին մէջ տեղի ունեցած թէնիսի միջազգային մրցաչարքը չհաց է մարզաճեւին նոր աստղերէն՝ արժանթինահայ Դաւիթ Նալպանտեան։ Աւարտականին 6-4, 7-6 յաղթելով ֆինլանտացի Եարքօ Նիէմինէնին, ոչ միայն չհաց է բաժակն ու 68 հազար 300 տոլար պարգեւը, այլ նաեւ 40 կարեւոր միաւորներ՝ միջազգային դասաւորման իւ հաշիւ։

Notre-Dame de Paris

Mgr GREGOIRE GHABROYAN
Eparque des Arméniens catholiques de France

célébrera la Divine Liturgie en rite arménien
pour la commémoration du 87ème anniversaire du martyre d'un million et demi d'Arméniens tués en Turquie en 1915-1918,

le dimanche 21 avril à 15 heures

en la Cathédrale Notre-Dame de Paris.

L'homélie sera prononcée par Mgr PIERRE D'ORNELAS
Evêque Auxiliaire de Paris

COMMÉMORATION DU 87ème ANNIVERSAIRE DU GÉNOCIDE DES ARMÉNIENS

24 AVRIL 1915

PARIS

MARDI 23 AVRIL

Veillée organisée par l'ensemble des organisations de jeunesse, Place de la Bastille. Manifestation artistique et culturelle (entre 20h et minuit).

MERCREDI 24 AVRIL

11h45 : Réception à l'Hôtel de Ville de Paris. Le maire de la capitale, Bertrand Delanoë, reçoit la communauté arménienne. Entrée sur invitation.

15h : Messe de réquiem en la Cathédrale arménienne de Paris. **Eglise Apostolique arménienne : 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris.**

18h : Ravivage de la Flamme au souvenir du Soldat inconnu, à l'**Arc de Triomphe.**

18h30 : Manifestation vers l'ambassade de Turquie, pour la reconnaissance par la Turquie du génocide arménien de 1915. **Départ angle Place de l'Etoile et avenue Kléber.**

M -Ali Ertem, militant turc des droits de l'homme, sera à Paris, à l'invitation du Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France et prendra part à l'ensemble des cérémonies.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Շիրինեան - Տակաւեան ընտանիքը իրենց խնամիին՝ Յակոբ - ժան Խարբուբեանի մահուան առթիւ 300 եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

*
**

Կարապետ Գարոյեանի մահուան առթիւ, Եւա Մկրտիչեան 100 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ի փոխան ծաղիկի։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

BALLET DON QUICHOTTE
à l'Opéra Bastille

LES 23 AVRIL ET 2 MAI

Réservations auprès d'Araxie :
01. 39. 83. 71. 19 (entre 19h30 et 21h)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

50ème Assemblée Générale de la Croix Bleue des Arméniens de France

LES 26, 27 et 28 AVRIL

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
17, rue Bleue
75009 PARIS

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդը Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Պ. Ալնարէ Քազեան 16 եւրօ, Ալեքսանդը Տէր-Ալեանկով (Մոսկուա) 900 տոլար, Պ. Խաւար Սերոբեան 40 եւրօ, Պ. Ժապ Պահրի 185 եւրօ, «Լըվալուա Տէքուվէրթ» 40 եւրօ, Պ. Երուանդ Պալըզճեան 300 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Սիլվէն Սթամպուլեան 100 եւրօ, Պ. Վահէ Տամլա 76,22 եւրօ, Տիկին Արմենուհի Խոտիկեան 76 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժ. Աբէլեան-Պօղոսեան 250 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Հայրապետեան 150 եւրօ, Տիկին Ազնիւ Օհանեան 75 եւրօ, Պ. Լիպարիտ Թուրաբարդիսեան 200 եւրօ։

Ալիս Պէտֆեճեանի մահուան քառասունքին առթիւ. - Պէտճեան եւ Պաղտոյեան ընտանիքներ 100 եւրօ, Եադուպեան ընտանիք 40 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ցովհաննէս Աւագեան 30 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Սերժ Պաղտոյեան 50 եւրօ։

Վարդի-Ռոզ Հուպույեանի յիշատակին. - Պ. Տրդատ Աբրանեան 200 եւրօ։

Հերմինէ Միհրաճեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղիկի. - Ռոպէր Հօքէ ընտանիք (Զուիցերիա) 500 զուիցերական ֆրանք, Լիք ընտանիք (Միւլուզ) 100 եւրօ, Տիկին Վիվիան Վարդանեան (Անգլիա) 60 անգլիական, Աւագեան ընտանիք (Գանատա) 500 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Սերոբ Օտապաչեան (Գերմանիա) 50 եւրօ, Վոլֆ ընտանիք (Սթրազպուրկ) 100 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Կայծակ Պաղտոյեան (Լոս-Անճըլըս) 100 տոլար, Տէր եւ Տիկին Ժանօ Էմէնիճեան (Լոս-Անճըլըս) 50 տոլար, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Մարտիրոսեան (Լոս-Անճըլըս) 50 տոլար, Պ. Յակոբ Քէօչկէրեան (Անգլիա) 60 անգլիական, Պ. Ֆրէտէրիք Շիու (Հոնկ-Քոնկ) 500 զուիցերական ֆրանք, Տէր և Տիկին Մուրատ Արսլանեան 100 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան 300 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Հայրապետեան 100 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Գոչէրեան 50 եւրօ, Գալայճեան ընտանիք 100 եւրօ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 18
JEUDI
18 AVRIL
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·409 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77' ANNEE — N° 20·409

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ՓԱՈՒԼ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԾՐԱԳԻ՞Ր ՄԸ

Ուաշինկթըն որոշ լաւատեսութիւն մը ցոյց կու տայ, հաստատելով թէ Փաուըլի առաքելութիւնը յառաջդիմութիւն արձանագրած է : ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարը, վերջին տեսակցութիւնները ունեցած եւ Ապրիլ 17–ին, Շարոնի եւ Աբաֆաթի հետ, Գահիրէէն անցնելով Ուաշինկթըն կը վերադառնայ : Իր վերջին փորձերը պիտի ըլլային համոզել Արաֆաթը որ դատապարտէ անձնասպանական ոճրափորձերը եւ հասարակաց բնադրով մը ընդունուի հրադադար մը : Դիւանագիտական աղբիւրներու համար, այս հաւանականութիւնը կրնայ որպէս նախաբան ծառայել երեք կէսերէ բաղկացած ամերիկեան ծրագրի մը : Փաուըլ կը նախատեսէ անմիջական վերսկսումը խորհրդակցութեան գործակցութեան ապահովութեան գետնի վրայ եւ այս պարագային, ԱՄՆ յանձն կ'առնէն արագօրէն վերահաստատել Իսրայէլացիներու քաղած պաղեստինեան սպասարկութիւնները : Երկրորդ հանդրուանը կը վերաբերի Շարոնի առաջարկած միջազգային ժողովին : Հոս, ԱՄՆ տարակարծիք են Շարոնի հետ եւ անհրաժեշտ կը նկատեն Եւրոպայի եւ այլ գործակիցներու ներկայութիւնը, Իսրայէլացիներէն, Պաղեստինցիներէն եւ չափաւոր Արաբներէն զատ : Այդ ժողովը պէտք է քաղաքական հորիզոն մը ընորհէ Պաղեստինցիներուն : Փաուըլ կը նախատեսէ հիմ առնել սաուտական նախաձեռնութիւնը, բնականոն յարաբերութիւններ ստեղծելով Իսրայէլցիներուն եւ արաբական երկիրներուն միջեւ, որու փոխարէն Իսրայէլ կը վերադառնայ 1967–ի սահմաններուն : Հուսկ, ԱՄՆ եւ միջազգային հաւաքականութեան միւս անդամները կը միանան վերականգնելու համար Պաղեստինեան Իշխանութիւնը : Այս ծրագրին իրագործումը այնքան ալ դիւրին չի թուիր, քանի Շարոն միայն մասնակի նահանջի մը համաձայնած է եւ կ'ուզէ նաեւ պաղեստինեան նոր դեկավարութիւն մը Արաֆաթի տեղ, ինչ որ Պաղեստինցիք վճռապէս կը մերժեն :

Միւս կողմէ, կացութիւնը միշտ ծանր է Բեթղեհէմ, Ծննդեան մայր տաճարին մէջ եւ շուրջը : Վանականները փակուած են, անունդի եւ խնամքի պակաս կայ միշտ :

*
**

Պայթումէն հինգ օր ետք, ձերպակալ բեռնակառքին պայթումին հարցը կը պարզանայ եւ գերմանական ճնշումներուն տեղի տալով, Թուռնուզ ալ կը խօսի ոճրափորձի մասին : Ըստ տեղւոյն քննիչներուն, բեռնակառքին վարորդը Ֆրանքֆուրտցի մըն է, որու բնանիքը Լիոն կը բնակի : Նիզար Պէն Մոհամէտ Նաւար այդ գործողութիւնն ըրած է յանուն սրբազան հողերու ազատագրման Իսլամական Բանակին, ըստ Ալ-Քաիտայի ստանձման հաղորդագրութեան :

Ֆրանսա կ'ուզէ մասնակցիլ բացուած քննութեան :

*
**

Իսրայէլեան բանակը կը չարունակէ իր ներխուժումները Այօրյորդանան եւ խուզարկումները ալ կատարած է Նապլուսի յօտ, Ասքարի գաղթակայանը, ուր 12 տարեկան պաղեստինցի մանուկ մը ըսպաննուած է իսրայէլեան փամփուշտներէն :

*
**

Ֆրանսայի Հրեայ Համայնքներու Կեդրոնական Ժողովը խնդրոյ առարկայ ըրաւ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը, զոր դիմաւոր դրդիչը կը նկատէ ՄԱԿ-ի Մարզկային Իրաւանց Յանձնախումբին դատապարտումին «պնդուածային սպանութիւններու համար» պաղեստինցի ժողովուրդին դէմ : Պնդելով որ այդ դատապարտումը եղաւ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին դրդումով, Ժողովը կը չեշտէ որ «Իսրայէլ ամբաստանուած է զանգուածային սպանդներու համար առանց որեւէ փաստի, մինչ իսրայէլցի բնակչութիւններու դէմ մղուած անձնասպանական յարձակումները չեն դատապարտուիր» : Այս բանաձեւը չքուէարկեցին Անգլիա եւ Գերմանիա, Իտալիա ալ ձեռնպահ մնացած է : Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարեց որ որեւէ բանավէճի չի ձեռնարկեր այդ մասին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԳԱՆԱԼ ՓԼԻՄՕ կայանը ծանր տագնապի մէջ է, Ապրիլ 16–էն ի վեր, երբ յանկարծակի դերպով կայանին «պատմական դեկավարը» Փիէր Լէսքիւռ ճամբու դրուեցաւ Վիվէնտի Իւնիվերսալի գործատիրոջ՝ Ժան-Մարի Մեսիէի կողմէ : Անմիջականօրէն եւ ուղղակի պարզուեցաւ մեծ իրարանցում մը, աչխատաւոր թէ յայտագրերու մասնակցողներ չծածկեցին իրենց վրդովումը, մինչ Լէսքիւռ կ'արտայայտէր իր ցաւը, չեչտելով այն արհամարհանքը զոր Մե-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄԵՂԱՅԱԿԱՆԸ

Թուրքիոյ վարչապետը Պ· Եճեվիթ Իսթայէլը Պաղեստինցիներու ցեղասպանութեամբ ամբաստանող Ապրիլ 4–ի իր արտայայտութեան հրէական շրջանակներէ տրուած հակազդեցութեան դէմ յետքայլի յայտարարութիւն մը ղրկած է Ուաշինկթըն : Հրահանգուած է որ Թուրքիոյ Ուաշինկթընի դեսպանատունը վարչապետին յայտարարութիւնը ցրուէ Գոնկրէսին, իշխանութեան շրջանակներուն եւ հրէական լոպիին մէջ :

«Հիւրրիյէթ» օրաթերթը (Ապրիլ 17) այս մասին լուրին ընկերացուցած է նոյն յայտարարութենէն ամէնէն կարեւոր նկատած պարբերութիւնը : Թուրք վարչապետը կ'ըսէ թէ չատ լաւ կը հասկնայ իրենց հրեայ բարեկամներուն հակազդեցութիւնները ու զղացումները· անոնց, որոնց Բ· աշխարհամարտին բաժին ընկած մեծ տառապանքն ու աներեւակայելի ցաւերը մարդկութեան խիղճը զրաչման են անջնջելի հետքերով : Ինք, վճռապէս, հրեայ ժողովուրդը վրդովելու, յուզելու նպատակը չէ ունեցած : Երկու կողմէն ալ անմեղներու ենթարկուած բռնութեան վրդովեցնող վերջին տեսարանները զինքը մղած են այդ բառին գործածութեան, կացութեան լման ծանրութիւնը չեչտելու համար :

Այս բացատրութենէն ետք Պ· Եճեվիթ կ'աւելցնէ թէ կը ցաւի այդ խօքին ստեղծած սխալ հասկացողութեան համար : Ան Ապրիլ 16–ին յատուկ յայտարարութեամբ մըն ալ ճղած է կարգ մը թերթերու մեկնաբանութիւնը, չեչտելով որ «պղպումի ոչ մէկ արտայայտութիւն տեղ գտած է Ուաշինկթընի ղրկուած իր յայտարարութեան մէջ» :

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԴԻՄՈՒԱՐԻՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ

Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբին անդամ Անդրանիկ Միհրանեան որ Մոսկուա ապրող քաղաքական մեկնաբան է, հարցազրոյց մը տուած է ճախողած այդ ձեռնարկը չարունակելու տրամադրութիւն յայտնելով եւ պայմաններ առաջադրելով : Ինք կը չարունակէ պահանջել որ միջազգային ուսումնասիրութեամբ մը ճշդուի թէ ՄԱԿ-ի ցեղասպանութեան պայմանագրին (1948) մէջ ընդգրկելի՞ է Օսմանեան կայսրութեան կողմէ 1,5 միլիոն Հայերու կիրարկուածը :

Կ'ուզէ նաեւ որ յանձնախումբին թըրքական կազմը դուրս ձգէ որոշ անդամներ ու զանոնք նորերով փոխարինէ : Սկսած է մտածել (վերջապէ՛ս) թէ թուրք անդամները յանձնախումբին հանդիպումները կ'օգտագործեն, իրենց չահերը առաջ քչելով, հակադրուելով նախնական համաձայնութեան : Արդէն չէ յարդուած այն նախապայմանն ալ որով որոշուած էր թրքական կազմին մէջ չներգրաւել դէմքեր որոնք ցեղասպանութեան նկատմամբ «բացարձակ ժխտողական կեցուածք»ի տէր են : Այս ակնարկութիւնը կը վերաբերի Էօ· Սանպէրքի եւ Կ· Աքթանի, հակառակ որ Միհրանեան խուսափած է անուն տալէ· անոնց առաջինը անցեալ տարի յայտարարած էր թէ Անգարա երբեք պիտի չընդունի թէ զանգուածային կոտորածները «ցեղասպանութիւն» էին :

Ակնարկութիւնը աւելի քան յստակ է, երբ Միհրանեան կ'ըսէ թէ «հաշտութիւնը անկարելի է առանց ճանաչումին» : Ան անդրադարձած է նաեւ թէ ակնարկուած թուրք մասնակիցները Հաշտութեան յանձնախումբը նկատած են ԱՄՆ–ու Գոնկրէսին կողմէ, 1915–ը դատապարտող բանաձեւ մը քուէարկելու հայկական ջանքերը խոչընդոտելու միջոց :

Հակառակ ԱՄՆ–ու մղումով այս նախաձեռնութեան մասին Հայաստանի եւ Սփիւռքի համազումին թէ ան ցեղասպանութեան ճանաչումը խոչընդոտելու նպատակով թրքական խաղ մըն էր եւ թէ հայ անդամները Անգարայի այդ խաղը կը խաղային, Ա· Միհրանեան կը հաւատայ թէ անհրաժեշտ է Թուրքերուն հետ երկխօսութիւնը· պատճառն ալ այն է որ անոնք երբեք պիտի չդատուին իրենց օսմանեան անցեալին, առանց դիտնալու թէ ատիկա ի՛նչ հետեւանքներ կրնայ ունենալ : Կ'ըսէ թէ թուրք քաղաքական ընտրանիէն չատեր մտահոգ են որ ցեղասպանութեան ճանաչումը կը յանգի Հայերու հողային ու նիւթական պահանջներուն : Այդ ուղղութեամբ չեն հաւատար Երեւանի հաւաստումներուն թէ Հայաստան կը յարդէ Թուրքիոյ հետ ներկայի սահմանը :

Հաշտութեան յանձնախումբին հայ անդամները կ'ուզեն որ վիճելի պարագաները մխանաթար սեղան բերուին : Կը հաւատան վստահութիւն ներշնչելու դրծօնին եւ առ այդ կ'ուզեն որ Թուրքիա վերջ տայ չրջափակումին ու դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատէ Հայաստանի հետ : Այս երկուքը աւելի նախամեծար կը նկատեն, քան ցեղասպանութեան անմիջական ճանաչումը :

«Թուրք անհատը անտեղեակ է Հայերու պատահածին· պետութիւնը չի կրնար յանկարծակի կերպով յայտարարել թէ պատահարներ տեղի ունեցած են, առանց հանրային կարծիքը պատրաստելու» կ'ըսէ Ա· Միհրանեան : Կ'աւելցնէ թէ միայն ԱՄՆ–ը կրնան Թուրքիոյ ապրեցնամէտ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՃԱՐՄԱԷՆԿՐԷՍ,

(Ապրիլ 16/17)

ՀԱՅԵՐԸ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ ՄԻԵՏ ԱՆԲԱՂՁԱԼԻ

Օ· ԽՍ· Սէ· Ը·–ի տնտեսական 10–րդ համաժողովին նախապատրաստութեան մասնակցելու համար Բաքու գտնուող հայկական պատուիրակութիւնը «Ղարաբաղի ազատագրումի կազմակերպութեան» բողոքի ցոյցին թիրախ եղած է : Ցուցարարները պահանջած են որ հայկական պատուիրակութիւնը մեկնի Ազրբեջանէն : Անոնք թշնամական լոզունգներ արտասանած են Հայերուն և նախապատրաստող կազմին հասցէին : Ցոյցը ղրկուած է ոստիկանական միջամտութեամբ :

*
**

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ· ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ապրիլ 16–ին, Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ· Կաթողիկոսը ընդունած է «Ֆրանսա – Հայաստան զօրակցութիւն» կազմակերպութեան պատուիրակութիւնը Հայց· առաքելական եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Զաւիկ Վրդ· Աւետիքեանի առաջնորդութեամբ : Հանդիպումին ատրաթին կազմակերպութեան նախագահ վեր· Սամուէլ Սահակեան չնորհակալութիւն յայտնած է Գարեգին Բ·ի որ պատասխանած է խումբին հարցումներուն :

*
**

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՄՏԱԴԻՐ ԶԻ ԳՈՐԾԱԿՑԵԼՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ

Ազրբեջանի Ազգ· Ժողովի Ապրիլ 16–ի նիստին երեսփոխան Ս· Սէյիդով յայտնած է թէ չաբաթավերջին իրենց պատուիրակութիւնը կը մասնակցի Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարանական ժողովին : Ըսած է թէ պատուիրակութիւնը մրտադիր է հոն հարց բարձրացնելու Ազրբեջանի վրայ տարբեր կազմակերպութիւններու եւ քաղաքական գործիչներու ճնշումին մասին որոնք կը դրդեն Հայաստանի հետ գործակցութեան սկսելու : Ան յայտարարած է թէ Ազրբեջան ոչ մէկ կապ կրնայ ունենալ չարձակող երկրին հետ, այնքան աւեն որ Ղարաբաղի հակամարտութիւնը կարգաւորուած չէ : Տնտեսական եւ այլ տեսակի գործակցութիւնը կարելի կ'ըլլայ միայն, երբ Ազրբեջանի գրաւուած բոլոր հողերը ազատ ձգուին :

(Շար·ը Դ· էջ)

ՍՓԻՒՌՔ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԱՊԸ ՕՏԱՐԱԿԱՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

Համահայկական Բ. համագումարը կը մօտենար. նախապատրաստական հանդիպումներ կ'ըլլան, կազմեր, ծրագիրներ պիտ'որոշուին: Ոչ ոքի համար գաղտնիք է որ երկու գլխաւոր նպատակ կը հետապնդէ այդ ձեռնարկը որուն համար կազմակերպչական ծաւալուն աշխատանք կը տարուի յատկապէս Երեւանի մէջ, ապա կը դոյանայ կարեւոր պիւտճէ մը, Երեւանի ու ամէն մէկ գաղութի մասնակցութեամբ: Նպատակներէն մէկը Հայաստանի եօթը տասնամեակի փակ վարչաձեւին հետեւանքով բաւական չեզոք դիծով մը իրարմէ բաժնուած ներդրութիւն ապահովելն է. այլ խօսքով՝ ամէն առիթով մէկուքէեան լոզունգներով յայտնուող երկու հատուածներուն մէկ, իսկական ամբողջութեան մը վերածումը: Նոյնքան յարդելի նպատակ է երկրորդը որ կ'ուզէ Սփիւռքի կարողականութիւնը Հայաստանի յապաղումները դարմանելու ծառայեցնել: Այս ընդհանուր արտայայտութեան մէջ, ամէն մարդ, այլեւս փորձառութեամբ ալ, դիտէ թէ նախընտրելին նիւթականն է. մշակութայինէն, նոյնիսկ քաղաքականէն ալ առաջ: Նախընտրութեան ապացոյցներէն գլխաւորը այն է որ Հայաստանի մէջ իսկ սփիւռքցիներու ձայնակցողներ կան, որ սեւու համար թէ «Սփիւռքը կթան կով չէ»...: Այս երեւոյթին քով զարմանալի հակասութիւն կը կազմէ Հայաստանի քաղաքական շրջանակներու, դէմքերու մօտ տարածուն այն պնդումը, դժգոհութիւնը թէ Սփիւռքի Հայը իր կարելիին փոքր տոկոսը (միշտ նիւթական դեռնի վրայ) տրամադրած է եւ տրամադրութեան թափն ալ տարուէ տար կը նուազի: Այս իմաստով արտայայտութիւնները, երբեմն լրջախոհ չեզոտի, երբեմն կշտամբանքի հառնող ոճով, երբեմն ալ երգիծական երանգով մը հնչած են ու կը հնչեն հայաստանեան, կամ սփիւռքեան ամպիոններէ:

Բուն հարցը հոն է որ հայաստանեան դժգոհութեան, կշտամբանքի չի հետեւիր, կամ աւելի ճիշդը՝ չի նախորդեր պատճառի փնտռտուքը: Թէեւ, այդ պատճառները այնքան յաճախ արտայայտուած, գրուած են որ փնտռտուքի պէտք ալ չկայ: Պարզապէս, մեր իրականութեան ամէնէն կոպիտ ու ամէնէն տխուր տուեալին նկատմամբ Երեւանի արհամարհանքն է որ ստեղծած է ներկայի կացութիւնը ու ամէն օր կ'արմատացնէ զայն: Ցաւոնապէս, տակաւին կը տիրապետէ այն մտայնութիւնը որ «հայրենիքի» պիտակին դէմ բոլոր ջուրերը պէտք է կանգ առնեն, բոլոր դժգոհութիւնները, վիրաւորանքները լռեն, հոգ չէ թէ տակէ տուժողն ալ նորէն նոյն հայրենիքը ըլլայ: Վկայ՝ արտագաղթողներու միլիոնոց զանգուածը:

Այս երեւոյթին մասին ներհայկական քննադատութիւններու, արտունչներու տասը տարիէ ի վեր բաժին հանուած անտարբերութենէն տարբեր ճակատագիր կ'ունենա՞ն օտար աղբիւրներու նոյն, կամ նման արժեւորումները, ինչպէս՝ օրինակ՝ իտալացի այն ներկայացուցիչին ունեցածը որուն «Կը զարմանա՛մ...» խորագիրով թղթակցութեամբ մը արձագանգուած էր («Ցառաջ» Մարտ 30 - 31), Ցիպի ստորագրութեամբ: Այդ ներկայացուցիչը կը կոչուէր Ճան Ճաքոմօ եւ զարմանքը պոռթկացած էր երեկոյթի մը, ըսելու համար թէ չի հասկնար թէ "ինչպէ՞ս այսքան հարուստ եւ մշակութային բարձր մակարդակի տէր ազգ մը, ինչ ատենուան մէջ այսքա՞ն խոր անկում ունեցած է". ապա թուած էր "չհասկըցած"ները:

Իտալացի Ճան Ճաքոմոյի տպաւորութիւններն ու մտահոգութիւնները բաժնող մէն է Լեւ Ցրէնքման: Ան Համաշխարհային դրամատան Հայաստանի բաժնին գլխաւոր տնտեսագէտն է: Հարցազրոյց մը տուած է «Երկիր» շաբաթաթերթին (Ապրիլ 5-11). հոն, նախապատմի տողերով կ'ըսուի թէ Հայաստան - Սփիւռք Բ. համաժողովը մօտ է. նախորդին, հակառակ Սփիւռքէն գործի շրջանակներու լայն մասնակցութիւն չեն եղած «մեծածաւալ ներդրումների ներգրաւման առումով շոշափելի արդիւնքներ: Սփիւռքը առ այժմ ձեռնպահ է հայրենիքում ներդրումներ անելու հարցում»: Զրոյցին մայր թեման ալ Հայաստանի տնտեսական զարգացման մէջ Սփիւռքի դերին աշխուժացումն է:

Զրուցավարը Շ. Մինասեան նախ կ'ուզէ դիտնալ թէ այդ ուղղութեամբ միջազգային փորձառութիւնը ինչ նպաստ կրնայ բերել: Լ. Ցրէնքման որպէս այդ փորձառութեան տէր յատկանշական երկիրներ կը յիշէ Զինաստանն ու Իսրայէլը: Երկուքն ալ փաստը տուած են թէ իրենց Սփիւռքցիներուն չնորհիւ, հայրենակից ներու ղրամական փոխանցումներէն զատ, ապահովուած են կարեւոր ուղղակի ներդրումներ. նաեւ Սփիւռքին հետ կապերը որոշակի դեր կատարած են այդ երկիրներուն տնտեսութիւնները համաշխարհային շրջանակին մէջ ընդգրկելու առումով: Տնտեսագէտը կ'ըսէ թէ Հայաստան ալ մեծ կարելիութիւն ունի նշուած երկիրներուն չարքին դասուելու, «շնորհիւ լաւ կազմակերպուած, զարգացած ու գործի մարգին մէջ յաջող իր Սփիւռքին ներուժին»:

Ան հայկական Սփիւռքը իր կարելիութիւններէն նշուած երկիրներու Սփիւռքցիները ոչինչով ետորադաս կը նկատէ: Երկիրն ալ դիւրութեամբ համեմատելի կը դտնէ 1950-ական թուականներու Իսրայէլին: Շուկայի տնտեսութեան անցքին համար որպէս Հայաստանի առաւելութիւնները, կը թուէ խորհրդային շրջանէն ունեցած թէքնոլոժիի բարձր մակարդակ արտադրութիւնը, համեմատաբար զարգացած ենթակառոյցները, նաեւ Հայերուն քնորոշ աշխատասիրութիւնը: Ու այս բոլորին հետ, բարգաւաճ Սփիւռքը:

Հակառակ այս ոչ արհամարհելի ազդակներուն, չուկայի տնտեսութեան անցքի տասնամեայ փորձառութիւնը գոհացուցիչ չի դտներ Լ. Ցրէնքման: Աւելի կը բացատրէ տնտեսական «բաւական յեղյեղուկ» ոճով, ներդրումներու եւ արտածումներու ցած մակարդակով, քնակչութեան 55%-ին աղքատութեամբ, աշխատունակ ուժին 30%-ին գործազրկութեամբ: Չի մոռնար նաեւ որ «քնակչութեան առնուազն 20%-ը արտագաղթած է» եւ մեկնողներուն 30 տոկոսը հեռը տարած է բարձրագոյն կամ մասնագիտական ուսումի իր ուժականութիւնը:

Արտաքին ներդրումներու առումով ալ կացութիւնը փայլուն չէ: 1995-1999 տարիներուն ամէն մէկ քնակիչի հաշուով Հայաստան ստացած է 30 տոլարի ներդրում, մինչ այդ համեմատութիւնը Սլովենիոյ մէջ 100 տոլար է, Հունգարիոյ, Չեխիոյ մէջ՝ 200 տոլար:

Լ. Ցրէնքման Սփիւռքին օժանդակութիւնը կ'ամփոփէ հետեւեալ կէտերով. մարդասիրական չօչափելի քանակով օգնութեան առաքում, լոպիական գործօն աշխատանք, քաղաքական լուրջ աջակցութիւն: Մարզեր որոնց մէջ Սփիւռքը յաջողած կը նկատուի:

Ան դիտած է որ այդ նոյն ընթացքին Սփիւռքին ներկայացուցիչները չեն մշակած Հայաստանի ամէնօրեայ տնտեսական եւ քաղաքական կեանքին: Իսկ «Սփիւռքի գործարարներուն կողմէ հայրենիքի մէջ ներդրումի փորձերուն զգալի մասը ձախողած է պաշտօնատարներու, մեղմ խօսքով՝ ոչ բարեացակամ վերաբերումին պատճառով»: Այսուհանդերձ Սփիւռքի կառոյցները մտածելով արտաքին աշխարհի մէջ Հայաստանի կառավարութիւններուն հեղինակութեան մասին, եւս կեցած են զանոնք քննադատելէ:

Լ. Ցրէնքման ստեղծուած պատկերը կը մեկնաբանէ սապէս. մարդասիրական օժանդակութիւնը եթէ միացած չէ ներդրումի գործօն ծրագիրներու եւ գործի մարդի օդնութեան, մեծ օգուտ չի կրնար ունենալ: «Անպատասխանատու եւ անիեռանկար ռազմավարութիւն է» ան:

Տնտեսագէտը ապա կը խօսի Հայաստանի տնտեսութեան Սփիւռքի օժանդակութեան նոր մօտեցումներու մասին, «փոխադարձ չահ»ու մեկնակէտով: Եթէ ստեղծուին ներդրումներու լընդհանուր վտանգը իրարու միջեւ բաժնող դրամական կառոյցներ, - զարգացման դրամատուներ եւ ներդրումի հիմնադրամներ -, Սփիւռքի ներդրումները կրնան աչխուժանալ: Նման հաստատութիւններ նոր ընկերութիւններու ստեղծումին ալ կ'օգնեն, չուկայ մուտքը կը դիւրացնեն, եւայլն: Հայաստանի տնտեսութեան զարգացման չատ օգտակար կ'ըլլայ Սփիւռքին գործի չրջանակէն ձեռք ձգուած հարուստ փորձառութիւնը եւ անոր չուկայավարման համութեան փոխանցումը:

Լ. Ցրէնքմանի ըսածը կրկնութիւնն է հայկական չրջանակներու մէջ առնուազն վերջին չորս - հինգ տարուան ընթացքին մատնանչուածին. թէ պէտք է վերջ տալ պաչտօնատարներու անբարեացակամ, կամայական վերաբերումին, մտածել օդնութենէն աւելի իրապաշտ ու մնայուն բնոյթի յարաբերութիւններու մասին եւ մանաւանդ խմաստութիւնը ունենալ օգտուելու Սփիւռքի հայութեան գործի աչխարհին մէջ ձեռք ձգած փորձառութենէն:

Այս անգամ ըսողը Սփիւռքի սրտցաւ Հայը չէ, այլ օտար տնտեսագէտը: Գոնէ տարբերութիւնը լաւի ըլլար հոն ուր հարկաւոր է:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ-ԱՅԺՄԷԱԿԱՆ

ԱՐԵԻԸ ԺԱՆՏԱԽՏԻ ԴԷՄ ԻՒՐ ՀԱԿԱՆԵԽԻՉ

Քէնիայի մէջ, 6 տարեկանէն փոքր 300 երախայի մէջեւ կիրարկուած հարցախոյզ մը երեան հանած է արեւու ճառագայթներուն մեծ նպաստը ըմպելի ջուրին հանելխումէն: Շնորհիւ այս չատ դիւրութեամբ կիրարկելի մէջոցին, ժանտախտը, պիւղական շրջանակներու մէջ զգալի կերպով նահանջած է:

ՍԽՏՈՐԸ ՃԱՀՃԱՏԵՆԻ (PALUDISME) ԴԷՄ

Գանատայի համալսարանէն տոքթոր Քրանտալի համաճայն, սխտորին ծանօթ հոտը ապահովող տիւսիւլֆիտները ճահճատենդի պատճառ դարձող մակաբոյծները կը փճացնեն: Այս նոյն բաղադրութիւնները, նոյն աղբիւրին համաձայն, քացկկեղ վարակուած բջիջները տարածուելուն ալ արգելք կը հանդիսանան:

ՏԷ ԿԵՆՍԱՆԻԻԹԸ ՇԱՔԱՐԱԽՏԻ ԴԷՄ

Ֆինլանտիա կատարուած ուսումնասիրութեան մը համաձայն, օրական 2000 մխուր Տէ կենսանիւթ ստացող ծծկերները, մանկանց չաքարախտի վտանգը 80 տոկոսով կը հեռացնեն, 400 մխուր ստացողը իրենց տարեկիցներուն բաղդատմամբ: Բայց, ըստ Ֆրանսական հեղինակութիւններու կարծիքին, երախայ մը իր առօրեայ անհրաժեշտութենէն զատ օրական 1000 մխուրէն աւելի կենսանիւթ Տէ պէտք չէ ստանայ, որովհետեւ յաւելեալ քանակութիւնները վտանգաւոր կրնան դառնալ: Իրականութեան մէջ, ձշդրիտ կարիքը օրական 1000-էն 4000 մխուրի միջեւ կը գտնուի: Գիտական զեկոյցին համաձայն, օրական մինչեւ 10·000 մխուր կենսանիւթը թունաւորող ոեւէ ազդեցութիւն չէ մատնած:

ԾՈՎԱՅԻՆ ԿՐԵԱՆԵՐՈՒ ԱՌՕՐԵԱՅԻՆ ՀԵՏԵԻԼ ԱՐԲԱՆԵԱԿԻ ՄԻՋՈՑԱՌ

Գիտնականները հետեւած են ծովային կրեաներու տեղափոխութեան մանրամասնութիւններուն, Միջերկրականին մէջ զանոնք օժտելով արբանեակային չօչափուկներով: Թունուզի մօտերը Մօնաստիրի ափերէն մեկնելէ յետոյ, կրեան մինչեւ Կապէսի ծոցը իջած է որ կը գտնուի 300 քիլոմեթր հարաւը, ուր ան անցուցած է ձմեռը: Աւելի յետոյ, մեկնած է դէպի արեւելք, ամառը անցընելու համար յունական ու կիպրական ջուրերուն մէջ: Ցաջորդող ձմրան սկիզբները կրկին վերադարձած է Կապէսի ծոցը որ կը թուի ըլլալ իր ձմեռնային պատսպարանը:

Ծովային կրեաներու զաղթի ճամբորդութեան լաւագոյն ուսումնասիրութիւնը այս ցեղին պահպանման գրաւականը կը նկատուի: Ստուգուած է որ վերջերս իրենց թիւը պակսած է քանի որ իրենց դլխաւոր զոհերուն ծովամայրերուն թիւը անբնականօրէն աւելցած է:

ՋՂԱԿԵՆՍԱԲԱՆՈՒԹԻԻՆ - ՓՐՕԶԱՔ-Ը ՈՒՂԵՂԱՑԻՆ ԱՐԻՒՆԱՒՈՒՆՈՒՄԻ ԴԷՄ

Ուղեղային երակներու խցումին պատճառած խանգարումները, Ֆրանսայի մէջ, տարեկան 130·000 անձերու կեանքին կը սպառնան: Արճանագրուած 50·000 մահերու պատճառաւ այս ախտը մահացու հիւանդութիւններու դասակարգումին մէջ երրորդ տեղը կը գրաւէ: Իսկ վերապրողներէն 90 տոկոսը Ֆիզիքական եւ հոգեբանական ծանր հետքեր կը կրեն, ինչպէս անդամալուծութիւն, զգայնական խանգարումներ եւ այլն, ինչ որ այս ախտը կը վերածէ անկարութեան առաջին պատճառին: Այս ուղղութեամբ հակաճնշիչ դեղերը ներկայիս կարեւոր յոյս կը նկատուին: Թուլուզի Ինսէրմ գիտահետազօտական հիմնարկին մէջ մարդոց վրայ կատարուած փորձերը խիստ խոստմնալից արդիւնքներ տուած են: Այսպէսով, Փրոզաք դեղը, իր մէջի այլոց, մեծ նպաստ բերած է, ուղեղային ծագում ունեցող անդամալոյծներու ճնշական գործունէութեան: Միակ չափ մը բաւարար եղած է սէրօթօնինի արտադրութիւնը աւելցնելու, չարժիչ ֆոքեէսին մէջ: Փրոֆ. Շօլէ կ'ըսէ թէ փրոզաքը, կը դարմանէ ուղեղին վնասուած չրջանը եւ նոր մղում կուտայ ուղեղին չարժիչ պաչտօնին: Այս առաջին հաստատումները նոր դաշտ մը կը բանան այս ախտին դէմ պայքարի ուղղութեամբ կը չրունակէ պիտնականը: Նոյն ընտանիքի մաս կազմող ուրիչ մօլէքիւլներ եւս ուսումնասիրութեան տակ են:

ՄՆԱՑ ԲԱՐՈՒ, ՊԱՑՔՕՆՈՒՐ...

Ռուսաստանի աճապետային պատմութեան ամենայիչատակելի վայրը, մօտ օրէն դուռները պիտի գոցէ՞:

Ղազախստանի անջրպետային կեդրոնը թիւրատամ որ աւելի ծանօթ է իր հին ռուսական անունով, Պայքօնուր, անջրպետայի այն խարխափներէն մին է որ ահաւոր պատմութիւն մը կը կրէ իր ետին. մօտ ապագային չատ հաւանաբար դոները վերջնականօրէն փակէ: Արդի ծովէն ոչ չատ հեռու, այս պատմական խարխափը 1955-էն ի վեր գործունէութեան մէջ է Ղազախստանի սահմաններուն մէն, որ այդ օրերուն դեռ սովետական հանրապետութիւն մըն էր: Պայքօնուրէն է որ արճակուեցան բոլոր մարդարնակ թռիչքները, ի մասնաւորի 1961-ին կակարինի առաջին թռիչքը, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ մոլորակային արճանագրիչներ, ծիրային կայանները կամ հրթիռներ, ընդամէնը հազարէ աւելի արճակում: 1994-ին Ղազախստան եւ Ռուսաստան ստորագրեցին պայմանագրութիւն մը որ կ'արտօնէր այս վերջինին, 1600 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ հողամասի մը վրայ գործածութիւնը սոյն խարխափին նուազագոյն քան տարուան համար, տարեկան 132 միլիոն եւրոյի փոխարէն:

Բայց երկու դաշնակիցներուն միջեւ յարաբերութիւնները վատթարացան 1999-ի Յուլիս եւ Հոկտեմբեր ամիսներուն պատահած յաջորդական դոյդ արկածներու պատճառաւ, Փրոթոն հրթիռներու արձակման ժամանակ: Ղազախստանը այս առթիւ ամբաստանեց Ռուսաստանը, մատնանչուածին. թէ պէտք է վերջ տալ պաչտօնատարներու անբարեացակամ, կամայական վերաբերումին, մտածել օդնութենէն աւելի իրապաչտ ու մնայուն բնոյթի յարաբերութիւններու մասին եւ մանաւանդ խմաստութիւնը ունենալ օգտուելու Սփիւռքի հայութեան գործի աչխարհին մէջ ձեռք ձգած փորձառութենէն:

Այս անգամ ըսողը Սփիւռքի սրտցաւ Հայը չէ, այլ օտար տնտեսագէտը: Գոնէ տարբերութիւնը լաւի ըլլար հոն ուր հարկաւոր է:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

բնապահպանման օրէնքները խախտած ըլլալով իր հողամասին վրայ եւ պահանջելով իր բարեմիտ ամխնեը դադրեցնել Փըրոթան հրթիռներու արձակման գործողութիւնները: Այս հակազդեցութիւնը նկատուած իբրեւ անկախութեան նշան, տարափեցուց Մոսկուան մանաւանդ զինուրական արձակման գործողութիւններու առընչութեամբ: Հետեւաբար, Ռուսերը սկսած են պատրաստութիւններ տեսնել, իրենց բոլոր անջրպետային դործունէութիւնները համախմբել երկրին սահմաններուն ներքեւ եւ այս ուղղութեամբ ընտրած Բլեսեցքի անջրպետային կեդրոնը: Այս վերջինը կը գտնուի Թուաստանի ծայրագոյն հիւսիսին: Իսկ փոխադրութեան գործողութիւններուն վերջնական թուական որոշուած է 2005-ը:

ՅԱԿՆԴԵՂԷՆ ԿԵՐՊԸ ՆԿԱՒ ՆԻՒԹ

Մննդեղէնի ծրարները, հաստատուն կերպընկալէ առասանները, մեծածաւալ բայց թեթեւ տաշտերը ապագային կարելի պիտի ըլլայ արտադրել ճակնդեղէն: Մարսէյլի քիմիահետազօտական խումբը եւ Էրմթէյնի քիմիագէտները յաջողած են արդարեւ ձեռք ձգել կերպընկալ նիւթ մը, մեկնելով ճակնդեղի դաումէն ձեռք բերուած կաթնային թթուէն: Այս կերպընկալ նիւթը, ըստ երեւոյթի, նոյնքան հաստատուն եւ ճկուն է որքան դասական կերպընկալ նիւթ մը եւ յատկապէս ըլլալով բնաքայքայելի (biodégradable):

ՌՈՒՍԵՐԸ ՀԵՏԶՀԵՏԵ ԱԻԵԼԻՕ ՍԱԿԱԻԹԻ

Վերջին վիճակագրութիւններու համաձայն, Ռուսաստանի բնակչութեան թիւը տեւական անկումի կ'արձանագրէ, իսկ իրենց երկարակեցութիւնը չորս տարի նահանջած է: 1992-ին 148·2 միլիոն հաշուող բնակչութիւնը ներկայիս 144 միլիոնէն պակաս է: Մահերու թիւը որ կը գերազանցէ ծնունդներու թիւը, պատճառ դարձած է որ արդիւնքը ժխտական ըլլայ: Այս երեւոյթը 10 տարուան անցեալ մը ունի: Պատճառներէն գլխաւորը կը նկատուին պետական առողջութեան համակարգին թերութիւնները եւ ալքոլամոլութիւնը: 2015 թուականին համար կը նախատեսուի 11 միլիոն նուազ բնակչութիւն:

ՅՈՒԽԻՒՆ, ԱՄՍԱՆՇԱՆ, ՄԷՆՈՓՈԶ ԵՒ ԿՈՒՐԾԻՒ ՔԱՂՑԿԵՂ

«Բաժակէք կարելի չափով չատ եւ մանաւանդ 30 տարեկանէն առաջ»: Այս կոնակ ըլլալ բնաբանը եւ եզրակացութիւնը ուսումնասիրութեան մը որ 1990էն ի վեր 40-էն 65 տարիքներու միջեւ 91·000 ֆրանսացի կիներու մօտ կատարուած է: Ինչպէս պիտահետազօտութեան կեդրոնին տարած ուսումնասիրական եւ հարցախուզական աշխատանքները յայտնած են որ կուրծքի քաղցկեղի վտանգները կը բազմապատկուին, կա՛մ ուշ աշխարհ բերուած զաւակներու, կամ թէ անժամանակ կանուխ տեսնուած ամսականներու պատճառաւ: 30 տարեկանէն ուշ մայրացողներու մօտ այս վտանգը 63 տոկոսով կ'աւելնայ մէնոփոզէ առաջ, 35 տոկոսի յաւելում կը յայտնէ մէնոփոզէն վերջ, բաղդատած՝ 30-էն կանուխ զաւկի տէր դարձած մայրերու: Միւս կողմէն, կին մը որքան չատ թիւով զաւկի տէր ըլլայ, այնքան կը վանէ կուրծքի քաղցկեղի վտանգը:

Քաղեց՝ Ս. Շ.

ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

Մարդկային իրաւունքներու Հելսինքիի միջազգային կազմակերպութիւնը Հայաստանի նախագահ Ռ. Քոչարեանի ուղղուած բաց նամակով մը իր ձայնը միացուցած է հեռատեսիլի երկու կայաններու՝ «Ա1+»ի եւ «Նոյեան տապանի» փակումին դողդոջ յայտնողներու:

Առաջին մատնանշուածը այն է որ փակումի որոշումին հեղինակ յանձնախումբը անկախ չէ, քանի որ անոր 9 անդամները նշանակուած են նախագահին կողմէ: Երկրորդ կէտը կ'անդրադառնայ անոնց անկախ լրագրութեան որով կը քննադատուէին իշխանութիւնները: Կ'ըսուի թէ ազգային ու միջազգային տեսանկիւնէն անոնց վակումը կը նկատուի ազատ լրատուիւնները լռեցնելու արարք, յաջորդ տարուան նախագահական ընտրութեան նախօրեակին, երկիրը զրկելու համար արտայայտութեան անկախ միջոցներէ:

«Ա1+»ին պիտը տրուած է «Շարմ» կայանին որուն լրագրողական գործունէութիւնը ծանօթ չէ: «Նոյեան տապան»ինն ալ տրուած է «Շողակաթ»ին որ ֆիլմերու արտադրիչ ձեռնարկութիւն մըն է, Հայոց Եկեղեցիին յատկացումներով գործող: Մինչդեռ, Զարնասփիւռի եւ հեռատեսիլի օրէնքը կրօնական կազմակերպութիւններուն իրաւունք չի տար հեռատեսիլի կայանի մը պիւտճէ տրամադրելու:

Մարդկային իրաւունքներու կազմակերպութեան բաց նամակին վերջին պարբերութեամբ ուշադրութեան կը յանձնուի խօսքի ազատութեան երաշխիք անկախ լրատուիւններու ժողովրդավարութեան հիմնաքարի հանդամանքը. Հայաստան պէտք է յիշէ որ անդամակցելով Եւրոպայի Խորհուրդին, կարգ մը յանձնառութիւններ ստանձնած է: Իսկ մօտ ապագայի մը պիտի վաւերացնէ Մարդկային իրարունքներու եւրոպական պայմանագիրը: Այս յիշեցումները կ'ըլլան այն ակնկալութեամբ որ Հայաստանի կառավարութիւնը վերաքննէ վերոնշեալ որոշումները:

Նամակը ստորագրուած է գործադիր տնօրէն Ա. Հարոն Ռոսսի կողմէ:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

(Օգոստոս 2002)

ՄԱՄԼՈՒՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Թիւ 1

Վենետիկի Համալսարանի Հայ Լեզուի եւ Մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքը, գործակցութեամբ Պօ-Արաքս Ընկերակցութեան, տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 2-23: Քննութիւնները՝ Օգոստոս 24-ին: Ժամանում՝ Յուլիս 31 - Օգս. 1, մեկնում՝ Օգս. 25-26-ին: Դասընթացքը ունի 4 մակարդակ՝ բացարձակ սկսնակներէ մինչեւ յառաջադէմները: Դասերը տեղի կ'ունենան երկուշաբթիէն Ուրբաթ, օրը չորս պահ՝ առաւօտեան: Դասերու ներկայութիւնը ՊԱՐՏԱԴԻՐ է: Կ'ընծայուի հնարաւորութիւնը համառօտ դասաչրջանի մը՝ Յուլիս 31 - Օգոստոս 15 նետառեալ: Մասնակցութեան համար պահանջուած նուազագոյն տարիքն է 18: Դիմումները պէտք է կատարել ԱՆՁԱՄԲ եւ ԳՐԱԻՈՐ, նչելով միշտ ՀԵՌԱԽՕՍԻ, եթէ կայ՝ նաեւ ՀԵՌԱՊԱՏՃԷնի (ֆաքս) թիւ մը եւ ԵԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ՓՈՍՏի հասցէ մը: Դասընթացքին զուգահեռ տեղի պիտի ունենան մշակութային այլեւայլ ձեռնարկներ:

Արձանագրութեան սակն է՝ 600 Եւրօ լրիւ չրջանին համար (Յուլիս 31 - Օգոստոս 25) եւ 300 Եւրօ վարձ չրջանին համար (Յուլիս 31 - Օգոստոս 15) կամ համապատասխան տարադրամով՝ ըստ օրեան սակին: Այս գումարին 300 Եւրոյի բաժինը պէտք է վճարուի կանխաւ՝ լրիւ չրջանին համար, իսկ 200 Եւրօ կարճ չրջանին համար, յետ ընդունման դրաւոր հաստատումին՝ մինչեւ Մայիս 31: Այս թուականէն վերջ կանխավճարը կը բարձրանայ համեմատաբար 350 եւ 250 Եւրոյի: Արձանագրութեան մնացեալ մասը կը վճարուի ԱՆՊԱՅՄԱՆ ՄՈՒՏՔի ՕՐը: Առանց հաշիւի լրիւ վճարած չըլլալու ԿԱՐԵԼԻ ՉԻ ԲՆԱԿԱՎԱՅՐ ՄՏՆԵԼ: 10% զեղչ մը կը կատարուի անոնց՝ որոնք նախապէս լաւ արդիւնքով մասնակցած են դասընթացքին, գոնէ երկու անգամ: Նոյն զեղչը կը կատարուի նաեւ միասին եկող մօտիկ ազգականներէն մէկուն (ծնողք, քոյր, եղբայր, կողակից): ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԸ Ո՛Չ ՄԷԿ ՊԱՐԱԳԱՅԻ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻ եւ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՎՃԱՐՈՒՄԸ Ո՛ՐԵՒԷ ՊԱՏՃԱՌՈՎ ԵՏ ՉԻ ԴԱՐՁՈՒԻ:

Ամէն չէք, որ պէտք է անպայման ԴՐԱՄԱՏՆԱՑԻՆ եւ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ըլլայ (ընդունելի չեն փոստային չէքերը), պէտք է հասցէագրուի միայն՝

ASSOCIAZIONE PADUS-ARAXES

եւ ղրկուի՝

Assoc. Padus-Araxes —
c/o Dip. Studi Eurasiatici —
San Polo 2035 — 30125 Venezia (Italia)

Կը խնդրուի չդիմել դրամատնային փոխանցումի, միջնորդչէքի բարձր տոկերուն պատճառով: Ամէն պարագայի դրամատնային բոլոր ծախսերը դիմողին կը պատկանին:

Կ'ընձեռնուի բնակութեան հնարաւորութիւն համալսարանական ուսանողատուն մը պատմական Վենետիկի մէջ, օժտուած՝ խոհանոցային յարմարութիւններով: Յուլիս 31 - Օգոստոս 25 ներառեալ, ամբողջ չրջանին համար, բնակութեան սակն է՝ 803 Եւրօ առանձին սենեակի մէջ, 636 Եւրօ երկու - երեք հոգինոց սենեակի մէջ: Համառօտ դասաչրջանի (Յուլիս 31 - Օգոստոս 15) սենեկապիներն են համեմատաբար՝ 488 Եւրօ եւ 385 Եւրօ: Այս դասաչրջաններու ժամկէտներուն մէջ կարելի չէ օրական հաշիւ կիրարկել: Ձաշ մը կամ ընթրիք մը Համալսարանի սեղանատան մէջ պիտի արժէ 4,5 Եւրօ, վճարելի՝ տեղւոյն վրայ:

Յաւելեալ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐու համար հեռապատճենել՝ + 39·041-2414448 թիւին, կամ էլ-պիր մը ղրկել հետեւեալ հասցէին՝

daniela@padus-araxes.com

Ի հարկին հեռաձայնել + 39·041 - 2414448 թիւին, Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի առաւօտները ժամը 9·30 - 12·30 (ԻՏԱԼԻՈՑ ԺԱՄՈՎ): Լաւ ստուգել երկիրներու միջեւ ժամերու տարբերութիւնը: Բացակայութեան պարագային կրկին փորձել եւ յատակ ու հասկնալի լուր մը թողուլ ընկալուչին՝ նչելով անուն եւ հեռախօսի համար: ԵՐԲԵՔ չհեռաձայնել Վենետիկի Համալսարանը:

ԱԻԱՐՏԱՁԱՌԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ապրիլ 12-ին Էջմիածնի Գէորգեան հոգեւոր Ճեմարանին մէջ չրջանաւարտ չորս սարկաւագներ պաշտպանած են իրենց աւարտաճառերը: Այսպէս, Գէորգ Մակարեան ներկայացուցած է «Գրաբարի անցեալ դերբայի իմաստային առումները Ղեւոնդի "Պատմութեան" մէջ», Նելսոն Բաբայեան՝ «Էջմիածնի հոգեւոր միաբանութեան մտաւոր գործօնքն ըստ Առաքել Դաւրիժեցւոյ», Արմէն Պետրոսեան՝ «Հոգեւոր հովուի գործունէութեան հոգեբանական կողմերի քննութեան փորձ», Գէորգ Մխրզոյեան՝ «Հայոց հայրապետական աթոռի դեգերումները միջնադարում եւ վերադարձը 1441-ին»:

Սարկաւագները իրենց աւարտաճառին պաշտպանութենէն ետք այլեւս իրաւունք ունին ձեռնադրուելու որպէս հայ եկեղեցւոյ ամուսնացեալ կամ կուսակրօն քահանաներ:

Թիւ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԵԱ.
ՈՒՐ ՏՐԴԱՏ ՄԷՋՏԵՂ Կ'ԵԼԼԷ

Ի՞նչ եղած էր մեր երիտասարդ հերոսը, զոր վերջին անգամ տեսանք կեղծ դաւադրութեան խնդրոյն մէջ:

Աստիկի բանտարկութենէն ի վեր յուզմնալից օրեր կ'անցընէր:

Ամէն ժամ կը վախնար, թէ իր սիրուհին, վրէժխնդրական զգացումէ դրդըւած, վինքը պիտի մատնէ, թէեւ զեղանի մանկամարդուհին այդպիսի կասկած մը ներշնչելու պատճառ չէր տար: Ընդհակառակն, վարձեա աւելի բուռն սիրով մը կապուած էր երիտասարդին եւ Աստիկի բանտարկութենէն օգտուելով՝ նոյնիսկ չէր վարաներ գալ Տրդատը գըտնելու իր սենեակին մէջ:

– Հոս աւելի ապահով կրնանք ըլլալ, քան թէ իմ տունս, – յայտարարած էր:

Եւ իրաւունք ունէր, որովհետեւ Աստիկի տունը եկողները պակաս չէին օրն ի բուն:

Իր պարտապահանջները, որոնք լեզէոն կը կազմէին, յանկարծ հրապարակէն իր անհետացումը տեսնելով, հարցուցեր – փնտռեր էին եւ վերջապէս գտեր էին տան հասցէն: Ու հիմա կուզային իրենց առնելիքը պահանջելու:

Խեղճ կինը այդ հետապնդումներէն այնքա՛ն նեղուած էր, որ գրեթէ ամբողջ օրը դուրսը կ'անցընէր եւ փրիկունը, մութ կոխելէն ետքը, կուզար տուն:

Բոլորովին առանձին չմնալու համար տուն բերած էր նաեւ իր մայրը եւ ճիշդ այս պատճառաւ չէր ուզեր, որ Տրդատ իր տունը գայ՝ մօրը կասկածները չարթընցնելու համար:

Առտու մը Տրդատ իր սենեակը նստած գիրք կը կարդար, երբ դուռը զարկին:

– Մտէ՛ք, – ըսաւ երիտասարդը:

Դուռը բացուեցաւ, եւ իր սիրուհին ներս եկաւ սեմին վրայ:

– Աչքդ կր պաղէ՞ր կոր, – ըսաւ դեղուհին ժպտերես:

– Շիտակը՝ ո՛չ, – պատասխանեց երիտասարդը, – դուն սովորութիւն ունիս կէսօրէն ետքը գալու:

– Այսօր անակնկալ կերպով առտուն եկայ:

– Շատ աղէկ ըրիր:

– Որովհետեւ կարեւոր լուր մը ունիմ քեզի հաղորդելիք:

– Կը յուսամ, որ դէշ բան մը չէ, – ըսաւ երիտասարդը՝ քիչ մը մտատանջութեամբ:

– Լուր մըն է, որուն քիչ - չատ կրնաս էի:

– Ա՛ոաչ', տեսնենք:

– Երէկ առտու Աստիկը աքսորեր են:

– Իրա՞ւ կ'ըսես, – դոչեց երիտասարդը:

– Այո՛, դիտես, որ վերջերս Թոյլ կուտային կոր, որ երթամ չաբաթը երկու անգամ զինքը տեսնեմ:

– Գիտեմ, եւ կարծեմ երէկ այցելութեանդ օրն էր:

– Այո՛, իրիկուան դէմ զայն զինքը տեսնելու, կերակուր եւ սեկաուէթ տանելու:

– Ուրեմն միշտ կը սիրես զինքը:

– Կարելի՞ է երեսի վրայ Թողուլ մէկը, որուն՝ հետ տարիներով ապրած ես եւ որ քեզի համար այնքա՛ն զոհողութիւններ ըրած է:

– Իրաւունք ունիս, սիրելիս, դուն ո՛չ թէ միայն դեղեցիկ հրեշտակ մը, այլ նաեւ բարի հրեշտակ մըն ես:

– Երբ ուզեցի զինքը տեսնել, ըսին, թէ հոն չէր, թէ առտուն զինքը ղրկեր էին:

– Ո՞ւր, – հարցուց երիտասարդը:

– Էնկիւրի, – պատասխանեց դեղուհին:

– Եւ չատ ցաւեցար, բնականաբար:

– Այո՛, ինչո՞ւ չցաւիմ, երբ Աստիկի աքսորուիլը լսեցի, բանտապահներուն խօսքերով չգոհացայ... ուրիշ տեղեր դիմեցի:

– Այո՛, ինչո՞ւ չցաւիմ, երբ Աստիկի աքսորուիլը լսեցի, բանտապահներուն խօսքերով չգոհացայ... ուրիշ տեղեր դիմեցի:

– Այսինքն մեղքցայ խե՛ղճ մարդը, եւ երբ կը մտածեմ, որ պատճառը ես եղայ:

– Բայց ո՛չ, դուն չեղար պատճառը, այլ ես, – դոչեց Տրդատ, – այդ մասին բնաւ խղճահարութիւն մի՛ ունենար:

– Իրա՛ւ է, որ բուն պատճառը դուն ես:

– Եւ անկեղծօրէն քեզի կ'ըսեմ, որ երբեք չեմ ցաւիր ըրածիս, ու եթէ այսօր նոյն բանը ընել պէտք ըլլար՝ բնաւ պիտի չվարանէի, այդ մարդիկը, եթէ իրենց ծրագիրը կարենային գործադրել, դիտե՞ս, որչափ անմեղներ փորձանքի մէջ պիտի իյնային, քանիներ՛ը թերեւս կախաղան բարձրանային...

– Այդ մասին իրաւունք ունիս... բայց ինչ որ է, եղածը եղած է, հիմա մեր գործին նայինք:

– Ի՞նչ գործի կ'ակնարկես, – հարցուց երիտասարդը հետաքրքիր:

– Ի՞նչ պիտի ըլլայ իմ վիճակս, հիմա, որ ա՛լ բոլորովին յոյսս կտրելու եմ Աստիկէն:

– Ինչո՞ւ յոյսդ կտրես... էնկիւրիէն վերադառնալը չատ դժուար չէ:

– Ես լսածդ դիտեմ... երէկ, երբ Աստիկի աքսորուիլը լսեցի, բանտապահներուն խօսքերովը չգոհացայ... ուրիշ տեղեր դիմեցի:

(Շար. 208)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Կարապետ Գաբոյեանի *մահուան առթիւ Անահիտ Յակոբեան 25 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին :*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէդի Ակնունի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 100 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Օհաննէսեանէ ի նպաստ Հայաստան – Ղարաբաղի, Տիկին Հայկուհի Ղազերեանի (Վէնէէն) մահուան առթիւ :

(Շար· Ա· էջէն)

սիէ ցոյց տուած էր իրեն հանդէպ : Մեսիէի բացատրութիւնը կը վերաբերի նիւթականին, կայանը 374 միլիոն Եւրոյի բաց մը ունեցած է : Յաջորդ օրը, Ապրիլ 17–ին, աշխատաւորներու ընդհանուր ժողով մը, ապա բողոքի ցոյց մը նախատեսուած էին այդ պաշտօնազրկման դէմ : Մեսիէ նաեւ մեծ ընդվզում առեղծած էր քանի մը ամիս առաջ, երբ ԱՄՆ–ու մէջ յայտարարած էր թէ պէտք է վերջ տալ Ֆրանսայի մշակութային տարբերութեան մենաշնորհին : Դանալ Փլիւսի այս տագնապը բաւական ծանր հետեւանքներ ալ կրնայ ունենալ չարժանկարի եւ մարզական դետնի վրայ, քանի մեծ դեր ունի երկու մարզերուն մէջ : Լէսքիւռի տեղը նշանակուած է Կզաւիէ Գուէթիւռ, որ Թէլֆի 1–ի անթէնին անօրէնն է եւ աւելի ծանօթ է որպէս ամուսինը Գլէր Շատալի : Մեսիէի դիրքն ալ խախուտ է Վիվէնտիի դլուխը :

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, արտօնուեցաւ հարցախոյզերու հրապարակումը մինչեւ ընտրութեան նախօրեակը : Յարդ, հարցախոյզ չէր կատարուեր վերջին չաբաթը : Բայց, այս արտօնութիւնը այնքան ալ ուրախութիւն չէ պատճառած հարցախոյզերու հիմնարկներուն, որոնք բաւական չուարած են եւ իրենց ներկայացուցած արդիւնքներն ալ չատ փոփոխական են, նոյնիսկ նոյն հիմնարկին կողմէ : Ա· չրջանի այս վերջին օրերուն, բոլոր երկրորդական թեկնածուները կը ջանան համոզել ընտրող որ միայն իրենք կրնան փոփոխութիւն բերել : Գլխաւոր լոզունգն է «միայն ես . . .» :

ԻՏԱԼԻՈՑ Ապրիլ 16–ի ընդհանուր դործադուլը մեծ յաջողութիւն արձանագրեց : Ոչինչ կը բանէր երկրին մէջ, 13 միլիոն աշխատաւորներ հետեւած ըլլալով դործադուլի կոչին : Երկու միլիոն ցուցարարներ ալ փողոց իջած էին : Պէրլուսքոնի պատրաստ է խօսելու սենտիքաներուն հետ, բայց, միաք չունի հրաժարելու իր ծրագրէն, որու դէմ էր դործադուլի չարժումը :

ՓՔՔ–ի ութերորդ համագումարը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 16–ին, Պրիւսէլի մէջ և այս առթիւ ՓՔՔ–ն վերածուեցաւ Քիւրտիստանի Ազատութեան եւ Ժողովրդավարութեան Համագումարի (ՔԱՏԺՔ) : Այս ձեւով, քրտական աչխատաւորական կազմակերպութիւնը կ'ուզէ չեշտել իր վճռականութիւնը վերջ տալու դինեալ դործողութիւններու : Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը՝ Իսմայիլ Ճէմ յայտարարած է այս առթիւ՝ «Ձեմ խորհիր որ անունի փոփոխութիւնը բարեփոխէ ՓՔՔ–ի նկարագիրը» :

ՀՈԼԱՆՏԱՑԻ կառավարութիւնը իր հրաժարականը տուաւ Ապրիլ 16–ին, իբրեւ հետեւանք այն տեղեկագրին, որ Լա Հէի կը վերագրէ Սրեպրենիքայի մահմետական հոդաչէրտին 1995–ի չարդերը : Այդ չրջանին քաղաքը «ապահովութեան գօտի»ն էր (Պոսնիա) ՄԱԿ–ի, Հոլանտական կապոյտ սաղաւարտաւորներուն պաչտպանութեան տակ : Երբ սերպ ուժերը գրաւեցին քաղաքը 1995 Յուլիս 11–ին, աւելի քան 7500 մահմետականներ դնդակահարուեցան կամ անհետացան :

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի Դուման (Երեսփոխանական ժողով) օրակարգի նիւթ ըրաւ Ապրիլ 16–ին, օրինագիծ մը, ուր դիմում պիտի ըլլայ Պուտինի որպէսզի կաթոդիկէ Եկեղեցին արգիլուի Ռուսաստանի մէջ : Պատրաստուած բնագրին մէջ, Երեսփոխան Ալքսնիս կ'ամբաստանէ Վատիկանը որ Ռուսաստանը կը նկատէ «հոգեւոր անապատ մը» եւ կը ջանայ իր կամքը պարտադրել Ռուսերուն :

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24
ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՒ ԱՂՕԹՔԻ ՕՐ

Վասն երանեալ հոգւոցն

1915–Ի ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀ

ԲԻՒՐԱՒՈՐ ՄԵՐ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑՆ

«Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը՝ դպրոցական, աչակերտ, պաշտօնեայ, աչխատաւոր կամ ուրիչներ՝ այսօր կրնան բացակայիլ իրենց պրպտումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար» :

*
**

Առ այդ պարտինք անդայման մասնակցիլ Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 15–ին մատուցանելի Հոգեհանգստեան յատուկ պատարագին :

«Յաւիտենական Յիշատակն Արդարոց Օրհնութեամբ եղիցի»

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

BALLET
DON QUICHOTTE
à l'Opéra Bastille

LES 23 AVRIL ET 2 MAI

Réservations auprès d'Araxie :
01. 39. 83. 71. 19 (entre 19h30 et 21h)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

50ème Assemblée Générale de la Croix Bleue des Arméniens de France

LES 26, 27 et 28 AVRIL

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
17, rue Bleue
75009 PARIS

*
**

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՑԱՆԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ սապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը կը յայտարարէ, թէ 1988 Յուլիս 1–էն 1995 Յունիս 30–ի միջեւ ծնած մանուկներու ծնողները, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները ուղարկել Պէլֆոնթէնի կայանը, պարտին ներկայանալ Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը, Շաբաթ ԱՊՐԻԼ 20 կէսօրէ վերջ ժամը 15–էն 17–ի միջեւ, արձանագրութեան համար :

Այս նպատակով անհրաժեչտ է մխասին բերել ձեր livret de famille-*ը :*

Ամապարեցէ՛ք, տեղերը խիստ սահմանափակ են :

*
**

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été à Bellefontaine

JUILLET :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère

AOUT :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère
- Animateurs diplômés BAFA

Ecrire à :
C.B.A.F. · Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

COMMÉMORATION DU 87ème ANNIVERSAIRE DU GÉNOCIDE DES ARMÉNIENS

24 AVRIL 1915

PARIS

MARDI 23 AVRIL

Veillée organisée par l'ensemble des organisations de jeunesse, Place de la Bastille. Manifestation artistique et culturelle (entre 20h et minuit).

MERCREDI 24 AVRIL

11h45 : Réception à l'Hôtel de Ville de Paris. Le maire de la capitale, Bertrand Delanoë, reçoit la communauté arménienne. Entrée sur invitation.

15h : Messe de réquiem en la Cathédrale arménienne de Paris. **Eglise Apostolique arménienne : 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris.**

18h : Ravivage de la Flamme au souvenir du Soldat inconnu, à l'**Arc de Triomphe.**

18h30 : Manifestation vers l'ambassade de Turquie, pour la reconnaissance par la Turquie du génocide arménien de 1915. **Départ angle Place de l'Etoile et avenue Kléber.**

M -Ali Ertem, militant turc des droits de l'homme, sera à Paris, à l'invitation du Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France et prendra part à l'ensemble des cérémonies.

Notre-Dame de Paris

Mgr GREGOIRE GHABROYAN
Eparque des Arméniens catholiques de France

célébrera la Divine Liturgie en rite arménien
pour la commémoration du 87ème anniversaire du martyre d'un million et demi d'Arméniens tués en Turquie en 1915-1918,

le dimanche 21 avril à 15 heures

en la Cathédrale Notre-Dame de Paris.

L'homélie sera prononcée par Mgr PIERRE D'ORNELAS
Evêque Auxiliaire de Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CHENE

ՇԷՆ-Ի ԿՈՉԸ

Ֆրանսայի եւ Միացեալ-Նահանգներու «Շէն» կազմակերպութիւնները ծրագրած են Արցախի եւ Ջաւախքի բոլոր գիւղերու դպրոցները (մօտ 800 հատ) օժտել միկական համակարդիչներով (ordinateur):

Ներկայիս կոչ կ'ընենք բոլոր հայ կազմակերպութեանց եւ անհատներուն միասնաբար իրագործելու համար այս եկան ծրագիրը հայկական սոյն գոյգ նահանգներու զարգացման համար : Նախապատրաստական աչխատանքները արդէն իսկ կատարուած են Ստեփանակերտի մէջ :

Համակարդիչները կրնան ըլլալ նոր կամ դործածուած (սակայն առնուազն pentium *կարգի) :*

Դիմել՝
Association CHENE
51, rue Raymond Losserand
75014 Paris
☎ 01 43 20 52 20

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Colonie de Vacances

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans
(1988 à 1995)

du mercredi 3 au mercredi 24 juillet
à Ancelle (Hautes Alpes) dans un nouveau cadre

SEJOUR ADOS

séjour mixte pour les jeunes de 15 à 17 ans
(1985 à 1987)

du samedi 27 juillet au samedi 10 août

Activités : tennis — équitation — randonnées — rafting — vtt etc...
Animations arméniennes : chants — danses — histoire et traditions etc...

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

La Colonie de l'UGAB cherche des Animateurs pour juillet — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

Pour tous renseignements veuillez contacter
UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni, 75016 PARIS
☎ 01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 19
VENDREDI
19 AVRIL
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·410 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20·410

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Իշն ընտրութիւն

Ինքնաթիռ նորութիւն մը պիտի չըլլայ հաստատել թէ ե· Հանրապետութեան ամէնէն անհամ, չըսելու համար ողբալի նախագահական ընտրապայքարին հետ է որ, դէմ յանդիման կը գտնուինք: Ան կասկած, տը Կօլ չատ չէր խորհած յետագայ բարդութիւններու մասին, զորս կըրնար ստեղծել Սահմանադրութիւն մը, որ պիտի ուղղուրաբար իրեն համար եղած էր: Ժողովուրդին մեծամասնութիւնը ի՞նչ չափանիշի վրայ կուտայ իր քուէն: Կը բաւէ հետեւիլ տեսակ – տեսակ հարցաքննչական կամ ատեն ատեն ունկնդրել հեռատեսիլի խաղերուն մասնակցողներու պատասխանները, երբ հարցումը չի վերաբերիր Սելին Տիոնի զաւկին անունին կամ Լոֆթ Սթորիի հերոսներուն, այլ Ֆրանսայի պատմութեան կամ հանրապետական կառոյցներուն, դատելու համար գնդուածին զարդացման մակարդակը: Եւ այդ մեծամասնութիւնն է, որ պիտի ընտրէ երկրին գեկավարը յաջորդ հինգ տարիներուն համար: Ձիշդ է, այս է ժողովրդավարութեան սկզբունքը եւ Ձրվիլն ի վեր, ամէն մարդ գիտէ որ ժողովրդավարութիւնը այն վարչակարգն է որմէ լաւը չէ գտնուած:

Կիրակի, Ապրիլ 21–ին, Ֆրանսացի քաղաքացին 16 թեկնածուներով արդէն զարմանք պատճառած էր: Լայն հնարաւորութիւն կայ ընտրութեան, եթէ նոյնիսկ այդ ընտրութիւնը ոչ մէկ բանի կը ծառայէ, քանի վերջնական ընտրութիւնը որոշուած է չատոնց: Եօթը տարի ետք, Ֆրանսա փոփոխութեան կարօտն իսկ չունի, ինչպէս, իրաւացի կերպով, դիտել կուտար գերմանացի լրագրող մը, որ Ֆրանսա կը բնակի 1955էն ի վեր եւ որ Ֆրանս – ինթէրէն (Ապրիլ 13) չէր ծածկեր իր յուսախաբութիւնը: Ան կը խորհէր որ, Մայիս 5–ին, ինչ արդիւնք ալ ըլլայ, Ֆրանսա եւրոպայի ամէնէն զբաղխում երկիրը պիտի ըլլայ: Արդարեւ, երեւոյթը խակապէս ցաւալի է: Այսօր, Ֆրանսա եօթը տարի ետ կ'երթայ, պարտադիր ընտրութիւն մը թոյլով իր ժողովուրդին, երկկուան մարդոցմով վաղը կերտելու համար: Անցեա՞լն է երկրին ապագան:

Քաղաքական տարրական պարտականութիւնն է, անշուշտ, քուէարկել, եթէ նոյնիսկ մեծ յոյսեր չկան հիմնական փոփոխութիւններու:

Քուէարկողը նախ եւ առաջ պիտի խորհի երկրին ապագային մասին, որ պէտք է ըլլայ իր առաջնահերթ մտահոգութիւնը:

Անտեղի չէ, սակայն, այս գլխաւոր մտահոգութեան կցել նաեւ ուրիշներ եւ – մեր պարագային – նկատի առնել թեկնածուներուն եղած հարցումներուն պատասխանները («Ցառաջ», Ապրիլ 3, 4 եւ 5 եւ Ապրիլ 7–ի հանրաժողով): Պատրանք պէտք չէ ունենալ եւ խորհիլ թէ խոստումները կը յարգուին: Արդէն, այնքան առատութեամբ կը բաշխուին չարաթնէրէ ի վեր, որ հինգ տարիներն ալ չեն կրնար բաւել զանոնք մասամբ վսկ յարգելու համար: Բայց, ցաւալի է նաեւ այն երեւոյթը որ ոչ ոք նոր գաղափարներ, նոր ծրագիրներ կը ներկայացնէ եւ երկու գլխաւորները կը գոհանան իրարու բացասական կողմերու մասնակցումով:

Կը նախատեսուի ձեռնպահութեան մեծ համեմատութիւն մը, ինչ որ բնական հետեւանքն է ժողովրդային ընտրապայքարի մը, որ ոչինչ բերաւ եւ ոչ մէկ յոյս ներշնչեց Ֆրանսացիին, որ «վաղը լաւ կը լինի»:

«ՑԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ՓԱՈՒԼ ՋԱԽՈՂԵՑԱԻ

ԿՈՂՄԵՐԸ ԿԱՌՁԱԾ ԿԸ ՄՆԱՆ ԻՐԵՆՑ ԴԻՐՔԵՐՈՒՆ

Գոլին Փաուըլ, ԱՄՆ–ու Արտաքին Նախարարը ձեռնունայն վերադարձաւ Ուաշինկթըն, իր վերջին տեսակցութիւնները Արաֆաթի եւ Շարոնի հետ ոչ մէկ դրական արդիւնք տուած էին: Ապատակ մըն ալ կերաւ Գահիրէ, ուրկէ կ'անցնէր վերադարձի իր ճամբուն վրայ, երբ նախագահ Մուպարաք չընդունեցաւ զինքը, որպէս պատրուակ յայտնել տալով թէ դումէ (կոխի) կը տառապի: Այսուհանդերձ Պուշ լաւատես կը մնայ եւ յայտարարած է թէ Գ· Փաուըլ յառաջդիմութիւն արձանագրած է խաղաղութեան ճամբուն վրայ:

Վերջին հանդիպումներուն ուրեմն, Գ· Փաուըլ չկրցաւ համոզել Շարոնը, որ իր զօրքերը քաշէ պաղեստինեան հողամասերէն, ոչ ալ Արաֆաթ որ գործէ ահաբեկչութեան դէմ: Մեկնումի պահուն, ան յայտարարած է· – «Վերադառնալու պահուն, եթիս կը ձգեմ հիմնական հարցեր ժողովուրդներուն եւ շրջանին գեկավարներուն ու նաեւ միջազգային հանգանակութեան համար»: Արաֆաթի հետ, երկու ժամ տեւողութեամբ էր եւ տեղեկատուութեան պաղեստինցի նախարարը յայտարարած էր որ տեսակցութիւնը ազնուական եղած էր եւ վերջ գտած առանց չօշափելի արդիւնքի: Ամերիկացի նախարարին համար, հրաշագործ մը կարելի կ'ըլլայ միայն, իսրայէլեան ներխուժումներու վերջաւորութենէն եւք: Այդ պատճառաւ է, արդէն, որ արաբական երկիրները, սկսելով Եգիպտոսէն եւ Ցորդանէն մերժած են ընթացք տալ Պուշի կոչին, որ կը հրաւիրէր Մերճաւոր – Արեւելքի երկիրները ահաբեկչութեան դէմ գործելու: Անոնք կը գտնեն որ նախ Իսրայէլ պէտք է վերջ տայ իր յարձակումին պաղեստինցիներու դէմ: Եգիպտոսի Արտաքին նախարարը յայտարարած է մամուլին· – «Եգիպտոս կը մերժէ նախագահ Պուշի կոչը եւ կը պնդէ որ կոչ մը պէտք է ըլլայ նախ Իսրայէլի, որպէսզի վերջ դնէ իր գրաւումին եւ յարձակումին պաղեստինցի ժողովուրդին դէմ»: Նախագահ Մուպարաք մերժած է նաեւ միջազգային ժողովի մը առաջարկը, զայն «անտրամաբանական» կը գտնէ, ի տես շրջանի կացութեան վատթարացման:

***

Իսրայէլ 8000 պաղեստինցի ունի, որոնց աւելի քան 5000–ը ձերբակալած է Ս.յսրյորդանանի վրայ յարձակումէն ի վեր, ըստ մարդկային իրաւանց պաշտպանեան կեդրոնին: Իսրայէլ կ'ըսէ թէ չափազանցուած թիւ է եւ ներկայիս միայն 4258 պաղեստինցի կայ իր ձեռքը:

***

Առաջին անգամ ըլլալով սխտուած է տեսերիզ մը, որ արձանագրուած է անցեալ Դեկտեմբերին եւ ուր Ալ – Քաիտան տէր կ'ըլլայ Սեպ· 11–ի ոճրափորձերուն:

***

Իսրայէլ մեծ տխրութեամբ տօնած է իր անկախութեան (1948) տարեդարձը: Ոչ համարձակած է իրաւնանքներ կազմակերպել եւ զնդհանրապէս, ամէն մարդ տունը նստած է:

ԹԵԿՆԱԾՈՒ Լ. ԺՈՍՓԷՆԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՐՑԱՐԱՆԻՆ

Ինչպէս տեղեկացուցած էինք Ապրիլ 17–ի մեր թիւով, Ֆրանսայի Թրքական միութիւններու խմբաւորումներ ալ հարցարաններ տուած էին նախագահական ընտրութեան թեկնածուներուն: Հարցարանի նիւթերը մեծ մասով կը վերաբերէին հայերէնով հարցերու· ցեղասպանութիւն, չրջափակում, եւն·:

«Հիւրրիյէթ» օրաթերթը (Ապրիլ 18) կ'արձագանգէ Լ· Ժոսփէնի պատասխաններուն, «Ժոսփէնի կողմէ երկակի չափանիշով պատգամ» խորագրուած էջի մը մէջ: Լրագրողին առաջին նշումը այն է որ Լ· Ժոսփէն «քանի մը կլորիկ նախագասութեամբ պատասխանած է Թուրքերու հարցումներուն»:

Ցեղասպանութեան մասին հարցումին վարչապետ – թեկնածուն պատասխանած է· «1915–ի Հայերու ցեղասպանութիւնը որպէս պատմական դէպք մը, ոմանց կողմէ վիճարկելի ճիւթ է· սակայն ես այս մասին ոչ մէկ կասկած ունիմ: Պատկառած բաղաբական խումբս երկար ատենէ ի վեր ընդունած է այդ իրողութիւնը եւ իրաւացի գտած Հայերը: 1991 Ապրիլ 29–ին նախագահ Միթերան ըսած էր թէ ցեղասպանութեան մը հետքերը ջնջել անկարելի էր եւ ատիկա պէտք էր մարդոց յիշողութեան մէջ դրոշմուէր, որպէսզի ամէն մարդ գիտնար: Հակառակ Ծերակոյտին աջակողմեան թեւին առարկութեան, ընկերվարական երեսփոխանները ու ծերակուտականները միասնաբար ճանչցան ցեղասպանութիւնը ու օրէնքի բնոյթ տուին անոր»:

Լ· Ժոսփէն աւելցուցած է թէ ինք ընտրուելու պարագային 1915–ի ճանաչման հետեւող Ֆրանսայի նախաձեռնութիւնները պիտի օգնեն թէ՛ արդարութեան, թէ՛ հաշտութեան: «1915–ին օսմանեան շրջանին պատահած այս սարսափելի դէպքը որեւէ ձեւով ցեղասպանութեան նշումէն ու յիշատակումէն այլ նպատակով պիտի չգործածուի» ըսած է ան:

Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան համար ցեղասպանութեան ճանաչումի պայմանին, ան ըսած է թէ համայնքայնութիւնը հարց մըն է որուն մասին ինք քանիցս արտայայտուած է: Որեւէ ծագումի տէր Ֆրանսացի քաղաքացիները, այնքան ատեն որ Հանրապետութեան սկզբունքներուն առանց վնասելու իրենց ծագումն ու յիշատակները կը յարգեն, ատիկա ընդունելի է: Պարտաւոր ենք համակեցութիւն ունենալու եւ նոյն արժէքները բաժնելու:

Զարթարդի ու շրջափակումին մասին հարցումներուն Ժոսփէն գոհացած է պատասխանելով որ կովկասեան այդ հակամարտութեան մէջ որպէս կառավարութիւն, գործօն դեր կը կատարեն և ամբողջական մասնակցութիւն ունին խաղաղութեան նախաձեռնութիւններուն: Իսկ Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ գործակցութեան նիւթին մասին Լ· Ժոսփէն ըսած է թէ պոհ է այդ կալուածէն:

MAIRIE DE PARIS

Communiqué de Presse

Réception à l'Hôtel de Ville de la communauté arménienne à l'occasion de la commémoration du génocide de 1915

Bertrand Delanoë, maire de Paris, recevra

mercredi 24 avril à 12h, les membres de la communauté arménienne.

Cette cérémonie du souvenir, organisée désormais chaque année selon le souhait émis l'an dernier par le maire, réunira autour des élus parisiens l'ensemble d'une communauté particulièrement éprouvée au cours de son histoire et profondément attachée à la France, le pays d'accueil qu'elle s'est choisi.

Bertrand Delanoë exprimera à ses hôtes, dons Alexis Govciyan, Président du Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France, son intention de soutenir les actions menées par leurs représentants, de renforcer encore les liens qui unissent la Ville de Paris à la Ville d'Erevan, tout en favorisant le dialogue avec les démocrates turcs.

Lors de cette cérémonie, le maire remettra la médaille de Vermeil de la Ville de Paris à Antoine Bagdikian, Président de l'Association nationale des Anciens Combattants et Résistants arméniens, en rendant hommage à son engagement dans la communauté arménienne au service de la mémoire.

Paris, le 16 avril

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ապրիլ 17–ին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա· Կաթողիկոսը ընդունած է Լիբանանի իսլամական համայնքները ներկայացնող պատուիրակութիւն մը որ կ'ուզէր իր տեսակէտը լսել Պաղեստինի զօրակցութեան ու իսրայէլեան բռնարարքներուն դէմ հաւաքական կեցուածք ճշդելու համար:

Արամ Ա· զօրակցութիւն յայտնած է Պաղեստինցիներու արդար դատին լուծումին: Ապա ներկայացուցած է երեք առաջադրանք· ա) Համալիբանանեան կեցուածքի մը ճշդումը, բ) Պաղեստինցիներու զօրակցութեան հաւաքական արտայայտութեան մէջ ժողովուրդին ընդգրկումը, գ) նոյն կեցուածքով ամբողջումը լիբանանահայ ներքին կեանքին ու համայնքներու միջեւ եղբայրական սերտ գործակցութիւն:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴՈՒԻԺԸ ամբակոծութեան նոր սխալ մը գործած է Աֆղանիստան· Ապրիլ 18–ի առաւօտը, ամերիկեան պատերազմական օդանաւ մը 227 քիլօ կշռող ռումբ մը նետած է Քանտահարի հարաւը, ռազմափորձեր ընդող զանազան խումբ մը վրայ: Գանատացի չորս զինուորներ մեռած են, ութ ուրիշներ ալ վիրաւորուած, որոնց երկուքը շատ ծանր վիճակի մէջ են:

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԻ Ա· շրջանը վերջ կը գտնէ Ապրիլ 19–ին եւ գլխաւոր թեկնածուները մանաւանդ, բաւական յոգնած երեւոյթ մը ունին: Շիրաքի ձայնը գրեթէ մարած էր Ապրիլ 17–ին, մինչ Ժոսփէն, Ռէննի մէջ, առաջ էէչըփ կը ստանար քիթ ու բերնին երկու պատանիներու կողմէ, որոնք անմիջապէս կարգի կը հրաւիրուէին, բայց վարչապետ – թեկ–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՄԱՆԵԱՆԻ ԱՍՊԱՐԷԶԸ

ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

Մաղաքիա Արքեպիսկոպոս Օրմանեան ամէնէն տիրական դէմքերէն մէկն է մեր ժամանակակից պատմութեան: Հմուտ աստուածաբան, հեղինակաւոր ազգային դործիչ, ներհուն բանասէր՝ ան իր անհատականութեան կնիքը դրած է բոլոր դործերուն վրայ, որ իրականացուցած է իր կեդրոն կեանքին ընթացքին:

Գրիգոր Զօհրապ, Ազգային Կեդրոնական Ընդհանուր Ժողովի 18-րդ դումարակ նիստին (1910 Հոկտեմբեր), որ Օրմանեանի պատրիարքական դործունէութեան քննութեան յատկացուած էր, հետեւեալ բնորոշումը կ'ընէ·

Մեր միամիտ կրօնականները կոչում կը նկատեն եկեղեցականութիւնը,

Օրմանեան Սրբազան ապարէզ կը նկատէ զայն (1):

Կոչումը ի վերուստ տրուած չնորհ է, ապարէզը՝ դործունէութեան մարզ: Երկրորդը մարդոց մէջ ըլլալու եւ դործելու կերպ մը կ'ենթադրէ, որ անհատական կամքի եւ նախաձեռնութեան կապուած է: Զօհրապ չի ժխտեր անպայման Օրմանեանի կրօնական հաւատքին անկեղծութիւնը, պարզապէս չեշտը կը դնէ անոր արհեստավարժ դործունէութեան վրայ: Ապագայ Բարդէն Ա· կաթողիկոս Կիւլէսէրեան կը վկայէ (2), թէ Օրմանեան կրօնական կանոնները առօրեայ կեանքի մէջ դործադրող հաւատացեալ մըն էր: Հաւանօրէն ան համաձայն կ'ըլլար ասպարէզ բառի այս մեկնաբանութեան, պայմանով որ բացասական երանգ մը չկապուէր անոր: Այսպէս ըմբռնուած՝ այս բառը կը դառնայ միաւորող յղացք, որ կը պայմանաւորէ Օրմանեանի քառամեայ ամբողջ դործունէութիւնը՝ հովուական ու մտաւոր կեանքի կրկնակ կալուածներուն մէջ:

ՀԵՂԻՆԱԿԱՒՈՐ ՀՈՎԻՒԸ

Օրմանեան ծնած է 1841-ին, Պոլիս, պատահմամբ կաթողիկէ դարձած ընտանիքի մը մէջ եւ վախճանած 1918-ին, դարձեալ Պոլիս, իբրեւ Հայ Առաքելական եկեղեցիի նուիրապետութեան բարձրաստիճան անդամ: Երեք քառորդ դարու այս կեանքին մէջ կրնանք նկատել 3 յատկանշական հանգրուաններ· կաթողիկէ եկեղեցիի ծառայութեան երեսնամեակը, Առաքելական եկեղեցիի մէջ հովուական եւ մանկավարժական դործունէութեան երեսնամեակը եւ կեանքի վերջաւորութեան տասնամեակը՝ դրեթէ ամբողջովին յատկացուած դրային աշխատանքներու:

Առաջին երեսնամեակի յատկանշական բաղադրիչներն են վայրկեան ուսումը Հռոմի մէջ, օտար լեզուով հրատարակութիւնները եւ հակահատուածական պայքարին մասնակցութիւնը:

Կազմաւորուած միտք եւ ցայտուն դէմք է արդէն, երբ, 1879-ին, «Հայոց պատրիարքարանի իրաւասութեան եւ Հայ եկեղեցւոյ անդամակցութեան» կ'անցնի դիտակցօրէն, ինչպէս ինք իսկ կը բնորոշէ իր քայլը Ազգապատումի մէջ (3):

Անկէ ետք նոր ասպարէզ կը բացուի իր առջեւ: Անմիջապէս ծայրագոյն վարդապետի աստիճանին բարձրացուած Ներսէս Վարժապետեան պատրիարքին կողմէ, քարոզիչ կ'ըլլայ Պոլիսի մէջ, ապա, եպիսկոպոս արդէն, առաջնորդ՝ կարինի եւ դասախօս՝ Էջմիածինի Գէորգեան Ճեմարանի: Մանկավարժական դործունէութիւնը կը չարունակուի Արմաշի մէջ, ուր Օրմանեան կը դոծէ իբրեւ տեսուչ Դպրեվանքի ու վանահայր: Արմաշի առաջին եւ վերջին չրջանն է այս, որ կը յատկանշուի մեր կեանքին մէջ վճռորոշ դեր խաղալու կոչուած կրօնականներու պատրաստութեամբ: Օրմանեանի կեանքին այս երկրորդ հանգրուանը կը լրացուի պատրիարքական իր դործունէութեամբ, ամբողջ 12 տարի, Կոստանդնուպոլսոյ դարաւոր աթոռին վրայ:

Այս պահակալութիւնը կը զուգադիպի մեր պատմութեան մութ մէկ չրջանին, Սուլթան Համիտի կամայական ու բռնատէր վարչակարգին տակ: Օրմանեան կը վարէ պահպանողական քաղաքականութիւն ու կը փորձէ թաքթիքներով մեղմել սուլթանական քաղաքականութեան դաժանութիւնը: Եղկու հակադիր կարծիքներ յայտնուած են պատրիարք Օրմանեանի դործունէութեան մասին: Գովող-ներ եղած են իր չրջահայեաց դործելակերպը, որուն չնորհիւ նոր ազէտներ խըլնայուած են Օսմանեան կայսրութեան հպատակ Հայերուն, եւ խստօրէն դատապարտողներ իր քաղաքականութիւնը, որ վճռակար ու դաւադիր նկատուած է:

Այս տեսակէտները թախած են իրարու Օրմանեանի դահակալութեան ամբողջ չրջանին, բայց սուր արտայայտութիւն գտած են մանաւանդ 1908-ի Սահմանադրական յեղաչրջումէն ետք: Օրմանեան պարտադրուած է հրաժարելու, ենթարկուած է հրապարակային անարգանքի եւ 3 տարի ետք միայն կրցած է ձեռք ձգել իրեն նպաստաւոր վճիռ մը Ազգային Ընդհանուր Ժողովէն:

Այս տարիներու ընթացքին ձեռնածալ չէ նստած ան. նախ դասաւորած ու հրատարակած է Սովելոց Ցանճնախումբի հաշիւները եւ չրած՝ դրամական զեղծումի ամբաստանութիւնը, ապա նուիրուած չարադրութեանց Ազգապատումի առաջին երկու հատորներուն:

Իր դործունէութեան մասին Օրմանեան հետեւեալ հաստատումը կ'ընէ այս դործի Գ· հատորին մէջ·

Պատրիարք եւ վարչութիւն իրենց ուղղութեամբ կը յառաջէին եւ համերաշխ համաձայնութեամբ կը գործէին, միակ նպատակ ունենալով կացութիւնը հնարաւորութեան չափով բարւոքել, պէտքները խափանել, վտանգեալ ազգութիւնը պահպանել, կարելիութեան աստիճանով կազդուրել, երեւակայական փորձեր(է) զգուշանալ, անխորհուրդ ձեռնարկներ խափանել (Էջ 5152, պարբ· 3025):

Շատեր, Օրմանեանի անձին համակիր կամ ոչ, դէմ էին այս քաղաքականութեան: Անոնցմէ մէկն է ապագայ Բարդէն Ա· Կաթողիկոսը, որ 1919-ին կը դրէ·

Մեր ազգին մէջ դժգոհներ կային հանդէպ Օրմանեանի "խաղաբակաւութեան". ես մէկն էի այդ դժգոհներէն, բայց պէտք է խոստովանիմ, որ Օրմանեան ամէնեւին չգոհեց ազգային կենսական շահ մը, համիտը գոհացնելու համար (4):

Ինք եւ ուրիշներ կը պնդեն, որ Պատրիարքը հրաժարի՝ անտանելի պայմաններու մէջ չչարունակելու համար քաղաքականութիւն մը, որ արդիւնաւէտ չի նկատուիր հայութեան համար: Օրմանեան կը մերժէ միշտ եւ իր կառչումը պաշտօնին կը բացատրէ հետեւեալ ձեւով, Արեւելքին եղած յայտարարութեան մը մէջ·

Փոթորկի ատեն նաւապետ մը ո՛չ հոն վերը կրնայ կեցնել, ո՛չ ալիքներու կատաղութիւնը հանդարտեցնել, իր ջանքը կ'ըլլայ այդ վտանգէն նաւը ազատել եւ նաւահանգիստ հասցնել:

Կեդրոնական Ընդհանուր Ժողովի մէջ 1910-ի Հոկտեմբերին արտայայտուած կարծիքները եւ որոշումի առաջարկները կարելի է խտացնել երկու ծայրայեղ եւ մէկ միջին լուծումի տեսակէտներուն մէջ:

Առաջինը ձեւակերպուած է Շահրիկեանի կողմէ եւ դաշնակցականներու կարծիքը կը խտացնէ: Ան փաստերով կը ցուցնէ Օրմանեանի քաղաքականութեան ազդակնաս կողմերը եւ կը պահանջէ որ դատապարտուի ան:

Երկրորդ տեսակէտը Ժողովի պահպանողական մեծամասնութեան կը պատկանի: Ան կը հաստատէ, որ Օրմանեան անմեղ է եւ կը պահանջէ, որ անպարտ արձակուի:

Միջին եղրի լուծումը Գրիգոր Զօհրապին է: Ան չի կրնար բոլորովին անմեղ յայտարարել Օրմանեանը, բայց նկատի ունենալով մեղմացուցիչ զանազան պարագաներ՝ կ'առաջարկէ որ ոչ դատապարտուի, ոչ անպարտ հռչակուի, այլ ազատ արձակուի մեղադրանքէ:

Ժողովը կ'ենթարկուի մեծամասնութեան կամքին, Օրմանեան անպարտ կ'արձակուի ու կը վերադառնայ ազգային _ կրօնական դործունէութեան: Այսպէս է որ Ս· Ցակոբի դործերով զբաղող քննիչ յանձնախումբի անդամ կ'ընտրուի եւ կ'երթայ Երուսաղէմ՝ տեղին վրայ քննելու համար դործերը: Հոն կը մնայ Ա· Աչխարհամարտի ամբողջ տեւողութեան ընթացքին ու զլուխ կը հանէ երկու կարեւոր դործեր· Ազգապատումի Գ· հատորը եւ Խոհէ եւ Խօսֆ ինքնակենսագրական բնոյթի զիրքը:

1918-ին, առաջացող անդլիական բանակներուն առջեւ նահանջող Թուրքերը կը տիպեն Օրմանեանը Դամասկոս երթալու Սահակ Բ· Խապայեան Կաթողիկոսին հետ: Օմայեաններու մայրաքաղաքին մէջ Օրմանեան կը չարունակէ Խոհէ եւ Խօսֆը՝ ապահովով, որ հնարաւորութիւն ստեղծուի Պոլիս մեկնելու: Հոն կը չարունակէ պատասխանատու պաշտօններ վարել մինչեւ իր մահը, որ կը դրեհնի զինք 1918-ի վերջերը:

Օրմանեանի զլուխ հանած վարչական եւ դրական դործերը սովորական կեանքի մը ընթացքին իրագործուող սովորական վաստակ մը չեն: Բնական պայմաններու մէջ քանի մը հոգիի պէտք պիտի ըլլար՝ իրագործելու համար այս տիտանեան վաստակը: Օրմանեան թացառիկ աչխատունակութեան մը կը պարտի իր անոր արդիւնաւէտութիւնը: Բարդէն Կաթողիկոս կը վկայէ, թէ Օրմանեան կըրնար աչխատիլ մինչեւ ապառում: Ան կը յիչէ նուազումի երկու դէպք՝ հետեւանք անդուլ ու լարուած աչխատանքի: Կը պատմէ նաեւ, թէ Օրմանեան կարգ ու կանոն կը մտցնէ իր աչխատանքին մէջ ու կը յաջողի միեւնոյն արդիւնքին հասնիլ խնայելով մէկտեղ իր ուժերը·

Մեքենայի մը պէս լարած էր իր գործը կը դրէ ան: Շնորհիւ այս կանոնաւոր կեանքի եւ կանոնաւոր աչխատութեան, Օրմանեան կը հասնէր շա՛տ մը գործերու, իրարմէ տարբեր գործերու եւ կ'արդիւնաւորէր զանոնք (5):

Օրմանեան անհատականութեան կնիքը կը դնէ իր կատարած բոլոր դործերուն վրայ, անոնք ըլլան վարչական կարգադրութիւններ, դիւանական թուղթեր թէ բանասիրական երկեր: Իր ոճը ճանաչելի է անմիջապէս մեզի հասած իր բոլոր արտադրութիւններուն մէջ: Ո՛չ միայն անոր համար որ հայերէնը իւրայատուկ է իր ճչգրտութեամբն ու տրամաբանական կառոյցովը եւ կը ճանչցուի անմիջապէս, այլ եւ որովհետեւ մտածելակերպի եւ դործելակերպի միեւնոյն կնիքը կայ անոնց վրայ: Պատրիարքութեան իր տարիներուն մէ՛կ վաւերաթուղթ իսկ չէ եղած դիւանատունէն, կը վկայեն գիտակները, առանց իր քննութեան եւ, յաճախ, սրբագրութեան:

Օրմանեան այս արժանիքներուն միացուցած է դիւանագիտական բացառիկ կարողութիւն: Անձնական հետեւողական կապեր հաստատած է կրօնական պետերուն, մեծ պետութիւններու դիւանադէտներուն, պալատական եւ կառավարական պաշտօնեաներուն հետ ու յաջողած է դործերը առաջ տանիլ չնորհիւ իր ճկուն խօսելակերպին ու դործելակերպին: Հայ պատասխանատուներու յարաբերութիւնները չատ դժուար եղած են յատկապէս Սուլթան Համիտի հետ, այս վերջինի հիւանդագին կասկածամտութեան ու բացառիկ թաքնամտութեան պատճառով: Օրմանեան կրցած է ճակատիլ անոր հետ դիւանագիտական զգնքերով ու համբերութեամբ եւ պատահած է որ յաղթանակ արձանագրէ՝ հրաժարելի տալով զայն ծրագիրներէ, որ յամառօրէն կը հետապնդէր: Այս դործունէութիւնը «լարախաղացութիւն» կը նկատէ Օրմանեան ապագայ Բարդէն Կաթողիկոսին հետ խօսած ատեն: Ու կ'ըսէ, որ դէմ դիմաց խաղացողները միչտ դղրդյ պէտք է ըլլան՝ լարէն չիյնալու համար: Անկո՞ւմ էր արդեօք իր հրաժարականը 1908-ին, թէ՞ խաղին օրէնքները կիրարկելու ուրիշ ձեւ մը, որուն չնորհիւ

ԳԱՂՈՒԹԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ, Ապրիլ 4-ին բանախօսութիւն մը տուած է Հ· Լեւոն Վրդ· Զէքիեան: Բացումը կատարած է վարչութեան ատենապետ Արսէն Գուլան որ ներկայացուցած է բանախօսը: Այս վերջինը նախ անդրադարձած է Պոլսոյ ներկայ վիճակին, ապա պատասխանած հարցումներուն: Ան բնութագրած է Հայաստան Սփիւռք առանցքին վրայ Պոլսահայութեան տեղը, յետոյ դիտել տուած որ կարելի չէ Պոլիսը Սփիւռք նկատել, որովհետեւ Պոլսահայութիւնը անցեալ ու արմատ ունեցող հաստաքականութիւն մըն է: Նոյնը կարելի է ըսել Իրանահայութեան եւ Սուրիահայութեան մասին: Այս ճչդումէն ետք, Հ· Զէքիեան ծանրացած է Պոլսոյ հայութեան անցեալին եւ ներկայի մասնայատկութիւններուն վրայ: Վերջաւորութեան, վարչութեան ատենապետին հրաւէրով Ռ· Հատտէճեան վիճակուած է չնորհակալութեան յուչնուէր մը յանձնել օրուան բանախօսին: Հաւաքոյթը վերջ դտած է հիւրասիրութեամբ:

հիւ կրցաւ դարճեալ պաշտօնի կոչուիլ յետագային:

Իր մասին երբ կը խօսին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ ապագայ երկու կաթողիկոսները՝ Բարդէն Ա· եւ Գարեգին Ա·, իր կարողութիւններո՛ւն վրայ կը դնեն չեշտը եւ ոչ ճարտասանութեան: Գարեգին Յովսէփեանց դրքոյկ մը կը հրատարակէ 1908-ին ու կը վերահրատարակէ գոյն երեք տարի ետք, կրկին անդամ պաշպանելու համար Օրմանեանի թեկնածութիւնը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի աթոռին: Իրեն համար ան «կարող, կրթուած եւ վարչագէտ անձնաւորութիւն» է եւ «արժանաւորագոյն ընտրելիի» (6): Տարբեր չէ Բարդէն Կիւլէսէրեանի կարծիքը, որ իրատես մօտեցումով չմամռելէ ետք Օրմանեանի թեկնածութեան վրայ, չի մասնակցիր սակայն քուէարկութեան, ուրիչ բարձրաստիճան հոգեւորականներու կարգին, իբրեւ բողոքի արտայայտութիւն: Տարիներ ետք, ամէն պարագայի տակ, լինք ալ գոված է, Տաւրոսի ծանօթ յօդուածաչարքին մէջ, Օրմանեանի կարողութիւնները՝ Յովսէփեանցի «կրթութեան» տեղ դործածելով «զարգացում» բառը, եւ հասկնալով զայն իբրեւ «բոլոր մտաւոր կարողութեանց» աճումը:

Դիւանագէտ Օրմանեանը փառասէր չէ նաեւ վատահաւատ: Ոչ անփառասէր ճղճիմ հաչիւներէ առաջնորդուած, այլ սեմական կարողութիւններու դիտակցութենէն եւ անհատական ու հաւաքական ապագայի տեսլականէն: Վատիկանեան Քուրիայի անդամի մը պէս՝ ան իր աչխարհագրական նեղ դիրքերէն ազգային – կրօնական ու միջազգային լայն տեսիլներու կը հասնէր՝ չնորհիւ մտաւոր ընդգրկումի իր բարձր կարողութեան: Այս դիտակցութիւնը եւ տեսլականն են որ մղած են զինք երազելու՝ գործունէութիւնը աւարտել ցգեանս պաշտօնի մը վրայ, իբրեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս կամ Երուսաղէմի Պատրիարք, լրումի հասցնելու համար իր ասպարէզը:

Պարադաները թոյլ չեն տուած դործունէութեան նման պսակում:

(Մնացեալը յաջորդով)

(1) Սրբոց (հրատ·), *Օրմանեան Հայրին Ազգին եւ Դատաստանին առջեւ*, Պոլիս, 1913, Էջ 66:

(2) *Տաւրոս* պարբերականի 1919 տարւան յաջորդական ֆաճի մը թիւերուն մէջ:

(3) Բ· Հրատարակութիւն, Պէյրութ, 1961, Գ· հատոր, Էջ 4352, պարբ· 26886:

(4) *Տաւրոսի* ճոյն յօդուածաշարքին մէջ, Բ· տարի, ԺԷ· թիւ, Էջ 279:

(5) Նոյն տեղը, Էջ 260:

(6) *Մաղաքիա Արքեպիսկոպոս Օրմանեան եւ Կաթողիկոսական Ընտրութիւն*, Թիֆլիզ, 1911, Բ· տպագրութիւն, յառաջաբան Ա· տպագրութեան:

ԱՋԵՐԻՆԵՐԷՆ ՎԵՐՋ ՌՈՒՍԵՐՆ ԱԼ... ԵՐԲ ԿԱՐԳԸ ՀԱՑԵՐՈՒՆ ՊԻՏԻ ԳԱՑ

Անցնող տարին, Ազերիները առաւօտ մը արթնցան եւ զարմանքով տեսան որ ռուսերէնը փոխարինուած էր լատիներէն տառերով ... այդ պահէն պէտք է փրենց լեզուն գրէին եւ կարդային լատիներէն տառերով, վերջնականապէս մնաք բաղով ըսելով ռուսերէն այբուբենին որ չուրջ 75 տարի սորված եւ սորվեցուցած էին իրենց կրթական հաստատութիւններուն մէջ: Այսօր Ադրբեջանը համայնական լատինատառ գրաճած է, եւ ոչ ոք կը խօսի անյաղթահարելի դժուարութիւններու մասին... արդեօ՞ք աւելի տաղանդաւոր եւ օժտուած են քան Հայերը: Կը կասկածիմ, պարզապէս մենք 75 տարիներու ընթացքին, դարճած ենք Ռուսաստանի ճորտեր, որքան ալ մեր նախագահն ու նախարարները Միացեալ Նահանգներ ճամբորդեն, դաշինքներ կնքեն, համալարան եւ հաստատութիւններ բանան մեր հողին վրայ, մենք մշակոյթով, մըտածելակերպով, աշխարհագրական դիրքով՝ ենք եւ կը մնանք Ռուսաստանի ճորտերը: Մեր ակադեմիկոսները, ե՛ն եւ կը մնան հիմնականօրէն ռուսախօս, մեր մտաւորականները աչքերնին յառած կը մնան ռուսական թատրոնին, գրական չարժումներուն եւ նորարարութիւններուն:

Այս անգամ, գրեթէ ուրախ եմ որ այս մտայնութիւնը տակաւին փոփոխութիւն չ՚կրած, անչուշտ կամաց _ կամաց, անխախտիմիտը, եւ նոր եկող սերունդները պիտի համաչխարհայնանան, մտցնեն ամերիկեանն ու Ֆրանսականը, անգլիականն ու իտալականը իրենց լմացական չարժումներուն մէջ, բայց քանի այսօր այդ մէկը տակաւին տեղի չէ ունեցած, յոյս մը կայ որ լեզուական եւ ուղղագրական մեր փշոտ հարցը չուտով լուծի, ... լատինեսութիւնս ուակի՞ց կը ծափ չատ պարզ է:

Սովետական առաջին տարիներուն, Սովետները ռուսերէն լեզուին մէջ զգալի փոփոխութիւններ մտցուցին, կրճատելով այբուբենէն դիրեր, «դիւրացնելով ուղղագրութիւնը», որդեգրելով օտարբանութիւններ, աւելի արդիական երեւնալու համար... մէկ խօսքով խանդարելին Տոլստոյի եւ Պուշկինի քաղցր լեզուն, «յանուն մասսաներու»...:

... Անոնց անմիջապէս հետեւեցան մեր անխուսափելի ճորտերը, մեծ լեզուագէտ մը համբաւին ապաւինած, (Աբեղեան) կրցան մէկ գիշերուան մէջ, քանդել Մաշտոցեան Մեծասքանչը, ի հեճուկս ներքին եւ արտաքին հեղինակաւոր անձերու բողոքներուն:

Ռուսաստան, այսօր ոտքի ելած է եւ իր կրթական նախարար՝ Վլատիմիր Ֆիլիպովի բերնով, պաշտօնապէս կոչ կ՚ընէ _ ԱԶԳԱՑԻՆ ԲԱՌԱՄԹԵՐԸԴ ՄԱՔՐԵԼՈՒ ՕՏԱՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ եւ պետական անճնակազմին եւ լրագրողներուն _ ՊԱՐՏԱԴՐԵԼՈՒ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՌՈՒՍ ԼԵԶՈՒԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ... («Լը Մոնտ», 2002, Ապրիլ 5):

Վերանորոգումի այս աշխատանքին կապակցութեամբ, ծրագրուած է 200 դպրոցարին բառերու բառգիրք մը պատրաստել որ նախատեսուած է հրատարակել եկող Մայիս ամսուն:

Նախարարը լեզուական մաքրութեան իր յայտագիրը ներկայացնելու ընթացքին, խատօրէն կը քննադատէ նաեւ Միխայիլ Գորբաչովը որ սխալ չեչտաւորումներով եւ վերջածանցներու անճիշդ գործածութեամբ ... մեծապէս նպաստած է լեզուական աղճատումին...:

Ցօդուածագիրը, Գլէն Անէ, կը յիչէ նաեւ որ ռուսերէն լեզուի բառգիրքները երկար տարեներ ի վեր չեն այժմէացուած ուղիղ կերպով եւ թէ դասագիրքերու մէջ սխալները կը վխտան, ինչպէս նաեւ ռուսական քաղաքներու մէջ, դրամատիրութեան մարմոյէն ծնունդ առած անհամար գովազդները ծեփուած են օտարաբանութիւններով եւ սխալագրութիւններով:

«Սուրբ Պետերսբուրգ Թայմզ»ի համաձայն, 2000 Թուականէն գոյութիւն ունի ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՄԸ, կազմուած մեծագոյն լեզուագէտներէ, երկուքուկէս միլիոն տոլարի վարկ մը տրամադրուած է այս ծրագիրին համար, դասախօսութիւններ եւ մրցոյթներ կազմակերպելու համար ուսանողներու մօտ եւ ռուսախօսութիւնը զօրացնելու հեռաւոր նահանդներու մէջ:

Չեզ տեսնեմ Հայաստանի ճորտեր: Երանի՛ այս կէտին մէջ հետեւիք ձեր ՄԵԾ ԵՂԲԱՅՐ Ռուսաստանի օրինակին եւ մենք անոր արդիւնքը սկսինք տեսնել եկող Մայիս 28_ին, Հայաստան _ Սփիւռք համագումարի օրերուն:

ՀՑՊ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՄԱԿԱՆԻ
Ա.

Նամակներ Գրիգոր Քէօսէեանի

կազմեց եւ ծանօթագրեց
ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Հրատարակութիւն Կարպիս Լ. Նազարեան
հիմնադրամի, թիւ 4
Պոսթըն, 2002

«ՑԱՆԿԱՄ ՏԵՍՆԵԼ ՋԻՄ ԿԻԼԻԿԻԱ» ԿԱՄ՝ ԱՆՏԷՐԻՆ «ՏԷՐ»ԵՐԸ

Հայկական ժամանակակից պատմութեան կեդրոնին կազմակերպութեամբ եւ զոյգ պատմաբաններու մասնակցութեամբ դասախօսական երեկոյթ մը (Փրանսերէն) տեղի ունեցաւ Ապրիլ 12, Ուրբաթ, Հ.Բ.Ը.Մ._ի Փարիզի Ա. Մանուկեան սրահին մէջ:

Առաջին պատմաբանը Ալինա Նչանեան ներկայացուց տոքթորայի ատարտաճառին նիւթը որ Ատրպատականի մէջ հայկական ներկայութիւնն էր Ա. աշխարհամարտի տարիներուն: Հայոց պատմութեան մէջ ո՛վ գիտէ քանի անգամ կըրկնուած անտիրութեան դրուագ մը որ կ՚ամփոփուի երեք մեծ տիրութեան _ Ռուսաստան, Օսմանեան կայսրութիւն եւ Իրան _ բախումներուն, չահերուն են_թակայ զոհի վիճակով: Շրջան մը ուր մեծերու չահերը, հաչիւները կը փոխուին պատերազմէ պատերազմ, երկկուան թչնամին կը վերածուի դաշնակիցի, դաշնակիցը հակառակորդի, ուր ազգութիւն, կրօնք, յաճախ ճակատները որոչող ազդակ կ՚ըլլան: Ու այդ փոթորկումներուն մէջ տեղ մը կոտորածներու զոհ, տեղ մը աքսորի ենթակայ հայութիւնը կ՚անցնի երկրէ, երկիր, կը վերադառնայ, կրկին աքսորուելու համար, միշտ հետամուտ՝ խաղաղ ու բարգաւաճ կայքի մը:

Վահէ Թաշճեան չարունակեց նոյն «պատմութիւն»ը, նիւթ ընելով Ֆրանսայի ներկայութիւնն ու քաղաքականութիւնը Սուրիոյ, Լիբանանի, Կիլիկիոյ մէջ, 1919 _ 1930: Գաղթաբարական քաղաքականութիւն մը ուր ինչպէս միշտ, չահագործելի տարրի կը վերածուին տեղարնակ փոքրամասնութիւնները: Անոնց մօտ կը փնտռուի եկուորին զօրակցութեան տրամադրութիւնը որուն մէջ կարեւոր է տիրոդին հանդէպ դժգոհութեան դերը: Այս պատկերը կ՚աւարտի փոքրամասնութեան միամտութեամբ որ կարծել կու տայ օրինակ, թէ Ֆրանսացին Կիլիկիա է նաեւ հայկական պետութեան մը հմնումի հեռանկարով: Այդ հեռանկարն է որ Սուրիացին Պաղեստինէն մեծ մասով հայ, չուրջ 100 հազար քրիստոնեայ բերած է Կիլիկիա 1918_1919_ին. իրականութեան մէջ անոնք տուեալ չըրջանին մէջ Ֆրանսացիներուն իշխանութեան հաստատումը դիւրացնող վերաբնակներ նկատուած էին: Հետեւանքը ծանօթ է. երբ Ֆրանսացիները քաչուած են, այդ զանգուածին ալ մնացած է քաղաքական գրաւարկէն գաղթականի վերածուիլ եւ բռնել Լիբանանի, Սուրիոյ ճամբան:

Նոյն բեմադրութիւնը միջոց մը ետք կրկնուի Սորբիոյ հիւսիս _ արեւելեան ձէզիրայի չրջանին մէջ ուր փոքրամասնութիւնները կրկին կը չահարկուին, Տրդատ ճամբան կտրեց:

_ Ներեցէք մի՛ ընէր, _ ըսաւ:

_ Ներեցութիւն չեմ ըներ, _ պատասխանեց կինը, _ միայն թէ չեմ ներեր, որ դիս այսպէս չարաչար խաբեն:

_ Քեզի խաբող չի կար, պիրելիս, հանդարտէ՛, եւ պաղ արիւնով տեսակցինք:

_ Ասէ, տեսնենք, ի՛նչ պիտի ըսես:

_ Ես սկզբունքով հակառակ չեմ այս տեսակ ամուսնութեան մը, անկեղծօրէն կը սիրեմ քեզի, դիտեմ, որ դուն ալ դիս կը սիրես, հետեւաբար մեր միութիւնը երջանիկ միութիւն մը պիտի ըլլար, եթէ նիւթական դժուարութիւններ չըլլային:

_ Ի՞նչ նիւթական դժուարութիւն:

_ Օրինակի համար, դուն դիտես, որ այս միջոցիս ես գրեթէ բանտարկեալ մըն եմ, չեմ կրնար ազատօրէն պտըտիլ, ազատօրէն գործել, այս վիճակիս մէջ ինչպէ՞ս կրնամ ամուսնանալ:

_ Այս վիճակը յաւիտեան չի տեւեր, մէկ քանի ամսուան բան է, հարկաւ այս պատերազմը պիտի լմննայ:

_ Անչուշտ պիտի լմննայ, բայց ե՞րբ, ահաւասիկ խնդիրը:

_ Առ առաւօտն վեց ամիսն, _ ըսաւ զեղանի մանկամարդուհին:

_ Կամ տարիէ մը, _ աւելցուց երիտասարդը:

_ Թո՛ղ տարիէ մը ըլլայ:

_ Բայց տարի մը, այս վիճակիս մէջ, ինչպէ՞ս կ՚ուզես, որ քեզ ազրեցնեմ:

_ Նիւթականի մասին մի՛ մտածեր:

(Շար. 209)

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԱ.

ՈՒՐ ՏՐԴԱՏ ՄԷՋՏԵՂ Կ՚ԵԼԼԷ

_ Ո՞ւր, _ հարցուց երիտասարդը հետաքրքիր:

_ Ալի Րիզա պէյին:

_ Կը ճանչնայի՞ր զինքը:

_ Քանի մը անգամ Աստիկին հետ մեր տունը եկած էր:

_ Լա՛ւ, ի՞նչ ըսաւ, տեսնենք:

_ Բայց ի բաց ըսաւ, որ պէտք է ա՛լ իրմէ յոյս կտրեմ, որ հաւանօրէն զինքը ընկերութի եւ աւելի հեռուները պիտի ղրկուի:

_ Ո՞ւր հեռուները:

_ Չեմ գիտեր, միայն սաչափը ըսաւ, որ աքսոր գացողը ալ չի գար, եւ ինծի խորհուրդ տուաւ ... ուրիչ մարդ մը գտնելու:

_ Թերեւս հետդ կատակ ըրած է, _ պատասխանեց Տրդատ:

_ Ո՛չ, չատ լրջօրէն կը խօսէր, _ ըսաւ զեղուհին:

_ Ենթադրենք, որ ճիշդ ըլլայ ըսածը. ո՞ւր պիտի կապես խօսքդ:

_ Քանի որ դուն եղար պատճառը այս ամէնուն, պէտք է, որ դուն ըլլաս նաեւ դարմանը:

_ Ինչպէ՞ս կ՚ուզես, որ դարմանեմ:

_ Միջոցը չատ պարզ է.. մխասին կ՚ամուսնանանք: Ես մէկը ունէի, որ զիս կ՚ապրեցնէր, անիկա քու պատճառովդ աքսորուեցաւ, եւ ես գուրկ մնացի ապրուստի միջոցներէս. պէտք չէ՞, որ դուն զիս հոգաս այժմ, եւ քանի որ իրար կը սիրենք՝ ամուսնանանք միակ միջոցն է խնդիրը կարգադրելու:

_ Շատ ճիշդ կը տրամաբանես, _ ըսաւ երիտասարդը, _ միայն թէ քու առաջարկութիւնդ այնքա՞ն անակնկալ էր, որ զիս յանկարծակիի բերաւ:

_ Բայց, կարծեմ, չատ օրինաւոր բան մըն է ըսածս:

_ Աւտր հակառակը չեմ ըսեր, անչուշտ չատ օրինաւոր է, միայն թէ այնքան ծանրակշիռ բան մըն է, որ կարելի չէ անմիջապէս որոչում մը տալ. պէտք է մըտածել:

_ Մտածելու ի՞նչ պէտք կայ, զիս չե՞ս սիրեր:

_ Անշուշտ կը սիրեմ:

_ Ես քեզ չե՞մ սիրեր. այս մասին կասկած ունի՞ս:

_ Չունիմ:

_ Ուրե՞մն. մինչեւ հիմա մեր միութեան արգելք մը կար, այն է՝ Աստիկ էֆէնտին, արգելքը մէջտեղէն վերցաւ, ալ մտածելիք ի՞նչ կայ:

_ Վերջապէս, պիրելիս, ամուսնութիւնը չատ լուրջ բան մըն է, _ պատասխանեց Տրդատ, _ ասկէ զատ... վաղը թերեւս Աստիկ աքսորէն կը դառնայ:

_ Թող դառնայ. Աստիկ իմ ամուսինս չէ:

_ Բայց ձեր վրայ իրաւունք մը ունի:

_ Բնա՛ւ երբեք:

_ Մարդ մը, որուն հետ տարիներով ապրած ես:

_ Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի, Աստիկ իրեն օրինաւոր կինը ունի, ինչպէս նաեւ զաւակը:

_ Ահա՛ մանրամասնութիւն մը, որ չէի դիտեր:

_ Մինչեւ հիմա պէտք չէի ունեցած գտելու:

_ Ինչ որ ալ ըլլայ, ինծի ժամանակ տալու ես մտածելու:

_ Որչա՞փ ժամանակ կ՚ուզես, _ հարցուց մանկամարդ կինը ծաղրական քմծիծաղով մը:

_ Շաբաթ մը, երկու չաբաթ գոնէ:

_ Հասկցայ, մնաս բարով:

_ Կեցի՛ր, մի բարկանար, նախ ըսէ՝ թէ ի՛նչ հասկցար:

_ Հասկցայ, որ զիս չես սիրեր եղեր եւ ժամանակ անցընելու համար հետս չարաբերութիւն հաստատած ես, եւ ես, քեզի համար ինծի ճչմարտապէս սիրող հաւատարիմ մարդ մը գտնեցի:

Եւ զեղուհին մեկնելու չարժում մը ըրաւ ու քանի մը քայլ առաւ դէպի դուռը:

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՓՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՐՄԷՆ ԲԱԲԱԽԱՆԵԱՆԻ
ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլենտէյլի «Ալեքս» հանդիսասրահին մէջ, Մարտ 21_ին, տեղի ունեցած է դաշնակահար Արմէն Բաբախանեանի նուագահանդէսը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Շրջանային վարչութեան: Յայտարարին մաս կազմած են Մոպարթի, Զայքովսկիի, Կոմիտասի, Խաչատուր Աբրահամեանի, Լօրիս Ճգնաւորեանի, Առնօ Բարջանեանի եւ Ճոն Սարգիսեանի գործերը, այս վերջինը գրուած՝ Լոս _ Անճելըսի 1987_ի երկրաչարժի ազդեցութեան տակ:

*
**

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ՋԻԱԽՔԻ ՀԱՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՍԻՆ

Կլենտէյլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ «Գուլումճեան» սրահին մէջ, Մարտ 22_ին, տրուած է դասախօսութիւն մը Ջաւախքի հայութեան ծանր կացութեան մասին, կազմակերպութեամբ Հ.Օ.Մ._ի «Ջաւախքի Հիմնադրամ»ի յանձնախումբին: Բացումը կատարելով յանձնախումբին առենապետուհին՝ Հայկուշ Գեղինեան _ Քոհլըր, ներկայացուցած է օրուան դասախօսը՝ Ռիչըրտ Կիրակոսեան, Հ.Օ.Մ._ի պաշտօնական դէմքը Մ.Ա.Կ._ի մէջ եւ խմբագիրը Ուաչինկթընի հրատարակուող Հայ Դատի Տեղեկագիրներու չարքին: Դասախօսը ներկայացուցած է Ջաւախքի չրջանի տնտեսական, քաղաքական եւ ազգային կեանքը, Վրաստանի կառավարութեան կողմէ կատարուած պաչտօնական ճնշումները եւ հակահայ քարոզչութիւնը, չեչտելով որ այսօր անմխիթար վիճակի մէջ գտնուող Ջաւախքի հայութիւնը պէտք ունի նաեւ մեզի:

յանուն Ֆրանսական ազդեցութեան տարածումին:

Երկու աչխատասիրութիւններն ալ հիմնուած էին արխիւային մանրակրկիտ պրպտումներու վրայ. ատիկա թոյլ տըւած էր որ մեր երչդներէն որպէս ականատես պատմուածը ներկայանար գիտական հանդերձանքով: Հարցումներու նոյնքան հետաքրքրական բաժին մը ապրեր եղաւ երեկոյթին զրոյցի ձեւին տակ չարունակուելուն:

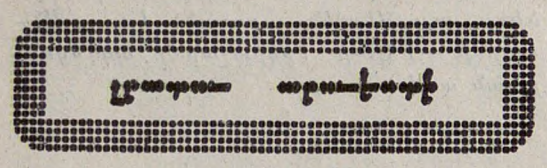
ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Կարապետ Գարոյեանի թաղմ յիշատակին իր զաւակներն եւ թոռները՝ Լիզպէթ եւ Յակոբ Մուպեսէրեան եւ զաւակը՝ Գաբրիէլ, Անժէլ եւ Տիգրան Գույումճեան, Սեդա Գարոյեան եւ զաւակը՝ Միքայէլ Նշանեան 150 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ալէի Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է 80 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Էտուար Վարդանեանէ (Գոլոմպ) Տիկին Արուսեակ Գարակէօզեանի մահուան առթիւ:

Անիթա Թուխիկեան

Հարաւի ժամանակակից արուեստի միջազգային ցուցահանդէսը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 18-էն 21, Փարիզի Փալէ տէ Թոնկրէի մէջ (Porte Maillot): Ցուցադրողներու կարգին է Անիթա Թուխիկեան:

(Շար. Ա. Էչէճ)

Նածուն ազդուած էր եւ ստիպուած դգեստը փոխել: Իր ելոյթով, կը հրապիրէր քուէարկողները զօրակոչի առաջին չրջանէն իսկ, քանի բոլորին գլխաւոր վախը ձեռնպահութիւնն է: Ապրիլ 18-ին, ԻՓՍՈՍ - Եւրոպա 1-ի հարցախոյզին համաձայն Շիրաք կը յաղթէր ձայներու 51%-ով ընդդէմ Ժոսփէնի 49%-ին: Գլուխը կը հանէր առաջին չրջանին իսկ ձայներու 22%-ով, կը հետեւէին Ժոսփէն 18%, Լը Փէն 13%, ապա՝ Մամէռ 6,5%, Շըվէնմեան 6, Հիւ 5,5, Պայրու 5, Մաթլէն 4, Մէն - Ժոս 3,5, Մեկրէ 3, Պըզանսնօ 2,5, Լըփաժ եւ Պութէն 1, Կլիւքչթայն 0,5:

ՄԱՄՈՒԼ

«L'EXPRESS»

(18/24 avril)

TURQUIE: Un Arménien en renaissance

HRANT DINK DIRIGE UN JOURNAL ARMENIEN. SON BUT : RENDRE SA FIERTE A SA COMMUNAUTE. ET S'IL EST CRITIQUE ENVERS LES AUTORITES D'ANKARA, IL L'EST AUSSI ENVERS LA DIASPORA

Շաբաթաթերթին թղթակցուհին՝ Նիւքթէ Վ. Օրթաք կ'անդրադառնայ «Ակօս»ի խմբագրին՝ Հրանդ Տինքի, որ, կը գրէ, մշակութային իսկական յեղափոխութիւն մը կը տանի Թուրքիոյ հայ գաղութին մէջ: Առաջին անգամ ըլլալով, կ'ըսէ, քսան տարիէ ի վեր կրցաւ արտասահման երթալ եւ մանակիւլ Միչիկընի համալսարանին կազմակերպած Թուրքեւհայկական յարաբերութեանց համագումարի մը (տե՛ս «Յառաջ», Ապրիլ 11 եւ Ապրիլ 16): Թերթը կու տայ Հ. Տինքի կենսագրական դիծերը ու կ'արձագանգէ անոր կարգ մը տեսակէտներուն: Կը յիշէ նաեւ թէ թերթը դրաւուած էր անցեալ տարի: Գրութիւնը կը վերջացնէ Տինքի կարծիքով հայ եւ թուրք յարաբերութիւններուն մասին. - «Միայն երկխօսութիւնը մեզ պիտի փրկէ»:

***

Շաբաթաթերթը կարճ արձագանգ մըն ալ ունի Հայաստանի «Ա1+» հեռատեսիլի կայանին փակման մասին:

ATTENTAT CONTRE LE MONUMENT DU GENOCIDE DES ARMENIENS A ALFORTVILLE

Communiqué de la Maison de la Culture Arménienne de Décines

(extrait)

La Maison de la Culture Arménienne de Décines et des Environs condamne avec fermeté l'attentat commis contre le monument du Génocide des Arméniens à Alfortville.

Plus d'un an après la reconnaissance officielle du Génocide par la France, cet acte immonde vient rappeler aux consciences que l'humanisation de l'homme est un devoir sans relâche et de tous les jours. L'attentat a visé un lieu hautement symbolique: celui de la mémoire des 1,5 millions de victimes restées sans sépulture dans les sables du désert par la volonté du gouvernement ottoman de l'époque.

La communauté arménienne se rappelle que cette agression est la répétition tragique d'attentats similaires des années 80 visant plusieurs édifices arméniens, dont les monuments du Génocide des Arméniens d'Alfortville même et de Marseille, dont les auteurs turcs avaient été condamnés par la justice française.

Aujourd'hui, la mémoire de l'Humanité est blessée

Nous demandons aux autorités de notre pays d'identifier les véritables auteurs de ce crime, et de les punir.

***

Communiqué de Presse

A la demande de très nombreux citoyens d'origine arménienne, l'organisation ADL Arménienne Démocrate Libérale — Ramgavar) a écrit à Monsieur le Procureur de la République de Créteil à l'effet de solliciter l'ouverture d'une information judiciaire se rapportant aux faits commis à Alfortville dans la nuit du 13 au 14 avril 2002.

Maître Pierre-Olivier Sur, avocat de Barreau de Paris, est chargé de représenter l'organisation ADL dans cette procédure.

Pour l'ADL France
Jean V. SIRAPIAN
Le Président

Paris, le 17 avril

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ, HAMASKAÏNE ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ռուբէնի
Հայ յեղափոխականի մը
յիշատակին
յուշագիրութեան գրականացման
նմոյշ մը

դասախօս՝
ԱՆԱՀԻՏ ՏԻՐ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ
պատմական դասախօս՝
Սորպոնի համալսարանի,
Փարիզ առաջին

Երկուշաբթի, Ապրիլ 29
ժամը 20·30-ին

17, rue Bleue, 75009 PARIS

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

COMMÉMORATION DU 87ème ANNIVERSAIRE DU GÉNOCIDE DES ARMÉNIENS

24 AVRIL 1915

PARIS

MARDI 23 AVRIL

Veillée organisée par l'ensemble des organisations de jeunesse, Place de la Bastille. Manifestation artistique et culturelle (entre 20h et minuit).

MERCREDI 24 AVRIL

11h45 : Réception à l'Hôtel de Ville de Paris. Le maire de la capitale, Bertrand Delanoë, reçoit la communauté arménienne. Entrée sur invitation.

15h : Messe de réquiem en la Cathédrale arménienne de Paris. **Eglise Apostolique arménienne : 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris.**

18h : Ravivage de la Flamme au souvenir du Soldat inconnu, à l'**Arc de Triomphe.**

18h30 : Manifestation vers l'ambassade de Turquie, pour la reconnaissance par la Turquie du génocide arménien de 1915. **Départ angle Place de l'Etoile et avenue Kléber.**

M -Ali Ertem, militant turc des droits de l'homme, sera à Paris, à l'invitation du Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France et prendra part à l'ensemble des cérémonies.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

50ème Assemblée Générale de la Croix Bleue des Arméniens de France

LES 26, 27 et 28 AVRIL

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
17, rue Bleue
75009 PARIS

***

ՕԴԱՓՈՒԹԵԱՆ ԿԱՑԱՆԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ սպորտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը կը յայտարարէ, թէ 1988 Յուլիս 1-էն 1995 Յունիս 30-ի միջեւ ծնած մանուկներու ծնողները, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները ուղարկել Պէլֆոնթէյնի կայանը, պարտին ներկայանալ Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը, Շաբաթ ԱՊՐԻԼ 20 կէսօրէ վերջ ժամը 15-էն 17-ի միջեւ, արձանագրութեան համար:

Այս նպատակով անհրաժեշտ է միասին բերել ձեր livret de famille-*ը:*

Ամապարեցէ՛ք, տեղերը խիստ սահմանափակ են:

***

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été à Bellefontaine

JUILLET :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère

AOUT :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère
- Animateurs diplômés BAFA

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

DATE A RETENIR

20 SEPTEMBRE

Soirée exceptionnelle au profit de la construction de l'Ecole HAMASKAINE de Marseille

Notre-Dame de Paris

Mgr GREGOIRE GHABROYAN
Eparque des Arméniens catholiques de France

célébrera la Divine Liturgie en rite arménien
pour la commémoration du 87ème anniversaire du martyre d'un million et demi d'Arméniens tués en Turquie en 1915-1918,

le dimanche 21 avril à 15 heures en la Cathédrale Notre-Dame de Paris.

L'homélie sera prononcée par Mgr PIERRE D'ORNELAS
Evêque Auxiliaire de Paris

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24
ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՒ ԱՂՕԹՔԻ ՕՐ

Վասն երանեալ հոգւոցն

1915-Ի ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀ

ԲԻՒՐԱՒՈՐ-ՄԵՐ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑՆ

«Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը՝ զպրոցական, աշակերտ, պատանեայ, աշխատաւոր կամ ուրիշներ՝ այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար»:

***

Առ այդ պարտինք անպայման մանակիլ Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 15-ին մատուցանելի Հոգեհանգստեան յատուկ պատարագին:

«Յաւիտենական Յիշատակն Արդարոյ
Օրհնութեամբ եղիցի»

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

BALLET DON QUICHOTTE

à l'Opéra Bastille

LES 23 AVRIL ET 2 MAI

Réservations auprès d'Araxie :
01. 39. 83. 71. 19 (entre 19h30 et 21h)

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 20-21
SAMEDI - DIMANCHE
20-21 AVRIL
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77րդ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·411 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·411

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ _ ԱՐԵՒԵԼՔ

ՁԵՆԻՆԻ ՍԱՐՍԱՓԱԶԴՈՒ ՊԱՏՃԵՐԸ

Ք. ԱՆԱՆ ՄԻՋՆԱԴԻՐ ՈՒԺ Կ'ՈՒԶԷ ՂՐԿԵԼ

Ապրիլ 19–ի առաւօտը, Իսրայէլ քաշեց իր զօրքերը ձենինէն, բայց, պաշարումը չ'վերցուցած, ինչպէս նաեւ պաշարած կը մնան Ռամալլա, Բեթղեհէմ եւ այլն: ՄԱԿ–ի դէտերը կրցած են մտնել ձենին եւ ամէն մէկուն նկարագրութիւնը սարսափազդու է: Քաղաքը երկրաշարժ ապրած երեւոյթ մը ունի եւ իսրայէլացի զօրավարն ալ, որու զօրքերը յարձակում գործած են պղթհակայանին վրայ կ'ըսէ– դունի («Ճերիւսալէմ Փոսթ»ի տուած հարցազրոյցին մէջ) որ տասնեակներով ինկիչներ մեռած են, որովհետեւ պատերազմի գործօն տարրերը զանոնք կ'օգտագործէին որպէս «մարդկային վահան»ներ, բայց, կ'ըսէ, ջարդ չէ եղած: Պղթհակայանը սակայն մէյ մըն ալ երթալ է եւ Արտաքին Նախարարին բաներէն ալ չուրանար, բայց, ինք ալ չուզեր ընդունիլ որ ջարդ եղած է: Կը պատասխանէր ՄԱԿ–ի յատուկ բանագնացին, որ ձենինն այցելելէ ետք, յայտարարած էր թէ սկանատես եղած էր «սարսափի մը որ կը պէտ կ'անցնի մարդկային դատողութիւնը»: Բաները դեռ կը պնդէ որ միջազգային հաւաքականութիւնը եւ մամուլը կը հաւատան պաղեստինեան սուտերուն եւ փաստ նակ չեն ուզեր: Աւերում եղած է, բայց՝ ջարդ չէ եղած: ՄԱԿ–ի ներկայացուցիչը, սակայն, բոլորովին անընդունելի կը գտնէ որ իսրայէլեան կառավարութիւնը 11 օր է արգիլած չըլլայ, որ փրկարար ջոկատներ մուտք գործեն քաղաքը:

Ամերիկեան մարդկային իրաւանց կազմակերպութիւնն ալ (Հիւմընն Ռայթս Ուաչ) իր վերջին տեղեկագրին մէջ, զոր «Մութ պահ» խորագրած է, կը հաղորդէ որ իսրայէլեան բանակը կը պարտադրէ բնակիչներուն որ օգնեն իրեն իր գործողութիւններուն մէջ, ինչ որ ծանրակշիռ բռնաբարութիւն է մարդասիրական միջազգային օրէնքին: Այսինքն, իսրայէլացիք պաղեստինցի բնակիչները կը գործածեն որպէս մարդկային վահաններ, ինչ որ իսրայէլեան բանակին բանբերը «ծիծաղելի» որակած է: Ամերիկեան կազմակերպութիւնը կը հիմնուի իր քննիչներուն կատարած ուսումնասիրութեան մը վրայ Յունուար 27–էն Փեբր· 27, որու ընթացքին աւելի քան 50 ականատես հարցազրուցած են: Այս ուսումնասիրութիւնը կը վերաբերի չորս քաղաքներու Պէյթ Ռիմա, Սալֆիթ, Թիւրքալէմ եւ Արթաս:

*
**

Քոֆի Անան ՄԱԿ–ի Ապահովութեան Խորհուրդին առջեւ արտասանած ելոյթի մը մէջ, Ապրիլ 18–ին, կոչ ըրած է որպէսզի միջնադիր ուժ դրկուի պաղեստինեան հողամասերը: Կացութիւնը այնքան վտանգաւոր կը նկատէ որ միջազգային հաւաքականութիւնը պարտաւոր է նման օժանդակութիւն մը բերելու:

*
**

Ֆրանսա նախագահականը առած է եւրոպական 5 երկիրներու Ներքին նախարարներու հասարակաց յայտարարութեան մը հակահրէական արարքներու առընչութեամբ: Այդ հինգ երկիրներն են՝ Ֆրանսա, Գերմանիա, Մեծն–Բրիտանիա, Պելժիա եւ Սպանիա: Հինգ նախարարները իրենց կարգը արտայայտած են ամրապնդելու պայքարը ամէն տեսակ խտրականութեան, ցեղապաշտութեան, հակահրէութեան դէմ: Այս մտահոգութիւնները օրակարգի հարց պիտի ըլլան նաեւ Ապրիլ 25–ին, Եւրոպայի Ներքին եւ Արդարութեան նախարարներու ժողովին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Միլանոյի փերեզլի երկնաքերին բախած է, Ապրիլ 18–ի իրիկունը, զբօսաշրջութեան օդանաւ մը, մեծ իրարանցում ստեղծելով քաղաքին մէջ: Հաստատուած է որ արկածի հետեւանք է եւ օդաչուն նախապէս հաղորդած էր որ դժուարութիւններ ունի: Օդաչուէն զատ, երեք մեռեալ կար: Օդանաւը ճամբայ ելած էր Լոքարնոյէն (Զուիցերիա) եւ էջք պէտք է կատարէր Լինաթէի օդակայանը: Սկիզբը, Ներքին նախարարը անխոհեմութեամբ ոճրափորձի մասին խօսած է, ապա յետ քայլ ըրած: Երկիրը, Սեպտեմբեր 11–էն ի վեր (Նիւ – Եորքի եւ Ուաշինկթընի ոճրափորձեր) ահազանգի մէջ է: Ըստ իր զուգին, պատահարը արկած չէ, այլ 67–ամեայ հայրը անձնասպան եղած է եւ անձնասպան եղած է:

ԱՊՐԻԼ 19–ին, Ֆրանսայի մէջ կը հրապարակուէր վերջին հարցախոյզը, որ կը նախատեսէր Շիրաքի յաղթանակը ձայներու 51%–ով, Բ· ընդդէմ: Ա· ընդդէմին յառաջդիմութիւն կ'արձանագրէր Լը Փէն որ Գ· դիրքի կը հասնի ձայներու 14%–ով (եթէ աւելցուի Մեկրէի 3%–ը, կը նշանակէ որ ծայրայեղ աջը 17%–ի կը հասնի): Կը հաստատուէր որ ձեռնպահութիւնը մեծ համեմատութեան պիտի հասնի (առնուազն 30%), քանի երկրին մէջ ընդհանուր անտարբերութիւն կը տիրէ:

ԱՖղԱՆԻՍՏԱՆի նախկին թագաւորը, որ 29 տարի է աքսորական կեանք մը կ'ապրէր Հռոմ, վերադարձաւ Ապրիլ 18–ին: 87 տարեկան, Մոհամէտ Զահեր Շահ համեստ ընդունելութեան մը արժանացած է, հազիւ 500 հոգիի ներկայութեամբ:

ԳՐՈԶՆիի մէջ (Չէչէնիա) ռուսամէտ չէչէն ոստիկաններու դէմ ոճրափորձ մը

(Շար·ը Դ· Էջ)

ՄԻՋԻՆ _ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ Կը ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԲՌՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ապրիլ 15–ին Արեւելքի եկեղեցիներու խորհուրդին Պէյրութի կեդրոնատեղիին մէջ գչումարուած է գործադիր վարչութեան Լիբանանի անդամներուն ժողովը· օրակարգի գլխաւոր նիւթը եղած է Բեթղեհէմի, Երուսաղէմի ու ամբողջ Պաղեստինի մէջ ծաւալած իսրայէլեան բռնութիւնները:

Ցանուն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան, ժողովին մասնակցած են Նարեկ Ծ· Վրդ· Ալէքմէդեան եւ Շահան Ծ· Վրդ· Սարգիսեան:

Ժողովականները հաղորդագրութիւն մը հրապարակած են ուր կը դատապարտուին իսրայէլեան բռնութիւնները:

հաւաքականութիւնը պարտաւոր է նման օժանդակութիւն մը բերելու:

*
**

Ֆրանսա նախագահականը առած է եւրոպական 5 երկիրներու Ներքին նախարարներու հասարակաց յայտարարութեան մը հակահրէական արարքներու առընչութեամբ: Այդ հինգ երկիրներն են՝ Ֆրանսա, Գերմանիա, Մեծն–Բրիտանիա, Պելժիա եւ Սպանիա: Հինգ նախարարները իրենց կարգը արտայայտած են ամրապնդելու պայքարը ամէն տեսակ խտրականութեան, ցեղապաշտութեան, հակահրէութեան դէմ: Այս մտահոգութիւնները օրակարգի հարց պիտի ըլլան նաեւ Ապրիլ 25–ին, Եւրոպայի Ներքին եւ Արդարութեան նախարարներու ժողովին:

ՊԷՐՆԱՐ ԼԷՕՒԻՍԻ ՀԵՏԵՒՈՂԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՓԱՍՏ ՄԸ

Հայերու ցեղասպանութեան մասին ժխտողական արտայայտութիւններու ծանօթ անուն Պ· Լէուիս նոր փաստ մը տըւած է իր հետեւողականութեան: Ան Մարտ 25–ին ամերիկեան հեռատեսիլի կայանի մը ներկայացուցած է իր նոր հատորը եւ պատասխանած հարցումներու: Այդ ընթացքին նիւթը առընչուած է 1915–ին, երբ լրագրողը հարց տուած է թէ Ֆրանսայի մէջ Հայերու կողմէ իր դէմ բացուած դատավարութենէն ետք կարծիքը փոխա՞ծ է այդ մասին: Պ· Լէուիս պատասխանած է· «Հայերը զինեալ ապստամբութեան դիմեցին Թուրքերու դէմ եւ գործակցեցան Ռուսերու հետ: Մեծ թիւով Թուրքեր կոտորեցին, յատկապէս Վանի մէջ: Օսմանցիները շատ ուշադիր էին որպէսզի Հայերը չվիրաւորեն բնակչութեան տեղափոխութեան ընթացքին: Կոտրածներու ոչ մէկ հրահանգ տրուած էր: Ապօրինի խմբակներ եւ ուրիշներ յետագային յարձակեցան Հայերու եւ զոհերու պատճառ եղան: Այսուհանդերձ, եղածը ոչինչով համեմատելի է Գերմանիոյ մէջ կատարուած Ողջակէզին»:

Հաւանօրէն աւելորդ է աւելցնել թէ արտայայտութիւնը յայտնի պոհունակութեամբ տեղ գտած է ժխտումի եւ ուրացումի թրքական կայքէջին վրայ որ անուանուած է «Թուրքի գլուխ»:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՑՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԿԻՆԵՐՈՒ ԴՐՕՇԸ

Քրտական օրաթերթը «Էօզկիւր փոլիթիքա» Ապրիլ 18–ի թիւով, այս խորագրին տակ անդրադարձած է պոլսահայ խումբ մը երիտասարդուհիներու «երկու յառաջդիմասէր հայուհիներ· Հայկանոյշ Մառք եւ Զապէլ Ասատուր» աշխատասիրութեան, ապա կը ներկայացնէ առաջինը:

Հ· Մառքի կենսագրութեան հետ կը սրուի դրական ու յատկապէս մամուլի կարեւոր վաստակը: Կը յիշուին 1905–էն անոր հրատարակած «Ծաղիկ»ը, Իզմիրի մէջ «Աբչալոյս»ի եւ «Արեւելք»ի բերած մասնակցութիւնը, Ամասիոյի մէջ հայկական դպրոցներու ցանցին տարածումին մէջ կատարած դերը, ապա իր գործունէութեան բարձրակէտը կազմող «Հայ կինոջ որ սկսած է հրատարակուիլ 1919ին եւ տեւած 13 տարի: Անոր հիմնադիր – խմբագրուհիին անձին մէջ կը չեշտուի կնոջական իրաւունքներու ջերմ պաշտպան ու նաեւ գործնապէս յանձնառու լրագրողին տիպարը:

Անջատ անկիւնի մը մէջ յիշուած են իրեն նախորդող հայ ֆէմինիստներ Էլպիս Կեսարացեանը որ հրատարակած է «Կին» եւ Թամար կնոջական թերթը, վիպագիր Սբբուհի Տիւսապը եւ իրեն ժամանակակից ու գործակից Զապէլ Ասատուրը (Սիսիլ) որպէս արդի աշխարհաբարի կերտիչներէն, բանաստեղծ եւ ուսուցիչ:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀԱՐՄԷՆՓՐԷՍ,

(Ապրիլ 18 / 19)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆի ԱՅՑԵՐԸ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Ապրիլ 20–23 պաշտօնական այցով կը գտնուի նախ Արաբական Միացեալ Էմիրութիւններ, ապա կ'անցնի Քաթար: Իրեն կ'ընկերանան Արտաքին գործերու, Տարածքային կառավարման, Արդիւնաբերութեան նախարարները, պաշտօնատարներ, գործի մարդիկ, լրագրողներ:

*
**

ԿՐԱՄՆՈԴԱՐի ՄԷՋ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԻՐԻՄՆԵՐ ՊՂՏՈՒԱԾ

Կրանոդարի ոստիկանութիւնը ձերբակալած է 14 – 17 տարեկան երեք տղաքներ որոնք քաղաքի գերեզմանատան մէջ մօտ երկու տասնեակ հայկական չիբիմներ պղծած են: Ձերբակալուածները ըսած են թէ իրենց արարքին պատճառը տեղական «Կուբան» ֆութպոլի խումբին պարտութեան դայրոյթը եղած է, աւելի ճիշդ՝ կէտ արձանագրելու կարեւորութիւնը գործածելու հայ խաղացողի մը ձախողութիւնը: Զարագործները մաս կը կազմեն խումբի մը որ ծանօթ է ոստիկանութեան:

Կրանոդարի մէջ օտարականները թիրախ առնող թշնամական ակնարեւ տրամադրութիւնները մտահոգութեան պատճառ դարձած են Հայաստանի իշխանութիւններուն համար ալ, որոնք պաշտօնապէս դիմած են Մոսկուա: Ապրիլ 18–ին, Ռուսաստանի Երեւանի դեսպանը Ա· Դրիւկով Ազգ· ժողովին մէջ պատասխանելով լրագրողներու, ըսած է թէ երկրամասին մէջ ապօրինի պաղթի հետեւանքով լուրջ վիճակ ստեղծուած է, բայց օրինաւոր բնակութեան իրաւունք ունեցողներու համար ոչ մէկ հարց կայ: Կրանոդարի Հայութեան թիւը, կ'ըսուի թէ 650 հազար է:

*
**

ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԵԼԹՈՒՐՔ ԵՐԿԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նախագահի մամուլի քարտուղար Վ· Գաբրիէլեան արտայայտելով Հայելթուրք հաչտութեան յանձնաժողովին մասին Հայաստանի իշխանութիւններուն կեցուածքը, ըսած է թէ հայելթուրք երկխօսութիւնը միշտ ալ խրախուսուած է, նման երկխօսութիւններ ոչ պաշտօնական մակարդակի վրայ միշտ տեղի ունեցած են եւ անոնք կրնան նպաստել հայելթուրք յարաբերութիւններուն: Այսուհանդերձ, քարտուղարը աւելցուցած է թէ իշխանութիւնը կը նախընտրէ պետութիւններու եւ կառավարութիւններու երկխօսութիւնը, քան մասնաւոր խումբերու:

*
**

Լ.Ղ.Հ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆի ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Ազգային ժողովի նախագահ Ա· Խաչատրեան Ապրիլ 17–ին աշխատանքի հանդիպում մը ունեցած է Լ.Ղ.Հ Խորհրդարանի նախագահ Օ· Եսայեանի հետ ու քննարկած՝ մէջ _ խորհրդարանական դրացակցութեան հարցեր: Կարեւոր համարելով այդ գործակցութիւնը, Օ· Եսայեան առաջարկած է մշակուի ներկայացուցիչ ունենալ Հայաստանի Ազգային ժողովին մէջ: Նիւթ եղած է նաեւ Ղարաբաղի մէջ Օգոստոսին տեղի ունենալիք նախագահական ընտրութիւնը:

ՕՐՄԱՆԵԱՆԻ ԱՍՊԱՐԷԶԸ

ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ

Բացառիկ աշխատող՝ Օրմանեան՝ եղած է նաեւ բացառիկ արտադրող մը: Իր գրիչին կը պարտինք, բացի օտար լեզուով գրուած իր գործերէն, հետեւեալ հինգ կարեւոր երկերը. Հայոց Եկեղեցին, Համապատում, Ծիսական Բառարան, Ազգապատում, Խոհէ եւ Խօսֆ:

Առնք, առաջին չորսը մանաւանդ, ուրիշներ ի վեր հայութեան զգալակերպը կ'արտայայտէ. կրօն ու եկեղեցի միացած են հոն, բաղադիր ամբողջութիւն մը կազմած եւ բառային ձեւակերպում ստացած «վասն կրօնի եւ հայրենեաց» հինաւուրց տարազով ու «հայ – քրիստոնեայ» ժողովրդային դարձուածքով: Օրմանեան կը չարունակէ ինքնաբեր կերպով այս աւանդութիւնը:

Լայն տեսլական եւ մտահայեցք պահանջող ձեռնարկ մըն է Ազգապատումը. ժամանակի եւ միջոցի անսահմանութեան մէջ տեղադրուած ընդարձակ տեսադաշտ ունի ան, որուն մէջ կու գան իրենց տեղը գրաւել անթիւ մանրամասնութիւններ: Օրմանեան չի մոռնար քնաւ այս համայնական տարածք եւ չի կորսուիր երբեք մանրամասնութիւններու խճողումին մէջ: Կը պատահի երբեմն, որ մասերու անհամեմատահ երբեմն, որ մասերու անհամեմատութիւն ստեղծուի, մանրամասնութիւն մը աւելի կարեւորութիւն ստանայ քան ուրիշներ, բայց համադրական կառոյցը չի խախտիր իր ընդհանրութեան մէջ:

Ինչպէս իր միւս գործերուն, Օրմանեան Ազգապատումի մէջ ալ կը դրսեւորէ մօտեցում մը, որ ժողովրդային է, առանց պիտական ըլլալէ դադրելու եւ կ'արդարացնէ «ժողովրդային պիտնական» բնորոշումը: Ան դիւրընթեռնելի չարադրանքի մը կը դիմէ, ծանօթագրութիւնները փակագիծերու մէջ կը ներկայացնէ ընթերցումի հեզասահ ընթացքը չընդհատելու համար, բայց չի մոռնար պիտական խստապահանջութիւնը:

Ժողովրդային պիտնականը կը յենի ահաւոր հմտութեան մը եւ բացառիկ յիշողութեան մը, որոնք հնարաւոր կը դարձնեն համառեղումը եւ դասաւորումը ծանօթութիւններու վիթխարի պաշարի մը: Ուղղակի զլխապտոյտ կը պատճառէ Օրմանեանի հմտութիւնը եւ անոր կարողութիւնը տիրապետուած ձեւով օգտագործելու մանրամասնութիւններու հեղեղը, որ կը կապուի պատմական դէմքերուն ու դէպքերուն:

Եւ այս ամէնը՝ բացառիկ ճշդրտութեամբ ու յստակութեամբ, չնորհիւ իր տոմարագիտութեան եւ աղբիւրներու իրազեկ գործածումին: Հին մատենագիրներու եւ նոր հեղինակներու հայթայթած մանրամասնութիւնները, պատմական վաւերաթուղթեր, անհատական ու պաշտօնական թղթակցութիւններ, անձնական յուշեր կ'օգտագործուին ամբողջութեան մը մէջ, որուն կուռ կառոյցն ու բաղդիր բիւրաւոր տարրերու կապակցութիւնը ապշանք կը պատճառեն պարզապէս: Հրաչեայ Աճառեան, որ գիտէր ինչ կ'ըսէր, հետեւեալ ձեւով կ'արտայայտէ իր գուսպ այլ չոյիչ կարծիքը Օրմանեանի այս գործին մասին Անձնաւուիների Բառարանին մէջ.

Լաւագոյն աղբիւրը Հայոց պատմութեան թուականներուն մասին՝ Օրմանեանի «Ազգապատում»ն է: Այս հեղինակը աշխատել է պատմիչների տուած թուականները (...) ստուգել եւ տուել է ամենայնիշդ թուականները:

Թիւի եւ դէպքի ճշդրտումի ճիգին զուգորդուած է անձնական համոզումներէ բխած տեսակէտներու ձեւաւորումը: Օրմանեան սեփական կարծիք կազմած ու արտայայտած է իր ներկայացուցած բոլոր դէմքերուն ու դէպքերուն մասին: Ունեցած է կայուն տեսակէտներ պատմական վիճելի հարցերու եւ ժամանակակից վիճայարոյց խնդիրներու մասին եւ զանոնք մեկնաբանած հեղինակաւոր կերպով: Մեծապէս օգտուած է մանաւանդ այն իրողութենէն, որ ինք գործող դէմք ու վկայ եղած է ժամանակակից պատմութեան, «ներսէն դիտցող»ի կարծիք յայտնած է առանց վախնալու կողմնակալութեան մեղադրանքներէ: Ինք այսպէս կը բացատրէ ու կ'արդարացնէ իր միջամտութիւնը.

Պատմական եղելութիւններ պէտք է ժամանակակից, իմա գիտակից ու մասնակից անձերէ վկայուին, որպէսզի տըրուին ի վեր հայութեան զգալակերպը կ'արտայայտէ. կրօն ու եկեղեցի միացած են հոն, բաղադիր ամբողջութիւն մը կազմած եւ բառային ձեւակերպում ստացած «վասն կրօնի եւ հայրենեաց» հինաւուրց տարազով ու «հայ – քրիստոնեայ» ժողովրդային դարձուածքով: Օրմանեան կը չարունակէ ինքնաբեր կերպով այս աւանդութիւնը:

Լայն տեսլական եւ մտահայեցք պահանջող ձեռնարկ մըն է Ազգապատումը. ժամանակի եւ միջոցի անսահմանութեան մէջ տեղադրուած ընդարձակ տեսադաշտ ունի ան, որուն մէջ կու գան իրենց տեղը գրաւել անթիւ մանրամասնութիւններ: Օրմանեան չի մոռնար քնաւ այս համայնական տարածք եւ չի կորսուիր երբեք մանրամասնութիւններու խճողումին մէջ: Կը պատահի երբեմն, որ մասերու անհամեմատահ երբեմն, որ մասերու անհամեմատութիւն ստեղծուի, մանրամասնութիւն մը աւելի կարեւորութիւն ստանայ քան ուրիշներ, բայց համադրական կառոյցը չի խախտիր իր ընդհանրութեան մէջ:

Ինչպէս իր միւս գործերուն, Օրմանեան Ազգապատումի մէջ ալ կը դրսեւորէ մօտեցում մը, որ ժողովրդային է, առանց պիտական ըլլալէ դադրելու եւ կ'արդարացնէ «ժողովրդային պիտնական» բնորոշումը: Ան դիւրընթեռնելի չարադրանքի մը կը ձգտի, ծանօթագրութիւնները փակագիծերու մէջ կը ներկայացնէ ընթերցումի հեզասահ ընթացքը չընդհատելու համար, բայց չի մոռնար պիտական խստապահանջութիւնը:

Ժողովրդային պիտնականը կը յենի ահաւոր հմտութեան մը եւ բացառիկ յիշողութեան մը, որոնք հնարաւոր կը դարձնեն համառեղումը եւ դասաւորումը ծանօթութիւններու վիթխարի պաշարի մը: Ուղղակի զլխապտոյտ կը պատճառէ Օրմանեանի հմտութիւնը եւ անոր կարողութիւնը տիրապետուած ձեւով օգտագործելու մանրամասնութիւններու հեղեղը, որ կը կապուի պատմական դէմքերուն ու դէպքերուն:

Եւ այս ամէնը՝ բացառիկ ճշդրտութեամբ ու յստակութեամբ, չնորհիւ իր տոմարագիտութեան եւ աղբիւրներու իրազեկ գործածումին: Հին մատենագիրներու եւ նոր հեղինակներու հայթայթած մանրամասնութիւնները, պատմական վաւերաթուղթեր, անհատական ու պաշտօնական թղթակցութիւններ, անձնական յուշեր կ'օգտագործուին ամբողջութեան մը մէջ, որուն կուռ կառոյցն ու բաղդիր բիւրաւոր տարրերու կապակցութիւնը ապշանք կը պատճառեն պարզապէս: Հրաչեայ Աճառեան, որ գիտէր ինչ կ'ըսէր, հետեւեալ ձեւով կ'արտայայտէ իր գուսպ այլ չոյիչ կարծիքը Օրմանեանի այս գործին մասին Անձնաւուիների Բառարանին մէջ.

Լաւագոյն աղբիւրը Հայոց պատմութեան թուականներուն մասին՝ Օրմանեանի «Ազգապատում»ն է: Այս հեղինակը աշխատել է պատմիչներու տուած թուականները (...) ստուգել եւ տուել է ամենայնիշդ թուականները:

Թիւի եւ դէպքի ճշդրտումի ճիգին զուգորդուած է անձնական համոզումներէ բխած տեսակէտներու ձեւաւորումը: Օրմանեան սեփական կարծիք կազմած ու արտայայտած է իր ներկայացուցած բոլոր դէմքերուն ու դէպքերուն մասին: Ունեցած է կայուն տեսակէտներ պատմական վիճելի հարցերու եւ ժամանակակից վիճայարոյց խնդիրներու մասին եւ զանոնք մեկնաբանած հեղինակաւոր կերպով: Մեծապէս օգտուած է մանաւանդ այն իրողութենէն, որ ինք գործող դէմք ու վկայ եղած է ժամանակակից պատմութեան, «ներսէն դիտցող»ի կարծիք յայտնած է առանց վախնալու կողմնակալութեան մեղադրանքներէ: Ինք այսպէս կը բացատրէ ու կ'արդարացնէ իր միջամտութիւնը.

*Պատմական եղելութիւններ պէտք է ժամանակակից, իմա գիտակից ու մասնակից անձերէ վկայուին, որպէսզի տ

պեստաւորումով, երգերով, արտասանութիւններով:

Տեսերիզին յուշադրութենէն ետք Ս. Փիլիճեան չարունակեց իր բացատրութիւնները, ըսելու համար թէ քաղաքապետարանին կողմէ 99 տարուան համար տրամադրուած 7400 քառակուսի մեթր տարածքին վրայ չուրջ երեք հազար քառակուսի մեթրնոց ղպրոցի շէնքի մը կառուցումի յատակագիծը պատրաստ էր արդէն. ան ընտրուած էր բացուած մրցոյթով մը, իրագործումը պիտի արժէր 25 միլիոն ֆրանք: Ատոր մօտ 6 միլիոնը դոյացած էր արդէն եւ առաջին նպատակ դրուած էր 2003-ի վերամուտին մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի բաժիններէ-րը ընդունիլ նոր շէնքին մէջ:

Տանտէակներով յապաղած այս աշխատանքներուն համար ամէնէն ծանր բաժիններէն մէկը յանձնուած էր Հրայր Այվազեանի որ Հանդանակիչ յանձնախումբին նախագահն էր: Իր որակով ուշադրաւ հայերէնով մը ան ըսաւ թէ 25 միլիոնի պիւտճէ մը կրնայ ծանր թուիլ, սակայն, մեծամտութեան արդիւնք չէ ան, ոչ ալ պերճանքի: Հանդրուանային ձեւով շինութեան որոշումը առիթ պիտի տար եղածով գործի ձեռնարկելու, մէկ կողմէն հանգանակութիւնը չարունակելով անհրաժեշտ դրամարներուը կեդրոնացնելու յետագայ բաժիններուն համար:

Հ. Այվազեան արդարօրէն նշեց թէ արդի ղպրոցի մը պայմաններուն տէր հաստատութիւնը առաջին հերթին անչուշտ ֆրանսահայ սերունդներու, բայց նաեւ եւրոպայի այլ գաղութներուն դիմումի վայրը պիտի ըլլար, քանի որ միակն էր, գոնէ արեւմտեան զօտիին մէջ, ղպրոցական լման ծրագիր կիրարկելու կարող:

Ուրախացնող անակնկալ էր լսել թէ վարժարանը ներկայիս ինքնաբաւ է ու վերջին երկու տարուան ընթացքին 800 հազար ֆրանքի գումարով նպաստ ալ ըերած է շինութեան պիւտճէին: Իսկ հանգանակութիւնը, արտասահմանէն մասնակցութեան յոյսերով հանդերձ, լոյն չափով պիտի ըլլար Ֆրանսայի մէջ, ընկերացած՝ հասութաբեր ձեռնարկներու: «Սպասելինք որ քաւարար Ղուբ ըլլայ աւազանին մէջ, որպէսզի նետուինք· այսօր կը կարծենք որ կայ բաւարարը» ըսաւ ան, յաւելեալ տեղեկութիւններ տալով դրամահաւաքի աշխատանքին մասին: Ֆրանսայէն եւ դուրսէն բարերարներէ զատ, դիմում կ'ըլլար հայկական հաստատութիւններու, նախկին ճեմարանականներու, լայն հանրութեան: Այդ նպատակով եռալեզու թղթածրար մը պատրաստուած էր, կար 20 հազար անունով ցանկ մը: Ան դիտել տուաւ թէ վերջին տասնամեակին Հայաստանով խանդավառուած, քիչ մը մոռացութեան տուած էինք Սփիւռքը ուր սակայն, հայութեան կէսէն աւելին կ'ապրէր այսօր: "Հայ լեզուին պահպանումը մաս կը կազմէ Հայ Դատին ու պէտք ունի նոյն գուրբանութիւն" ըսաւ ան, ձեռնարկին անհրաժեշտութեան չափ, անոր յաջողութեան լման համոզումին տէր մէկուն չեչտով:

Ասօք տրուեցաւ կապոյտ Խաչի նախագահուհի Լիլիան Փէքմէզեանի որպէս օժանդակ կազմակերպութեան պատասխանատու: Ան խօսեցաւ աթէնքեան իր տպաւորութեան մասին. ըսաւ թէ զարմացած է տեսնելով փոքրաթիւ գաղութ մը որ երկու ամէնօրեայ վարժարան կը պահէ, եւ ոչ՝ պատրաստի տնակներով որպէս դասարան:

Իրմէ ետք «Համազգայինի» վարիչեան վարչութենէն Հուրիկ Պաղտասարեան տեղեկացուց թէ արդէն ծրագրուած էր ղեղարուեստական ձեռնարկ մը, Սեպտեմբերին, երբ ծանօթ պաշնակահար Ալտօ Զիքոլինի պիտի նուագէր Անիէդի մէջ ու երեկոյթին հասոյթը պիտի յատկացուէր դպրոցաշինութեան գործին:

Հարցումներու բաժինին համար նախապատրաստուած էին թերթիկներ ուր քանի մը վայրկեանի ընդմիջումի մը ընթացքին արձանագրուեցան հարցումները: Հետաքրքրութիւն կար գիտնալու թէ ի՛նչպէս կը բացատրուէր 25 միլիոններոց նման ծրագրի տէր Համազգայինին մասնակցութիւնը Ստեփանակերտի մէջ հիւանդանոցի մը շինութեան. քան մը որ ո՛չ մշակութային, ո՛չ ալ կրթական ճեռնարկ էր: Համազգայինի Փարիզի վարչութեան նախագահուհին Մարի – Լուիզ Պալեան հրաւիրուեցաւ պատասխանելու. ան ըսաւ թէ հիւանդանոցը ժողովուրդին առողջութեան համար է, որպէսզի չարտադրեն, եւ այլն: Քաղաքական ծրագիր էր ան որուն պէտք էր իր լուման բերէր Համազգայինն ալ: Քիչ մը պարզայական այս բացատրութենէն ետք նիւթ եղան ղպրոցին համար հայերէնի ուսուցիչ ունենալու հեռանկարները, կրօնքի դասաւանդութեան խնդիրը: Անանուն հարցատէր մըն ալ ուզեր էր գիտնալ թէ «մինչեւ ե՞րբ Հայաստանի անյատակ տակառը պիտի լեցնենք»:

Հայերէնի ուսուցիչի հարցը բարդ էր իրապէս. Համազգայինի վարչութիւնը այդ մտահոգութեամբ Պէյրութի մէջ հայագիտական կեդրոն հաստատած էր, բայց ատիկա Ֆրանսայի օդուտ չէր ունենար: Ցոյսերը կը մնային Արեւելեան լեզուներու հայկական բաժնին ու ժամանակին բերելիք լուծումներու: Ինչ կը վերաբերէր կրօնքի դասաւանդութեան, ատիկա կ'ըլլար պատմութեան դասերուն չրջանակին մէջ: Իսկ Հայաստանի անյատակ տակառին մասին հարցումը ձըզուեցաւ անպատասխան:

Շուրջ երկու ժամուան հաւաքոյթը ուրուն ներկայ եղաւ մօտ հարիւր հոգի,

ԳԱՂԹԻԹ ԳԱՂԹԻԹ

ԴՈՒՄԳԱՒՈՒԻ (Պոլիս) Դրսի Ս. Ծառութիւն եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութիւնը կատարուած է Ապրիլ 7-ին, մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով, երեմնի ճկնորսներու այսօր անտեսուած թաղամասին մէջ: Տօնախմբութիւնը ըստկըսած է պատարագով, որ միջոց մը ընդհատուած է ու կարդացուած են Մեսրոպ պատրիարքին կոնդակները ուղղուած Գէորգ եւ Սիրվարդ Գարամանուկի, քանի երկուքն ալ կ'արժանանային պատրիարքական աթոռի չքանչաններուն, առաջինը որպէս բարերար, երկրորդը որպէս արուեստագիտուհի: Կրօնական արարողութենէն ետք, տեղի ունեցած է Սիրոյ տեղան մը եկեղեցւոյ կից վերանորոգուած սրահին մէջ: Բացման խօսքը արտասանած է Թաղային Խորհուրդի տեսչուպետը՝ Վարուժան Թավրա, որ բացատրութիւններ տուած է իրենց գործունէութեան մասին, դիտել տալով մանաւանդ, որ եկեղեցապատկան մերձակայ հինգ չէնքերը չատ խարխուլ վիճակ ունին եւ պէտք է անպայման նորոգել: Թաղային Խորհուրդի նիւթական դժուարութիւններուն մասին ալ բացատրութիւններ տուած է թաղականներէն, տեսչապետ Պետրոս Դաթօ: Եղած են նուիրատուութիւններ, բայց, գոյացած գումարը չատ գոհացուցիչ չէ եղած:

*
**

Ֆէրիգիւղի Ս. Վարդանանց Եկեղեցւոյ յարակից «Շերինօղլու» սրահին մէջ, գեղարուեստական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Ապրիլ 7-ին, նուիրուած Սիրվարդ Գարամանուկի երգերուն: Համերգին բացման խօսքը արտասանած է Արա Էլակէօզ, յիշեցնելով թէ համերգը յարգանքի տուրք մըն էր որ կը մատուցուէր աւարտեցաւ Գիւտ Արք.ի քաջալերական խօսքով ու փոքր հիւրասիրութեամբ մը:

Սխալ պիտի չըլլայ հաւանօրէն, գործնականին անցնելու մեկնակէտ նկատել Ապրիլ 11-ի երեկոյթը ու արդարանալի, կամ ամօթալի բոլոր ձգձգումներուն, յապաղումներուն, անտարբերութիւններուն դէմ ապաւինիլ մեր մեծերու խրատութեան որ կ'ըսէ. «Լաւ է ուշ, քան երբեք»...:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՑԵԱՆ

ՈՒԹ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱՋԱՐԷՆ ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՄԵԿՆՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

— ● —

Կառավարութեան առընթեր գաղթերու եւ գաղթականներու վարչութեան տուեալներով՝ անցած տարիներուն Հայաստանէն մեկնած են 800 հազարէն մէկ միլիոն հոգի: Նոյն աղբիւրին համաձայն, այդ երեւոյթը կայունացման միտում ցոյց կու տայ, սակայն եւ այնպէս արտագաղթը կը չարունակուի. 2001-ի ընթացքին մեկնողներու թիւը ժամանողներէն 60,3 հազար աւելի եղած է:

Արտասահմանեան աշխատանքը գործադրութեան դլխաւոր լուծում կը նկատուի հանրութեան կողմէ: Նոյն վարչութեան արտաքին աշխատանքի բաժնին պետը Հ. Աբրահամեան ըսած է թէ պաշտօնական տուեալներով ներկայիս Գերմանիոյ եւ Դանիոյ մէջ 1500, Հոլանտայի մէջ 1200 Հայաստանցի ապօրինի գաղթական կայ որոնք չատ հաւանօրէն կը վտարուին: Ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուած են որ Հայաստանէն գաղթի տրամադրութիւն ունեցողները ամբողջովին անտեղեակ են արտասահմանի մէջ աշխատանքի պայմաններուն: Ներկայիս երկրին մէջ աւելի քան 20 կազմակերպութիւն կայ, այս մարդին որպէս միջնորդ աշխատող:

Գարամանուկեան ամուլին: Բացման խօսքէն ետք, բեմը յանձնուած է արուեստագէտներուն: Մէջընդմէջ, արտայայտուած են Հայկ Ասլանեան, Հայաստանցի արուեստագէտ, «Կոմիտաս» երգչախումբի դեկավար՝ Յովհաննէս Միրզոյեան: Համերգի աւարտին, իրենց սրտի խօսքը բսած են Տիկին Էլտա Գասպարեան եւ Շահան Արծրունի, «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է Մեսրոպ պատրիարք:

*
**

Ֆէրիգիւղի Սանուց Միութեան սրահին մէջ Միութեան թատերախումբը ներկայացուցած է Հալտուն Թանէրի ծաղօթ մէկ թատերախաղը նուիրուած դերասան Թոմմաս Ֆասուլեանճեանի յիշատակին, որ անցեալին պվխաւոր դերակատարը եղած է թատերդութեան՝ «Անխելք ամուսնին խորամանկ կինը»: Բեմադրութիւնը ապահոված էր Նշան Շիրինեան:

ԹԻ ՒՆ 17

ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԱ.

ՈՒՐ ՏՐԴԱՏ ՄԷՋՏԵՂ Կ'ԵԼԼԷ

- Ինչպէ՞ս չմտածեմ, ամէնէն էական բանն է:

- Ես տարի մը մեզ ապրեցնելու չափ դրամ ունիմ:

Այս յայտարարութիւնը չփոթեցուց երիտասարդը:

- Լա՛ւ, բայց կարծեմ ինծի համար չատ պատուաբեր բան մը չէ կնոջս դրամովը ապրիլ:

- Աղէկ պարապ խղճահարութիւն մըն է, կնոջդ դրամովը պիտի ապրիս մինչեւ որ կացութիւնը փոխուի:

- Լաւագոյն չըլլա՞ր սպասել, որ կացութիւնը փոխուի, այն ատեն ամուսնանանք:

- Այդ բոլոր խօսքերը ուրիչ բան չեն նշանակեր, այլ եթէ մերժում:

- Հաւատա՛, որ այդպէս չէ:

- Եթէ այնպէս չըլլար, իմ առաջարկս պիտի չմերժէիր:

- Մերժում չի կայ գործին մէջ. միայն պայմանաժամ կ'ուզեմ:

- Լաւ ուրեմն. երեք օր պայմանաժամ կուտամ քեզի, երեք օր ետքը որոշ պատասխան կ'ուզեմ:

- Եւ եթէ այդ պատասխանը մերժողական ըլլա՞յ, - հարցուց երիտասարդը:

- Այն ատեն սա եզրակացութեան պիտի գամ, որ դիս չես սիրած երբեք, թէ դիս պարզապէս քու հաճոյքներուդ գործիք ըրած ես, թէ քու պատճառովդ խե՛ղճ պարկեշտ մարդ մը այս միջոցիս աքսոր գացած է եւ թերեւս չարաչար մահուամբ պիտի սպաննուի:

- Քու այդ խօսքդ չեմ ընդունիր, - գոչեց Տրդատ, - Ատիկ պարկեշտ մարդ մը չէր:

- Իր հանրային կեանքը դիս չշահագրգռեր, - պատասխանեց դեղուհին, - իրրեւ ամուսին, կամ եթէ կ'ուզէք, իրրեւ հոմանի, չատ պարկեշտ եղած է ինծի հանդէպ:

- Ես հանրային մարդը կը ճանչնամ միայն:

- Իսկ ես անհատական մարդուն վրայ կը խօսիմ:

- Բայց վերջապէս ի՞նչ ըսել կ'ուզես, - գոչեց երիտասարդը:

- Սա ըսել կ'ուզեմ, որ կա՛մ հետս կ'ամուսնանաս եւ կա՛մ դուն ալ կ'երթաս կը միանաս Ատիկին...

Երիտասարդը սարսռաց:

Աղջիկը կը կասկածէր, թէ այդ կինը ի վերջոյ փորձանք մը պիտի բերէր իր դլխին:

- Ա՛յսպէ՞ս քու սէրդ կ'ապացուցանես, - ըսաւ դառնացած չեչտով մը:

- Իսկ դո՞ւն, ի՞նչ կերպով կ'ապացուցանես:

- Բայց ես օրինաւոր պատճառաբանութիւններ մէջտեղ դրի, մարդ մը, որ ըսխրսուած է ծածկուած մնալ, որ վայրկեանէ վայրկեան տեղ փոխելու ստիպուած է, որ առտուն չի գիտեր, թէ գիշերը ո՞ւր անկողի՞նը պիտի պառկի, թէ բանտը, այսպիսի մարդ մը չի կրնար ամուսնանալ:

- Ես յանձն կ'առնեմ այդ ամէնքը, ես ալ քեզի հետ կը ծածկուիմ սենեակի մը մէջ, ես ալ քեզի հետ տեղ կը փոխեմ, եթէ պէտք ըլլայ, ես ալ քեզի հետ բանտ ու աքսոր կ'երթամ, ըսելիք ունի՞ս:

- Ատոնք պեղեցիկ խօսքեր են, որ կ'ըսուին, բայց չեն գործադրուիր:

- Ես պիտի գործադրեմ:

- Լա՛ւ, այն ատեն կը հաւանիմ, պիտի ամուսնանանք երբոր ուզես:

- Իրա՞ւ, - գոչեց կինը ուրախութենէն խելայեղ:

- Այո՛, կ'երդնում, որ իրաւ կ'ըսեմ:

- Ա՛խ, իմ սիրելի Տրդատս:

Եւ դեղուհին պլլուեցաւ երիտասարդին վզին: Հաչտութիւնը վերահաստատուած էր:

- Ուրեմն ե՞րբ պիտի պսակուինք, օրը որոշենք:

- Բայց այս որչա՛փ կ'աճապարես, - գոչեց Տրդատ, - միթէ այդ տեսակ գործեր մէկ օրէն միւսը կ'ըլլա՞ն:

- Ի՞նչ է ըլլալիքը, պարզ պսակ մը:

- Անշուշտ պարզ պսակ մը, բայց վերջապէս պաշտօնական դործողութիւններ պիտի կատարուին:

- Մէկ-երկու ժամուան խնդիր:

- Բո՛ւն դժուարութիւնը այդ չէ:

- Ի՞նչ դժուարութիւն կայ ուրեմն:

- Բայց, սիրելիս, դիտես, որ ես ըսխրսուած եմ ինքզինքս ծածկել, այս պայմաններուն ն երքեւ ինչպէ՞ս կ'ուզես, որ երթամ Պատրիարքարան կամ եկեղեցի, ինքզինքս յայտնեմ, կերպով մը ինքզինքս մատնեմ, մի՞թէ կարելի է ասիկա: Ես դաւադացի եմ, երբոր երթամ Պատրիարքարան ամուսնութեան արտօնութիւն ուզելու, երկար - բարակ քննութիւններ պիտի ընեն ստուգելու համար, թէ ամուրի՞ եմ, թէ ո՛չ. այս տեսակ քննութենէն մը կրնա՞ս հասկնալ, թէ որքա՛ն վտանգաւոր է այս միջոցիս:

- Իրաւունք ունիս, - խոստովանեցաւ մանկամարդ կինը:

- Այսօրմէ պէտք է դոհ ըլլաս իմ պատուոյ խօսքովս եւ սպասես, որ կացութիւնը փոխուի, եւ կարենանք հանդիստ սրտով ընել ամէն բան:

- Կը սպասեմ, քանի որ խնդիրը քու ապահովութեանդ մասին է, չեմ ուզեր, որ իմ պատճառովս գլուխդ փորձանք գայ:

- Շնորհակալ եմ, սիրելիս:

Գեղուհին պահ մը լռեց եւ մտածութեան մէջ թաղուեցաւ:

Ցայտնի կ'երեւար, որ ամուսնութեան խնդիրն էր, որ կը չարունակէր զբաղեցնել գինքը:

Յետոյ յանկարծ գոչեց.

- Ուրիշ բան մը ընենք:

- Ի՞նչ, - հարցուց երիտասարդը:

- Ի՞նչ պէտք ունիս այս վտանգներուն մէջ մնալու, այս անիծեալ քաղաքը:

- Դժբախտաբար ուրիշ միջոց չի կայ, ապահով բանտարկուած եմ:

- Միասին կ'երթանք արտասահման եւ հոն կ'ամուսնանանք:

- Ահա՛ չատ պեղեցիկ երազ մը:

- Ինչո՞ւ երազ ըլլայ, մեր ձեռքն է ատիկա իրականութեան փոխելը:

- Իսկ՛ւ թէ մեր ձեռքը ըլլար, բայց դժբախտաբար՝ ոչ, մեր ձեռքը չէ:

- Ես միջոցը կը գտնեմ անցագիր առնելու:

- Քեզի համար արդարեւ որեւէ դժուարութիւն չի կայ:

- Նոյնիսկ քեզի համար ալ կրնամ անցագիր գտնել:

(Շար. 210)

ՀԱՑԱՍՏԱՆ - ՍՓԻՒՌՔ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

Ինչպէս նախապէս յայտարարուել էր, ս/թ Մարտի 9-ին ՀՀ դեսպանութիւնում անցկացուեց 2002 թ. Մայիսի 27-28-ին Երեւանում կայանալիք Հայաստան - Սփիւռք Երկրորդ խորհրդաժողովի նուիրուած նախապատրաստական համահամայնքային խորհրդակցութիւն, որին մասնակցում էին Ֆրանսահայ կազմակերպութիւնների եւ հաստատութիւնների, մտաւորականութեան և համուլի ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ անհատներ:

Հայաստան - Սփիւռք Երկրորդ խորհրդաժողովի նպատակների եւ կազմակերպական հարցերի վերաբերեալ ընդարձակ ներածականով հանդէս եկաւ դեսպան Խ. Նալբանդեանը:

Մօտ երեք տասնեակ այլ ելոյթ ունեցողներ արեցին մի շարք առաջարկութիւններ Խորհրդաժողովի օրակարգի, պատուիրակութիւնների ձեւաւորման եւ բուն աշխատանքների կազմակերպման եւ ընթացակարգի վերաբերեալ:

Խորհրդակցութեան ընթացքում ձեւաւորուեցին հինգ մասնագիտական յանձնախմբեր, առաջարկելով աւելացնել եւս երկու յանձնախումբ՝ երիտասարդական եւ մարդասիրական, ինչպէս նաեւ Ֆրանսահայ պատուիրակութեան մեկնման եւ Հայաստանում վերջինիս տեղաւորման հետ կապուած հարցերով երեք հոդուց կազմուած կազմակերպական խումբ:

Վերջնականապէս յստակացնելու համար Ֆրանսահայ պատուիրակութեան մօտեցումները եւ առաջարկութիւնները Համահայկական Երկրորդ խորհրդաժողովին, ինչպէս նաեւ քննարկելու համար կազմակերպական հարցեր, նախնական պայմանաւորուածութեան համաձայն, ՀՀ դեսպանութիւնում կազմակերպուում է երկրորդ նախապատրաստական ժողովը, որին հրաւիրուում են մասնակցելու Ֆրանսահայ բոլոր կազմակերպութիւնների եւ հաստատութիւնների ներկայացուցիչները, մտաւորականութիւնը, մամուլը, անհատներ:

Ժողովը տեղի է ունենալու 2002 թ. Ապրիլի 28-ին, ժ. 15-ին, ՀՀ դեսպանութեան չէնքում:

Հասցէն՝

Ambassade de la République d'Arménie
9, rue Viète, 75017 Paris
Tél. : 01 42 12 98 00
Fax : 01 42 12 98 03

Փարիզ, Ապրիլ 16

(Շար. Ա. էջէն)

գործուած է Ապրիլ 18-ին եւ 16 մեռեալ կայ: Ական մը պայթած է երբ ոտիկաններ փոխադրող կառք մը կ'անցնէր:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԴԷՄ ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԱՌԹԻԻ

Կը շարունակենք ահզորզագրութիւնները առնել Ալֆորվիլի հայկական յուշարձանի դէմ գործուած յարձակման առթիւ (Ապրիլ 13-էն 14-ի գիշերը), պարզ է որ չենք կրնար բոլորին տեղ տալ: Վերջերս առացանք «Յառաջդիմութեան համար Ֆրանսահայերու Շարժումին» հաղորդագրութիւնը: Դատապարտելով արարքը, կոչ կ'ըլլայ իշխանութիւններուն որ երեւան հանուին եւ դատապարտուին հեղինակները եւ միջոցներ ձեռք առնուին, որպէսզի նման յարձակումներ չկրկնուին յուշարձաններու դէմ, որոնք կը յիշեցնեն մարդկութեան սեւ ժամերը:

Նոյն Շարժումը, որուն կը նախագահէ Միշէլ Գաշգաշեան Ապրիլ 15 Թուականիր այլ հաղորդագրութեամբ մը, կը զօրակցութիւնը կը յայտնէ պաղեստինցի ժողովուրդին, որ 54 տարի է կը սպասէ որ անկախ Պետութիւն ունենայ: Զինուորական լուծում չկայ, կ'ըսուի հոն, հարկ է բանակցութեամբ արդար լուծում մը գտնել որ խաղաղութիւնը ապահովէ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր հօր՝ Միհրան Թէօլէօլեանի մահուան 5-րդ տարելիցին առթիւ, Խաչիկ Թէօլէօլեան 100 տոլար կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

*
**

Իր կնքամօր՝ Արուսեակ Գարակէօզեանի թաղմ յիշատակին Զապէլ Շեխիկեան 350 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին, նոյն ախուր առթիւ, Տիկին Սաթենիկ Ալէքեան 45 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

CORRECTION

NDLR.— Mr. Ph. Bouchereau nous prie de publier la correction suivante.-

Dans la note 15 du compte rendu sur la revue **L'Intranquille** de Madame Anahide Ter-Minassian, paru dans le supplément d'**Haratch** en date du 7 avril 2002, lire : «Le révisionniste Stéphane Courtois et le négationniste Nicolas Werth, co-auteurs du **Livre noir du communisme**, édité par Robert Laffont en 1997; et non pas bien sûr Ilya Ehrenbourg et Vassili Grossman qui sont les auteurs, avec près de quarante collaborateurs membres du CAJ (Comité antifascite juif) pour la plupart assasinés en 1952 par Staline de **Le Livre Noir, sur l'extermination scélérate des Juifs par les envahisseurs fascistes allemands dans les régions provisoirement occupées de l'U.R.S S. et dans les camps d'extermination en Pologne pendant la guerre de 1941-1945; (Actes Sud, 1995, pour l'édition française)**.

Ph. BOUCHEREAU

COMMÉMORATION DU 87ème ANNIVERSAIRE DU GÉNOCIDE DES ARMÉNIENS

24 AVRIL 1915

PARIS

MARDI 23 AVRIL

Veillée organisée par l'ensemble des organisations de jeunesse, Place de la Bastille. Manifestation artistique et culturelle (entre 20h et minuit).

MERCREDI 24 AVRIL

11h45 : Réception à l'Hôtel de Ville de Paris. Le maire de la capitale, Bertrand Delanoë, reçoit la communauté arménienne. Entrée sur invitation.

15h : Messe de réquiem en la Cathédrale arménienne de Paris. **Eglise Apostolique arménienne : 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris.**

18h : Ravivage de la Flamme au souvenir du Soldat inconnu, à l'**Arc de Triomphe.**

18h30 : Manifestation vers l'ambassade de Turquie, pour la reconnaissance par la Turquie du génocide arménien de 1915. **Départ angle Place de l'Etoile et avenue Kléber.**

M -Ali Ertem, militant turc des droits de l'homme, sera à Paris, à l'invitation du Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France et prendra part à l'ensemble des cérémonies.

TELEVISION

LA DIASPORA ARMENIENNE

Film de Bruno Ulmer (une co-production France 5 - Son et lumière). Diffusion hertzienne (France 5); Lundi 22 avril à 15h05. (*Ֆիլմը նախ սփռուած է Ուրբաթ, Ապրիլ 19, ժամը 19·45-ին, սաթելիթի վրայ*):

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24
ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՒ ԱՂՕԹՔԻ ՕՐ
Վասն երանեալ հոգւոցն
1915-Ի ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՉՈՀ

ԲԻՒՐԱՒՈՐ ՄԵՐ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑՆ

«Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը՝ դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր կամ ուրիշներ՝ այսօր կրնան բացակայիլ իրենց պրաղումնեբէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար»:

*
**

Առ այդ պարտինք անպայման մասնակցիլ Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 15-ին մատուցանելի Հոգեհանգստեան յատուկ պատարագին:

«Յաւիտենական Յիշատակն Արդարոց
Օրհնութեամբ եղիցի»

Séjour en Arménie

du 8 au 15 juillet

Organisé par ESPOIR POUR L'ARMENIE

> Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs.
> Participation à la messe en la cathédrale d'Etchmiadzine.
> Participation aux manifestations du 14 juillet à l'Ambassade de France.
> Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Guéghart, Garni, etc.
> Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie.
> Possibilité de prolonger son séjour et de le personnaliser.

Prix:En pension complète 1060 euros au départ des grandes villes de France

Pour tout renseignement : Serge KURKDJIAN : Tél. : **04 91 77 23 44.**

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

BALLET DON QUICHOTTE

à l'Opéra Bastille

LES 23 AVRIL ET 2 MAI

Réservations auprès d'Araxie :
01. 39. 83. 71. 19 (entre 19h30 et 21h)

CROIX ROUGE ARMENIENNE

Le Centre de Vacances balnéaire de la Croix-Rouge Arménienne ouvrira ses portes le **8 juillet** à

SAINTE - HONORINE DES PERTES (Calvados)

Il accueillera comme d'habitude les enfants accompagnés de leurs parents.

Les chambres et la cuisine du Centre seront à la disposition des mères de famille.

Pour tous renseignements et inscriptions prière de téléphoner aux numéros suivants :

— **01 39 85 06 27**
— **01 47 37 07 22** (le soir).

Le nombre de places étant limité, réservez dès maintenant sans attendre les derniers jours.

ՕՐԵԲԵՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 23
MARDI
23 AVRIL
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԱՏԱՐԱԾ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·412 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77' ANNEE — N° 20·412

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԾ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Բ. ՇՐՋԱՆԻՆ՝ ՇԻՐԱՔ-ԼԸ ՓԷՆ

ՁԱԽԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԺՈՍՓԷՆ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՀԱՄԱՁՆԱՒԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓԼՈՒՋՈՒՄԸ

ՁԵՌՆՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԻՇ

Անակնկալը մեծ էր: Ոչ մէկ հարցախոյզ կրցած էր նախատեսել նման արդիւնք: Առաջին անգամն է Ե· Հանրապետութեան նախագահական ընտրութեան մէջ, որ Ա· ՀԸՄ-ին ծայրայեղ աջը դուրս կը ձգէ ձախը: Աննախընթաց եւ մտահոգիչ երեւոյթ: Ապրիլ 21, ժամը 20-ին, կը հաղորդուէր թէ Շիրաքի կը հետեւի Լը Փէն եւ 3-րդ դիրքի վրայ է Լ· Ժոսփէն: Հարուածը չատ ծանր է: կը խօսուի երկրաշարժի մասին, որուան մի, չանթի, ձախը չմած է, չի հասկըներ, չուզեր հաւատալ:

Առին պարագայի մէջ, արդիւնքները չատ տխուր պատկեր մը կը պարզեն: Արդարեւ, դլուխը կը հանի Շիրաք ձայնեբու հաղիւ 19,67%-ով, ինչ որ չատ ցած մրցանիշ մըն է, բաղդատմամբ նախորդին: Իրեն կը հետեւի Ժ· Մ· Լ· Փէն ձայներու 17,08%-ով, Ժոսփէն Գ· դիրքի վրայ է 16,04%-ով ու յաջորդներն են· Պայրու 6,9, Արլէթ Լակիյէ 5,79, Ժ· Փ· Շըվէնըման 5,36, Ն· Մամէռ 5,27, ապա անոնք որոնք չեն կրցած 5%-ի սահմանը անցնիլ, ինչպէս Ժ· Սէն - Ժոս 4,3, Օ· Պըզանսընօ 4,3, Ա· Մաթըլէն 3,92, Ռ· Հիւ 3,41, Պ· Մեկրէ 2,37, Քրիսթիան Թօպիրա 2,08, Գորին Լըփաժ 1,89, Քրիսթին Պուէյէն 1,19, եւ Տանիել Կլիւքշթայն 0,47: Ձեռնպահութիւնն ալ մրցանիշ կոտրած է 27,4%-ով, ինչ որ միայն արեւով կամ արձակուրդով չի բացատրուիր: Պարզուած պատկերը անկասկած է եւ անհրաժեշտ է որ երկիրը կառավարողները խորհրդածեն այս մասին: Ցատկանշական առաջին կէտը այն քան ծայրայեղ աջին երեւումը չէ, այլ ձախին, դլխաւորաբար ընկերվարականներու, պարտութիւնը: Եւ երբ, խորապէս ազդուած՝ Լ· Ժոսփէն կ'ըսէ թէ հպարտ է իրագործուած աշխատանքէն, չուզեր ընդունիլ թէ այդ աշխատանքին, այսինքն տարուած քաղաքականութեան պատճառաւ է, որ այսօր Լը Փէն կը հասնի նման դիրքի մը: Ան իր դլխաւոր յաղթանակները կը տանի ՓԱՔԱ-ի (Փրովանս Գոթ - ա'Ազիւր) եւ Ալզասի մէջ, դլուխը կը հանի Փա - տը - Գալէ, որ ձախի բերդ էր եւ ընդհանուր ձեւով կը յաղթէ 22-ի վրայ 9 շրջաններուն մէջ: Պարզ է որ ապահովութեան հարցը մեծ դեր խաղացած է, ժողովուրդը այլեւս պղտած ըլլալով կացութենէն, երբ ամէն օր յարձակումները, սպանութիւնները, յանցագործութիւնները կը բազմանան եւ ընակչութիւնը որեւէ հանդիստ չունի: Այս կը նշանակէ, եթէ հարկ էր, որ Լը Փէնի ձայն տուողները Ֆաշիստներ չեն, այլ մարդիկ ամէն դասակարդէ, նաեւ պիւրճուական թէ բանուորական շրջանակներու մէջ, որոնք ուզած են իրենց դժդոհութիւնը արտայայտել ցարդ տարուած անօգուտ քաղաքականութենէն: Լ· Ժոսփէն ըսելէ ետք, նաեւ, թէ կը ըմբռնէ ձախողութեան պատասխանատուութիւնը, յայտարարեց թէ նախագահական ընտրութեան Բ· շրջանի վաղորդային կը քաշուի քաղաքական ասպարէզէ: Ինք կոչ չըրաւ որ Բ· շրջանին քուէ տրուի Շիրաքի, ինչ որ իր ընկերներէն չատեր ըրին (Տոմինիք Սթրոս - Քահն, Մարթին Օպրի, եւ այլն, եւ այլն): Լը Փէն, հարկ է խոստովանիլ, յաջող ընտրատակտիք մը տարաւ ինքզինք ներկայացնելով որպէս՝ ընկերային դեմնի վրայ ձախ, տնտեսական դեմնի վրայ աջ եւ ազդային դեմնի վրայ՝ Ֆրանսայի: Ընդհանրապէս կոչ կայ արդելք հանդիսանալու Լը Փէնի, այլ խօսքով Շիրաքի քուէ տալու, միայն Արլէթ Լակիյէ որեւէ թելադրանք չըներ, որովհետեւ չուզեր ընտրութիւն ընել ժանտախտին եւ քոլէրային միջեւ:

Իրենց նախատեսութեանց մէջ, ընդհանրապէս սխալող հարցախոյզի հաստատութիւնները, բոլոր մրցանիշները կոտորեցին այս անդամ: Բ· շրջանին համար, կը նախատեսեն Ժ· Շիրաքի յաղթանակը ձայներու 77-էն 80%-ով:

***

Ցատկանշական պատկեր է նաեւ համայնավար կուսակցութեան փլուզումը: Երբեք նման անկում չէր արձանագրած, պէտք է խոստովանիլ, որ թեկնածուին ընտրութիւնն ալ չատ յաջող չէր:

***

Ընտրութեան արդիւնքներու հրապարակումէն ետք, չատեր փողոց իջան Ֆրանսայի քաղաքներու մէջ, բողոքելու համար Լը Փէնի յաջողութեան դէմ:

***

Շիրաք իր ելոյթին մէջ, կոչ ըրաւ ժողովուրդին որ ժողովրդավար ոստում մը ընէ, հարկ է պաշտպանել մարդկային իրաւունքները եւ ազդին միահանակ նուիրիլը: Ինչ որ խնդրոյ առարկայ է, համերաշխութիւնն է:

***

Ժ· Մ· Լը Փէն չծածկեց անչուչա իր դոհունակութիւնը: Իր ելոյթին մէջ, նշեց երեք կարեւոր դէպքեր... Առաջինը՝ ձեռնպահութեան մրցանիշն է, երկրորդը՝ համայնավար կուսակցութեան անհետացումը, երրորդը՝ ազդային ոստումն է:

***

Առին պարագայի մէջ, չատ բարդ պատգայի մը պատկերն է որ կը գծուի եւ Շիրաքի յաղթանակը բոլոր հարցերը չի լուծեր: Երեսփոխանական ընտրութիւնները, բազմաթիւ ընտրաշրջաններու մէջ, եռակողմ պիտի ըլլան, ինչ որ կրնայ այնպիսի Ազգային ժողովի մը ծնունդ տալ որ երկիրը անկառավարելի դառնայ: Չախ մեծամասնութիւն մը, որ բնաւ անկարելի չէ, կրկին համակեցութեան չըրջան մը պիտի սեղծէ, որու պատճառաւ որեւէ քաղաքականութիւն կարելի չըլլար կիրարկել: Կրնայ նաեւ այնպիսի ժողովմը ծնունդ առնել, ուր որեւէ մեծամասնութիւն չըլլայ: Ցունիսի այս ընտրութիւնները են, որոնք վերջնական պատկերը պիտի տան երկրին իշխանութեան:

***

Եւրոպական երկիրները չմած են, մեծ մասամբ: Աւստրիա դժդոհ չէ եւ կը յիշէ որ Ֆրանսա առաջինը եղաւ պատժական միջոցներ թելադրելու, երբ Աւստրիա ծայրայեղ աջի յաղթանակ մը արձանագրեց:

Անդլիա, Գերմանիա «սոթ» կը նկատեն այս արդիւնքը եւ չեն ծածկեր իրենց մտահոդութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐՈՆ դժուարաւ արտօնութիւն տըւաւ որ ՄԱԿ-ի քննիչ յանձնախումբ մը

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

NOTRE-DAME-Ի ՊԱՏԱՐԱԳԸ

Կիրակի, Ապրիլ 21-ին, Նոթր-Տամ Մայր Տաճարին մէջ, Գրիգոր Եպիսկ· Կապրոյեան մատուցանեց տարեկան պատարագը, նուիրուած՝ Ապրիլեան նահատակներուն: Ներկայ էին եւ իրենց մասնակցութիւնը բերին պատարագին կաթ· Պատուիրակ Գիւտ Արք· եւ վեր· Ժիլպէր Լեւոնեան, ներկայ էին նաեւ քոյր եկեղեցիներու հոգեւոր պետեր:

Գրիգոր Եպիսկ·, նախ Ֆրանսերէն, յիշեցուց թէ կ'ոգեկոչուին Ի· դարու առաջին ցեղասպանութեան նահատակները: Ժողովուրդը մը երեք քառորդն է որ բնաջնջուեցաւ իր պապենական հողերուն վրայ: Վերջաւորութեան չնորհակալութիւն յայտնեց Փիէր Տ'Օրնելաս եպիսկոպոսին, ներկայ եկեղեցականներուն, Փարիզի եպիսկոպոսարանին որ միշտ կը տրամադրէ Մայր Տաճարը, ապա, հայերէն, յայտնեց թէ մեր նահատակները ուրիշ պատգամ չունին քան այն պատգամը, զոր Քիստոս տուաւ իր աշակերտներուն: Հարկ է որ հայ ապրինք, հաւատարիմ մնանք մեր հայութեան, մեր լեզուին, մեր մշակոյթին:

Պատարագի ընթացքին, հոգեւոր հայր արտասանեց Փարիզի օժանդակ եպիսկոպոսը՝ դերպ· Փիէր Տ'Օրնելաս: Ան չեշտեց թէ Հայոց ցեղասպանութեան յիշատակումը պարտաւորութիւն մըն է եկեղեցւոյ համար: Քանիցս կրկնեց հայ ժողովուրդի ցեղասպանութիւնը, չեշտելով թէ այդ անօրակելի ցեղասպանութիւնը ոգեկոչելով, միայն յիշողութեան հաղորդութիւն մը չէ, զոր կ'ոգեկոչենք, միայն ապերդութիւնը չէ, այլ այն լոյսը որ կը լուսաւորէ նահատակներու տառապած դէմքերը:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԱՐՄԱՔՆԿՐՔԱ,

(Ապրիլ 20 / 22)

«ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ» ԲՈՂՈՔԸ

Ռուսաստանի Հայերու Միութիւնը վճռական բողոք յայտնած է Կրասնոդարի նահանդապետին ու անոր կողմնակիցներուն դործողութիւններուն դէմ: Նախադահ Արա Աբրահամեանի ստորագրած յայտարարութեան մէջ կ'ըսուած է որ անոնք ուղղակի պատասխանատուութիւն կը կրեն ազդամիջեան խաղաղութիւնը եւ համակեցութիւնը խախտող արարքներուն մէջ: Այդ կեցուածքը նկատուած է վնաս, որպէս քաղաքակիրթ պետութիւն՝ Ռուսաստանի մէջազդային վարկին:

***

Վ· ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐԺՈՒԱԾ

Կեդրոնական ընտրական յանձնախումբը քննելով Վ· Սիրադեղեանի պարագան, որոշած է մերժել Հ.Հ.Շ·ի դիմում - բողոքը եւ չվոխել զինքը թեկնածու չարձանագրելու մարզային ընտրական յանձնաժողովին որոշումը: Տատչի ընտրական յանձնաժողովը Վ· Սիրադեղեանը մերժած էր արձանագրել, այն պատճառաբանութեամբ որ վերջին հինդ տարին Հայաստան ապրելուն մասին տեղեկագիր չէր ներկայացուցած:

***

ԵՀՈՎԱՅԻ ՎԿԱՆ ՅԱՆՁԱՒՈՐ ՉԷ

Վճռաբեկ դատարանը, Ապրիլ 19-ին, քննելով դլխաւոր դատախազութեան բողոքը Եհովայի վկայ Լ· Մարգարեանի վճիռին դէմ, որոշած է զայն անփոփոխ պահել: Լ· Մարգարեան մեղադրուած էր Մեծամօրի մէջ աղանդ կազմակերպելու եւ դեկավարելու գործունէութեամբ:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՆՈՐ ՑՈՑՑԸ

Ուրբաթ, Ապրիլ 19-ին բազմամարդ նոր ցոյց մը տեղի ունեցած է Երեւանի մէջ, «Ա1+» հեռատեսիլի կայանը փակելու որոշումին ու անոր բուն պատասխանատու նկատուած նախագահ Ռ· Քոչարեանի դէմ: Ընդդիմադիր ճակատէն Ալպէր Բագդեան ելոյթ ունենալով ըսած է թէ սխալ է իշխանութիւններու այն քննադատութիւնը թէ իրենք ծրագիր չունին. իրենց հիմնական ծրագիրը կուսակցութիւններն ու քաղաքացիները համախմբել, ներկայի իշխանութեան վերջ տալ ու յետոյ արդար ընտրութիւններով օրինական իշխանութիւն մը դործի դրլուխ բերելն է: Նախկին վարչապետ Արամ Սարդսեան ալ ըսած է թէ Ռ· Քոչարեան պէտք չէ դիրքի վրայ մնայ մինչեւ 2003-ի նախագահական ընտրութիւնը:

ԳԱՆՆԻ ՓԱՌԱՏՕՆԸ ԵՒ ԵՂՈՑԵԱՆԻ ՀԱՐԱՑՔԸ

Նախքան Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24-ի մամուլի ասուլիսը, հրաւիրեր կան Շարժանկարի Գաննի Փառատօնին ներկայացուելիք ֆիլմերու մասին: Այս առընչութեամբ, «Լիպերասիոն» Ապրիլ 20-ի իր թիւին մէջ, կու տար Ֆրանսական մասնակցութեան ցանկը ու կը հաղորդէր որ «Գանատացի Ատոմ Եղոյեանի ֆիլմը Հայաստանի մասին, պիտի ներկայացուի մրցումէ դուրս»:

ՄՏԱՀՈԳՈՒԻՆ, ԹԷ ՈՂ

Համաշխարհային ներկայ խմորումներուն լոյսին տակ, մեզմէ չատերու միտքը զբաղեցնող հարցականները կան, կապուած՝ Հայաստանի ու Ղարաբաղի վազեան: Սորվրդային Միութեան քայքայումով ուժերու հաւասարակշռութեան խախտումը, անոր արդէն երեւելի հետեւանքները, մտահոգութիւն ու վախ պատաճռող թաներ կը թուին, եթէ նոյնիսկ չօչափելի տուեալները չկան ուղղակի մեր մարզին առընչուած: Բայց, կարելի՞ է անվրդով մնալ երբ չրջաններ ազդեցութեան մէկ գօտիէն կ'անցնին ուրիչի մը, դաշինքներ, հովանաւորութիւններ նոր աշխարհագրութիւն կ'ունենան:

Այս կարգի հարցականներուն գլխաւոր խումբը կապուած է խորհրդային տարածքին միրական Ռուսաստանի տակրացումով նոյնինքն այդ գօտիին մէջ ամերիկեան ներկայութեան մը չեչտումին: Աֆղանիստանի դէպքերէն ետք Մերճաւոր – Արեւելքի վերջին զարգացումները, նաեւ Վրաստանի մէջ ամերիկեան զինուորական հիւրընկալումը առաջին ապացոյցներն են ըսուածին: Եւ ամէն մարդ գիտէ այլեւս թէ այդ ներկայութեան հոլովոյթը ծրագրուած յետագայ քայլերով պիտի չարունակուի: Եթէ նոյնիսկ կեդր. Ասիա – Մերճաւոր – Արեւելք – Հարաւ – արեւելեան Կովկաս եռանկիւնին զաղաթները բռնած ամերիկեան ներկայութիւն մը յատուկ խընդիր չի յարուցեր Հայաստան – Ղարաբաղի համար, մտահոգութեան արդար ու բաւարար պատճառ է Իսրայէլեւպաղեստինեան օրինակով տեսնել թէ ԱՄՆ–ու դաշնակիցի մը զործելու ազատութիւնը ի՛նչ սահմաններու կրնայ հասնիլ:

Այդ օրինակին մէջ զժուար չէ ընդզրկել ի հարկին Թուրքիան, տակէ բխող հեռանկարներու ամբողջութեամբ: Մանաւանդ Իսրայէլի հետ ալ սերտ զործակիցի բնոյթով: Տակաւին նոր – նոր արտայայտութիւն զտաւ այդ զործակցութիւնը, Իսրայէլի զարմացած ու վրդոված Սփիւռքին ներկայացուցիչներուն կողմէ, որոնք հրապարակ իջան հակազդելու Թուրքիոյ վարչապետին իրենց իշխանութեան ուղղած ցեղասպանի վերագրումին: Ըսին ալ բացէ ի բաց որ ապերախտութեան համազօր էր էճէվիթի որակումը, հանդէպ ճակատի մը որ մինչեւ այսօր ԱՄՆ–ու մէջ պատուար կանգնած էր Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի բոլոր ջանքերուն, չմրոտելու համար դաշնակից մը:

Շրջանին ռազմավարական այս տախտակին վրայ Հայաստան – Ղարաբաղի կապուած մտահոգութիւնները նիւթ եղած էին Երեւանի մէջ ալ. Ապրիլ 5–ի «Ազգ»ը կը տեղեկացնէր թէ չատ փչոտ այդ թղթածրարը օրակարգի եկած էր Ազգային Ժողովի նախորդ օրուան փակ նիստին որուն կառավարութենէն մասնակցած էին երկու նախարարներ. Ս. Սարգսեան եւ Վ. Օսկանեան:

Թերթին նշումով, Երեւան չի բացառեր որ կովկասեան վերջին զարգացումները ազդեն չրջանի հաւասարակշռութեան եւ Ղարաբաղի կարգաւորման վրայ: Իշխանութիւններուն համար արդէն բարդութեան հինգ կէտեր են. Աֆղանիստանի անորոշութիւնը, ԱՄՆ – Իրաք լարուած վիճակը, 907 թիւ բանաձեւին (Ադրբեջանի օգնութեան մասին) առժամեայ կասեցումը, Վրաստանի ու կեդր. Ասիոյ մէջ ԱՄՆ–ու ներկայութիւնը եւ Մերճաւոր – Արեւելքի զործողութիւնները:

Նման չրջանակի մէջ, Վ. Օսկանեան հարկաւոր նկատած է Թուրքիոյ հետ երկխօսութեան ճամբան բաց պահել եւ փորձել չարժել յարաբերութիւններու սառած մարդը, քանի որ այդ երկիրը առաւել կարեւորութիւն կը ստանայ հոն: Աւելի ուշագրաւ է Պաշտպանութեան նախարարին յաւելումը թէ Հայաստանի համար որպէս ԱՄՆ–ու ամէնէն վստահելի դործընկեր Թուրքիոյ վրաստան թափանցումը ցանկալի չէ: Եթէ Երեւան չյաջողի երկխօսութեան ճամբով դրացիական բնականոն յարաբերութիւն հաստատել այդ երկրին հետ, «դա, անշուշտ, կարող է ոչ ցանկալի լինել»:

Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղին, Վ. Օսկանեան «իրատեսական զարգացում» չի նկատեր Թուրքիոյ առաւել աչխուժացումով այդ հարցին չօչափելի ազդեցութիւն ունենալու կարելիութիւնը. նաեւ կ'ըսէ. «Նման պայմաններում, ի հարկէ, միշտ էլ վտանգ կայ, որ Ադրբեջանը կարող է կոշտացնել իր դիրքորոշումը բանակցութիւններում, յոյս ունենալով որ նման հնարաւոր զարգացումների դէպքում հաւասարակշռութիւնը կը թեքուի յօգուտ Ադրբեջանի»: Բայց եւ այնպէս, իր կարծիքով հիմ չունին նման եզրակացութիւններ որովհետեւ լուծումի բանակցութիւնները արդէն հունի մէջ մտած են: Ցոյս ունի որ Ադրբեջան ճիշդ հաշւարկներ կ'ընէ եւ բանակցութիւններուն կոչտ դիրք չի ցուցաբերեր: Ըսելով որ նախագահներու ներկայացուցիչները Մայիսին հանդիպում կ'ունենան, իսկ անկէ ետք հաւանական է աւելի բարձր մակարդակի հանդիպում, կ'ակնկալէ Մայիսի վերջ, կամ Յունիսի սկիզբին ստոյգ կերպով տեսնել թէ Ղարաբաղի հարցին բանակցութիւնները ինչպիսի զարգացումներ կ'ունենան:

Վ. Օսկանեանի եւ Ս. Սարգսեանի այս արտայայտութիւններուն օրը Փարիզ ժամանած էր ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարարուհին Ն. Մելքումեան: Ցաջորդ օրուան մամուլի ասուլիսին ալ պատասխանելով նոյն նիւթին մասին հարցումի մը, բանակցութիւններուն հաքուի խոչընդոտող ընթացքը փորձած էր բացատրել Ադրբեջանի մէջ իշխանութեան փոխանցումի հաչիւներով. լրած էր թէ Հ. Ալիեւ ներքին միութիւնը պահպանելու համար միշտ չահագործած է արտաքին թշնամին – Ղարաբաղը – եւ չի փափաքիր այդ ազդակէն զրկել իր զաւակը զոր կը ջանայ իբրեն յաջորդ դարձնել («Յառաջ», Ապրիլ 9):

Նոյնիսկ առանց տեղեակ ըլլալու Վ. Օսկանեանի ու Ս. Սարգսեանի քաղաքական կեանքի չատ աւելի չօչափելի միջուկով դատումներուն, Ն. Մելքումեանի բացատրութիւնը զժուար էր որպէս մտահոգութիւն վանող պատասխան ընդունիլ: Նը– ման պարագաներու մէջամտող «անչուչտ, ամէն բան ամէնուն ըսուելու համար չէ» իմաստութիւնը այդ ասուլիսին ալ լռելեայն թելադրած էր նիւթը աւելի չփորփրել:

Այս մօտեցումներուն զուգահեռ, բանական հետաքրքրական կեցուածքով մը հանդէս եկած է Ապրիլ 16–ին Ադրբեջանի մէկ երեսփոխանը. լուրը կու տար «Արմենփրէս»ը. Ազգային Ժողովի նիստին, այդ երեսփոխանը որ Սամեդ Սէյիդով կը կոչուէր, յայտնած էր թէ նոյն չաբաթավերջին ադրբեջանական պատւիրակութիւն մը Եւրոպական Խորհուրդի խորհրդարանական վեհաժողովին ներկայ կ'ըլլայ. այդ պատւիրակութիւնը մտադիր է հարց բարձրացնելու հոն, Ադրբեջանի վրայ տարբեր կազմակերպութիւններու եւ քաղաքական գործիչներու ճնշումներուն մասին. ճնշումներ որոնք կը մղեն Հայերու հետ գործակցութեան ձեռնարկելու: Եւ երեսփոխանը կը յայտարարէր թէ «Ադրբեջան յարձակող երկրի հետ ոչ մէկ կապ կրնայ ունենալ: Միեչեւ Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորումը, տրամադիր չենք գործակցելու Հայաստանի հետ: Տնտեսական, եւ այլ գործակցութեան պարտադիր պայմանն է Ադրբեջանի գրաւուած բոլոր հողերուն ազատ ձգուիլը»:

Ամբողջ հարցը հոն է որ Սէյիդովի յայտարարութիւնը պէտք է նկատել Ադրբեջանի դիրքին կարծրացումի՞ն մէկ նախանչանը, թէ ներքին միութեան սիրոյն, դուրսի թշնամին պահպանելու Հ. Ալիեւի քաղաքականութեան մէկ վաստը...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՏԵՆԱԴԻՏՈՒԹԻՒՆ
«ՓԻՒՆԻԿ»
ամսաթերթի (Երեւան) 1990 – 1991–ի

ՍԱՂՕ ՕՂՆԱՁԵԱՆ

Պէյրութ, 2002

ՊԱԺԱՐ,(*) ՊԱԺԱՐ... ՊԱԺԱՐ Է ՀԱՁՐԵՆԻՔՈՒՄ

ԱՐԱՁ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Երկու ամիս առաջ էր, Մխլանոյէն չատ հին եւ չատ մտերիմ ընկերոջ մը նամակը ստացայ: Ազգային նիւթերու հանդէպ մտիկ հետաքրքրութիւն ցոյց տուող, Հայրենիքի մէջ յայտնուող փոքր յառաջխաղացումներէն իսկ խանդավառուող, իրապէս յարդելի այս հեռաւոր բարեկամս վչտացած էր «Յառաջ» թերթի խմբագրութեան, վասնզի համամիտ չէր Հայաստանի մասին ստացուած սիրտ դոցող եւ նոյնիսկ սիրտ խոցող լուրերու հաղորդումին: Նոյնիսկ չկարենալով իչխել իր ընդվզումին, խնդրեր է որ դատեցնեն իր բաժանորդագրութիւնը:

Ըսելը աւելորդ է որ իր ակնոցով դիտած՝ ես եւս մեղադրելի եմ, քանի որ «մեղսակից» կեցուածք ունիմ «Յառաջ»ի խմբագրութեան հետ: Իրականին մէջ չատ արդար չէ «Յառաջ»ի դէմ իմ ընկերոջս դիրքաւորումը, որովհետեւ հոն կարելի է գտնել ամէն կարգի լուրեր՝ Հայաստանէն եկած եւ հարազատօրէն տրուած. քաղաքագէտներու արտայայտութիւններ՝ առանց մեկնարանութեան, դեղարւեստական կամ գիտական չարժումները՝ նոյնութեամբ, ղեկավարներու արտերկիր ճամբորդութիւնները, տեսակցութիւնները եւ վերադարձի ասուլիսները՝ առանց խծբծանքի, Հայաստանի քաղաքացի անհատ եւ կազմակերպութիւններու գործունէութիւնը եւ ձեռք բերուած յաղթութիւնները որպէս ուրախալի աւետիսներ: Ուրեմն սիրելի ընկերս յուզող աղբակները կարելի է խտացնել միակ հարցումի մը մէջ. ճի՞շդ է տալ, այսինքն ընդհանուրին գիտակցութեան յայտնել լուրեր, որոնք Հայաստանը կը վարկաբեկեն, որոնք Սփիւռքի մօտ ժխտական ազդեցութիւն ընելով կրնան անհատական եւ հաւաքական ձեռնարկներու տրամադրութիւնները կաթինահարել:

Այս հարցումին մէջ կայ ցաւը՝ մեր երազած ազատ ու անկախ Հայաստանը ունենալէ ետք, տեսնելուն՝ ղեկավարներուն անկազմակերպ, անարդար եւ անտարբեր կառավարելու կերպը: Մօտէն ապառնացող թշնամիներուն եւ չարիքներուն դէմ ղնելու եւ զրզռուած ախորժակները ա՛լ աւելի սրելու մղող անկապող եւ անճարակ ներքին վարչաձեւին առթած կասկածը կայ: Այս հարցումին մէջ կայ վախը թէ մի գուցէ յոռի լուրերու հաղորդումը ժխտական ազդեցութիւն ունենայ, Սփիւռքի մէջ Հայրենիքով չհագրդիռ եւ անոր օգտակար ըլլալու հետամուտ ազգայինները յուսահատեցնէ: Իրենց խղճին եւ արեան ձայնին հպատակելով հայրենասիրական պարտականութիւնը կատարելու տրամադիր դիտակից զանգուածին բարեսիրական թափը չլատէ:

Միայն թէ այս հարցին պէտք է մօտենալ իրատես եւ խորաթնին հայեացքով: Ամէն բանէ առաջ մենք մեզ քննենք եւ ինքնադատանք, թէ որքա՞ն բծախնդիր ենք մեր իսկ ազգային պարտականութեան մէջ: Դիւրութեամբ կը քննադատենք մեր հայրենիքի վերին խաւերուն կամ գործակատարի յարմար դիրքեր զբաղած պաշտօնեաներուն ապօրինի իւրացումները եւ կաշառակերութիւնը եւ իրաւամբ ցաւ եւ ընդվզում կը զգանք: Սակայն, այս վիճակը միայն յետամնաց երկիրներու եւ ի մասնաւորի Հայաստանի յատուկ չէ: Երբեմն անտարբերութեամբ, երբեմն ալ զարմանքով կը լսենք յառաջադէմ ու քաղաքակիրթ երեթէ բոլոր երկիրներու մէջ պատահած զեղծումներն ալ: Հեռատեսիլէն կամ թերթերէն կը հասնին բարձր աթոռներ զրաւածներու մասին ամբաստանութիւններ. փոքրերուինը՝ ականջէ ականջ:

Ազգապահպանութեան եւ հայրենիքի օգնութեան մարզին մէջ, մեր մօտ սովորութիւն է որպէս օրինակելի հաւաքականութիւն ցոյց տալ Հրեաները: Իրապէս մեր երեսը պէտք է կարմրի եթէ պզտիկ մը ունենանք անոնց տուած «տուրք»ին եւ դէպի Իսրայէլ եղած զրամական հոսքին մասին, որ սկսած էր անկախացումէն առաջ եւ նոյն թափով կը չարունակուի եւ պիտի չարունակուի անկախացումէն ետք ալ: Այն ինչ որ յատկապէս նչանակալի է եւ կը զարմանանք լսելով թէ այս հաւաքական օգնութիւնները կը զրկուին, գիտնալով հանդերձ որ Իսրայէլի մէջ ալ կայ զեղծարար ատիճանաւորներու ցանց, որ եթէ առաջին տարիներու ուժգնութիւնը կորսնցուցած իսկ ըլլայ, կը չարունակուի: Գիտնալով հանդերձ որ տրուած նպաստին մէկ մասը գոհ պիտի երթայ «արիւնահոսութեան»:

Եթէ Հայաստանի մասին տրուած վատ լուրերը պիտի անհանգստացնեն մեզ եւ պատճառ պիտի դառնան որ վերապահ ըլլանք ու խուսափինք մեր ձեռքը դրպան դնելէ, կը նչանակէ որ մեր հայրենասիրութիւնը ձեւական է, հայութեան զգացումը հարազատ չէ: Պիտի ըսեմ նոյնիսկ թէ փոխանակ հակազդելու մայր հայրենիքի մէջ կատարուած զեղծումներուն, կ'օգտուինք վիճակէն: Ի՞նչ պիտի պատահէր եթէ թերթերու լուրերը դառնան յուսատու, սիրտ բացող եւ հպարտացնող: Կը վախնամ որ մեր չարքերէն մեծամասնութիւնը զարձեալ պիտի չքաշայ իր քսակը, այս անգամ ալ պատրուակելով թէ՝ քանի ամէն բան լաւ ընթացքի մէջ է, ի՞նչ հարկ որ ես ալ իմ ընտանիքս զրկեմ աւելորդ զոհողութեան մը համար: Սա որոչ է որ հայրենիքի կարիքները անհաղորդ մնալով, ակամայ մեղսակից կը զառնանք անոնց, որոնք Հայաստանի ամօթը կը կերտեն:

*
**

Ամիսներ առաջ «Յառաջ»ի մէջ կարդացած էի Տոքթոր Արցախ Բունիաթեանի «Այրիանոտ Օրեր» անուն օրագիրը եւ արտայայտուած էի: Նոյն վէրքերը, նոյնքան դունաւոր եւ նոյնքան համոզիչ ու վաւերական կերպով կրկին մեր դէմ ելան այս անգամ քրոնիկագիր «Եւսեբիոս»ի Հայաստանեան Պատկերներ-2001» վերտառութեամբ յօդուածաչարքով: Կարդալով եւ յաղթելով յուզումիդ, փոքր մխիթարութիւններ ալ կ'ունենաս երբեմն: Գիտէ զիւղ, ընտանիքէ ընտանիք, 1700–ամեակի պետական հանդիսութենէ եւ ճաչերէ եառ, չինականի հարուստ սրտով հրամցուած եւ վայելքի վերածուած համեստ ճաչը, հին եկեղեցիներու եւ յուշարձաններու փնտռտուքը եւ խորհրդածութիւնները ու ներկայացնելու հմտութիւնը յայտնի կը զարմանեն հեղինակին դիտութիւնն ու ազգային մաքուր նկարագիրը: Ես միակ քննադատութիւն մը կրցայ ընել՝ թէ ինչո՞ւ ծածկած էր իրական անունը, քանի որ այդ անունով եւ տիտղոսներով աւելի հեղինակաւոր, աւելի հաւատալի եւ ինչո՞ւ չէ, աւելի ազդու պիտի զառնար իր դրութիւնը:

Սիրելի ընթերցողները, սիրելի ազգակիցներ, պէտք է զրուին այս լուրերը որոնք նուազագոյն կասկածը չեն ներչնչեր թէ մի գուցէ նենգամտութեամբ եւ չեթին միտքով զրուած ըլլան: Պէտք է դիտնանք, տեսնենք անողոք իրականութիւնը, իչխենք մեր սրտաբեկումին եւ լիովին զգանք կսկիծը, նկատենք դամոկլեան սուրը, հոտը առնենք հրդեհին որ սկսեր է այրել տեղեր մը եւ կը սպառնայ տարածուիլ մեր երա՛զ Հայաստանին վրայ:

Պաժա՛ր կայ Հայրենիքում: Փախչելու կարիք չկայ, չեզոքութիւնն ու վախը համազօր են դաւաճանութեան: Ամէն հայ պէտք է ջանայ իր առաւելագոյն չափով օգնել որ մարի կրակը: Ան որ կարող չէ հրչէջ արդիական կառքեր, ֆանատէյր օգնասեր ուղարկելու, հին օրերու թաղամիջի սովորութիւններուն օրինակով դոյլ մը ջուր բերած, պարտի չտապլ իր օգնութիւնը տանելու:

Արտօնեցէք որ թուաբանական պզտիկ հաչիւ մը ընեմ:

Աչխարհի Սփիւռքը կը հաչուէ մօտ չորս միլիոն Հայ: Ասոնց մեծամասնութիւնը եթէ ոչ մեծահարուստ, գոնէ բարեկեցիկ են: Նոյնիսկ անոնք, որոնք յետին աղքատ չեն, ամուսնութեան եւ յուղարկաւորութեան ահիներով ամէն ջանք կ'ընեն հարուստի վայել չուքով կատարելու արարողութիւնները: Ես նկատի պիտի ունենամ յուղարկաւորութիւնները միայն: Այժմու հաչիւներով մարդոց կեանքը միջին հաչուով 65 – 70 է: Ես պիտի հաչուեմ որպէս 80: Մահերու տարեկան թիւը 50 հազար է ուրեմն (4 միլիոն բաժանեալ 80): Հայերը մասնաւո-

(*) Ռուսերէն՝ հրդեհ:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

«ԴԱԻԹԵԱՆ ՄԱՐԻԱՄԵԱՆ»
ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ
15–ՐԴ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Կլէնտէյլի Հ.Մ.Ը.Մ. «Արարատ» մասնաճիւղի սրահին մէջ, Մարտ 9–ին տեղի ունեցած է «Դաւիթեան – Մարիամեան» կրթական հաստատութեան վերահաղորդումի 15–րդ ձեռնարկը, որուն ներկայ եղած են 500 հոգի: Բացումը կատարած է հանդիսավար Արսինէ Յովհաննիսեան: Հաստատութեան նախագահը՝ Հարմիկ Բաղդասարեան, ներկայացուցած է կրթական եւ մշակութային տարեկան գործունէութիւնը, ի մէջ այլոց նշելով որ վարչութիւնը անցեալ տարի յաջողած է պատրաստել եւ Հայաստանի մէջ դունաւոր ու պատկերազարդ տպագրել Ա. կարգի համար մայրենի լեզուի դասագիրք մը, իսկ Բ. եւ Գ. կարգերու համար դասագիրքերու կազմութեան եւ տպագրութեան աշխատանքները եւս ընթացքի մէջ են եւ կ'ապարտին մինչեւ յառաջիկայ վերամուտ: Թեհրանի «Քուչէ – Դաւթեան» եւ «Մարիամեան» ազգային վարժարաններու խումբ մը շրջանաւարտներու ջանքերով 1987–ին հիմնուած հաստատութեան նպատակն է Լոս – Անճըլըսի հանրային վարժարաններ յաճախող հայ աշակերտութեան ուսուցանել մայրենի լեզուն եւ մշակոյթը: Հաստատութիւնը իր գործունէութիւնը սկսած է կլէնտէյլի հանրային մէկ դպրոցին մէջ հինգ – վեց տասնեակ աշակերտներով. իսկ ներկայիս իր ծրագիրը կ'իրագործէ վեց շրջաններու 19 հանրային դպրոցներու մէջ, ունենալով աւելի քան հազար հայ աշակերտ եւ շուրջ 60 ուսուցիչ:

*
**

«ՓԵՐԱՀԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ Ի ՆՊԱՍՏ
ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Էնսինոյի «Փերահեան» ազգային վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Մարտ 16–ին, տեղի ունեցած է դպրոցին ի նպաստ հանդանակութեան ձեռնարկ մը, որուն ներկայ եղած են 400 հոգի: Բացումը կատարած է Ամի Տէմիրճեան: Հայ դպրոցին զօրավիգ ըլլալու կոչերով հանդէս եկած են առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան, Տնտեսական Մարմնի առենապետ Սերոբ Պէյլէրեան եւ տնօրէնը՝ Ժան Գոսոպեան: Հանդանակութենէն գոյացած է 150 հազար տոլար:

*
**

«ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷ» ՁԵՄԱՐԱՆԻՆ
ԵՐԶԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՁԱՆԸ

Լոս – Անճըլըսի «Արարատ» հանդստեան տան «Տէօքմէճեան» սրահին մէջ, Մարտ 16–ին, տեղի ունեցած է Հալէպի «Քարէն Եփփէ» ձեմարանի շրջանաւարտներու Լոս – Անճըլըսի ընկերակցութեան 25–ամեակի ճաշ – հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած են 350 հոգի: Ցայտագիրը վարած է Ծովինար Ղազարեան – Մելքոնեան: Կարդացուած են Արամ Ա. Կաթողիկոսին եւ Թեմին առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանին ողջոյնի դիրքերը, որոնք ղրուատած են ձեմարանին դերը Սփիւռքի հայկական կեանքին մէջ: Ընկերակցութիւնը անցնող 25 տարիներուն 200 հազար տոլարով օժանդակած է Հալէպի ձեմարանին: Ներկայիս ընկերակցութիւնը իր տրամադրութեան տակ ունի 50 հազար տոլար, որուն վրայ աւելցած է ձեռնարկէն գոյացած 30 հազար տոլարի եկամուտը եւ որոշուած է ստեղծել հիմնադրամ մը եւ անոր տարեկան տոկոսը յատկացնել ձեմարանին:

*
**

ՓՐՈՖ. ՎԱՀԱԳՆ ՄԿՐՏՉԵԱՆԻ
ՆՈՐ ԳԻՐՔԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 22–ին, տեղի ունեցած է փրոֆէսէօր Վահագն Մկրտչեանի «Դասականներ եւ ժամանակակիցներ» գիրքին ներկայացումը, որուն ներկայ եղած են 200 դրասէրներ: Բացումը կատարած է թաւերազէտ Ռազմիկ Մադոյեան: Հանդիսութիւնը վարած է Գրիգոր Օգարեան: Խօսք առած են Գրիչ Դաւթեան, տոքթոր Կարպիս Տէր – Եղիայեան, Գագահան Եդուարդ Միրզոյեան, Վահրամ Հաճեան, Գարուշ Հարեանց եւ Գէորգ Քրիստինեան, ղրուատելով փրոֆէսէօր Վահագն Մկրտչեանի գրականագիտական եւ մանկավարժական վաստակը: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է հեղինակը, նշելով՝ «Իմ նոր լոյս տեսած գիրքի հիմնական նպատակը մեր երիտասարդութեան մէջ ազգային ոգին ամրապնդելն է եւ միասնականութիւնը ապահովելը»: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

Թիւ 17 Խաֆիէն

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԱ.

ՈՒՐ ՏՐԴԱՏ ՄԷՋՏԵՂ Կ'ԵԼԼԷ

– Ամիկա առայժմ զաղտնիք մըն է, որ չեմ ուզեր յայտնել, – պատասխանեց գեղուհին խորհրդաւոր դէմքով մը:

– Լրջօրէ՞ն կը խօսիս:

– Շատ լրջօրէն... միայն թէ դուն տըրամադի՞ր ես մեկնելու:

– Բնականաբար, երբ որ ապահով մէջդ գտնեմ:

– Այդ մէջդ փնտռէ ձգէ... ես պիտի գտնեմ, բայց նախ որոշենք, թէ ո՛ւր պիտի երթանք:

– Կարծեմ Պուլկարիայէն ուրիշ տեղ չենք կրնար երթալ նախ եւ առաջ, – ըսաւ Տրդատ:

– Իսկ անկէ եառքը՞...

– Անկէ եառքը դիւրին է, Ամերիկա կամ Եգիպտոս:

– Ես կը նախընտրեմ Եգիպտոս երթալ, – ըսաւ մանկամարդ կինը:

– Ինչպէս որ կ'ուզես... էականը Պոլսէն դուրս ելնելն է:

– Իսկ քեզի, որ այդ դժուարութիւնը ես պէտք է հարթեմ:

– Բայց չըսիր, թէ ինչպէս...

– Մէկ – երկու դիմումներ պէտք է ընեմ եւ երբ լաւ ընդունելութիւն գտնեմ, ամէն բան քեզի կը բացատրեմ, առայժմ քիչ մը զաղտնապահ ըլլալ կ'ուզեմ:

– Թող այնպէս ըլլայ, միայն թէ բան մը կ'ուզեմ պիտնալ:

– Ի՞նչ բան...

– Թուրքերուն ձեռքո՞վ պիտի կարգադրես զործը:

– Չէ՛, – պատասխանեց կինը, – Թուրքերու հետ զործ չունիմ...

– Այն առեն ըրէ ինչ որ կ'ուզես, – պատասխանեց երիտասարդը: – Թուրքերու վրայ կարելի չէ վստահիլ:

– Այդ ես ալ գիտեմ:

Մանկամարդուհին մեկնեցաւ՝ հետեւեալ օր կրկին զալու եւ տեղեկութիւն հաղորդելու խոստումով:

Տրդատ, երբ առանձին մնաց, սկսաւ խորհրդածել:

«Այս կինը, – կը մտածէր, – կարծեմ փորձանք պիտի ըլլայ գլխուս, բայց միւս կողմէ, թերեւս ընդհակառակը, ինծ այս դժուարին կացութենէն յաջողի փրկել, եթէ իր ըսածը ճշմարիտ ու լուրջ էր, ի՞նչ միջոցով պիտի յաջողի անցագիրը ձեռք ձգել, բայց կարծեմ թէ օտար դեսպանատան մը միջոցով պիտի ըլլայ, այս բանը վազը կրնամ հասկնալ»:

Տրդատ ժամացոյցը նայեցաւ եւ ըսաւ.

– Մազ մնաց ժամադրութիւնս կը մոռնայի կոր:

Արդարեւ, Վահէի հետ ժամադիր եղած էր անոր տունը: Իսկոյն ֆէսը դրաւ ու արագ քայլերով իջաւ սանդուխէն եւ փողոց ելաւ:

Հազիւ քանի քայլ առած էր, երբ յանկարծ իր դէմը ցցուեցաւ Սիսակ՝ չփոթուն դէմքով մը:

– Ո՞ւր կ'երթաս, – հարցուց Տրդատին:

– Վահէին հետը ժամադրութիւն ունիմ պատասխանեց երիտասարդը:

– Ե՛տ դարձիր:

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ ունիս:

– Ե՛տ դարձիր, մի՛ երթար Վահէին տունը:

– Բայց ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ Վահէն հոն չէ:

– Ո՞ւր գնաց:

– Վահէն ձերբակալուած է:

– Ձերբակալուա՞ծ, – գոչեց Տրդատ այլայլած:

– Այո՛, կէս ժամ առաջ ձերբակալուած է, – չարունակեց Սիսակ, – մազ մնաց ես ալ իրեն հետ պիտի բռնուէի: Սենեակդ երթանք, ու հոն ամէն բան կ'ըսեմ:

Արդէն հասած էին Տրդատի տան դրան առջեւ: Երիտասարդը իր մանուկը բանալիով դուռը բացաւ, եւ ներս մտան:

Վայրկեան մը եառքը առանձնացած էին Տրդատի սենեակը:

– Կը պատրաստուէի Վահէին երթալու, – սկսաւ պատմել Սիսակ, – երբ յանկարծ Վահէին տանտիրուհին աղջիկը՝ Քաթինա, շուարած դէմքով մը սենեակս եկաւ, «Ոստիկանները եկան Վահէն ձերբակալելին, – ըսաւ, – ու առին տարին, քեզ ալ կը փնտռեն կոր, գիտցած ըլլաս, ինչպէս նաեւ քու ընկերդ՝ Տրդատը»: Քաթինա իր պատմութիւնը չարունակելով ըսաւ, թէ ամբողջ տունը խուզարկած էին եւ ինչ որ Վահէի կը պատկանէր՝ միասին տարած: «Շատ կը կասկածիմ, որ տանը չուրջն ալ հսկողութիւն կը կատարեն կոր» – ըսաւ աղջիկը:

– Գիտես, որ չատ ծանրակշիռ բան մըն է ասիկա, – ըսաւ Տրդատ՝ մտածկոտ դէմքով մը:

– Բնական է, որ չատ ծանրակշիռ է, եւ ասոր համար վազեցի քեզի եկայ, մանաւանդ որ գիտէի, թէ դուն ալ Վահէին մօտ զաղտնի գործեր կ'ունենաս, որոնք անպատշաճ եւ անօթութենէ դառնացած եւ դաղթած են, կրնայ յաջողիլ դիրքենք զարձեալ չահեցնել Հայրենիքին:

Ա. Կ.

մարի մանակցելիք պատգամաւորները օգտաչատ հասցէներ պիտի զտնեն ներդրումի եւ օգնութեան յարմար, միայն թէ կ'արժէ յիշեցնել իրենց օժանդակ ըլլալու կարող անուն մը, զոր տուած էր «Ցառաջ». Հայաստանի Ցեղասպանութեան Թանգարան – Հիմնարկի տնօրէն, պատմաբան Լաւրէնտի Բարսեղեանի մասին, որ պարզեւատրուած է Ֆ. Նանսէնի Միջազգային հիմնարկի ոսկէ յուշամետալով՝ իր դիտական, հանրային զործունէութեան, մարդասիրական սկզբունքներու հաւատարմութեան վրայ:

Այսպիսիներն են որ պիտի փրկեն Հայաստանը, եւ Սփիւռքը այսպիսիներուն է որ զօրավիգ պէտք է ըլլայ որպէսզի առանց զինքի եւ փամփուշտի, առանց թշնամի զինուոր կամ քաղաքացի մրցակիցը սպաննելու հերոս զարձածները կարենան չարունակել իրենց ազգօգուտ զործունէութիւնը: Եթէ Սփիւռքը ճայնը լսելի զարձնէ նոյն կարողութիւններով եւ տրամադրութեամբ օժտուած այլոց, որոնք անզործութենէ եւ անօթութենէ դառնացած եւ դաղթած են, կրնայ յաջողիլ դիրքենք զարձեալ չահեցնել Հայրենիքին:

Ա. Կ.

(Շար. 211)

Le C.D.C.A. Europe lance une initiative européenne de vigilance à l'encontre d'une nouvelle CRAT

A l'annoce de la création d'une nouvelle commission, présentée comme étant le successeur de la CRAT (Commission de Réconciliation Arméno-Turque), le Comité Européen de la Cause Arménienne (C.D.C.A. Europe) lance une initiative européenne de vigilance contre toute tentative de prolonger ou de légitimer la politique négationniste de la Turquie.

«Dans un premier temps, nous appelons les différentes associations d'Europe à souscrire à cette déclaration commune pour enjoindre cette commission à ne pas réitérer les menées de la précédente. Dans cette déclaration les associations et organisations européennes dénoncent les principes et objectifs de la CRAT fondés sur une mise en cause de la réalité du génocide et sur sa banalisation», déclare Hilda Tchoboian, présidente du C.D.C.A. Europe. «Nous sommes attachés à un dialogue sincère mais la défunte CRAT n'était qu'un outil monté par la Turquie pour arrêter le processus de reconnaissance du génocide arménien auprès des différentes instances politiques dans le monde».

De fait, les communautés arméniennes d'Europe, les groupes politiques de l'Asemblée Nationale d'Arménie, ainsi que l'ensemble de l'opinion publique arménienne à travers le monde avait réagi aux travaux de la CRAT, et avait rejeté ladite commission.

«Nous craignons que la nouvelle CRAT ne soit qu'une résurgence de l'ancienne: sa nouvelle formule ne doit pas être comme la précédente un écran de fumée visant à dissimuler la véritable visée de la Turquie, à savoir créer un obstacle artificiel à la reconnaissance internationale du génocide.

Car loin de faire un effort honnête pour reconnaître sa responsabilité dans le génocide des Arméniens, la Turquie continue d'imposer un blocus à l'Arménie, et poursuit une politique régionale expansionniste menaçant la stabilité du Caucase ainsi que la sécurité de l'Arménie» constate Hilda Tchoboian.

Hilda Tchoboian affirme qu'en dépit de cette nouvelle initiative, les Arméniens d'Europe s'engagent à soutenir activement la poursuite de la reconnaissance internationale du génocide des Arméniens, et appellent les associations et les citoyens européens à s'unir à cette déclaration

Bruxelles, Belgique
11 avril, 2002

(Շար. Ա. Էջէն)

դայ ձեռնին, բայց, միաժամանակ հրահանգեց որ անոր աշխատանքը խափանուի: Իսրայէլեան ուժերը չեն քաշուիր Բեթղեհէմէն, Ռամալլայէն, քանի Շարոնի համար «Պատուար» գործողութեան առաջին հանդրուանը վերջ գտած է թէեւ, բայց, ահաբեկչութեան դէմ պայքարը կը շարունակուի:

ԳՐՈԶՆԻ (Չէչնիա) մէջ, 15–էն 30 տարեկան չուրջ 50 Չէչէններ ձերբակալուած են դաշնակցային ուժերու կողմէ, 18 ոստիկաններու մահուան պատճառ եղող ռճրափորձէն ետք: Չէչնիոյ ռուսամէտ վարչական մարմնին դեկավարը յայտարարած է «պէտք է այրել այն թոյնը որ կը պահուըտի խլամապաշտի կամ հայրենասէրի անուան տակ»:

ԹՈՒՐՔ ԻՍԼԱՄԱՊԱՇՏ մը 12 մարդասպանութիւն խոստովանած է ըստ ոստիկանութեան, երկրին հարաւը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻ ՀՈԳԵՇԱՆԳՈՒՍԸ

Մխրանեան, Նագգաշեան եւ Էրզրումեան ընտանիքները կը յայտնեն թէ՝

Կիրակի, Ապրիլ 28–ին,
Սուրբ Խաչի Երեւման Տօնին,

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, պատարագի մատուցմամբ՝ Ազօթք եւ Հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն կը կատարուի վասն հոգւոյն իրենց յաւէտ սիրեցեալ մօր, մեծմօր, քրոջ, հօրաքրոջ եւ հարազատին՝

ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՀՐԱՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Նագգաշեան)

մահուան քառասունքին առիթով:

«Յաւիտենական յիշատակն արդարոյն օրհնութեամբ եղիցի»:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Լեւոն եւ Անահիտ Տէր–Մինասեան 30 երբօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին կարապետ Գաբոյեանի մահուան առթիւ:

ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԲՈՒՆ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն
Յանձնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիպումներու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

ներածական չարքին Է. հանդիպման, որ տեղի կ'ունենայ

Երեքշաբթի, Մայիս 7, ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ–Մեսրոպ *Մշակութային կեդրոնի «Ալթթունի Զրբաշեան» սրահին մէջ*
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՑԹ

Ռուբէնի
Հայ յեղափոխականի մը
յիշատակները
յուշագիրութեան գրականացման
նմոյշ մը

դասախօս՝
ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ – ՄԻՆԱՍԵԱՆ
Պատուակալ դասախօս՝
Սորպոնի Համալսարանի,
Փարիզ առաջին

Երկուշաբթի, Ապրիլ 29
ժամը 20·30–ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

BALLET DON QUICHOTTE

à l'Opéra Bastille

le 2 MAI

Réservations auprès d'Araxie :
01. 39. 83. 71. 19 (entre 19h30 et 21h)

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

traditionnelle de la Maison de Retraite
de **GONESSE** / **95500** — 7, rue de l'Eglantier

Dimanche 2 juin à partir de 11h30

dans le parc

ANIMATION TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI

MARTEN YORGANTZ
GROUPE de DANSE « ASTRIG » de la CROIX BLEUE d'ARNOUVILLE

Grande tombola

BAR — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE

Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

Séjour en Arménie

du 8 au 15 juillet

Organisé par ESPOIR POUR L'ARMENIE

> Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs.
> Participation à la messe en la cathédrale d'Etchmiadzine.
> Participation aux manifestations du 14 juillet à l'Ambassade de France.
> Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Guéghart, Garni, etc.
> Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie.
> Possibilité de prolonger son séjour et de le personnaliser.

Prix:En pension complète 1060 euros au départ des grandes villes de France

Pour tout renseignement : Serge KURKDJIAN : Tél. : **04 91 77 23 44.**

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Colonie de Vacances

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans
(1988 à 1995)

du mercredi 3 au mercredi 24 juillet
à Ancelle (Hautes Alpes) dans un nouveau cadre

SEJOUR ADOS

séjour mixte pour les jeunes de 15 à 17 ans
(1985 à 1987)

du samedi 27 juillet au samedi 10 août

Activités : tennis — équitation — randonnées — rafting — vtt etc...
Animations arméniennes : chants — danses — histoire et traditions etc...

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

La Colonie de l'UGAB cherche des Animateurs
pour juillet — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

Pour tous renseignements veuillez contacter
UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni, 75016 PARIS
☎ 01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été à Bellefontaine

JUILLET :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère

AOUT :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère
- Animateurs diplômés BAFA

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԽՈՀԵՐ

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԻՆՉՊԷՍ ՓՈՐՁԵՑ ԽՈՐՏԱԿԵԼ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ՎԵՐԵԼՔԸ(*)

Ա.

Հայ մտքին թռիչքը արտակարգ սլացքով կը սուրայ եւ արտասովոր թափով վեր կը խոյանայ այսպէս կոչուած Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումով:

Ստուգիւ, այդ թուականին, այսինքն 1908 Յուլիս 11 – 24–ին, երեսուն եւ աւելի տարիներէ ի վեր անընդհատ եւ անընդմէջ կարմիր Սուլթանին արիւնռուչտ բռնակալութեան տակ տաղնապող, տուայտող Հայը, փլած – մգլոտած կայսրութեան մը փլուզումով կը կարծէ պտնել իր վաղեմի երազներուն, ներքին հրաբորբ խղձերուն իրականացման տարրական, այլ հիմնական կառոյցները: Ազատականը: Իրօք, ինչպէս կը վկայեն ժամանակակիցներ, մերոնք առաւելագոյն չափով կը գինովնան Ազատութիւն, Արդարութիւն, Եղբայրութիւն քարոզող նըշանախօսքերով:

Շատ չուտով Գաւառի նոյնիսկ խուլ անկիւններէն Պոլիս կը խուժեն ուսման տենչով տոչորուն երիտասարդներ: Ծանօթ – անծանօթ գրիչներ կը վկայեն, թէ ժամանողներ փութով կը դիմեն առևտրական (Ղալաթիա) կամ Պէրպէրեան (Սկիւտար): Բարձրագոյն կրթութեան անչափ ծարաւ՝ Պոլսոյ Հայոց մտաւորական ընտրանիին չունէին տակ: (Զինք անտեսեր իրաւաբանական, բժշկական եւ այլ մասնագիտութիւններու հետեւող ուսանողական թափը):

Պարզ, ընթացիկ պատկերացումի համար, ահաւասիկ այդ օրերու կեդրոնական Հայերէնի (հմուտ գրաբարի) ուսուցիչ Մելքոն Կիւրճեանի (գրական ծածկանունով՝ Հրանդ) սա բարի–եկաքի խօսքերը, –

– Դուք, Հայաստանի տղաք, բարով էք եկեր այս մայրաքաղաքը. ես Արարատի ձիւնի մէկ շերտը եւ Մշոյ դաշտի Մեղրագետի մէկ կաթիլ ջուրը այս բաղաքիս հետ չեմ փոխեր··· Դուք Հայաստանը բերած էք ձեզ հետ, վասպուրականն ու Տարօնը կը շնչեմ հոս, եւ դուք հին դարիպներու զաւակներ, դուք Սուրբ Մեսրոպի թոռներն էք, լոյսը առնելու այս կեդրոնէն ու տարածելու զայն Հայաստանի խաւարակուռ անկիւնները···

*
**

Հայ մտքի թռիչքներէն կը հանդիսանայ «Ազատամարտ»ին լոյս ընծայումը 1909–ին, Րուբէն Զարդարեանի խմբագրութեամբ: Պատկերացուցէք մտովին բովանդակութիւնը օրաթերթին, եաքէն անոր առընթեր լոյս տեսնող համանուն շաբաթաթերթին հաստատելով միայն ու միայն անուններ: Գրագէտներու եւ մըտաւորականներու այլապէս չքեղ փաղանգ մը, քանի խմբագրական կազմին մաս կը կազմեն Ցար· Շահրիկեան, Րուբէն Դարբինեան, Լիպարիտ Նազարեանց, Գեղամ Բարսեղեան, Համբարձումեան, Ց· Ճ· Սիրունի: Թերթին կ'աշխատակցին Արտ· Ցարութիւնեան, Զապէլ Եսայեան, Սիամանթօ, Դ· Վարուժան, Յակոբ Քիւֆէճեան՝ ծանօթ Օշական անունով, Ա· Վռամեան, Ակնունի, Ս· Զաւարեան, Գ· Խաժակ եւ դեռ ուրիշներ, ինչպէս Վրթ· Փափազեան, Լեւոն Շանթ, Ա·Ա· Ահարոնեան, Աւ· Իսահակեան, այս վերջին երկուքը ռուսական բանտերէն եւ հալածանքներէն նոր ազատած, Րուբէն Սեւակ···:

Ուսանողներ, որպէսզի իրենց ձայնը լսելի դարձնեն, հրապարակ կը հանեն ԵՐԿՈՒՆՔ ամսագիրը, 1912 – 1914, որ կ'ունենայ 2,500 բաժանորդ: Խմբագրական կազմին մաս կը կազմեն Գուրգէն Մխիթարեան, Լեւոն Մոզեան, Հմայեակ Մանուկեան, Արտաշէս Վանաբեան: Հանդէսին կ'աշխատակցին Գեղամ Բարսեղեան, Վահրամ Թաթուլ, Ահարոն (Տատուրեան), Սիամանթօ, Դ· Վարուժան:

Գրական ասուլիսներու շաբք մը էսաեան վարժարանի սրահը: Ց· Ճ· Սիրունի (Յակոբ Ճոլոլեան) եռանդուն կազմակերպիչը կը հանդիսանայ: Գր· Զօհրապ, Ռ· Զարդարեան, Դ· Վարուժան, Շ· Միսաքեան, Գ· Խաժակ, Սարգիս Մինասեան, Զ· Էսայեան եւ Սիպիլ (Զապէլ Ասատուր) իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն այս գրական չարժումին: Պարզ պատկերացումի համար, ահա, օրինակ մը, – Էսաեան Սանուց Միութեան վեցերորդ Գրական Ասուլիսը տեղի ունեցաւ 1913 Յունիս 2, Կիրակի, Բերայի Էսաեան վարժարանի սրահին մէջ, նուիրուած բանաստեղծ Ատոմ Եարճանեանի, – Սիամանթօ, – Ամբողջական Գործին: Կը նախագահէր Պ· Րուբէն Զարդարեան: Յաջորդաբար խօսք առին Պ·Պ· Խաժակ, Դանիէլ Վարուժան՝ որ իր վերլուծութիւնը փաստող արտասանութիւններ կատարեց Սիամանթոյի զանազան էջերը–ւածներէն, Սարգիս Մինասեան եւ Րուբէն Զարդարեան՝ վերլուծելու համար Սիամանթոյի բանաստեղծական գործունէութիւնը:

Գրականագէտ Մերուժան Պարսամեան 1911–ին կը սկսի լոյս ընծայել ՇԱՆԹ գրական հանդէսը, իր չուրջը հաւաքելով պոլսահայ մտաւորական ընտրանին:

Ց· Ճ· Սիրունիի կը պարտինք հրատարակութիւնը 1913–ին, Դ· Վարուժանի հետ, գրական ճոխ եւ եզակի ՆԱԻԱՍԱՐԴ տարեգիրքին:

Վերնընթաց թափը հայ մտքին կը շարունակուի, նոյնիսկ մոայլ ամպերու կուտակումով: 1914–ին, լոյս կը տեսնէ ՄԵՀԵԱՆ միամսեայ հանդէսը: Ցաւօք եօթը թիւ միայն: Տնօրէնն – խմբագիր Կոստան Զարեան. խմբահիրներ՝ Գեղամ Բարսեղեան, Ց· Քիւֆէճեան (Օշական): Ասիկա արեւմտահայ իրականութեան մէջ 1910–ական թուականներէն հատակ առած, այսպէս կոչուած, հեթանոսական գրական – իմացական չարժումին բանբերը կը դառնայ: Կ'առաջադրէ բարձրացնել գրականութեան դերը ազգին բարոյական նկարագիրին ձեւաւորումին մէջ, կը չատագովէ ազգ – ցեղ իմացութիւնը, քննադատելով, օրինակ, ռուսահայ–թրքահայ բնորոշումները: Կ'աշխատակցին Վահան Թէքէեան, Ց· Ճ· Սիրունի, Լեւոն Խաճանեան, Րուբէն Շիչմանեան:

ՄԵՀԵԱՆ հայ հոգին փնտռելու եւ դտնելու կարգախօսը հրապարակ կը հանէ: Տնօրէն – խմբագիրը կը դաւանի, – Հայ հոգին միմիայն հայերէնով կարելի է տալ:

Այս ուղղութեամբ կատարուած ակնարկ մը ցոյց կուտայ, թէ այդ թուականներուն Պոլիս լոյս կը տեսնէին հետեւեալ թերթերը՝ հայերէն. «ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆ», «ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ», «ԺԱՄԱՆԱԿ», «ԱՐԻԵԼՔ», «ՄԱՆԶՈՒՄԻՆ ԷՖԿԱՐ ՄԻԻՆԱՏԻԻ»՝ բառացի թարգմանութեամբ՝ կարծիքներու չարք, հայատառ թուրքերէն եւ հայերէն օրաթերթ 1866 – 1917 եւ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»:

Նաեւ տասնեակ մը երկօրեայ, եռօրեայ թերթեր, չաբաթաթերթեր՝ «ԿԱՅԾ» «ՇՈՂ», «ՇՈՒՇԱՆ», «ԿՈՀԱԿ» եւ այլն: Կը հրատարակուին նոյնպէս տարեցոյցեր՝ տասնեակի մը չափ: Թէոդիկի «ԱՄԷՆՈՒՆ» տարեցոյցը, Մ· Պարսամեանի Մեր տարեցոյցը, Ուսանողին տարեցոյցը, Բժիշկին, Կավռոչին, Կիւլին տարեցոյցները:

Բացառիկ յատկանիշ մը՝ արձանագրէ թերթօնի գրականութիւնը, – Երուանդ Օտեան, Սմբատ Բիւրատ, Մկրտիչ Քոչունեան: Ասոնց մէջ բացառիկ արժէք կը ներկայացնեն Օտեանի Տոմսերը:

Պարզ է, թէ չենք կրնար դանդաղիլ քիչ թէ շատ առաւել չափով պարզելու եւ մանրամասնելու համար հայ խմացական մտքին եւ հոգեկան թռիչքին աննախընթաց թափը մեր արեւմտահայ կեանքին մէջ, Սահմանադրութեան խափուսիկ հռչակումէն մինչեւ չարաբաստիկ 1915–ը: Ցամենայն դէպս, այդ վեց–եօթը տարիներուն պատկառելի համբանք կը ներկայացնեն մեր բանաստեղծները, արձակագիրները, քննադատները եւ հրապարակագիրները: Ինչպէս նաեւ արուեստի եւ գիտութեան սպասարկու արուեստագէտները ու գիտնականները: Կարճ ժամանակ եւ, արդէն յայտնապէս արտակարգ, որոշապէս արտասովոր, մէկ խօսքով՝ արտաքոյ կարգի նուաճումներ գրական եւ այլ հանդերձանքով:

Այլ կարեւոր յատկանիշ մը՝ օրուան եւ չրջանին հայոց: Ստուգիւ, այդ տարիներուն հայաշունչ մթնոլորտ կը հաստատուի, կը ձեւաւորուի համապատասխան ընկերութիւն: Եւրոպական ոստաններէ (յատկապէս՝ Փարիզէն) եւ Հայաչխարհէն փութացողներ, տեղական տարրին հետ ներթափանցումներու ճամբով ձոյլ՝ Արեւմուտք հասկացողութեամբ ըմբռնելի եւ, բնաչխարհիկ լարերով բնորոշ լման զգայնութիւն մը կը ստեղծեն: Աչխարհ մը գիտակցական:

Իրօք, եթէ ընդունինք, թէ իմացական չարժումը ամէնէն առաջ կեանքին ձայնն է, ապա պէտք է ընդունինք, թէ նախաեղեռնի մտքի եւ հոգիի վերելքը մէկ կողմէ ենթահող կ'ունենայ Հայաչխարհը՝ չօչափելի իր մեծաչուք անցեալով եւ դաժան ներկայով, իսկ միւս կողմէ համամարդկային մտածումներն ու ըղձնութիւնները: Եւ, ինչպէս միշտ, կը ձգտի զանոնք համադրել, չաղախել, միասեռ դարձնել: Եւ, ասիկա, այնպիսի ճարտարութեամբ, ըսենք ու կրկնենք լեզուի հանդերձանքով, որ ցայսօր, ութսունէ աւելի տարիներ եաք, մեզ իր հմայքին տակ կը պահէ իր կարգ ու կանոնով, վարթամութեամբ, դունապեղութեամբ, ճկունութեամբ: Պարզօրէն՝ իր չողչողուն – վայլփլուն վայլով:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Այս խորագիրը եւ, ասոր հետեւութեամբ ճիւթին մշակումը թելադրեցաւ մեզի, տարիներ առաջ, ընդունելու Տիգրան Հաճեանի կողմէ, ի նիւթ: Յիշելով ասիկա՝ կը մտաբերենք հիներէն մեզի փոխանցուած մեր երկրի մամիկներուն սա իմաստուն խօսքը – Տարին տարուն երնէկ կուտայ···

«ԱՊՐԻԼ 24-Ը» ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ – 1965 Թ.

ՍՏԵՓԱՆ ԱԼԱՋԱՋԵԱՆ

ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ· –

«Երեւանում տեղի է ունեցել աննախընթաց, անսպասելի բազմահազարանոց ցոյց, որի ժամանակ ցուցարարները հոդեր են պահանջել Թուրքիայից, խանգարել են բնակչութեան հանգիստը, կասեցրել են փոխադրամիջոցների ծառայութիւնը, առանց բոլշատրութեան բանւորները լքել են աշխատանքը, որը համաձայն է գործադուլի՝ անչափելի նիւթական վնասներ հասցնելով պետութեան, ուսանողները առանց արտօնութիւն ստանալու դասի չեն նստել, որը համազօր է դասադուլի, եւ ուսանողների հետ փողոց են դուրս եկել մտաւորականները, գրողներ, նկարիչներ, երաժիշտներ, ճարտարապետներ, ակադեմական գիտնականներ, դասախօսներ, իսկ երեկոյեան՝ խանգարել են հանդիսաւոր նիստը, ջարդել են օփերայի ապակեպատ փեղկամուտները, մինչեւ ուշ գիշեր աղմկելով փողոցներում: Ցետաձգուել է հանդիսաւոր նիստի գեղարուեստական բաժինը:

Եղել են ձերբակալութիւններ»:

ՄԵՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ·

Ցոյց էր դա այն մեծ անարդարութեան դէմ, որ կատարուեց հայ ժողովուրդի նկատմամբ, ուր դրսեւորուեց մեր երիտասարդութեան ազգային գիտակցութիւնն ու հայրենասիրութիւնը, մեր հայրենիքի մի մեծ մասը կորցնելու ցաւը: Մեր գոյութեան բարձրագոյն արտայայտութիւնն էր դա, ազգային արժանապատուութեան վերականգնումը: Ցոյց էր անարդարութեան դէմ:

Այն երիտասարդութիւնը, որ մենք ունենք, չէր կարող իր պատմական իրաւունքների գիտակցութիւնը չունենալ եւ չունենալ այն յաւակնութիւնը, թէ զարգացած երկրների երիտասարդների պէս ինքն էլ կարող է դուրս գալ խաղաղ ցոյցի:

Հիւսիսային բարձունքով լիլայ քաղաք,
Երբ հովը կաղալով, ծառից – ծառ թռչելով հասնում էր Աբովեանի պուրակը:
Հովը խոնաւ էր: Թեթեւ ու բարի, չոյող ձեռքի պէս քաւում էր դէմքիս, որից վեր, ճակատիս վրայ, զգում էի քրտինքի յայտնուելը:

Երբ մօտենում էի համալսարանին, Նալբանդեան փողոցից դէպի ձախ էին Թեքւում Գիւղատնտեսութեան Ինստիտուտի ուսանողները, մեծ մասամբ աղջիկներ, իսկ Մոսկովեան փողոցում առաջանում էին Թատերական Ինստիտուտից՝ չարքեր կազմած, արագ քայլերով:

Այնտեղ, ուր այժմ Տիգրան Պետրոսեանի անուան ճատրակի ակումբն է, համախմբուած էին հարիւրաւոր երիտասարդներ:

Այնտեղից դէպի ինձ չարժուեց մի պատանի: Կարծես ոսպի փչրուած հատիկներ էր ցանցրնել այտերին, մեղրագոյն ներկել մազերը, որ ծոծրակից ներքեւ ածել – չտացել, հասել էին չապիկի օձիքը ծածկելու չափ:

Ռո՞ւս էր, պեպենոտ:

Բայց աչքերը սեւ էին, փայլփլուն, խոշոր, եւ վկայում էին, որ հայութիւն կար վրան:

– Գնա՞նք, – ասաց նա ինձ այնպէս ասես վաղուց էր ճանաչում:

– Անուանդ ի՞նչ է:

– Անդրէյ Պատկին· «Ուխտ»ի տղաներից եմ: Համալսարանի ռուս գրականութեան մասնաճիւղից··· Դասեր չեն լինի··· ինձ Զլժիկ են կանչում:

Մուտքի դիմաց, որ ասֆալտապատ ճամբան պուրակը բաժանում է համալսարանական տարածքից, մի հացենու տակ կանգնած էին երկու հոգի: Ծանօթ դէմքեր էին: Արեւը դեռ հեռու էր քաղաքից ու չէր տաքացնում ստուերոտ կողմերը: Ապրիլեան արեւն էր, որ երբեմն զով է պահում երկիրը, որպէսզի նայինք, թէ ինչպէս են ծաղկում ծիրանիները, ինչպէս է պտկում դեղձենին:

Ամանչեան փողոցով եկան Մանկավարժական ինստիտուտի տղաներն ու աղջիկները եւ լցուեցին այն ազատ տեղերը, որ անկիւնադարձ էին կազմում Ներքին գործերի նախարարութեան մասնաչէնքի հետ ու ապա օճախորշի նմանուող Անվտանգութեան կոմիտէի չէնքը:

– *Այս ինչպէ՞ս···*

Զլժիկը նայեց թեւի ժամացոյցին:

– *Բոլոր բուհերին (բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններին) տեղեակ ենք պահել: Գալի՞ս են··· ուռռա՞հ···*

Շարժուեցի դէպի հացենին:

Ուժեղ է այն ժողովուրդը, որ ունի ուժեղ անհատականութիւններ եւ ուժեղ է այն պետութիւնը, որի անհատականութիւնները ժողովրդի հետ են:

Զլժիկը չընկերակցեց ինձ: Սպասում էր ինչ – որ բանի, ինչ – որ մէկին:

– *Չէք ուզում այս կողմ գալ: – նայեց տուեց համալսարանի մուտքը:*

– *Հարարաւորների մէջ՞···*

– *Մենք մեր անցնելու չարքերն ունենք···*

– *Ցետոյ կը գամ:*

Ու մօտեցայ նրանց, ովքեր հացենու ստուերի տակ էին ու զեփիւռի ծափն էր նրանց այտերին, իսկ աչքերի մէջ՝ տարտնապ:

Ի՞նչ լաւ է, երբ դասախօսները իրենց ուսանողների հետ են նաեւ լարանների դուրս, – ասացի ես ու ղջացի: Ո՛չ, Նորայր Քոչարեանը պէտք չէ լինէր այստեղ: Զորս օր առաջ նա պատկած էր անկողնում՝ ողնաչարի սարսափելի ցաւով: Շուրթերը պինդ կպած էին իրար, ասես՝ սօսնձած լինէին: Ցաւն էր զպում: Պոստել էր թաւ յօնքերը, որից աջ այտի խալը կարծես մօտեցել էր չուրթերին:

Նայուածքի մէջ ժպիտ չկար, այն ժպիտը, որ երեւում էր հիմա: Նա պէտք չէր գար: Նա պէտք էր այն արչաւխմբին, որ հետազօտելու էր տիեզերական ճառագայթների բաղադրութիւնը՝ յատկապէս ծովի մակերեւոյթից հազարից մինչեւ երեք հազար երկու հարիւր յիսուն մեթր բարձրութիւն եւ ուսումնասիրելու էր տիեզերական ճառագայթման մասնիկների, առոմային միջուկների փոխազդեցութիւնը: Նա ելեկտրա – մագնիսների փորձագիտարանի վարիչն էր, Ալիխանեան եղբայրների կողքին միջու-

տակէտներն ու պիտանականները: Կարճ ժամանակ եւ, արդէն յայտնապէս արտակարգ, որոշապէս արտասովոր, մէկ խօսքով՝ արտաքոյ կարգի նուաճումներ գրական եւ այլ հանդերձանքով:

Այլ կարեւոր յատկանիշ մը՝ օրուան եւ չրջանին հայոց: Ստուգիւ, այդ տարիներուն հայաշունչ մթնոլորտ կը հաստատուի, կը ձեւաւորուի համապատասխան ընկերութիւն: Եւրոպական ոստաններէ (յատկապէս՝ Փարիզէն) եւ Հայաչխարհէն փութացողներ, տեղական տարրին հետ ներթափանցումներու ճամբով ձոյլ՝ Արեւմուտք հասկացողութեամբ ըմբռնելի եւ, բնաչխարհիկ լարերով բնորոշ լման զգայնութիւն մը կը ստեղծեն: Աչխարհ մը գիտակցական:

Իրօք, եթէ ընդունինք, թէ իմացական չարժումը ամէնէն առաջ կեանքին ձայնն է, ապա պէտք է ընդունինք, թէ նախաեղեռնի մտքի եւ հոգիի վերելքը մէկ կողմէ ենթահող կ'ունենայ Հայաչխարհը՝ չօչափելի իր մեծաչուք անցեալով

կային ուժերի խաղաղ օգտագործման կոմիտէի անդամ...

– Աքանչելի երիտասարդութիւն ունինք, – ասաց նա. – արեւ է, հով է, Ապրիլ ամիսն է, հիւանդութիւնը կարելի է մոռնալ:

Կողքին մէկ ուրիշ դասախօս՝ մաթեմատիկոս, ակադեմիայի անդամ Արտաշէս Շահինեանը:

Հասա յօնքեր ունէր, մատի պէս հաստ, իրարից հեռու: Կիսադանդուր մազեր ունէր, սպիտակ թելիկներով ալիքաւորած: Հագնուած էր վայելուչ, կեցուածքը՝ աղնուաբարոյ, արտայայտութիւնը՝ մտահոգ ու խոհուն:

– Սա ի՞նչ հաւաք է. այս ի՞նչ բազմութիւն: Դասադո՞ւլ է:

– Այստեղ եօթ հազար չէ, եօթանասուն հազարից աւելի են ուսանողները, աշխատողներ էլ կան, երիտասարդ բանուորներ, դասախօսներ, մտաւորականներ...

– Ապրիլի 24-ն է:

– Շերպին կանչել են, բայց չկա՛՛՛... եկաւ ու ասաց Զիժիկը:

Ինչո՞ւ, Աստուած, ինչո՞ւ այս սեւսուլի, գեղեցիկ պատանու դէմքին ոսպի հատիկներ ես ցանել ու մաղը դեղնագոյն ստեղծել, որ տեսնողը ասի՝ թէ նա ոուս է: Նրա առոգանութիւնն է միայն ոուսական: Աչքերի մէջ, որ սեւ են, ոգին է նրա, իսկ ոգին մօրն է, մայրական է, հայկական...

– Եկէք, եկէք այնտեղ, բոլոր դրօղները, նկարիչները այնտեղ են...

Նայում էի չուրջս:

Զիժիկը կողքիս էր: Նա հասկացաւ, թէ ո՛ւր է գնում նայուածքս, ի՞նչ եւ ո՛ւմ եմ փնտռում... եւ... տեսա՛յ... Քակեբէականներին...

– Մի վախենաք, նրանք իրենց ուսանող զաւակներին չեն ձերբակալի, մենք նրանց, ով այդ կոմիտէում է աշխատում, որդիներին կանչել ենք, պարտադրել, որ գան, իսկ նրանք կամաւոր են եկել: Նրանք մեզ հետ են, այդ լռել դիտացող ուլել դիտացողները...

Ու քայլեցինք դէպի համալսարանի շքամուտքը:

Նքաղո՞ւմ, թէ դարպաս:

Ծաղում են բոլորը եւ չդիտես՝ թէ ի՞նչ:

Որքան ժամանակ է, որ լռել է ամբողջ մի ժողովուրդ: Ցխսուն տարի՞...

Բայց եթէ լռում են զանգուածները, դա չի նշանակում, որ ասելիք չունեն: Եթէ չեն կանգնում ոտքի ու դիտում թաքնոցների գործելակերպը, չի նշանակում, որ ոչինչ չեն տեսնում: Եթէ չեն ընդվզում, չի նշանակում, որ չեն մտածում իրենց անելիքի մասին, թէ զոյատեւելու հոգսն է պատել նրանց, ապա չի նշանակում, որ կորցրել են մտաւորը, հոգեկանը ու դարձել հաշմանդամ: Շարժւում են զանգուածները: Առջեւում չահելներն են: Ժողովուրդի ոգու ճայնն է չարժւում նրանց մէջ:

– Սա հոգու յաւերժ թօթափումն է, երբ ապաքինւում է ոգին, սրտին թերում է հանգստութիւն, մտքին՝ բեռնաթափում: Կ՛ել մեր յաւերժի հետ հաշտութիւն չենք փնտռի, չենք փնտռի թէ ի՞նչ են կորցրել մեր պապերը, քանի որ ամէնից մեծը մեր խլուած հայրենիքն է:

Ի՞նչ բազմութիւն է, Աստուած:

Աբեւի խաղն է ծառերի վրայ ու չարժուղ ստուերների պարը հողին: Շքամուտքի հարթակի վրայ տեսայ Սիլվա Կապուտիկեանին, Պարոյր Սեւակին, Սօս Սարգսեանին, ապա Համօ Սահեանին ու բազմաթիւ այլ մտաւորականների, շրջապատած «Ուխտի» տղաներով:

Հաւաքի ղեկավարութիւնն անցել էր արդէն Պետական համալսարանի աւագ կուրսերի ուսանողներին, յայտնի կոմերիտականներին եւ «Ուխտի» տղաները կատարում էին նրանց հրամանները:

Բեմ չկար· բարձրախօս չկար:

Եկան Բրիւսովի անուան օտար լեզուների ինստիտուտի ուսանողները, նրանցից յետոյ դիւղ – ինստիտուտինը:

Սա այն ժամն էր, որ կարելի էր ոգեկոչել Եղեռնի քստմնելի պատկերի վերածնումը, առիթ տալ ազգային աղնիւ վշտմունքների զարթնումին:

Բայց Սիլվան ճայնեց.

– Տղաներ, չարժւում ենք դէպի հրապարակ...

Շարժուեցինք:

Մայթերի վրայ միլիցիոներները երեւացին ու կանգնեցին չուարած, բուն աչքերով. դէմքերի վրայ մի պաղութիւն կար, որ ապրիլեան հովից չէր: Զէն չարժւում: Ոչ թէ անելիք չունեն, այլ հրահանգն իսկ չունեն... Մի քանիսը իրենց որդիներին տեսան քայլողների մէջ ու երկիւղից դեղնեցին: Ոմանք չուռ տուեցին իրենց դէմքերը, իբր չեն տեսել...

Ի՞նչ կը լինէր, եթէ յանկարծ հրամայէր՝ ձերբակալել ու կալանաւորել առաջին չարքերը:

– Ի՞նչ են ուզում:

Հեռաւոր մի պատառի վրայ դրուած էր՝ «Արդար լուծէք Հայոց հարցը»:

Բազմութեան միջից երկու անդամ լսուեց·– «Հողե՛րը, հողե՛րը...»:

Սա պարզապէս, չա՞տ պարզապէս, մէկ համարձակ քայլ է՝ յայտնելու մի ճշմարտութիւն, թէ 1915-ին տեղի է ունեցել ահաւոր մի ոճիր, մի ցեղասպանութիւն, անչափելի մի անարդարութիւն հայ ժողովուրդի մի հատուածի հանդէպ: Գրաւել են մեր հայրենիքի մի մասը, բնակիչների տունն ու տեղը, եւ թող այս իրողութիւնը ճանաչուի, հենց թող սովետական աշխարհը ճանաչի, որպէսզի չարզելուի յիշելն անգամ, այդ մասին դրե՛լն անգամ...

– Այս երկրից վտարուած ճշմարտութիւնն են ուզում ետ բերել:

– Ի՛՛՛նչ, այս երկրում ճշմարտութիւնները դրսում են թղթի վրայ ու թուղթը այրում, դրա հետ այրելով ճշմարտութիւնը եւ կատարում ուրիշ բան...

Հովն ընկել է անկիւնները, իսկ արեւը՝ փողոցի վրայ, մեղ վրայ:

Աբովեան փողոցի կողմը թեքուեցին աղջիկների մի քանի խմբեր ու նրանց ետեւից տղաները, որպէսզի այդ փողոցում ազատ շրջող մարդկանց ընդգրկեն իրենց խմբերում: «Ուխտի» տղաները իջնում էին Ալավերդեանով, իրենց մի-ջեւ պահելով Սիլվա Կապուտիկեանին, Պարոյր Սեւակին, Համօ Սահեանին, Սօս Սարգսեանին ու մի քանի ճարտարապետների, որոնց չեմ ճանաչում: Ես Զիժիկի հետ եմ: Մեր չարքին միանում են անցորդներ, եւ անցորդները շատ են, ովքեր հետեւել իջել են իրենց բարձրայարկ չէնքերից, դուրս են եկել խանութներից, դրասենեակներից:

Մէկ ուրիշ հոսանք էլ իջնում է Նալբանդեանով:

Իջնում են, իջնում են, բազմանում, չատանում, ալիք-ալիք, խումբ-խումբ, լուռ ու կանոնաւոր, որովհետեւ արդէն դիտեն, թէ ինչ է այս երթը...

Ազիզբեկովի (այժմ՝ Սախարովի) հրապարակի մօտ տեսայ Զարենցի դուստր՝ Արփիկին, որ կանգնած էր Գուրգէն Եսայեանի հետ, որի աջորում մահացած հօր անմեղ լինելու թուղթը նոր էլ եկել:

Ու պատկերացրի բանտարկուած, աքսորուած, սպանուած տասնեակ հազարաւոր հայ մարդկանց զաւակներին, որոնք յանկարծ փսացան, որ իրենց հայրերը անմեղ են եղել ու իրենք ի զուր եւ անարդարօրէն են որբացել ... երեխաները, աղջիկներ ու տղաներ, որոնք հայր ու մայր են երազել ու յանկա՛՛՛րծ...

Իսկ մենք յիսուն տարի առաջ գիտէինք մեր հայրերի, մայրերի, քոյրերի, եղբայրների ու բոլոր հարազատների անմեղ դէմքերը...

Սովետական ռեժիմի կողմից անմեղօրէն դատապարտուածների զաւակները, եթէ չեն ներում այս ռեժիմին, չեն արդարացնում նրա յարատեւումը, ապա մենք ինչպէ՞ս ներենք իրենց հիմիկուայ կեցուածքին...

Հիմա բոլորս այստեղ ենք՝ ուսանողների չարքերի մէջ, ե՛ւ եղեռնում զոհուածների զաւակներս ու թոռներս, ե՛ւ այս ռեժիմի բռնութիւնից զոհուածների ժառանգները: Եւ մեզ հետ նաեւ հայրենական կոչուած Համաշխարհային երկրորդ պատերազմի դաշտում ընկածների զաւակները, որոնք ստացել են իրենց հայրերի մահուան սեւ թուղթը, բայց չատերը ջղիտեն, թէ ինչպէ՛՛՛ս եւ ո՛՛՛ր մեռան իրենց հայրերը...

Ու քայլում էինք բոլորս:

– Ի՞նչ ես ուզում՝ նկատել տուեց ինձ Զիժիկը:

Քայլում էի ես ու մտովի կարծում էի, որ քայլում եմ նրանց հետ, որոնք եղեռնում կորցրել են իրենց գերդաստանները ու պապենակա՛՛՛նը...

Ու ցաւն էր առաջնորդում մեզ, անապատով՝ քայլող մեր հայրերի, հօրեղբայրների, մայրերի ու քոյրերի ոտքերի ցաւը, ծակող աւազի, մացառների ծակծկոցների, ասքեարների մարակների պատճառած ցաւը, ու ցաւից քարացած յիսուն տարիների մորմոքի պոռթկումը մեր մէջ, մէջը՝ հատուցման պահանջ, մէջը՝ վրէժի պղտունցը, որը բացուել չի կարող, մէջը, անչափ հարազատների ոսկորների խշրտոցը...

Հրապարակը լցուած էր...

– Ո՞վ է խօսելու, ի՞նչ է լինելու, Զիժի՛՛՛կ...

Հարցրեցի, բայց ղղջացի:

– Զգիտեմ, կ՛ուզէ՞ք գնամ – իմանամ...

– Չէ՛՛՛

Հրապարակի վրայ արեւն էր իջել, ու հովը թեթեւօրէն՝ արեւի վրայ...

Պէ՞տք էր արդեօք խօսել, երբ սա ազոյ երթ էր: Այսպիսի քայլելը ինքնին խօսել չէ՞, ձայն չէ՞, հազարաւոր քայլերի մեղմ դոփիւնը, մեր ոտնաձայները մեր աղաղակը չէ՞ն, այս քայլելը սեղմունդների բարձրաձայն արտասուելն է նահատակների համար:

Զիժիկն ինձ առաջնորդեց «Սպաների տան» (դոմ օֆիցերով) առջեւ, Լենինի արձանի աջ կողմի փողոցահայեաց չէնքի մայթը: Բազմութիւնը եւ ուսանող – դեկավարները եկան կանգնեցին Լենինի արձանի դիմաց: (Այժմ այդ արձանը չկայ): Ինչո՞ւ: Ի՞նչ պիտի լինէր:

– Ի՞նչ է լինելու, Զիժիկ:

– Չի ծրագրուած:

– Գոնէ հաւաքի – երթի անունից մի խնդրագիր, մի դիմում, մի ուղերձ ըղձալի ժողովրդին, իշխանութեանը Մոսկուայի...

– Գնա՞նք «Ուխտի» տղաների մօտ, Վարդանն այնտեղ է Սիլվայի եւ Պարոյրի հետ:

Գնացինք, ու այնտեղ Վարդանն ասաց·

– Քայլում ենք մինչեւ կոմիտասի դերեզման: Եղեռնի մեր զոհերից նա՛՛՛ մի-այն արժանացաւ հայրենիքում հիւրիմ ունենալուն: Դէպի Կոմիտասի պանթէոն...

Ցնցուեցին բոլորը:

Կոմիտասի աճիւնը, այո՛՛՛, հայրենիքում է:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵՆԷՆ

Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբը յաջորդական հաղորդագրութիւններով տեղեկութիւններ կուտայ իր գործունէութեան մասին: Այսպէս, հանդիպում մը ունեցած է Եւրոպական Միութեան արեւելեան Եւրոպայի, Կեդրոնական Ասիոյ եւ ազատ – փոխանակումի Եւրոպական ընկերակցութեան խորհրդական Տիկին Ֆլորանս Ֆերարիի հետ: Այս տեսակցութեան ընթացքին, Հայ դատի Եւրոպական յանձնախումբի ներկայացուցիչները տեղեկացուցած են Տիկին Ֆերարիի որ վերջերս պրասենեակ մը բացած են Պրիւսէլ եւ ներկայացուցած են իրենց գործունէութիւնը: Արձարծած են նաեւ Հայաստանի, Սփիւռքի եւ Կովկասի վերաբերող հարցեր, ճշդելով թէ այս հարցերուն կը մօտենան Եւրոպական հեռանկարով: Հանդիպումը տեղի ունեցած է սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ:

*
**

Հայ Դատի Եւրոպական յանձնախումբը նախաձեռնութիւնն առած է յանձնառու ըլլալ Եւրոպայի ապագային վերաբերող վիճարկումին, մասնակցելով Թիւքար տ'Էսթէնի նախագահած Համագումարի Ֆորումին: Այս մարմինը պարծի անցաւ 2002 Փետրուարին նախատեսելու համար 27-երու Միութեան կանոնագիրը, կեդրոնական, Արեւելեան Եւրոպայի եւ Թուրքիոյ ընդլայնումով: Համագումարին Ֆորումը կ'ընդգրկէ նաեւ ոչ կառավարական կազմակերպութիւնները եւ այդ ձեւով նաեւ արտայայտութիւնն է եւրոպական քաղաքացիական ընկերութեան: Այս առընչութեամբ Հայ Դատի Եւրոպական յանձնախումբը ներկայացուցած է մէկրտուած «Հինգ առաջարկներ Մարդկային Իրաւանց ամբողջական գործադրութեան համար»: Առաջարկուած միջոցներէն ոմանք յառաջդիմական չարժումներու դասական պահանջներն են եւ արդէն պահանջուած ոչ կառավարական զանազան կազմակերպութեանց կողմէ, ինչպէս օրինակ Հիմնական Իրաւունքներու Ուխտին արձանագրութիւնը Միութեան դաշինքներուն մէջ կամ Միութեան կողմէ վաւերացումը Մարդկային Իրաւանց Եւրոպական Համագումարին: Ուրիշներ աւելի նորաբար են, ինչպէս Միութեան կողմէ վաւերացումը Պատժական ՄիջազգայինԱտեանին կանոնագրերուն եւ մանաւանդ պատժական եւրոպական իրաւական մարմնի մը ստեղծումը, որ պատժէ յատկապէս մարդկութեան դէմ ոճիրները, անոնց դրուատիքը կամ ժխտումը:

ԹԻ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ· ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԱ·

ՈՒՐ ՏՐԴԱՏ ՄԻՋՏԵՂ Կ'ԵԼԼԷ

– Ոստիկանները մեր երկուքին անունները ալ տուե՞ր են:

– Այո՛՛՛, այո՛՛՛, որոշապէս, Քաթինան տեղն ի տեղոյ պատմեց:

– Արդեօք մեր հասցէները ալ հաղորդուա՞ծ են ոստիկանութեան:

– Չեմ կարծեր, եթէ մեր հասցէները դիտնային՝ մինչեւ հիմա եկած էին ձերբակալելու:

– Իրաւունք ունիս, – ըսաւ Տրդատ, – ուրեմն դեռ յուսահատելու պատճառ չունինք:

– Խնդիրը մեր վրայ չէ, այլ Վահէին վրայ, – պատասխանեց Սիսակ:

– Ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

– Չե՞նք կրնար ճար մը գտնել այդ տըղան ազատելու համար:

– Ազատե՛լ, բայց ի՞նչ միջոցաւ կըրնանք ազատել:

– Միջոցը չեմ գիտեր, բայց պէտք է փնտռենք, գտնենք:

– Կարծեմ անկարելի է այս միջոցիս Վահէի պէս մէկը ազատել ոստիկանութեան ճանկերէն:

– Աչխարհի մէջ անկարելի բան չի կայ, – վճռեց Սիսակ, – ամէն բան կարելի է՝ եթէ կամք ընենք: Նախ եւ առաջ պէտք է հասկնալ, թէ ի՛՛՛նչ ամբաստանութեամբ ձերբակալուած է:

– Ինչպէ՞ս կրնանք հասկնալ, – հարցուց Տրդատ:

– Քլամը սիսին դիմելով ու պաշտօնեաները հարցուփորձելով:

– Այդ գործը ո՞վ պիտի ընէ:

– Ե՛ս, – պատասխանեց Սիսակ ամենայն պատրիւնութեամբ:

– Դո՞ւն, խենթեցա՞ր:

– Ինչո՞ւ, չատ լրջօրէն կը խօսիմ:

– Դուն պիտի երթաս Քլամը սիսեցի պաշտօնեաները հարցուփորձելո՞ւ:

– Այո՛՛՛, – պատասխանեց Սիսակ, – ասկէ դատ չատ պաշտօնեաները հարցուփորձելու պէտք չունիմ, ուղղակի Ր Էչատ պէյին կը դիմեմ, եւ ամէն բան կը հասկնամ իրմէ:

Տրդատ իր ընկերոջ երեսը նայեցաւ ակնարկով մը, որ կարծես ըսել կ'ուզէր· «Աղեօք մտային խանգարո՞ւմ մը եկած է վրան»:

Սիսակ հասկցաւ, թէ ի՛՛՛նչ կ'անցնէր Տրդատի մտքէն:

– Կը զարմանամ, որ այնքա՛՛՛ն տարօրինակ կը գտնես ըսածներս, դուն, որ պիտես, թէ որքա՛՛՛ն ճարպիկ կերպով կրնամ ծպտուիլ, – ըսաւ:

– Ենթադրենք, որ բոլորովին անճանաչելի ըլլալու աստիճան կրցար դէմքդ եւ կերպարանքդ փոխել, ինչպէ՞ս պիտի կրնաս առանց կասկած յարուցանելու, Վահէի մասին տեղեկութիւններ ուզել, եւ ինչպէ՞ս Ր Էչատ պէյ այդ տեղեկութիւնները պիտի տայ անծանօթ մէկու մը:

– Այդ ամէնուն մասին մտածեցի եւ միջոցներ խորհեցայ, կրնաս վստահ ըլլալ, որ պիտի յաջողիմ, հիմա պէտք չեմ տեսնար այս մասին խօսելու, երբոր գործը յաջողցնեմ՝ այն ատեն կը պատմեմ, թէ ի՛՛՛նչ ձեւով գործած եմ:

– Ցաջողութիւն կը մաղթեմ ուրեմն, – ըսաւ Տրդատ թերահաւատ դէմքով մը:

– Շնորհակալութիւն:

– Ե՞րբ պիտի տեղի ունենայ այդ չհեկան տեսակցութիւնը:

– Վաղը, – պատասխանեց Սիսակ:

– Այդքան չո՛՛՛ւտ:

– Անչուշտ, չեմ ուզեր ժամանակ կորսընցնել:

(Շար· 212)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր մեծ հօր՝ նահատակ գրագէտ Մելքոն Կիւրճեանի յիշատակին, Պր. Մելքոն Կիւրճեան 150 ԵւրօՆ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

*
**

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.- Տիկին Նուարդ Գուլումճեան եւ զաւակներն ու թոռները իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝ Յակոբ Գուլումճեանի մահուան 23-րդ տարելիցին առթիւ կը նուիրեն 150 Եւրօ «Յառաջ»ին:

(Շար. Ա. էջէն)

ձերբակալուած են, հայ վաճառորդի մը վրայ յարձակում գործած ըլլալով: Անոնք դիշերը չիշեր ու քարեր նետած են կըրպակին վրայ, ապակիները կոտրած, նացիական կարգախօսներ բացագանչած:

*
**

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ ԿՈՉՏԱՑ ԿՈՎԿԱՍՅԻՆԵՐՈՒՆ

Ռուսաստանի պանդան չրջաններուն մէջ վերջին ժամանակներուն յայտնուած օտարատեաց արարքներուն դէմ Ներքին նախարարութիւնը Ապրիլ 19-էն յատուկ գործունէութեան մղուած է, կանխելու համար զանգուածային անկարգութիւնները: Ասկէով այդ մասին, փոխ-նախարար Ա. Զեկալին ըսած է թէ հարկաւոր միջոցներուն ձեռնարկուած է, որպէսզի Ռուսաստանի «կովկասցի հիւրեր»ը վախ չզգան իրենց ապահովութեան համար: Յանօթէ է որ ռուս ազգայնամոլները իրենց ահաբեկչութեան թիրախ առած էին դիւաւորաբար կովկասցիները:

*
**

ՄԵՂՐԻԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՒՆ ՄԵԾ ՄԱՍԸ ԼՈՒԾՈՒԱԾ

Մեղրիի մասին, վերջին երկու տարուան համար կառավարութեան տուած եղբ որոշումներուն 59 կէտերէ 40-ը արդէն գործադրուած է: Վերստին գործունէութեան անցած են Ագարակի պղինձ-մոլիպտէնի գործատունը, կարճեւանի թռչնաբուծարանը· ոսկերչական գործատան Մեղրիի մասնաճիւղին արտադրութիւնը աւելցած է, եւ այլն: Ընդհանուր չափով մօտ 500 միլիոն դրամի ներդրում եղած է Մեղրի, պետական պիւտճէէն, ընկերային ներդրումներու հիմնադրամէն եւ տեղական կազմակերպութիւններու կողմէն:

*
**

ՍԵՐԳԻՅ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոս Ապրիլ 19-ին Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ չքանչանով պարգեւատրած է ծանօթ պիանական Ս. Համբարձումեանը: Հանդիսութեան բացումը կատարած է Գիտութեան ակադեմիայի նախագահ Ֆ. Սարգսեան, ապա ընթերցումը կատարուած է կաթողիկոսին կոնդակին: Գիտնականը չնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է, իր կեանքին «ամենաթանկ պարգեւներից մէկը» նկատելով չքանչանը:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(21/22 avril)

Sarkis, un sage en son atelier nomade

Ժընըվիէվ Պրէրէթ երկար յօդուած մը նուիրած է պոլսահայ արուեստագէտին Լիոնի ժամանակակից Արուեստի թանգարանին իր յուցահանդէսին առթիւ: Սարգիս Ջաքարեան Պոլիս ծնած է 1938-ին, Փարիզ եկած 1964-ին:

C.C.A.F.

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

COMMUNIQUE

Pour le deuxième tour de l'élection présidentielle, le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de rFance (CCAF) appelle à la responsabilité républicaine

Les résultats du premier tour de l'élection présidentielle qui ne reflètent par la réalité politique de notre pays doivent interroger tous les démocrates et républicains et en premier lieu les Français d'origine arménienne.

En effet, issus d'une immigration suite au génocide perpétré par la Turquie de 1915, les Français d'origine arménienne savent mieux que d'autres ce que représentent, pour notre société, les valeurs républicaines et ce qu'un discours démagogique, raciste et outrageusement sécuritaire peut engendrer comme dérives irréversibles.

Aussi s'agissant du deuxième tour de l'élection présidentielle, chacun doit prendre ses responsabilités pour faire barrage aux idéaux véhiculés par l'extrême droite et ses représentants et pour permettre à la France de rester ce qu'elle est et ce qu'elle représente.

ALEXIS GOVCIYAN
Le Président

Paris, le 22 avril

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները· - Տիկին Գալենիք Աւետիսեանէ 19 Եւրօ իր ննջեցեալներուն հոգեհանգստեան առթիւ, Տիկին Անայիս Աւետեանէ, Պր. Գրիգոր Գանտերեանէ 30-ական Եւրօ, իր ամուսնոյն յիշատակին Տիկին Թամարա Արսլանեանէ 20 Եւրօ: Յարութիւն Գալեանցի մահուան առթիւ՝ Պր. Ժորժ Գալեանցէ, Գալեանց ընտանիքէ 35-ական Եւրօ, Տիկին Թամարա Արսլանեանէ, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Արսլանեանէ 30-ական Եւրօ, Տիկին Մարի Գիլիճեանէ 20 Եւրօ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été à Bellefontaine

JUILLET :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère

AOUT :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère
- Animateurs diplômés BAFA

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

DATE A RETENIR

20 SEPTEMBRE

Soirée exceptionnelle au profit de la construction de l'Ecole HAMASKAINE de Marseille

Commémoration du 87ème anniversaire du Génocide des Arméniens

MERCREDI 24 AVRIL

LYON

Programme de la journée .

— **14h Office de Requiem, Eglise Apostolique Arménienne St. Jacques, 40, rue d'Arménie, Lyon 3e**

— **15h30 Grand Débat Public, Bourse du Travail, Place Guichard, Lyon 3e**
«Comment sanctionner les négationnistes, la Loi Gayssot en Questions»
Intervenants : **Jean-Paul Bret,** député-maire de Villeurbanne et président du Groupe d'Amitié France-Arménie à l'Assemblée Nationale, **Hoe Pheng Chhay,** magistrat et président du comité des victimes des Khmers Rouges, **Gérard Collomb,** sénateur-maire de Lyon, **Anne-Marie Comparini,** présidente du Conseil Régional Rhône-Alpes, **Alain Jakubowicz,** avocat et président du CRIF Rhône-Alpes, **Bernard Jouanneau,** avocat et président de «Mémoire 2000», **Georges Képénékian,** membre du CDCA, **Jean Mukimbiri,** directeur de la culture et des arts au ministère rwandais de la jeunesse, des sports, de la culture et de la formation professionnelle, **Yves Ternon,** historien, **Pierre Tévanian,** philosophe. Animateur: **Nadjette Maouche,** journaliste à TLM.

— **17h30 Défilé au Consulat de Turquie**
«24 avril Journée internationale des Génocides et des Crimes contre l'Humanité»
Allocution: Appel commun d'Associations de Défense des Droits de l'Homme à la création d'une **«Journée Internationale des Génocides et des Crimes contre l'Humanité»** le 24 avril. Acte Fondateur du Collectif d'Associations initiatrices de ce projet.

ALFORTVILLE

DIMANCHE 28 AVRIL, Messe de requiem à l'église Sts Paul - Pierre puis **défilé** vers **le** Khatchkar.

ISSY - LES - MOULINEAUX — CLAMART

DIMANCHE 28 AVRIL, Messe à l'église Ste Marie Mère-de-Dieu. **13h30 : Cérémonie officielle de dénomination** de la Place des Victimes du Génocide arménien de 1915.

ՄԱՐՍԷԼԻ ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն Յանձնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիսաւորութեամբ ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

նեռածական չարքին Է. հանդիպման, որ տեղի կ'ունենայ

Երեքշաբթի, Մայիս 7, ժամը 19-ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ-Մեսրոպ *Մշակութային կեդրոնի «Արծրունի Ջրբաշեան» սրահին մէջ*
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

BALLET DON QUICHOTTE

à l'Opéra Bastille

le 2 MAI

Réservations auprès d'Araxie :
01. 39. 83. 71. 19 (entre 19h30 et 21h)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՑԹ

Ռուբէնի
Հայ յեղափոխականի մը յիշատակները
յուշագրութեան գրականացման նմոյշ մը

դասախօս՝
ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ
Պատուակալ դասախօս՝
Սորպոնի Համալսարանի,
Փարիզ առաջին

Երկուշաբթի, Ապրիլ 29
ժամը 20·30-ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

*
**

Ընթրիք-Հանդիպում

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ
(Հայաստանէն)
եւ
Սփիւռքէն Մտաւորականներու հետ

Երեքշաբթի, Մայիս 14,
ժամը 20·30-ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris
Տեղերը ապահովել, հեռաձայնելով՝
01 45 93 00 25

*
**

ԿԼՈՐ-ՍԵՂԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

Կը մասնակցին
Լեւոն Միրիջանեան (*Հայաստանէն*)
Նորվան Եպիսկ. Զաբարեան
Գրիգոր Պըլտեան
Անահիտ Տօնապետեան
Յակոբ Պալեան

Հինգշաբթի, Մայիս 16,
ժամը ճիշդ 20·30-ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 25
JEUDI
25 AVRIL
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում) 247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·414 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77' ANNEE — N° 20·414

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈՒՂԵՐՁԸ

Սիրելի հայրենակիցներ,

Այսօր ողջ հայ ժողովուրդը, ինչպէս ա-մէն տարի, ոգեկոչում է Հայոց ցեղասպանութեան զոհերի յիշատակը: 1915 թուականի այս օրը հայ մտաւորականութեան եւ հոգեւորականութեան ձերբակալութիւններով Օսմանեան Թուրքիայում սկսեց իրականացուել պետական ծրագիր, որ կանխէն կազմակերպուած մի ոճիր, որ պիտի դառնար հայ ժողովրդի պատմութեան ամենաողբերգական էջը: Հարցականի տակ դրուեց իր բնօրրանում հարիւրամեակների քաղաքակրթութիւն ու մշակոյթ ստեղծած մի ողջ ժողովրդի ապագան: Հայութեան բոլոր հատուածները մինչեւ այսօր իրենց ճակատագրի վրայ կրում են անցեալ դարասկզբի ողբերգական իրադարձութիւնների ծանր դրոշմը:

Հայոց ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման հետապնդումը Հայաստանի Հանրապետութեան արտաքին քաղաքականութեան օրակարգում արտայայտութիւնն է հայ ժողովրդի օրինական պահանջների եւ սպասումների:

Հայրենաբնակ եւ աշխարհասփիւռ հայութեան բոլոր հատուածներն այսօր յարունակում են ակնկալել մարդկութեան դէմ կատարուած ոճրագործութեան ճանաչումն ու դատապարտումը: Դա վրէժխնդրական զգացումների արտայայտութիւն չէ, այլ նմանօրինակ յանցագործութիւնների կրկնութիւնը բացառելու մտահոգութիւն:

Այսօր մենք գլուխ ենք խոնարհում մեր նահատակների յիշատակի առջեւ՝ այն խորը համոզմամբ, որ պատմական արդարութեան վերականգնումն անխուսափելի է: Մենք հաւատով ենք նայում ապագային, մեր երկրի ու պետականութեան ծաղկուն վաղուայ օրուան, որ համայն հայութիւնը կերտելու է միասնական ջանքով ու նուիրումով:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

1915-ի ցեղասպանութեան 87-րդ տարելիցի ոգեկոչումը սկսաւ Փարիզի մէջ, Ապրիլ 23-ի իրիկունը, երիտասարդական մութիւններու կազմակերպած հսկումով Պաստիլի հրապարակը, ուր այս օրերուն զանգահազար երիտասարդներ կը համախմբուին այլ պատճառներով, այսինքն բողոքի ցոյց ընելով Լը Փէնի դէմ:

Հայ երիտասարդութիւնը համախմբուած էր պատուոյ մը տակ, ուր գըրուած էր՝

VEILLEE COMMEMORATIVE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Մինչեւ ուշ գիշեր ռափ, փոփ երաժշտութենէ զատ տեղի ունեցաւ գեղարուեստական յայտագիր մը, երիտասարդական բոլոր կազմակերպութեանց անունով արտայայտուեցաւ Ռուբէն: Ամէն ինչ անցաւ շատ հանդարտ մթնոլորտի մը մէջ, առանց որեւէ միջադէպի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՎԻՃԱՐԿՈՒՄԸ

Ա.Ջ, ՁԱՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Մինչ ցոյցերը, ինքնաբուխ թէ կազմակերպուած, կը շարունակուին Ֆրանսայի մէջ, քաղաքէ քաղաք, նախագահութեան երկու թեկնածուները կը ջանան համոզել ընտրողը, հանրաժողովներով թէ մեհեանները միջոցաւ:

*Ռէննի մէջ է, որ Շիրաք բուռն ելոյթ մը ունեցաւ որու ընթացքին յայտնեց թէ կը մերժէ որեւէ վիճարկում Ժ.-Մ. Լը Փէնի հետ: Այդ մերժումը կը բացատրէ կամ աւելի ճիշդ կ'արդարացնէ սոսկ-Անհանդուրժողութեան եւ ատելութեան դէմ, կարելի դանակցութիւն չկայ, կարելի մէջէն ճամբայ չկայ, կարելի վիճարկում չկայ: «Ինչպէս անցեալին ընակցութիւն չեմ ընդունած Ազգային ճակատին հետ եւ այդ՝ ինչ որ ալ ըլլայ գինը, վաղն ալ վիճարկում չեմ ընդունիր անոր ներկայացուցիչին հետ»: Շիրաք, որ կ'ուզէ համախմբող մը ըլլալ, նաեւ ձախի եւ տեղ տեղ ծայրայեղ ձախի թեկնածուն ալ է: Ձինք ընտրել որպէս «նուազագոյն չարիք», որովհետեւ նա-խընտրելի է խարբեայ մը, դրամաչորթ մը քան ֆաշիստ մը, շատ վարկաբեկիչ պէտք է ըլլայ իրեն համար, բայց, կը թուի որ չէ ազդուած կամ կը նախընտրէ անդիմադրել: Երբ «Գանեար - Անձէնէ» կը խորագրէ (Ապրիլ 24) Escroc contre facho, իսկապէս ողբալի պատկեր մըն է Ֆրանսայի համար: Երգիծական չարաթաթերթը դեռ կը յիշէ որ «Փրէնչ Փրէզիտէնթ ժագ Շիրաք» Ա. Հ.Ը կը զարդարէ Նիուզուիք չարաթաթերթին, նուիրուած՝ Եւրոպայի ապականութեան, կաշառակերութեան (գոռիւփսիոն)...: Շիրաքի ընտրական յայտարարեց Ապրիլ 23-ին որ ստեղծուած է «Նախագահական մեծամասնութեան Միութիւնը», բայց, նոյն օրը ԻՒ-ՏԷ-ԼԻՖ-ի նախագահը՝ Ֆր. Պայրու եւ Ազատական ժողովրդավարութեան ղեկավարը՝ Ալէն Մաժրլէն յայտարարեցին թէ բոլորովին դէմ են եւ իրենք մաս չեն կազմեր, կը մերժեն ձուլուիլ միակ կուսակցութեան մը մէջ, բայց, վերջնական պատասխան մը կ'ակնկալուէր յաջորդ օրը: Նոյն տեսակի միութիւն մը կը վիճառէ ձախը եւ Ֆ. Հոլանտ, որ ընտրախոհանական ընտրապայքարին պատասխանատուն է յայտարարեց թէ ձախը ձախողեցաւ իր բազմատարր բնոյթով, այլեւս պէտք է վերապտնէ իր միասնականութիւնը եւ կը դառնայ միացեալ ձախ մը: Այս ձախին ամէնէն ողբալի պատկերը կը պարզէ համայնավար կուսակցութիւնը, որ հանդամանականութեան ալ ձեռնարկած է, քանի ձեռք ձգած չըլլալով ձայներու 5%-ի նուազագոյնը, պետութիւնը չի հատուցաներ ծախքերը եւ դրամ չունի: Անկարելի չի նկատուիր նաեւ որ ծախու հանէ իր կեդրոնավայրը (Գոլոնել Ֆապիէն հրապարակի):

Ապրիլ 23-ի իրիկունը, Լը Փէն «Ֆրանս 2» կայանէն պատասխանեց երկու լրագրողներու հարցումներուն, պարզեց իր ծրագիրը եւ «փախուստ» որակեց Շիրաքի վիճարկումի մերժումը: Ինք, եթէ ընտրուի, հանրաքուէի պիտի դիմէ որպէսզի Ֆրանսա քաշուի Եւրոպական Միութենէն, վերահաստատուի Ֆրանքը, բարեփոխուի Սահմանադրութիւնը: Կը խորհի թէ նոր անակնկալ մըն ալ պիտի պատահի Մայիս 5-ին, այսինքն շատ աւելի ձայն պիտի ստանայ քան նախատեսուած 20%-ը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼ իր համաձայնութիւնը տալէ ետք ՄԱԿ-ի քննիչ յանձնախումբին ճենին գալուն, յետ քայլ ըրաւ եւ մերժեց անոր ժամանումը, առարկելով թէ չատ քաղաքական բնոյթ ունի: ՄԱԿ-ի յանձնախումբը պիտի ղեկավարէր Ֆինլանդացի նախկին նախագահը՝ Մ. Ահթիսաարի: ԱՄՆ դիմեցին Իսրայէլի որ վերաքննէ իր մերժումը:

ՓՈՒՇԱՆ ՏՈՄՍԻ

ԵԹԷ ՅԻՍՈՒՍ ՆԵՐԿԱՅ ԳՏՆՈՒԷՐ...

Մարտ 29-էն ետք Պաղեստինի գրաւեալ հողամասերուն բնակչութեան ապրած աննկարագրելի Golgotha հանրածանօթ է: Շատ մը երեւոյթներ կը պարզեն թէ իսրայէլեան հրաձգիչներու, թնդանօթներու, հրթիռաթափակ թռիչքներու, ռմբակոծիչներու եւ պիւլտոզէրներու գործած մարդկային եւ նիւթական «երկրաշարժային» աւերը պաղեստինեան քաղաքներու եւ գաղթակայաններու մէջ կ'իյնան «մարդկութեան դէմ ոճիր» նկատուած միջազգային օրէնքներու տրամադրութեան ներքեւ: Բայց ասիկա հարցին տեսական մասն է: Գործնականը կը պարզէ հակապատկերը:

Նոր վաստ մը նաեւ - եթէ երբեք անոր կարիքը կար - թէ Ուաշինկթընի թէր-իսրայէլեան քաղաքականութիւնը սահման չունի: Այսիկա կը բխի տեղական կացութենէն, երբ Ուաշինկթընի քաղաքականութիւնը կը գծուի ներքին պայմաններէն, ուր տիրական են հրէական ահեղ ուժը - նիւթական, քարոզչական, լրատուական, կազմակերպչական, ընտրական՝ սահմանադիր եւ գործադիր իշխանութիւններուն մարզերուն մէջ, եւ ուր հրեայ ծագումով գոնկրէսմէններ եւ ծրագրատականներ ու անոնց բազմաթիւ չահակից պաշտօնակիցները կրնան երկրին քաղաքական չոփին ուղղութիւնը ճշդել եւ ի հարկին հակառակ ուղղութեամբ դարձնել: Ահա այդ պատճառով է որ աշխարհի ամէնէն զօրաւոր պետութեան եւ անոր Նախագահ - Հրամանատարին հրահանգները Իսրայէլի վարչապետին՝ չեն յաջողիր ովկիանոսը կտրել եւ ողորմելիօրէն թեւաբեկ կ'իյնան քիչ մը անդին, մայրաքաղաքին դռներուն: Այսպէս է որ նաեւ, մէկ ժամէն միւսը, Իսրայէլի վարչապետը նախագահ Ճորճ Ու. Պուշին կողմէ կը յայտարարուի որպէս «Խաղաղութեան մարդ»: Մարդ մը՝ որուն չարդարար բնազդը մաս կազմած է իր ռազմական աշխատանքին եւ որուն հրասայլերը կը չարունակէին քարակոծերու վերածել թաղամասերը, իրենց հողին վրայ կրկնակի գաղթականի վերածելով հազարաւոր անմեղներ:

Գրաւեալ հողամասերուն վրայ ապրող պաղեստինցիներուն ողբերգութիւնը աստղածաբանական եւ տիեզերական համամասութիւններ ստացաւ երբ ամերիկեան կրօնական աղդու ալըր, Աստուածաչունչը բարձր բռնած, որպէս երկնային պատգամ ցոյց տուաւ ամերիկեան անսակարկ աջակցութիւնը Իսրայէլի՝ անոր ոճրային քանդումներուն մէջ, որ կապ չունէր ամերիկեան հակահարեւկչական պայքարին հետ: Անոնք պահանջեցին որ Սպիտակ Տունը չհաշտանդէ Շարոնին չարժումները: Սուրբ Գիրքին իրենց մեկնաբանութիւնը կը պահանջէր անվերապահ եւ անուղղակի աջակցութիւն Աստուծոյ ընտրեալ ժողովուրդին: Մաքրակրօն Ամերիկան էր խօսողը, ուր Աստուածաշունչի քարոզչութիւնը ստացած է գերարդիական ճարտարուեստական համեմատութիւն եւ անհաչուելի հասոյթ: Այդ գործարքը նիւթական կաթկթող բարեդութ ջուր մը չէ, այլ առատ դրամի անապատ աղբիւր մը: Անոր տէրերուն դոյութիւնը, բարութիւնը եւ քաղաքական ուժը կը յենին Հին եւ Նոր Կտակարաններուն: Այսուհանդերձ, ծանօթ յոդուածագրիչ մը մէկ վերջին զրութիւնը, իր խորհրդանշական կողմով, չատ աւելի քան ըսաւ քան միասնարար Ամերիկեան քաղաքականութիւնը, Պուշին խօսքերը եւ կրօնական ալին քարոզները:

Ձէյմզ Քէրոլի յոդուածները յաճախ կ'երեւան «Պոսթըն Կլոպ»ի մէջ: Ան չափաւոր եւ հաւասարակչռուած գրող մըն է, որ երբեք չի նմանիր նոյն թերթի քըրոնիկագիր Ճէֆ Ճադոպիի մը, ոչ ալ «Նիւ-Եորք Թայմզ»ի Ուիլլիըմ Սեֆայրի մը, երկուքն ալ ծագումով հրեայ, որոնց յոդուածները կարդալը պարտք չէ պիտի նկատու համար անոնց բովանդակութիւնը եւ մանաւանդ՝ ոգին: Իրենց եւ իրենց նմաններուն համար այսօր մեծարեալ Շարոն փակ կրնայ դատաստան նկատուիլ եթէ դրաւեալ հողամասերուն «մաքրագործումը» չչարունակէ:

Ձէյմզ Քէրոլի վերջին գրութիւնը (Ապրիլ 23) երեսուդէմէն՝ կը վերաբերի Ցաւիսեռնական Քաղաքին «Հանդարտութեան՝ Շրջափակումէն եւ»: Չի բաժներ Շարոնի գործելակերպը քանի անոր մէջ կը տեսնէ պաղեստինցի մանուկներուն հողին մէջ զարգացնող ապագայ «անձնասպան մարտիկները»: Սակայն յանկարծ կ'եզրակացնէ, թէ քաղաքին ներկայ վախազդեցիկ մթնոլորտին մէջ եթէ Ցիսուս երեսուդէմ գտնուէր «ան տակաւին պիտի ըլլար այն՝ ինչ որ էր մինչեւ իր մահը - Հաւատացեալ հրեայ մը, այդքա՛ն: Պիտի ենթադրէի թէ ան հարցականի տակ պիտի դնէր քոնութիւնը: Այո: Սակայն իր սիրելի հրեայ ժողովուրդին մէջէն: Ո՛չ՝ աւնոր դէմ»:

Ահա թէ ո՛ւր կը հասցնէ ցեղապաշտ եւ կրօնապաշտ մոլորանքը չատերու մօտ:

Պէ՞տք է հետեւցնել թէ, այս «ժողովուրդին մէջէն - ոչ ժողովուրդին դէմ» բառախաղերով, Խաղաղութեան Իշխանը որ անուանուած է Ցիսուս, գործնականին մէջ չատ հեռու չի գտնուիր «խաղաղութեան մարդէն», որ է Շարոն, եւ որուն խաղաղութեան իմացումն է տեսնել գրաւեալ հողամասերը պարպուած իր ժողովուրդէն:

Կամ վ հարկին խաղաղութիւնը՝ համատարած գերեզմաններով:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՎԻՐԱՒՈՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ ԱՊԱՔԻՆԱՑ

Հայաստանցի երիտասարդ վանականը Սմբատ Սինանեան որ Ապրիլ 10-ին բեթղեհէմի Ծննդեան տաճարին պաշարումին ընթացքին իսրայէլեան կրակոցներէն վիրաւորուած էր, ապաքինած ու տուն վերադարձած է: Տակաւին քանի մը չաբաթ

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԽՈՀԵՐ

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԻՆՉՊԷՍ ՓՈՐՁԵՑ ԽՈՐՏԱԿԵԼ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ՎԵՐԵԼՔԸ(*)

Բ.

Ցայտնօրէն՝ ազգային ոգիի փնտրտուքին, ասոր տարածումին եւ ամրապնդումին մէջ դիր, խօսք, միտք երբեակ երեսներէն զատ, այլ մարզերու մէջ եւս ինքնագիտակցութիւնը աննախընթաց թափով կը ծաւալի:

Առնցմէ գլխաւորը՝ Հայ Երգը, անշուշտ:

Նախ՝ Համիտեան բռնատիրութեան խորտակումով եւ Ֆրանսական մեծ յեղափոխութենէն փոխառեալ կարգախօսերու երեւումով (Պատրանքներ... ցաւ ի սիրտ...) ակնթարթի մէջ ասուպի նման յայտնուող ազգայնաչունչ երգեր կը թեւածեն աշ եւ ահեակ: Առնք՝ վերստին կը հնչեն ամէնուր՝ քակերու թէ՛ հանրային դրօսավայրերու մէջ: Զորս պատերէ ներս թէ՛ դուրս: Հ. Ղ. Ալիշան, Մ. Պէշիկթաշլեան, Ն. Ռուսինեան, Մ. Նալբանդեան, Գամառ – Քաթիպա եւ ասոնց նմաններուն խօսքերով յօրինուած երգերը թունդ առ թունդ կ'արձագանգեն՝ մեր ազգային ջիղին յարիր զեղուն ձայնով:

Այլ, սակայն, ամէնէն աւելի Կոմիտասով է, որ հպարտ արծիւի մը պէս կը սաւառնի Հայաչխարհի հոգեպարար չունչը: Իր դնդեր չոյող հովիկ: Հոգեբուխ եւ հոգեմայլ:

Իրօ՛ք, մշակութային կեանքի լայն կաղապարումներու փնտռտուքով, 1910–ին, Էջմիածինէն Պոլիս կը ժամանէ մեր երգին քրմապետը: Զէ՞ որ հոն անոր համար անչնչելի մթնոլորտ ստեղծուած էր իր անձին եւ արուեստին չուրջ հաւատարատպէս: Մասնաւորաբար Վանքէն ներս, Թանձրամիտ հոգեւորականներու կողմէ (*):

Պոլսոյ մէջ կեանքի կը կոչէ Գուսան քառաձայն երգչախումբը՝ 300 երկսեռ անդամներով (**): Վարդապետը կը բացւի համերգներու չարքին վրայ: Բեմէն կը հնչեն այնքան անծանօթ, բայց այնքան սրտամօտ «Հօյ նազանըմ, նազան», «Մեր դրանը խնկի ծառ», «Հով, հով, հով լինի», «Կուժն առայ, ելայ սարը», «Գարուն ա, ձուն է արել», «Ալաքեազ բարձր սար է, եար աման», «Հօլ արա, եղը» երգերն ու դեռ ուրիշներ:

Անոգորման, տասնամեակներ եռք, այդ երանաւէտ, զերեզմանիկ պահերը մտաբերելով է, որ մեր գլխադիր Շ.ն, սրտի տագ եւ եռուն լարերով կ'արձանագրէ սա տողերը, – ... Հայաստանի գարունը Պոլիս արշաւած էր իր բազմերանգ ծաղիկներով: Ցնծութեան կանչերով: Արօրներ ու օրօրներով: Շողերով ու ցօղերով: Սոնա՞եար՞ներով ու պարերով: Այլեւ տճնայական աշխատութեամբ: Վարուձանով ու հունճոով: Մամիկներու օրհնութեամբ եւ մանուկներու կեցուցախ ճիչերով...:

Առնցմէ մէկը յատկապէս մեծաչուք է: («Ազատամարտ» 1913, Հոկտեմբեր 13) կը նկարագրէ Փրթի Շան Թատերասրահին մէջ տեղի ունեցած հանդիսութիւնը՝ նուիրուած Հայ Գիրերու դիւտին 1500–ամեակին եւ դիրքի տպագրութեան 400–ամեակին (***): Բանախօսութիւններով եւ արտասանութիւններով ստեղծուած ջերմ մթնոլորտը ա՛լ աւելի ջերմացին կը դառնայ, կ'ելեկտրականայ, երբ բեմէն կը հնչեն Գուսան–ին խմբերգները, – «Զայներու դիւթիչ եւ քնքոյշ ներդաշնակութիւն ափռելով» կը կատարէ «Նմանեալ Մովսիսի», «Տէ՛ր կեցո դու զՀայս», «Ո՛վ մեծասքանչ դու լեզու», «Ես լսեցի մի անոյշ ձայն» երգերը:

Զենք դանդաղիր Կոմիտասի պոլսական գործունէութեան այլ երեսներուն ներկայացման համար: Ցամենայն դէպս, դասախօսութիւնները, յօդուածները, դասընթացքներ: Հիմնական առաջադրութիւնը՝ մեկին եւ յստակ, – Հայն ունի ինքնուրոյն երաժշտութիւն՝ քնարական, դիւցազն, հարուստ:

Իրը եզրակացութիւն կը մէջբերենք այդ տարիներու պոլսական կեանքին լաւագէս ծանօթ եւ հաղորդ Ց. Ճ. Սիրունիի սա տողերը, – Պոլիսը շատ բան կը պարտի իրեն, եթէ պահ մը կրցաւ կրբէն վեր բարձրանալ: Կոմիտասի հրաշքը մեր մէջ ան չեղաւ միայն, որ հայ երգին խաղցրութեամբ հեղեղեց մեր հոգիները, զանոնք գիւնոլցընելով ու թարմացնելով: Ան եւ եղբայրացուց մեզ: Իր ստեղծած օճախը խաղաղութիւն սփռեց ֆիւռտած մեր սրտերուն մէջ: Շատ ֆիչ տեւեց, աւա՛ղ այդ աղուոր պահը: Եղեռնի ուրուականը արդէն կը մօտենար մեզ: Բայց դահիճը երբ մեր դուռը զարկաւ, արդէն տարբեր էինք մենք:

(«Սովետական Գրականութիւն», 1969, թիւ 10):

***

Սահմանադրութեան հռչակումով նոր թափ կը ստանայ հայ մարզական չարժումն ալ:

Ճիշդ է, թէ 1908–էն առաջ եւս առողջ միտք առողջ մարմնի մէջ սկզբունքը ընդունուած էր, առհասարակ: Եւ, մարմնամարզը կիւրարկութեան դրուած բազմաթիւ կրթարաններէ ներս: Բայց միայն այսքան, եթէ չհաշուենք հոս ու հոն կազմուած ոտնագնդակի խումբերը՝ պարզ ու նախնական:

Ցատուկ ուշադրութիւն պէտք է դարձընել չարժումին տարողութեան վրայ, 1908–էն ետք: Մտուգիս, աշխատանքները յարաբերաբար ազատ ու անկաշկանդ պայմաններու մէջ, կը սկսին ծրագրուիլ եւ դասաւորուիլ: Ուղղութիւն եւ նպատակակէտ ունենալ: Այս գետնին վրայ մեծ կ'ըլլայ դերը Շաւարշ Քրիսեանի: Գործակիցներով (յատկապէս Ց. Ճ. Սիրունի, Ց. Թ. Հինդլեան եւ քանի մը այլ անուն) կը հիմնէ «ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶ» պատկերազարդ ամսագիրը 1911–ին: Լոյս կը տեսնէ մինչեւ 1914: Անկիւնադարձ կազմող այս ամսագիրը կ'առաջադրէ «Մարդ» պատրաստել: Նաեւ կոչ կ'ուղղէ հայ աղջկան, հայ կնոջ՝ հետեւելու մարդանքի, կը գրէ, «Այր մը կրթելը միայն մարդ պատրաստել է, իսկ կին մը կրթելը ամբողջ սերունդներ»:

Մէջբերենք պարբերութիւն մը ամսագիրին Ա. տարուան (1911) 4–րդ թիւին (Մայիս) խմբագրականէն, իրը առաջադրութիւն այս մարզին մէջ. –

... Պէտք է բոլոր հայաբնակ վայրերու մէջ կազմել Մարմնամարզական Ակումբներ՝ որոնց շնորհիւ երիտասարդութիւնը կարենայ միջոցներ գտնել իր մարմինը խնամելու, առողջութեանը հոգ տանելու, մկանները զօրացնելու եւ աճմեղ զբօսանքներ հայթայթելու իրեն համար: Երիտասարդութիւնը, այդ կերպով պիտի կարենայ ինքզինքը զերծ պահել մարմնական մոլութիւններէ, անբարոյացուցիչ ախտերէ, տեսակ – տեսակ հիւանդութիւններէ, պիտի կարենայ հեռու մնալ գինետուներու ախտավայր մթնոլորտէն, խաղամոլութիւններէ եւ զեխութիւններէ ...»:

Այնուհետեւ կը մշակուի, նոյնիսկ, առանձին կանոնադրութիւն մարզական ակումբներու գործունէութեան համար:

Մարմնակրթական չարժումը կը հովանաւորուի նաեւ մտաւորական շրջանակներու կողմէ: Մամուլին մէկ հատուածը զօրավիղ կը կենայ ասոր: Ազգային իշխանութիւններէն Ուսումնական Խորհուրդը՝ Ա.մամ Նիկողոսեանի եւ Ց. Թ. Հինդլեանի ջանքերով, մարզանքը կը մտցնէ. դպրոցներու կրթական ծրագրին մէջ:

Հրապարակ կը գրուի մրցահանդէսներու գաղափարը: Առաջինը տեղի կ'ունենայ 1911 Մարտ 1: . Տարի մը ետք երկրորդը (Մայիս 20), ապա 1913 Յունիսին երրորդը, այս անգամ Կոմիտաս Վրդ.ի նախագահութեամբ (****):

Աւելորդ է ըսել իսկ, թէ մրցահանդէսները կը ձգտին կրկնել մեր հին անցեալի Նաւասարդեան խաղերը՝ յիշեցնելով Բագրեւանդ զաւառի Բաղաւան կամ Դիցաւան քաղաքին ցնծատօնները:

Մարզական չարժումին թափը կը տարածուի նաեւ այլուր, զաւառ: Մարզական միութիւններ կը ստեղծուին Աստվաձար, Պարտիզակ, Իզմիր, Տրապիզոն, Կարին, Վան, Տիվրիկ, Կեսարիա, Երզընկա, Խարբերդ, Զմշկածագ, Աւտանա, Հաճըն, Մարզուան, Սեբաստիա եւ այլ վայրեր:

Նաւասարդեան խաղերուն նմանող մարզահանդէս մըն ալ տեղի կ'ունենայ 1914 Ապրիլ 13–ին, Զօրք Մարզպան (Տէօրթ Եօլ): Կը մասնակցին Իսկէնտերունի (Ալեքսանդրէթ) եւ Աւտանայի մարզական խումբերը: Տեղի կ'ունենան ֆութպոլ, վազք, ոստում, չուէտական մարզանք: Կը տրուին չքանչաններ՝ Կիլիկեան Ողիմպիական, 1914, Զօրք Մարզպան վերտառութեամբ:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Ցաւօք, Պոլսոյ մէջ ալ խաւարամիտ տիրացուներու խմբակ մը՝ գլուխն ունենալով այդ օրերու Պատրիարքական փոխանորդ Ղեւոնդ Եպիսկոպոս Դուրեան, կ'աշխատի խափանել վարպետին ձեռնարկները, ի՞նչ – ի՞նչ առարկութիւններով: Բայց ո՞ղջ մնայ ժողովուրդը:

(**) Թերեւս արժէ յիշել, առնուազն հապճեպ տողերով, թէ Կոմիտաս, իրր դասախօս կեդրոնականի, երգիչներու ռրակաւ խումբը կը կազմէ գլխաւորարար վարժարաններ սաներով:

(***) Առ ի տեղեկութիւն: Առաջին տպարանը Օսմանեան կայսրութեան մէջ կը բանայ Հրեաները 1494–ին. հայկականը կը բացուի Պոլիս 1565–ին, Յոյներունը՝ 1627–ին: 1729–ին է միայն որ կը տպագրուի առաջին թուրքերէն գիրքը: Հայ գիրքի տպագրութենէն 184 – 85 տարիներ ետք:

(****) Մեծ Պատերազմին բռնկումով ծրագրուած 4–րդը, Օգոստոսին, իր սաղմին մէջ իսկ կը խեղդուի:

Թ. Մ.

«ԱՊՐԻԼ 24-Ը» ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ – 1965 Թ.

ՍՏԵՓԱՆ ԱԼԱՋԱՋԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հրամանի պէս, բերնէ – բերան, չուրթէ – չուրթ, փսփսալով ու փսփսոցը փոխանցելով ականջից – ականջ, առաջարկը չարժեց հաղարաւորներին:

Բազմութիւնը ծռուեց հրապարակի երկթեւ փողոցից դէպի Մարքսի փողոցը, ուսանողական խմբերը, ճիւղաւորուեցին դէպի կարմիր ու Օրջոնիկիձէի պողոտաները, չատերը կարեցին – անցան Սունդուկեանի անուան թատրոնի այգու մէջով:

Մի մեքենայ յայտնուեց Սպանդերի տան առջեւ ու տեսայ, թէ ինչպէս Սիլվային ու Պարոյրին հրաւիրեցին նստել... Դա քակէպէի մեքենա՞յ էր:

Վարդան ասաց.

– Կը յաղնէք, այնտեղ պիտի ելոյթ ունենաք... – Ժպտալով էր խօսում, քաղցրը, համոզիչ – Մենք այսքան բան արեցինք, այդ քիչ բանն էլ՝ Ձեզ...

Մնացինք մայթի վրայ, մնացին վողոցում բազմաթիւ ուրիչներ, որոնք՝ չէին կարող արեւի ներքոյ քայլերով անցնել այդ երկար տարածութիւնը: Պանթէոնը հեռու էր...

Բայց արեւից սովելի ուրիչ բան էր ինձ այրում:

Ո՞ւր ես, ապրիլեան զեփիւռ:

Հրապարակ էին գալիս միլիցիայի պինւած ուժերը, թափթփուած անփոյթ քայլերով, անտարբեր դիտորդների պէս:

Սպանդերի տան ակումբից մի պինւորական դուրս եկաւ ու առաջինը ինձ տեսնելով՝ ասաց.

– Մոսկուան գայրացած է ... Ձեր կենտրոնի առաջին քարտուղարը կը տապալուի... Սա ցոյց է

– Ի՞նչ պիտէք:

– Հեռախօսով...

– Սա ցոյց չէ... սա մեր ուսանողների երթն է. մեր գոհերի յիշատակին նուիրուած սգոյ երթ է. եւ մենք մեր ուսանողների հետ ենք. սա նրանց հոգու առաջին քննութիւնն է, յանդուգն խնկարկում. գուք Ռուսներդ նահատակներ չունե՞ք...

Նա վերադարձաւ «Սպանդերի տուն»: Ուսադիրներ ունէր. գնդապետ էր:

Զիժիկին հրաժեշտ տուի: Շնորհակալ էի, որ ինձ կանչեց:

– Ձեմ ուզում, չեմ կարող քայլել...

Ու անցայ դէպի «Արմենիա» հիւրանոցը, որի մուտքին գրեթէ մի հաւաքոյթ էր, անձերը կանգնած մի թաղմութիւն, չրջապատուած այն միլիցիոներներով, որոնք քիչ առաջ էին մուտք գործել հրապարակ:

Սրտիս ահը մեծացաւ:

Ահը տեղ է բռնում նաեւ ուղեղում ու չարչարում է միտքդ:

Ոստիկանութիւնը արգելեց դբօսաշրջիկներին դուրս գալ փողոց: Եթէ Մոսկուան այս երթը համարել է ցոյց, ուրեմն քաղաքական բնոյթ ունի, եւ օտարերկրացին չպէտք է մասնակից դառնայ:

Քառասնեակին ի՞նչ է: Ես ասեղների ծակոց պղայի ողնաշարիս վրայ, որից ուզուեց մէջքս, գլուխս բարձրացաւ վեր ու յղնածութիւնս կորցրի:

– Իմ զերդաստանը քառասուներկու գոհ է տուել... ես պնում եմ... Ու քայլեցի մինչեւ պանթէոն:

Ինձ նման ուրիչներ էլ կային:

Ուշացած էի, ուշացած էին:

Սիլվա Կապուտիկեանը աւարտել էր ելոյթը:

– Վրէժ առ ապրելո՛վ...

Պարոյրին բարձրացրին ու Պարոյրն էլ բարձր խօսեց:

Ձայնը հնչեղ էր:

– «Եթէ սա պարտք է, ապա՝ կատարեցինք. եթէ սա ահազանգ է, որ չենք մոռացել ցեղասպանութիւնը, ապա մեր երթով հնչեցրինք. եթէ սա ազդարարութիւն է, որ հասկացնենք, թէ մենք պիտենք մեր անցեալը եւ ունենք ազգային արժանապատուութիւն, ապա դա հաղորդեցինք: Ո՛չ, մենք չենք մոռացել մեր նահատակներին...»:

Երկու պատանիներ, որ պաստառ ունէին իրենց ձեռքում, բարձրացրին այնպէս, որ բոլորը տեսնեն. ապա դոռացին.

– Արդար լուծէք Հայոց հարցը...

– Հողերը պիտի պահանջենք, – հեռուից լսուեց մէկի ձայնը...

Բազմութիւնը զոռաց՝ Հողերը:

Պարոյրը բարձրացրեց ձեռքը: Աղմուկն իջաւ:

– Եթէ ասում ենք չմոռանալ, հենց չմոռանալը իր հետ բերում է պահանջներ. այդ պահանջների տէրը մենք ենք... բայց պահանջները տէրութիւններն են ներկայացնում. իսկ դա, տղաներ, իր ժամանակը ունի: Ես ուզում եմ, որ հեմա մեր սքանչելի երթը, այս փառաւոր սգոյ չքերթը, այս մեր քայլքը որ քայլերգ դարձաւ, այստեղ էլ վերջանայ ու մենք մեկնենք մեր տները, խաղաղ կերպով ցրուենք, քանի դեռ...

– Ո՛չ... մենք կը վերադառնանք հրապարակ:

Դա «Ուխտի» տղաներից Վարդանի ձայնն էր: Գունատ էր նա, զայրացած:

Պարոյրն իջաւ բազմութեան մէջ ու այդ օր այլեւս չտեսայ նրան:

Տղաները չմեկնեցին իրենց տները:

Մազկած նչենիների ու փշատենիների բոյրը ո՞ւր գնաց: Հովը ինչո՞ւ չի խաղում ծառերի ճիւղերի մէջ, չի պտտւում Երեւանի փողոցներով, չի թախում մեր ճակատներին:

Մայթերի վրայից տօթը խփում է գէմքին ու երկաթէ գծերի վրայով անցնող չարժակառքի անիւների ճռինչը ծակում է ականջս ու քունքս:

Ես ինչո՞ւ ընկայ այստեղ:

Ես հայրենադարձ եմ եւ հայրենադարձութիւնը այդ մեծ նախճիրից փրկուածների ու նրանց զաւակների համար չէ՞ր: Եղեռնից փրկուածները Եղեռնի վկաներն են. չնչել այդ սուգը, նչանակում է մոռանալ, իսկ մոռացումը ուրացման հասնելու առաջին քայլն է: Մենք ենք եղեռնից ազատուածների զաւակները, անթաղ մնացածների որդիները ու դուստրերը: Մեր մտքերի աչքերում անապատի պատկերներն են. մեր ականջներում մեր ծնողների պատմածներն են ու նրանց ձայնը:

Այդ պատճառով պիտի բանտարկե՞ն

ձերբակալելով այս պատանիներին ու ե-
րիտասարդներին: Թո՛ղ քանտարկեն:
Մեւնոյնն է, նրանց հոգիներում նատը-
ւածք է տուել իրենց ծնողների պատմած-
ները, ծնողների ձայնը: Այս երկրում,
թէ, ամէն ինչ էլ կարելի է քանտարկել,
բայց ձայնը՝ ոչ: Լոյսն անգամ կարելի
է արգելել, որ մանի խուցերը: Բայց
ձայնը, մանաւանդ մարդկային ձայնը՝
երբեք, առաւել եւս ազգի ձայնը, ժողո-
վուրդի ձայնը: Հիմա դա վերյիշումից
դպրոցի զարճած ձայն է, ոչ թէ վրէ-
ժի, պահանջ ունեցող պոռթկում է եւ ոչ
լացի...

Կրկէսի մօտ Զիժիկը յայտնուեց կոդ-
քից:

_ Այժմեանից ոստիկաններ են բերել
Օփերայի չէնքի չրջակայքը: «Ուխտի»
տղաները այնտեղ պիտի լինեն, կու-
պա՞ք...

_ Վերջապէս, դու ո՞վ ես:

_ Ես «Սպանելի տան» անօրէնի, դպրո-
ցապետ Պատկինի որդին եմ. մայրս Հա-
յուհի է: Բաւական չէ՞...

Երեկոն բերեց իր հարրած հովը, որ
խփում էր մէկ այս անկիւնադարձը,
մէկ՝ միւսը, անձրեւներ գրկելու չափ
թեւերը բացած: Հովի պէս ցերեկուայ
երթն էր թեւերը բացել, որպէսզի երե-
կոյ չեղած Երեւանի բնակչութեան կէսը
փողոց դուրս հանի: Կարծես ինչ – որ
տեղ թաքնուած, Կոնդի ու Նորքի խորքե-
րում, Սարալանջի ու Քանաքեռի բար-
ձունքների սառոռաններից դէպի երկրի
մակերեսն էր յորդում մարդկային հոսքը
ու սահում դէպի Օփերայի հրապարա-
կը:

Մարդիկ, մարդիկ, ջահելներ, պարման
_ պարմանուհիներ...

Հովերի ծափը իրենց դէմքին ու սըր-
տերում՝ մի քիչ տաղնապ...

Ով ուշացել է, ուշացել է, էլ չի կարող
մանել Օփերայի հրապարակը՝ անդամ
հրաւիրեալի տոմսով: Արդէն տոմսերը
ժողովրդին չեն բաշխուած, այլ բաշխել
են կուսակցութեան վերնայարկի երկ-
րորդ սանդխամատի վրայ կանգնած պաշ-
տօնեաներին, քաղաքային ու շրջանային
կոմիտէների, նախարարութիւնների ու
նրանց կուսակցական դիւանների անդամ-
ներին, կուսակցութեանը հաւատարիմ,
քաղաքականօրէն վստահելի մարդկանց,
որոնց ցուցակը հաստատում է Քակէպէն:

Ընկնդիրների վստահելիութիւնը ա-
պահովագրուած է եւ ապահովագրում է
կենտկոմին: Եւ դա նրա համար, որպէս-
զի Օփերայի ներսում վստահ լինեն, որ
չ՝ մի անկարգութիւն չի լինի, անկանո-
նութիւն չի դրսեւորուի:

Իսկ դրսո՞ւմ:

Բայ երկնքի տակ, ժողովուրդի զա-
նակներն ու եղեռնի վկաների մի հոծ
բազմութիւն:

Եւ օդում հնչում է հողերը, հողերը,
հողերը...

Դեռ յեսմիջօրէին, հանդիսաւոր նիստի
բացումից երկու ժամ առաջ, քաղաքային
ոստիկանութեան (միլիցիա) երկու ջո-
կատ երկրել էր հրապարակի զարպասնե-
րից մինչեւ չէնքի աստիճանաւոր չքա-
մուտքը եւ հրաւիրեալները հրաւիրատոմ-
սերը բարձր բռնած, անցնում էին նրանց
միջով:

Ջրօսաշրջիկները, օտար եւ ռուս, ապա
սփիւռքահայ հիւրերը առանձին խմբերով
եկան, իսկ Վահափառը իր չքախմբով:

Զիժիկը կողքիս էր, ոսպնուած դէմ-
քով ու սեւ աչքերով նայում էր վրաս:

Ոսպնուած դէմքը՝ հայրն էր դեղձան
մազերով:

Սեւ աչքերը՝ մայրը:

_ Բերել եմ, որ հենց հիմա ուրքի վրայ
կարողաք այս խնդրագիրը, պետիցիան,
որ պիտի յանձնեմ նախագահութեանը,
որ կարդացուի հաւաքուածների առու-
նից:

_ Ո՞վ է գրել:

_ Լեւոն Ներսիսեանն ու Շահէն Թա-
թիկեանը: Մերը նրանք են գրել:

Ուրիշ խմբեր՝ ուրիշ պետիցիաներ են
բերել:

Լեւոն Ներսիսեանը մեր մեծադոյն դի-
պաստաններից Հրաչեայ Ներսիսեանի որ-
դին, գրագէտ ու խեղօք, հմուտ ու զար-
գացած, իսկ Շահէն Թաթիկեանը իմ
դրչակից ընկերն է:

_ Ո՞վ պիտի յանձնէ...

_ Վարդանը... արդէն կարել է միլի-
ցիայի չղթան ու գալիս է դէպի մուտքը:
Սա՝ պատճէնն է...

Հրմշտոցը չթողեց, որ կարդամ:

Քրտինքն էլ չթողեց:

Հեւքս ծանր էր. կիսատ էի չնչում:

Վարդանը առաջանում էր:

Այս հանդիսաւոր նիստը ակադեմիա-
կան է լինելու, ջերմոցային, ծեփիչ:

Ջեկուցողը՝ Ակադեմիայի նախագահ
մեր սիրելի Վիկտոր Համբարձումեանը,
համաշխարհային ճանաչում ստացած
գիտնականի ոճով, պիտի զատապարտի
ցեղասպանութիւնը ընդհանրապէս եւ...
բայց պահանջատէրը չի լինելու, հողերը
չի պահանջելու... Մոսկուան... չի թող-
նում:

Իսկ դրսում աղաղակի պէս բարձրա-
նում է կանչը՝ հողե՛րը, հողե՛րը, հո-
ղե՛րը...

Տուժած մի ժողովուրդ ապրում է ան-
պահանջ, մնում է անարդարութեան ար-
ժանացած վկայ:

Երեք տարբեր խնդրագրեր (պետիցիա-
ներ) էին ուզում ներկայացնել, եւ ուզում
էին, որ այն, կամ դրանք, կարդայ Հա-
յոց Հայրապետը, Ամենայն Հայոց Կա-
թողիկոս Վազգէն Ա. Պալճեանը, ինքը՝
ցեղասպանութեան կենդանի վկայ:

Ու չթողեցին նեբս:

_ Հինգ հոգու թողէք ներս, որպէս
ներկայացուցիչներ... _ խնդրեց միլիցի-
ական պետին «Ուխտի» պետը, Վարդա-
նը...

Օդում աւելի հուժկու էր հնչում ար-
դար պահանջը՝

Հողե՛րը, հողե՛րը, հողե՛րը...

_ Գնամ ներս, դեկավարներին հարցը-
նեմ, եթէ թողնե՛ն... խնդրեմ, _ ասաց
միլիցիայի պետը ու մտաւ Օփերայի
դարպասով, անհետացաւ ու յայտնուեց
վերսին:

_ Չի կարելի: Հանդիսաւոր նիստը պի-
տի ընթանայ իր ծրագրով. յատուկ ծը-
րագիր է:

_ Իսկ ժողովո՛ւրդը, այս ժողովուրդը.
նայէ՛ք, առաջ նայէք, տեսէք, թէ ինչ-
քան ժողովուրդ կայ այստեղ. սա նրանց
ձայնն է, նեբսի վանդակում նստածները
իրաւունք չունեն ժողովուրդի ձայնը...

_ Հերի՛ք է քարոզ կարդաս. ի՞նչ է, ես
ժողովուրդ չե՞մ: Հրամայուած է՝ չի կա-
րելի, ուրեմն՝ չի կարելի:

_ Տօ՛, ես քո մէլից...

Հայհոյանքը չլսուեց:

Հողե՛րը, հողե՛րը, Անի՛ն, Կա՛րսը,
Վա՛նը...

Բազմութիւնը մռնչում էր, օրօրում:
Ծառերի միջեւ եղած փոքր տարածու-
թիւններում հաւաքուած տղաներն ու
աղջիկները երգում էին: Երգում էին
տարբեր կողմերից, տարբեր երգեր ու
ամենից շատ «Հիմի՛ էլ լռենք, եղ-
բայր...» երգը, որ գնում _ խառնւում
էր «Հողերը, հողերը» կանչին:

_ Տղե՛րք չեն թողնում, որ դիմումը
տեղ հասցնենք. ի՞նչ անենք:

_ Ջարդէք ապակեպատ դռները, մենք
դրանց...

Ոստիկանները ձեռք _ ձեռքի բռնած
պատնէշեցին բարձրադիր, ապակէ պա-
տերը: Դէպի աստիճանները մղուեցին
ներքեւում հաւաքուած առոյգ, ցասկոտ
ջահելները, որոնց հրում հրում էին եռե-
ւից հարիւրաւոր ուրիշներ, եւ ստիպեցին
ոստիկաններին մէջքով յետնուել ապակի-
ներին, դէմքով՝ դէպի բազմութիւնը:

Սիրուն, կոկիկ հագնուած _ մի քանիսի
բաճկոնակների թեւերին սեւ կապ դրուած
երիտասարդներ կային առջեւի շարքե-
րում: Մի հայուհի _ ուսանողուհի մօտե-
ցաւ ուսադիրներ ունեցող սպային:

_ Դու էլ հայ ես, չէ՞: Եթէ ոստիկան
չլինէիր, մեզ հետ չէի՞ր լինելու... Թող
տուր այս պետիցիան յանձնեմ սրահի ղե-
կավարութեանը ու գամ: Մենք ուսանող-
ներ ենք, համալսարանականներ...

_ Հեռացի՛ք, _ կոպտեց ոստիկանապե-
տը:

Վիրաւորանքից աղջիկը մոայլուեց,
ամպոտուեց. արտասուքն էր պակաս:

_ Տղանե՛ր, _ գոռաց Զիժիկը, _ դրանց
սեղմեցէք պատին, թէ հայրս այդտեղ է,
նրա՛ն էլ: Սրանք իրենց որդիներին չճա-
նաչող հարամներ են:

Բազմութիւնը խռնացաւ: Ցասումն ու
վիրաւորանքը ուժ են տալիս, չզիջելու
կամք: Ոստիկանութեան դժկամութեան
մէջ բռնութիւն էին տեսնում ու արհա-
մարհանք: Պահանջուածը ի՞նչ է ... Ցանձնել մի պետիցիա, կամ թողնել, որ
այն կարդացուի...

Զիժիկը գոռաց.

_ Հուր տուէք դրանց, դէպի պատը:

Ցետոյ դարձաւ ինձ:

_ Հեռացէք այստեղից, վերեւից նկա-
րում են:

Ու գնացինք դէպի ծառերը:

Եղեռնի վկաների մի յուզիչ հաւաք
էր այնտեղ, Օփերայի չուրջ տնկուած
խիտ ծառերի տակ, ուր լուսաւոու սիւներ
չկային ու պուրակաձեւ տարածքից ի-
րիկնային զովն էր նետւում ասֆալտի
վրայ:

Այստեղ էին եղեռնից ազատուած բե-
կորները, որոնց թշնամին չէր հասցրել
ոչնչացնել եւ որոնք կարողացել էին գաղ-
թի ճամբէքից չեղուել, անցնել Արաքսի
ու Ախուրեանի ափերը ու հասնել Սրա-
բատեան հովիտը:

Նորենցը, Դաշտենցը, Սարմէնը, Սար-
դիս Ալէմեանը իրար հետ էին: Քիչ ան-
կոմ Գուրգէն Մահարին էր ու կնոջ օգ-
նութեամբ, ձեռնափայտին յենուած
Վահրամ Ալազանն ու Ազատին: Քիչ հե-
ռուն, որտեղ հիմա կարապի լիճն է, Ա-
ման Կոթիկեանը, ոսկրոտ ու կախքիթ,
Լեմմել Մարութեանը՝ դունատ ու պայ-
թող նայուածքով, Սերոբ Սարգսեանը՝
որբութիւնից նիհարակազմ եւ մանկատ-
ների անօրէնուհի՝ Սերինէն ու Սողոմոն
Տարօնցին...

Աստուա՛ծ իմ, հէնց սրանք, այս որ-
բերը, ցեղասպանութեան այս վկաները,
հէնց ցեղասպանութեան վրիժառուները
պէտք է լինեն հանդիսաւոր նիստի մաս-
նակիցները, սրահում հանդիսաւոր նե-
կաները իրրեւ դատարանում նստած բո-
լոքուն ու իրաւասու վկայ եւ ոչ թէ ինչ-
որ մի լցկուն, դիրացած կուսքարտու-
ղար, որ յիսուն տարի ապրելել էր խօսել
կամ գրել եղեռնի մասին ու դեռ ժողո-
վուրդների բարեկամութեան լոզունգի
տակ Թուրքին համարել էր եղբայրա-
կան, հարեւան ժողովուրդ...

Ինչ _ որ բան ուժեղ չխկչխկաց:

Երկինքը անամպ էր. ու կայծակ չփըչ-
րուեց, բայց ապակիների փչրտոցը հա-
սաւ մինչեւ Տէրեան փողոցը:

_ Օփերայի ապակեպատ չքաղուները
ջարդեցին... Իւսանողներ պատին դէմ
տուին միլիցիային ու ներս են խու-
ժում...

Այդ լսելուն պէս, Դաշտենցը բարձրա-
ձայն առաջարկեց.

_ Եկէք ցրուե՛նք...

Որտեղից _ որտեղ մի բարձրահասակ հան-
դիսաւոր սրահից սփռեց Հանդարտու-
թեան մի կոչ, ապա լսուեց հանդարկ-
տութեան հրաւիրող վեհափառի ձայնը:
Իսկ դրսո՞ւմ...

Դրսում ուսանողները խումբերով եկան
ծառերի տակ հաւաքուածներին իրար մօտ
բերելու եւ խնդրեցին.

_ Դուք առջեւից գնացէք. դո՛ւք էք մեր
աւագները...

Աւագները շատ էին. առաջ էին գալիս
ամէն կողմից, Զիժիկեան Թորամանեան,
Սայաթ _ Նովա, Տէրեան փողոցներից,
Մաշտոցի պողոտայից, երաժշտական
դպրոցի ու Արուեստի տան առջեւից,
գալիս էին միանում, բայց չգիտէին ուր
գնալ: Առջեւում ուսանողներ էին, միայն
ուսանողնե՛ր...

Ուխտի տղաներից Վարդանը եկաւ.

_ Մի՛ առաջացէք. ճանապարհ չկայ.
ոստիկանական ուժեր են գալիս... Մեծ
է իրարանցումը... բայց մի առաջարկէք
ցրուել... այս խմբուածութիւնը, այս
հաւաքուածութիւնը չատ նշանակալից
է... Ցրուելու կոչը նրա՞նց միտքն է...

Մի աղմուկ, մի աղաղակ վերեւ. Օփե-
րայի հրապարակում. վազվզուտուք, հըր-
մչոց, աղջիկների ճիչ, ճիպոտների
թեթեւ սոյլ... մահակների թրոց, օդում
երեւաց հրչէջային խողովակներից ցայ-
տող բռունցքաչափ ջրերի հոսքը բազ-
մութեան վրայ:

_ Մի՞թէ կը կրակեն մեր երեխաների
վրայ:

Առաջ չարժուեցին մի խումբ ծերունի-
ներ, իրօք ծերուններ: Նրանք կրծքերին
չքանշաններ ունէին: Հայրենական պա-
տերազմի վեթերաններ էին:

_ Գնա՞նք. թէ կրակելու են, իրենց
տուած չքանշանների վրայ թող կրակեն.
ես Սարդարապատում էլ եմ կռուել...

Ո՛չ, ոչ ոք չէր կարող ճեղքել իրարան-
ցումը: Հրչէջային խողովակներից ար-
ձակուած բռունցքաչափ ու բռունցքի
պէս ուժեղ ջրերը լընկնում էին բազմու-
թեան վրայ: Թրջում էին ուսանողներըը ու
նահանջում, թրջում էին ուսանողները
ու ճչում: Իսկ չքաղրանն աւելի մօտիկ
կանգնած, չարդուած ապակիներից Օփե-
րայի նախասրահը մուտք գործած ուսա-
նողներին արդէն կապկպել էին, ձերբա-
կալել...

Օփերայի մէջքից, հիւսիսային մուտք
կոչուող մասից, որ տանում է դէպի բեմն
ու անօրէնութեան գրասենեակները, դուրս
էին գալիս հիւրերը, ապա նախագահու-
թիւնում բազմած «հանդիսաւոր» հիւրե-
րը...

_ Կրակ չեն բացում, ջուր են բացում:

_ Ցրուէ՛ք, մեկնեցէք ձեր տները...

Բայց արդէն ձերբակալել էին մի բա-
նիսին եւ մանաւանդ մի բանիսին, որ
պէտք էին ԻՐԵՆՑ...

Ս. Ս.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

Վ. ՎԱԼԱԴԵԱՆԻ «ՃԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ»Ը

«Հայ Թատրոնի Ընկերակցութեան» ձեռնարկած հայ թատերագիրներու նո-
ւիրուած թատերական ընթերցումներու 14–րդ շարքը Ապրիլ 7–ին չարունակուե-
ցաւ, անարդար կերպով անտարբերու-
թեան մատնուած ուշագրաւ թատերագիր
Վալադ Վալադեանի Ժառանգութիւն թա-
տերախաղով, գրուած՝ 1911–ին: Նախորդ
ընթերցումին ներկայացուած անոր «Բը-
ժիշկը» թատերգութեան նման, հոս եւս,
անցքերը պատեղուած են կովկասեան չըր-
ջանակին մէջ որ վայրը կ'ըլլայ տարբեր
ոլորտներով նշուած բազմամակարդակ
երեւոյթներու. զարգացում, համոզում-
ներ, մինչեւ իսկ լեզու:

ՀԲԸՄ–ի Փարիզի «Ա. Մանուկեան» սը-
րահին մէջ ներկայացուած «Ժառանգու-
թիւն»ը թատերգութեան դլխաւոր հերո-
սը ուսուցիչ մըն է որ չէ յաջողած իր եր-
կու զաւակները անպէտ մակաբոյծներ ըլ-
լալէ տարբեր համբու մէջ դնել: Սա-
կայն, տէր է աւտր պիտակցութեան ու
արդ պատճառով ալ կ'որոշէ Ժառանգ ը-
ստացած դումարը կտակել աներձպին
զաւկին որ նիւթական կարօտ ուսում-
նատենչ պատանի մըն է: Այդ որոշումը
գուռն հակազդութեանը կը բախի իր զա-
ւակներուն որոնք մինչեւ ծայրայեղ մի-
ջոցներու դիմելով, արդելք կ'ըլլան կատ-
կին գործադրութեան:

Այս ընթերցումին համաբ ալ պատրաս-
տուած էր դիւտաւոր եւ հետաքրքրական
բեմադարդարում մը որ մանաւանդ թոյլ
կու տար տեսնելու Վ. Վալադեանի թատ-
րոնի ըմբռնումին ուշագրաւ բնոյթը, օ-
րինակ՝ միաժամանակ տրուող տեսարան-
ներով: Դերերը ստանձնած էր խումբին
մնայուն կորիզը – Ալպէր Ասատրեան,
Նոյեմի Իւսկֆի, Աստղիկ Շինկիպեան,
Արմինէ Գրիգորեան, Ժիրայր Զոլաքեան,
Վահրամ Ամոեբեան և Վազէ Տէմիրճեան:
Բեմական գործոզութիւններուն ընթեր-
ցումը կ'ընէր Նայիրի Ցովսէփեան: Փոր-
ձերը ինչպէս միշտ, վարած էր Աբրի
Ցովհաննիսեան:

Հոս կ'արժէ արձագանգել այս վեր-
ջինին ընթերցումէն առաջ լրած մէկ
մատնանչումին. հակառակ մնայուն կո-
րիզ մը ձեւացած ըլլալուն, թատերական
ընթերցումներու կազմը միշտ պակասը կը
զգայ արական դերերը կատարողներու:
Այնքան որ «Ժառանգութեան» համար
ստիպուեր էին Աստղիկ Շինկիպեանին ու
Արմինէ Գէորգեանին յանձնել ուսուցիչ
Պետրոսի երկու որդիներուն՝ Մանուէլի
ու Ռաֆայէլի դերերը:

Վալադ Վալադեան որ բուն անունով
կը կոչուի Մկրտիչ Վանեցեան (1883 –
1974) ծնած է Թիֆլիս. ունեցած ուսուց-
չական, կուսակցական (ՀՅԴ), մամուլի
գործունէութիւն: Արտրպայնացումէն ետք
անցած է Պարսկաստան, Լիբանան, ապա
ԱՄՆ: Ամէն ընթերցումի բաշխուած տե-
ղեկատու թերթիկը կ'ըսէ թէ «Ժառան-
գութիւն»ը առաջին անգամ բեմադրուած
է Թիֆլիսի Արտիստական թատրոնին մէջ,
Տրամաթիկական Ընկերութեան խումբին
կողմէ, 1912–ին, Արմէն Արմէնեանի բե-
մադրութեամբ:

Յաջորդով Հայ Թատրոնի Ընկերակ-
ցութիւնը կը ներկայացնէ նոյն հեղինա-
կին «Երջանկութիւն»ը (Մայիս 19):

ԹԱՏԵՐԱՄԷՐ

Livres reçus

REVUE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
Tome IV 2002
Numéro spécial

MARDIN 1915
Anatomie pathologique d'une destruction

YVES TERNON

Annales du Centre d'Histoire Arménienne Contemporaine

Paris, 2002

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մխիթարեան, Նազդաշեան եւ Էրզրումեան ընտանիքները կը յայտնեն թէ՝

Կիրակի, Ապրիլ 28–ին,
Սուրբ Խաչի Երեւման Տօնին,

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, պատարագի մատուցմամբ՝ Աղօթք եւ Հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն կը կատարուի վասն հոգւոյն իրենց յաւէտ սիրեցեալ մօր, մեծմօր, քրոջ, հօրաքրոջ եւ հարազատին՝

ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՀՐԱՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Նազգաշեան)

մահուան քառասունքին առիթով։

«Յաւիտենական յիշատակն արդարոյն օրհնութեամբ եղիցի»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԵՆԹԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑՈՂ

ՓԱՐԻԶ· – Ժիրայր եւ Ալշալոյս Մուրատեան 200 Եւրօ։

TELEVISION

Dimanche, 28 avril à 20h40
sur **Festival**

«UNE BETE SUR LA LUNE»
(5 Molières en 2001)

avec une nouvelle mise en scène d'Irina Brook.

(Շար· Ա· Էջէն)

պիտի չարունակուի անոր բուժումը, բայց երիտասարդը լաւատես է ու կ'ըսէ թէ համբերութեամբ կը սպասէ այն օրուան երբ դարձեալ պիտի նուիրուի իր ծառայութեան։

*
**

ԹՈՐԳՈՄ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՆԱՄԱԿԸ ՇԱՐՈՆԻ

Երուսաղէմի պատրիարքը Թորգոմ Արք· Մանուկեան Ապրիլ 20–ին նամակ մը ղրկած է Իսրայէլի վարչապետին, նկատի ընդլով վերջին յարձակումներով բեթղեհէմի հայկական վանքին կրած վնասը։ Պատրիարքը յիշեցուցած է թէ Հայոց վանքը կից ըլլալով հանդերձ Ծննդեան տաճարին, ամբողջովին անկախ կառոյց մըն է ուր ութ վանական կ'ապրին, նուիրուած եկեղեցական ծառայութիւններուն· այսուհանդերձ, վանքը ծանրօրէն տուժած է, երիտասարդ վանական մըն ալ լրջօրէն վիրաւորուած։ Պատրիարքը վախ յայտնած է թէ եթէ արդար լուծում մը չգտնուի անյետաձգելի հարցին, տաճարին պաշարումը աւելի խոր ողբերգութիւններու պատճառ կ'ըլլայ։

Թորգոմ Արք· կոչ ըրած է որ պատասխանատու իշխանութիւնները մարդասիրական չրջանակին մէջ լուծում մը գտնեն հարցին, հակառակ պարագային լուրջ սպառնալիքի տակ պիտի գտնուին մարդկային կեանքեր։

*
**

Ֆրանսական մեհեանները յայտնեցին Ապրիլ 23–ին, թէ Ս. Ծննդեան Մայր Տաճարէն դուրս եղած են հայ երեք վանականներ եւ արտայայտուած խորայէլացի զինուորներուն ներքին կացութեան մասին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Մեծ եղեռնի 87–րդ տարելիցին առիթով, Կիրակի, Ապրիլ 28–ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի Հոգեհանգստեան պատարագ, յեղասպանութեան աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն մեր զոհերուն համար։

Պատարագէն եառ՝ թափօր դէպի խաչքար։ Ողեկոչում ապրիլեան մեր զոհերուն համար ու ապա՝ Հոգեհանգստեան պաշտօն։

Սկիզբ ժամերգութեանց 9·30–ին։
Սկիզբ պատարագի 10·30–ին։
Թափօր ժամը 12·30–ին։

*
**

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ապրիլ 28, Կիրակի, *Պատարագ կը մատուցուի Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին։ Յաւարտ պատարագի, «1915–ի Հայկ· Ցեղասպանութեան Զոհերու Հրապարակ»ի անուանակոչութեան պաշտօնական հանդիսութիւն ժամը 13·30–ին։*

CROIX ROUGE ARMENIENNE

Le Centre de Vacances balnéaire de la Croix-Rouge Arménienne ouvrira ses portes le **8 juillet** à

SAINTE - HONORINE DES PERTES
(Calvados)

Il accueillera comme d'habitude les enfants accompagnés de leurs parents.

Les chambres et la cuisine du Centre seront à la disposition des mères de famille.

Pour tous renseignements et inscriptions prière de téléphoner aux numéros suivants :

— **01 39 85 06 27**
— **01 47 37 07 22** (le soir).

Le nombre de places étant limité, réservez dès maintenant sans attendre les derniers jours.

Հովանաւորութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

ԷՍԱՅԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
կը կազմակերպէ

ՄԻՋՎԱՐԴԱՐԱՆԱՑԻՆ ՄՐՑՈՒԹ

Նիւթ ունենալով

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄՇԱԿՈՑԹԸ

Դատական կազմ՝

Մովսէս Պչաճեան,
Արտաշէս Ոսկանեան,
Քնարիկ Գասպարեան

Կիրակի, Մայիս 12, ժամը 15–ին

Մայր Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

– Մուտքը ազատ է –

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՒԹ

Ռուբէնի
Հայ յեղափոխականի մը
յիշատակները
յուշագիրութեան գրականացման
նմոյշ մը

դասախօս՝
ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ – ՄԻՆԱՍԵԱՆ
Պատուակալ դասախօս՝
Սորպոնի Համալսարանի,
Փարիզ առաջին

Երկուշաբթի, Ապրիլ 29
ժամը 20·30–ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

*
**

Ընթրիք-Հանդիպում

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ
(Հայաստանէն)
եւ
Սփիւռքէն Մտաւորականներու հետ

Երեքշաբթի, Մայիս 14,
ժամը 20·30–ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris
Տեղերը ապահովել, հեռաձայնելով՝
01 45 93 00 25

*
**

ԿԼՈՐ-ՍԵՂԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

կը մասնակցին
Լեւոն Միրիջանեան (*Հայաստանէն*)
Նորվան Եպիսկ· Զաքարեան
Գրիգոր Պըլտեան
Անահիտ Տօնապետեան
Յակոբ Պալեան

Հինգշաբթի, Մայիս 16,
ժամը ճիշդ 20·30–ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՄԱՐՍԷԼԻ ՄՐԱՒՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն Յանձնախումբը

«ԼՈՒՍԱԽՈՐՋԻ ԼՈՒՍԱՆ»

հանդիսամներու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

Ներածական չարքին է· հանդիպման, որ տեղի կ'ունենայ

Երեքշաբթի, Մայիս 7, ժամը 19–ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ Վ.ՊԴ· ԱԽԵՏԻՔԵԱՆԻ
Սահակ–Մեսրոպ *Մշակութային կեդրոնի «Ածբուռնի Չըբաչեան» սրահին մէջ*
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

BALLET
DON QUICHOTTE
à l'Opéra Bastille
le 2 MAI

Réservations auprès d'Araxie :
01. 39. 83. 71. 19 (entre 19h30 et 21h)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été à Bellefontaine

JUILLET :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère

AOUT :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère
- Animateurs diplômés BAFA

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

*
**

Voyage en Arménie

Du 26 mai au 7 juin

organisé par la Section **Leola Sassouni** du Bd. Oddo.

Hébergement à l'Hôtel DVIN** en chambre double et deux nuits au Karabagh chez l'habitant.

Transport en bus confort pour les excursions.

— 1er jour : Arrivée à Erevan à 4h50 – visite Dzidzernagapert et Yeraplour
— 2ème jour : Sardarabad et Etchmiadzine
— 3ème jour : Gumri – Spitak et Abaran
— 4ème jour : Garni — Gueghart et Nouvelle Cathédrale d'Erevan
— 5ème jour : Haghardzine – le lac Sévan et l'opéra d'Erévan
— 6ème jour : Haghpat et Sanahine
— 7ème jour : Journée libre (Vernissage)
— 8ème jour : Khor-Virab – Goris – **Karabagh:** Latchine, Chouchi, Stepanakert (nuit chez l'habitant)
— 9ème jour : Gandzassar et Stepanakert (nuit chez l'habitant)
— 10ème jour : Retour vers Erevan par Tatev et Noravank
— 11ème jour : journée libre avec dîner d'adieu (Kef party)
— 12ème jour : Départ et Arrivée à Marignane 12h40.

Tarif 1296 euros (8 500 francs)

Ce prix comprend le vol aller-retour, les taxes d'aéroport, l'hébergement en pension complète, les excursoins, le visa. Ce prix ne comprend pas le déjeuner et le dîner du 7ème jour (journée libre), le déjeûner du 11ème jour (journée libre) et l'assurance annulation.

Pour de plus amples renseignements téléphoner à Mme Tedjirian :
04 94 32 11 87
ou Mme Gonoyan :
04 91 89 22 18

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 26
VENDREDI
26 AVRIL
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·415

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

77' ANNEE — N° 20·415

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ պաշտօնապէս ճանաչումէն ի վեր Ապրիլ 24-ի օրը արձանագրուած է Փարիզի քաղաքապետարանին ընդունելութիւններու ցանկին մէջ· այս տարի եւս, քաղաքապետ Պ. Տըլանոյէ հիւրընկալեց շուրջ 1500 հոգինոց բազմութիւն մը, յարգելով նորահաստատ այդ սովորութիւնը: Շրջապատուած՝ իր օգնականներէն Փ. Շափիրամէ, երեսփոխան Փիէր Լըլուչ, Հայաստանի դեսպանատուն Հ. Գասպարեանէ, Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու համակարգման խորհուրդի նախագահ Ա. Կէօվճեանէ, նախկին ռազմիկներու միութեան նախագահ Ա. Պաղտիկեանէ եւ Գերմանիայէն յատկապէս հրաւիրուած Մարղկային Իրաւանց Մխիթեան Թուրք նախագահ Ալի Էրթէմէ, քաղաքապետարանի պաշտօնատարներէ, Պ. Տըլանոյէ ներմօրէն ողջունեց ներկաները, ուրախութիւնը յայտնելով որ յարգած է իր խոստումը եւ Փարիզի հայութեան հետ կ'ոգեկոչէ ցեղասպանութեան զոհերուն յիշատակը:

Ֆրանսայի քաղաքական ներկայիսին լոյսին տակ ան յատկապէս չեշտեց անցեալը, պատմութիւնը իր ճշմարտութիւններով ընկալելու անխուսափելի պարտքը, թէ՛ որպէս ներկային ուղեցոյց, թէ՛ որպէս ապագայի ճիշդ ներդրում: Ապա խոստացաւ 2003-ին իրագործուած տեսնել Ապրիլ 24-ի խորհրդանիշ յուշարձանը ու հայկական վինջնութեան, մշակոյթին, պատմութեան կեդրոնի մը ծրագիրը: Ապա խօսեցաւ Երեւանի հետ յարաբերութիւնները զարգացնելու առաջադրութեան մասին որով կը զբաղէր միջպետական յարաբերութիւններու եւ փոխանակութեան բաժնի պատասխանատու օղնականը Փ. Շափիրա:

Ելոյթը աւարտելէ առաջ Պ. Տըլանոյէ փարիզ քաղաքի Մէտայ ոը վէրմէյով պարգեւատրեց Նախկին Ռազմիկներու Միութեան նախագահ Անթուան Պաղտիկեանը: Այս վերջինս ալ չնորհակալութեան ու ոգեկոչումի խօսքով հանդէս եկաւ, յիշելու համար Ֆրանսայի համար զոհուած Հայերու յիշատակը անոնք որոնց Ֆրանսական քաղաքացիութիւնը մերժուած ըլլալով հանդերձ, քշուած էին Ա. եւ Բ. աշխարհամարտներու ճակատները: Ցիշեց Մանուչեանը, վանեցի, սեպի ու հայկական այլ ջոջանների նըւիրեալները, անոնց ճօնելով իր ստացած պատուանշանը:

Օրուան երրորդ ելոյթով հանդէս եկաւ Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու խորհուրդի նախագահ Ալէքսի Կէօվճեան որ ողջունեց Հայերէն դատ Ֆրանսացիներու, Հրեաներու, Յոյներու, Ասորիներու, մահմետականներու, Թուրք ժողովրդավարներու ներկայացուցիչները, ապա նշեց թէ չատ աշխատանք կար ընելիք, հասնելու համար հոն ուր իր ժողովրդավարներուն օրինակով, ամբողջ Թուրք ժողովուրդը պիտի կարենար անվերապահօրէն նայիլ իր պատմութեան, իրականութիւնը տեսնել ու ներողութիւն խնդրել: Ակնարկելով նախորդ երեկոյեան երիտասարդական հսկումին, ըսաւ թէ այդ երիտասարդութիւնը առելութիւն ու ոխ չունէր, պատրաստ էր ներելու երբ ներողութիւն խնդրողը յայտնուէր: Ապա ակնարկելով նաեւ Ֆրանսայի քաղաքական ներկային, մատնանշեց հանրապետութեան համար վտանգի մը գոյութիւնը, թեկադրեց առելութեան, ցեղապաշտութեան, ոխին դէմ լոյսը ընտրել ու բազմաթիւ պատանիներով, մանուկներով թափօրը ուղղուեցաւ Գլէպէր պողոտան, անկէ Թրոքատէրոյի համբով իջնելու համար դեսպանութիւնը ու հասնելու Թուրքիոյ դեսպանատան փողոցը:

Հեռահետ աստւարացող բազմութեան նախ խօսք ուղղեց Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու մարմնին նախագահը Ա. Կէօվճեան. ան ըսաւ թէ Թուրքիա կը չարունակէ ուրանալ իր ոճիրը, ուստի պէտք է ջանքերը չարունակել մինչեւ ճանաչումը: Մասեր կարդաց Թրքական դեսպանատան յանձնուելիք յուշագիրէն, պղտչացուց Ֆրանսայի քաղաքական կեանքին ազդանշմոլութեան, օտարատեացութեան սպառնացող վտանգէն, ուրախութիւն յայտնեց երիտասարդներու մասնակցութեան, յանձնառութեան ու հրաւիրեց Թուրք ժողովրդավար խաղաղասէրը խօսք առնելու:

Ալի Էրթէմ (Թրքերէն) յայտնի յուզումով ըսաւ թէ կը խոնարհի ցեղասպանութեան զոհերուն յիշատակին առջեւ եւ կը բաժնէ Հայերուս վիշտը: Ան եւս ծանրացաւ ամբողջ ժողովուրդի մը մշակոյթին, պատմութեան, կրօնքին ուղղուած քնջնջումի արարքին ու անոր 87 տարիէ ի վեր չարունակուղ ուրացումին վրայ: Դատապարտեց այդ կեցուածքը զոր կրկնակի մահ կը նկատէը եւ յայտարարեց թէ Թուրքիա անպայման պէտք է ի վերջոյ ընդունի պատմական իրողութիւնը եւ ստանձնէ անոր բոլոր հետեւանքները: Այդ ուղղութեամբ հաւատք յայտնելով աւարտեց իր ելոյթը որուն Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը կը տրուէր պարբերաբար: Ա. Էրթէմի ելոյթով երբ ստացաւ երկվեզու բնոյթ, Ֆրանսերէնով ու Թրքերէնով, մինչ հայերէնին առիթ չտրուեցաւ հասնելու բարձրախօսին...:

Յօսքի բաժինին աւարտէն ետք, աւելի քան հինգ հազար հոգինոց թափօրը Նոր սերունդի երիտասարդներուն կարգապահութեան հսկողութեամբ, լոզունգներ վանկարկելով ժամը 20-ի չուրջ հասաւ Թրքական դեսպանատան փողոցի մուտքին որ փակուած էր ապահովութեան ուժերու կողմէ: Պատուիրակութեան մը կողմէ յուշագրին յանձնումէն ետք ցոյցը ցրուեցաւ:

ԵՐԵՒԱՆ

ՇԻՇԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴԻ ԲԱՐՁՈՒՆՔԸ

Ինչպէս ամէն Ապրիլ 24-ի, առաւօտեան կանուխ ժամերէն բազմութիւնը սկսած է բարձրանալ Շիշեռնակաբերդի բարձունքը, իր յարգանքը մատուցանելու Եղեռնի զոհերուն յիշատակին: Հոն եղեռնի յուշարձանին անմօտ բոցին առջեւ խոնարհած են նախագահ Ռ. Քոչարեան, Ազգ. Ժողովի նախագահը Ա. Ապաջաբեան, վարչապետ Ա. Մարգարեան, իր շքախումբով Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը, ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան, Երեւանի քաղաքապետը, Սահմանադրական տանեանի նախագահը, նախարարներ, երեսփոխաններ, օտար երկիրներու դեսպանները, լրատուներու ներկայացուցիչներ, այդ կարգին հեռատեսիլի Թուրք լրագրողներ, միջազգային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, եւն.: Եղեռնի յուշարձանէն դատ, ծաղկեպսակներ, ծաղիկներ զետեղուած են Ղարաբաղի պայքարին զոհերուն չիրմներուն: Հոն հոգեհանգստեան պաշտօն կատարած է Գարեգին Բ.ի կողմէ:

Օրուան առընչուած իրենց արտայայտութիւններով վարչապետ Ա. Մարգարեան, Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան չեչտած են 1915-ի իրականութեան համային աշխարհի կողմէ ճանաչումին հետամուտ ըլլալու տրամադրութիւնը. առաջինը ըսած է. «Համամարդկային արժէքներին իր հաւատարմութիւնն ապացուցած Հայաստանի Հանրապետութիւնն իր հարեւանների ու աշխարհի բոլոր ժողովուրդների հետ ԻԱ. դարում խաղաղ գոյակցելու եւ համագործակցելու ցանկութեամբ շարունակում է իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ Հայոց ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման հարցը գերակայ համարել»: Իսկ Վ. Օսկանեան չեչտած է. «Մենք չենք կարող հրաժարուել ցեղասպանութեան ճանաչումից· դա մեր օրակարգի խընդիրն է եւ շարունակելու է այդպիսին մնալ»:

Նոյն օրը Շիշեռնակաբերդի Ցեղասպանութեան Թանգարան – Հիմնարկին մէջ բացուած է Ֆրանսահայ նկարիչ Ժանէմի պաստառներուն ցուցահանդէսը:

*
**

Էջմիածնի մէջ ալ, Ապրիլ 24-ին, տեղի ունեցած է պատարագ զոր մատուցած է Փառէն Եպիսկ. Ազեաթեան, ապա, Մայր Տաճարի մօտ գտնուող Նահատակներուն նուիրուած խաչքարին առջեւ Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարած է:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սուրբ Աթոռոյս Դիւանը կը յայտարարէ որ այսօր՝ Բեթղեհէմի Ս. Ծննդեան Եկեղեցւոյ Հայոց Վանքի մեր հոգեւորականներէն, տարեց եւ հիւանդ՝ Ներսէս Քհնյ. Թոռգեան եւ երկու միաբաններ, տեղափոխուեցան դուրս գալ բժշկական խընամք ստանալու համար: Վանքին Տեսուչ՝ Ռամզիլ Վրդ. Պօղոսեանի հետ արդելափակուած ըլլալով աւելի քան երեք չաբաթներ արդէն, անունդի եւ ջուրի պակասը, ինչպէս նաեւ ելեկտրականութեան եւ հեռաձայնային կապի խզումը ազդած էին իրենց առողջութեան:

Շարունակուղ պաշարման որպէս հետեւանք, վեց անդէն պաղեստինցի երիտասարդներ մտած են Հայոց Վանքը, եւ սենեակներէն հաւաքած ու տարած են մնացած մթերքները եւ այլ անհրաժեշտ պիտոյքներ:

Տէր Հայրը եւ իր հետ դուրս եկող միաբաններէն մէկը՝ Տիրացու Գրիգոր Վարդապարեան, տարուեցան սահմանադրուխ, ուրկէ պատրիարքական ինքնաշարժով փոխադրուեցան Երուսաղէմի հին քաղաքի մէջ գտնուող Սրբոց Յակոբեանց Մայրավանքը, ուր պիտի ենթարկուին բժշկական զարմանումի: Իսկ երկրորդ միաբանը Մխիթարեան Միջազգային Կարմիր Խաչի միջոցաւ փոխադրուեցաւ Բեթղեհէմի Ս. Անտոն Ծերանոցը:

Այժմ, Հայոց Վանքին մէջ կը մնան միայն Վանքի Տեսուչ՝ Հայր Ռամզիլը եւ Ծերունազարդ Ներսէս Աբեղայ Գոճակէօղեանը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՂ ՇԻՐԱՔ, Ապրիլ 24-ին, Ֆրանսա 2 հեռատեսիլի կայանէն պատասխանեց երկու լրագրողներու հարցումներուն եւ բացատրեց վիճարկումի իր մերժումին պատճառները, կրկնելով ինչ որ ըսած էր նախորդ օրը Ռէննի մէջ: Այն հարցումին թէ՝ կը վախնա՞ր ճակատումէն, պատաս-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԽՈՀԵՐ

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԻՆՉՊԷՍ ՓՈՐՁԵՑ ԽՈՐՏԱԿԵԼ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ՎԵՐԵԼՔԸ

Գ.

Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումով, թրքահայ գաւառները կ'ողողուին բազմազան հրատարակութիւններով: Սկիզբները մեծաւ մասամբ խմորատիպ: Ինչպէս Գեղջուկ (Տրապիզոն), Երկունք եւ Նոր Սերունդ (Վան), Կոտոշ (Գաւաշ), Կռիւ (Աղթամար), Աբօր (Երզնկա) եւ դեռ քանի մը ուրիշներ: Այնուհետեւ եւ վերջով տպագիր խօսքեր: Սոնցմէ ամէնէն տարածուածներն ու տիրական ներկայութիւնները կը դառնան կարնիի ՅԱՌԱՋ եռօրեան (1909 – 1914, յաջորդական խմբագիրներ Եդ. Թոփչեան, Ս. Վրացեան, Շ. Միսաքեան եւ Փիլոս), Վանի եւ Իզմիրի ԱՇԽԱՏԱՆՔ չաբաթաթերթերը. առաջինը 1909–էն մինչեւ 1915 (խմբագիրներ՝ Ա. Մաքսապեահան, Ն. Իշխան, Հմ. Մանուկեան), երկրորդը՝ 1910 – 1914 (խմբ. Ս. Թոքաճեան): Շարունակելով՝ Խարբերդի մէջ կը դանենք գրական – գիտական եւ քաղաքական ԵՓՐԱՏ կիսամսեան. ասիկա 1913–էն եւոք կը վերածուի ամսագիրի, ցաւօք, չատ կարճ ժամանակ: Ի դէպ, միայն Համանուն ֆոլէժը 1880–էն մինչեւ 1915, կուտայ 600 չրջանաւարտ:

Վերադառնանք Կարնիի «Յառաջ»ին: Անդրանիկ խմբագրականը, անկասկած գրուած անդրանիկ խմբագիրին ձեռօք, Ալեքսանդրապոլ ծնած (իմա՝ Գիւմրի) կ'առաջադրէ օրուան եւ ժամանակի հիմնական նպատակը: Յաւատանք Թուրքիայի անցողական այս շրջանում, երբ եռանդուն ջանքեր են թափւում նոր կարգեր մտցնելու, երբ արիւնոտ գոհերով ձեռք բերուած Սահմանադրութիւնը ապագայ վտանգներից ապահովելու կարիքն է զգացւում ամէնուրեք – «Յառաջ» հրապարակ է գալիս իբրեւ մի համեստ գործօն, որ պիտի ծառայէ ընդհանուր հայրենիքի վերաշինութեանն ու բոլոր ենչուածների պաշտպանութեանը՝ առանց ազգի ու կրօնի խտրութեանը···: Ի՜նչ միամտութիւն···:

Բովանդակութեան տեսանկիւնով բաւական դոհացուցիչ պատկեր կը պարզէ թերթը: Թարմ ուժեր, իբր աշխատակից, ոչ միայն կարնեցի, այլեւ դրսեցի, ընդհանրապէս մտաւորական ուժեր: Յատկապէս լայն տեղ կը տրուի տեղական լուրերուն, կ'արծարծուին ընթացիկ հարցեր, յաճախ քննադատական չեչտով:

Անչուշտ կրթական գործն ալ կը ծաւալի: Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, միայն Վանի մէջ աչակերտութեան թիւը հինգ հազարը կ'անցնի: Նահանգին մէջ ալ 136 հայկական դպրոց 6200 աչակերտով: Եւ, ինչ որ սրատապնդիչ է, ժամանակ եւ միջավայր նկատի ունենալով, աղջիկներու կրեւոր թիւն է, – 1904 Վանի եւ 700 նահանգի մէջ:

Շարունակենք հատ ու կենտ տողերով:

Պատմութիւն Հայկական Պոնտոսի (Պէյրութ, 1967) յուշամատեանը կը լիչէ, թէ 1913–ի ամառը Ս. Ամենափրկիչ վանքին մէջ տեղի կ'ունենայ Տրապիզոնի Թեմին անդրանիկ ուսուցչական Համագումարը: Կը տեւէ լրիւ չաբաթ մը: Հաւրիւէ աւելի երկսեռ ուսուցիչ կը մասնակցի. Տրապիզոնէ, չրջակայ գիւղերէ, Օրտուէ, Կիրասոնէ: Կ'որոչուի վիճակի բոլոր դպրոցներուն համար կրթական ընդհանուր ծրագիրը կազմել եւ անով առաջնորդուիլ: Նաեւ՝ ամէն տարի ուսուցչական բնոյթի ընդհանուր ժողովներ դումարել ու մերձակայ դպրոցներուն մանկավարժական կազմին կրթական փորձառութիւնները փոխանցել իրարու, պարբերական ժողովներով:

«ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ»ի 1909 Յունուար 8 / 21 թիւին մէջ լոյս տեսած Տարօնի Ուսումնական խորհուրդին մէկ կոչը բաւական յստակ գաղափար կուտայ չրջանի կրթական մտահոգութիւններուն եւ առաջադրութիւններուն մասին: Ի մէջ այլոց կ'ըսուի թէ Առաջնորդէն սկսեալ մինչեւ տեղական մարմինները, ինչպէս նաեւ դիտակից անհատներ, ժողովուրդին համախոհութեամբ եւ գործակցութեամբ կը ձգտին դպրոցներ բանալ Մշոյ եւ Դաչտի պիւղերուն մէջ, յուսալով որ նոյնը պիտի կատարուի նաեւ թեմին միւս գաւառներուն մէջ, Սասուն, Խուլպ Խիանի, Մոյթ, Բռնաչէն, Մանազկերտ, Պուլանըղ, Վարդօ եւ այլ վայրեր, ուր, տեղ-տեղ Հայոց լեզուն անգամ մոռցուած է: Կ'ըսուի, թէ արդէն բացուած են 50–է աւելի դպրոց՝ օր ըստ օրէ աւելնալու ձգտումով: Աչակերտուհիներու թիւը արդէն 3000–է պակաս չէ: Ցոյս կայ, որ ամիսէ մը այդ թիւը բարձրանայ եւ հասնի 5000–ի:

Անչուշտ, ասիկա առաջին քայլը չէր դաւառի կրթասուած անկիւնները լուսաւորելու ձգտող: Եւ, մանաւանդ, առաջին անգամը չէր, որ Պոլսոյ Հայութեան ուշադրութիւնը կը կեդրոնանար Տարօնի վրայ, մայր հողին, մայր կեդրոնին վրայ: Մտուգիւ, դեռ 1878–ին, Միացեալ Ընկերութեան ջանքերով Մուշի մէջ կը բացուէր կեդրոնական Վարժարանը, 80 աչակերտով: 1885–ին դպրոցը արդէն կուտար իր անդրանիկ չրջանաւարտները. ասոնք անմիջապէս կը լծուէին կրթական գործին Միացեալ Ընկերութեան նոր բացած դպրոցներուն մէջ:

Բայց կրկին վերադառնանք Պոլիս, սա մեր արեւմտահայ մտքին երթեմնի պըլլուր Ոստանը:

1913 Հոկտեմբերին, եկեղեցական եւ աշխարհական կրկնակ ձեռնարկներով կը յիչատակուին ազգային գիրերու դիւտին 1500 եւ հայ գիրքի տպագրութեան 400–ամեակները: Համազգային խանդավառութիւն՝ խեղացնոր արտայայտութիւններով: Բովանդակ Պոլիսը, հայատրոփ դանդուածը, ոտքի ելած է: Ցորելեանները կը մասնակցի ամբողջ հայ մտաւորականութիւնը: Լոյս կը տեսնեն տասնէ աւելի հատոր, – Վահան Զարդարեանի Ցիչատակարաններու դեղատիպները, Թէոդիկի Տիպ ու Տառը, չքեղ գիրք մը եւ այլն: Սիամանթօ մեր գրականութեան կ'ընծայէ իր ամէնէն ներչնչեալ եւ ըստ ձեւի կատարեալտիպ երկը՝ Սուրբ Մեսրոպ, որ կը հանդիսանայ անոր քերթողի մնայուն արժէքին հանդիսարանը: Ցոբելեաններուն առիթով վեց օրաթերթ եւ երկու տասնեակէ աւելի պարբերական նկարագրող բացառիկներ լոյս կ'ընծայեն (*):

Եկեղեցական հանդիսաւոր պատարագ Մայր Եկեղեցին, Գումգափու: Կոմիտասի 300 հոգիէ բաղկացած երգչախումբը կը հնչեցնէ «Ո՛վ Մեծասքանչ Դուն Լեզու»ն: Կը լսուի Տարօնի սոխակին՝ Սրմենակ Շահմուրատեանի զգլխիչ ձայնը, – Փառք Քեզ Տէր: Քաղաքին հայ ոսկերիչները կը նուիրեն 25 սանդիմեթր երկարութեամբ արծաթեայ յուչակոթող մը, ազամանդակուռ քանդակուած մեսրոպեան այբուբենով (**):

Բայց խօսքը տանք ականատեսի մը՝ դրադիտուհի Անայիսի («Ցուչերս», Փարիզ, 1949)

– Մեր առջեւ, դասին մէջ կեցած էր, պաշտօնական հրաւիրեալներուն մէջ, Թալէաթ պէյը, – յետագային Թալէաթ փաշա, – այն ատեն Ներքին գործոց նախարար: Ան ալ խօսք առաւ, շատ կուռ, ճոխ բանախօսութիւն մը, հիացումով արտայայտուեցաւ դէպի հայ ժողովուրդը: Մենք, ըսաւ, յեղափոխութիւնը հայ եղբայրներէն սորվեցանք: Անոնք մեզ արթնցուցին, ազատութեան ճամբան ցոյց տուին: ··· Եւ մենք, կ'եզրափակէ Անայիս, այդ պահուն հաւատացինք ու յուզուեցանք՝ հպարտացանք: Փովս կեցած էր հայագէտ թուրք ծանօթ մտաւորական Սիւրէյա պէյը, – Տիկին, ըսաւ, ան ականջիս, – նկատի առէք, որ այսպէս խօսողը Ներքին գործոց նախարարն է (***):

Այո՛, այդպէս խօսողը Թալէաթն էր, որ թերեւս, ազգային վերազարթնումին հայող պոռթկումի այդ պահուն իսկ կ'ոգոմայ իր ապագայ դիւային ծրագիրը:

Բայց չարունակենք, հետեւելով յուչերու պատառիկներու:

Հանդիսութեանց աւարտին, ոստիկանատուն կ'առաջնորդուին կազմակերպիչները:

Ահա՛, վկայութիւն մը կարօ Սասունիէ, հարացքննատածներէն մին. –

– Վերջապէս, կէս գիշերէն ետք, ժամը 3–ին մեզ ներս հրաւիրեցին: Ընդարձակ սրահ մը: Պատերազմական ատեանին ամպիոնը բազմած էին Էնվէր փաշան, Ճէմալ փաշան եւ Պէտրի պէյը ··· Մեզի չառաջարկեցին որ նստինք· ու անմիջապէս խօսքը մեզի ուղղելով, Ճէմալ փաշան ըսաւ· –

– Դուք Իրաւաբանական Համալսարանի մեր ուսանողները էք, մենք կը կարծէինք, թէ դուք հաւատարիմ բաղաքացիներ էք եւ կը պատրաստուիք այս երկրին գաւառապետները եւ դատաւորները դառնալու, մինչդեռ դուք հայկական թագաւորութիւն կ'ուզէք եղեր: Ձեր սարքած հանդէսի ընթացքին հայ հին թագաւորներու նկարները ցրուեր էք, չէ՞ք կըրնար, թէ թուրք ժողովուրդը որքան կըրնայ գրգռուիլ այդ ընթացքէն···

. . . . . .

Ճէմալ փաշան, Էնվէր փաշան եւ Պէտրի պէյը բթուած դէմքով մեզի կը նայէին, եւ անոնց աչքերուն մէջ աւելի մեծ սպառնալիք կար, քան խօսքերուն:

Ճէմալ փաշան կրկին խօսքը մեզի ուղղեց·

– Ականջնիդ լաւ բացէք, թուրք ժողովուրդը մոլեռանդ ազգասէր եւ կրօնասէր է· մի գրգռէք անոր զայրոյթը, որ կրնայ արիւնալի ջարդերով վերջանալ: Պետութիւնը չի կրնար այդ զայրոյթը զսպել··· Հիմա կրնաք երթալ:

*
**

Գիտենք, թէ Թալէաթ սպառնացած էր սա խօսքերը արտասանելով, – Այնպէս մը պիտի ընեմ, որ յիսուն տարուան մէջ Հայը չգտնէ ինքզինքը:

Եւ փորձեց: Նախ ղլխատեց մեր ժողովուրդը: Չնաշեց տարաւ ամէնէն առաջ մեր ընտրանին: Ազգին դլուխը, – դրամական դէմքեր, ինչպէս Զարդարեան ու Զօհրապ, Վարուժան ու Սիամանթօ, Երուխան ու Հրանդ, Թլկատինցի, Տիգրան Չէօկիւրեան, Ռուբէն Սեւակ եւ այլք· մտաւոր արժէքներ, ինչպէս՝ Յովհաննէս Գաղանճեան, Արտաչէս Յարութիւնեան, պործիչներ, յեղափոխական դէմքեր՝ Իւթան, Վռամեան, Հրաչ Թիրեաքեան Բարսեղ Շահպազ, Վարդգէս, Մարդպետ, եւ դեռ հոյլը պատկառելի կրթականներու, լրագրողներու, հոգեւորականներու, բժիչկներու եւ ուրիչներու:

*
**

Եղեռնի չորրորդ տարեդարձին առթիւ, 1919, Պոլսոյ մէջ կը կազմուի Ապրիլ 24–ի սպահանդէսի յանձնախումբ եւ, այդ առիթով պաչօն կը յանձնուի Ամենուն Տարեցոյցի հեղինակին՝ Թէոդիկի, որպէսզի ի մի խմբէ ու խմբագրէ ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ԱՆՏԵՍՈՒՄԸ, Ազեւմուտքի լուսաթիւնը դատապարտելով եւ կոչ ընելով որ բոլոր պետութիւններն ալ ճանչնան եւ դատապարտեն Հայոց ցեղասպանութիւնը:

Ձանց կ'ընեմ տեղական բնոյթ կրող պարբերականները եւ կը ներկայացնեմ միայն ազգային տարողութիւն ունեցող չորս հրատարակութիւններ, որոնցմէ առաջինն է Լա Զիվիլթա Գաթթոլիքա:

Իտալական մամուլի նահապետն է, հրատարակութիւն Ցիսուեան Հայրերու, լոյս կը տեսնէ 152 տարիներէ ի վեր, իր չուքին ժամկ, Շահրիկեան, Ակնունի, Տաղաւարեան, Սարգիս Մինասեան, Յովհաննէս Գաղանճեան, Արտաչէս Յարութիւնեան, պործիչներ, յեղափոխական դէմքեր՝ Իւթան, Վռամեան, Հրաչ Թիրեաքեան Բարսեղ Շահպազ, Վարդգէս, Մարդպետ, եւ դեռ հոյլը պատկառելի կրթականներու, լրագրողներու, հոգեւորականներու, բժիչկներու եւ ուրիչներու:

*
**

Եղեռնի չորրորդ տարեդարձին առթիւ, 1919, Պոլսոյ մէջ կը կազմուի Ապրիլ 24–ի սպահանդէսի յանձնախումբ եւ, այդ առիթով պաչօն կը յանձնուի Ամենուն Տարեցոյցի հեղինակին՝ Թէոդիկի, որպէսզի ի մի խմբէ ու խմբագրէ ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ԽՈՐԱԳՐԻՆ տակ, նահատակ մտաւորականներու, հանրային գործիչներու, հոգեւորական դէմքերու եւ ուրիչներու անունները: Թէոդիկ, ընդհանրապէս լուսանկարներով, լրիւ կամ կիսատ կենսագրականներով կը ներկայացնէ 761 անուն:

Այսքանն իսկ, – ոչ լրիւ, – յստակ պատկեր կուտայ աւերին տարողութեան մասին: Սրեւմտահայ մշակութային վերելքը ջլատող, արմատէն լուծել ձգտող բիրտ ու վայրագ ճամբով:

ԴԻՐԱՑՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ·–

(*) Մասնակից է նաեւ Հայոց Պատրիարքարանը: Լոյս կ'ընծայէ Նոր կտակարան, ի յիշատակ կրկնակ յոբելեանի 1500–ամեակին Հայ Տառից Գիւտից եւ 400–ամեակին Հայ տպագրութեան, ոսկեզոյն արձանագրութեամբ:

(**) Գործ արուեստագէտ – արծաթագործ Ճիզմէճեանի, պատրաստած Մեծ Շուկայի Գալըճլար խանի աշխատանոցը: Հայ ոսկերիչներուն այս թանկագին ընծան, որ ևիւթականէ աւելի պատմական արժէք մը եւս ունի, իրրեւ յիշատակ, ներկայիս էջմիածինի վեհարանը կը գտնուի:

(***) Սիւրէյա պէյ իրաւագիտութեան մէջ Քիւրտ էր· բուն անունը՝ Պետէրխան Ջատէ:

Ծ. Մ.

տակ ճեւաւորուած են Իտալիոյ քաղաքական մեծագոյն դէմքերը. քաղաքական տեսութիւնները մեծ համբաւ կը վայելեն. նկատուած է Իտալիոյ կաթողիկէ բարձր մտաւորականութեան բանբերը:

Լա Զիվիլթա Գաթթոլիքա-ի 2001 Դեկտեմբեր թիւը (3636), 13 էջ նուիրած է «ՀՈԳՈՑ ԿՈՏՈՐԱԾԻՆ», արդիւնք ձուլանի Սալէի գրիչին, որ գործնական նկատմամբ մէջ ժթ. դարու սկիզբէն առնուած պատմական դէպքերու մանրամասն եւ ճշգրիտ ներկայացումն է, անդլիացի եւ ֆրանսացի զանազան հեղինակներու մէջբերումներով, որ աւելի եւս կը չեշտեն հայ պատմագէտներու ճշդրտութիւնը:

Շատ աւելի հետաքրքրական է նոյն հեղինակին յօդուածին երկրորդ բաժինը լոյս տեսած 2002-ի Յունուարի թիւին մէջ (3638) նոյնպէս Լա Զիվիլթա Գաթթոլիքա-ի մէջ, 11 էջերու մէջ հեղինակը բացայայտօրէն կը խօսի ՀԱՅՈՑ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ, վկայ ունենալով Յովհաննէս Պօղոս Բ.ի ազօթքը Մէյծեռնակաբերդի յուշարձանին առջեւ, ինչպէս նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի հետ միասնաբար ատորագրուած փաստաթուղթերը 2000-ի Նոյեմբերին Հռոմի մէջ եւ 2001 Սեպտեմբերին Ս. Էջմիածնի մէջ: Ապա ժամանակագրական կարգով կը թուարկէ այն բոլոր պետութիւններն ու միջազգային կազմակերպութիւնները որ ճանչցած եւ դատապարտած են Հայոց Ցեղասպանութիւնը որպէս 20-րդ դարու ԱՌԱՋԻՆԸ:

Հեղինակը տեղեակ է նաեւ բոլոր այն պետութիւններուն եւ անձերուն որոնք այս կամ այն ձեւով ժխտած կամ տխուր պատահարի վերածած են 1915-ի Եղեռնը. տեղեակ է Թրքական կողմի բոլոր տարբերակներուն յատուկ քմծիծաղով կը մէջբերէ եւ փաստելու համար որ Յովհաննէս Պօղոս Բ. փրաւունք ունի Ցեղասպանութիւն կոչելու Մեծ Եղեռնը, վաթիկանի դիւանէն քաղուած մի քանի նամակներ կը մէջբերէ Գերպ. Տօլչինի որ քահանայապետական նուիրակն էր Սուլթաններու մայրաքաղաքին մէջ 1915-ին, որ կը զրէ Պապին Վարչապետ Թրանաւոր Փիէթրօ Կասպարինիին. «Սահմանեցուցիչ ոճիրներ գործուեցան այս կառավարութենէն (Երիտ. Թուրքեր) ընդդէմ Հայերու, ներքին սահմաններուն մէջ: Կարգ մը տեղեր անոնք տեղւոյն վրայ կոտորուեցան. ուրիշ տեղեր անոնք տեղահանուեցան անծանօթ ուղղութիւններով, սովահար մեռնելու համար ճամբու ընթացքին»:

Կը մէջբերէ նաեւ Բենեդիկտոս ԺԵ. քահանայապետին նամակները ուղղուած Մահմուտ Ե. Սուլթանին, ի պաշտպանութիւն... «Հայ ժողովուրդին որ ծանրօրէն դաշունահարուած եւ ոչնչացումի սեմին հասած է...»:

Հետաքրքրական է մանաւանդ մեզի անծանօթ այն տեղեկութիւնները որ 1896 թուականէն ըլլայ Վաթիկանի պաշտօնաթերթ «ՕՍՍԵՐՎԱԹՈՌԻ ՌՕՄԱՆՕ»ն, ըլ-

ՄԻԼԱՆԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 13-ին Միլանոյի հայութիւնը ապրեցաւ անմոռանալի երեւոյթ մը: Միլանոյէն մօտաւորապէս 40 քիլոմեթր հարաւ փաւիա քաղաքի մօտակայքը գտնուող Տօրնօ անուանով փոքրիկ գիւղաքաղաքի մը բնակչութիւնը կը նուիրէր իր փողոցներէն մէկը Օննիկ Աւագեանի յիշատակին:

Օննիկ Աւագեան ծնած է Պոլիս 1905-ին: Բժշկական ուսումը կը ստանայ Փաւիա եւ Տօրնոյի մէջ կը սկսի իր մասնագիտութեամբ աշխատիլ: 1943 - 1945 պատերազմական դժուար տարիներուն կ'ըլլայ ազգային ազատագրման կոմիտէի «Գարիբալդի» խումբի հրամանատար: 1945ի Մայիս ամսուն կը ստանձնէ քաղաքապետի տեղապահի պաշտօնը անցումի կարճ շրջանի մը համար: Կ'ամուսնանայ վիէննացի Հերմինէ Արսլանեանի հետ եւ 1966-ին կը պարգեւատրուի Փաւիայի մէջ Իտալիոյ Հանրապետութեան Ասպետի (Cavagliere) տիտղոսով: Ապա կը փոխադրուի Միլանո:

Երեք տասնեակ Հայերն ու Սարդիս քահանան, հին բարեկամներն ու ղրացիները, տեղւոյն իշխանութիւններն ու ժողովրդապետը, այսինքն՝ Հերմինէն ու քոյրը համախմբուած էին այդ դեղեցիկ լայն փողոցին մէջ, ուր արդէն կան կառուցուած առանձնատներ, ղոյղղոյն խնամուած պարտէզներով:

Խօսք առաւ Պր. քաղաքապետը՝ Նէգրօղինի, անդրադարձաւ Օննիկ Աւագեանի անձին որպէս մարդ, բժիշկ, քաղաքապետ, հրամանատար եւ վերջապէս պարզ քաղաքացի: Փոխ-քաղաքապետը կրտսեր բացման ժապաւէնը, կաթողիկէ կրօնաւորը օրհնեց փողոցը իսկ Սարդիս Քհնյ. ու ներկայ Հայերը միասնաբար երգեցին «Հայր Մեր»ը: Հանդիսութիւնը վերջացաւ քաղաքապետարանին մէջ հիւ-

---

լայ Ցխուսեան Միաբանութեան պաշտօնաթերթ ՋԻՎԻԼԹԱ ԳԱԹԹՈԼԻՔԱՆ տրուած են Սասունի, Զէյթունի ինքնապաշտպանութիւններն ու կոտորածը նկարագրելով:

Հեղինակը պատշաճ կը տեսնէ յիշեցնելու որ ոչ Թուրք ժողովուրդը, ոչ ալ իր ներկայ կառավարութիւնը պատասխանատու կարելի է նկատել Հայոց ցեղասպանութեան, բայց կը չեշտէ, որպէս վերջաբան, յանուն արդարութեան եւ ի սէր խաղաղութեան, բոլորը առանց բացառութեան, պէտք է ընդունին եւ դատապարտեն ՀԱՑ ԱԶԳԻՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ:

ՑԻՊԼ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՏԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՄԷՋ

«ԱՐՇԱԿ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ 21-ԱՄԵԱԿԸ

Լոս - Անճելըսի «Օճախ» ճաշարանին մէջ, Մարտ 23-ին, նչուած է Հոլիվուտի Թ. Մ. Մ. «Արշակ Տիգրանեան» վարժարանի 21-րդ տարեդարձը: Բացման խօսք արտասանած է Ծնողաց - Ուսուցչական Միութեան ատենապետ Էտա Լաֆեան: Տնօրէնը չնորհակալութիւն յայտնելէ եւաք կազմակերպիչ մարմիններուն, նշած է թէ օրուան նախագահները՝ Տէր եւ Տիկին Հայկ Հայրապետեան, հինգ հազար տոլար նուիրած են դպրոցին: Շնորհաւորանքի խօսքով հանդէս եկած է Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան:

*
**

«ՄԵՐՏԻՆԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ 20-ԱՄԵԱԿԸ

Լոս - Անճելըսի «Արարատ» հանդիսատեան տան «Տէօքմէճեան» սրահին մէջ, Մարտ 9-ին, նչուած է «Մերտինեան» վարժարանին 20-ամեակը: Բացումը կատարած է հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Զաւէն Խանճեան: Գնահատանքի

բասիրութեամբ՝ հրամցուած հայ տիկիններու կողմէ:

Յաջորդ օրը Կիրակի, Միլանոյի Սուրբ Քառասուն Մանկունք Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ, յատուկ պատարագի եւ դաւ հոգեհանդստեան պաշտօն Աւագեանի հոգւոյն համար: Մինչեւ մահը 1975, Պր. Օննիկը քառասուն երկար տարիներ ծառայած է իր եկեղեցւոյ ու ազգին, Աւագ Սարկաւագի պաշտօն վարելով: Անհրաժեշտ էր յիշել դինք, մեծարել իր յիշատակը եւ գնահատել իր ազգային վաստակին ու բեղուն աշխատանքը: Ներկայ էին նաեւ Տօնոյի քաղաքապետն ու վարչական ներկայացուցիչները:

Տօնախմբութիւնը չարունակուեցաւ եկեղեցւոյ ներքնի սրահին մէջ ճոխ հիւրասիրութեամբ:

Ուրախ ենք ու հպարտ որ Տօրնօն ու իր բնակիչները ուզեցին ոգեկոչել հայ մը, անոր նուիրելով փողոց մը, որ պատմութեան մէջ պիտի ձգէ իր անջնջելի հետքը:

Կ. Ա.

Միլանօ
2002, Ապրիլ 19

արժանացած են վարժարանի հիմնադիր անդամները, հոգաբարձութեան նախկին եւ ներկայ անդամները, ինչպէս նաեւ անցեալի ու ներկայ տնօրէններն ու տարիներու վաստակ ունեցող ուսուցիչներ եւ պաշտօնեաներ: Խօսք առած են վարժարանի չրջանաւարտներէն Հեղինէ Աւետեան, Արամ Սարոյեան, տնօրէն Վահրամ Շէմմասեան եւ վերապատուելի Ժիրայր Սողոմոնեան: Եղած են նուէրներ, որոնցմէ գոյացած է 150 հազար տոլար:

*
**

ՊՐՊՊԵՆՔԻ ՀԱՑ ԿԵԴՐՈՆԻ Ի ՆՊԱՍՏ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Կլենտէյլի «Քիքս» ճաշարանին մէջ, Ապրիլ 5-ին, տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, կազմակերպութեամբ Պըրպէնքի Հայ Կեդրոնի չանճնախումբին, ի նպաստ Կեդրոնի հիմնադրամին: Բացումը կատարած է Վիքէն Սոնենց - Փափազեան, չեչտելով Կեդրոնի ծրագիրներուն անհրաժեշտութիւնը: Խօսք առնելով Համբիկ Սասունեանի պաշտպան վաստակաւոր Մարք Կիրակոս, նչած է թէ Հայ Կեդրոնի մը կառուցումը Պըրպէնքի մէջ խիստ անհրաժեչտ է, որպէսզի կարելի ըլլայ դրական մթնոլորտի մէջ պահել եւ լաւագոյն այլընտրանքներ տալ մեր երիտասարդներուն: «Նիկոլ Աղբալեան» Կոմիտէի ներկայացուցիչ Յովան Թաչճեան իր խօսքին մէջ նչած է թէ «Պըրպէնքը վերածուած է կեդրոնացած ու խիտ հայութեամբ դաղութի մը, որուն ընկերային, կրթական, մչակութային եւ քաղաքական կարիքները մեզ կը դնեն լուրջ մարտահրաւէրներու առջեւ: Հետեւաբար, Կեդրոնի մը ստեղծումը խիստ անհրաժեչտութիւն է»: Ներկաներու կողմէ եղած են նուէրներ, որոնցմէ գոյացած է 35 հազար տոլար:

*
**

ՇԱՒՔ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆԻ ԵՐԵԿՈՑԹ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 7-ին, տեղի ունեցած է Շաւէ Յովակիմեանի դրական - երաժչտական երեկոյթը, կազմակերպութեամբ ՀՕՄ-ի «Մայր» մասնաճիւղին: Բացումը կատարած է հանդիսավարուհի Անահիտ Սահակեան, տալով կենսագրականը արուեստագիտուհիին, որ վերջերս Գահիրէէն հաստատուած է Լոս - Անճելըս: Ցայտագրի առաջին բաժինն Շաւէ Յովակիմեան արտասանած է քերթուածներ Վահան Տէրեանէն, Վահան Թէքէեանէն, Մատթէոս Զարիֆեանէն, Գէորգ Էմինէն եւ երգած է հարիւրական ժողովրդական քանի մը երգեր: Երկրորդ բաժինն արուեստագիտուհին ներկայացուցած է երաժչտական թատերականացուած գործ մը, արտասանելով եւ երգելով Թումանեանի «Անոյչ» պոէմէն հատուածներ:

Թ Խ 17 Խ Ա Ֆ Ի Է Ն

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԱ.

ՈՒՐ ՏՐԴԱՏ ՄԷՋՏԵՂ Կ'ԵԼԼԷ

- Անհամբեր պիտի սպասեմ այդ տեսակցութեան արդիւնքին:

- Հիմա համոզուեցա՞ր, թէ անկարելի բան մը չէ փորձելիքս:

- Եթէ անկարելի չէ՝ չատ վտանգաւոր է:

- Վտանգը նչանակութիւն չունի:

- Անշուշտ չունի, բայց նոյնիսկ են-թադրելով, որ յաջողեցար իմանալ վախէի դէմ եղած ամբաստանութիւնը, ի՞նչ օգուտ պիտի քաղես անկէ:

- Երբոր հասկնանք ձերբակալութեան պատճառը, այն ատեն թերեւս կրնանք դինքը ազատելու միջոցը գտնել... ասկէ զատ Բչչատ պէչի հետ եթէ վարպետ կերպով տեսակցութիւն մը ունենամ, կրնանք հասկնալ, թէ մեզի ի՛նչ վտանգ կը սպառնայ:

- Եւ եթէ Բչչատ կասկածի ու քեզ ձերբակալե՞լ տայ...

- Ինչ ընենք... այդ ալ կրնայ պատահիլ:

- Այն ատեն ես փնչպէ՞ս պիտի իմանամ իրողութիւնը:

- Շատ դիւրին կերպով, - պատասխանեց Սիսակ, - եթէ վաղը իրիկուն մինչեւ ժամը ինը մէջտեղ չելլեմ՝ հասկցիր, որ օձիքը ձեռք տուած եմ:

Եւ Սիսակ մեկնեցաւ Տրդատի քովէն՝ այս վերջինը խոր մտատանջութեան մէջ ձգելով:

«Ահաւասիկ նոր փորձանք մը, - կը մտածէր երիտասարդը, - ինծի այնպէս կը թուի, որ մեր հետքը գտնուած է... եւ թերեւս Սիսակ հիմա տունէն դուրս ելլելուն պիտի ձերբակալուի»:

Ժամի մը չափ այսպէս սպասեց իր սենեակին մէջ՝ վայրկեանէ վայրկեան կարծելով, որ պիտի դան զինքը փնտռելու:

Բայց ոչ ոք եկաւ զինքը փնտռելու:

- Լաւագոյն է, որ դուրս ելլեմ, - մըտածեց, - եւ աչխատիմ ուրիչ տեղ մը գտնելու, գոնէ մէկ քանի օրուան համար»:

Կասկածոտ ակնարկ մը նետելով չուրջը՝ դուրս ելաւ տունէն եւ արագ քայլերով հեռացաւ:

Չէր գիտեր, ո՛ր կողմը ուղղուէր:

Նախազգացում մը ունէր, թէ ծանր վտանգ մը կը սպառնար իրեն:

Մեծ փողոց ելլելով՝ թռամվայ նետուեցաւ եւ գնաց մինչեւ Շիշլի, ուր մնաց երկար ատեն, մինչեւ որ գիշեր եղաւ:

Շատ ուչ ատեն դարձաւ տուն եւ խոյն մտաւ անկողին:

Հետեւեալ օրը որոչեց բնաւ դուրս չելլել, մինչեւ որ Սիսակը գար:

Կէսօրէն ետքը մանկամարդ դեղուհին եկաւ իրեն այցելութեան:

- Կարծեմ թէ մեր գործը յաջող ճամբու մէջ է, - բաւ զուարթ դէմքով մը:

- Ինչպէ՞ս, - հարցուց Տրդատ:

-Պիտի յաջողիմ քեզի համար անցագիր մը ձեռք ձգել:

- Բայց չըսիր, թէ ի՛նչ միջոցաւ պիտի ընես այդ բանը:

- Ատիկա կարեւորութիւն չունի, բաւ է, որ յաջողիմ, - պատասխանեց դեղուհին:

-Ընդհակառակն, այդ կէտը ինծի համար մեծ կարեւորութիւն ունի, եւ կ'ուզեմ դիտնալ, թէ ի՛նչ միջոցաւ պիտի յաջողիս անցագիրը ձեռք ձգել:

- Շատ հետաքրքիր ես:

- Հետաքրքրութիւն չէ, բայց իմ անձնական ապահովութիւնս կը պահանջէ, որ դիտնամ ատիկա:

-Լաւ, ուրեմն, միջոցը չատ պարզ է. Ատիկի միջոցաւ ճանչցած եմ պուլկարական հիւպատոսարանի դլխաւոր պաշտօնեաներէն մէկը, չատ ազնիւ եւ հաճոյակատար երիտասարդ մը. անոր դիմեցի, խնդիրը բացատրեցի, եւ խոստացաւ գործս տեսնել:

- Իմ անունս տուի՞ր:

- Ո՛չ, միայն, ըսի, որ հայ երիտասարդի մը համար է, բայց երբոր անցագիրը տայ, պիտի տիպտիպս ներկայանալ հիւպատոսարան:

- Վտա՞հ ես այդ երիտասարդին վրայ:

- Բացարձակապէս:

- Իսկ քու անցագի՞րդ:

- Այն չատ դիւրին է, հիմա կրնամ առնել, եթէ պէտք ըլլայ:

- Քեզի՞ հետ պիտի երթանք հիւպատոսարան:

- Բնականաբար:

- Եւ ի՞նչ պիտի վճարենք այս անցագիրը ձեռք ձգելու համար:

- Սովորական տուրքը, - պատասխանեց մանկամարդ կինը:

- Այդ երիտասարդը մասնաւոր բան մը չուզե՞ր կոր իրեն համար:

- Ո՛չ, բարեկամական ծառայութիւն մըն է իր ըրածը:

- Ըսել է այդչափ մտերի՞մ ես իրեն հետ:

- Մտերիմ չեմ, բայց մէկ քանի անգամ մեր տունը եկած է. ասկէ զատ, եթէ ճչմարտութիւնը կ'ուզես, քիչ մը սիրահարած է ինծի:

- Հիմա ամէն բան կը բացատրուի, - պոչեց երիտասարդը:

- Բայց ես կարեւորութիւն չեմ տուած իր սիրային յայտարարութիւններուն, - աւելցուց դեղուհին:

- Եթէ կարեւորութիւն տուած չըլլայիր, հիմա այս ծառայութիւնը չէր մատուցաներ մեզի:

- Ի՞նչ, կասկածնե՞ր ունիս իմ վրաս:

- Ո՛չ, միայն թէ իրողութիւնները կը վերլուծեմ. եւ յետոյ, իրաւունք չունի՞մ նախանձոտ ըլլալու, քանի որ քու նչանածդ կը համարուիմ:

(Շար. 213)

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մխիթարեան, Նազլուեան եւ Էրզրումեան ընտանիքները կը յայտնեն թէ՝

կիրակի, Ապրիլ 28–ին,
Սուրբ Խաչի Երեւման Տօնին,

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, պատարագի մատուցմամբ՝ Աղօթք եւ Հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն կը կատարուի վասն հոգւոյն իրենց յաւէտ սիրեցեալ մօր, մեծմօր, քրոջ, հօրաքրոջ եւ հարազատին՝

ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՀՐԱՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Նազլուեան)

մահուան քառասունքին առիթով։

«Յաւիտենական յիշատակն արդարոյն օրհնութեամբ եղիցի»։

RFI

89,0 FM

Vendredi 26 avril à 17h10

dans le programme **Culture Vive :**

«Haratch»

(Շար· Ա· էջէն)

խանեց թէ լինք չի վախնար, բայց, կը վախնայ Ֆրանսայի համար։ Ըսաւ նաեւ թէ ըմբռնած է ժողովուրդին մտահոգութիւնները, կ'ընդունի թէ գաղթի հարց մը կայ Ֆրանսայի մէջ, բայց, զայն պէտք է քննել եւրոպական մակարդակի վրայ։ Նոյն օրը, Լը Փէն Պրիւսէլ գացած էր, ուր չկրցաւ արտայայտուիլ եւ պարտաւորուեցաւ նաեւ ընթրել մամուլի իր ասուլիսը, իրեն դէմ ցոյցերու պատճառաւ։ Շատեր կը ցուցադրէին օրուան Լիպերասիոնը, ուր տպուած էր հսկայ «Ո՛չ» մը։ Յերեկին ալ տեղի ունեցած էր Նախարարաց Խորհուրդի վերջին նիստը, ուր ժողփէն չնորհակալութիւն յայտնած էր Շիրաքի հինգ տարիներու գործակցութեան համար, Շիրաք ալ փոխանցած է իր «հանրապետական ողջոյնները»։ Ընկերվարականներու վիճակը ծանր է, հարուածին չէին սպասեր եւ ներքին պառակտումներ ալ կան, ոմանք կողմնակից չեն իրենց քուէն Շիրաքի տալու։ Միւս կողմէ, ցոյցերը, ինքնաբուխ թէ ոչ, սկսած են մտահոգել, քանի անոնց հետեւանքը, եթէ պոռթկումներ ըլլան, կրնայ սպասուած արդիւնքին ճիշդ համեմատական չանգիլ։

ԻՍՐԱՑԻԼԵԱՆ ՈՒԺԵՐԸ Հեպրոն մըտած են Ապրիլ 25–ին եւ ըստ բնակիչներուն կրակ բացած ալ ու ճախ։ Շարոն նաեւ անդրդուելի կը մնայ եւ կը մերժէ ՄԱԿ–ի քննիչ յանձնախումբին ներկայութիւնը, անտեսելով միջազգային հաւաքականութեան դատապարտումը։

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ, Թիարէթի չրջանը, ահաւոր ջարդ մը գործուած է Ապրիլ 23–էն 24–ի գիշերը։ 16 հոգի մորթուած է, որոնց մէջ ութ մանուկներ սպաննուած, ոտնակոխ ըլլալով։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԾԻՐԱՆԱՒՈՐՆԵՐԸ իրենց մէա գուլփան ըրին, Ապրիլ 24–ին, դիմակելով Պապին պատգամին ոգիին։ Յովհ.–Պօղոս Բ. «Հանդուրժողութիւն զերօ» սկզբունքը կիրարկած էր մանկամոլ քահանաներուն համար։ Իրենց յայտարարութեան մէջ, անոնք կ'ըսեն.– «Մենք ամերիկացի կարդինալները, կը ցաւինք որ եպիսկոպոսապետութիւնը, անփութութեամբ, ի վիճակի չէ եղած Եկեղեցիին խնայել այս գայթակղութիւնը»։ Կարդինալները չեն ուզած չփոթել միասեռականութիւն ու մանկամոլութիւնը։ Ծանօթ է որ Պապը Վատիկան կանչած էր ամերիկացի կարդինալները, ծագած գայթակղութեան առթիւ։

DATE A RETENIR

20 SEPTEMBRE

Soirée exceptionnelle
au profit de la construction
de l'Ecole HAMASKAINE
de Marseille

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Մեծ եղեռնի 87–րդ տարելիցին առիթով, կիրակի, Ապրիլ 28–ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հոգեհանգստեան պատարագ, ցեղասպանութեան ասելի քան մէկ ու կէս միլիոն մեր զոհերուն համար։

Պատարագէն ետք՝ թափօր դէպի խաչքար։ Ոգեկոչում ապրիլեան մեր զոհերուն համար ու ապա՝ հոգեհանգստեան պաշտօն։

Սկիզբը ժամերգութեանց 9·30–ին։
Սկիզբը պատարագի 10·30–ին։
Թափօր ժամը 12·30–ին։

*
**

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ապրիլ 28, կիրակի, *Պատարագ կը մատուցուի Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին։ Ցաւարտ պատարագի, «1915–ի Հայկ· Ցեղասպանութեան Զոհերու Հրապարակ»ի անուանակոչութեան պաշտօնական հանդիսութիւն ժամը 13·30–ին։*

ՄԱՐՍԷՑԼ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն
Յանձնախումբը

«Լ Ո Ի Մ Ա Ւ Ո Ր Չ Ի Լ Ս Ա Ր Ա Ն»

հանդիպումներու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ
ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄ
ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

ներածական չարքին Է· Հանդիպման, որ տեղի կ'ունենայ

երեքշաբթի, Մայիս 7, ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ–Մեսրոպ *Մշակութային կեդրոնի «Արծրունի Չրպաչեան» սրահին մէջ*
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Séjour en Arménie

du 8 au 15 juillet

Organisé par ESPOIR POUR L'ARMENIE

> Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs.
> Participation à la messe en la cathédrale d'Etchmiadzine.
> Participation aux manifestations du 14 juillet à l'Ambassade de France.
> Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Guéghart, Garni, etc.
> Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie.
> Possibilité de prolonger son séjour et de le personnaliser.

Prix:En pension complète 1060 euros au départ des grandes villes de France

Pour tout renseignement : Serge KURKDJIAN : Tél. : **04 91 77 23 44.**

UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

Colonie de Vacances

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans
(1988 à 1995)

du mercredi 3 au mercredi 24 juillet
à Ancelle (Hautes Alpes) dans un nouveau cadre

SEJOUR ADOS

séjour mixte pour les jeunes de 15 à 17 ans
(1985 à 1987)

du samedi 27 juillet au samedi 10 août

Activités : tennis — équitation — randonnées — rafting — vtt etc...
Animations arméniennes : chants — danses — histoire et traditions etc...

* * * * * * * * * * * * * * * * * * * *

La Colonie de l'UGAB cherche des Animateurs
pour juillet — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo

* * * * * * * * * * * * * * * * * * * *

Pour tous renseignements veuillez contacter
UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni, 75016 PARIS
☎ 01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
Փ Ա Ր Ի Զ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՓ

Ռուբէնի
Հայ յեղափոխականի մը
յիշատակները
յուշագրութեան գրականացման
ճմոյշ մը

դասախօս՝
ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ – ՄԻՆԱՍԵԱՆ
Պատուակալ դասախօս՝
Սորպոնի Համալսարանի,
Փարիզ առաջին

Երկուշաբթի, Ապրիլ 29
ժամը 20·30–ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

*
**

Լիւթրիֆ - Հանդիպում

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ
(*Հայաստանէն*)
եւ
Սփիւռքէն Մտաւորականներու հետ
երեքշաբթի, Մայիս 14,
ժամը 20·30–ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris
Տեղերը ապահովել, հեռաձայնելով՝
01 45 93 00 25

*
**

ԿԼՈՐ-ՍԵՂԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ
ՈՒՂՂԱՓՐՈՒԹԵԱՆ
ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

Կը մասնակցին
Լեւոն Միրիջանեան (*Հայաստանէն*)
Նարվան Եպիսկ· Զաքարեան
Գրիգոր Պըլտեան
Անահիտ Տօնապետեան
Յակոբ Պալեան

Հինգշաբթի, Մայիս 16,
ժամը ճիշդ 20·30–ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է 80 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Յակոբ եւ Ալիս Աղաճանէ Օրիորդ Եղիսաբէթ Զագեանի մահուան առթիւ։

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été à Bellefontaine

JUILLET :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère

AOUT :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère
- Animateurs diplômés BAFA

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 27-28
SAMEDI - DIMANCHE
27-28 AVRIL
2002
LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·416 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77' ANNEE — N° 20·416

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԸ ՓԷՆԻ ղէմ չարժումը կը ծաւալի Ֆրանսայի մէջ, ուր Ապրիլ 25–ին, քաղաքէ քաղաք աւելի քան 300 հազար էր ցուցարարներու թիւը: Այլեւ ու նաեւ ընկերվարական կարգ մը դէմքերէ դժգոհութիւն կար դեռ Ապրիլ 25_ին, որ ժողովրդավարութիւնը, այսինքն հրաւէր չի կարգար որ ի նպաստ Շիրաքի քուէ տրուի: Պէտք է ըսել որ ի նպաստ ժապ Շիրաքի քուէն խանդավառութեամբ չընդունուեր ամէն կողմ, մանաւանդ ճախ եւ ուսանողական շրջանակներու մէջ, ընդունելով հանդերձ որ այլ ելք չկայ: Ուսանողներ կը խորհին քուէատուփ ներկայանալ քիթերնին գոցած: Ա. Լակիյէի բանաւորական պայքարը չի համակերպիր նման քուէի մը, թերթին խմբագրականին մէջ, Փ. Սորէլ կ'ըսէ. _ «Ընել որ կարելի է ընդդիմանալ Լը Փէնի Շիրաքի քուէ տալով, խաբէութիւն մըն է, որ կը ըներ միայն ամրապնդել Ազգային ճակատի պարագլուխին կեղծ պատկերը...»: Ապրիլ 25–ին, Շիրաք Լիոն գացած էր, ուր խուռներամ բազմութիւն մը հաւաքուած էր: Իրեն կ'ընկերանար կինը, որու քաղաքական պայծառատեսութիւնը հիացում պատճառած է Շիրաքի, քանի միակը եղած է, որ նախատեսած է Լը Փէնի յաղթութիւնը: Շիրաք կոչ ըրած է համախմբումի, վանելու ծայրայեղական վտարճութեան հին դեւերը, որոնք այնքան դժբախտութիւններ թերած են ժողովուրդներու պատմութեան մէջ: Հետաքրքրական երեւոյթ մըն է որ չաբաթ մըն է ոչ մէկ հարցախոյզ կը հրապարակի, հակառակ անոր որ արտօնուած է:

«ՆԱՒԱՐԱՒԱԿԱՆ մեծամասնութեան համար Միութիւնը» որու ծնունդ տուաւ Էմ-Փէ-Էո-ը հիմնովին կը փոխէ այլի պիմպիծը եթէ մինչեւ աչուն անակընկալներ չպատահին: Էո-Փէ-Էո-ը պիտի անհետանայ իր ներկայ ձեւին մէջ եւ պիտի համախմբէ կեդրոն, ազատական, արմատական, անկախ, բոլոր անոնք որ Շիրաքի կողմնակից են: Ֆ. Պայրու եւ Ա. Մաուրէն չատ արամադիր չեն:

ՌՈՒՍԱՏԱՆի ապահովութեան սպասարկութիւնները (ԷՖ-ԷՍ-ՊԷ, նախկին ՔԿ-ԿԷ-ՊԷ) յայտարարած են Ապրիլ 26–ին, որ, Մարտին, մաքրագործած են Զէլէնոյ պատերազմական գլխաւոր գործակալներէն, ծագումով արաբ՝ Խաթթաբը:

ՊՈՒՇ նոր կոչ մը ըրած է Իսրայէլի որ քաշուի պաղեստինեան հողամասերէն, բայց, Տարոն անդրդուելի կը մնայ: Իսրայէլի Զբօսաշրջութեան նախարարին սպանութեան որպէս մեղսակից ամբաստանուած չորս պաղեստինցիներու դատապարտումը Ռամալլա, բան չփոխեց Ապրիլ 26–ին, Տարոն անոնց յանձնումը կը պահանջէ: Այսչյորդանանի մէջ, եօթը պաղեստինցիներ սպանուած են: Բեթղեհէմի մէջ ալ, Իսրայէլացիք կ'ակնկալեն որ Ս. Ծննդեան Մայր տաճարը գտնուղները յուսահատին, քանի 23 օր է որեւէ ննջեղէն չէ յանձնուած: Նոյն օրը ինը մանուկներ եւ երկու մահմետական պաղեստինցիներու դիակներ դուրս հանուած են:

ՓԱՔԻՍՏԱՆի մէջ, ռումբ մը պայթած է չի համայնքի մէկ հաւաքատիրոջ ընթացքին, որու հետեւանքով 10 մեռեալ կայ եւ չուրջ 30 վիրաւոր:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի մէջ ոգեկոչումներու չարքը սկսաւ Ապրիլ 19_ին:

«Փարք Շանօ»ի Համագումարներու պալատին մէջ, Հայ Դատի Յանձնախումբը կազմակերպեց հանրաժողով մը, որուն ընթացքին լուսարձակուեցան նախագահական ընտրութեան թեկնածուներու պատասխանները իրենց ուղղուած հարցումներուն՝ ցեղասպանութիւն, ժխտականութիւն, փոքրամասնութիւններուն տեղը եւ անոնց ինքնութեան արտայայտութիւնը, կեսօ օրէնքը, Թուրքիա եւ եւրոպական հասարակապետութիւնը, Ղարաբաղը, Ֆրանսայի ներգրումը Հայաստանի տնտեսական զարգացման մէջ եւայլն:

Բացման խօսքը արտասանեց՝ ժապ Ուլսեան՝ յանուն Մարսէյլի եւ Շրջակայքի Հայ կազմակերպութիւններու ներկայացուցչական մարմնին: Հանրաժողովին մասնակցեցան պատմաբան՝ Իվ Թեռնոն, Գոլէժ տը Ֆարիի ուսմանց տնօրէնուհի՝ Էլէն Սթրատիէլիա եւ Արա Գրիգորեան՝ Հայ Դատի Կեդրոնական յանձնախումբի անդամ:

Հայկական Ցիւղութեան Արխիւային եւ Հետազօտութեան կազմակերպութիւնը ներկայացուց ցեղասպանութեան նուիրուած նկարներու տպաւորիչ ցուցահանդէս մը:

Ապրիլ 21_ին, Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ, Կոմիտաս Վրդ· Պէօճէքեան պատարագ մատուցանեց եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեց, պատշաճ քարոզով, ի յիշատակ Ապրիլեան Եղեռնի զոհերուն:

Նոյնպէս Ապրիլ 21_ին, Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, տեղւոյ ունեցան յատուկ արարողութիւն հոգեհանգստեան կարգով եւ Նահատակաց Ցուշաքարին առջեւ (եկեղեցւոյ բակը) ելոյթներ:

Ապրիլ 23_ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ նախագահութեամբ Տարօն Եպիսկ· Ձէրէճեանի՝ կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի, կատարուեցաւ Հոկուսի արարողութիւն: Ապա, «Սեզառ» շարժանկարի սրահին մէջ լուսարձակուեցաւ «Մարսէյլի Հայերը» ժապաւէնը զոր իրագործած է Պրիւնօ Իւլմէռ: Լուսարձակումին յաջորդեց զրոյց մը եւ երկրորդ ժապաւէն մը՝ Իւն Պէթ սիւռ լա Լիւնը»:

Միշտ Ապրիլ 23_ի, երեկոյեան եւ գիշերը, Հ· Ց· Դաշնակցութեան Նոր սերունդի երիտասարդները, Արդարութեան պալատի հրապարակը, կազմակերպեցին «Ճիչդութեան համար հանդերձ» մը, մէջը ընդ մէջ ելոյթներով: Խօսք առին՝ երեսփոխան Ռ. Պլում, Ընդհանուր Խորհուրդի փոխ _ նախագահ՝ Ք. Մաս, Ընկերվարական երիտասարդութեան Շարժումին ներկայացուցիչը եւ Նոր սերունդի նախագահը: Համազգայինի դպրոցի աշակերտութիւնը բերաւ իր մասնակցութիւնը հայրենասիրական երգերով, խմբերգներով եւ քերթուածներով: Ապա, ներկայ ժողովուրդը ժամը 23_ին, մոմերով, քարձրացաւ «Նոթր Տամ տը լա Կարտի» ուխտատեղին:

Ապրիլ 24_ին, 11_եւ եւ 12_րդ թաղամասերու քաղաքապետարանի եւ Հայ Դատի Յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան կարգ Պօմոնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին: Օրուան պատշաճ քարոզը արտասանեց հոգեւոր հովիւ՝ Կոմիտաս Վրդ· Յովհաննէան: Ներկայ եղան Շահան Ա· Քհնյ· Տէտէեան, Վարդավառ Քհնյ· Գասպարեան եւ բազմաթիւ քաղաքական անձնաւորութիւններ: Եկեղեցական արարողութեան յաջորդեց տողանցք մը Ապրիլ 24 փողոցի երկայնքին մինչեւ Ապրիլեան Եղեռնի նուիրուած յուշաքարը: Յաջորդաբար խօսք առին՝ Փ· Մաշոյեան, Ժ· Քէրքէրեան, Սապօ Տէմիրճեան, Էլիան Գազանճեան եւ Թաղապետը՝ Ռ· Պլում: Ապա, օրհնուեցաւ եւ զետեղուեցաւ Յուշաքարին վրայ խաչքար մը:

Ժամը 17ին, «Քասթէլան հրապարակը» յատուկ բեմի մը վրայ Ֆրանսայի Հայ կազմակերպութիւններուն Համակարգող Թեան Խորհուրդը ընդունեցաւ քաղաքական կուսակցութիւններու Տէ_Էհ, Ընկերվարական, Համայնավար, Էո-Փէ-Էո, Էո-Փէ-Էֆ) ներկայացուցիչները եւ տեղի ունեցան վոխանակումներ հարցում _ պատասխան ձեւին տակ:

Ժամը 18_ին, կազմուեցաւ թափօր եւ սկսաւ տողանցքը դէպի Թրքական հիւպատոսարան ուր կազմակերպիչ մարմինը բանաձեւ մը դրաւ նամակատուփը:

Ժամը 19·30_ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցին կատարուեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւն նախագահութեամբ Տարօն Եպիսկ· Ձէրէճեանի: Օրուան Աւետարանը կարդաց Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Կոմիտաս Վրդ· Պէօճէքեան եւ քարոզը արտասանեց Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ Ժողովրդապետը՝ վերապատուելի Ժոէլ Միքայէլեան: Հուսկ, եկեղեցւոյ բակը կատուցած Նահատակաց յուշարձանին առջեւ, ծաղկեպսակներու զետեղումէն յետոյ եղան ելոյթներ: Խօսք առաւ քաղաքապետին անունով՝ Ռ· Պլում, Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահին անունով՝ Ժ· Էքոչառ, վերապատուելի Ժոէլ Միքայէլեան եւ Մարսէյլի Սէ_Սէ_Էֆ_ի նախագահը՝ Ժ· Տօնապետեան:

Ապրիլ 24_ի նախորդող օրերը Մարսէյլի զանազան թաղապետարաններու մէջ տեղի ունեցան ձեռնարկներ՝ ցուցահանդէս, դասախօսութիւն, համերգ եւայլ նախաձեռնութիւններ:

Ապրիլ 24_ի ամբողջ օրը Հ· Ց· Դաշնակցութեան կարգադրութեամբ ժողովուրդը հրաւիրուեցաւ արիւն տալու:

***

Ապրիլ 25_ի տեղական մամուլը լայն սիւնակներով անդրադարձաւ:

«Լա Մարսէյէզ» կը խորագրէր՝ «Մարսէյլ, համակամ հայ գաղութին» իսկ «Լա Փրովանս» «Հայ գաղութը երբեմ պիտի չմոռնայ իր ապրեցողը»: Նոյնպէս, հետաքրքիրի տեղական 3_րդ կայանը եւ էՄ· 6, կէսօրուան եւ երեկոյեան լուրերուն մէջ արձագանգեցին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՆԹԻԼԻԱՍ

Ապրիլ 23_ին բազմահազար երիտասարդներ ներկայ դտնուած են հակումին որ կազմակերպուած է երեք կուսակցութիւններուն կողմէ: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են բազմաթիւ արուեստագէտներ: Փակման խօսքը արտասանած է Արամ Ա. կաթողիկոսը բուռն կերպով հակադրելով եղեռնը մոռնալու բոլոր փորձերուն, հաշիւներուն դէմ, յայտարարելով. «Մեր նահատակ ներուն արիւնը սակարկութեան նիւթ չի կրնար դառնալ»: Ան աւելցուցած է թէ Հայերը պատրաստ են Թուրքիոյ հետ երկխօսութեան, սակայն, ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ պաշտօնական ճանաչումը նախապայման է ո'րեւէ երկխօսութեան:

Արամ Ա. անդրադառնալով Պաղեստինի կացութեան, դատապարտած է աշխարհին լուութիւնը՝ անցեալին Հայերու ցեղասպանութեան օրինակով, ներկայիս ալ սպանդներով մարդկային իրաւունքներուն ոտնահարման դէպքերուն դէմ:

***

Ապրիլ 24_ին, Անթիլիասի մէջ իրենց ուխտը վերանորոգած են բազմահազար հայորդիները, իրենց յարգանքի տուրքը ընծայելով մեր մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն, որոնց անմեղ հոգւոց ի հանդիստ յատուկ պատարագ ու հոգեհանգստեան աղօթք կատարած է Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ: Պատարագը մատուցանած է եւ աւուր պատշաճի քարոզած է Եփրեմ Արք· Թապգեան: Եկեղեցական արարողութեանց նախագահած է Արամ Ա· Կաթողիկոս: Պատարագէն անմիջապէս ետք, եկեղեցականաց դասով ու Դպրեվանքի սաներով կատմուած թափօրը էլլհատուրած է Հայրապետը եւ Նահատակաց Մատրան առջեւ հոգեհանգստեան արարողութեան նախագահած՝ երկնային խաղաղութիւն հայցելով բիւրաւոր նահատակներու անմեղ հոգիներուն համար:

Հոգեհանգստեան աւարտին, Հայրապետը տուած է իր պատգամը:

Փողերախումբի նուագին հետ, քաղաքական կազմակերպութեանց ու միութեանց ներկայացուցիչներ ծաղկեպսակ դետեղած են Նահատակաց մատրան առջեւ, առ ի յարգանք մեր Նահատակներու յիշատակին:

ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ ՊԻՔՔԱՅԻ ՄԷՋ

Նոյն օրը Հ·Մ·Ը·Մ·ի սկաուտներուն մասնակցութեամբ Պիքքայի Ս· Ասատուածածնի մատրան մէջ հոգեհանգիստ կատարուած է: Արարողութենէն ետք Դպրեվանքի սաները, սկաուտները, ներկաները մոմերով ուղղուած են Նահատակաց յուշարձան ու հոն երգած Սարատրասպետը, Ցառաջ Նահատակը, Կիլիկիան եւ Մեր Հայրենիքը: Ցանուն Հ·Մ·Ը·Մ·ի սկաուտներուն, խօսք առած է Շրջանային ընդհ· խմբապետ Կարօ Մուրաջանեան:

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Նախագահ Ճ· Պուշ Ապրիլ 23_ին հրապարակուած հաղորդագրութեամբ մը անդամ մը եւս իր դերեւ հանած է հայ գաղութին ու անոնց ապատումներուն թարգման պոնկրէսականներուն ակնկալութիւնը, չրջանցելով «ցեղասպանութիւն» բառը, Ապրիլ 24_ի իր ուղերձին մէջ: Գոհացած է «սարսափելի ողբերգութիւնը» որակումով· ապա յորդորած է Թուրքիան որ իր կարգին չրջանցէ իր անցեալը եւ բնականոնացնէ Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները, որպէսզի նոր ապագայ մը կարելի ըլլայ հիմնել իրականութեան ու հաշտութեան վրայ: Այս մօտեցումով յոյս յայտնած է որ Թուրքիա տնտեսական, քաղաքական եւ մշակութային յարաբերութիւններ կը վերահաստատ Հայաստանի հետ:

Նոյն առիթով Ճ· Պուշ ԱՄՆ_ու գօրակցութիւնը յայտնած է Հայաստանի, հաւատալով որ պիտի չարունակուի համագործակցութիւնը, յատկապէս ապահովութեան մարզին մէջ որպէսզի չրջանին մէջ ահաբեկչութիւնը գետին չգտնէ եւ արդար, մնայուն կարգաւորում մը գտնուի Ղարաբաղի հարցին որով կովկասի խաղաղութիւնն ու կայունութիւնը կ'ամրապնդուին:

Գալիֆորնիոյ մէջ նահանգային իշխանութիւնները այս տարի եւս Ապրիլ 24_ը հռչակած են Հայերու ցեղասպանութեան ոգեկոչումի օր:

Լոս _ Անճըլըսի մէջ 20 հազար հոգինոց երթով մը նշուած է օրը: Այդ երթին նախաձեռնարկ եղած է ուսանողութիւնը որ հաւաքուելով Փոքր Հայաստան կոչուած վայրը, տողանցած է Հոլիվուտի փողոցներէն, սեւ չապիկներ հագած եւ «1915_ը երբե'ք կրկին» լոզունգներ արձակելով:

ՄՈՍԿՈՒԱ

Ռուսաստանի Հայերու Միութիւնը կազմակերպած է ոգեկոչումի ձեռնարկ_

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԻՋՈՒԿԻՆ ԱՆՀԱՂՈՐԴ ԿԵՂԵՒԸ

Անգարայի մէջ «Հայկական հետազօտութիւններու հիմնարկ» մը կեանքի կոչուած է, հայկական հարցի թաղուն խորտակելու թրքական տրամաղրութեան մը տպաւորութիւնը արթնցնելու համար: Արդէն, ինչպէս կ'ըսէ Պոլսոյ «Մարմարա»ն ալ, այդ հիմնարկին նոր նախաձեռնութեան առթիւ, այդ կազմակերպութիւնը հետազօտելէ, այս կամ այն հարցին նոր հորիզոն բանալէ աւելի, կը ջանայ բեմ ու ամպիոն ապահովել Թուրքիոյ պաշտօնական տեսակէտներուն թարգման ու պաշտպան անձնաւորութիւններու:

Այդպէս եղած է Ապրիլ 20-ին հայկական խնդրին մասին տեղի ունեցած համագումարին ալ պարագան: Թերթը Ապրիլ 22-ի թիւով կ'արձագանգէր բացումը կատարած Պետական նախարար Շ. Ս. Կիւրկիլի, ապա Հանրապետութեան նախագահ Սէզէրի ու վարչապետ Էճէվիթի ուղերձները. երեքն ալ մատնող մի-ջուկի ու կեղեւի անկապ, փարուր անհաղորդ բնոյթը:

Նախարարը «ինքնաքննադատական» մօտեցումով մը կ'արտայայտուի, ա՛յն-չուշտ առընչուելու համար 87 տարուան հերքումին, ուրացումին. անոր դժգոհութեան պատճառը այն է որ Թուրքիա հայկական հարցին ու հայ պատմաբաններու հետազօտութիւնները հարկաւոր չափով նկատի առած չէ, առիթ տալով որ միջազգային հանրային կարծիքին տիրեն Սփիւռքի Հայերը, սխալ ուղղութեամբ տանելով այդ կարծիքը: Ան կը դժգոհի որ յատկապէս վերջին 15 տարուան ընթացքին հայկական կողմէն կատարուած հրատարակութիւններուն թիւը բացարձակապէս համեմատելի չէ Թուրքիոյ կողմէ հրատարակուածներուն: Ցետոյ կրկին, կը յայտարէ զոհերու, կորուստներու հաւասարեցումի չանքը: Պատերազմ, սով, սահմանափակումներ պատճառ եղան «Թուրքերու նման Հայերու կորուստներուն ալ», բայց առաջինները լծուեցան իրենց վէրքերը կապելու, իսկ «կարգ մը հայկական ծայրայեղական խմբակներ Մեծն Հայաստան հիմնելու երազանքով դէպի ազէտ առաջնորդեցին իրենց ժողովուրդը»:

Նախարարին արտայայտութիւնը ամբողջացուցած են նախագահը եւ վարչապետը: Առաջինը որուն հովանաւորութիւնը վայելած է համագումարը, դիտել տուած է թէ կարգ մը չընչանակներ խեղաթիւրելով Ա. Աչխարհամարտին կարգ մը «ցաւալի դէպքերը», կ'ուզեն Թուրքիան ու թրքական պատմութիւնը արատաւորել ցեղասպանութեան յանցանքով, բայց «տրամաբանական հիմէ զուրկ քաղաքական այդ խաղերը» արդիւնք պիտի չտան, ատկէ զատ, անոնք պիտի չնպաստեն ալ Հայաստանի հետ յարաբերութիւններուն, ժխտական ազդեցութիւն գործելով անոնց վրայ: Սէզէր կոչ կ'ուղղէ պատմաբաններուն որ երթան թրքական բաց արխիւներէն օգտուին, լուսաբանուելու համար: Իսկ վարչապետ Էճէվիթ կը չեզոքէ թէ պատմական նիւթերը պատմաբաններուն պէտք է ձգուին եւ թէ կարգ մը քաղաքական խորհրդարաններուն հայկական քուէներու ակնկալութեամբ տրուած հակաթուրք նախաձեռնութիւնները անարգանք են պատմութեան եւ պատմաբաններուն:

Անգարայի հիմնարկին նախագահն ալ մասնակիցներու ուշադրութեան յանձնած է հարցին նիւթական կողմը. ըսելով որ Ա. Եղեռնի «Արարատ»ին պիւտճէն 50 միլիոն տոլար է, ուզած է որ նըկատի առնուի իրենց հիմնարկին անտեսական կարողութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի երկօրեայ համագումարին որուն հետեւած է 122 հոգի, ամէն բան կ'ամփոփուի աւարտին հրապարակուած հաղորդագրութեան միջոցաւ. «Զկայ որեւէ դիտական աշխատանք որ ցոյց տայ թէ ցեղասպանութիւն մը գործադրուած է Հայերու դէմ»...:

*
**

«Ակօս» շաբաթաթերթը Ապրիլ 19-ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ նոյն հիմնարկը «Հայկական հետազօտութիւններ» նիւթով մրցում մըն ալ կազմակերպած է. նպատակն է հայկական մշակոյթին ու պատմութեան նկատմամբ հետաքրքրութիւնը աւելցնել ու Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ հաղորդակցութեան պակասը դարմանել:

Մասնակցութեան ու նիւթի ընտրութեան տեսակէտէն ոչ մէկ սահման դրուած է: Հայկական մշակոյթին, պատմութեան, քաղաքականութեան ու հայ-թուրք յարաբերութիւններու դիտարկութեամբ, Հայերու առընչուած որեւէ նիւթ կարելի է ընտրել: Կարելի է նաեւ Հայաստանի ներկային, անոր դրացիներուն հետ յարաբերութիւններուն եւ Ղարաբաղի նիւթով ալ մասնակցիլ: Աշխատութիւնները պէտք է յանձնել մինչեւ Յուլիս 31. արդիւնքները կը յայտարարուին Հոկտ. 15-ին ու առաջին երեք աստիճանաւորները դրամական պարգեւներ կը ստանան:

ՕՍՄԱՆՑԻ ՀԱՑ ԼԱՒԱՏԵՄՆԵՐՈՒՆ «ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԿՈՒՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ»

Թրքական «Պատմութիւն եւ ընկերութիւն» ամսաթերթը 2002 Փետրուարի թիւով լայն տեղ տուած է 1908-ին Բ. Սահմանադրութեան յաջորդած հայկական նախաձեռնութեան մը որուն նպատակը եղած է օսմանցի Հայերու կուսակցութիւն մը հիմնել, լայնօրէն ազդուելով չըջանի հաւասարութեան, եղբայրութեան կոչերէն: Նիւթին հեղինակն է Եավուզ Սէլիմ Գարաքըշլա որ պատմութեան դասախօս է Պոլսոյ Պողազիչի համալսարանին մէջ: Բազմատարր պետութեան մը քաղաքացիի հաւասարազօր իրաւունքը դրծածելով, այդ պետութեան առաւելագոյն մասնակցութեան նպատակով ծրագրուած ձեռնարկը բաւական կարճատեւ կեանք մը կ'ունենայ, գոյութիւն պահելով միայն 1908 Յուլիս 23-էն Դեկտեմբեր 31:

Յօդուածագիրը որպէս մուտք, երկու նչում կ'ընէ, արձագանգելով Անահիտ Տէր - Մինասեանի «Հայկական յեղափոխական չարժումին մէջ ազգայնականութիւնը եւ ընկերվարութիւնը»ը գործին որ 1992-ին լոյս տեսած է նաեւ Պոլիս, Թըրքերէն թարգմանութեամբ: Առաջին ըսածը այն է որ 1908-ի երեսփոխանական առաջին ընտրութեան արդիւնքները քացայայտօրէն ցոյց տուած են որ Բ. Սահմանադրութեան առաջին օրերու «ցեղային մեղրալուսինի»ը արդէն վերջ գտած է: 266 երեսփոխաններուն 220-ը մահմետական է: Մնացածին 23-ը Յոյն է, կայ 10 Հայ, 4 Պուլկար, 3 Սերպ, մէկ ալ Ուլահ: Պատկեր մը որ չի ցոլացներ կայսրութեան քաղաքացիներուն ցեղային ու կրօնական բաչխումը:

Հայ երեսփոխաններն են՝ Պոլիսէն Գրիգոր Զօհրապ (ազատամտական), Հալաճեան էֆէնտի (Իթթիհատի կողմնակից), Իզմիրէն Յակոբ Պապիկեան (Իթթիհատի կողմնակից), Իզմիրէն Սպարտակ էֆէնտի (չէզոք), Կիլիկիայէն Մուրատ Պոյաճեան (հնչակեան), Էրզրումէն Կարօ Փասդրմաճեան եւ Վարդգէս Սէրէնկիւլեան, Մուշէն Գեղամ Տէր - Կարապետեան եւ Վանէն Վահան Փափազեան (դաշնակցականներ), Սեբաստիայէն Տոքթոր Տաղաւարեան որուն համար կ'ըսուի թէ ելոյթներէն կարելի չէ եղած քաղաքական հակումը ճշդել:

Հայկական կուսակցութեան լման անդամն է «Սահմանադրական ու ժողովրդավար հայկական կուսակցութիւն»: Անոր մասին թուրք, նաեւ հայ պատմաբաններ լայն անդրադարձներ չեն ունեցած, հաւանօրէն, ինչպէս կ'ըսէ Գարաքըշլա, այն պատճառով որ հիմնադրութեան յայտարարագրէրէն ու ծրագիրէն զատ, շատ տուեալ չէ հասած անկէ: Արդէն յօդուածագիրը իր գրութեան կցած է այդ յայտարարագիրն ալ, օսմաներէն բնագրով:

Կուսակցութեան նախաձեռնողները օրինակ առած են ցեղային ուրիչ խումբերու նոյն ձեւի գործունէութիւնը: Այդ նախաձեռնութեան տէրերը կը պատկանին Ազատութեան երեսուն տարուան միահեծան իշխանութեան ընթացքին յեղափոխական գործունէութիւն տարած հայկական երեք կազմակերպութեան. Վերակազմեալ Հնչակեան, Արմենական եւ Գաղափարակցական միութիւններուն:

Անոնք իրացուցած էին «ժողովուրդին դերիշխանութեան» սկզբունքը: Կառավարութիւն՝ կը նչանակէր ժողովուրդ, իրենց մտածումով: Կ'ակնկալէին որ նոյն սկզբունքը իրացուելի նաեւ կայսրութեան կեդրոնական եւ նահանգներու գործակալութիւններուն կողմէ: Համոզուած էին որ «Օսմանցիութեան» քաղաքականութիւնները չեն կրնար յաջողիլ եւ պետութիւնը իր չահերուն իսկ հակասական այդ քաղաքականութիւնը անյապաղ պէտք է լքէ, զայն փոխարինելով կայսրութիւնը բազկացնող ցեղերու հաւասարութեան վրայ հիմնուած եւ փոքրամասնութիւններու նեցուկը վայելող քաղաքականութեամբ մը:

Հայկական կուսակցութեան հիմնադիրները իրենք իրենք պիրենք քաղաքացիութեամբ՝ Օսմանցի, ցեղային պատկանելիութեամբ՝ Հայ կը նկատէին եւ կ'ըսէին թէ կ'ուզեն այս երկու յատկանիշներուն զոյակցութիւնը ապահովել: Այդ նպատակով ալ կողմնակից էին Օսմանեան փոքրամասնութիւններուն ցեղային իրաւունքներուն պաչտպանութեան եւ ապակեդրոնացած գործակալութեան մը:

Հայկական չրջանակին մէջ, իրենց ձգտումն էր նոր հիմնուած կուսակցութեան մէջ ամէն գաղափարդ, սեռ, կրօնքէ ու քաղաքական հոսանքէ օսմանցի Հայերու գործակցութիւնը ապահովել: Նման բազմատարր կառոյցի մը ամէն մէկ խմբաւորումին, ձայն հաւցնելու մտահոգութեամբ, հաւանօրէն, կայսրութեան տնտեսական պայմանները տակաւին ընկերվարութեան համար անբաւարար նկատելով, կը պաչտպանէին ժողովրդավարութեամբ գոհանալու տեսակէտը: Այդ իմաստով, կուսակցութիւնը «յեղափոխական» բնոյթի չէր, կ'ուզէր իր առաջադրութիւնները իրագործել հանրային կարծիքի ճամբով:

Ինչ կը վերաբերի կուսակցութեան քաղաքական ծրագրին, ան կը մերժէր թէ՛ կայսրութեան բոլոր տարրերը միացնելու նպատակին տէր «Օսմանցիութեան» քաղաքականութիւնը, թէ՛ անջատ Հայաստան մը հիմնելու հայկական քաղաքականութիւնը, թէ՛ հայկական ազգայնականութիւնը որ Հայերը օսմանեան միւս ժողովուրդներէն զերիվեր կը դասէր: Կուսակցութիւնը «Հայ ժողովուրդին ազգային կուսակցութիւնը» ըլլալ կը զանէր եւ կը պաչտպանէր դրամագլուխի, աչխատանքի եւ մտային ուժի դարձակցութեան սկզբունքը: Նպատակն էր իր չուրջը խմբել բոլոր ժողովուրդները, առանց հաւատքի ու դիրքի խտրութեան: Այս իմաստով՝ հիմնական լրտունդ ըրած էր «Հայութիւնը Օսմանցիութեան հետ»ը:

Կուսակցութեան հիմնադրութիւնը երկու դլխաւոր նպատակ կը հետապնդէր. քաղաքական տեսանկիւնէն կ'ուզէր որ Սահմանադրութիւնը անյապաղ փոփոխութեան ենթարկուի, նկատի առած՝ ժողովուրդին պէտքերը եւ կայսրութեան ցեղային կառոյցը. ապա իրագործի ապակեդրոնացած գործակալութիւն մը: Իսկ հայկական տեսանկիւնէն կը պահանջուի որ հայկական բոլոր յարանուանութիւններուն տրուած առանձնաչնորհումները պահպանուին, Հայ ժողովուրդի կառնադրութիւնը դարուն պահանջներուն համաձայն բարեփոխուի, հայ լուսաւորչական, կաթոդիկէ, բողոքական համայնքները համագործակցութեան մը վերածուին եւ վերջապէս հայերէնը, հայկական պատմութիւնն ու դրականութիւնը պահպանութեան տակ առնուին, հայկական կրթողներն ու հաստատութիւնները փճանալէ փրկուին:

«Սահմանադրական եւ ժողովրդավար հայկական կուսակցութիւն»ը կը չեչտէ որ այլեւս «յեղափոխական դաղտնի կոմիտէ» մը չէ, այլ օրինաւոր ճամբով կազմուած քաղաքական միութիւն մը: Կ'ուզէ հրատարակչական գործ տանիլ, ժողովներ գումարել, ընտրութիւններու մասնակցիլ եւ Խորհրդարանին մէջ տեղ ունենալ: Գլխաւոր նպատակն է սահմանադրական համակարգին պաչտպանութիւնը. այդ պատճառով ալ բռնակալութեան վերադարձի կողմնակիցներուն դէմ կռիւ, նոյնիսկ ոչ սովորական ճամբաներու դիմելու պատրաստ է: Պիտի չնայ օսմանեան ընկերութեան եւ յատկապէս հայ բնակչութեան պահանջները ստուգել ու զոհացնել: Կ'ուզէ որ օսմանեան ընկերութեան բաղկացուցիչ բոլոր ցեղերուն հետ եղբայրութիւն հաստատէ, այդ նպատակով ի հարկին գործակցելով այլ փոքրամասնութիւններու քաղաքական կազմակերպութիւններուն հետ:

Ասոնց զուգահեռ, հայկական կուսակցութիւնը պաչտպան կը կանգնի Բ. Սահմանադրութեան քաղաքական արժէքներուն. հաւասարութեան, արդարութեան, ազատութեան, ժողովրդավարութեան, եւ այլն:

Հաւասարութիւն անոր համար կը նըչանակէ թէ օսմանեան ընկերութեան ցեղային խմբաւորումներէն ոչ մէկը միւսներէն առանձնաչնորհեալ կամ զերադաս է: Ոչ մէկը պէտք է տուրքի ու զինուորական ծառայութեան պարտաւորութենէն զերծ կացուցուի: Պետական ծառայութեան համար ոչ թէ ցեղային ծագումը, այլ անհատին կարողութիւնն ու արժանաւորութիւնը պէտք է նկատի առնուին:

Ազատութիւնը կը նչանակէ օրէնքի չըրջանակին մէջ ազատ ըլլալ. փոքրամասնութիւններու կեանքը, ստացուածքը, արտայայտութեան, կրթութեան, խղճի, հաւատքի ու կրօնքի ազատութիւնները պէտք է պետական պահպանութիւն վայելեն:

Արդարութեան մարզին մէջ կառավարութիւնը պէտք է խուսափի դատական գործունէութեան միջամտելէ. դատական գործը պէտք է դատարկապի ներգրաւումով տարուի, դատարան ներկայացողներու ի հարկին թարգման տրամադրուի, չարչարանքը, աքսորը, բռնագրաւումը վերցուին, դիմարհ մնալու պայմանաժամը 24 ժամով սահմանափակուի, բանտերու մէջ սենեակի համակարգ մը հաստատուի:

Կրթութիւնը պէտք է ազատ ձգուի, սեփական վարժարաններ բանալ կարելի ըլլայ, նախակրթարանը պարտադիր ընդունի ունենայ, ցեղային հաւաքականութիւնները իրենց դպրոցները բանան ուր օսմաներէնին քով իրենց լեզուներն ալ ուսուցուին, բոլոր դպրոցներուն կրթական ծրագիրը կառավարութեան հակակչռին տակ ըլլան, եւ այլն:

Չինուորական ծառայութիւնը առաւելագոյն երկու տարիով պէտք է սահմանափակուի, ներգրաւէ օսմանեան անիրաւ ամբողջ բնակչութիւնը, բանակին պայմանները բարելաւուին, եւ այլն:

Տնտեսական մարզին մէջ հայկական կուսակցութիւնը կ'ուզէ որ Ազատութիւնը միտք չըլլանին քաղաքականութիւնը աջակողմնակի փոխարէ. տասանորդական ու այլ տուրքեր վերնան, վաչխառուները բռնի տարագրութեան, բռնահրաւիրմանի վերջ տրուի: Գիւղացիներու կացութեան մէջ սրբագրութիւններ ըլլան, հողը բաչխուի, աքսորեալները վերադառնան, գրաւուած հողերը իրենց տէրերուն տրուին:

Հետաքրքրական է տեսնել որ հայկական կուսակցութեան հիմնադիրները կ'ուզէն Համիտիէ դումղերը ցրուած տեսնել կ'ուզեն որ հողատէր աղաներու ճորտատիրական տուրքերը ջնջուին, յետզետէ թեամբ ապրող տարրերը զինաթափ ըլլան, կամ այդ չրջաններու քնակիչ այլ ցեղերու ալ զէնք բաչխուի, եւ այլն:

Վերջին մասով տրուած են կուսակցութեան կառոյցին ու կազմակերպութեան պարագաները. Օսմանցի բոլոր Հայերը անխտիր կրնան անոր անդամակցիլ: կեդրոնը Պոլիս կը գտնուի, սակայն, չրջաններու մէջ ալ մասնաճիւղեր կ'ունենայ որոնք հաչուետու կ'ըլլան կեդրոնին: երկու տարին անդամ մը Պոլսոյ մէջ համագումար կը կատարուի, եւ այլն:

Ծօդուածագիրը գրութիւնը կ'աւարտէ նչելով որ հայկական կուսակցութիւնը փոքր քաղաքական ծրագիրն ու կանոնադրութիւնը օսմանեան թրքերէնով հրատարակելու չափ յառաջդիմական կեցուածքի տէր էր, այսուհանդերձ, որպէս օսմանեան քաղաքական կեանքին մեռեալ ծնած նախաձեռնութիւններէն մէկը, պատմութեան էջերուն մէջ թաղուելէ չկրցաւ փրկուիլ:

Ամփոփեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՀՀ ԱԳ ՆԱԽԱՐԱՐ Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԸ «ՍՓԻՒՌՔ» ԳԻՏԱՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆՈՒՄ

«Սփիւռք» գիտաուսումնական կենտրոնը, ինչպէս յայտնի է, արդէն երկու տարի իրականացնում է սփիւռքահայ ուսուցիչների հայագիտական վերապատրաստութիւն: Վերջերս կենտրոնն ԱՄՆ Պետդեպարտամենտի աջակցութեամբ չահել է ինտերնետային էջ՝ կայք պատրաստելու դրամաշնորհով, ստեղծել այն, կապել հայաշխարհի կրթական հաստատութիւններին, ինչը հնարաւորութիւն է տալ կրթական նոր բովանդակութեան անցել՝ տեխնոլոգիաների այս յեղաբեկիչ շրջանում:

Այս տարի ՀՀ Կրթութեան եւ Գիտութեան Նախարարութեան պատուէրով եւ Սփիւռքից լքած հովանաւորչական հիմնադրամով առաջին անգամ Հայաստանի կրթական համակարգում Երեւան քաղաքի հանրակրթական դպրոցների Հայոց լեզուի եւ գրականութեան շուրջ 150 ուսուցիչներ երկու ամիս շարունակ մեր կենտրոնում խորացնում են իրենց գիտելիքները արեւմտահայ կենսական երեք առարկաներից՝ Արեւմտահայերէն, Արեւմտահայ եւ Սփիւռքահայ գրականութեան դասընթացներ, իւրաքանչիւրից՝ 48 լիարժէք ժամ:

Ասանդաբար, կրթական այս հատուածի իւրացումը Հայաստանում թոյլ օղակ է եղել, ինչ պայմանաւորուած էր ժամանակի քաղաքական մօտեցումների դրծօնով, ծրագրերի եւ ժամադրատակացումների անհատասար եւ անբաւարար իրողութիւններով: Կենտրոնում վերապատրաստուող ուսուցիչները փորձում են նաեւ ընդլայնել իրենց իմացութեան սահմանները մեզանում այդքան չարչըրկուած Մերձաւոր Արեւելքի աշխարհում, ինչն արդէն կարեւի է երեւոյթ դիտել Երեւանի մէջ համընդհանուր անհանդուրժողականութեան պայմաններում:

Դասընթացներին հրաւիրուած է Հանրապետութեան եւ Սփիւռքի դիտորդական վարժական ճանաչուած ներոյժը, ինչն ապահովում է, կարծում ենք, բարձր որակ:

Դասընթացները դնուում են պետական գնահատելի ուշադրութեան ոլորտում:

Դրա վկայութիւնն էր, ահա՛, Ապրիլի 13-ին ՀՀ Արտաքին Գործերի Նախարար վարդան Օսկանեանի այցը «Սփիւռք» գիտաուսումնական կենտրոն, հանդիպումը արեւմտահայագիտական դասընթացներին մասնակցող հայրենահայ ուսուցիչների եւ դասախօսական կազմի հետ: Հանդիպմանը մասնակցում էին նաեւ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի գործադիր տնօրէն Վահան Տէր-Ղեւոնդեանը, ԿԳ նախարարութեան վարչութեան պետ Նաւոյեանը եւ ուրիշներ:

Հանդիպումը ողջոյնի խօսքով բացեց համալսարանի ռեկտոր Միսաք Դաւթեանը, որը չնորհակալութիւն յայտնելով նախարարին՝ բարձր գնահատեց Հայաստան - Սփիւռք կապերի ամրապնդման եւ «Մէկ ազգ, մէկ մշակոյթ» ծրագրի շրջանակներում արեւմտահայագիտական դասընթացներին նրա խոր հետաքրքրութիւնը:

Բարձրաստիճան հիւրին ողջոյնի խօսքով դիմեց «Սփիւռք» գիտաուսումնական կենտրոնի տնօրէն, փրոֆէսէօր Սուրէն Դանիէլեանը: Նա զեկուցեց դասընթացի ուղղութիւնների, առանձնայատկութիւնների մասին, ներկայացրեց կենտրոնն իբրեւ համահայկական նորատիպ կառոյց, խօսեց «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամ»ի չնորհիւ մէկ ամիս ի վեր ծաւալուած չինարարութեան, յառաջիկայ այլ ծրագրերի, Հայրենիք - Սփիւռք համաժողովին կենտրոնի նախապատրաստութեան, դերակատարութեան շուրջ: Նա ընդգծեց, որ կենտրոնի աշխատանքների արդիւնաւորութիւնը, ըստ էութեան, Հայրենիք - Սփիւռք միասնական դաշտի ճեւաւորմանն ուղղուած պետական քաղաքականութեան արտայայտութիւն է եւ յոյս յայտնեց, որ Երկրորդ Համաժողովը կը նախանշի նոր ուղղութիւններ, գործունէութեան նոր ծաւալումներ:

ՀՀ ԱԳ նախարարի քանախօսութիւնը բաւական յագեցած էր եւ ընդգրկում էր Հայրենիք - Սփիւռք յարաբերութիւնների կրթական - մշակութային նորագոյն փուլի պետական գնահատականը: Հանդիպման հիմնական նպատակը, ըստ նրա, այս Մայրիսին Հայաստան - Սփիւռք Երկրորդ Համաժողովի նախապատրաստական աշխատանքներին ծանօթացնելն էր ու, մասնաւորապէս, նրանում քննութեան ենթակայ կրթա - մշակութային ծրագրերի ու նախագծերի շուրջ կարծիքներ լսելն ու հաշուի առնելը: Նա կարեւորեց Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւնների զարգացումը՝ նշելով, որ Սփիւռքի հետ կապը դարձել է հայկական պետականութեան կարեւորագոյն խնդիրներից մէկը, եւ արդէն այդ լոյսի տակ բարձր գնահատեց կենտրոնի կրթական գործունէութիւնը եւ ուսուցիչների արեւմտահայ հարուստ գրական ժառանգութեան մասնագիտական ուսումնասիրութիւնը:

Մասնաւորապէս կանգ առնելով կրթութեան բնագաւառում առկայ մտահոգութիւնների վրայ, Պր. Վ. Օսկանեանը մասնանշեց հայեցի ընդհանուր կրթական դաշտի ստեղծման, Հայոց պատմութեան՝ պետականութեան տեսանկիւնից դիտարկման, պետական կրթական համակարգի ճեւաւորման, դպրոցների համակարգչային յագեցման եւ բազմաթիւ այլ հարցերի լուծման անհրաժեշտութիւնը, որոնք պիտի դրուեն համաժողովի քննարկմանը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԱՐԵԿԱՑԻՒ ԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Ապրիլ 19-ին Մալաթիա - Սեբաստիա համայնքին մէջ բացուած է Գրիգոր Նարեկացիի պրոնզէ արձանը, ներկայութեամբ վարչապետ Ա. Մարգարեանի, քաղաքապետ Ռ. Նազարեանի, այլ պաշտօնատարներու: Արձանը գործն է քանդակագործ Սերժ Մեհրաբեանի:

*
**

Տ�էՐ ԶՕՐԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՂԲԸ

Ապրիլ 21-ին, աշխարհի զանազան կողմերէն Անթիլիաս հաւաքուած աւելի քան 100 հոգինոց հայ երիտասարդութիւնը ներկայ եղած է պատարագին որով բացուած է «Հայ Եկեղեցին և Հայ երիտասարդը» թեմայով համագումարը, կազմակերպուած՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կողմէ, հովանաւորութեամբ Արամ Ա.ի: Նոյն օրը յետմիջօրէին արարողութիւն մըն ալ տեղի ունեցած է Տէր Զօրի նահատակաց յուշահամալիրին մէջ:

Համագումարին հիմնական նպատակն է լսել հայ երիտասարդութեան ձայնը ու անոնց տեսանկիւնէն դիտել հայ եկեղեցին, ազգային կեանքը, իր բոլոր երեսակներով: Առոր անհրաժեշտութեան վրայ ծանրացող խօսքով ձեռնարկին մասնակիցները ողջունած է Արամ Ա. կաթողիկոսը, ապա բացուած է նիստերու չարքը: Ձեռնարկը տեւած է մինչեւ Ապրիլ 24:

Նա չեշտեց, որ այս խնդիրները պահանջում են իւրաքանչիւր Հայի ներդրումը՝ լինի նա Հայաստանում թէ Սփիւռքում:

Պր. Վ. Օսկանեանը պատասխանեց ուսուցիչներին հետաքրքրող բազմաթիւ հարցերին, այցելեց կենտրոնի տարածք, ուր «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի գործադիր տնօրէնի, Համալսարանի եւ կենտրոնի ղեկավարութեան հետ ծանօթացաւ Գիտաուսումնական կենտրոնի նորոգութեան ընթացքին, որի ժամանակ լայն բացատրութիւններ տուեց չինարարութեան պատասխանատուներից՝ Պր. Աշոտ Դաւթեանը:

Հանդիպման վերջում «Սփիւռք» Գիտաուսումնական կենտրոնի տնօրէնը՝ Ս. Դանիէլեանը կենտրոնի անունից Նախարարի նուիրեց տաղանդաւոր գեղանկարիչ Լեմս Ներսիսեանի «Արագած» կտաւը:

«ՍՓԻՒՌՔ»
ԳԻՏԱՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ
ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԼՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ՀԱՑԵՐԸ

«Ազգ» օրաթերթը Ապրիլ 5-ի թիւով ամփոփ տեղեկութիւններ կուտայ Ղազախստանի հայ համայնքին մասին, որուն թիւը հասած է 25 հազարի (նախապէս 19 հազար), մեծ մասով վ հաչիւ Հայաստանէն արտագաղթողներու: Տեղեկութիւններուն աղբիւրը մայրաքաղաք Ալմաթիի համալսարանի դասախօս եւ պինիի գործատան տնօրէն Ռուդիկ Մնացականեանն է որ դաղափահայ համայնքին դեկավարն է: Տրուած թիւին մէջ, ան կ'ըսէ թէ չկան առանց պաշտօնական արձանագրութեան հոն ապրող Հայերը ոնց որ ըսենք մեծ կ'ըլլար թիւը:

Ղազախստանի մօտ 120 ազգութիւններուն նկատմամբ, ազգային, կրօնական կամ այլ բնոյթի խտրականութիւն իշխող առարկայ չէ: Ազգամիջեան յարաբերութիւններու մէջ հարցերը կանխելու նպատակով, նախագահը ստեղծած է «Ղազախստանի ժողովուրդներու համադումար»ը ուր բոլոր ազգութիւնները ներկայացուած են: Այդ համագումարին խորհուրդին անդամ է Ռ. Մնացականեան:

Ղազախստանի մէջ հայկական առաջին խումբերը յայտնուած են 30-ական թուականներուն, ստալինեան հալածանքներու օրերուն: Այսօրուան համայնքը մեծ մասով կազմուած է այդ շրջանին հոն աքսորուածներու զաւակներէն ու թոռներէն: Եթէ առաջինները կը հասկնան եւ կը խօսին հայերէն, անոնց զաւակները ընդհանրապէս միայն կը հասկնան, բայց իրենց խօսածը ռուսերէնն է: Հայերու 6-7 հազարը կ'ապրի մայրաքաղաքին, մնացածը դլխաւորաբար երեք ուրիշ քաղաքի մէջ. Կուստանա, Ակտիւբինսկ, Կարագանդա: Համայնքային կազմակերպուած կեանք, կազմակերպութիւններ, եկեղեցական թեմ չկայ:

Ալմաթիի մէջ հայկական կիրակնօրեայ դպրոց մը կը գործէ, 20 - 25 աշակերտով: Երբեմն ազգային ու մշակութային ձեռնարկներ կ'ըլլան: Օրինակ անցեալ Դեկտեմբերին Ալմաթի գացած է Ռուսաստանի եւ Նոր Նախիջեւանի թեմի առաջնորդ Եղրաս Եպիսկոպոս ու այդ առիթով 1700-ամեակ նշուած, բազմաթիւ մկրտութիւններ կատարուած են: Գիրք հրատարակուած է Ղազախստանի Համայնավար կուսակցութեան առաջին դեկավար Լեւոն Միրզոյեանի մասին ու լոյս տեսած հայերէն - ղեչաղերէն բառարան:

Ղազախստանի մէջ ապրած են չատ Հայեր որոնք մեծ ծառայութիւն մատուցած են երկրին եւ ծանօթ անուններ են հոն: Մարտ 30-ին հոն հիմնադրուած է «Հայ Մշակոյթի Կեդրոն» մը:

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԼԸ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԱ.

ՈՒՐ ՏՐԴԱՏ ՄԷՋՏԵՂ Կ'ԵԼԼԷ

– Այդ մասին իրաւունք ունիս, բայց նորէն կը կրկնեմ, որեւէ յարաբերութիւն չկայ իմ եւ այդ մարդուն միջեւ. ինք, այո՛, մէկ-երկու անգամ իր համակրանքը յայտնած է ինծի, բայց ես միշտ կտրուկ խօսքերով թոյլ չեմ տուած, որ չատ առաջ երթայ:

– Կը հաւատամ քեզի, – ըսաւ Տրդատ:

– Եւ իրաւունք ունիս հաւատալու:

– Ուրեմն լրջօրէն զգաղինք այս խընդրով եւ կարելի եղածին չափ չուտ:

– Երբ որ կ'ուզես, – գոչեց գեղուհին ուրախութեամբ:

– Այսօր իսկ, – ըսաւ երիտասարդը:

– Շատ աղէկ, հիմա երթանք հիւպատոսարան, պարոն Բէթրօֆ հոն ըլլալու է:

– Պաշտօնեային անունը Բէթրո՞ֆ է:

– Այո՛, – պատասխանեց մանկամարդուհին, – պարոն Տիմիթրի Բէթրօֆ:

– Ուրեմն երթանք անմիջապէս զինքը տեսնելու եւ եթէ կարելի է՝ անցագիրը առնելու:

– Երթանք...

– Որչա՞փ դրամի պէտք պիտի ունենանք:

– Այդ խնդիր չէ, իմ քովս բաւական դրամ կայ պէտք եղած ծախքերը վճարելու համար:

– Ո՛չ, այդ բանը չեմ կրնար ընդունիլ, – ըսաւ երիտասարդը, – ես ալ դրամ ունիմ:

– Ինչպէս որ կ'ուզես, բայց ես իմ ու քու դրամիդ մէջ տարբերութիւն չեմ դներ, քանի որ իրարու հետ ամուսնացած ենք:

– Կամ աւելի ճիշդը՝ պիտի ամուսնանանք:

– Միեւնոյն բանն է:

Տրդատ առանց խօսքը երկարելու՝ ճամբայ ելաւ իր գեղանի ընկերուհիին հետ:

«Եթէ յաջողինք անցագիր մը ձեռք ձգել, իրաւցնէ հրաշք մը պիտի ըլլայ» – կը մտածէր:

ԳԼՈՒԽ ԽԲ.

ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

Ինչպէս պատմեցինք, Աբիկ Մուպահաճեան Պոլիս բերուելով՝ իսկոյն առաջնորդուեցաւ Քըմքը սիամսիի բանտը:

Հազիւ թէ Աբիկ ոտքը բանտէն ներս դրաւ, չրջապատուեցաւ չատ մը ծանօթներէ: Հո՛ն էին նախ՝ Սկիւտարի «Րաֆֆի» յառաջդիմական ակումբին անդամները, որոնք ձերբակալուած էին Շաւարշ Միսաքեանի բռնութեան հետեւանքով, հոն էին նաեւ Պէչիկթաշի «Ահարոնեան» քլիւպի անդամները:

Գառնիկ Շէհրիկեան, Սարըեան եւ ուրիշներ եկան չրջապատեցին Աբիկ Մուպահաճեանը:

– Բարի եկար, ուրկէ՞ կուգաս, տես-նենք, – հարցուց բանտարկեալներէն մէկը:

– Գոնվայէն, – պատասխանեց Աբիկ:

– Ինչո՞ւ համար քեզ հոս բերին:

– Չեմ դիտեր, նոր պիտի հասկնամ:

Նոյն միջոցին ձայն մը լսուեցաւ, որ կ'ըսէր.

– Ապաչխարեցէ՛ք, որովհետեւ մօտեցած է երկինքի արքայութիւնը:

Այս խօսքերը լսելուն՝ Աբիկ ականջնե-րը տնկեց դէպի ձայնը եկող կողմը:

– Ա՛ս ո՞վ է, – հարցուց զարմացած:

– Գառնուկին հարանիքը մօտեցած է, – կ'ըսէր ձայնը, – պատրաստուեցէ՛ք, ձեր կանթեղն ու եղը պատրաստեցէ՛ք, որպէսզի յիմար կոյսերուն պէս դուրսը չմնաք. վիշապը արդէն գլորեցաւ անդունդին մէջ, ապակեայ ծովին վրայէն յղի կնոջ ազաղակները կը լսուին.

– Աղթա՛ր, Փրկի՞չն ենք մի՝ բանտն ենք, – հարցուց Աբիկ քովիններուն:

– Չճանչցա՞ր ով է այս քարոզիչը, – ըսաւ մէկը:

– Ո՛չ...

– Տիրան Զրաքեանն է, չարաթախտահուածին կը քարոզէ:

– Բայց ինչո՞ւ բանտարկած են զինքը:

– Ցայտնի չէ, ո՛չ ինք գիտէ, ո՛չ մենք եւ ո՛չ ալ հաւանօրէն զինքը ձերբակալողները:

– Երկա՞ր պտենէ ի վեր հոս կը գըտնուի, – հարցուց Աբիկ:

– Բաւական ժամանակ է:

Նոյն միջոցին նորէն հնչեց քարոզիչին ձայնը:

– Գիրքերը քննեցէ՛ք, – կը պոռար, – մօտեցած է աչխարհի կատարածը, պէտք է պատրաստ գտնուիք, որպէսզի վերջին դատաստանին կարենաք պատշաճ ձեւով ներկայանալ:

– Այս խօսքերը մինչեւ վերջը մտի՞կ կ'ընէք, – հարցուց Աբիկ քովիններուն:

– Այո՛, առաւօտնէ մինչեւ իրիկուն այսպէս կը խօսի, նոյնիսկ յաջողեցաւ մէկ քանիները համոզել:

– Իրա՞ւ կ'ըսէք...

– Նոյնիսկ թուրք մը չարաթապահ ըրաւ:

– Աբիկ, որ ծանօթ էր Տիրան Զրաքեանի, մօտեցաւ քովը:

– Բարեւ՛, միւսիւ Տիրան, – ըսաւ, – դուն հոս ի՞նչ գործ ունիս:

– Ես իմ կամքովս չեմ եկած հոս, – պատասխանեց երիտասարդը:

– Չատր կասկած չունիմ, քեզ ձերբակալողներն ու բերին, բայց ի՞նչ պատճառաւ:

– Ձիս ձերբակալողներն ալ պարզապէս գործիքներ են:

(Շար. 214)

(Շար. Ա. էջէն)

ներ: Այն պատճառով որ նախկին առաջնորդ, Ներկայիս կարզալոյծ Ղ. Կիւրեղեան իր անօրինութեան տակ կը պահէ եկեղեցական տարածքը, յիշատակութեան ժամերգութիւնը կատարուած է Ս. Ամենափրկիչ տաճարին մօտ գետեղուած խաչքարի մը մօտ, նախագահութեամբ Նոր Նախիջեւանի ու Ռուսաստանի Թեմին առաջնորդ Եղբաս Եպիսկոպոս Ներսիսեանի:

Կրօնական արարողութենէն ետք, նոյն մխիթեան, տեղւոյն դաշնակցականներուն եւ Մոսկուայի հայկական համայնքին նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ յուշարձանին ծաղկեպսակ դրուելու արարողութիւնը, որուն ներկայացուցիչները Թրքական դեսպանատան մօտ հաւաքուած են Հայաստանի, Արցախի եւ Ռուսաստանի դրօշներով ու պաստառներով, հետեւեալ արձանագրութիւններով. «Ճանչնալ 1915-ի Հայերու ցեղասպանութիւնը», «Թուրքիա հիմնուած է Հայերու ոսկորներուն վրայ», «Արեւմտեան Հայաստանը եղած է եւ կը դառնայ հայկական հող» եւ այլն:

Նոյն օրը, հայկական զերեզմանատան նահատակներու յուշարձանին ծաղկեպսակ դրած են հայ համայնքի ներկայացուցիչներ: Կազմուած է թափօր մըն ալ, դլխաւորութեամբ կարզալոյծ նախկին առաջնորդին. անոնք ալ ծաղկեպսակ դետեղած են կրեմլինի պատին մօտ Անյայտ զինուորի յուշարձանին:

ՄԻՆՍԿ

Բելառուսիոյ մայրաքաղաքին մէջ Հայաստանի դեսպանը, հանրային կազմակերպութիւններու, հայ համայնքին ու այլ ազդերու, լրատուներու ներկայացուցիչներ ծաղիկ դրած են Ալ. Նեւսկի եկեղեցիին լակի հայկական խաչքարին, ապա վայրկեանի մը լռութեամբ յարգած հայ ժողովուրդին զոհերուն յիշատակը:

ՓՐԱԿԱ

Չեխիոյ մայրաքաղաքին փոքրաթիւ համայնքին ներկայացուցիչները, նաեւ օտարներ հաւաքուած են կաթողիկէ Ս. Լուսամիլիա եկեղեցին ուր պատարագ մատուցուած է: Չեխական երգչախումբ մըն ալ հայկական միջնադարեան չարականներ երգած է:

*
**

ՌՐՏԱԿԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄԸ

Քիւրտիստանի ազգային համագումարը Ապրիլ 24-ին գրաւոր յայտարարութեամբ մը դատապարտած է 1915-ի բնաջնջումը. Հոն կ'ըսուի. «87 տարի առաջ Օսմանեան կայսրութեան կողմէ հայ, ասորի ժողովուրդներուն բնաջնջման հրովարտակ արձակուեցաւ: Հարիւր հազարաւորներու մահուան խորհրդանիշ այս օրը մարդկութեան ճակտի մուրը կը նկատենք ու բուռն կերպով կը դատապարտենք»: Յայտարարութիւնը կը պահանջէ նաեւ որ Թուրք պետական դէմքերը Ապրիլ 24-ը հռչակեն հայ եւ ասորի ժողովուրդներուն բնաջնջումի օրը եւ ներողութիւն խնդրեն այդ ժողովուրդներէն:

Միջագետքի անկախութեան կուսակցութիւնն ալ Հայերու ցեղասպանութեան 87-րդ տարելիցը նշած է Գերմանիոյ Օկսպուրկ քաղաքին մէջ 70 հոգիի հաւաքուլով: Նոյն կուսակցութիւնը Շուէտի մէջ

Տիկին Այտա Պետրոսեան,

Տէր եւ Տիկին Միշել Պետրոսեան,

Տէր եւ Տիկին Փաթրիս Պետրոսեան եւ աղջիկը՝ Ալեքսանտրա,

Տէր եւ Տիկին Ժան - Լիւք Պետրոսեան եւ զաւակը՝ Նիքոլա,

Տէր եւ Տիկին Արշակ Սիլէնկիր զաւակները ու թոռները

եւ բոլոր պարագաները

յաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԷՄՄՈՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 24-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երեքշաբթի, Ապրիլ 30, ժամը 11-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

25, avenue Arouet, 92160 Antony

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՀԱՑ ԵՒ ԱՍՈՐԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ Ա.ՊՐԻԼ 24-Ի ՎԷՃԸ

Ապրիլ 24-ին Վրաստանի Խորհրդարանի լիագումար նիստին հայ եւ ասորի երեսփոխան Վան Բայբուրթ առաջարկած է վայրկեան մը լռութեամբ յարգել 1915-ի ցեղասպանութեան զոհերուն յիշատակը: Ան առաջարկած է նաեւ որ Վրաստանի երեսփոխանները Ապրիլ 24-ի օրը այցելեն Հալաբարի հայկ. եկեղեցին, մասնակցելու 1915-ի զոհերու հոգեհանդիստին: Անոր առաջարկները ջղմտացուցած են ազերի երեսփոխան մը որ բողոքելով Վ. Բայբուրթը ամբաստանած է Վրաստանի նկատմամբ դաւաճանութեամբ. ըսած է թէ 1915-ին կատարուածը ցեղասպանութիւն չէր եւ ի զուր չէ որ աշխարհի կողմէ որպէս այդ չէ ճանչցուած: Նիստին նախագահը ընդհատելով վէճը, յայտարարած է թէ հարցը Վրաստանին չի վերաբերիր, ուստի այդ Խորհրդարանին մէջ քննարկելի հարց չէ առիկա:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱՒՖՈՐՎԻԼ

Մեծ եղեռնի 87-րդ տարելիցին առթիւ, կիրակի, Ապրիլ 28-ին, Ավֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հոգեհանդստեան պատարագ, ցեղասպանութեան առեւլ քան մէկ ու կէս միլիոն մեր զոհերուն համար:

Պատարագէն ետք՝ թափօր դէպի խաչքար: Ողեկոչում ապրիլեան մեր զոհերուն համար ու ապա՝ հոգեհանդստեան պաշտօն:

Սկիզբ ժամերգութեանց 9·30-ին:
Սկիզբ պատարագի 10·30-ին:
Թափօր ժամը 12·30-ին:

*
**

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ապրիլ 28, կիրակի, Պատարագ կը մատուցուի Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին: Յաւարտ պատարագի, «1915-ի Հայկ. Ցեղասպանութեան Զոհերու Հրապարակ»-ի անուանակոչութեան պաշտօնական հանդիսութիւն ժամը 13·30-ին:

ՄԱՐՍԷԼ ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՏՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն Յանձնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիսութիւններու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

ներածական չարքին է. հանդիսման, որ տեղի կ'ունենայ

երեքշաբթի, Մայիս 7, ժամը 19-ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ-Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի «Արծրունի Ջրբաչեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդը Հերմինէ Միհրաեանի մահուան առթիւ չնորհակալութեամբ ընդունած է նաեւ հետեւեալ նուէրները. Պր. Տրդատ Աբանեան 150 Եւրօ, Սպօ եւ Արփի Գազանճեան (Մասաչուսեց) 50 ամերիկեան տոլար, բժիշկ Էտուար եւ Տիկին Սոնա Ադամեան 80 Եւրօ:

ՀԱՄԱՉԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ռուբէնի
Հայ յեղափոխականի մը
յիշատակները
յուշագրութեան գրականացման
նմոյշ մը

դասախօս՝
ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ
Պատուակալ դասախօս՝
Սորպոնի Համալսարանի,
Փարիզ առաջին

Երկուշաբթի, Ապրիլ 29
ժամը 20·30-ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

*
**

Ընթրիք-Հանդիպում
ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ
(Հայաստանէն)
եւ
Սփիւռքէն Մտաւորականներու հետ
Երեքշաբթի, Մայիս 14,
ժամը 20·30-ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris
Տեղերը ապահովել, հեռաձայնելով՝
01 45 93 00 25

*
**

ԿԼՈՐ-ՍԵՂԱՆ
ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԽՕՐՈՒԹԵԱՆ ՎԷՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

կը մասնակցին
Լեւոն Միրիջանեան (Հայաստանէն)
Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան
Գրիգոր Պըլտեան
Անահիտ Տօնապետեան
Յակոբ Պալեան

Հինգշաբթի, Մայիս 16,
ժամը ճիշդ 20·30-ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été à Bellefontaine

JUILLET :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère

AOUT :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère
- Animateurs diplômés BAFA

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 30
MARDI
30 AVRIL
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ԱԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·417 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20·417

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԻՖԼԻՍԷն 15 քմ· հարաւ _ արեւելք տեղի ունեցած երկրաշարժը Ապրիլ 25–ին պատճառ եղած է հինգ հոգիի մահուան, քանի մը տասնեակ վիրաւորներու: Ցնցումները զգալի եղած են Վանաձորէն, Գիւմրիէն, նոյնիսկ Երեւանի որոշ թաղամասերէն: Հինգ մեռելներէն երկուքը Հայեր են: Հայաստան իր օժանդակութիւնը բերած է:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ, Լը Փէնի դէմ ցոյցերը կը չարունակուին զրեթէ նոյն թափով: Շաբաթ, Ապրիլ 27_ին, Փարիզի մէջ հաւաքուած էին տասնեակ հազարաւոր անձեր, զլխաւորաբար պատանիներ, Կիրակի, Ապրիլ 28–ին ալ, չուրջ 10 հազար հոգի հաւաքուած էին Պանթէոնին առջեւ, ընդառաջելով Լիքքայի եւ Հրեայ Ուանդղներու Միութեան կոչերուն: Կ'ուզէին ցոյց ընել որ կը մերժեն ազգը, Ֆրանսան եւ Հանրապետութիւնը Ազգային ձակատին յանձնել: Ցոյցերը կը չարունակուէին Երկուշաբթի ալ, բայց, բաւական մտահոգութիւն կը պատճառէին Մայիս 1–ի ցոյցերը, քանի, աւանդութեամբ տողանցքով մը (Օփերայէն Շաթլէ) նախ Լը Փէնի Ազգ· ձակատը կ'ողջունէր Ժանն տ'Առքը, ապա տեղի կ'ունենայ սենոտքաներու ցոյցը: Բազմաթիւ կոչեր եղած են, որպէսզի մինչդեռ պէր չպատահին, բայց, դժուար պիտի ըլայ առաջքն առնել զրգռութիւններու:

ԺՈՍՓէն, չորս տողերէ բաղկացած հաղորդագրութեամբ՝ ուղղուած Ֆրանսացիներուն, հրաւէր կարդաց որ անոնք, իրենց քուէով իրենց մերժումը յայտնեն ծայրայեղ աջին եւ անոր ներկայացուցած վտանգին, երկրին եւ այդ երկիրը ապրողներուն համար: Կը թուի որ, ի վերջոյ տեղի տուաւ ճնշումներուն, բայց Շիրաքի անունը չտուաւ: Ապրիլ 29–ին, իսօս – Ֆիկարօ _ Եւրոպա 1 հարցախոյզի մը արդիւնքը կը վերաբերէր, խոհեմութեամբ, քուէի ենթադրութիւններու եւ կը նախատեսուէր 22–էն 28% Ժ.–Մ· Լը Փէնի համար եւ 72–էն 78% Շիրաքի:

ՉՕՐ· Ա· ԼԵԲԷԴ, կրանոյարսկի կառավարիչը, նախկին թեկնածու Ռուսաստանի նախագահութեան, գոհ գնաց Ապրիլ 28–ին, Թոանի արկածի մը, Սիբիրիոյ դաշտերուն մէջ: Կ'երթար բացումը կատարելու գահոյկի նոր կայանի մը: Մեռած են նաեւ իրեն ընկերացող 6 հոգի եւ 12 ուրիշներ ալ ծանրօրէն վիրաւորուած են: Լէբէդ, 51 տարեկան, ամէնէն հանրածանօթ գօրավարն էր Ռուսաստանի:

ԻՍՐԱՑԻԼ եւ պաղեստինեան իշխանութիւնը ընդունած են ամերիկեան առաջարկ մը որ թոյլ պիտի տայ Արաֆաթի, ի մտոյ, երթեւեկի ազատութիւն վայելել: Միւս կողմէ, սակայն, Շարոն կըրկին մերժած է ՄԱԿ–ի պատուիրակութեան ժամանումը: Պուշ գոհ է Շարոնէն, որ մտադիր է Ռամալլայէն հեռանալ, բայց, Ապրիլ 29–ին Հեպրոնը գըրաւած էր: Ամերիկեան առաջարկը կը նախատեսէ Արաֆաթի «ազատագրումին» փոխարէն, Ամերիկացիներուն եւ Անգլիացիներուն հսկողութեան յանձնել իսրայէլացի նախարարին սպանութեամբ մեղադրուած հինգ պաղեստինցիները եւ վեցերորդ մըն ալ Արաֆաթի մօտ անձ մըն է:

ԷՐՖՈՒՐԹի (Գերմանիա) կիւթէնպէրկ լիսէին մէջ, Ապրիլ 26–ին, իսկական ջարդ մը գործուած է, երբ նախկին ուսանող մը մուտք գործած է, զէն ի ձեռին եւ սկսած է կրակել, երբ 750 աշակերտներ պաքալաւրէայի թուաբանութեան քննութիւնը կը պատրաստէին: 17 մեռեալ կայ (14–ը՝ դաստատուներ), յաւելեալ ինք՝ որ անձնասպան եղած է: Ամրողջ երկիրը ցնցուած է եւ Ապրիլ 27–ին երկրին բոլոր դրօշակները կէս պարզուած էին:

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ՕՍԵԹԻԱ, Վլադիկաւկազ ոճրափորձ մը գործուած է կեդրոնական չուկային մէջ, որու հետեւանքով 7 մեռեալ կայ եւ աւելի քան 30 վիրաւոր:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ԳԼԱՄԱՐ

Inauguration de la «Place des victimes du Génocide arménien de 1915»

1993_էն վ վեր Հայաստանէն բերուած Խաչքար մը դեռեղուած է Գլամար, Փերսի հիւանդանոցի շուքին:

Ֆրանսայի կողմէ 1915_ի ցեղասպանութեան ճանաչումէն ետք, անհրաժեշտ դարձած էր բազմաթիւ քաղաքներու մէջ, առանձնապէս մեծարելու 20_րդ դարու առաջին ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակը: Գլամարի թաղապետութիւնը ուզած էր արժեւորել խաչքարին վայրը, կարդաւորելով չրջապատը եւ Լիէօթէնան Ռաուլ Պաթեանի _ Ավընիւ Անրի Պարպիւս խաչմերուկը անուանելով «1915_ի հայկական ցեղասպանութեան զոհերու հրապարակ»:

Ապրիլ 28, կիրակի առաւօտ տեղի ունեցաւ արարողութիւնը, որ սկսաւ, ըստ սովորութեան, համախմբումով մը Խսիի ռիւ տը լա Տէֆանոի յուշարձանին առջեւ, ինչ որ թոյլ տուաւ լսելու Միւռոն Ծ· վարդապետի, վերապատուելի Ժիլպէր Լեւոնեանի, Օ տը Սէնի երեսփոխան Ժ· Փ· Ֆուէչի, Խսիի քաղաքապետ Ա· Սանթինիի, ՍԷ_ՍԷ·Ա_էՖ_ի նախագահ Ա· Կէօվճեանի ելոյթները, ուր կը նշէր Թուրքիոյ կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչման անհրաժեշտութիւնը:

Ժամը 13·30_ին, Թափօրը ուղղուեցաւ դէպի Խաչքարը, ուր հաւաքուած էր արդէն բազմութիւնը:

Վերապատուելի Ժ· Լեւոնեանի եւ Միւռոն Ծ· վարդապետի քանի մը հատիկ խօսքերէն ետք, ուր կը չեշտուէին նախ քրիստոնեայ արժէքները, ապա հայ ժողովուրդի կենսունակութիւնը, աւելի երկար արտայայտուեցան Գլամարի քաղաքապետը՝ Ֆիլիփ Քալթընպաք, որ ծանրացաւ ցեղասպանութեան վրողութեան, չիշողութեան պարտականութեան վրայ, որովհետեւ «պատմութեան ճակատագրականութիւնը պոյութիւն ունի միայն

ՊՈԼԻՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Անդարայի դիւանագիտական թղթակիցներու միութեան առենապետ Ե· Գանլը հայ եւ թուրք լրագրողներու նոր հանդիպում մը կազմակերպած է: Ան նախաճաշառիկն էր Իւրկիւպլի մէջ տեղի ունեցած հայ _ թուրք _ աղրբեջանցի լրագրողներու առաջին հանդիպումի մը: Նոր հանդիպում մը տեղի կ'ունենայ Պոլիս, Մայիս 3 _ 7: Հայաստանցի լրագրողներ նախ պիտի տեսակցին հայեցիութիւնը առեւտուրի խորհուրդի անդամներուն հետ: Յետոյ, երկօրեայ նիստերը տեղի պիտի ունենան:

Նախաճաշառիկը, ինչպէս կը տեղեկացնէր «Մարմարա» (Ապրիլ 26), մաս կը կազմէ հայեցիութիւնը յարաբերութիւնները բարելաւելու ջանքերուն:

անոր համար որ կը մոռնայ» եւ ժողովուրդներու միջեւ խաղաղութեան ու փոխադարձ յարգանքի կոչերու անհրաժեշտութեան, ապա, դեսպան է· Նալպանտեան որ երախտապիտութեան վը զգայումները արտայայտեց Ֆրանսայի ցեղասպանութեան ճանաչման համար եւ Ֆրանսահայերու հանդէպ ցուցաբերուած համակրանքի արտայատութիւններուն: Կոչ ըրաւ նաեւ իշխանութեանց աչալրջութեան վերջերս ծաւալած ժխտողական արարքներու առթիւ:

Արարողութիւնը վերջ գտաւ ընդունելութեամբ մը:

ՆԻՍ-ԳԱՆՆ

Երէքշաբթի, Ապրիլ 23_ին, ժամը 15·30_էն սկսեալ հսկում Նիսի Նոթր _ Տամ Մայր տաճարին առջեւ երիտասարդներուն կողմէ: 5000 թուղթիկներ բաժնուած են անցորդներուն:

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24, ժամը 9·50_ին երթ մը տեղի ունեցած է մինչեւ Մեռելներու յուշարձանը: Մասնակցած են 200 հոգի եւ տեղացի ընտրեալներ: Ժամը 10·45_ին, ծաղկեպսակ դրուած է 1915_ի նահատակներուն եւ հայկական ծագումով Ֆրանսացի մարտիկներուն եւ դիմադրականներուն յիշատակին: Ժամը 11·30_ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Ս· Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին:

Ժամը 15·30_ին, Գաննի մէջ, համախմբում եւ ծաղկեպսակի զետեղում տեղի ունեցած են Սպուար տ'Արմենի: Մասնակցած են 150_էն 200 հոգի եւ տեղացի ընտրեալներ, որոնց կարգին Գաննի քաղաքապետը՝ Պ· Պրոչան:

ՏԷՐ-ՋՕՐ

Սուրիոյ տարբեր չրջաններէն ու նաեւ արտասահմանէն հաւաքուած անձեր Ապրիլ 24_ին ներկայ գտուած են արաբական այն ցեղախումբերու առաջնորդներուն մեծարումին որոնց նախնիքը 1915_ին իրենց մարդկային վերաբերումով վերջնական բնաջնջումէ փրկած են Սուրիոյ անապատները քչուած բազմաթիւ Հայեր: Բերիոյ թեմի առաջնորդը Սուրէն Արք· Գաթարոյեան հայ ժողովուրդին անհուն երախտապիտութիւնը յայտնած է ցեղապետներուն, անոնց յանձնելով պատուոյ տախտակներ:

Նոյն օրը ոգեկոչումի արարողութիւններ տեղի ունեցած են նաեւ Դամասկոս, Հալէպ եւ Հայաչատ այլ վայրերու մէջ:

Հայաստանի Դամասկոսի դեսպանը եւ Հալէպի հիւպատոսը մասնակցած են Տէր Զօրի մեծարանքին:

ԻՏԱԼԻԱ

Ապրիլ 24_ին Հռոմի Ս· Նիկողայոս կաթողիկէ եկեղեցիին մէջ պատարագ մատուցուած ու հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է, ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակին: Իսկ քաղաքին կեդրոնը տեղի ունեցած հաւաքին ելոյթ ունեցած են Հայաստանի դեսպանը Գ· Պաղտասարեան եւ մարդու իրաւունքներու Հելսինքիի խումբի Իտալիոյ նախագահը Ա· Սթանկօ:

Միլանոյի քաղաքային խորհուրդի Ապրիլ 23_ի դռնբաց նիստին հրաւիրուած են նաեւ հայ համայնքին ներկայացուցիչները: Հայերու ցեղասպանութեան նիւթով ելոյթ ունեցած են քաղաքային խորհուրդի նախագահ Ճ· Մառա, ապա Հայաստանի դեսպանը: Նոյն երեկոյին Միլանոյի Մշակոյթի Տան մէջ ցեղասպանութեան նիւթով դիտաժողով մը տեղի ունեցած է որուն ի միջի այլոց մասնակցած է Արմին Վեգների որդին:

Ցեղասպանութեան 87_ամեակին առթիւ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՉՈՒԻՑԵՐԻԱ

ԹՈՒՐՔ ԺԽՏՈՂԱԿԱՆՆԵՐԸ ԴԱՏ ՄԸ ԿԸ ՇԱՀԻՆ

Արման Գասպար կը հաղորդէ Ժընեւէն (Ապրիլ 20)· _ 2001, Սեպտեմբեր 14_ին, Պէռնի մէկ պատարանը անպարտ արձակած էր թրքական դիմումի մը 12 հեղինակները, որոնք կ'ուրանային Հայոց ցեղասպանութիւնը («Յառաջ», 2001, Սեպտ· 15 / 16), առարկելով թէ բացայայտ յանցագործութեան բնոյթ չկար: Զուիցերիա _ Հայաստան ընկերակցութեան երկու անդամներ, որոնցմէ մէկը ցեղասպանութենէն վերապրող, վերաքննութեան դիմած էին, որպէս տուժող կողմ: Ապրիլ 18_ին, Պէռնի նահանգային պատարանը մերժած է իրենց դիմումը: Կ'ուզեկոչէ ցեղապաշտ յանցանքները պատժող օրէնքին երկդիմի բնոյթը (1994_ի Թիւ 261 պիս յօդուած)· Օրէնքը կը պաշտպանէ թէ՛ հանրային խաղաղութիւնը եւ թէ մարդկային արժանաւորութիւնը: Պէռնի դատարանին համար, հանրային խաղաղութիւնը պէտք է գերադասէ անհատական չահերը:

Զուիցերիա _ Հայաստան ընկերակցութեան փաստաբանը յայտարարած է թէ հարցը պիտի ներկայացնէ Դաշնակցային Դատարանին, որ Զուիցերիոյ իրաւական իշխանութեան բարձրագոյն մարմինն է: Աւելին, հաղորդագրութիւն մըն ալ հրապարակած է, ուր կը թողուէ Պէռնի դատարանին որոշումին դէմ, որ կը մերժէ Հայերուն իրենց նահատակներուն յիշատակը պաշտպանելու իրաւունքը:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ԴԻՒԱՆԻՆ ԶԾՂՈՒՄՆԵՐԸ

Ապրիլ 25 Թուականի պաշտօնական հաղորդագրութեամբ մը Երուսաղէմի պատրիարքարանը կը սրբագրէ «Ժէրուսալէմ փոստ» օրաթերթին նախորդ օրուան Թիւով կարդ մը ըսուածները: Հոն զըրուած է «փախչող միաբանները կը յայտարարեն թէ զինեալներ ոսկի եւ խաչեր գողցան»: Հաղորդագրութիւնը կը ճշդէ թէ Բեթղեհէմի Ծննդեան եկեղեցիին կից Հայոց Վանքին հոգեւորականներն ու միաբանները «պատանդ» չէին, ինչպէս ըսուած է թերթին մէջ, իսկ «պաղեստինցի զինեալները» վանքին մէջ չէին, այլ՝ Ծննդեան տաճարին: Արդէն, պատրիարքարանի Ապրիլ 23_ի հաղորդագրութեամբ ըսուած էր թէ վեց անձին Պաղեստինցիներ վանք մտած եւ մնացած անզէնքէն ու այլ սիւոյթներ տարած են: Իսկ վանականները երթեք ըսպառնալիքի, կամ ֆիզիքական վնասի չեն ենթարկուած:

Վանքի տեսուչ Ռամմիկ Վրդ· Պօղոսեանի հեռաձայնի կապն ալ խզուած ըլլալով, դրօչակ պարզելով օդնութիւն խընդրած է: Տարեց եւ հիւանդ Ներսէս Քհնյ· Գրոզեան եւ երկու միաբաններըը խոյս չեն տուած, ինչպէս նչուած թերթին վերնագիրը ըսած է· անոնք անյետաձգելի դարմանումի կարօտ էին, այդքան:

Օգնութեան խնդրանքին վրայ հրեայ դիւնուորներ Ներսէս քահանան ու տիրացու Գրիգոր Վարդապետեանը մինչեւ տահմանադրուած տարած են, իսկ երրորդ վանականը փոխադրուած է Բեթղեհէմի Ս· Անտոն ծերանոցը: Առաջին երկուքը պատրիարքարանի կառքով տարուած են Ս· Յակոբեանց վանքը ուր կը դարմանուին:

Յայտ արեղայ Ճունտուրեան որ Ապրիլ 17_ին երիկամի անհանգստութեամբ փոխադրուած էր Երուսաղէմի Ֆրանսական հիւանդանոցը, արդէն վերադարձած է Բեթղեհէմի Հայոց վանքի տեսուչի օգնականի իր պաշտօնին:

ՊԷՏՔ Է ՎԵՐԱԿԱՆԳՆԵԼ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՏՈՔԹՈՐ ՀԻԼՏԱ ԴԱԼՖՅԱՑԵԱՆ _ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Հայաստանի «Ասանգարդ» շաբաթաթերթի 20 շաբունակական թիւերուն մէջ (թիւ 25 _ 47) կարդացի հայրենի բանաստեղծ, հայագէտ Լեւոն Միրիջանեանի յօդուածաշարքը «Ազգայինը Մեսրոպեան ուղղագրութիւնն է» խորագրով, որ նոյնիսկ տպագրուած էր Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ: «Ասանգարդ» շաբաթաթերթը կը յայտնէր թէ Միրիջանեանի այդ յօդուածաշարքը գրաւոր եւ բանաւոր բազմաթիւ արձագանգներ ունեցած է ընթերցողներուն մօտ եւ անոնցմէ կը հրատարակէր երկու դրական եւ երկու ժխտական կարծիք: Ճիշդ է որ հրատարակուած դրական կարծիքները կը պատկանէին գործակից Հայաստանցիներու, սակայն ժողովուրդը գոնէ կարողացաւ կարդալ Միրիջանեանէն բացի երկու տարբեր անձերու ալ կարծիքը:

Ուրախալի է որ գոնէ մէկ թերթ գըտնուած է Հայաստանի մէջ, որ քաջութիւնը ունեցած է տասնամեակներէ ի վեր թապուի վերածուած այս նիւթին մօտենալու, հրատարակելով Լ. Միրիջանեանի բացատրական եւ հանրամատչելի գրութիւնը, որ կարելիութիւն կուտայ Հայաստանաբնակ ժողովուրդին մանրամասնօրէն դիտնալու 1922_ի Տեկրետով (հրամանագիր) գործադրութեան դրուած ներկայ սովետական ուղղագրութեան պատմականը, նաեւ՝ այդ գրելաձեւով հայ լեզուին հասցուած վնասները: Այդ վնասներու մասին երբ մենք Սփիւռքահայ մասնագէտներս կը գրենք Սփիւռքահայ մամուլին մէջ, Հայաստանեան թերթերը մէկ_երկու Հայաստանցի տոքթոր _ փրոֆէսէօր կը հարցապնդեն (գրեթէ միշտ նոյն անձերը) եւ անոնց «անհերքելի փաստարկ»ները կը հրատարակեն իրենց թերթերուն մէջ՝ ներկայ Հայաստանեան ուղղագրութեան «առաւելութեան» մասին, խուսափելով իսկական բանավէճի տեղ տալէ իրենց թերթին մէջ: Այսպիսով, Հայաստանցի ժողովուրդը, որ կարելիութիւնը չունի ըստիւռքահայ թերթեր կարդալու, անտեղեակ կը մնայ մեծամասին միւս երեսին եւ կուբօրէն կը հաւատայ Հայաստանեան թերթերու մէջ տպագրուած լեզուաբաններու, տոքթոր _ փրոֆէսէօրներու չինծու փաստարկներուն, կաղապարատիպ յանկերգներուն, որոնք ոչինչութիւն կը ցոլացնեն, հետեւաբար ամօթի եւ ընդվզումի զգացումներ կը յառաջացնեն նիւթին լաւատեղեակ անձերու մօտ:

Ի՞ՆՉ ԵՆ ԱՑԴ ՇԻՆԾՈՒ ՓԱՍՏԱՐԿՆԵՐԸ _

1· _ «Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը դրաբարի ուղղագրութիւնն է», զոր կարելի չէ յարմարեցնել աշխարհաբարին: *Այս առարկութիւնը ունի նաեւ վերջերս յառաջ քչուտ իր տարբերակը, ըստ որուն՝ «Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը արեւմտահայերէնի ուղագրութիւնն է»: Այս երկու առարկութիւններն ալ սխալ եւ անմիտ առարկութիւններ են: Այսպէս, 16 դարու օգտագործման ընթացին, Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը երբեք չէ կոչուած դրաբարեան ուղղագրութիւն, հակառակ որ հինգերորդ դարէն սկսեալ անցած է լեզուի յեղաշրջման բոլոր փուլերը (դրաբարեան շրջան, զանազան բարբառներ, միջին հայերէն, արեւմտահայերէն եւ արեւելահայերէն), միշտ կոչուելով Մեսրոպեան ուղղագրութիւն: Դարերու ընթացքին եղած են անշուշտ չեզոմներ, մասնակի խախտումներ: Կիլիկեան շրջանին որոշ հեղինակներ տարբեր ձեւերով գրած են, նոյնիսկ եղած են առաջարկութիւններ, սակայն համակարգուած եւ տարբեր անուններով կոչուած ուղղագրութիւններ չեն եղած: Հետեւաբար Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը չի կրնար կոչուիլ «դրաբարի ուղղագրութիւն» կամ «արեւմտահայերէնի ուղղագրութիւն»: Ան պարզապէս հայ լեզուի ուղղագրութիւնն է: Հայ ժողովուրդը մէկ ազգային համակարգուած ուղղագրութիւն ունեցած է, որ է Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը:*

Այս հնարովի անուններըը խորհրդային շրջանին ստեղծուած չփոթեցուցիչ հնարքներ են, ժողովուրդը իր անցեալէն կտրելով սովետականին կապուած պահելու մտադրութեամբ ստեղծուած: Սոսկ լինեան շրջանին «հին» ուղղագրութիւն սկսան կոչել Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը, բոլոր հինգեան բաներուն նման գոյն մէկ կողմ չպրտելու յանկութեամբ, առանց անդրադառնալու որ ուղղագրութիւնը չի հիննար: Արդարեւ, ժողովուրդներու լեզուն ժամանակի ընթացքին կը փոխուի, բառերը տարբեր իմաստներ կը ստանան եւ կամ գործածութենէ կը դադրին, հնչիւնները կը փոխուին, սակայն տուեալ լեզուին ուղղագրութիւնը կը մնայ միշտ նոյնը: Այս պատճառաւ է արդէն, որ բառերու արտասանութիւնը եւ գրելակերպը ժամանակի ընթացքին իրարու չեն համապատասխաներ բոլոր լեզուներու պարագային: Օրինակ, Ֆրանսացիները «գեղեցիկ» բառը կը գրեն չորս տառով (beau), բայց կը հնչեն միայն երկու հնչիւն (պօ): Արդեօք Սովետներու չափ խելք չունի՞ն, որպէսզի իրը թէ «հեշտացնելու» նպատակով փոխեն իրենց ուղղագրութիւնը եւ անգնին հնչիւնային ուղղագրութեան, ինչպէս ներկայ Հայաստանեան խեղաթիւրութիւնն է: Այստեղ, անցողակի ըսեմ նաեւ, որ այս խեղաթիւրութիւն բառը 1922_էն ի վեր սովետական հրամանագիրին դէմ ըմբոստացող, անոր վնասակար դերը մատնանշող հայագէտներու կողմէ սովետական _ արեղեանական ուղղագրութեան տրուած բնորոշում մըն է, որ որդեգրուած է Սփիւռքահայութեան կողմէ, այդ թուականէն ասդին:

2· _ «Բառերու արտասանութիւնն ու գրելակերպը տարբեր են» _ *Այս ալ երկրորդ յանկերգն է, որուն կ'անդրադառնայ նաեւ «Ասանգարդ»ի մէջ «Ուղղագրութիւն եւ յեղափոխութիւն» յօդուածի հեղինակ Պր. Թեւոս Պետրոսեան, Լեւոն Միրիջանեանի ընդդիմադիրը, որ կը գրէ՝ «Ներանք գրում են յանդրայավաֆ բայց կարդում են հանդրահավաֆ, գրում են յեղափոխութիւն բայց կարդում են հեղափոխութիւն, գրում են իւրաքանչիւր բայց կարդում են յուրաքանչիւր»: Ահա ցաւալի օրինակ մը անտեղեակութեան: Պր. Թեւոս Պետրոսեան հարկ չէ տեսած բառարանի մը օգնութեամբ ստուգելու իր գրածին ճշդութիւնը: Արդարեւ, ըստիւռքահայերս, որ կը խօսինք ու կը գրենք արեւմտահայ լեզուով, որբեք չենք գրեր յանդրայավաֆ: Այդպէս գրելու պարագային պիտի կարդայինք հանդրահաւաֆ...: Այլ կը գրենք ու կը կարդանք հանդրահաւաֆ, քանի որ այս բարդ բառը կազմուած է երկու արմատ բառերէ, որոնցմէ առաջինն է հանուր (որ կը նշանակէ բոլոր, համայն, ամբողջ, ամէն, ողջ, ընդհանուր), իսկ երկրորդն է հաւաֆ, որմէ յառաջ կուգան հաւաքել, հաւաքածոյ, գօրահաւաք: Այստեղ, երկու ձայնաւորի միջեւ հայերէնի ուղղագրական օրէնքով ւ կը գրուի: Ուրեմն, Սփիւռքահայերս կը գրենք ու կը կարդանք հանդրահաւաֆ:*

Ինչ կը վերաբերի իւ հնչիւնին, մենք գոյն չենք արտասաներ յու, այլ կ'արտասանենք իւ, Ֆրանսերէնի u (Hugo, Հիւկօ) կամ գերմաներէնի ü հնչիւնին նման (übermorgen), օրինակ՝ սիւն, սկիւռ աղիւծ, եւ ոչ թէ սյուն, սկյուռ, առյուծ: Նոյնիսկ, հայկական որոշ նահանգներու մարդիկ, ուր իւն վերջացող բառերը կը հնչեն գրեթէ ուին (օրինակ՝ Արուեստին, որ Ցարուեստիւն անձնանունէն է): Ծորհրդային _ արեղեանական խեղաթիւրութիւնը ջնջած ըլլալով ւ տառը, ջնջած եղաւ նաեւ իւ հնչիւնը, այնպէս որ Հայաստանահայերը ներկայի Շոփէնի Etude–ները կը հնչեն Շոփէնի էթյուդները (Etyoud):

Իսկ յեղափոխութիւն բառը Ազգանղեղոսի ըրջանէն ի վեր գրուած եւ հնչուած է յեղափոխութիւն: Այստեղ յեղ բառը արմատն է եղանել բայի, որ կը նշանակէ վիճակի փոփոխութիւն (տե՛ս՝ Աճառեան): Այս բառի արդիական ձեւն է եղափոխութիւն: Ուստի, յեղափոխութիւն կամ եղափոխութիւն կը նշանակեն գոյութիւնը փոխուած, էութիւնը փոխուած: Այս բառը, ուրեմն, չի կրնար գըրաւիլ հեղափոխութիւն ձեւով, քանի որ հեղ բառը արմատն է հեղուլ բայի, որ կը նշանակէ թափիլ, հոսիլ, որ իմաստի տեսակէտով ոչ մէկ կապ ունի յեղափոխութեան հետ...: Հեղ արմատէն յառաջ կուգան հեղուկ, հեղեղ, ջրհեղեղ բառերը:

Ահա այսպիսի «փորձանք»ներու կ'ենթարկուի մարդ, երբ չի ճանչնար բառերու արմատները: Ամէն պարագայի, աշխարհի գանազան կողմերը ցրուած Հայերը, չնորհիւ ուղղագրութեան նոյնութեան, դիւրաւ չատ լաւ կարդացած ու հասկցած են, ևոգ չէ թէ ամէն մէկը իր ձեւով հնչած ըլլայ բառերը: Մեր հանճարեղ դիւտարարը Մեսրոպ Մաշտոց, որ իր բոլոր ըրջագայութիւններու և քարոզչական աշխատանքներու ընթացքին ծանօթացած էր գանազան խօսելաձեւերու գոյութեան, գանազան գաւառներու խօսելակերպերու հնչիւնական ընդհանրութիւնները նկատի առնելո՛վ է որ ստեղծեց հայերէնի տառերը եւ ուղղագրական կանոնները, որպէսզի բոլոր գաւառներու մարդիկ կարենան նոյն բառը կարդալ իրենց գաւառի հարազատ հնչումով: Ուրեմն, արտասանութեան տարբերութիւնը անհասկացողութիւն չէ յառաջացուցած, բանի որ ուղղագրութիւնը միասնական եղած է բոլոր գաւառներու մէջ եւ բառերու պատկերը չէ փոխուած: 1922_էն յետոյ է որ իրամատ բացուեցաւ արեւմտահայերու եւ Հայաստանահայերու միջեւ, քանի որ 1922_ի տխրահռչակ Տեկրետով (հրամանագիր) փոխուող ուղղագրութեամբ բառերու պատկերն է որ փոխուեցաւ եւ անճանաչելի դարձան ներկայ արեւելահայ բառերու արմատները: Այս իրողութեան հիանալի մէկ ապացոյցը նոյնինքն Պր. Թեւոս Պետրոսեանը կուտայ անգիտակցաբար, վերեւի մէջբերումին մէջ երեւցող ահաւոր սխալով, երբ կը գրէ «Ներանք գրում են յանդրայավաֆ»...: Ո՛չ, Սփիւռքահայերը կը ճանչնան բառերու արմատները, հետեւաբար այդպիսի սխալ չեն գործեր:

3· _ «Արեւելահայերէնը պետական լեզու է» _ *Այս ալ երրորդ անիմաստ յանկերգն է, զոր Հայաստանցի լեզուաբաններն ու անոնց չուքով չքաւորուողները յառաջ կը քչեն իրրեւ...* «փաստարկ»: *Պր. Թեւոս Պետրոսեանի յօդուածին մէջ ալ այս մասին ակնարկութիւն կայ, երբ կ'ըսէ՝ _ «Հայրենասիրական նեղմիտ ընկալմամբ պէտք չէ պատուասիրական մրցակցութիւն հրահրել սփիւռքահայութեան խօսակցական լեզուի եւ արեւելահայերէնի 80 տարուան պետական լեզուի միջեւ, անտեսելով որ այսօր միայն վերջինս է հայրենի հողի վրայ ապրող ժողովուրդի կենդանի ստեղծագործութիւնը»:*

Կը տեսնուի թէ Պր. Թ. Պետրոսեան գերակայութեան ինչպիսի զգացումով կ'օգտագործէ «80 տարուան պետական լեզու» բացատրութիւնը եւ ստորագնահատութեան ինչպիսի աստիճանով կը բնորոշէ «սփիւռքահայութեան խօսակցական լեզու»ն: Ըստ իրեն արեւմտահայերէնը միայն եւ հաղիւ խօսակցական լեզու է, այսինքն՝ բարբառ, մինչ արեւելահայերէնը «80 տարուան պետական լեզու» է, որով հայրենի ժողովուրդը կը ստեղծագործէ, հետեւաբար պետական լեզուն պէտք է տիրապետէ:

Այս փանչունիական անհեթեթութիւնը այնքան անիմաստ է, որքան սա «պետական լեզու» բացատրութիւնը: Լեզու մը պետական չի կրնար ըլլալ: Միայն Սովետական ամբողջատիրական, բռնատիրական կարգերը կրնային այսպիսի յղացք մը պարտադրել սովետական ժողովուրդներուն: Որեւէ լեզու կրնայ կոչուիլ տուեալ երկրի «պաշտօնական» լեզուն, բայց կարելի չէ ըսել «պետական լեզու»: կարելի չէ պետութեան մը սահմանադրութեան մէջ գրել թէ ֆրանսերէնը պաշտօնական լեզուն է Ֆրանսայի եւ Ֆրանսացի ժողովուրդին: Բայց նաեւ Ֆրանսերէնը պաշտօնական լեզուն է Ափրիկեան բազմաթիւ հանրապետութիւններու (նախկին Ֆրանսական գաղթավայրեր): Այդ սեւամորթ ժողովուրդներէն իւրաքանչիւրը իր տան մէջ կը խօսի իր մայրենի բարբառը: Սակայն դպրոցի մէջ կը դասաւանդուի երկրի պաշտօնական լեզուն, որ Ֆրանսերէնն է: Ուրեմն, ներկայիս, անկախութեան պայմաններու մէջ պէտք չէ չարաշահել «պետական լեզու» բացատրութիւնը օգտագործել:

Հիմա գանք ստեղծագործութեան պատգային: 14_րդ դարէն ի վեր պետականութենէ զրկուած մնացած ենք: Այդ դարերու ընթացքին գիտական եւ պատմա-գեղարուեստական երկեր չե՞ն ստեղծուած մեզմէ: Պետականութենէ զրկուած ըլլալու պատճառաւ հայերէնը վերածո՞ւած է սոսկ խօսակցական լեզուի, կորսընցուցա՞ծ է գրաւոր լեզու ըլլալու իր հանդամանքը: Արդ, Սփիւռքի մէջ արեւմտահայերէնը չէ վայելած եւ չի վայելեր պետական հովանաւորութիւն: Սակայն հակառակ այս կացութեան, արեւմտահայերէնը դարձեալ կենդանի լեզու է: Ապացոյցն ալ այն է, որ ամէն տարի վերջի, Ֆրանսական պետական Պաքալորիայի քննութիւններուն կարելի է հայերէնը ներկայացնել եւ նիշ ստանալ: Նոյնպէս, աշխարհի ամէն կողմը բացուող համալսարանական ամպիոնները, ամէն տարի արեւմտահայերէնով հրատարակուղ պիրքերը եւ գրական մրցոյթները կը փաստեն որ արեւմտահայերէնը ստեղծագործական լեզու է: Ինչքան անմտութիւն պիտի ըլլար արեւմտահայերէնի մահը ցանկալ արեւելահայերէն ստեղծագործութիւններով կարենալ հպարտանալու համար...: Ընդհակառակը, պետութիւնը պէտք է հովանաւորէ զայն:

4. _ Լեզուի եւ ուղագրութեան կամաւոր «չփոթանք» _ *Հայաստանեան ներկայ ուղղագրութեան կողմնակիցները յաճախ կ'ըսեն այս չփոթութիւնը: «Փաստարկ»ները երբ վերլուծանք, որպէս վերջին խաղաթուղթ մէջտեղ կը նետեն հետեւեալ միտքը. _ «Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը դրաբարի ուղղագրութիւնն է (կամ արեւմտահայերէնի ուղղագրութիւնն է) եւ մենք չենք կարող գրաբար խօսիլ (կամ՝ մենք չենք կարող արեւմտահայերէն խօսիլ): Հարցի էութեան անտեղեակ ժողովրդական խաւերու համոզութիւնը կորզելու ճարպիկ եւ խորամանկ ձեւ մըն է այս, որպէսզի ժողովուրդը մտածէ ասպէս. _ «Ի հարկէ, մենք լեզուն չենք կարող փոխել, հետեւաբար կարիքի չէ մեսրոպեան ուղագրութեան վերադառնալ»: Բայց սիրելիներ, անչուշտ որ անկարելի բան է այդ: Մեր խօսքը ուղագրութեան մասին է եւ ո՛չ բո՛ղ լեզուի: Արեւելահայը պիտի խօսի արեւելահայերէն, իսկ արեւմտահայը պիտի խօսի արեւմտահայերէն: Սակայն ուղղագրութիւնը միասնական պէտք է ըլլայ: Պէտք է օգտագործել ո՛չ թէ երկու տարբեր ուղղագրութիւններ այլ՝ նոյն Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը, որով բոլոր Հայերը դրեր եւ գիրար կարդացեր են դարերով, առանց որեւէ դժուարութեան: Առնենք Պարսկահայերու պարագան: Իրենք նահայերը արեւելահայ են եւ կը խօսին արեւելահայերէն, ճի՛շդ Հայաստանցիներու նման: Սակայն չեն փոխած եւ կ'օգտագործեն մեսրոպեան ուղղագրութիւնը՝ սփիւռքահայութեան մնացեալ հատուածներուն նման:*

(Մնացեալը յաջորդով)

Livres reçus

LE CREPUSCULE OTTOMAN
1875-1933 — Un Français chez le dernier grand sultan

Préface d'**Alain Decaux**

ROLAND BAREILLES

Editions Privat, Paris, 2002

Nos questions
Leurs réponses

NDLR.— Par trois articles successifs (les 3, 4 et 5 avril) nous avions présenté les réponses des dix candidats ayant répondu sur les seize interrogés, aux questions posées par le CDCA (en accord avec le CCAF) sur les divers problèmes, qui préoccupent les Français d'origine arménienne. A la veille du scrutin décisif du 5 mai, nous publions, suite aux questions, dans leur intégralité, les réponses des deux candidats en lice.

Question n° 1 : Quelles mesures entendez-vous prendre pour empêcher la négation du génocide des Arméniens, pour organiser le devoir de mémoire et pour contribuer à sa reconnaissance internationale ?

Question n° 2 : Quelles sont pour vous les conditions préalables à l'entrée de la Turquie dans l'Union européenne ?

Question n° 3 : La France en tant que co-présidente du Groupe de Minsk de l'OSCE a pris des initiatives récentes pour un règlement pacifique du conflit du Haut-Karabagh. Quelles mesures entendez-vous prendre afin d'aboutir à un règlement rapide de ce conflit ?

Question n° 4 : Compte tenu des liens historiques privilégiés qu'entretiennent la France et l'Arménie et du blocus illégal exercé à l'encontre de l'Arménie par la Turquie et l'Azerbaïdjan depuis maintenant une décennie, quelles actions comptez-vous entreprendre pour développer les échanges économiques et culturels avec l'Arménie et pour mettre fin rapidement à ce blocus ?

Question n° 5 : La France semble évoluer vers une société multi-culturelle. Quelles impulsions comptez-vous donner pour en assurer un développement harmonieux ? Dans ce cadre, comment comptez-vous préserver la culture et l'identité arménienne et renforcer l'enseignement de la langue arménienne.

Jacques CHIRAC

Réponse n° 1 :

Le Parlement français s'est prononcé solennellement sur la reconnaissance du génocide arménien de 1915. Ce geste de la représentation nationale a été salué par toutes les communautés arméniennes dans le monde comme répondant au devoir de mémoire.

Réponse n° 2 :

Le Conseil européen d'Helsinki a accepté, en décembre 1999, le principe de la candidature de la Turquie.

Si cette décision a permis de rapprocher la Turquie de l'Union européenne et a ouvert de nouvelles perspectives aux aspirations européennes de ce pays, encore faut-il, cela va de soi, que les critères économiques et démocratiques qui constituent un préalable à son adhésion soient remplis.

Or, dans l'état actuel des choses, la Turquie ne remplit par les critères de Copenhague et ne peut donc pas commencer à négocier son entrée dans l'Union européenne. Comme je l'ai clairement affirmé à plusieurs reprises, celles-ci ne pourront commencer que lorsque la Turquie respectera ces critères.

L'adhésion n'est donc pas pour demain, mais l'admission de sa candidature, assortie d'un cadre contraignant, donnera la faculté de juger sur pièces et d'en tirer les conséquences sur la possibilité, pour ce pays, de rejoindre un jour l'Union.

C'est pourquoi, j'encourage instamment la Turquie à continuer à progresser sur la voie du respect des critères tant économiques que politiques, notamment en matière des droits de l'homme.

Réponse n° 3 :

Naturellement, je souhaite qu'une solution durable soit trouvée à ce conflit qui endeuille depuis trop longtemps l'Arménie et l'Azerbaïdjan.

Je m'efforce, comme vous le savez, au sein du groupe Minsk, de favoriser les rencontres entre les parties afin que puisse être enfin envisagé un avenir de paix et de prospérité auquel aspire le peuple arménien.

A mon initiative personnelle, deux sommets se sont d'ailleurs tenus à Paris, réunissant les présidents Kotcharian et Aliev. Je pense qu'ils en sont reconnaissants à la France car des principes ont été définis qui permettront, je l'espère, de trouver un accord de paix acceptable par les deux parties.

Mais j'estime qu'il faut aller bien au-delà. Il nous faudra du courage, de la détermination et de l'audace. Je ne ménagerai pas mes efforts, si je suis élu, pour qu'enfin la paix revienne dans le Caucase du Sud. J'y travaillerai, comme je l'ai toujours fait, avec les deux autres co-présidents du groupe Minsk. La France saura, j'en suis sûr, convaincre les institutions internationales et ses partenaires de l'Union européenne en vue d'accompagner un accord de paix par une aide à la reconstruction des zones dévastées pendant le conflit et à la relance de vos économies.

Réponse n° 4 :

Mon engagement en faveur d'une solution d'apaisement entre l'Arménie et l'Azerbaïdjan va de pair avec une détente dans l'ensemble de la région, notamment entre l'Arménie et la Turquie. Au-delà ds aspects politiques, cela doit naturellement passer par la restauration et le développement des échanges. J'en profite pour souligner que des entreprises françaises sont présentes en Arménie et saluer l'activité inlassable des Français d'origine arménienne pour favoriser les échanges économiques et culturels.

Réponse n° 5 :

Plutôt qu'à une société multiculturelle, j'aspire à ce que la communauté des citoyens Français se reconnaisse dans un projet civique partagé, riche des apports de toutes ses composantes. Sur ce point, je tiens à dire combien la France s'enorgueillit de la présence active et talentueuse en son sein de quelques 450 000 Français d'origine arménienne.

En effet, leur histoire est exemplaire. Arrivés dans notre pays encore traumatisés par la tragédie qu'ils venaient de vivre, ils ont eu à cœur de développer en France de nouvelles racines. Par leur courage et leur énergie, par les vertus du travail, et de la solidarité, par la volonté de se montrer dignes des sacrifices des aînés en assurant le meilleur destin aux enfants, ils sont devenus les artisans parmi les plus actifs du développement de notre pays, de sa démocratie, de sa vitalité au seuil du nouveau siècle.

Ces Français, modèles d'intégration, s'illustrent dans tous les domaines : les arts, la recherche, l'université, le sport, l'économie.

Aussi, il me paraît fondamental que chacun puisse encore mieux apprécier et admirer la riche et singulière culture arménienne et tout ce qu'elle a apporté au monde. C'est pourquoi, si je suis élu, je souhaite que soit créé en France, un institut culturel, lieu d'rchanges et de création, consacré à l'histoire, à l'art, à la culture arménienne. Pour devenir un véritable projet, cette idée a besoin du soutien de l'Etat mais aussi de l'ensemble des institutions et associations arméniennes, de toutes tendances, et également de l'accord d'une collectivité territoriale susceptible de l'accueillir. Enfin, vous le savez, mon souci de préserver l'identité historique arménienne m'a par ailleurs conduit à encourager, depuis de longues années, les travaux de confortation du site et de la cathédrale d'Ani, projet emblématique dont j'espère qu'il aboutira dans un proche avenir.

*
**

Jean-Marie LE PEN

Réponse n° 1 :

J'ai toujours été favorable à la reconnaissance du génocide arménien.

Réponse n° 2 :

La Turquie est un état asiatique, elle ne peut donc par conséquent faire partie de l'Europe.

Réponse n° 3 :

La France, dans le cadre de ce conflit, proposera ses bons offices aux parties belligérantes.

Réponse n° 4 :

Compte tenu des liens historiques qui unissent la France et l'Arménie depuis Saint-Louis, il serait en effet très souhaitable que la France noue des partenariats forts avec l'Arménie.

Réponse n° 5 :

Les sociétés multiculturelles sont hostiles aux cultures et aux identités nationales. Cependant je ne suis pas hostile au maintien des traditions nationales arméniennes.

ԴԱՂԹԻԿ ԴԱՂԹԻԿ

ՕՐԻՆԱՑ ԳԱՒԻՆԹԻԻ (Գալիֆորնիա) մէջ, Ապրիլ 20_ին, իր մահկանացուն կնքած է տոքթոր եղիկ Գոնեալեան։ Ողբացեալը, արհեստով ատամնաբոյժ, աւելի քան կէս դար ծառայած է Հայ ազգային թէ կուսակցական կեանքին, առաւելաբար Լիբանանի մէջ, նախքան ԱՄՆ հաստատուիլը։ Պէյրութի ապրած չրջանին, պատասխանատու պաշտօններ վարած է Հ. Ց. Դաշնակցութեան, Հայ մաղզայինի եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Ազգային ժողովին մէջ։

*
**

ԳՈՒՄԳԱՒՈՒԻ Ա֊Թոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ապա Գազազ Արթին Ամբա սրահին մէջ, Ապրիլ 14_ին կրօնական եւ աչխարհիկ հանդիսութիւններով տօնած է Ս. Խաչ Դպրեվանքի 49_րդ տարեդարձը, նախագահութեամբ Մեսրոպ պարիւարքի։ Մեսրոպ Սրբ. իր քարոզը բաժնած էր երեք մասի. սկիզբը բնաբան առած է._ «Մարմինէն ծնածը մարմին է, հոգիէն ծնածը հոգի է», ապա ծանրացած է Ս. Խաչ Դպրեվանքի տարեդարձին վրայ, հուսկ անդրադարձած է Պաղեստինի պատերազմին։ Արարողութեան աւարտին, աւելի քան 500 հոգի հաւաքուած է Սիրոյ Սեղանին չուրջ։ Բացման խօսքը արտասանած է Դպրեվանքի խնամակալներէն՝ Պարոյր Քէպապճը, ապա, խօսք առած է խնամակալութեան առենապետը՝ Մկրտիչ Թիմուրճուօղլու, որ ներկայացուցած է վարժարանի տարեկան պիւտճէն եւ չեչտած է խնամակալութեան բոլոր անդամները եւ վարժարանի տնօրէնութիւնը չանք չեն խնայեր վարժարանի վերելքը ապահովելու համար։ Գեղարուեստական յայտագիր մը գործադրուած է, յետոյ խօսք առած են «Ծոյսի կամուրջ» կազմակերպութեան պետական խորհրդականը՝ Լեւոն Իվանեան, Վիքէն Եպիսկոպոս Այքազեան, Հայր Ծակոբոս։ «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է Շահան Սրք.։

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցի Պէյէք սրահին մէջ, Ապրիլ 13_ին, հոգաբարձութեան նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած է Արսէն Եարմանի «Հայերուդերը օսմանեան չրջանի առողջապահական ծառայութեանց մէջ եւ պատմութիւն Հայոց Հիւանդանոցի» կոթողային հատորին ընորհանդէսը։ Հանդիսութեան բացման խօսքը արտասանած է հոգաբարձութեան առենապետը՝ Սեդրակ Թոքատ, խօսք առած է Ա. Եարման որ ամփոփ կերպով բացատրութիւններ տուած է դիրքին պատրաստութեան մասին։ Հակիրճ ելոյթ մը ունեցած է տոքթոր Մարտիրոս Ենիեորկան, դիրքին մասին արտայայտուած է նաեւ Շահան Սրք.։

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԲ.

ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

– Բնական է, ոստիկանները իրենք իրենց որոշումով մարդ չեն ձերբակալեր, իրենց մեծերուն հրամանին կը հպատակին։

– Իրենց մեծերն ալ զօրթիքներ են։

– Ուրեմն ո՞վ քեզ հոս բերել տուաւ, – հարցուց Արիկ անհամբեր։

– Տէրը, – պատասխանեց Զրաքեան, – Տէրը ուզեց, որ հոս գամ եւ Տէրոջ կամքը կատարուեցաւ, օրհնեալ ըլլայ Թէրոջ կամքը։

– Բայց Տէրը քեզի հետ ի՞նչ թշնամութիւն ունէր։

– Ո՛չ թէ թշնամութիւն, այլ բարեկամութիւն, Տէրը միս հոս դրկեց, որպէսզի ճշմարտութիւնը քարոզեմ հոս գտնուողներուն, լոյս սփռեմ խաւարին մէջ։ «Մը տիկ ըրէ, դիտէ եւ աղօթէ, քանզի չես դիտեր, թէ երբ է ժամը»։ Այս խօսքերը Յիսուս Քրիստոսի չրթունքներէն արտասանուեցան։ Եւ հիմա ժամանակը 1900 տարիներ աւելի մօտեցած է, քան այն ժամանակը, երբ Ան զանոնք արտասանեց, ուրեմն դիտէ եւ աղօթէ։

– Շատ ճիշդ կը խօսիս, – ըսաւ Աբիկ Մուպահաճեան, որ իսկոյն հասկցաւ, թէ հաւանութիւն յայտնելէ ուրիշ ճար չի կար։

– Եթէ Աւետարանը կարդաս, – չարունակեց չաթաթապահ քարոզիչը, – պիտի դիտնաս, որ Յիսուս Քրիստոսի երկինքէն երկրորդ գալուստն է։ Ան պիտի դայ լրեն սպասող սուրբերը հետը փառքի տանելու համար։ Ահա այդ է տագնապը, որ այս աչխարհի վրայ պիտի դայ։ Խաւարը աւելի կը թանձրանայ, եւ մեղքերը աւելի կը խորունկնան, բայց մարդեր կան, որ աւելի երկնային կը դառնան ամէն օր, եւ անոնք պիտի տեսնեն ժամանակը, երբ Յիսուս Քրիստոս զանոնք պիտի հաղորդէ անմեղութեամբ, ու անոնք ոտքի պիտի ելլեն դայն տեսնելու։

– Աստուք աղէկ, բայց քեզի ի՞նչ համոզումով հոս բերին։

– Տէրը դիտէ։

– Քեզ չհարցաքննեցին։

– Անգամ մը հարցաքննեցին, եւ ես լրենց ըսի. «Մեծ վիշտ մը Աչխարհի վրայ ճիշդ հասնելու վրայ է»։ Ասոնք Յիսուսի խօսքերն են։ Շատ վիշտ պիտի ըլլայ, այնպէս, որ դեռ չէ եղած աչխարհի ստեղծումէն ի վեր եւ ոչ ալ ըլլալիք ունի։

– Անոնք ի՞նչ ըսին։

– Անոնց ըսածը կարեւորութիւն չունի, կարդա՛ Յայտնութեան 9_րդ եւ 16_րդ գլուխները։ Մենք կ'ակնկալենք տեսնել ժամանակը, ոչ այնքան հետու, երբ Քրիստոսի հարցը, երբ յաղթողները պիտի վեր բարձրացուին Մեծ վիշտի հեղձղձէն, տե՛ս Եսայի մարգարէին 26, 20 եւ 21 գլուխները։ Այնատեն Աստուծոյ դեկավար ձեռքը պիտի վերնայ այս աչխարհին, ու մեղքը պիտի վխտայ, Սուրբ հոգիին եւ չնորհքը, որ հիմա կը մնան մէջտեղ, պիտի վերցուին։

– Կրնայ ըլլալ, – պատասխանեց Աբիկ։

– Եթէ չես հաւատար, տե՛ս Առ Թեսաղոնիկեցիս երկրորդ թղթին 2, 7 եւ 8 գլուխները։

– Հարկ չի կայ, կը հաւատամ...

– Աչխարհը պիտի պաշտէ սուտ Քրիստոսը, մկիզբ, որ իր պատկերը եկեղեցիին մէջ պիտի կախէ ու Աստուած թշնամանէ։

– Իրա՞ւ կ'ըսես։

– Տես Յայտնութեան 13_րդ գլխուն 8_րդ համարը։ Ան պիտի ստիպէ, որ ոչ ոք կարենայ ապրանքին վրայ գտնուելու։

– Այդ խօսքը չկրցայ հասկնալ։

– Որովհետեւ խաւարի մէջ կ'ապրիս, կարդա Յայտնութեան 13_րդ գլխին 17_րդ համարը եւ ամէն բան կը հասկնաս։

(Շար. 215)

(Շար. Ա. Էջէն)

Վենետիկի նահանգին Օտերծօ քաղաքին մէջ լուսանկարներու ցուցահանդէս մը բացուած է, ըլլալով աշակերտութեան դասախօսած է «Հայաստանի բարեկամները» ընկերակցութեան նախագահ Ալիս Թաշճեան։

Վենետիկի Ս. Ղազար կղզիին եկեղեցիին մէջ պատարագ մատուցուած եւ Ապրիլ 24-ի յուշաքարին մօտ վեհերուած է ցեղասպանութեան զոհ մխիթարեան միաբաններու անուններու ցուցակը։

ԱԹԷՆՔ

Ապրիլ 21-ին Աթէնքի մէջ ոգեկոչման հանդիսութեան մը մասնակցած են Յունաստանի Խորհրդարանի նախագահը Ա. Գագլամանիս, մամուլի նախարար Փրոքիափիաս, Հայաստանի դեսպանը Վ. Կաժոյեան եւ պաշտօնական բազմաթիւ դէմքեր։ Ցոյն նախարարը խօսք առնելով ըսած է թէ «եկած է ամէն բան իր անունով կոչելու ժամանակը եւ թէ մէկ պետութիւնը պէտք է ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը»։ Իսկ Խորհրդարանի նախագահը իր ելոյթին չէ ըսած է. «Յանուն ճշմարտութեան թրքական պետութիւնը պէտք է ընդունի ցեղասպանութեան յանցանքը եւ նեղոտութիւն խնդրէ հայ ժողովուրդէն»։ Գեղարուեստական յայտագրէն ետք ներկաները ուղղուած են Սինտաղմա հրապարակը ուր հայ համայնքին, Հայաստանի դեսպանատան, Յունաստանի Խորհրդարանին, կուսակցութիւններու եւ Աթէնքի քաղաքապետարանին կողմէ ծաղկեպսակներ զետեղուած են Անծանօթ զինուորի յուշարձանին։

Սելանիկի նշումին ալ մասնակցած են տեղական իշխանութիւններու բազմաթիւ ներկայացուցիչներ, ինչպէս՝ Թրակիոյ նախարարը, Սելանիկի նահանգապետը, քաղաքապետը։

ՋԱԻԱԽՔ

Վրաստանի հայարնակ այս չրջանին եկեղեցական մշակութային միութեան նախաձեռնութեամբ, Ապրիլ 23-ի երեկոյեան Ջահերով երթ մը կազմակերպուած է Եղեռնի զոհերուն յիշատակին։ Ան սկիզբ առած է Ախալքալաքի Ս. Աշէ եկեղեցիէն եւ ուղղուած քաղաքին մօտակայ Տաւչանթափա բլուրը ուր ոգեկոչման խաչքոյ մը վառուած է։ Ճակատը օրը նոյն եկեղեցիին մէջ հոգեհանգիստ կատարուած է, ապա Տուրցի պիւղին մէջ բացուած է ցեղասպանութեան խաչքար-յուշարձանը։ Նման ոգեկոչումներ տեղի ունեցած են նաեւ Նինոծմինդա եւ Ախալցխա քաղաքներուն, Ջաւախքի բազմաթիւ գիւղերուն մէջ։

ՊՈՒՔՐԷՇ

Ապրիլ 24-ին, Պուքրէշի հայկական դերեզմանատան մէջ բացումը կատարուած է եղեռնի զոհերուն յիշատակին նուիրուած խաչքար-յուշարձանին։ Տեղւոյն հայ գաղութին ու Հայաստանի դեսպանութեան կողմէ ծաղկեպսակներ զետեղուած են։

ԿՐԱՍՆՈԴԱՐ

Հայկական եկեղեցիին մօտիկ հրապարակին վրայ 3 հազար հոգինոց հանրահաւաքով մը նշուած է ցեղասպանութեան 87-րդ տարելիցը։ Ելոյթ ունեցած են Ռուսաստանի Հայերու Միութեան փոխնախագահը, Ռուսաստանի հարաւի թեմին առաջնորդը Մովսէս Եպիսկոպոս Մովսիսեան, պաշտօնական անձնաւորութիւններ։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՃՐՄԷՆՓՐԷՍ,

(Ապրիլ 27 / 29)

ՕՍԿԱՆԵԱՆ – ՃԻՄ ՀԱՆԴԻՊՈ՞ՒՄ

Մայիս 14 - 15-ին Իսլանտայի մայրաքաղաք Ռէյքյաւիքի մէջ տեղի կ'ունենայ ՕԹԱՆ-ի պործակցութեան խորհուրդին հանդիպումը։ Այդ չրջանակին մէջ անկարելի չի նկատուիր Վ. Օսկանեանի ու Թուրքիոյ Արտաքին պործերու նախարար Ի. Ճէմի հանդիպումը, ինչպէս յայտնած է Հայաստանի նախարարը, պատասխանելով լրագրողներու։ Ան աւելցուցած է թէ յատուկ օրակարգ մը չկայ եւ երկիրները տարբեր հարցեր կրնան արծարծել։

*
**

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ ԿԱԶԻՄԻՐՈՎԻ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

Մինսկի խոմբին Ռուսաստանի նախորդ նախագահը Վլադիմիր Կազիմիրով երեւանեան դիտաժողովի մը ելոյթին կարելի համարած է Ղարաբաղի հարցին լուծումը, հակառակ մեծ դժուարութիւններուն։ Նախ մատնանշած է որ լուծումի փուլ առ փուլ եւ ամբողջական չեմաները իրարու չեն. երկրորդը խոչընդոտ է եթէ կողմերը կարենան յանդիլ անոր, բայց ինք ատիկա իրագործելի չի նկատեր։ Իսկ ինչ որ Ազրբեջան տարիներ առաջ կ'առաջարկէր որպէս փուլ առ փուլ տարբերակ, սատ կազիմիրովի կեդծիք էր. «սկզբունքը հետեւեալն էր. դուք ինձի տուէք նախապէս բոլոր ունեցածները, յետոյ կ'որոշենք թէ ո՛րն է ձերը»։

Մինսկի խոմբին Ռուսաստանի նախորդ նախագահը կ'առաջարկէ իւրաքանչիւր փուլի երկկողմանի փոքր քայլեր առնել, որպէսզի հաւասարակշռութիւնը չխախտի ու տարակարծութիւնները աստիճանաբար նուազին, առանց աղելու երկու նախագահներուն ներքին վարկին։

*
**

«ԲԵԼԱՌՈՒՍ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Բելառուսիոյ մայրաքաղաք Մինսկի «Բարեկամութեան տան» մաս կազմած է 36-րդ կազմակերպութիւն մը՝ «Բելառուս - Հայաստան»ը, Ապրիլ 25-ին։ Նախագահն է Բելառուսիոյ Տեղեկատուութեան նախարարը, կազմին մէջ ընդգրկուած են դիտութեան, մշակոյթի դէմքեր, հայ համայնքի ներկայացուցիչներ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

C.C.A.F.

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

COMMUNIQUE

Pour le deuxième tour de l'élection présidentielle, le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF) appelle à la mobilisation citoyenne

Lors d'une réception organisée le 24 avril 2002, dans les Salons de l'Hôtel de Ville, par M. Bertrand Delanoë, Maire de Paris, pour la commémoration du génocide arménien de 1915, M. Alexis Govciyan a indiqué que **«le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF), appelle tous les Français d'origine arménienne à voter le dimanche 5 mai pour Jacques Chirac afin qu'aucune des voix ne puisse profiter au candidat de l'extrême droite».**

En effet, la France, terre d'accueil, la République Française, creuset de valeurs universelles, doivent être défendues, car il y a danger. La haine, le racisme, l'antisémitisme, le rejet de ses semblables sont des sentiments qui ne peuvent être ceux des Arméniens eux-mêmes immigrés à la suite d'un génocide subi et victimes eux aussi de l'ignorance, du mensonge et de la souffrance,

Dans ce cadre, le CCAF souhaite également que **les Français d'origine arménienne puissent participer à toutes les mobilisations citoyennes contre l'extrême droite et notamment aux grands rassemblements et manifestations du 1er mai 2002.** Tous les citoyens français doivent jouer un rôle actif et aucun des efforts ne doit être épargné dans ce domaine.

Alexis GOVCIYAN
le Président

Paris, le 25 avril 2002

ORGANISATION TERRE ET CULTURE et UNION MEDICALE ARMENIENNE DE FRANCE (Région Rhône-Alpes)

Développement de l'hôpital de Chouchi

Communiqué de Presse

Depuis 1999, l'Organisation Terre et Culture et l'Union Médicale Arménienne de France Région Rhône-Alpes, sous le contrôle du ministère de la santé de la République du Haut-Karabagh, ont associé leur savoir faire sur un projet commun :

le **développement de l'Hôpital de Chouchi**

L'**Organisation Terre et Culture** est connue pour son action de protection et de développement du patrimoine arménien, en particulier dans la restauration des monuments historiques. Elle intervient sur le territoire historique arménien sous la forme de programme et de campagnes de travail auxquelles participent des volontaires venant de différents pays. Dans ce projet, l'Organisation Terre et Culture prend en charge la restauration progressive du bâtiment par tranche.

L'**Union Médicale Arménienne de France,** Section Rhône-Alpes,est connue pour son engagement dans la coopération médicale. Cette coopération se réalise par le séjour de médecins arméniens de France en Arménie, et l'accueil de médecins arméniens en France Elle est complétée par la fourniture d'équipements médicaux. Dans ce projet, l'Union Médicale Arménienne de France, Section Rhône-Alpes, prend en charge les équipements médicaux et chirurgicaux, leur installation et la formation complémentaire éventuelle des personnels médicaux de l'hôpital.

La première campagne de travail de l'Organisation Terre et Culture s'est déroulée durant les mois de juillet et août 2001 avec pour programme la restauration du département de médecine interne. Aujourd'hui de nombreux patients ont pu bénéficier de conditions d'hospitalisation améliorées.

Les premiers matériels médicaux réunis par l'Union Médicale Arménienne de France, Section Rhône-Alpes, seront bientôt acheminés.

Le programme 2002, prévoit la restauration du département de Gynécologie et Obstétrique. Une nouvelle campagne de travail permettra à des volontaires de joindre leurs efforts pour promouvoir le développement de cet hôpital.

Les deux organisations unies dans ce projet ont lancé une campagne de financement dans le but d'augmenter la rapidité de la réalisation de ce projet dont l'intérêt médical et social pour la population de cette région est grand.

Dr Aram Gazarian
Responsable de projet

CROIX ROUGE ARMENIENNE

Le Centre de Vacances balnéaire de la Croix-Rouge Arménienne ouvrira ses portes le **8 juillet** à

SAINTE - HONORINE DES PERTES (Calvados)

Il accueillera comme d'habitude les enfants accompagnés de leurs parents.

Les chambres et la cuisine du Centre seront à la disposition des mères de famille.

Pour tous renseignements et inscriptions prière de téléphoner aux numéros suivants :

— **01 39 85 06 27**
— **01 47 37 07 22** (le soir).

Le nombre de places étant limité, réservez dès maintenant sans attendre les derniers jours.

Séjour en Arménie

du 8 au 15 juillet

Organisé par ESPOIR POUR L'ARMENIE

> Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs.
> Participation à la messe en la cathédrale d'Etchmiadzine.
> Participation aux manifestations du 14 juillet à l'Ambassade de France.
> Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Guéghart, Garni, etc.
> Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie.
> Possibilité de prolonger son séjour et de le personnaliser.

Prix:En pension complète 1060 euros au départ des grandes villes de France

Pour tout renseignement : Serge KURKDJIAN : Tél. : **04 91 77 23 44.**

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

traditionnelle de la Maison de Retraite
de **GONESSE** / **95500** — 7, rue de l'Eglantier

Dimanche 2 juin à partir de 11h30

dans le parc

ANIMATION TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI

MARTEN YORGANTZ
GROUPE de DANSE « ASTRIG » de la CROIX BLEUE d'ARNOUVILLE

Grande tombola

BAR — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE

Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE